

Heikki Vuorimies

Suuren Pohjan sodan jälkeen
Hämeeseen siirretyt ruotsalaisotilaat
noin vuoteen 1760

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 258

Heikki Vuorimies

Suuren Pohjan sodan jälkeen
Hämeeseen siirretyt ruotsalaissotilaat
noin vuoteen 1760

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Historica-rakennuksen salissa H320
syyskuun 25. päivänä 2015 kello 12.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Humanities of the University of Jyväskylä,
in building Historica, auditorium H320, on September 25, 2015 at 12 o'clock noon.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2015

Suuren Pohjan sodan jälkeen
Hämeeseen siirretyt ruotsalaissotilaat
noin vuoteen 1760

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 258

Heikki Vuorimies

Suuren Pohjan sodan jälkeen
Hämeeseen siirretyt ruotsalaissotilaat
noin vuoteen 1760

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2015

Editors

Kustaa H.J. Vilkuna

Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Timo Hautala

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Jyväskylä Studies in Humanities

Editorial Board

Editor in Chief Heikki Hanka, Department of Art and Culture Studies, University of Jyväskylä

Petri Karonen, Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Paula Kalaja, Department of Languages, University of Jyväskylä

Petri Toiviainen, Department of Music, University of Jyväskylä

Tarja Nikula, Centre for Applied Language Studies, University of Jyväskylä

Epp Lauk, Department of Communication, University of Jyväskylä

Cover picture: 17th and 18th century Swedish cavalryman as a tin soldier.
Photo by Heikki Vuorimies

URN:ISBN:978-951-39-6283-8

ISBN 978-951-39-6283-8 (PDF)

ISSN 1459-4331

ISBN 978-951-39-6282-1 (nid.)

ISSN 1459-4323

Copyright © 2015, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2015

ABSTRACT

Vuorimies, Heikki

The acculturation of the Swedish soldiers who were ordered to the Finnish province of Tavastia after the Great Northern War until the 1760's

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2015, 399 p.

(Jyväskylä Studies in Humanities

ISSN 1459-4323; 258 (nid.) ISSN 1459-4331; 258 (PDF))

ISBN 978-951-39-6282-1 (nid.)

ISBN 978-951-39-6283-8 (PDF)

English summary

Diss.

The purpose of this dissertation is to examine Swedish soldiers acculturation in the eighteenth-century Finnish countryside. This dissertation is also a test of John W. Berry's model of the acculturation: how it fits to observe immigration in the early modern communities.

After the Great Northern War (1700–1721) the Finnish military troupes, which had spent the latest seven years in Sweden as refugees, were in such a bad condition that before they were able to return to their own provinces in eastern part of Sweden, i.e. Finland, they were reinforced by about 2400 Swedish soldiers. The reinforcement was supposed to be short-term, but in Finland there were very few men fit to be recruited, which delayed the soldiers' demobilization.

Only one Finnish province, called Tavastia (in Finnish *Häme*), is under scrutiny in this research. The choice allows to study soldiers more individually and systematically. I have closely analysed the careers of 576 soldiers and made a biography of each of these soldiers. That means that methodologically this study is prosopographical.

The extension of the men's stay in Tavastia caused conflicts among the soldiers who had left their homes and families in Sweden. The majority of the unmarried men got adapted to the conditions in their new environment. They were offered permanent contract, they participated in the post-war reconstruction work and, above all, they got married to local women and to war-widows. From the point of view of village communities these soldiers were regarded as a heaven-sent present, according to the prevailing Lutheran spirit of the era.

The factors that contributed to the soldiers' acculturation were their youth, their territorial distribution, a croft of their own with its fields, period of service, family in Tavastia and handicraft skills. Statistically the most significant of these factors were the period of service, handicraft skills and family in Tavastia. And finally the Berry's model of acculturation is valid as regards the premodern immigration.

Keywords: 18th century, Finland, soldiers, rural communities, immigration, acculturation, prosopography.

Author's address Heikki Vuorimies
University of Jyväskylä, Department of History and
Ethnology
P.O.BOX 35(H)
FI-40014 University of Jyväskylä, Finland
heikki.vuorimies@norssi.jyu.fi

Supervisors Professor Kustaa H. J. Vilkuna
Department of History and Ethnology
University of Jyväskylä, Finland

Professor Petri Karonen
University of Jyväskylä, Finland
Department of History and Ethnology

Professor Jari Ojala
University of Jyväskylä, Finland
Department of History and Ethnology

Reviewers Docent Teemu Keskisarja
University of Helsinki, Finland

Docent Matti Enbuske
University of Oulu, Finland

Opponent Docent Teemu Keskisarja
University of Helsinki, Finland

ESIPUHE

Parikymmenvuotinen päämäärätön uurastukseni ruotujakoisen sotalaitoksen kimpussa keskittyi aluksi yksittäisten sotamiesten metsästykseseen. Tavoitteenani oli koota kaikki Hämeen läänin jalkaväkirykmentin keskisuomalaiset ruotusotamiehet pitäjittäin laadittuihin matrikkeleihin. Kiinnostukseni alkoi kuitenkin yhä useammin etäännyä alkuperäisestä tavoitteesta ja kohdentua erilaisiin erityiskysymyksiin yhä kyltymättömäksi käyneen uteliaisuuteni johdosta. En malttanut pitäytyä rullissa ja kirkonkirjoissa vaan mukaan astuivat tuomiokirjat, rykmenttien kirjeenvaihto, läänintilien verifikaatit, konsistorin pöytäkirjat ym. asiakirjakokonaisuudet. Kohtalokkaan kolauksen sain, kun erään päiväkäynnin aikana Tukholmassa kävin kolkuttamassa paikallisen sota-arkiston ovea. Pikaisesti ja kokeeksi tehty asiakirjatilaukseni osoittautui aarreataksi. Siitä alkoi vaihe, jossa erityiskysymykset alkoivat hallita elämäni. Syntyneet artikkelit ”siellä sun täällä” muodostuivat tieteellisen kirjoittamisen harjoituskentäksi. Muutamat purevat lausunnot – teksti on kirjoitettava pääosin uusiksi! – kiihottivat mieliäni kuin punainen vaate. Kasvu tutkijaksi oli alkanut. Olin laatinut Suomen Sukututkimusseuran vuosikirjaa varten erityisartikkelin Hämeen läänin jalkaväkirykmentin keskisuomalaiskomppanioihin Uudenkaupungin rauhan jälkeen sijoitetuista ruotsalaissotilaista ja läpikäynyt artikkelia varten sotilasrullien ja kirkonkirjojen lisäksi jo suuren määrän tuomiokirjoja sekä läänin ja tuomiokapitulien asiakirja-aineistoa. *Kuinkas sitten kävikään?* (Sitaatti Tove Jansson 1952). Lopullisen työni aiheeksi muodostuikin tämän joukon sopeutumisprosessi paikallisyhteisöjen elämään Hämeessä. Varsinaiseen väitöskirjatyöhön ryhtyessäni en tiennyt mihin olin joutumassa; mitä pitemmälle pääsin tutkimuksessani, sitä enemmän tunsin muuttuneeni historioitsijasta sosiologiksi. Toisaalta – olinhan työelämäni edellyttämiä opintoja suorittaessani tottunut ylittämään tiedekuntarajoja.

Alkupertkun – ”kuule, tee siitä väitöskirja” – antamisesta saan kiittää professori Toivo Nygårdia. Ja sitä alkupertkua minä tarvitsin, minä, joka golfinpeluun sijasta olin yhä tiiviimmin uppoutunut seurustelemaan arkistojen uumenissa menneisyyden sotilaiden kanssa. Työn ohjauksesta saan kiittää professori Toivo Nygårdia ja hänen siirryttyä armoitettujen emeritusprofessorien joukkoon, professoreita Petri Karosta, Jari Ojalaa ja Kustaa H. J. Vilkunaa. Eri-tyinen kiitos heille siitä, että olen saanut työni lopulta päätökseen. Työn esitarkastajat dosentti Teemu Keskisarja ja dosentti Matti Enbuske ansaitsevat myös kiitokset rakentavista työtä jalostavista kommentteistaan. Työn etenemiseen ja ennenkaikkea sen ulkoiseen muotoon vaikutti tietämättään myös professori Jussi T. Lappalainen teoksensa *Haluatko historiankirjoittajaksi* välityksellä. Kiitos siitä hänelle. Taloudellisesta tuesta saan kiittää Aikuiskoulutusrahastoa sekä Ellen ja Artturi Nyyssösen säätiötä. Niiltä saatu rahallinen tuki helpotti elämäni siinä määrin, että saatoin keskittyä vuoden ajan aineiston keruuseen ja kirjoitustyöhön vapaana taloudellisista murheista. Kongressimatkillani Upsalaan olen saanut nauttia Ruotsin valtionpankin juhlavuoden säätiön – Riksbankens Jubileumsfond – tukea.

Kiitokset on suunnattava myös niille tukioorganisaatioille ja -henkilöille, joiden apuun olen joutunut turvautumaan. Yliopiston atk-palvelusta sain asian-
tuntevaan apua tilastollisten analyysimenetelmien valinnassa, käyttämäni
SPSS-ohjelmiston hyödyntämisessä ja saatujen tulosten tulkinnessa. Timo Hau-
tala auttoi tekstin ja taulukoiden ym. ulkoasuun liittyvien ongelmien ratkaise-
misessä, Lari Murtomäki hoiti kielentarkistuksen ja lehtori Erkki Pitkänen tar-
vittavat käännoistyöt. Ilman heidän apuaan työn valmistuminen olisi viivästy-
nyt hamaan tulevaisuuteen.

Samoin haluan esittää erityisen kiitokseni kummitädilleni Elisa Palohei-
molle, jonka henkinen kannustus on ollut kaikinpuolin merkittävä, ja lopuksi,
joskaan ei vähiten pitkämielisyydestä ja myötäelämisestä vaimoani Kirstiä, joka
on joutunut elämään vuosien ajan tietokoneen näyttöruudun edessä omissa aja-
tuksissaan kököttävän miehen kanssa tehtävänään palauttaa tämä aika ajoin
reaalimaailmaan huomautuksella ”voisitko välillä keskittyä eläviin ihmisiin”.

Työn valmistuminen vei enemmän aikaa kuin olin alunperin ajatellut. Pa-
la palalta koottavan biografia-aineiston keruu houkutteli edetessään penko-
maan yhä useimpia niin Suomen kuin Ruotsin arkistolaitosten lähdesarjoja ja
asiakirjakokoelmia. Kaikkialta näytti löytyvän uusia tiedonmurusia, jotka täy-
densivät biografioita. Loppuvaiheessa digitaalisten arkistojen kehittyessä myös
ruotsinpuoleinen aineisto, kuten seurakuntien arkistojen, manttaaliluetteloiden
ja konsistorien pöytäkirjojen ja kirjeasiakirjojen selailu kotikoneelta alkoi hou-
kutella yhä enenevässä määrin sieltä täältä löytyvien sotilaiden taustoja ja myö-
hempiä elämänvaiheita kuvaavien löydösten innoittamana. Biografioiden laa-
dinnasta oli tulla elinikäinen projekti. Oli lyötävä jarrut päälle. Kasvava lasten-
lasten määrä vei vuosien kuluessa yhä enemmän vapaa-aikaani. Kesäiset retket
Suomenlinnaan ja Korkeasaareen sekä talviset viikonloput Muuramen mökillä
lastenlasten kanssa syrjäyttivät aika ajoin muistiinpanot, aineistomapit, lähde-
kirjallisuuden ja tietokoneen. Näin ollen kiitos myös niille kuudelle pikku vinti-
ölle, Juliukselle, Kasperille, Ulrikalle, Nellalla, Maisalle ja Lasselle, jotka ovat
sopivassa määrin vapauttaneet työn lukkiuttamia ajatuksiani myös normaaliin
arkeen – tosin vanhimmat heistä ovat työn verkkaisen etenemisen johdosta
kasvaneet jo täyteen mittaansa.

Jyväskylän Yliopistonkadulla 7.8.2015 pohtien
Heikki Vuorimies

LYHENTEET

Bb	Brevböcker
BoCMR	Besiktnings- och kassationsmunsterrulla
FR	Finska regementen
GMR	Generalmönsterrulla/-rullor
HArk	Historiallinen Arkisto
HJR	Hämeen läänin jalkaväkirykmentti
HMA	Hämeenlinnan maakunta-arkisto
HRR	Henkirakuunarykmentti
JyMA	Jyväskylän maakunta-arkisto
KA	Kansallisarkisto
ka	kyrkoarkiv
KL	Kirkkolaki
KrA	Krigsarkivet, Sverige
KrK	Krigskollegium
LLA	Landsarkivet i Lund, Sverige
NoTLDrR	Nylands och Tavastehus läns dragonregemente
PTA	Porvoon tuomiokapitulin arkisto
RA	Riksarkivet, Sverige
SAY	Suomen asutuksen yleisluettelo
SE	Ruotsin kansainvälinen maatunnus
SHS	Suomen Historiallinen Seura
SLS	Svenska Litteratursällskapet i Finland
srka	seurakunnan arkisto
SSA	Stockholms stadsarkiv, Sverige
TLIR	Tavastehus läns infanteriregemente
TMA	Turun maakunta-arkisto
UHLkA	Uudenmaan ja Hämeen lääninkanslian arkisto
UHLkontA	Uudenmaan ja Hämeen lääninkonttorin arkisto
UHRR	Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentti
UHRvR	Uudenmaan ja Hämeen läänin ratsuväkirykmentti
ULA	Landsarkivet i Uppsala, Sverige
Up1-3RvR	Uplannin kolmikasratsuväkirykmentti
Up1-5RvR	Uplannin viisikärsatsuväkirykmentti
Up1SRR	Uplannin säätyläisrakuunarykmentti
VALA	Landsarkivet i Vadstena, Sverige
VMA	Vaasan maakunta-arkisto
WSOY	Werner Söderström Osakeyhtiö

KAAVIOT

KAAVIO 1	Berryn akkulturaatiomallin mukaiset akkulturaatioasenteet.....	25
KAAVIO 2	Tutkimusjoukon ruotsalaisotilaat joukko-osastoittain eriteltynä .	41
KAAVIO 3	Vuorovaikutusmahdollisuudet/joukko-osaston luonne	52
KAAVIO 4	Ikäjakauma viisivuotisikäryhmittäin 1721	57
KAAVIO 5	Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrä 1721-1730....	137
KAAVIO 6	Palveluksessa olleiden osuus 1721, 1724, 1727 ja 1730	159
KAAVIO 7	Ruotsiin palanneiden, maahan jääneiden ja maahan jääneiden tai palveluksessa kuolleitten suhteelliset osuudet 1722-1750 eron saaneista viisivuosittain tarkasteltuna	173
KAAVIO 8	Ruotsalaisotilaat hämäläislasten kummeina 1721-1730	184
KAAVIO 9	Sotilasuran periytyminen sotamies Jonas Bergin jälkeläistössä..	237
KAAVIO 10	Akkulturaatioon vaikuttavat tekijät.....	251

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Suomen vakinaisten rykmenttien tila 30.12.1719.....	16
TAULUKKO 2	Sotilasasiakirja-aineisto.....	35
TAULUKKO 3	Kirkonarkistojen asiakirja-aineisto.....	36
TAULUKKO 4	Viranomaisasiakirja- ym. aineisto	36
TAULUKKO 5	Tietokannat	37
TAULUKKO 6	Laadittujen biografioiden määrät luokittain	39
TAULUKKO 7	Ruotsalaisotilaiden keski-ikä, mediaani ja moodi	56
TAULUKKO 8	Avioitumisaste eräiden erityisryhmien osalta	60
TAULUKKO 9	Ruotsalaisotilaiden sosiaalinen tausta	62
TAULUKKO 10	HJR:n ruotujen tila 14.3.1722 komppanioittain eriteltynä	67
TAULUKKO 11	HJR:n ruotutalojen autiot ruotumanttaalit 1722-1728	69
TAULUKKO 12	HJR:n ruotutalojen vapaavuosiaste 1722-1730	70
TAULUKKO 13	Väestön ikä- ja sukupuolijakauma Hämeessä 1721 (1720) ...	72
TAULUKKO 14	15-59 vuotiaat hämäläismiehet ikäryhmittäin 1721	73
TAULUKKO 15	Ruotsalaisotilaille maksetut käsirahat ja pääpalkat.....	81
TAULUKKO 16	HJR:n sotilastorppien rakennuskannan tila 1735.....	86
TAULUKKO 17	UHRR:n hämäläiskomppanioiden sotilastorppien puuttuvien sekä korjausten tarpeessa olevien tupien ja apurakennusten määrä 1735	87
TAULUKKO 18	Ruotupellollisten sotilastorppien määrä HJR:n komppanioissa vuonna 1735 sekä niiden ruotujen määrä, jotka korvasivat puuttuvan peltotilkun ruotuviljalla	88
TAULUKKO 19	Rusthollien ja ruotujen sekä niihin sijoitettujen ruotsalaisotilaiden määrät ja osuudet kihlakunnittain	95
TAULUKKO 20	UHRR:n hämäläispataljoonan vahvuus syksyllä 1722	96
TAULUKKO 21	HJR:n vahvuus 14.3.1722.....	97

TAULUKKO 22	Työkykyisin miesväestö ja lainasotilaat kihlakunnittain	98
TAULUKKO 23	HJR:stä loma saaneet 1722-1724	108
TAULUKKO 24	Ruotsalaisotilaiden rikollisuus 1722-1730	125
TAULUKKO 25	Ruotsalaisotilaiden palveluksesta poistunta 1722-1730	155
TAULUKKO 26	HJR:n ruotsalaisvahvistus 14.3.1722 ja 20.10.1722	158
TAULUKKO 27	Ruotsiin palanneiden osuus 1722-1730 eron saaneista.....	165
TAULUKKO 28	Sotilaat rustholli-/ruotutalollistensa lasten kummeina.....	183
TAULUKKO 29	Puhemiehet Asikkalassa 1722-1730.....	186
TAULUKKO 30	15-59-vuotiaiden naisten ylimäärät eri ikäryhmissä	188
TAULUKKO 31	Sotilaiden otospitäjissä 1722-1730 solmitut 1. avioliitot.....	189
TAULUKKO 32	Pääkatselmusrullien aviosäätätiedot 1728 ja 1735.....	191
TAULUKKO 33	Sotilaiden maantieteellinen avioliittokenttä 1722-1730.....	193
TAULUKKO 34	Sotilaiden sosiaalinen avioliittokenttä 1722-1730.....	195
TAULUKKO 35	Keskimääräinen kuolinikä ja eron jälkeinen elinaika	211
TAULUKKO 36	Eron jälkeinen asuinpaikka sijoituskylään verrattuna.....	212
TAULUKKO 37	Sijoituskylään jäämiseen ja poismuuttoon vaikuttaneita tekijöitä.....	212
TAULUKKO 38	Eläkkeiden myöntöajankohta kymmenluvuttain.....	216
TAULUKKO 39	Eron jälkeinen sijoittuminen maatalousväestöön.....	224
TAULUKKO 40	Eron jälkeinen ammatti/sosiaalinen asema	228
TAULUKKO 41	Leskeytyneiden puolisoitten myöhempi aviosäätty	229
TAULUKKO 42	Poikien hakeutuminen eri ammatteihin.....	235
TAULUKKO 43	Poikien palkkaaja suhteessa isän palkkaajaan	238
TAULUKKO 44	Käsityöammatin valinneet pojat	242
TAULUKKO 45	Lasten maantieteelliset avioliittokentät.....	244
TAULUKKO 46	Poikien ja tyttöjen puolisoitten sosiaalinen asema.....	245

KARTAT

KARTTA 1	Häme osana Uudenmaan ja Hämeen lääniä.....	18
KARTTA 2	Pohjois-Häme eri komppanioiden rekrytointialueena	43
KARTTA 3	Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmenttiin ja Hämeen läänin jalkaväkirykmenttiin sijoitettujen ruotsalaisotilaiden syntymäpaikat maakunnittain eriteltynä	55

SISÄLLYS

ABSTRACT
ESIPUHE
KUVIOT JA TAULUKOT
SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	15
1.1	Tutkimustausta ja -tavoite	15
1.2	Akkulturaatio ja sotilaalliset väestösiirrot.....	23
1.3	Tutkimustehtävä ja tutkimuksen rakenne.....	30
1.4	Lähteet ja metodit.....	32
1.5	Rajaukset.....	40
1.6	Sotilaat ryhmänä	44
2	KOHTAAMINEN	53
2.1	Siirretty miehistö.....	53
2.2	Rauhanaikaiseen arkeen palaava Häme.....	64
2.2.1	Rusthollien ja ruotujen tila	65
2.2.2	Väestöolot	71
2.2.3	Kieliolot.....	74
2.2.4	Työvoimakysymys	75
2.3	Ruotsalaissotilaiden taloudellinen asema	77
2.3.1	Palkkausolot	79
2.3.2	Sotilastorppa pelto- ja niittytilkkuineen.....	83
2.3.3	Muut edut ja työpalkka.....	90
2.4	Rustholleihin ja ruotuihin sijoittuminen.....	92
3	KONFLIKTI.....	100
3.1	Ruotsiin jääneiden omaisten hätä	101
3.2	Karkuruus ja lomalta palaamattomuus	105
3.3	Konfliktit paikallisyhteisössä	112
3.4	Epätietoisuutta palkkaeduista.....	115
3.5	Puutetta ruotsinkielisistä jumalanpalveluksista.....	117
3.6	Ruotsalaissotilaiden syylistyminen rikoksiin	121
3.6.1	Sakkiutuminen ja päihtyneiden uho.....	128
3.6.2	Isäntävallan loukkaus - rikos patriarkalisuutta vastaan	131
3.6.3	Varkaus	132
3.6.4	Laittomat parisuhteet.....	134
3.6.5	Kirkko moraalin vartijana	138
3.6.6	Naimisissa olleet miehet viranomaisten riesana.....	140
3.6.7	Katteettomat avioliittolupaukset ja kaksinnaimisen uhka ...	142
3.6.8	Avioliittolupauksen ja makaamisen kiistäjiä.....	147
3.6.9	Oikeuden käsi oli pitkä	148

3.7	Toimet tilanteen rauhoittamiseksi	151
3.8	Siirto ruodusta toiseen.....	155
3.9	Poistunta	158
3.10	Paluu kotiseudulle.....	163
4	ASETTAUTUMINEN	171
4.1	Aika	172
4.2	Lainasotilas paikallisyhteisöjen työvoimana	174
4.2.1	Sotilaat ja käsityöläisyys	175
4.2.2	Kirkonnikkarit ja puusepät	178
4.3	Kummit ja puhemiehet.....	181
4.4	Avioliitto ja integraatio.....	186
4.5	Avioliittokentät.....	191
4.6	Lesket	199
4.7	Avosuhte vaihtoehtona avioliitolle	201
4.8	Avioero uuden parisuhteen virallistamisen edellytyksenä	203
4.9	Kariutuneet avioliittopyrkimykset	207
5	SOPEUTUMINEN.....	210
5.1	Elämä jatkui eronkin jälkeen	211
5.2	Kruunu eronneiden sotilaiden toimeentulon turvaajana.....	214
5.3	Pitäjänsöyhyys ikääntyneiden sotilaiden uhkana	218
5.4	Uudelleen palvelukseen.....	219
5.5	Kartanotorppareita ja kartanoiden lampuoteja	220
5.6	Ruotutorpparista talolliseksi	222
5.7	Kruununpalvelijoita, lautamiehiä ja valtiopäivämies.....	225
5.8	Leskien asema.....	229
6	INTEGRAATIOSTA ASSIMILAATIOON.....	233
6.1	Poikien ammatinvalintakenttä	234
6.2	Lasten avioliittokentät	244
7	RUOTSALAISET SOTILAAT JA HÄMÄLÄISET	247
7.1	Kohtaamisesta konfliktiin	248
7.2	Asettautumisesta sopeutumiseen	249
7.3	Akkulturaatio - prosessi tulla yhteisön jäseneksi	250
7.4	Epilogi.....	253
	SUMMARY	256
	LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	264
	LIITTEET.....	293
	Liite I Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentin hämäläispataljoonan ruotsalaisvahvistus	293
	Liite II Hämeen läänin jalkaväkirykmentin ruotsalaisvahvistus.....	315

Liite III	Mallibiografioita	344
Liite IV	Tilapäiset uplantilaisrykmentit	350
Liite V	Miesten syntymäpaikat maakunnan tarkkuudella	353
Liite VI	Ruotsalaisotilaiden ikäjakaumat	354
Liite VII	Hämäläisrusthollien ja ruotujen sijoittuminen pitäjiin.....	356
Liite VIII	Ruotsalaisvahvistus suhteessa pitäjien sotilasrasitukseen.....	359
Liite IX	Ruotsalaisvahvistus suhteessa samanikäiseen miesväestöön	364
Liite X	Aviottomat lapset ja makaamisen ajankohdat.....	369
Liite XI	Avioliittofrekvenssi otospitäjissä	370
Liite XII	Hämeessä solmitut avioliitot 1722-1730	371
Liite XIII	Lainasotilaiden ammattijakauma.....	372
Liite XIV	HJR:n ruotujen tila 14.3.1722 komppanioittain eriteltyinä.....	373
Liite XV	Esiaviollisten suhteiden ajallinen sijoittuminen 1. vihkimisen suhteen.....	374
Liite XVI	Ruotsiin palanneiden, palveluksessa kuolleiden ja eron jälkeen Suomeen jääneiden määrät.....	375
Liite XVII	Tilastollinen tarkastelu	378

HENKILÖ- JA ASIASANAHAKEMISTO.....	390
------------------------------------	-----

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimustausta ja -tavoite

Yli kaksikymmentä vuotta kestäneen suuren Pohjan sodan päätteeksi syksyllä 1721 tehty rauha Venäjän kanssa mahdollisti runsaat seitsemän vuotta Ruotsin puolella majailleille ja paossa olleille suomalaisrykmenteille tilaisuuden palata takaisin kotimaakuntiinsa. Rykmenttien tila oli tuolloin perin heikko. Vuoden 1719 loppuun mennessä vakinaisten jalkaväkirykmenttien miehistövahvuus oli huvennut Pälkäneen ja Isonkyrön taisteluiden sekä Norjan sotaretken ja Ruotsissa vietetyn ajan kuluessa yhteen viidesosaan (19 %) ja ratsuväkirykmenttien runsaaseen kahteen viidesosaan (43 %) kirjavahvuudesta. Suomesta ja Ruotsista saatu täydennys ei ollut riittävä korvaamaan aikaa myöten yhä syvenevää miehistövajausta (taulukko 1). Ratsuväkirykmenttien parempi tila oli seurausta vuoden 1719 valtiopäivillä tehdystä päätöksestä sopeuttaa Ruotsin armeijaa sen rauhanaikaiselle kannalle demobilisoimalla osa sotavuosina kootuista ylimääräisistä rykmenteistä ja siirtämällä niiden kelpollista miehistöä jäljelle jäävien rykmenttien täydennykseksi. Esimerkiksi Uudenmaan ja Hämeen läänin ratsuväkirykmentti sai tuolloin merkittävän täydennyksen.¹

¹ Häggman 1922, 44–46; Nilsson 1992, 29. Suomalaisrykmentteihin saatiin täydennystä pääasiassa kolmella tavalla: 1) ruotsalaisrykmenteissä palvelleita suomalaisia siirrettiin sopeuttamistoimien yhteydessä suomalaisrykmentteihin, 2) Ruotsissa asuvia suomalaisia rekrytoitiin suomalaisrykmenttien sotilaiksi ja 3) miehitetystä Suomesta käytiin rekrytoimassa täydennystä. Esim. KrA, GMR, Nylands och Tavastehus läns kavalleriregemente 1720 passim; KA, Militaria 412, HJR:n pääkatselmusrulla 18.11.1719.

TAULUKKO 1 Suomen vakinaisten rykmenttien tila 30.12.1719

Aselaji	Vahvuus (lkm)	Kirjavahvuus (lkm)	Vajaus (lkm)	Vajauksen suhteellinen osuus (%)
Ratsuväki	1297	3000	1703	56,8
Jalkaväki	1374	7208	5834	80,9

Lähteet: Mankell 1870, 258; Lappalainen 2001, [166].²

Valtiovallan oli tehtävä jotain. Se ryhtyikin jo ennen rauhansopimusta toimiin suomalaisrykmenttien täydentämiseksi ja siirtämiseksi takaisin kotimaahan. Elokuussa 1721 perustettiin komissio vastaamaan käytännön suunnittelusta.³ Komissio toimi nopeasti ja luovutti syyskuun alussa ehdotuksensa kuninkaalle. Ehdotus sisälsi yleisten toimintasuunnitelmien lisäksi yksityiskohtaisia suunnitelmia muun muassa siitä, mihin ja miten suomalaisjoukot koottaisiin ja laivattaisiin kotimaahansa, mistä laivaukseen tarvittavat alukset hankittaisiin, miten muonitus hoidettaisiin ja mihin määräsätamaan joukot kuljetettaisiin. Komission ehdotukset hyväksyttiin sellaisenaan.⁴

Lokakuun 2. päivänä 1721 julkaistiin väliaikainen asetus, jolla järjestettiin komission ehdotusten pohjalta Suomen sotajoukkojen tila. Suomeen palautettaisiin ruotsalaisella ja saksalaisella⁵ miehistöllä vahvennetut suomalaisrykmen-

² Ratsuväen kokonaismääräksi sekä suomalaisjoukko-osastojen yhteisvahvuudeksi 30.12.1719 Mankell esittää 100 miestä liian suuren luvun. Virhe johtuu asetelmassa olevasta yhteenlaskuvirheestä. Mankell 1870, 258. Savon ja Savonlinnan läänin jalkaväkirykmenttien kirjavahvuudet vaihtelevat lähteestä riippuen. Mankell ilmoittaa Savon ja Savonlinnan läänin jalkaväkirykmentin sekä Viipurin jalkaväkirykmentin kirjavahvuuksiksi suuren Pohjan sodan syytyessä mainitussa järjestyksessä 1037 miestä ja 1000 miestä. Mankell 1870, 168. Toukokuussa 1696 allekirjoitetussa Viipurin ja Savonlinnan läänin sopimuksessa läänin talolliset sitoutuivat ylläpitämään Viipurin läänin osalta 875 miehen vahvuista jalkaväkirykmenttiä ja Savon ja Savonlinnan läänin osalta 1033 miehen vahvuista jalkaväkirykmenttiä. Viljanti 1935, 155-157 alaviite; Lappalainen 2001, [166]. Cederbergin mukaan Savon jalkaväkirykmentin kirjavahvuus olisi 17.1.1723 ollut 1038 miestä. Cederberg 1942, 62. *Voitto Ahonen* on arvioinut, että Suomeen palasi loppuvuodesta 1721 ainoastaan kolmasosa suomalaisrykmenttien alkuperäisestä numerovahvuudesta. Ahonen 1987, 30; Ahonen 1991, 9. Todellisen lukumäärän laskemiseen liittyvästä problematiikasta enemmän Ahonen 1987, 30-31.

³ *Documenta Historica* VI: 3; Juvelius 1919, 41; Cederberg 1942, 61. Cederberg otaksuu komission olleen sama komissio, joka esiintyy asiakirjoissa nimellä ”Comissionen öfwer Finska Werket”. Mainitun komission jäseninä olivat mm. kreivi Rehnsköld, presidentti Lagerberg ja sotaneuvos, sittemmin Kymenkartanon läänin maaherra Johan Henrik Frisenheim. Ks. myös Ahonen 1987, [24].

⁴ Emt. *Documenta Historica* VI, 4-10. Ahonen 1987, [24]-25. Rauhaan palaavan valtakunnan itäisen osan vaatimista muista järjestelyistä ks. Vilkuna 2005, passim.

⁵ Asetuksen teksti antaa ymmärtää, että myös saksalaisilla miehitettyjä ylimääräisiä ruotsalaisrykmenttejä olisi lakkautettu ja niiden miehistöä siirretty suomalaisryk-

tit niin pian kuin venäläiset joukot olisivat poistuneet maasta. Ruotsalaisen miehistön ruodut saivat pitää niin kauan, kunnes kykenisivät hankkimaan tilalle oman miehen.⁶

Käytännössä suomalaisrykmenttejä täydennettiin vain ruotsalaisella miehistöllä, – ja niistäkin vain osaa. Täydennystoimet kohdistuivat itärajan puolustuksen kannalta keskeisiin joukko-osastoihin; nopeasti liikuteltaviin Turun ja Porin läänin sekä Uudenmaan ja Hämeen läänin ratsuväkirykmentteihin, jotka samalla muutettiin rakuunakannalle, ja Uudenmaan, Hämeen, Porin sekä Savon ja Savonlinnan läänin jalkaväkirykmentteihin. Niiden miestä vailla olleisiin rustholleihin ja ruotuihin sijoitettiin lähes 2400 ruotsalaissotilasta.⁷ Suomalaisen paikallisyhteisöjen näkökulmasta sotilaat edustivat maahanmuuttajia.⁸

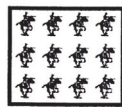
Sotilaista neljännes asettui Hämeeseen. Yksi heistä oli Uplannin Lövtasta kotoisin ollut säätyläisrakuuna Olof Broholm, joka sijoitettiin Hämeen läänin jalkaväkirykmentin korpilahtelaisen ruodun ruotusotamieheksi ja joka kulkeutui uuden rykmenttinsä mukana Korpilahdelle.⁹ Broholmin perhe jäi kuitenkin Lövtastaan. Broholmin uusi asemapaikka sijaitsi Päijänteen itäpuolisessa Raidan-

mentteihin. Näin ei tapahtunut. Ne saksalaiset, jotka siirrettiin Suomeen olivat peräisin lakkautetuista ruotsalaisrykmenteistä ja pieni osa, lähinnä rummunlyöjiä ja korpuraaleja, Düringin rykmentistä. Mistään suurista saksalaisjoukoista ei ollut kyse.

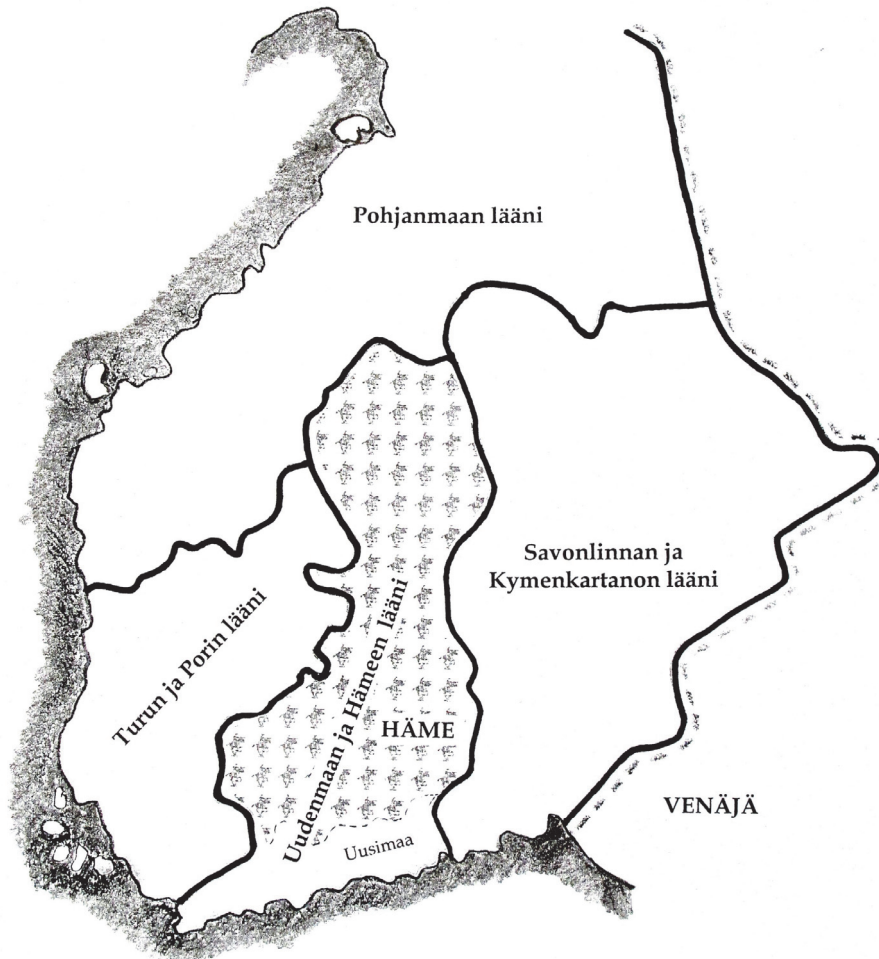
- ⁶ Wijkander 1866, 249–50; Juvelius 1919, 42 ja seur.; Cederberg 1942, 61; Korkiakangas 1996, 146–147. On huomattava, etteivät sotamiehet olleet ruotujen itse palkkaamia vaan ainoastaan niille lainaksi annettuja. Tämä korostuu useissa yhteyksissä.
- ⁷ Documenta Historica VI, 4–10; Wirilander 1953, 260 ja 278; Blomqvist 1990 passim. Komissio ei katsonut tarpeelliseksi täydentää Pohjanmaan jalkaväkirykmenttiä, Turun läänin jalkaväkirykmenttiä eikä alueluovutuksissa rekrytointialueistaan suuren osan menettäneitä Karjalan ratsuväkirykmenttiä ja Viipurin läänin jalkaväkirykmenttiä. Esimerkiksi Pohjanmaan jalkaväkirykmentin tila oli suuren Pohjan sodan jälkeen surkea. Erään 30.12.1719 laaditun yhteenvedon mukaan sen vahvuus oli vain 331 miestä, kun sen määrävahvuus oli 1200 miestä. Mankell 1870, 258; Lappalainen 2001, [166]. Rykmentin vahvistamatta jättämisen taustalla saattoi olla seuraavia tekijöitä: 1) yleinen pula kelpollisesta miehistöstä; rykmentin täydentämiseen olisi tarvittu vähintään kaksinkertainen määrä miehiä muihin rykmentteihin verrattuna, 2) maakunnan muuta maata pahemmin kohdannut tuho; runsas autiotalojen määrä ja kelpollisen miesväestön puute, 3) suuri osa jäljelle jääneestä väestöstä oli edelleenkin paossa Pohjanlahden toisella puolella, 4) rykmentin kaukainen sijainti kaakkoisrajalta ts. mahdollisen uhan suunnalta 5) miehistön täydentäminen edelleenkin yleisen väenoton avulla, joten täydentämisvastuut olivat avoimia. Pohjanmaa oli kykenemätön vastaanottamaan ja huolehtimaan rykmentin elinvoimaisuuden edellyttämästä määrästä ruotsalaisia täydennysmiehiä; mihin heidät olisi asetettu, kuka heidät olisi elättänyt ja kuka olisi vastannut heidän korvaamisesta kansallisella miehellä. Pohjanmaan jalkaväkirykmentin uudelleenkoonnista ja siihen liittyvästä problematiikasta enemmän Vilkkunen 2005, 366–370.
- ⁸ Siirtolaisuus-/maahanmuuttajatutkimuksissa muuttajien kategorisointi on hyvin tutkimuskohtaista. Karmela Liebkind käyttää maahanmuuttaja-käsitettä yläkäsitteenä erilaisille maahanmuuttajaryhmille. Oleellista Liebkindin mukaan on se, että muuttajat, paluumuuttajia lukuun ottamatta, edustavat Suomessa etnistä vähemmistöä. Laajemmin Liebkind et. al. 1994, 9–10. Miikka Pyykkönen rajaa maahanmuuttajaksi ihmisen, joka asuu uudessa maassa, mutta jolla ei ole kyseisen maan kansalaisuutta. Pyykkönen 2007, 89–90.
- ⁹ Broholm sijoitettiin Hämeen jalkaväkirykmentin Sysmän komppanian korpilahtelaiseen Raidanlahden ruotuun nro 32, jota ylläpitivät Korpilahden ”vespuolella” eli Päijänteen itäpuolella sijainneet kappalaisen virkatalo Mutainen ja ns. Raidanlahden Matintalo sekä Päijänteen länsipuolella Jämsän Vitikkalassa sijainnut Turkkilan torppa. KA, Militaria 412A, 332; Vuorimies 1999, 4. Olof Broholm itse ”puhuu” Mutalahden ruodusta.

lahden kylässä, josta matkaa lähinnä asuvan toisen Korpilahdelle sijoitetun ruotsalaissotilaan Anders Häggblomin luo Oittilaan oli puolisen peninkulmaa. Olof Broholmilla oli mahdollisuuksia päivittäiseen kommunikointiin Häggblomin kanssa, mutta muita ruotsalaissotilaita hän pääsi tapaamaan pääasiassa kirkolla käydessään. Vuosien mittaan tämäkin mahdollisuus väheni monen ruotsalaissotilaan kotiinpaluun seurauksena.

KARTTA 1 Häme osana Uudenmaan ja Hämeen lääniä

= Tutkimusalue

Korpilahdella Olof Broholmia vaivasi huoli Uplantiin jääneen perheensä tilasta. Maaliskuussa 1730 hän pyysi Porvoon konsistorin apua perheensä tavoittamiseksi:

(...) syvimässä nöyryydessäni teen tietäväksi tämän vähäpätöisen anomuksen välityksellä, että jouduin lokakuussa 1721 jättämään rakkaan vaimoni Magdalena Andersdotterin ja poikani Olofin Ruotsiin Upsalan hiippakuntaan ruukinisännöitsijä Carl De Geerin omistamalle Lövstan ruukille, kun minut siirrettiin kreivi Fersenin rakuunarykmentistä vieraalle paikkakunnalle Sysmän komppanian Mutalahden (po. Raidanlahden) ruodulle, jossa olen elänyt kahdeksan vuoden ajan, mutta jonne en tähän päivään mennessä ole saanut vähäisintäkään tietoa rakkaasta vaimostani, vaikka olen antanut lähettää muutaman kirjeen Turun postikonttorinhoitajan välityksellä Upsalaan vaimolleni toimitettavaksi.¹⁰

Tässä työssä selvitän sitä, miten Olof Broholm ja muut Hämeeseen, täysin vieraaseen ympäristöön joutuneet kielitaidottomat ja vailla kontakteja kotiin jääneet ruotsalaisotilaat, selviytyivät uudessa tilanteessa ja miten hämäläiset paikallisyhteisöt reagoivat tulokkaisiin. Tulokset antavat mahdollisuuden tehdä päätelmiä myös muihin maakuntiin sijoitetuista sotilaista.

Ruotsalaisotilaiden tulo Suomeen ei sinänsä ole tuntematon, sillä siihen viitataan useissa historian yleisteoksissa Uudenkaupungin rauhan tai Suomen puolustuksen uudelleenjärjestelyjen yhteydessä sekä erillisissä rykmenttien historiaa käsittelevissä artikkeleissa.¹¹ Myös ruotsalainen Jean Häggman tunnistaa väitöskirjassaan vuodelta 1922 suomalaisrykmenttien heikon tilan, niissä rauhan tullen toteutetut muutokset ja viittaa epäsuorasti niiden saamaan täydennykseen, mutta ei huomioi täydennyksen koko laajuutta, ei myöskään sen merkitystä itäisen valtakunnanosan puolustuskyvyn parantamisessa.¹²

Täydennyksen todellinen laajuus ja sijoittuminen suomalaisrykmentteihin on kiinnostanut tutkijoita vasta viime vuosikymmenillä. Rainer Fagerlund (1980a) ja Tore Blomqvist (1990) ovat selvittäneet ruotsalaistäydennyksen suuruutta, täydennyksen jakaantumista eri joukko-osastoihin ja sitä, kauanko miehet lopulta viipyivät maassamme. Rainer Fagerlund keskittyi nuoremman Henkirakuunarykmentin (HRR) saamaan ruotsalaisvahvistukseen ja sen luku-

¹⁰ Sysmän komppanian sotamies Olof Eriksson Broholm Porvoon konsistorille, päivämätön. HMA, PTA I, Eb:11, Saapuneet asiakirjat 1730/maaliskuu: (...) *iag fattige Soldat i diupaste ödmiukheet, denne ringa Suppligs insinuera, til kännagifwande beklageln, hurusåsom i framfaren år 1721 in Ocktobris månad, min kära hustru Magdalena Andersdotter, med ett Piltebarn, Ohls benämnd, å des födelse ort, i Swerjet, Upsala Stift, och LööfStaadz Sochn, wed Bruket, der sammanstådes, som är under Hr Brukz förwaltarens Carl Diegiers (Carl de Geer) disposition, qwarblifwit, tå iag efter höga Öfwerhetens Ordres, med mine Camerater, af Greefl Excellntz Hr Ferssens dragoun Regemente, till denne fremmande Orten, på Transporten, anlände, hwarest, i 8 år wijd Sysmä Compagnie och Mutalax Rutan, mig tillhällit, men beklageln att iag til dato, eij ringaste wetenskap angående bente min K(är)a hustru, hafwa kunnat fast iag någre bref under Åboske Päst Directurens, disposition, til Upsala afgå låtit, Altfordy i samma nedrigaste Ödmiukhet, iag fattige frembling faller Eder faderln Högwördighet, och det Wördige doom Capitlet, höggunstigt behagade, till dett wördige doom Capitlet i Upsala, des (...) skriftel: förfrågan, om min hustru ännu lefwer, ellr eij affärda låta; (...). Allerödmiukaste Tienare Olaus Erichsson Broholm, soldat I Sysmä Compagnie.*

¹¹ Esim. Juvelius 1931, 54–55; Cederberg 1942, 61; Alanen 1963, 61–62; Pohjola-Pirhonen 1967, 58; Paloposki 1986, 14. Ks. myös Juvelius 1914, passim; Juvelius 1919, 41–43 ja 50–51; Hornborg 1931, 184; Korkiakangas 1996, 147; Wigren 2006, 122.

¹² Häggman 1922, 41–57.

määräiseen kehitykseen 1720-luvun osalta,¹³ Tore Blomqvist kartoitti tilannetta koko vahvistuksen osalta.¹⁴ Blomqvist vertaili lakkautettujen ruotsalaisrykmenttien rullatietoja täydennystä vastaanottaneiden suomalaisrykmenttien rullatietoihin ja sai siirron kokonaisvahvuudeksi runsaat 2300 miestä. Tutkimuksen kattavuus on hyvä, sillä ainoastaan vajaan sadan Länsigötanmaan kolmi-
kasratsuväkirykmentistä Savon ja Savonlinnan läänin jalkaväkirykmenttiin sijoitetun miehen tarkempi identifiointi ei häneltä onnistunut puuttuvan rullamateriaalin takia. Blomqvist kokosi myös tietokannan Hämeeseen siirretyistä lainasotilasta.¹⁵ Tietokanta sisältää tietoja miesten taustoista, palvelu-urasta, elämänvaiheista Suomessa, Suomessa solmituista avioliitoista ja Suomessa syntyneistä lapsista, joskin varsin kursorisesti.

Sotilaiden tulo Suomeen nähtiin aiemmin lähinnä tilapäisenä ja lyhytaikaisena ilmiönä. Einar W. Juvelius totesi 1919 väitöskirjassaan ruotsalaissotilaiden poistuneen maasta varsin pian.¹⁶ Samanlaisen päätelmän teki Erik Lind 1928 todetessaan, että Porin läänin jalkaväkirykmentin vahvistukseksi sijoitetut Västgötan ratsumiehet palautettiin kotiin siinä vaiheessa, kun rykmentin täydentäminen saatiin hyvään vauhtiin 1720-luvun puolivälin tienoilla.¹⁷ Paikallisyhteisötasoa kuvaavat miesten sijoituspitäjien pitäjänhistoriat ja -kirjat tun-

¹³ Fagerlund 1980a. Kts. myös Fagerlund 1980b, passim. Suuren Pohjan sodan jälkeen Varsinais-Suomen ja Satakunnan rusthollien ylläpitämä Turun ja Porin läänin ratsuväkirykmentti muutettiin rakuunakannalla ja suurin osa sen saamasta täydennyksestä tuli ns. vanhemmasta Henkirakuunarykmentistä. Samalla rykmentin nimi muutettiin Henkirakuunarykmentiksi. Sekaannusten välttämiseksi alkuperäisesti ruotsalaisesta Henkirakuunarykmentistä käytetään usein nimitystä vanhempi Henkirakuunarykmentti ja Turun ja Porin ratsuväkirykmentistä muodostetusta suomalaisesta Henkirakuunarykmentistä nimitystä nuorempi Henkirakuunarykmentti.

¹⁴ Blomqvist 1990, 85–95 erityisesti Tabell 2 sivulla 90. Identifioituista 2240 miehistä valtaosa eli 2004 miestä (89,5%) oli syntyperältään ruotsalaisia. Lopuista 236 miehestä 91 miestä (4,1%) oli syntyisin Suomesta, 69 miestä (3,1 %) Saksasta, 37 miestä (1,7 %) Inkerinmaalta tai Baltiasta, 3 miestä (0,1 %) muista Pohjois-Euroopan maista, 36 miehen (1,6 %) syntyperän jäädessä tuntemattomaksi

¹⁵ Transport av manskap från svenska regementen till Finland 1721. <http://www.genealogia.fi/hakem/regem/indexr.htm> 15.10.2014. Lisäksi Blomqvistin kokoamat biografiset tiedot hämäläispitäjiin siirretyistä lainamiehistä on julkaistu vuosina 1998-2001 Lahden seudun sukututkijat ry:n jäsenlehdessä *Sukuset*. Tore Blomqvist, Isonvihan jälkeen syksyllä 1721 Ruotsista Hämeeseen siirrettyjä sotilaita I-VII, *Sukuset* 1-2/1998, 1-2/1999, 1-2/2000 ja 1/2001. Biografiset tiedot on poimittu katselmusrullista ja kirkonarkiston syntyneiden, vihittyjen ja kuolleitten luetteloista ja ovat konseptinomaisia. Aihe on herättänyt kiinnostusta myös ruotsalaisten keskuudessa, josta osoituksena Christina Backmanin *Släkthistoriska Forumissa* julkaistu artikkeli *Svensk militärexport 1721*. Ks. tarkemmin Christina Backman, *Svensk militärexport 1721*, *Släkthistoriska Forum* 2/2000, 1-3. Utgiven av Sveriges Släktforskarförbund. Christina Backman on laatinut aiheesta myös oman verkkosivuston (*Ståndsdragoner - Transport av manskap från svenska regementen till Finland*. Verkkosoitteessa <http://www.runslingan.se/node/34>, luettu 15.10.2014.), jossa on luetteloitu Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmenttiin, Uudenmaan jalkaväkirykmenttiin, Hämeen läänin jalkaväkirykmenttiin ja nuorempaan Henkirakuunarykmenttiin sijoitetut lainasotilaat.

¹⁶ Juvelius 1919, 50–51.

¹⁷ Lindh 1928, 143. Lind viittaa Ruotsi sota-arkiston omasta Porin läänin jalkaväkirykmentin arkistosta löytyneisiin eropasseihin vuosilta 1724, 1725 ja 1726.

nistavat ilmiön huonommin. Vain joka neljäs tutkimusalueeksi valitun Hämeen pitäjänhistorioista ja -kirjoista mainitsee pitäjiin sijoitetut ruotsalaissotilaat.¹⁸

Myöhempi tutkimus on tunnistanut siirron väestö- ja/tai työvoimapoliittisen merkityksen. Y. S. Koskimies toteaa 1962 Suur-Jämsän historiassa useiden miesten jääneen loppuiäkseen Jämsään, perustaneen perheen ja sulautuneen paikalliseen väestöön.¹⁹ Rainer Fagerlund (1980a) olettaa vuoden 1728 jälkeen eron saaneiden Henkirakuunoiden suurimmalta osin asettuneen sijoituspaikkakunnilleen, perustaneen perheen ja kotiutuneen siinä määrin, että ovat jääneet pysyvästi maahan.²⁰ Myös hiljattain ilmestyneen Hauhon historian toisen osan (2009) kirjoittajat Tiina Miettinen ja Anneli Mäkelä-Alitalo havaitsivat ensiksikin, että ruotsalaisten sotilaiden määrä oli hauholaisiin sotilaisiin verrattuna suuri, ja toiseksi, että osa ruotsalaissotilaista perusti Hauholla perheen, jäi pysyvästi pitäjään ja että jälkeläiset sulautuivat parissa sukupolvessa osaksi hauholaista väestöä.²¹

Ruotsalaissotilaiden läsnäolon vaikutusta rauhaan palaavien paikallisyhteisöjen elämään sekä sotilaiden ja paikallisväestön välisiä suhteita on tutkittu vähän, miesten akkulturaatiota ei lainkaan. Kirjallisuudessa pinnalle ovat nousseet enemmänkin siirron aiheuttamat kielteiset ilmiöt. Einar W. Juveliuksen (1914 ja 1919) alkuaan luoma kuva talonpoikia pahoinpitelevistä ja pieksevista ruotsalaissotilasta on ollut jossain määrin yliampuva.²² Osasyys tälle voi olla se, että tutkijoiden on ollut vaikea erottaa ruotsinkielisten sotilasnimien yleisyyden takia ruotsalaisia lainasotilaita ja syntyperältään suomalaisia sotilaita toisistaan. Toisaalta elintarvikepulan ja rakennuskannan puutteista kärsivien rusthollien ja ruotutalojen tarjoamat vaihtoehdot asumisen ja elannon suhteen johtivat erityisesti tilapäismajoitukseen sijoitettujen ruotsalaissotilaiden keskuudessa näkyvämmiin tyytymättömyyteen;²³ paikkakuntalaista alkuperää olleet suomalaisotilaat kun soluttautuivat ruotsalaissotilaita huomaamattomammin ruotutalojensa tai jopa kotitalojensa väestön sekaan.

Oman pilottitutkimukseni *Syksyllä 1721 Hämeen läänin jalkaväkirykmentin pohjoishämäläisiin komppanioihin siirretyt ruotsalaissotilaat* tutkimuskohteena oli Hämeen läänin jalkaväkirykmentin kolmeen pohjoisimpaan komppaniaan eli Jämsän, Rautalammin ja Sysmän komppanioihin siirretyt ruotsalaissotilaat.²⁴

¹⁸ Juvelius 1927 (Sysmä); Soikkeli 1932 (Vihti); Halila 1939 (Iitti); Pulkmila 1947 (Padasjoki); Saloheimo 1959 (Rautalampi); Koskimies 1962 (Suur-Jämsä); Blomstedt 1982 (Asikkala); Ojanen 1992 (Tammela); Ojanen 2002 (Tyrvääntö); Miettinen & Mäkelä-Alitalo 2009 (Hauho).

¹⁹ Koskimies 1962, 110. Ks. Saloheimo 1959, 211; Ojanen 1992, 186; Miettinen & Mäkelä-Alitalo 2009, 372.

²⁰ Fagerlund 1980a, 35; Vrt. Keskiarja 2011, 215.

²¹ Miettinen & Mäkelä-Alitalo 2009, 372-373.

²² Juvelius 1914, 4. Myös Korkiakangas 1996, 147. Lokakuun 1721 asetuksen maininta siitä, että ruotsalaissotilaiden tuli käyttäytyä siivosti ja olemaan tekemättä itseään syyppääksi mihinkään vallattomuuksiin on tukenut käsitystä siitä, että sotilaat yleisesti ottaen olivat väestöryhmä, joka aiheutti häiriöitä paikallisyhteisöjen elämässä. Juvelius 1914, 4; Juvelius 1919, 42; Cederberg 1942, 61. Ks. myös Vilkuna 2005, 440-441 ja 446-447.

²³ Korkiakangas 1996, 147.

²⁴ Vuorimies 2003, 122-219. Sitä täydentää pienimuotoinen artikkeli *Joitakin havaintoja suuren Pohjan sodan jälkeen Suomeen siirretyistä ruotsalaisrykmenttien sotilasta*, joka pe-

Tässä tarkasteluun otettu väestösiirto ei ollut eikä tullut olemaan Ruotsin valtakunnassa ainutkertainen operaatio. Valtiovallan asutuspolitiikka oli jo Sture-kauden lopulla noussut erääksi sotilaallisen voiman lujittamisen keinoksi.²⁵ 1600-luvun aluelajennusten – Baltia ja Tanskalta vallatut eteläruotsalaiset maakunnat – myötä asutustoimet eivät enää riittäneet, vaan kruunun oli turvaututtava sille uskollisten joukkojen takaamiseksi sotilaallisiin väestösiirtoihin. Erityisesti itämerentakaisen voittomaiden varuskuntien miehitykseen käytettiin sotilaita – käytännössä useimmiten suomalaisia sotilaita.²⁶ Pelkästään miehitettyihin linnoituksiin/varuskuntiin ei uskottu, vaan niille pyrittiin takaamaan myös ympäristön tuki asuttamalla lähiseudulle nihtejä perheineen.²⁷

Vuonna 1623 kuningas Kustaa II Adolf antoi kansleri Oxenstiernalle luvan siirtää 300 suomalaista nihtiä perheineen siirtokuntiin, jotka perustettiin kanslerin lahjoitusmaille Wolmarin ja Wendenin ympäristöön.²⁸ Muun muassa Wolmarin ympäristöstä osoitettiin vuoden 1626 aikana maa-alueet 142 suomalaisperheelle.²⁹ Samana vuonna Tarttoon perustettiin toinen siirtokunta, jonne alunperin oli tarkoitus sijoittaa 600 suomalaista nihtiä, mutta lopullinen lukumäärä jäi suunniteltua alhaisemmaksi.³⁰ Pöltsanmaalle asutettiin puolestaan 191 suomalaisperhettä, jonka seurauksena suomalaisperheiden osuus alueen perheistä oli peräti 37 %.³¹

Toinen suomalaisten kannalta merkittävä sotilaallinen väestösiirto toteutettiin 1680-luvun alkupuolella. Sitä pidetään Ruotsin suurvaltakauden suurimpiin kuuluneena väestön pakkosiirtona.³² Siirron kohdealueena oli Tanskalta vallattu Blekingen maakunta ja sen naapurustossa sijainnut eteläsmoolantilainen Södra Moren kihlakunta.³³ Siirron seurauksena suomalaisten osuus alueen väestöstä nousi huomattavan korkeaksi; joidenkin arvioiden mukaan se olisi ollut 10 prosentin suuruusluokkaa.³⁴

1700-luku ei tässä suhteessa tuonut muutosta. Haminan, Lappeenrannan ja Savonlinnan varuskuntien työvoimana ja varusväkenä käytettiin vuodesta 1739 1740-luvun puolivälin tienoille saakka ruotsalaisen Hallannin gar-

rustui pitkään palveluksessa olleiden lainamiesten rykmentin johdolle lähettämiin kirjeisiin. Ks. Vuorimies 1999, 3–14.

²⁵ Enbuske 2002, 19.

²⁶ Mm. Fagerlund 1983, 47; Villstrand 1987b, 415–417; Huhtamies 2005, passim; Myös Villstrand 1989, 27; Niitemaa & Hovi 1991, 221.

²⁷ Mm. Fagerlund 1983, 47; Huhtamies 2005, 170–185.

²⁸ Korhonen 1939, 359; Korhonen 1943, 480–481; Fagerlund 1983, 47–48; Huhtamies 2005, 172–175. Ks. myös Loit 1982, 197. Wolmarin ja Wendenin nykyiset nimet ovat Valmiera ja Cesis.

²⁹ Loit 1982, 197. Ks. myös Huhtamies 2005, 185.

³⁰ Korhonen 1943, 33–34; Loit 1982, 197; Fagerlund 1983, 47–48.

³¹ Päivi 1982, 216; Niitemaa & Hovi 1991, 244; Palli 1995, 4.

³² Tarkiainen 1990, 112; Tarkiainen 2000, 76; Ericson 2002, 66.

³³ Villstrand 1987b, 387–427. Ks. myös Tarkiainen 1990, 112–116; Tarkiainen 2000, 75–77; Ericson 2002, 64–66.

³⁴ Villstrand 1987b, 416; Tarkiainen 1990, 112. Ks. myös Ericson 2002, 66. Vuodesta 1693 alueelle siirretyt Pohjanmaan laivakirvesmiehet lisäsivät omalta osaltaan alueen suomalaisväestöä. Rantatupa 1984 ja 1987, passim.

nisoonirykmentin³⁵ ja alkuaan von Willebrandin rykmenttinä tunnetun värvätyn rykmentin miehistöä.³⁶

1740-luvun lopulla alkoi huomattavasti Itä-Suomen linnoitustöitä mittavampien linnoitustöiden jakso, jona aikana maahamme komennettiin jälleen ruotsalaisia sotilaita. Helsingin ja Loviisan linnoitustöihin laivattiin vuosina 1751–1753 neljä ruotsalaisrykmenttiä;³⁷ edellä mainitut kaksi jo Itä-Suomen linnoitustöissä olleet rykmentit ja uusina Hamiltonin³⁸ sekä von Hessensteinin rykmentit.³⁹ von Willebrandtin rykmentin ja Hamiltonin rykmentin osalta komennus Suomeen merkitsi myös niiden lopullista jäämistä Suomeen.⁴⁰

Avoimeksi kysymykseksi näiden linnoitustöihin ja varuskuntaväeksi 1700-luvulla komennettujen ruotsalaissotilaiden osalta on jäänyt se, miten sotilaiden ja sijoituspaikkakuntien väestön väliset suhteet kehittyivät. Avoimeksi on jäänyt myös se, kuinka suuri osa eron saaneista sotilaista jäi pysyvästi Suomeen – hävisivätkö he jonkin vai asettuivatko he viettämään eläkepäiviään varuskuntakaupunkeihin tai niiden lähiympäristöön?⁴¹

1.2 Akkulturaatio ja sotilaalliset väestösiirrot

Kielitaidottoman Olof Broholmin saapuminen Korpilahdelle merkitsi hänen toimintaympäristönsä rajua muutosta. Hänen oli opittava elämään uusien sosiaalisten ja kulttuuristen rakenteiden puitteissa. Vuosia kestänyt elämä yhteisössä johti vuorovaikutussuhteisiin, jotka muuttivat niin yhteisön jäsenten, mutta ennen kaikkea Olof Broholmin kulttuurisia ja sosiaalisia käytänteitä. Vanhat Lövstan ruukilta Uplannista tuodut tavat ja tottumukset eivät enää kaikilta osin

³⁵ Värvättyjä rykmenttejä kutsuttiin yleensä kulloinkin virassa olevan päällikön eli everstin mukaan, ajoittain myös garnisonipaikkakuntansa mukaan. Esim. Durchman 1944, 5.

³⁶ Hallannin garnisoonirykmentin miehistö lienee koottu pääasiassa Itägotanmaalta, Södermanlandista ja Smoolannista. Durchman 1944, 16. von Willebrandtin rykmentin miehistö oli puolestaan Skoonesta (57,8%), Smoolannista (7,4%) ja Itägotanmaalta (6,5%). Hirn 1962, 27–31. Willebrandtin rykmentin historiasta laajemmin Hirn 1962 ja Hirn 1970.

³⁷ Roos 1924, 7.

³⁸ Durchman 1944, 10–11; Screen 2010, 14–15. Rykmentti esiintyy seuraavilla nimillä: Landskronan garnisoonirykmentti 1741–1753, Hamiltonin rykmentti 1741–1758, Lilliesvärdin rykmentti 1759–1761, von Liewenin rykmentti 1761–1762, H.K.K. prinssi Fredrik Adolfin rykmentti 1762–1771, Zöge von Manteuffelin rykmentti 1771–1772, H.K.M. Leskikuningattaren rykmentti 1772–1808. Rykmentin historiasta enemmän Screen 2010. Ks. myös Roos 1924, [1]–23.

³⁹ Durchman 1944, 15. Päällikön kreivi Carl Edvard von Hessensteinin alaikäisyyden takia rykmentin komennosta vastasi vuosina 1747–1762 rykmentin everstiluutnantti Carl Björnberg.

⁴⁰ Durchman 1944, 9, 10. Molemmat rykmentit sijoitettiin lopulta Loviisan ja Helsingin linnoituksiin varuskuntajoukoiksi ja niiden taru päättyi vasta Viaporin antautuessa 3.5.1808.

⁴¹ Gunnar Artéus on todennut Tukholman varuskunnista aikanaan eron saaneiden sotilaiden asettuneen usein pysyvästi Tukholmaan tai sen lähiympäristöön. Artéus 1988, 29–30.

riittäneet. Broholmin oli muututtava hallitakseen uusi elämäntilanteensa. Tätä muutosprosessia kutsutaan akkulturaatioksi.⁴²

Käsitteen akkulturaatio – *acculturation* – esittivät antropologit Robert Redfield, Ralph Linton ja Melville J. Herskovits 1936 julkaistussa artikkelissaan *Memorandum on the study of acculturation*. Sen avulla he pyrkivät kuvaamaan prosessia, jossa eri kulttuureista peräisin olleet ihmiset joutuivat pysyvään kontaktiin toistensa kanssa.⁴³ Käsitteellä viitataan myös niihin muutoksiin, joihin kontakti johtaa maahanmuuttajan ja kantaväestön kulttuurisissa käytänteissä. Akkulturaatiota voidaan käsitellä myös tilana, jolloin se tarkoittaa tietyn hetken akkulturaation astetta.⁴⁴

Maahanmuuttotutkimuksessa suositetaan erityisesti John W. Berryn akkulturaatiomallia.⁴⁵ Se perustuu sosiologi Robert Parkin esittämään akkulturaatio-prosessin etenemisestä kuvaavaan nelivaihemalliin kohtaaminen, konflikti, asettautuminen ja assimilaatio.⁴⁶ Berry kehitti mallia tuomalla assimilaation rinnalle kolme muuta sopeutumisen tasoa kuvaavaa vaihtoehtoa: integraation, separaation ja marginalisaation.⁴⁷ Kukin vaihtoehtoista riippuu siitä, miten muuttaja arvostaa oman yhteisönsä kulttuuripiirteitä sekä -identiteettiä ja miten hän arvostaa suhteita toisiin yhteisöihin (kaavio 1).⁴⁸

⁴² Björklund 1998, 22.

⁴³ Redfield, R., Linton, R., & Herskovits, M. Memorandum on the study of acculturation. *American Anthropologist* 38 (1936), 149–152. “*acculturation comprehends those phenomena which result when groups of individuals having different cultures come into continuous first-hand contact with subsequent changes in the original culture patterns of either or both groups.*” Emt, 149. Vrt. Liebkind 1988, 48; Björklund 1998, 22; Berry 1992, 7; Berry et al. 1999, 301. Sivistyssanakirja määrittelee sosiologian käyttämän käsitteen akkulturaatio/akkulturoituminen toisen ryhmän kulttuuriin sopeutumisenä/sopeuttamisena tai sulautumisena/sulauttamisena ja käsitteen akkulturoitua sopeutumisenä tai sulautumisena kulttuuriin/omaksua toisen ryhmän kulttuuripiirteitä. Kaarina Turtia, Sivistyssanat. Helsinki 2001: Otava, s. 33.

⁴⁴ Liebkind et al. 2004, 49.

⁴⁵ Björklund 1998, 23; Sintonen 1999, 116; Forsander 2000, 74; Forsander 2001, 36–37; Liebkind et al. 2004, 50; Pyykkönen 2007, 38, 95–96.

⁴⁶ Liebkind 1988, 49; Sintonen 1999, 111.

⁴⁷ John W. Berryn akkulturaatiomalli määrittää väitöskirjani rakenteen eli sen pääluvut. Mallin mukaan ryhmien välinen kohtaaminen tapahtuu *kontaktin, konfliktin, asettautumisen ja sopeutumisen* kautta. Käsitteiden integraatio, assimilaatio, separaatio, ja marginalisaatio rinnalla on suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa ruvettu käyttämään myös niiden suomenkielisiä vastineita kotoutuminen/yhdentyminen, sulautuminen, eristyminen ja syrjäytyminen/vieraantuminen. Esim. Liebkind et al 1994, 26; Liebkind et al. 2004, 92 ja 191.

⁴⁸ Berry 1992, 37; Berry 1997, 10. Ks. myös Liebkind et al 1994, 26; Liebkind et al. 2004, 92 ja 191; Sintonen 1999, 114–115.

KAAVIO 1 Berryn akkulturaatiomallin mukaiset akkulturaatioasenteet

		Arvostaako muuttaja oman ryhmän kulttuuripiirteitä ja identiteettiä?	
		Kyllä	Ei
Arvostaako muuttaja vuorovaikutussuhteita toisiin ryhmiin?	Kyllä	Integraatio	Assimilaatio
	Ei	Separaatio	Marginalisaatio

Lähde: Berry 1992, 37; Berry 1997, 10.

Assimilaatiossa omaa kulttuuria ei arvosteta. Muuttaja hylkää oman kulttuurinsa ja sulautuu osaksi uutta yhteisöä. Integraatiossa muuttaja arvostaa sekä omaa kulttuuriaan että valtaväestön kulttuuria. Hän myös seurustelee valtaväestön kanssa ja osallistuu valtaväestön organisaatioihin. Separaatiossa oman kulttuurin arvostus saa ylivallan ja muiden yhteisöjen kanssa tapahtuvaa kanssakäymistä pyritään välttämään. Yksilö ei osallistu yhteiskunnan elämään ja pitää yhteyttä vain omaan kulttuuriin kuuluvien kanssa. Hänellä on vahva vähemmistöidentiteetti. Seurauksena on eristäytyminen. Marginalisaatio taas johtaa kulttuuriseen tyhjään. Muuttaja luopuu omasta kulttuuristaan mutta ei omaksu tilalle myöskään valtakulttuuria.⁴⁹

Berryn malli havainnollistaa selkeästi eri sopeutumisvaihtoehtojen teoreettiset erot, mutta tuottaa ongelmia siinä, miten tutkittuja ilmiöitä olisi luokiteltava eri sopeutumisvaihtoehtoihin.⁵⁰ Mallia on moitittu sen epäsymmetrisyyden vuoksi; akkulturaatioasenteen määrittelevät kaksi kysymystä koskevat eri asioita, toinen suhdetta kulttuuriin ja identiteettiin, toinen vuorovaikutussuhteisiin.⁵¹ Sitä on kritisoitu myös sen yksinkertaisuuden vuoksi;⁵² malli antaa vain yhden ratkaisun. Kuitenkin yksilö voi toimia siten, että hän pyrkii taloudelliseen assimilaatioon, kielelliseen integraation ja välttäessään seka-avioliittoja aviolliseen separaatioon.⁵³ Akkulturaatioasenteet voivat myös vaihdella ajan myötä.⁵⁴ Malli ei myöskään anna mahdollisuuksia selittää keskenään vuorovaikutuksessa olevien ryhmän jäsenten ja yksinäisen muuttajan akkulturoitumisen eroja.

⁴⁹ Berry 1997, 9; Berry et. al. 1999, 305-306. Ks. myös Björklund 1998, 23; Liebkind et. al. 1994, 26; Liebkind et. al. 2004, 51; Pyykkönen 2007, 95.

⁵⁰ Sintonen 1999, 116; Pyykkönen 2007, 95.

⁵¹ Liebkind et. al. 2004, 52.

⁵² Björklund 1998, 23; Pyykkönen 2007, 95.

⁵³ Liebkind et. al. 1994, 27. Vrt. Tuomi-Nikula 1989, 11; Sintonen 1999, 117.

⁵⁴ Liebkind et. al. 1994, 27.

Akkulturaatiostrategiat johtavat useimmiten positiiviseen lopputulokseen. Integraation on havaittu kaikissa tutkimuksissa ja kaikenkertymissä, myös laajalle alueelle hajautuneissa ryhmissä olleen yleisin sopeutumisvaihtoehto ja marginalisoitumisen harvinaisin.⁵⁵ Se miksi näin on, on sitä vastoin epäselvää. Eräs selitys on, että integraatiostrategian taustalla on useita sitä tukevia muuttajia: halu molemminpuoliseen kanssakäymiseen, ennakkoluulottomuus ja kyky hyväksyä muiden kulttuurien edustajat, kyky sitoutua kahteen kulttuuriyhteisöön sekä henkilökohtainen joustavuus.⁵⁶ Toisaalta on hyvin epätodennäköistä, että kukaan valitsisi tietoisesti marginalisaation omaksi akkulturaatiostrategiakseen.⁵⁷ Siinä missä varhaisempi tutkimus piti assimilaatiota tavoiteltavana prosessina, myöhempi monikulttuurisuuden hyväksyvä ja integraation käsitettä hyödyntävä tutkimus on nähnyt assimilaation ensimmäisen maahanmuuttajapolven osalta jopa kielteisenä prosessina.⁵⁸ Outi Tuomi-Nikulan mukaan ensimmäisen polven muuttajien akkulturaation ei edes pidä edetä integraatiota pidemmälle, sillä akkulturaation lähestyessä assimilaatiota syntyy ongelmia. Henkilö, jonka lapsuus ja nuoruus on eletty toisessa etnisessä ympäristössä kuin aikuistuminen/työllistyminen, ei hänen mukaansa voi assimiloitua.⁵⁹ Kannanotto on jyrkkä, mutta korostaa integraatiovaihtoehdon ylivoimaisuutta. Sitä vastoin on selviä merkkejä siitä, että toisen polven akkulturaatiota hallitsee jo assimilaatio.⁶⁰

Akkulturaatiomalleja on muitakin. Modernin siirtolaisuuden ja tämän päivän maahanmuuton tutkimus hyödyntää usein kyselylomakkeita ja/tai haastatteluita pyrkiessään selvittämään muuttajien akkulturaation astetta. Tällöin tarkastelun keskiöön voidaan nostaa monia sellaisia vaihtoehtoja, joiden selvittäminen esimodernin ajan muuttajan osalta on kertovan/narratiivisen aineiston vähäisyyden/olemattomuuden takia lähes mahdotonta. Tällaisia malleja ovat esimerkiksi Amado P. Padillan (1980) ja Sue & Suen (1990) mallit.

Amado M. Padillan mallissa muuttajan akkulturaatiota tarkastellaan tämän oman kulttuuritietoisuuden (cultural awareness) ja etnisen lojaalisuuden (ethnic loyalty) kautta. Kulttuuritietoisuuteen sisältyy muun muassa niin muuttajan lähtökulttuurin kuin uuden tulokulttuurin kieli, arvomaailma, historia, ruokakulttuuri ja taide. Etnisellä lojaalisuudella Padilla tarkoittaa taas sitä, miten muuttaja suosii toisaalta omaa lähtökultturiaan toisaalta tulokulttuuria. Suosimisen suunta ja laatu määräävät muuttajan akkulturoitumisen asteen; val-

⁵⁵ Berry 1997, 24; Berry et. al. 1999, 319. Alueellisesti hajautuneiden ryhmien osalta mm. Tuomi-Nikula 1989, 155, 165 (saksansuomalaiset); Björklund 1998, 198 (sveitsinsuomalaiset). Teppo Sintonen näkee separaation ja marginalisaation poikkeuksellisina vaihtoehtoina, koska ne edustavan lähinnä harvoja yhteiskunnallisesti patologisia tapauksia. Sintonen 1999, 116.

⁵⁶ Berry 1997, 24; Berry et. al. 1999, 319.

⁵⁷ Liebkind et. al. 2004, 51.

⁵⁸ Huttunen 2002, 42.

⁵⁹ Tuomi-Nikula 1989, 156 ja 166. Vrt. Tuomi-Nikula 1989, 159.

⁶⁰ Björklund 1998, 199. Ensimmäisen ja toisen polven siirtolaisen määritelmästä, esim. Björklund 1998, 18-19. Toisen polven siirtolaisen määrittelyn problematiikasta ks. Liebkind et. al. 1994, 10-11. Täydellistä assimilaatiota voidaan odottaa tapahtuvan vasta kolmannessa polvessa. Tuomi-Nikula 1989, 15.

takulttuurin suosivan, valtaväestöön kontakteja luovan ja sen virikkeitä hyödyntävän muuttajan akkulturaatioaste on korkea.⁶¹

D. W. Sue ja D. Sue tarkastelee puolestaan akkulturaatiota yksilön etnisen identiteetin kehityksen/muutoksen kautta. Mittauksen kohteena ovat muuttajan suhtautuminen itseensä, suhtautuminen toisiin oman ryhmän jäseniin, muihin vähemmistöryhmiin ja valtaväestöön. Suhtautumalla näihin joko positiivisesti tai negatiivisesti muuttaja voi käydä läpi eri vaiheita, joita ovat konformisuusvaihe eli alistuminen valtakulttuurin ylivoimaan (vrt. Berryn assimilaatio), ristiriitavaihe, uppoutumisvaihe eli valtakulttuurin torjuntavaihe (vrt. Berryn separaatio), itsetutkisteluvaihe ja integraatio- eli bikulturalismivaihe (vrt. Berryn integraatio).⁶²

Jatkossa tukeudun Berryn akkulturaatiomalliin. Malli antaa sitä kohtaan osoitetusta kritiikistä huolimatta, huomioiden tutkimukseni aikakausi ja käytössä olleen aineiston laatu, hyvän lähtökohdan työlleni. Samalla tutkimukseni tulee testanneeksi mallin sopivuutta varhaismodernin ajan väestöliikkeiden seurausten ymmärtämisessä. Mutta miten selvittää siirrettyjen sotilaiden suhtautumista hämäläiseen valtaväestöön ja sitä arvostivatko he omaa kultuuriaan ja identiteettiään. Kysyä sitä ei voi, eivätkä asiakirjoista löytyvät satunnaiset löydökset anna mahdollisuutta yleistykseen. Berryn akkulturaatiomallin mukaisia kysymyksiä sotilaiden asenteista onkin lähestyttävä toisin. On löydettävä tekijöitä, jotka epäsuorasti vastaavat kysymyksiin ja paljastavat sen mikä Berryn kaavion 1 mukaisista vaihtoehdoista nousee merkitsevimmäksi.

Mikäli nämä tekijät eli faktorit edistävät akkulturaatiota puhutaan edistävästä tekijöistä, mikäli jarruttavat akkulturaatiota, akkulturaatioesteistä.⁶³ Tyyppillisiä tutkimuksissa käytettyjä faktoreita ovat 1) sukupuoli, 2) ikä, 3) kielitaito, 4) uudessa kohdemaassa vietetty aika, 5) avioliiton solmimispaikka, 6) perheen mukanaolo, 7) sosiaaliset suhteet, 8) muuttajaryhmän asuinalueen hajautuminen, 9) yksilön oma kyky akkulturoitua, 10) kulttuuri-identiteetti ja 11) etninen identiteetti eli ns. etnisyyssfaktorit. Ne eivät ole toisistaan riippumattomia vaan muodostavat vaikeasti hallittavan faktoriverkoston: yksilön solmima seka-avioliitto lisää integraatiomotivaatiota,⁶⁴ ja nuoruus sekä ajan kulku kielen oppimista.⁶⁵ Toisiinsa linkittyvien faktorien väliset syy- ja seuraussuhteet eivät myöskään ole yksiselitteisiä: seka-avioliitto voi olla akkulturaation seuraus, ei sen alku.⁶⁶

Eri faktorien käyttökelpoisuus on riippuvainen siitä, paljastaako käytetty lähdeaineisto riittävässä laajuudessa kaikkien oletettavasti akkulturaatioon vaikuttavien faktorien merkityksen akkulturaatiossa. Mikäli niin ei tapahdu, on päätelmissä tukeuduttava niihin faktoreihin, joista saatava tieto on luokittelun kannalta kattavin. Tästä syystä akkulturoitumista tarkastellaan tavallisesti vain tiettyjen ennalta valittujen faktorien puitteissa kuten kielitaito tai montako

⁶¹ Padilla 1980, 48–50.

⁶² Sue & Sue 1990. Ks. Myös Liebkind et. al. 1994, 27.

⁶³ Tuomi-Nikula 1989, 16.

⁶⁴ Björklund 1998, 195.

⁶⁵ Liebkind et. al. 2004, 83.

⁶⁶ Tuomi-Nikula 1989, 169.

vuotta on asunut uudessa maassa, tai faktoriryhmien kuten kielen käytön, sosiaalisten verkostojen, iän, siviilisäädyn ja avioliiton luonteen puitteissa.⁶⁷

Tämän tutkimuksessa ei kaikkia edellä mainittuja faktoreita päästä hyödyntämään. Esimerkiksi kielen oppimista kartoittavan faktorin suhteen on todettava, etteivät käytetyt lähteet paljasta kielen oppimisen tasoja. Tämän tutkimuksen osalta kattavimmin mitattavissa olevat faktorit ovat:⁶⁸

Ikä: Nuoret akkulturoituvat helpommin kuin vanhemmat.

Palvelusaika: Pitkään uudessa yhteisössä asuneet ovat yleensä akkulturoituneempia.

Avioliitto – perhe: Avioliiton merkitys riippuu siitä, onko se solmittu ennen maahanmuuttoa ja onko puoliso mukana vai ei ja toisaalta onko kohdemaassa solmittu avioliitto ns. seka-avioliitto vai ei. Kohdemaassa solmittu seka-avioliitto nopeuttaa sopeutumista. Se on tapa tulla puolison suvun kautta yhteisön jäseneksi, ja johtaa yleensä kulttuurifuusioon. Perhe taas toimii reproduktion paikkana uudessa yhteisössä.

Sosiaaliset verkostot: Valtaväestöön kuuluva puoliso perheineen ja sukulaisineen sekä kyläyhteisössä syntyneet sosiaaliset suhteet samoin kuin yhteisössä syntyneet sosiaaliset suhteet ovat merkittäviä akkulturaatiota edistäviä tekijöitä.

Sukupuoli: Yleensä miehet akkulturoituvat nopeammin ja riskittömämmin kuin naiset.

Asuinalueen hajautuneisuus: Hajallaan asuvan ryhmän mahdollisuudet säilyä omana etnisenä ryhmänä ovat heikentyneet. Esimerkiksi kielen siirtyminen lapsille jää toisen vanhemman varaan.

Toisaalta sukupuolifaktori ja asuinalueen hajautuneisuus -faktori saavat kaikkien miesten kohdalla saman arvon: kaikki henkilöt ovat miehiä ja kaikki hajautuivat pienryhminä ja yksilöinä laajalle alueelle. Miesten akkulturaatiolle on siis alunperin jo hyvät edellytykset.

Suomen ja Viron välisessä suurvaltakauden siirtolaisuudessa integroitumisen, oli sitten kyse suomalaisista Virossa tai virolaisista Suomessa, on havaittu olleen poikkeuksellisen nopeaa.⁶⁹ Integroitumista edisti molempien väestöryhmien etninen ja kielellinen samankaltaisuus.⁷⁰ Ruotsinkielisyys tai kaksikielisyys helpotti myös Etelä-Ruotsiin siirrettyjen suomalaisten sopeutumista,

⁶⁷ Björklund 1998, 17; Liebkind et. al. 2004, 57–59.

⁶⁸ Eri faktorien vaikutuksista akkulturaatioon esim. Berry 1997; Tuomi-Nikula 1989; Björklund 1998, Berry et. al. 1999; Sintonen 1999; Huttunen 2002; Liebkind et. al. 2004. Liiv 1937, 5; Püvi 1982, 216; Palli 1995, 8. Vrt. Orrman 1996, 103.

⁶⁹ Püvi 1982, 229; Fagerlund 1983, 48; Palli 1995, 3 ja 8; Huhtamies 2005, 180. Suomalaisten määrä Pohjois-Virossa oli niin suuri, että he omalta osaltaan vaikuttivat ei ainoastaan maakunnassa puhuttuun kieleen vaan myös maakunnan materiaaliin ja henkiin kulttuuripiirteisiin. Püvi 1982, 229. Kielellistä sopeutumista pidetään jopa välttämättömänä edellytyksenä integroitumiselle. Orrman 1996, 102–103.

olihan pääosa siirretyistä miehistä kotoisin Varsinais-Suomen, Satakunnan ja Pohjanmaan valtaosaltaan ruotsinkielisiltä rannikkoseuduilta.⁷¹

Parisuhde, joko jo olemassa oleva tai sijoituspaikkakunnalla muodostuva, oli kuitenkin keskeisin tekijä. Perheiden mukanaolo helpotti miesten sitoutumista uuteen yhteisöön,⁷² toisaalta niiden jääminen Suomeen nopeutti miesten paluuta.⁷³ Naimattomien miesten osalta paikallisyhteisössä solmittu avioliitto kiinnitti miehet tehokkaasti uuteen paikallisyhteisöön.⁷⁴ Virolaiset kartanoherat pyrkivätkin 1600-luvulla hyödyntämään sitä työvoiman pysyvyyden takaamiseksi naittamalla suomalaisille paikallisten talonpoikien tyttäriä.⁷⁵ Skoonen, Hallannin ja Bohusläänin kenraalikuvernööri Rutger von Ascheberg puolestaan näki vuonna 1693 sotilaiden avioliitot paikallisten naisten kanssa mahdollisuutena tulevaisuudessa rekrytoida avioliitoissa syntyneitä poikia skoone-laisten rykmenttien täydennykseksi.⁷⁶ Avioliiton myötä myös miesten mahdollinen karkuruus väheni.⁷⁷

Baltiaan 1600-luvulla perheineen siirrettyjen suomalaissotilaiden pitkäaikainen oleskelu linnoituksissa johti siihen, että osa heistä ja heidän lapsistaan sulautui kivuttomasti sijoituspaikkakuntiansa paikallisyhteisöihin.⁷⁸ Myös hajauttaminen edisti integroitumista: yksinään asuneet perheet sulautuivat jo muutamassa vuodessa ympäristöönsä, kun taas yhtenäiset siirtokunnat säilyttivät kansallisen identiteettinsä pitempään.⁷⁹

⁷¹ Villstrand 1987b, 414–415; Ericson 2002, 66; Huhtamies 2005, 170, 172, 180 ja 186–187. Kaikkien kielitaito ei kuitenkaan riittänyt; he eivät joko osanneet ruotsia tai sitten alueella puhutut paikalliset murteet tuottivat heille vaikeuksia. Etelä-Suomen komppanian laivamiehet valittivatkin vuonna 1683, etteivät useimmat heistä ja heidän perheenjäsenistään ymmärtäneet kirkoissa luettavia saarnoja. Villstrand 1987b, 405. Karlskronan amiraaliteittiseurakuntaan hankittiinkin sittemmin suomalainen pappi, jonka velvollisuus oli kiertää neljästi vuodessa alue, jolla suomalaisia laivamiehiä ja heidän perheitään oli sijoittuneena.

⁷² Rantatupa 1984, 279; Villstrand 1987b, 416; Rantatupa 1987, 380, 382. Rantatuvan havaintojen mukaan Karlskronan laivatelakan johto näki myönteisenä sen, että Suomesta telakalle saapuneet laivakirvesmiehet ottivat perheensä mukaan. Perheiden mukanaolo sitoutti miehet tiukemmin telakkayhteisöön ja se taas takasi telakalle pysyvää työvoimaa.

⁷³ Lejdeby 1996, 41. Paikallista väestökirjanpitoa – kirkonkirjoja ja manttaaliluettelaita – sekä rullia vertaamalla Mikael Lejdeby on havainnut, että mm. sellaisista pitäjistä kuin Gnarp, Helgum, Arnäs ja Sidensjö palasi takaisin kotiseuduilleen pääasiassa niitä laivamiehiä, joiden perheet olivat jääneet Suomeen.

⁷⁴ Püvi 1982, 216; Palli 1995, 4; Lejdeby 1996, 41.

⁷⁵ Püvi 1982, 216; Palli 1995, 4. Vrt. Huhtamies 2005, 180.

⁷⁶ Villstrand 1987b, 416.

⁷⁷ Hirn 1970, 120.

⁷⁸ Fagerlund 1983, 71. Perheensä mukanaan tuoneet tai sijoituspaikkakunnilla avioituneet suomalaisnhdit antoivat merkitä poikalapsensa rulliin ns. sotilaspojiksi. Vastalahjaksi kruunu maksoi heille poikien iästä riippuen tietyn määrän viljaa poikien elatukseksi. Tarkoitus oli aikanaan sijoittaa riittävään ikään ehtineet pojat komppanioiden täydennykseksi. Sporaadisesti säilyneiden rullien mukaan näitä sotilaspoikia oli vuonna 1640 vähintään 269, vuonna 1643 vähintään 387 ja vuonna 1645 vähintään 642. Syksyllä 1655 vastaava luku oli 703. Enemmän Fagerlund 1983, 54–70 passim.

⁷⁹ Liiv 1937, 15.

Seuraavaan asetelmaan olen koonnut edellä ilmenneitä integroitumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tekijöiden merkittävyys on luokiteltu edistäviin tekijöihin (+) ja estäviin tekijöihin (-).

	Baltia 1600-luku	Etelä-Ruotsi 1600 ja 1700 -luvut	Maahanmuutto 1900-luku
Kielellinen sopeutuminen	+	+	+
Perheen mukanaolo	+	+	+
Parisuhteen muodostuminen	+	+	+
Työllistyminen	+	..	+
Alueellinen hajaantuminen	+	..	+
Aika	+	+	+
Lasten avioituminen	+	+	+
Perheen jääminen kotimaahan	..	-	-
Muuttajan ikä	+

Havainnot ovat yhdenmukaisia modernin siirtolaisuustutkimuksen tulosten kanssa: etniset yhteisöt eivät selviä rakenteellisesta assimilaatiosta.⁸⁰ Assimilaatioteorioiden ydinajatukseseen sisältyy se, että työnjaollinen eriytyminen sekä etnisten sosiaalisten suhteiden ja asuinalueiden hajaantuminen johtavat etnisyyden merkityksen vähenemiseen. Assimilaation agentteja ovat vähenevä alueellinen keskittyneisyys, kasvava seka-avioliittojen määrä, sosiaalinen liikkuvuus ja ajallinen etäisyys.⁸¹

1.3 Tutkimustehtävä ja tutkimuksen rakenne

Päätehtävä on selvittää hämäläisiin kyläyhteisöihin sijoitettujen ruotsalaissotilaiden ja paikallisen väestön välisten suhteiden kehittymistä, mihin se lopulta johti ja mitkä tekijät nousevat tilastollisesti merkitsevimmiksi sotilaiden mahdollista akkulturaatiota selittäviksi tekijöiksi? Akkulturaation etenemistä integ-

⁸⁰ Sintonen 1999, 112.

⁸¹ Sintonen 1999, 110–111. Mikäli sosiaaliset suhteet, kuten naapurusto, ystävät ja avio-
puolisot säilyisivät etnisesti homogeenisina, olisi etnisyydellä vahva asema. Sintonen
1999, 112.

raatiosta kohti assimilaatiota selvitetään lopuksi tarkastelemalla sitä, mikä oli sotilaiden sotapalveluksesta eron jälkeinen osa ja miten Hämeeseen jääneiden sotilaiden jälkeläiset sijoittuivat hämäläisissä paikallisyhteisöissä?

Tarkentavia alakysymyksiä ovat:

- Miksi ruotsalaissotilaat siirrettiin Suomeen?
- Mistä sotilaat saatiin?
- Minkälaisiin oloihin sotilaat saapuivat?
- Mikä oli sotilaiden määrä suhteessa kansalliseen sotilasainekseen?
- Mikä oli sotilaiden määrä suhteessa työkykyisimmän miesväestön määrään?
- Kuinka moni sotilas palasi Ruotsiin ja miksi?
- Kuinka moni sotilas jäi Hämeeseen ja miksi?

Mahdolliset tilastokelpoiset akkulturaatiota selittävät tekijät muodostavat oman ryhmänsä. Tällaisia ovat esimerkiksi:

- Minkä ikäisiä sotilaat olivat?
- Mikä oli heidän sosiaalinen ja yhteiskunnallinen taustansa?
- Kuinka pitkä oli heidän palvelusaikansa Hämeessä?
- Perheytyivätkö he Hämeessä?

Etenen tutkimukseni päälukujen osalta Berryn akkulturaatiomallin mukaisessa järjestyksessä kohtaamisen, konfliktin ja asettautumisen kautta sopeutumiseen. Luvussa Kohtaaminen käsittelem niitä aineellisia ja aineettomia puitteita, joihin ruotsalaissotilaat saapuivat. Tarkastelun kohteena ovat hämäläisjoukko-osastojen ja hämäläisruusthollien/ruotujen tila sekä väestöolot Hämeessä ennen miesten sinne saapumista, mutta myös se, miten suuresta väestösiirrosta oli kyse suhteessa niin rykmenttien oman kansallisen miehistön kuin paikallisyhteisöjen työkykyisimmän miesväestön määriin nähden. Viimemainitun selville saamiseksi tukeudun kirjallisuudessa esitettyihin Hämeen väestötietoihin ja arvioin niiden avulla takenevasti hämäläispitäjien työkykyisimmän miesväestön määriä vuonna 1721. Ruotsalaissotilaiden kannalta keskeistä oli myös paikallisyhteisöjen todellinen kyky vastata pitkällisen sota-ajan jälkeen ruotujakosopimuksen mukaisista asuttamiseen, palkkaukseen ja luontaisetiuihin liittyvistä määräyksistä ja miten valtiovalta huomioi muuttuneet olosuhteet.

Valtiovaltaa kohtaan suunnatut protestit ja paikallisyhteisöissä syntyneet pienemmät ja suuremmat konfliktit muodostuivat usein akkulturaatioesteeksi. Luvun Konflikti keskeisiä teemoja ovat Ruotsiin jääneiden omaisten hätä, miesten huoli omaisistaan, paikallisyhteisöissä vallinneiden olosuhteiden aiheuttama napina, tulehtuneet ihmissuhteet ja ruotsalaissotilaiden tekemät rikokset. Vertaamalla konflikteissa mukanaolijoita alkuvuosina eron saaneisiin, voidaan tehdä päätelmiä miesten kotiinpaluuta vauhdittaneista syistä. Luvun lopussa tarkastelen 1720-luvulla tapahtunutta poistunutta eli sitä miten ruotsalaissotilaiden määrä muuttui vuosikymmenen aikana. Muutoksen seuraaminen antaa

mahdollisuuden arvioida, miten siirron seurauksena syntyneet konfliktit ja valtiiovallan toimet miesten kotiin päästämisen osalta vaikuttivat poistuntaan.

Lukujen Asettautuminen ja Sopeutuminen sekä niiden jälkeinen Integraatiosta assimilaation -luvun yhteinen teema on maahan jääneiden ruotsalaissotilaiden ja heidän jälkeläistensä niin sosiaalinen kuin maantieteellinen sijoittuminen hämäläisissä maaseutuyhteisöissä. Tarkastelen myös sitä, mitkä tekijät sitoututtivat ruotsalaissotilaat jäämään Hämeeseen, ja miten paikkakuntalaiset suhtautuivat heihin. Tarkastelen muun muassa miesten työllistymistä työvoimapolusta kärsivissä maaseutuyhteisöissä sekä syntyneitä parisuhteita. Kummius kertoo myös jotain, joten kartoitan ajallisesti riittävän kattavana säilyneiden kastettujen luetteloiden avulla ruotsalaissotilaiden esiintymistä kummeina. Se paljastaa, kuinka nopeasti ja ketkä hyväksyivät ruotsalaissotilaat lastensa kummeiksi, ja auttaa arvioimaan sotilaiden hyväksymistä kyläyhteisöjen jäseniksi. Luvun Sopeutumisen teemoina ovat eron saaneiden sotilaiden ja heidän leskien myöhemmät elämänvaiheet ja toimeentulo. Luvussa Integraatiosta assimilaatioon keskityn lasten niin sosiaaliseen kuin maantieteelliseen sijoittumiseen hämäläisyhteisöissä.

1.4 Lähteet ja metodit

Elämäkerta on kirjoitus elämästä, lyhyesti määritelynä jonkun laatima esitys toisesta henkilöstä tai henkilöistä. Se seuraa kohteensa elämänkulkua, kartoittaa sen käännteitä ja koettaa selittää niitä. Historiantutkimusta se on silloin, kun se perustuu kattavaan lähdeaineistoon, niiden kriittiseen käyttöön ja sisältää perusteltuja tulkintoja.⁸²

Alempiin sosiaaliryhmiin kuuluvien henkilöiden elämää tutkittaessa on todennäköistä, ettei henkilöiden elämä ole tuottanut riittävän laajaa ja sisällöltään sellaista asiakirja-aineistoa, jonka avulla henkilöistä voitaisiin tuottaa elämäkerta.⁸³ Yksittäisten asiakirjojen tuottama palapeli jää aukolliseksi – usean henkilön osalta asiakirjat jopa vaikkenevat kokonaan. Joukkoelämäkerta ratkaisee ongelman ainakin osittain. Sen voi rakentaa pienistä palasista ja tarinoista hyödyntämällä prosopografista tutkimusmenetelmää, jolla tunkeudutaan tutkimuskohteena olevan joukon maailmaan joukon jäsenten elämäkertojen kautta. Menetelmän avulla on mahdollista päästä selville ryhmän ominaisuuksista ja niissä tapahtuneista muutoksista sekä tehdä päätelmiä myös sellaisten piirteiden osalta, joita yksittäisistä elämäntarinoista ei voi rekonstruoida.⁸⁴ Prosopo-

⁸² Hakosalo et. al. 2014, 8–10.

⁸³ Esim. Kotilainen 2008, 48–49; Piilahti 2007, 17.

⁸⁴ Emt. Kotilainen 2008, 48–49; Eilola 2003, 48; Marttila 2014, 78–79; Uotila 2014a, 31–36. Menetelmän lanseerasi yleiseen tietoisuuteen brittiläinen historioitsija Lawrence Stone (1919–1999) vuonna 1971 julkaisemassaan artikkelissaan *Prosopography*. Menetelmää käytettiin aiemmin lähinnä eliittejä tutkittaessa, mutta Stonen julkaiseman artikkelin jälkeen sitä ryhdyttiin käyttämään myös tavallisia ihmisiä ja alempia sosiaaliryhmiä koskevissa tutkimuksissa; esimerkiksi Kotilainen 2008 (nimenannon käytännöt); Miettinen 2012 (aviottoman lapsen synnyttäneet naiset); Fellman 2014;

grafiaa ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti määritelty. Siitä on olemassa erilaisia kuvailuja ja sitä on sovellettu monella tavalla eri kysymyksenasetteluiden, aikakausien ja lähteiden kontekstissa.⁸⁵ Jotta tutkimusmetodia voidaan kutsua prosopografiseksi tutkimusmenetelmäksi, sen tulee täyttää ainakin seuraavat kolme kriteeriä: 1) joukon tulee olla selkeästi rajattu ja sen jäsenillä tulee olla jotain yhteistä, jonka perusteella tutkija tunnistaa yksilöt tutkimusjoukkonsa jäseniksi, 2) elämäkertojen/biografioiden pohjalta joukolle haetaan sille tyypillisiä, tavallisia ja yleisiä ominaisuuksia, jolloin erottuu myös se, mikä on poikkeuksellista ja erilaista, ja 3) biografioiden muodostama tietokanta tulee analysoida ja saatu tulos sijoitetaan oikeaan kontekstiin.⁸⁶

Prosopografinen tutkimusmenetelmä samaistetaan usein kollektiivibiografiseen tutkimusmenetelmään. Niillä on kuitenkin ero. Tämän tutkimuksen kontekstissa eroa voisi kuvailla niin, että tutkimusaineiston keräilyssä syntynyt elämäkertatietokanta sellaisenaan on kollektiivibiografia, mutta edellä esitetyt kriteerit täyttävä tietokannan hyödyntäminen prosopografiaa.⁸⁷

Erityisesti Sten Carlsson, James Cavallie, Ingvar Elmroth, David Gaunt ja Kaarlo Wirilander turvautuivat aatelien, upseeriston, virkamiesten ja raatimiesten elämää tutkiessaan prosopografiseen menetelmään, heistä Carlsson, Cavallie, Elmroth ja Gaunt tosin tukeutuivat tutkimuksissaan valmiisiin matrikkeleihin.⁸⁸ Kaarlo Wirilander puolestaan kokosi Suomen upseeristoa 1700-luvulla käsittävän tutkimuksensa pohjaksi omat jakopalkkaisten viranhaltijoiden luettelot.⁸⁹ Vanhemman tutkimuksen painottumista ylempiin säätyihin selittääkin osin lähdetilanne. Valmista genealogista tutkimusta matrikkeliin ja sukujulkaisujen muodossa löytyy niin aatelista, valtion virkamiehistöstä kuin upseeristosta. Alempien toimijaryhmien, kuten käsityöläisten ja sotilaiden tutkiminen edellyttää työläänä empiirisenä pohjatyönä yksilöiden biografioiden laadinnan, jossa työssä on vieläpä usein tyydyttävä vähäisiin viranomaislähteistä ja kirkonarkistoista löytyviin tiedonmurusiin.⁹⁰ Rivisotilaiden taustoja ja elämää käsittelevästä tutkimuksesta mainittakoon Jari Niemelän väitöskirja *Tuntematon ruotusotilas – Ruotsinajan lopun ruotuarmeijan miehistön sosiaalinen ja taloudellinen asema Satakunnassa*, jonka biografiset perhetiedot Niemelä kokosi kirkonarkisto-

Hemminki 2014 (talonpoikien lainasuhteet); Marttila 2014 (ruukkityöläiset); Uotila 2014a (käsityöläiset).

⁸⁵ Uotila 2014a, 32; Uotila 2014b, 243.

⁸⁶ Laajemmin Uotila 2014a, 33–34. ;myös Marttila 2014, 78–80.

⁸⁷ Vrt. Hakosalo 2014, 45; Uotila 2014b, 240.

⁸⁸ Sten Carlsson, *Ståndssamhälle och ståndspersoner 1700–1865. Studier rörande det svenska ståndssamhällets upplösning*. Andra, omarbetade upplagan. Lund 1973: CWK Gleerup Bokförlag; James Cavallie, *De höga officerarna. Studier i den svenska militära hierarkien under 1600-talets senare del*. Militärhistoriska studier Nr 4, Militärhögskolan, Militärhistoriska avdelningen. Lund 1981: Militärhistoriska förlaget; Ingvar Elmroth, *Från överklass till medelklass. Studier i den sociala dynamiken inom Sveriges adel 1600-1900*. Falun 2001: Nordic Academic Press; David Gaunt, *Utbildning till statens tjänst. En kollektivbiografi av stormaktstidens hovrättsauskultanter*. Studia Historica Upsaliensia 63. Uppsala 1975: Uppsala universitet.

⁸⁹ Wirilander 1950a; Wirilander 1953; Wirilander 1975. Kaarlo Wirilander ei pohdi väitöskirjassaan käyttämänsä metodia, joskin hänen tutkimuksessa tarvitsemansa perusaineiston keruutapa viittaa prosopografiaan. Ks. Wirilander 1950a, [7]–8.

⁹⁰ Piilahti 2007, 16–17; Miettinen 2012 passim.

jen väestökirjanpidosta, henkikirjoista, rykmenttien katselmusrullista, rykmenttien muusta asiakirja-aineistosta, tuomiokirjoista ja perukirjoista.⁹¹ Tiedonmurusten keräämistä helpottavan digitaalisen tutkimusympäristön myötä uudempi tutkimus onkin jo uskaltanut tunkeutua alempien toimijaryhmien maailmaan prosopografista tutkimusmenetelmää hyödyntäen. Tästä esimerkkinä muun muassa Marko Lambergin (2001), Sofia Kotilaisen (2008), Tiina Miettisen (2012), Juuso Marttilan (2014) ja Merja Uotilan (2014) väitöskirjat.⁹²

Vanhemmasta tutkimuksesta löytyy useita esimerkkejä tutkimuksista jotka tavalla tai toisella omaavat prosopografisen tutkimuksen piirteitä ilman, että prosopografiaa on erityisesti nimetty tutkimuksessa käytetyksi metodiksi – muun muassa edellä mainittu Jari Niemelän tutkimus ruotusotilaista.⁹³ Suomalaisissa käsityöläistutkimuksissa on myös kerätty eri lähdesarjoista löytyneitä henkilötietoja perinteisesti kortistoiksi, jotka on toimineet varsinaisena tutkimusaineistona. Kortistojen koontiperiaatteena näyttää usein olleen enemmänkin eri lähteistä esiintyvien käsityöläisyyteen viittaavien merkintöjen koonti, kuin mahdollisimman kattavan yksilöä ja tämän perhettä kuvaavan pienoiselämäkerran rakentaminen. Tuntematta tarkemmin kortistojen koontiperiaatteita, onkin mahdotonta arvioida tutkimusten prosopografista luonnetta.⁹⁴

Tässä tutkimuksessa yksittäisten asiakirjojen niukkasuus johti siihen, että läpikäyty lähteistö muodostui laajaksi. Käytetyt lähteet voidaan luokitella pääluokkiin: 1) sotilasasiakirjat kuten katselmusrullat, rykmenttien kirjeenvaihto, sotakollegion asiakirja-aineisto, sotamieshuoneen asiakirja-aineisto ym. sotilaallinen asiakirja-aineisto (taulukko 2), 2) kirkonarkistojen asiakirja-aineisto kuten rippikirjat, historiakirjat, tilit, tarkastuspöytäkirjat ja pitäjänkokousten pöytäkirjat (taulukko 3), 3) viranomaisasiakirja-aineisto eli tuomiokirjat ja sakoluettelot, sekä lääninhallinnon ja konsistorin kirjeenvaihto (taulukko 4) ja 4) tiedonmurusten keräämistä helpottaneet tietokannat (taulukko 5).

⁹¹ Niemelä 1990, 17–25. Jari Niemelä ei nimeä käyttämäänsä metodia prosopografiseksi menetelmäksi, mutta tutkimuksen tarvitseman aineiston keruutapa ja analyysi viittaavat siihen. Myös Toivanen 2005, Miettinen 2012.

⁹² Muiden mainittujen lisäksi Marko Lamberg, *Dannemännens i stadens råd. Rådsmanskretsen i nordiska köpstäder under senmedeltiden*. Monografier utgivna av Stockholms stad 155. Stockholm 2001: Stockholmia

⁹³ Vrt. Uotila 2014b, 243.

⁹⁴ Esim. Ranta 1978, 56–86; Heino 1985, 37–66; Vainio-Korhonen 1994, 14. Käsityötutkijat ovat voineet hyödyntää Turun yliopiston käsityötutkimusprojektin yhteydessä koottua käsityökortistoa Ruotsin ajan Suomessa työskennelleistä käsityöläisistä. Kortiston koontiperiaatteita ei kuitenkaan ole aukikirjoitettu vielä tätä kirjoitettaessa. Professori Kirsi Vainio-Korhosen ilmoitus Merja Uotilan väitöstilaisuudessa 21.11.2014.

TAULUKKO 2 Sotilasasiakirja-aineisto

Aineiston kuvaus	Käyttötarkoitus	Merkitys
Ruotsin sota-arkiston (KrA) rullamateriaali. Pääkatselmus ym. rullat niistä rykmenteistä, joissa lainamiehet palvelivat ennen suomalaisrykmentteihin siirtoa.	Tutkimuksen perusaineistoa, jonka avulla taustatiedot, kuten lainamiesten ikä, syntymämaakunta, aviosäätty, palvelukseen astumisen ajankohta ja palvelu-ura ruotsalaisrykmenteissä on selvitetty.	Merkittävä
Ruotsin sota-arkiston (KrA) ja Kansallisarkiston (KA) rullamateriaali. Pääkatselmus ym. rullat niistä rykmenteistä, joihin lainamiehet sijoitettiin.	Tutkimuksen perusaineistoa, joka paljastaa miesten sijoittumisen hämäläisrutholleihin ja -ruotuihin, ts. paikallisyhteisöt, joihin lainamiehet sijoitettiin. Aineiston avulla on kartoitettu myös miesten palvelusura Suomessa.	Merkittävä
Hämeen läänin jalkaväkirykmentin arkisto Ruotsin sota-arkistossa (KrA). Sisältää rykmentistä eron saaneiden sotamiesten erotodistuksia.	Ruotsiin palanneiden lainamiesten paluun varmistaminen.	Merkittävä
Meritförteckningar-kokoelma (KrA). Sisältää Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentistä eron saaneiden rakuunoiden erotodistuksia.	Ruotsiin palanneiden lainamiesten paluun varmistaminen.	Merkittävä
Sotakollegion kanslian kirjeasiakirjat ja registratuura 1721–1727 (KrA).	Ruotsiin palanneiden lainamiesten paluun varmistaminen.	Merkittävä
Hämeen läänin jalkaväkirykmentin kirjeasiakirjat (KA).	Ruotsalaisviranomaisten ja rykmentin välinen kirjeenvaihto. Lainasotilaiden ja rykmentin välinen kirjeenvaihto.	Merkittävä
Ruotsin sota-arkiston sotamieshuoneen asiakirja-aineisto (KrA). Eläkeläisten luettelot, eläkeanomukset ja päättilikirjojen verifikaatit.	Eläkkeensaajien kartoittaminen ja Ruotsiin palanneiden eläkkeensaajien jäljittäminen.	Keskinkertainen
Administrativa handlingar rörande armén (RA). Everstien kirjeet, vol. 155 ja vol. 274.	Rykmenttien tilan paljastavaa aineistoa. Sisältää myös siirto-operaatioon liittyvää aineistoa.	Vähäinen
Senaatin sotilaskonttori (KA). HJR:n vuosien 1808 ja 1809 krununpalkkaluettelot.	Lainasotilaiden sotamiespoikien ja/tai sotamiespojanpoikien osallistuminen sotaan 1808-1809.	Vähäinen

TAULUKKO 3 Kirkonarkistojen asiakirja-aineisto

Aineiston kuvaus	Käyttötarkoitus	Merkitys
Seurakuntien historiikirjat eli syntyneitten/kastettujen, vihittyjen ja kuolleitten/haudattujen luettelot.	Täydentävät Hiski-tietokannasta saatua tietoa. Kastettujen luettelot paljastavat lisäksi sotilaiden kummisuhteita.	Merkittävä
Seurakuntien rippikirjat	Tarkentavat henkilösuhteita paikallisyhteisössä, paljastavat sotilaan eron jälkeiset elämänvaiheet ja täydentävät Hiski-tietokannasta ja seurakuntien historiakirjoista saatua tietoa.	Merkittävä
Kirkonarkistojen tilikirjat. Pitäjänkokousten pöytäkirjat. Piispan- ja rovastintarkastusten pöytäkirjat.	Täydentävät kirkonarkistojen puutteita. Paljastavat sotilaiden osallistumista julkisiin rakennus- ja kunnostustöihin.	Merkittävä
Ruotsalaisseurakuntien kirkonarkistojen asiakirjat. Käytetty SVAR:in digitoitua aineistoa.	Ruotsalaisotilaiden taustojen ja Ruotsiin palanneiden sotilaiden myöhempien elämänvaiheiden kartoittaminen. Ruotsissa solmittujen avioliittojen selvittäminen.	Keskinkertainen

TAULUKKO 4 Viranomaisasiakirja- ym. aineisto

Aineiston kuvaus	Käyttötarkoitus	Merkitys
Uudenmaan ja Hämeen läänin kanslian arkisto (KA, nyk. HMA). Kirjeasiakirjat, Kirjekonseptit, Päätöskonseptit, Ratkaistut asiat ja Saapuneet anomusasiakirjat.	Viranomaiskuulutuksia, lainasotilaisiin liittyviä tiedusteluja ym. lainasotilaita koskevaa viranomaiskirjeenvaihtoa. Saapuneet anomusasiakirjat (Eb 2) sisältää myös hovioikeuden kihlakuntiin toimittamat päätökset rikosasioissa.	Merkittävä
Porvoon ja Hollolan, Sääksmäen sekä Raaseporin tuomiokunnan tuomiokirjat ja sakkoluettelot. Uudenmaan ja Hämeen läänin läänintilien sakkoluettelot.	Keskeisin aineisto paikallisyhteisöissä ilmenneiden konfliktien, mutta myös arjen kuvaajana.	Merkittävä
Porvoon tuomiokapitulin arkisto (PTA). Konsistorin istuntopöytäkirjat. Kirjekonseptit. Saapuneet asiakirjat. Viitasaaren kopiokirja.	Sisältää lainasotilaiden hengellistä elämää kuvaavaa aineistoa, mutta myös lainasotilaita koskevaa Porvoon konsistorin ja ruotsalaiskonsistorien välistä kirjeenvaihtoa.	Merkittävä
Fredrik I:s registratuura. Kopio (KA).	Siirto-operaatioon liittyvää aineistoa.	Vähäinen
Mantalslängder 1642–1820. Livgedinget, Frustuna-Kattnäs Sn. Jönköping län 1720, Alseda Sn.	Muun aineiston tietojen tarkistaminen lainasotilaiden taustojen varmistamiseksi.	Vähäinen

TAULUKKO 5 Tietokannat

Aineiston kuvaus	Käyttötarkoitus	Merkitys
Hiski-tietokanta, ts. seurakunnissa syntyneiden/kastettuja, vihittyjen ja kuolleitten/haudattujen luettelot. Tietokanta ei ole tutkimusaikakauden osalta täydellinen.	Sotilaiden perhetietojen peruskartoitus	Merkittävä
Tore Blomqvistin kokoama ja Sukuset-lehdessä julkaistu tietokanta Hämeeseen siirretyistä ruotsalaisotilaista	Sotilaiden perhetietojen kartoitus	Tukeva
Luettelo Suomeen siirretyistä ruotsalaisotilasta, Transport av manskapet från svenska regementen till Finland 1721. Verkkoversio osoitteessa http://www.genealogia.fi/hakem/regem/indexr.htm	Hämeeseen siirrettyjen sotilaiden perusluettelon laadinta	Tukeva
Luettelo Uudenmaan ja Hämeen lääniin siirretyistä ruotsalaisotilaista, Ståndsdragoner – Transport av manskapet från svenska regementen till Finland 1721. Verkkoversio osoitteessa http://www.runslingan.se/node/34	Hämeeseen siirrettyjen sotilaiden perusluettelon laadinta	Tukeva

Biografioiden laadinnassa olen edennyt seuraavalla tavalla: *Katselmusrullien* avulla olen kartoittanut sen, kuka sotilas sijoitettiin mistäkin ruotsalaisrykmentin komppaniasta ja numerosta mihinkäkin suomalaisrykmentin komppaniaan ja numeroon, sekä selvittänyt kunkin sotilaan syntymäpaikan, iän, palvelusuran pituuden, eroajankohdan ja mahdollisesti palvelusaikanaan Suomessa saamat ylennykset.⁹⁵ *Kirkonarkistojen historiakirjoista*, ts. syntyneiden/kastettujen, vihittyjen ja kuolleitten/haudattujen luetteloista olen kerännyt kaikki sotilaaseen ja hänen perheeseensä liittyvät tiedot sekä tarkentanut *rippikirjojen* avulla perhesuhteita ja paikannut mahdollisia historiakirjojen puutteita.⁹⁶ Siirtymistä ruotsalaisrykmenttien katselmusrullista hämäläisrykmenttien rulliin ja sitä kautta seurakuntien rippi- ja historiakirjoihin on oleellisesti helpottanut se, että sotilaat ovat rykmentistä toiseen siirtyessään säilyttäneet paria poikkeusta lukuun ottamatta alun perin ensimmäisessä ruotsalaisrykmentissään saamansa sotilasnimen.⁹⁷ Rullien ja kirkonarkistojen avulla syntyneitä henkilökuvaava olen

⁹⁵ Kahden miehen osalta identifiointi ei ole täysin onnistunut, josta syystä heidän syntymäpaikkatietonsa puuttuvat. Kuuden rakuunarykmenttiin siirretyn miehen tarkkaa eroajankohtaa ei myöskään löytynyt asiakirjoista. Se on kuitenkin arvioitavissa yhden-kahden vuoden tarkkuudella. Mainituilla puutteilla ei ole merkittävää vaikutusta tutkimustuloksiin.

⁹⁶ Mikrohistoriallinen tutkimus on ryhtynyt viime aikoina hyödyntämään kirkonarkistojen asiakirja-aineistoa aikaisempaa laajemmin. Etenkin syntyneiden, vihittyjen ja kuolleitten luettelot sekä rippikirjat ovat nousseet joko tutkimuksen keskeisiksi lähteiksi tai päälähteitä merkittävästi tukeviksi lähteiksi. Ks. mm. Niemelä 1990, 17–23; Sirén 1999, 169–171; Waris 1999, 16–17; Miettinen 2012, 14; Partanen 2004, 21–22; Toivanen 2005, 12; Kotilainen 2008, 26–34. Kirkollisen väestökirjanpidon käytöstä sotilaiden elämän kuvaajana sekä käyttöön liittyvistä ongelmista ks. Niemelä 1990, 18–23.

⁹⁷ Uudenmaan ja Hämeen läänin joukko-osastoihin sijoitetut lainasotilaat säilyttivät siis pääsääntöisesti Ruotsissa saamansa sotilasnimen, mutta esimerkiksi Savon ja Savonlinnan läänin jalkaväkirykmentissä lainasotilaita nimettiin useassa tapauksessa uu-

syventänyt muista lähteistä saatavilla tiedoilla. Näistä tärkeimpiä ovat olleet kirkonarkistojen tilikirjat ja pitäjänkokousten pöytäkirjat, Hollolan ja Sääksmäen molempien kihlakuntien tuomiokirjat ja sakkoluettelot sekä Hämeen läänin jalkaväkirykmentin, sotakollegion, sotamieshuoneen, Uudenmaan ja Hämeen läänin lääninhallituksen sekä Porvoon konsistorin asiakirja-aineistot. Tuomiokirjatason merkittävin puute on se, että tutkimusaikakauden Ylä- ja Ala-Sääksmäen kihlakuntien renovoitut tuomiokirjat puuttuvat kokonaan. Puutetta korvaa osittain Hämeen maakunta-arkistossa säilytettävät konseptituomiokirjat, – jotka tosin ovat säilyneet tutkimusalueen kärjäkuntien osalta hyvin epätasaisesti –, läänintileistä löytyvät sakkoluettelot, kirkonarkistoista ja läänintilien tosietkirjoista satunnaisesti löytyvät tuomiokirjaotteet sekä Uudenmaan ja Hämeen lääninhallituksen, Porvoon konsistorin ja Hämeen läänin jalkaväkirykmentin asiakirja-aineistot.

Merkittävimmät biografioiden laadintaa haitanneet tekijät ovat olleet kirkonarkistojen aukollisuus ja sotilaiden eron jälkeinen muutto pois sijoituspitäjästä. Kirkonarkistojen puutteista ja aukollisuudesta johtuen en ole voinut kartoittaa kaikkien miesten elämänvaiheita Suomessa. Miesten mahdollinen avioituminen ja perhesuhteet ovat jääneet useassa tapauksessa joko kokonaan tai osittain hämäräksi. Suurimmat puutteet sijoittuvat tutkimusaikakauden alkuun 1720-luvulle, juuri siihen aikajaksoon, jolloin sotilaat ja paikallisyhteisö kohtasivat ensimmäisen kerran ja jolloin sotilaiden ja paikallisyhteisön väliset suhteet alkoivat muotoutua. Esimerkiksi 1720-luvulla sijoittumispaikkakunnalla solmittujen avioliittojen kartoittamiseksi tarvittavat vihittyjen luettelot ovat säilyneet täydellisinä tai lähes täydellisinä vain 16 seurakunnan osalta, muiden 29 seurakunnan vihittyjen luetteloiden puuttuessa joko kokonaan tai ollessa mainitun vuosikymmenen alkuvuosilta niin puutteellisia, etteivät ne paljasta 1720-luvun avioitumista kuin satunnaisesti. Puutteista huolimatta säilyneiden kirkonarkistojen ajallinen kattavuus ja kunto ovat mahdollistaneet riittävän aineiston saannin.⁹⁸ Ruotsin arkistolaitoksen digitoimien kirkonarkistojen asiakirja-aineiston avulla olen selvittänyt jonkin verran myös lainamiesten ruotsinpuoleista elämää – niin ennen miesten Hämeeseen tuloa kuin Ruotsiin paluun jälkeistä.

destaan. Blomqvist 1990, 87 ja 90. Sotilasnimien antokulttuuri jo sinänsä oli hyvin alue- ja aikakausiriippuvaista ja jopa komppaniakohtaista, joten mitään yleissääntöä ei sen suhteen ole olemassa. Ericson 2002, 186–191. Esimerkiksi Västerbottenin rykmentin tornionjokilaakson ruodut saivat kukin oman sotilaallisen nimensä, joka siirtyi myös ruodussa palvelleelle sotilaille. Rantatupa 1988, 79, 81 (luettelo); Teerijoki 1993b, 128.

⁹⁸ Tietojen keruu edellyttää erityistä huolellisuutta. Vrt. Kotilainen 2008, 59 viite 179. Eri henkilöiden samannimisyys johtaa helposti virhepäätelmiin, joiden seurauksena perhekokonaisuudet (vanhemmat-lapset-lapsenlapset) saattavat sisältää siihen kuulumattomia henkilöitä. Tätä minimoidakseni olen jättänyt tilastoimatta kaikki epävarmat tapaukset. Sotilaiden perhetietoja kerätessä sotilasnimien useimmiten ainutlaatuisuus pitäjässä ja sotilaan tarkat paikkakoordinaatit (pitäjä, kylä, talo) helpottavat palvelusaikaisten perhetietojen keruuta. Sitä vastoin eron ja etenkin paikkakunnalta poismuuton jälkeisten elämänvaiheiden seuranta on jo hankalampaa, samannimisiä sotilaita kun saattaa löytyä tutkimuskohteena olevasta läänistä samoin kuin naapurilääneistä useitakin.

Sotilaan oman perheen ja paikallisväestön välisten suhteiden nostamiseksi näkyvämpään asemaan olen seurannut myös sotilaiden lasten sijoittumista ja avioitumista paikallisyhteisössä. Näin sotilaan perheen ja paikallisväestön väliset verkostot tarkentuvat ja sotilaan sijoittaminen yhteisön jäseneksi helpottuu.⁹⁹

Laaditut biografiat olen luokitellut kahteen pääluokkaan: Suppeampiin ns. perusbiografioihin 1 ja laajempiin biografioihin 2 (taulukko 6).

Perusbiografiat olen jakanut kahteen alaryhmään. Alaryhmä 1a sisältää vain sotilasasiakirjoista saadut tiedot, jotka paljastavat, mihin paikallisyhteisöön ja rustholliin tai ruotuun sotilas sijoitettiin. Rustholli ja ruotu kertovat, ketkä paikallisyhteisön jäsenet olivat vastuussa sotilaan ylläpidosta. Biografia ei anna viitteitä sotilaan ja paikallisyhteisön välisistä muista suhteista. Alaryhmän 1b muodostavat ne biografiat, jotka sisältävät sotilasasiakirjatietojen lisäksi muusta asiakirja-aineistosta löytyneitä viitteitä siitä, että sotilas ja paikallisyhteisö ovat todella kohdanneet toisensa; esimerkiksi rippikirjaan tehty merkintä läsnäolosta paikallisyhteisössä tai kastettujen luetteloista löytyvä merkintä kummiudesta. Biografia ei tarkenna sotilaan ja paikallisyhteisön välisiä suhteita sen enempää.

TAULUKKO 6 Laadittujen biografioiden määrät luokittain

Biografialuokka	Lkm	Suhteellinen osuus (%)
Perusbiografiat:		
1a	197	34,2
1b	107	18,6
Yhteensä (1a + 1b)	304	52,8
Laajat biografiat:		
2a	147	25,5
2b	125	21,7
Yhteensä (2a + 2b)	272	47,2
Kaikki	576	100

Laajat biografiat paljastavat paikallisyhteisöissä syntyneet parisuhteet, mahdolliset konfliktit, sotilaiden merkityksen paikallisyhteisöjen työvoimana ym. ja niiden avulla on mahdollista arvioida sitä, miten lainasotilaiden ja paikallisyhteisöjen muun väestön väliset suhteet kehittyivät ja miten vahvasti lainasotilaat integroituvat paikallisyhteisöjen jäseniksi. Alaluokka 2a sisältää biografiat niistä sotilaista, joiden lasten elämänvaiheita en ole voinut kartoittaa tai heidän olemassaolostaan en ole löytänyt viitteitä, sekä avioliiton solmineiden, mutta lapsettomiksi jääneiden sotilaiden biografiat. Alaryhmän 2b:n biografiat sisältä-

⁹⁹ Mm. Laakso 1974, 34; Niemelä 1990, 23; Waris 1999, 17.

vät myös lasten elämänvaiheet. Biografioiden laajuutta arvioitaessa en ole huomionnut sitä aineistoa, joka liittyy miesten ruotsinpuoleiseen elämään joko ennen tai/ja jälkeen Suomessa suoritettua palvelusta.

Laatimani biografiasto on niin laaja, ettei sen liittäminen tutkimuksen liiteosaksi ole järkevää. Ei myöskään se, että viitataan joka kerta kaikkiin niihin lähteisiin, joista biografioiden tiedonmuruset on kerätty. Rationaalisempaa on viitata biografiat sisältävää tietokantaan. Biografiaston keskeisimmät mieskoh- taiset tiedot on koottu liitteisiin I ja II ja eri alaluokkiin kuuluvia laajempia mal- libiografioita liitteeseen III.

1.5 Rajaukset

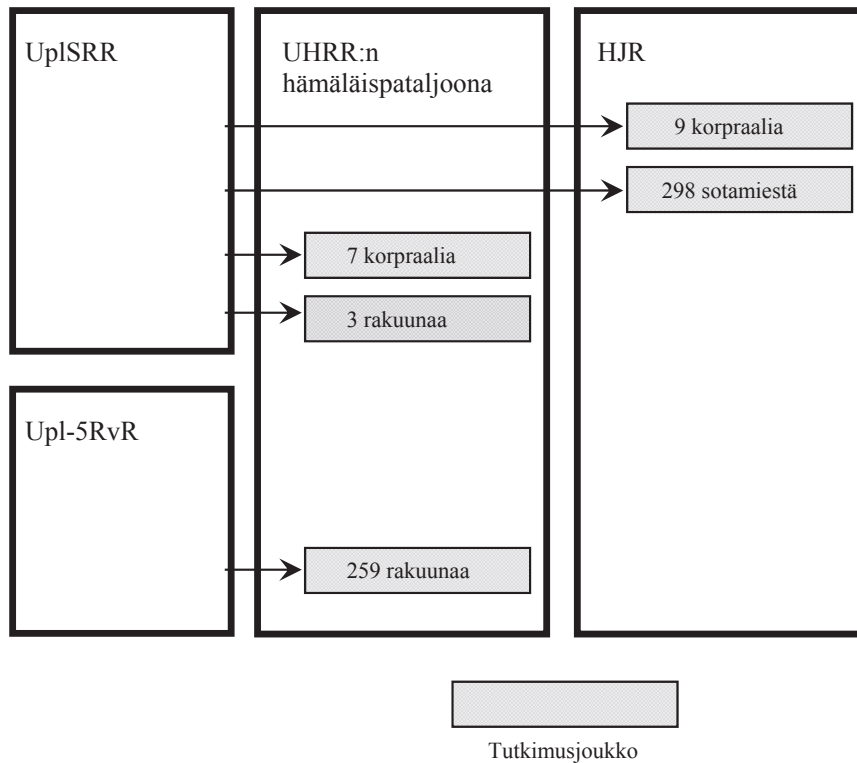
Tutkimusjoukkoni on Rådmansössä lokakuussa 1721 puretuista Uplannin viisi- käsratsuväkirykmentistä (Upl-5RvR) ja Uplannin säätyläisrakuunarykmentistä (UplSRR) Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentin (UHRR) hämä- läiseskadroonaan ja Hämeen läänin jalkaväkirykmenttiin (HJR) siirretyt miehis- tön jäsenet mukaan lukien korpraalit.¹⁰⁰ Jalkaväkirykmenteissä ja rakuunaryk- menteissä korpraalit lasketaan myös miehistöön kuuluviksi.¹⁰¹ Tutkimusjoukon laajuus on 576 miestä. Niistä 269 sijoitettiin UHRR:n hämäläispataljoonaan¹⁰² ja 307 Hämeen jalkaväkirykmenttiin (kaavio 2). Tutkimusjoukko muodostaa siis lähes neljänneksen (noin 24 %) kaikista samassa yhteydessä suomalaisrykment- teihin sijoitetuista lainasotilaista, joten tutkimustulosten yleistämiselle koske- maan koko joukkoa on hyvät perusteet.

¹⁰⁰ Samassa yhteydessä hämäläisiin tutkimusjoukko-osastoihin siirrettiin myös Hälsin- gen jalkaväkirykmentistä kolme suomalaissyntyistä ruotusotamiestä sekä Düringin rykmentistä kaksi saksalaissyntyistä rummunlyöjää ja kolme saksalaissyntyistä kor- praalia. Olen jättänyt nämä muista joukko-osastoista siirretyt sotilaat tutkimuksen ul- kopuolelle. Samoin olen toiminut Uplannin viisikäsratsuväkirykmentistä ja Uplannin säätyläisrakuunarykmentistä jakopalkkaiseen virkoihin siirrettyjen upseerien, aliup- seerien ja rummunlyöjien osalta. Näin yhtäältä siksi, että jakopalkkaiseen virkoihin siirrettyjen miesten palkkausjärjestelmä poikkesi voimakkaasti sotamiesten ja rakuu- noiden palkkauksesta ja toisaalta siksi että rykmenttien virkahierarkian syövereihin joutuessaan heidän kiinnittymismahdollisuutensa paikallisyhteisöön virkatalosta toi- seen siirtyessään olivat sotamiehiä ja rakuunoita heikommat. Toisaalta suomalais- rykmentteihin oli kulkeutunut sotavuosina jo muutenkin runsaasti ruotsalaissyntyis- tä päällystöainesta. Esim. Wirilander 1950a, 36–37, 43, 50–51, 61–63. Ruotsalaissyntyis- en päällystön sopeutumista suomalaisten paikallisyhteisöjen elämään tulisi tarkas- tella toisen tutkimuksen puitteissa. Tutkimuksen tavoitteen kannalta tehdyillä raja- uksilla ei ole merkitystä. Ne ainoastaan helpottavat tutkijaa pysymään ruodussa.

¹⁰¹ Nilsson 1988, 106. Ks. myös Wirilander 1950a, 22; Niemelä 1990, 16 sekä sivun viite 12, Sarkamo 2011, Liite 6, s. 210. Ratsuväkirykmenttien korpraalit kuuluivat kyllä aliupseeristöön, mutta vuonna 1721 UHRR:n muutos rakuunarykmentiksi muutti ti- lannetta niin, että jatkossa rykmentin korpraalit luettiin miehistöön kuuluviksi. Wiri- lander 1950a, 22.

¹⁰² Hämäläispataljoonan muodostivat rykmentin Everstiluutnantin, Sääksmäen, Ylä- Hollolan ja Ala-Hollolan komppaniat.

KAAVIO 2 Tutkimusjoukon ruotsalaisstitilaat joukko-osastoittain eriteltynä

Kaavion 2 luvut eivät vastaa kaikilta osin Rådmansössä purettujen rykmenttien loppuyhteenvedoissa mainittuja, mutta erot ovat vähäisiä – pääasiassa muutamman miehen suuruusluokkaa. Erot johtuvat muun muassa siitä, etteivät kaikki Rådmansössä suomalaisrykmentteihin määrätty miehet saapuneet Suomeen; jotkut karkasivat jo Ruotsin puolella.¹⁰³

Sotilaiden tunnistaminen asiakirjoista on suhteellisen helppoa. Se perustuu kolmeen tekijään: 1) aikakaudelle tyypilliseen tapaan henkilön ammatti määrittä hänen sosiaalisen statuksensa ja se kirjattiin asiakirjoihin (esim. soldat, dragoun, ryttare, corporal, afsked sold, gratialist) 2) sotilailla oli toisin kuin hämäläisrahvaalla sukunimen kaltainen sotilasnimi (esim. Bergman, Bonde, Carlstedt, Lundberg, Österskoug), joka säilyi Hämeessä sotilaalla aina tämän kuo-

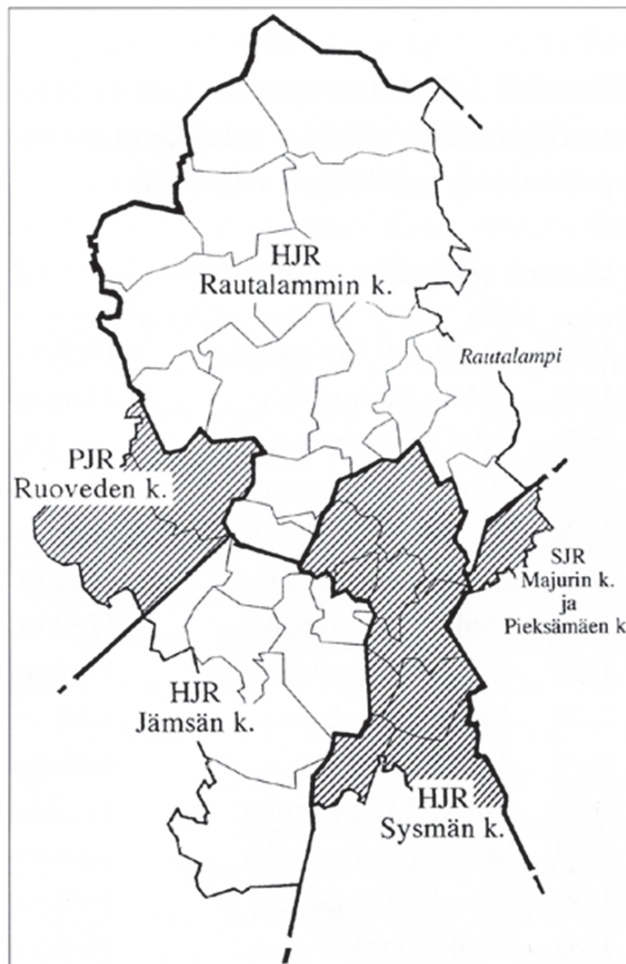
¹⁰³ Muun muassa kaksi UHRR:n Raaseporin komppaniaan sijoitettua entistä bennetiläistä viisikärsatsumiestä Johan Walter ja Anders Friberg karkasivat leiriltä Ockelbosta yön 13.-14.12.1721 aikana. KrA, FR, Nylands och Tavastehus läns dragon regemente E 8, Brev till Överstelöjtnant R(ober) F(redrik) de la Barre 1719-1724, Ratsumestari J. A. Jägerhorn Skogissa 15.12.1721. Ockelbo (asiakirjassa Åckelbo) sijaitsee 35 km Gävlestä luoteeseen ja Skog vastaavasti Ockelbosta saman verran pohjoiseen. Molemmat miehet olivat perheellisiä, joten miesten karkaamisen taustalla oli mitä ilmeisemmin huoli Ruotsiin jäävien perheidensä tulevaisuudesta.

lemaan saakka¹⁰⁴ ja 3) sotilas sijoittui ruotujakolaitoksen periaatteiden mukaisesti maantieteellisesti tarkkaan määrittyvään ruotuun ja sitä kautta kylään.¹⁰⁵ Sotilaan seuraaminen vaikeutuu selvästi, mikäli hän muuttaa eronsa jälkeen pois paikkakunnalta, etenkin silloin kun hän muuttaa yksin.

Tutkimusalue määrittyy tutkimusjoukosta käsin ja on kutakuinkin sama kuin Hämeen maakunta.¹⁰⁶ Ero, joskin vähäinen, johtuu siitä, että maakunnan reuna-alueille muodostui naapurirykmenttien hallitsemia saarekkeitä, ja toisaalta osa tutkimuksen sotilaallisista yksiköistä tunkeutui naapurimaakuntien, jopa naapuriläänien alueille (vrt. kartta 2). Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentin hämäläispataljoonan eli neljän hämäläiskomppanian rekrytointialue sijoittui pääosin maakunnan alueella,¹⁰⁷ mutta Everstiluutnantin komppaniaa oli vahvistettu maakuntaan kuulumattomilla vihtiläisillä ja nurmi-järveläisillä rustholleilla.¹⁰⁸ Jalkaväen puolella osa Hämeen etelä- ja lounaisosan pitäjistä oli ruodutettu joko kokonaan tai osittain maakunnan ulkopuolisille jalkaväkirykmenteille.¹⁰⁹ Lisäksi tutkimusaikakaudella osa tutkimusalueen reuna-alueilla sijaitsevista pitäjistä oli jakaantunut kahden jopa kolmen läänin tai maakunnan kesken.¹¹⁰

-
- ¹⁰⁴ Tutkimusjoukossa on vain kolme sotilasta, joilla ei ollut sotilasnimeä: Olof Alexandersson, Anders Bryngelsson/Brynielsson ja Stefan/Staffan Lorentzsson (oikeastaan Czernovski).
- ¹⁰⁵ Täysin samannimiset sotilaat voidaankin erottaa toisistaan viimekädessä asuinkylän perusteella. Vastaavaa etua ei ole esimerkiksi käsityöläistutkijoilla. Vrt. Heino 1984, 40-41.
- ¹⁰⁶ Tutkimusalueen määrittämisen/rajaamisen merkityksestä ja riskeistä esim. Lappalainen 2002, 87.
- ¹⁰⁷ Jutikkala 1957, 248.
- ¹⁰⁸ Ks. liite VIIa. Ruotujaosta Hämeessä laajemmin Vuorimies 2011, 15-22.
- ¹⁰⁹ Jutikkala 1957, 246-247. Vihti ja Pyhäjärven kappeli, Loppi, Somero ja Somerniemen kappeli, Tammela kappeleineen, Urjala sekä Akaan Kylmäkoski ja nykyistä Riihimäkeä edustava osa Hausjärveä ja osa Renkoa oli ruodutettu Uudenmaan jalkaväkirykmentille.
- ¹¹⁰ Esimerkiksi Längelmäki jakaantui kahden maakunnan kesken. Enin osa pitäjää kuului Hämeeseen, vähäisempi osa - Pääskylän, Syväjärven, Vilkkilän, Kalkun, Korven, Eväjärven ja Kuusjärven kylät - Satakuntaan. Aina ei edes pitäjäjako ollut yksiselitteistä. Kuhmalahden Pajula eli Pajulahti luettiin tutkimusaikakaudella Längelmäkeen ja Kuhmalahden Vehkajärven kylä Sahalahteen. Koljonkannon, Koppalan, Leväslahden, Hirtolahden kylät ja Kuivasen yksinäistalo Eräjärveltä kuuluivat puolestaan Längelmäen hämäläiseen osaan. Längelmäveden seutu onkin yksi vaikeimmin hahmotuvista Hämeen reuna-alueista. Ks. Jutikkala 1954a, 28-29; Jutikkala 1954b, 37; Jutikkala 1954c, 41-43. Keuruun ns. hämäläiskylät kuuluivat Hämeeseen muun osan Keuruuta kuuluessa Satakuntaan. Myös Ruokolan neljänneskuntaan kuulunut osa Pälkäneestä kuului Satakuntaan. Koukkula 1972, 455-457. Kahden läänin kesken jakaantuneissa pitäjissä "vieraan läänin" alue kuului pääasiassa kyseisen läänin rekrytointialueeseen. Näin mm. pälkäneläiset rusthollit ja talot ylläpitivät hämäläisrykmenttien ruotusotamiesten ja rakuunoiden lisäksi Henkirakuunarykmentin rakuunoita ja Porin jalkaväkirykmentin ruotusotamiehiä. Tilanteen moni-ilmeisyyttä kuvaa hyvin Mäntyharju, joka alunperin oli jakaantunut peräti kolmen läänin kesken, mutta tutkimusaikakaudella enää kahden läänin Uudenmaan ja Hämeen läänin sekä Savonlinnan ja Kymenkartanon läänin kesken. Mäntyharju oli ratsuväen osalta ruodutettu kokonaan Karjalan ratsuväkirykmentille, mutta jalkaväen osalta alkuperäisen lääninjaon mukaisesti lääneittäin Hämeen läänin jalkaväkirykmentille, Savon ja Savonlinnan läänin jalkaväkirykmentille ja Viipurin läänin jalkaväkirykmentille. Favorin [1983], 173-179.

KARTTA 2 Pohjois-Häme eri komppanioiden rekrytointialueena

Oikeudellinen aluejako perustui vanhaan hallintopitäjäjakoon. Varsinaisia hämmäläisiä tuomiokuntia oli kaksi: Sääksmäen tuomiokunta sekä Hollolan tuomiokunta. Näiden tuomiokuntien ulkopuolelle jäivät tutkimusalueen pitäjistä Vihti ja Loppi, jotka kuuluivat Raaseporin tuomiokuntaan.¹¹¹ Hollolan tuomiokunta puolestaan käsitti Ylä-Hollolan ja Ala-Hollolan kihlakunnat, Sääksmäen tuomiokunta vastaavasti Ylä-Sääksmäen ja Ala-Sääksmäen kihlakunnat.¹¹² Kihlakunnat koostuivat vanhan aluejaon mukaisista hallintopitäjistä. Niitä käytet-

¹¹¹ Ks. mm. Koskimies 1966b, 318–319.

¹¹² Siitä usein esiintyvät nimitykset Sääksmäen kihlakuntien tuomiokunta sekä Porvoon läänin ja Hollolan kihlakuntien tuomiokunta. Vrt. Koskimies 1966b, 158–163 passim ja 318–319.

tiin tutkimusajanjaksolla vielä sitkeästi kameraalisina yksikköinä, vaikka useimmat olivat jo menettäneet merkityksensä hallintoalueina.¹¹³

Kihlakuntajaon osalta pitäydyn vuoden 1721 tilanteessa. Käytän kihlakuntajakoa silloin, kun paikallisyhteisöllisesti merkittävämpi seurakuntajakko osoittautuu liian hienojakoiseksi.¹¹⁴

Koska paikallisyhteisö-käsite määrittyy parhaiten paikallisyhteisöstä, toisin sanoen pitäjä- ja kylätasolta käsin, olen normaalin rykmenttijaotuksen ja komppaniajaotuksen lisäksi jakanut rakuunarykmentin hämäläispataljoonan rusthollit ja jalkaväkirykmentin ruodut keskeisimmän paikallisyhteisöjaon eli seurakuntajaon mukaisesti.¹¹⁵ Käytettäessä tällaista jakoa kirkollinen väestökirjanpito tukee parhaiten tutkimusta.¹¹⁶ Tämä mahdollistaa myös sen, että paikallisyhteisöön siirrettyjen ruotsalaissotilaiden määrää voidaan verrata paikallisyhteisön ruotujen ja rusthollien yhteismäärään ja väestöpohjaan.

1.6 Sotilaat ryhmänä

Tässä tutkimuksessa käytössä olevalla yleiskäsitteellä sotilas viittaa kaikkiin joukko-osastoissa palvelleisiin miehiin aselajista, virka-asemasta ja sotilasarvos-

¹¹³ Koskimies 1966b, 158. Mainitut hallintopitäjät ovat niitä pitäjiä, jotka mainitaan pääkatselmusrullissa läänin ja kihlakunnan ohella. Tästä seuraa se, että ruotujen sijoittaminen kirkkopitäjiin edellyttää ruotua ylläpitävien kylien ja talojen sijainnin tuntemusta.

¹¹⁴ Koskimies 1966b, 160. Artjärvi, Heinola, Iitti ja Sysmä kappeleineen erosivat vuonna 1748 lääninrajoissa tapahtuneen muutoksen johdosta Hollolan ylisestä kihlakunnasta ja Hämeen läänistä ja siirtyivät Kymenkartanon läänin. Vastaavasti Lopen pitäjä, joka poikkeuksellisesti oli kuulunut Raaseporin itäiseen kihlakuntaan, palautui vuonna 1755 Hollolan aliseen kihlakuntaan, ts. oman lääninsä kihlakunnan yhteyteen. Ks. Koskimies 1966b, 140, 160. Lisäksi osa kirkkopitäjistä jakaantui eri kihlakuntiin. Esimerkiksi Iitti on luettu kuuluvaksi Ylä-Hollolan kihlakuntaan siitäkkin huolimatta, että Huhdasjärven kylä ja eräitä osia Jaalan kylästä kuului Ala-Hollolan kihlakuntaan. Koska poikkeamat ovat useimmissa tapauksissa kovin vähäisiä, on seurakunnat luetu kuuluvaksi kokonaisuudessaan siihen kihlakuntaan johon niiden pääosa kuului. Ratkaisua voidaan pitää puhtaasti työekonomisena ratkaisuna, jolla eri hallintoalojen maantieteellisen yhteensopimattomuuden aiheuttamaa säröisyyttä on vähennetty. Kokonaisuuksiin nähden toimenpiteen vaikutus on vähäinen eikä se vaikuta tämän tutkimuksen keskeisiin tutkimustuloksiin eikä vääristä niitä ajallisesti eikä alueellisesti.

¹¹⁵ Ruotujaon sisältävissä pääkatselmusrullissa, mm. Hämeen läänin jalkaväkirykmentin vuoden 1728 ja 1735 pääkatselmusrullissa, ruotujen sijainti on ilmoitettu läänin/maakunnan, kihlakunnan ja hallintopitäjän tarkkuudella. Lisäksi rullissa on ruotua ylläpitävät talot ja niiden sijaintikylät. Sitä, missä seurakunnassa ruotu sijaitsee, ei sitä vastoin ole ilmoitettu. Liitteissä VIIa ja VIIb on rusthollit ja ruodut jaettu 1700-luvun alkupuoliskolla vallinneen seurakuntajaon mukaisesti. Tutkimusaikakaudella ja myöhemminkin seurakuntajaossa tapahtuneista muutoksista ja ruotujen eri pitäjiin sijoittamisen problematiikasta enemmän liitteessä VIII. Arvo Viljannin esittämät Uudenmaan läänin ja Hämeen läänin jalkaväkirykmenttien ruotujaot pohjautuvat hallintopitäjäjakoon, joten sitä ei tässä voida käyttää. Viljanti luettelee kylläkin ruoduista vastanneet kirkkopitäjät, mutta ei ilmoita kirkkopitäjiin sijoittuneiden ruotujen lukumääriä. Viljanti 1940, 67-71. Samoin on toiminut C. Grill esityksessään *F. d. Finska Arméns indelning och förläggning*. Grill 1852, 545-562.

¹¹⁶ Vrt. Niemelä 1990, 16.

ta riippumatta. Alaryhmien osalta pitäydyn aikalaislähteissä yleisesti esiintyvissä nimityksissä korpraali – *korpral*, rakuuna – *dragon*, sotamies – *(rote)soldat* ja varamies/reserviläinen – *vargieringskarl*.¹¹⁷ Perustelen ratkaisua sillä, että 1700-luvun alkupuolella eri sotilasryhmien arvostus vaihteli voimakkaasti. Rakuunakorpraalit edustivat paikallisyhteisössä lähes säätyläisten asemassa olevia miehiä, jalkaväkikorpraalit jotakuinkin samaa kuin paikallisyhteisön talonpoikaista alkuperää olevat luottomiehet. Rakuunat puolestaan samaistettiin vanhanajan ratsumiehiin, joiden status oli jalkaväen sotamiehiä korkeampi.¹¹⁸ Jalkaväkisotamiehet sijoituivat itsellisten ja torppareiden välimaastoon, ja alimpaan kastiin kuuluivat pääasiassa rengintöistä leipänsä saavat varamiehet, joita ruotutalolliset alkoivat hankkia ruotujensa reserviksi 1730-luvulta lähtien.¹¹⁹

Käsitteiden ratsutila, rustholli, ratsutilallinen ja rusthollari kohdalla olen päättänyt käyttämään ruotsinkielisten alkuperäiskäsitteiden *rusthåll* ja *rusthållare* suomalaisia vastineita rustholli ja rusthollari.¹²⁰ Asiakirjoissa näitä rustholleja kutsutaan vuonna 1721 tapahtuneen rakuunakannalle siirtymisen jälkeen myös rakuunatiloiksi – *dragonhåll*.

En vierasta myöskään käsitettä ruotsalaissotilas, sillä esimerkiksi sotakollegio tekee selvän eron Suomen ja Ruotsin, sekä suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden välillä:¹²¹ *Att almogen i Finland låter förlunda sig wilja med första anskaffa sig karlar af egen finsk nation på thet the måge slippa the här ifrån undfågne Svenska Ryttare och Knektar, (...) , och att the af Svensk nation, som ther igenom komma att afgå. Sama retoriikka toistuu kuninkaan ohjeissa huhtikuulta 1722:¹²² *Förordnadt att med dhe Swenske Dragouner och Knechter, som dhe finska Regementer fått härifrån till låns med sig öfwer till Finland, (...) att när Rusthållaren eller Rotan skaffar sig en finsk karl, (...) , thå skall then Svenska karlen, (...)**

Myös paikallisyhteisöissä miehet tunnettiin ruotsalaissotilaina. Tämä tulee esille niin kärjäpöytäkirjoissa kuin kirkollisessa väestökirjanpidossa. Längel-

¹¹⁷ Jari Niemelä on ruotsinajan lopun ruotuarmeijan miehistön sosiaalista ja taloudellista asemaa selvittävässä tutkimuksessaan *Tuntematon ruotusotilas* samaistanut korpraalit, rakuunat, jalkaväen sotamiehet sekä varamiehet yhteisen nimikkeen *ruotusotilas* tai *ruotumies* alle, mutta erottelee tarvittaessa eri ryhmät toisistaan. Niemelä 1990, 16, erottelusta esim. Taulukko 4 sivulla 51. Sotaväen eri toimijaryhmien nimitysten sisällön määrittelystä tehtävän tutkimuksen kontekstissa muun muassa Sarkamo 2011, 15.

¹¹⁸ Vrt. mm. Korkiakangas 1974, 123–124; Keskisarja 2006, 115.

¹¹⁹ Vrt. Keskisarja 2006, 116.

¹²⁰ Ruotsinkielen *rusta* on yhtä kuin varustaa, joten *rustholli*-sanan tarkka käänös olisi varustajatila ja *rusthollari*-sanan käänös vastaavasti varustaja. Kun suuren Pohjan sodan jälkeen ratsurykmentit muutettiin rakuunarykmenteiksi ja kun nekin jaettiin 1790-luvun alussa edelleen jääkäripataljooniksi, niin varustaa-sanan käyttö kuvaisi rusthollien asemaa sotalaitoksen ylläpitäjänä paremmin kuin ratsutila. Aiheeseen liittyvästä terminologiasta enemmän Läntinen 1984, 38–42. Rustholleista käytetään nykyisin myös nimitystä *rustitila*.

¹²¹ KA, Militaria 433a: Bref från hans kongl: Majjt och kongl: Collegierne Pro Ao 1722 och 1723, 12–13, Sotakollegio 11.1.1722 Suomen maaherroille. KrA, Krigskollegium, Kansliet, Registratur 11.1.1722 nro 65, Sotakollegio Suomen maaherroille.

¹²² KA, Fredrik I:n registratuura 1722 (kopio), 460–461, Kuningas sotakollegiolle 12.4.1722; KA, Militaria 433a, 70–732, Sotakollegio Suomen maaherroille 25.4.1722.

mäen käräjille joutuneen Pål Sääfin todetaan olleen *Swänska Sålдатен*,¹²³ Iitissä vihittiin 1722 ja 1723 kaksi ruotsalaisrakuunaa – *Swensk dragoun*, Sääksmäellä 1722 ruotsalaissotilas – *Swenska sold* – ja Orimattilassa 1723 ruotsalaisrakuuna – *Swenska dragoun*.¹²⁴ Miesten kansallinen identiteetti säilyi heidän kuolemaan saakka. Usean Hämeeseen siirretyn sotamiehen tai rakuunan kuolinmerkinnässä korostuu heidän ruotsalainen syntyperänsä – *Gl swenska drag, hemma i Swerige, varit svensk*.¹²⁵ Pälkäneellä miesten syntyperä on merkitty myös rippikirjoihin – *Swensk nation, Sved, Nation Svesus*.¹²⁶

Rakuunoiden ja sotamiesten asemaa rusthollareiden ja ruotutalollisten suhteen määrittäi vahvasti Ruotsin hallintokulttuuriin keskeisesti kuuluvaan kolmisäätyoppiin liittyvä patriarkaalisuuden käsite. Patriarkaalisuus pohjautui huoneentauluun, jonka mukaan talon muu väki miellettiin osaksi taloa ja kuului näin isäntävallan alaisuuteen.¹²⁷ Eräs universaali piirre sille on, että siihen liittyy aina vuorovaikutus, joka sisältää enemmän tai vähemmän vallankäytön piirteitä. Tätä vallankäyttöä säätelivät erilaiset lait, säädökset, normit, kontrolli, sosiaaliset ja kulttuuriset käytänteet, mutta myös arjen valta.¹²⁸

Kustaa H. J. Vilkinson mukaan ruukkiyhteisöissä ruukinhaltija oli ruhtinas ja isäntä, jonka nöyriä alamaisia ja palvelijoita työläisten tuli olla. Säännöt laati kruunu. Kullakin osapuolella oli omat tehtävänsä, oikeutensa ja velvollisuutensa, jossa kokonaisuudessa harmonian idean tuli toteutua. Työläisten kuuliaisuuden ja ahkeruuden vastapainoksi ruukinhaltijan velvollisuus oli suojella ja elättää palkollisensa. Patriarkaalisuuden vaaka saatettiin näin tasapainoon.¹²⁹

Ruotusotilaiden asema patriarkaalisuuden kentässä oli hyvin samanlainen. Erona on vain, että ruotusotilailla oli kaksi isäntää; yhtäältä valtiovalta edusta-

¹²³ Längelmäen kesäkärjät 20.–21.8.1724, HMA, Sääksmäki 3, 287. Vastaavia esimerkkejä on tukuttain. Myös niin konsistorin kuin lääninhallinnon lainasotilaita koskevilla kirjeissä käytetään säännönmukaisesti käsitteitä ruotsalaissotilas, ruotsalainen rakuuna jne.

¹²⁴ Hiski, Iitin vihityt 1722 ja 1723; Hiski, Sääksmäen vihityt 1722; Hiski, Orimattilan vihityt 1723.

¹²⁵ Hiski, Pälkäneen kuolleet ja haudatut 16.5.1745 ja 3.5.1756; Hiski, Hattulan kuolleet ja haudatut 11.3.1763.

¹²⁶ Pälkäneen srk I Aa:2, Rippikirja 1744–1750: 12 (Aron Rothfelt); sama I Aa:1, Rippikirja ja 1736–1744: 25 (Anders Hagelström ja 54 (Sven Blomberg).

¹²⁷ Karonen 2001, 161–163; Karonen 2002a ja 2002b passim; Nygård 2002, 158–159; Vilkinson 2002, 169; Raaskio 2012, 17–18. Ks. myös Eilola 2002, Toivanen 2002, Liliequist 2002. Patriarkaalisuuden yksiselittäistä määritelmää tosin ei todennäköisesti ole olemassa eikä sitä pystytä luomaan. Sillä voi olla tiettyihin aikakausiin, paikkoihin ja konteksteihin, erityisesti sosiaalisiin ja kulttuurisiin konteksteihin liittyviä erityispiirteitä. Useimmiten se liitetään vanhoihin perhe- ja (koti)talousmuotoihin, mutta toisaalta sillä on myös koko yhteiskuntaa läpäisevä luonne. Se oli läsnä varhaismodernin aikakauden rakenteissa, aatteissa, ideologioissa ja instituutioissa. Se voidaan yhdistää valtiovaltaan, kirkon esivaltaan, kotitalouteen, perheeseen, palkolliseen jne. Käsitteen määrittelyn problematiikasta enemmän Karonen 2002a, 10–11; Karonen 2002c, 255–256; Nygård 2002, 158.

¹²⁸ Karonen 2002a ja 2002b passim, Vilkinson 2002, 169; Nygård 2002, 158–159. Ks. myös Eilola 2002, Toivanen 2002, Liliequist 2002.

¹²⁹ Vilkinson 2002, 169; Karonen 2002c, 258; Eilola 2002, 126–127. Ks. myös Karonen 2001, 21: Esivallan tehtävä oli puolustaa alamaisia sisäisiä ja ulkoisia vihollisia vastaan, turvata yhteiskuntarauha ja jakaa oikeutta. Patriarkaalisen vallan käytöstä ja vallan käytön kontrollista ruukkiyhteisöissä enemmän Vilkinson 1996, 95–108 passim, 157–158, 162.

jananaan rykmentin ja komppanioiden päällystö ja toisaalta rusthollarit ja ruotutalolliset sotilaan palkkaajana. Ruotusotilaan elämää hallitsi kaksi isäntä-alamainen-suhdetta. Kilpailua tässä suhteessa ei syntynyt, sillä valtiovalta isännöi ruotusotilaita runsaat 30 työpäivää vuodessa, muulloin rusthollarit ja ruotutalolliset.¹³⁰ Sotilaan kyky sijoittaa itsensä oikealla tavalla tässä patriarkaalisuuden kentässä vaikutti hänen hyväksymiseensä ruotuyhteisön jäsenenä. Lars Ericson (1995 ja 2002) korostaakin juuri tätä todetessaan, että ruodun etu oli, että sen sotilas oli hyväkäyttöksinen.¹³¹

Näin varmaankin oli Hämeessä ja useimmissa Etelä-Suomen lääneissä, joissa ruotusotilaksi pestattiin oman kylän, vähintään oman pitäjän väkeä; tämä jo sellaisenaan loi pohjaa rauhaiselle yhteiselolle ja vähensi epäsosiaalisen aineksen määrää ruotusotilaina.¹³² Mutta kun huomioi, että sotilaiden asemaa paikallisyhteisöissä tarkasteltaessa yksittäisten sotilaiden kolttoset ja riitely on nostettu korostuneesti esiin ja näin leimattu koko väestöryhmä, tuntuu Ericsonin toteamus jossain määrin liioitetulta. J. R. Forsman toteaa maaseudulle sijoitettujen sotilaiden vaikuttaneen pahan hapatuksen tavoin erittäinkin seurakunta-elämän vahingoksi: Missä kapakoimista harjoitettiin, eli muuten kuului tappeluita, sapatinrikkomista, kortinpeluuta ja muuta pahaa menoa, siinä miltei poikkeuksetta osaveljenä ja päänä tulee esille joku "Frimodig", "Odygd" eli "Segersälle". Ja jatkaa: *Mitenkä tämmöiset omia lapsia kasvattivat, ei ole vaikea päätätä. Pojista tuli isiensä kaltaisia sekä ammatin että mielen puolesta.*¹³³ Y. S. Koskimies näki aikanaan ruotujakolaitoksen ja ruotutalollisten välit synkässä valossa. Koskimiehen mukaan ruotujakolaitos edisti vanhan homogeenisen kyläyhteisön erilaistumista luomalla sinne uuden yhteiskuntaluokan. Sotilailla, jotka olivat osittain maineeltaan epäilyttävää joukkoa, oli taipumus irtaantua kyläyhteisön sosiaalisesta sidonnaisuudesta.¹³⁴ Näin kyläyhteisöissä syntyi mutkikkaita ärsytykselle alttiita suhteita, jotka aiheuttivat jännitystä ja heikensivät kyläyhteisön ja sotamiesten välistä yhteenkuuluvaisuutta.¹³⁵

Ristiriitainen kuva sotilaiden kunnollisuudesta on seurausta siitä, etteivät eri alueiden ja aselajien sotilaat olleet homogeeninen väestöryhmä. Jos Hämeessä, jossa rusthollari ja ruotuisäntä palkkasi itse itselleen sotilaan, ruotuisännän etu oli sotilaan kunnollisuus, ei asian laita ollut sama kaikkialla.¹³⁶ Tilanne oli toisenlainen esimerkiksi Pohjanmaalla. Heikki Ylikankaan mukaan sikäläinen sotilasainekse poikkesi tässä suhteessa Suomen muusta sotilasaineksesta ollen poikkeuksellisen kehnoa. Erityisesti Etelä-Pohjanmaalla sotilaat aiheuttivat häiriöitä sekä syyllistyivät väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja julkijuopotteluun.¹³⁷

¹³⁰ Luukko 1967, 643–644; Åström 1978, 140; Pulma 1985, 53; Niemelä 1995, 221.

¹³¹ Ericson 2002, 147.

¹³² Niemelä 1990, 41–56; Vuorimies 1996, passim; Pylkkänen 1996, 156. Vrt. Alanen 1948, 551.

¹³³ Forsman 1899, 227. Vrt. Keskisarja 2011, 207–211.

¹³⁴ Koskimies 1962, 108–109.

¹³⁵ Koskimies 1966, 256.

¹³⁶ Esim. Pohjanmaalla ruodun ja sen sotamiehen keskinäisissä suhteissa oli toivomisen varaa. Näin Alanen 1948, 550. Vrt. esimerkiksi Rytönen 1978, 158; Hiltunen et. al. 1996, 717.

¹³⁷ Ylikangas 1976, 159–167.

Syykin tähän löytyy. Yhtäältä vakinainen sotamiehenpito järjestettiin Pohjamaalla vasta 1730-luvun alkupuolella, toisaalta käyttöön otettiin ruotujen täydennyksessä poikkeuksellinen järjestelmä, niin sanottu vuorotäydennysjärjestelmä, jossa kukin pitäjän ruotu hankki ennalta määrättyssä järjestyksessä sotilaan kulloinkin avoimeksi tulleeeseen ruotuun.¹³⁸ Tästä oli seurauksena, että täydennyksen hankkimisvuorossa oleva ruotu vähät välitti hankkimansa sotilaan kunnollisuudesta, ellei tämä tullut sattumalta omaan ruotuun.¹³⁹ Näin pohjalaisruotuihin sijoittui irrallista ja usein ulkopitäjäläistä sotilasainesta, joka oli kiertelyyn, irtolaisuuteen ja juopotteluun taipuvaista.¹⁴⁰

Anu Koskivirta näkee Pohjois-Karjalassa 1700-luvun puolivälin tienoilla ilmenneen väkivaltaisuuden, jossa sotilaat olivat vahvasti edustettuina, olleen sidoksissa alueen mies talosta -periaatteella rekrytoituun ja heikosti järjestäytyneeseen armeijaan. Seurauksena oli sodan ja siviilielämän normien sekoittuminen.¹⁴¹ Oman ryhmänsä muodostivat myös värvätyt joukko-osastot. Ajallisesti rajatut, usein kolmen tai kuuden vuoden mittaiset lyhyet sopimukset houkuttelivat värvättyjen joukko-osastojen riveihin sekalaista miesainesta. Esimerkiksi Kymenlaaksoon 1700-luvun puolivälin tienoilla sijoitetut ruotsalaisalkuperää olleet värvätyt varuskuntarykmentit muodostivat siellä varsin väkivaltaisen väestöelementin ja sama väkivaltaisuuden lisääntyminen oli havaittavissa Pohjois-Karjalassa, kun sinne perustettiin 1790-luvulla värvätty jääkärijoukko.¹⁴²

Jotta runsaasti henkilönimiä sisältävä tekstini paljastaisi lukijalle nimenhaltijan syntyperän, olen toiminut seuraavasti: ruotsalaissotilaiden ja heidän ruotsalaisten vaimojensa nimet olen kirjoittanut lähteitä mukaillen ruotsinkielisessä muodossa. Myös patronyymiminimissä olen käyttänyt ruotsinkielisiä *son-* ja *dotter-* päätteitä. Ruotsalaissotilaiden lasten etunimet olen säilyttänyt lähteiden mukaisesti ruotsinkielisinä, mutta patronyymiminimien loppuosat olen normalistanut suomenkieliseen muotoon. Paikallisyhteisön oman kantaväestön ja ruotsalaissotilaiden suomalaisten puolisoitten nimet ovat aina normalistetussa muodossa.¹⁴³

Yhteiskuntatieteiden eräs perustavaa laatua oleva tai peräti korvaamaton käsite on ryhmä. Sillä on keskeinen asema kulttuuri-identiteettiä, kollektiivista toimintaa, uskontoa, etnisyyttä, monikulttuurisuutta ja erilaisia vähemmistöjä koskevissa tutkimuksissa, erityisesti sosiologiassa, antropologiassa ja sosiaalipsykologiassa. Tällainen ryhmäkeskeinen ajattelutapa johtaa usein ajatukseen, että ryhmät ovat yhtenäisiä kollektiivisia toimijoita, joilla on yhteiset tavoitteet ja päämäärät.¹⁴⁴ Mutta miten on asian laita Hämeeseen siirrettyjen ruotsalaisso-

¹³⁸ Alanen 1948, 529, 545–546, 551; Ylikangas 1976, 161; Enbuske 1997, 65–66.

¹³⁹ Alanen 1948, 549; Ylikangas 1976, 161.

¹⁴⁰ Ylikangas 1976, 161–162.

¹⁴¹ Koskivirta 2001, 234.

¹⁴² Koskivirta 2001, 67–68.

¹⁴³ Ks. esim. Paikkala 1997, 14. Normalistamisen välttämättömyydestä ja tapauskohtaisuudesta enemmän Kotilainen 2011, 5–6. Patronyymiminimien normalistamisen suhteen on oltava myös varauksellinen. Sirkka Paikkalan mukaan patronyymiminimiä ei käytetty Suomessa kansanomaisesti. Patronyyminimi on asiakirjoissa esiintyvä ilmaus, etunimen attribuutti, jolla haluttiin tarkentaa kenestä henkilöstä on kyse. Paikkala 1997, 13.

¹⁴⁴ Brubaker 2013, 27–28.

tilaiden kohdalla? Olivatko he yhteisiä tavoitteita omaava kollektiivinen ryhmä/joukko-osasto vai joukko henkilökohtaisten tavoitteiden ja päämäärien mukaan ajelehtivia yksilöitä?

Tilannetta selventääkseni rakennan seuraavassa mallin, joka auttaa hahmottamaan sotilaiden ja paikallisyhteisöjen välisen vuorovaikutuksen eri tasoja. Selvitän sitä, milloin on kyse ryhmän ja paikallisyhteisön välisestä vuorovaikutuksesta, milloin ryhmän sisäisestä vuorovaikutuksesta ja milloin yksittäisen sotilaan ja paikallisyhteisön välisestä vuorovaikutuksesta, siis miten sotilaat sijoittuvat yhtäältä ryhmänä toisaalta yksilöinä suhteessa "heihin" ja miten sijoittuminen mahdollistaa vuorovaikutuksen "meidän" ja heidän" välillä. Ryhmä-käsitteen sijasta käytän seuraavassa armeijalle tyypillisempää joukko-osasto-käsitettä. Joukko-osasto voi olla esimerkiksi kokonainen armeijakunta, yksittäinen rykmentti, pataljoona, komppania, korpraalikunta tai mikä tahansa tilanteen mukaan koottu osasto.

Eristetty joukko-osasto: Tällainen joukko-osasto oli esimerkiksi piiritystilanteessa linnakkeeseen suljettu joukko-osasto tai nopeasti etenevä joukko-osasto, jolla ei ollut aikaa kontaktiin paikallisen väestön kanssa. Joukko-osaston sisäiset vuorovaikutussuhteet olivat hallitsevia. Vuorovaikutusyrietykset ulkoisen yhteisön tai sen jäsenten kanssa kilpistyivät joukko-osastoa ympäröivään joko todelliseen tai näkymättömään muuriin. Konfliktit olivat pääasiassa joukko-osaston sisäisiä.

Tilapäinen avoin joukko-osasto: Suurten joukko-osastojen, kuten kokonaisten rykmenttien tai pataljoonien, pitkäaikainen majoitus vieraalla paikkakunnalla järjestettiin usein niin, että joukot majoitettiin tietyn kihlakunnan pitäjiin taloihin korpraalikunnittain hajautetusti. Esimerkiksi Uplannin viisikärsäsuvi-rykmentti oli sijoitettu tällä tavoin lähes koko 1710-luvun vahvistamaan Skoonen puolustusta, Uplannin säätyläisrakuunarykmentti vuoden 1716 tienoilla Värmlantiin vahvistamaan Norjan vastaisen rajan puolustusta ja Ruotsin puolelle vetäytyneet suomalaisrykmentit vastaavasti vahvistamaan Pohjanlahden vastaisen itärannikon puolustusta. Rauhanaikana tällainen tilanne saattoi syntyä suurten työprojektien, kuten Viaporin linnoitustöiden aikana. Joukko-osaston hajautuessa sen jäsenten keskinäiset vuorovaikutusmahdollisuudet heikkenivät ja kanssakäyminen paikallisen väestön kanssa korostui. Tämä ilmenee muun muassa siten, että tilapäiset parisuhteet ja konfliktit paikallisyhteisön jäsenten kanssa olivat yleisiä. Tilapäisyys oli kuitenkin este pysyvien suhteiden syntyyn eikä varsinaiselle akkulturaatiolle ollut tilaa.

Pitkäaikainen avoin joukko-osasto: Varuskuntiin, linnoitettuihin kaupunkeihin ja varuskuntakaupunkeihin rauhan aikana sijoitetut joukko-osastot ovat avoimia joukko-osastoja. Tyypillistä niille on se, että niiden sotilaat muodostivat pysyvän siviiliväestöstä selvästi erottuvan ryhmän. Gunnar Artéuksen määrittelee varuskuntakaupungiksi kaupungin tai muun taajaaman, jonka taloutta, fyysistä ja poliittista ympäristöä sekä yhteiskunta- ja kulttuurielämää leimaa sotilaallisen joukko-osaston läsnäolo.¹⁴⁵ Joukkojen keskittäminen varuskunta-

¹⁴⁵ Artéus 1988, 23. Ks. myös Jussi T. Lappalaisen esipuhe teoksessa *Kasarmin aidan kahden puolen. Kaksisataa vuotta suomalaista varuskuntayhteisöä*. Lappalainen 1993. Hami-

kaupunkeihin muutti merkittävästi itse kaupunkien, mutta myös niitä ympäröivän maaseudun demografiaa.¹⁴⁶ Voitto Ahosen keräämien tietojen mukaan vuosina 1724–1739 sotilaiden osuus Haminan, Lappeenrannan ja Savonlinnan täysikäisestä väestöstä vaihteli 36 ja 64 prosentin välillä olleen keskimäärin 52 %.¹⁴⁷ Jussi T. Lappalainen on puolestaan arvioinut, että Suomen neljän suurimman varuskuntakaupungin, Haminan, Hämeenlinnan, Lappeenrannan ja Savonlinnan ja niiden ympäristön väestöstä vuonna 1736 vähintään 21% oli sotilaita.¹⁴⁸ Gunnar Artéuksen mukaan varuskuntakaupungeissa, jotka edustivat loppujen lopuksi verraten tavanomaista paikallisyhteisötyyppejä,¹⁴⁹ mahdollistui hyvin tiivis kontakti kaupungin siviiliväestön ja sotilasväestön kesken.¹⁵⁰ Tällaisessa ympäristössä joukko-osaston jäsenillä oli mahdollisuus olla jatkuvassa vuorovaikutussuhteessa paikallisen väestön kanssa. Tilapäiset parisuhteet paikallisyhteisön jäsenten kanssa olivat yleisiä, mutta pitkäaikaisuus johti myös pysyvien sekä taloudellisten että sosiaalisten suhteiden syntyyn.¹⁵¹ Maaperä oli myös otollinen väärinkäsityksille ja konflikteille.¹⁵² Tätä edesauttoi sotilaiden usein suuri määrä verrattuna siviiliväestön määrään,¹⁵³ ja että sotilaat majoitettiin tavallisesti siviiliväestön keskuuteen.¹⁵⁴ Akkulturaatiolle oli myös tilaa ja se johti usein siihen, että osa sotilaista jäi sotapalveluksesta saamansa eron jälkeen paikkakunnalle.¹⁵⁵ Tähän luokkaan voidaan sijoittaa myös Baltiaan 1600-luvulla perustetut sotilassiirtokunnat, vaikka ne omasivat jossain määrin myös seura-

nan, Lappeenrannan ja Savonlinnan aikuisen siviiliväestön ja sotilasväestön suhteista erityisesti Ahonen 1991, 51–54 ja Tabell 3.

- ¹⁴⁶ Ruotsalainen historioitsija Gunnar Artéus on todennut, että Ruotsissa varuskuntakaupunkien perustamisella on aina ollut huomattava seutukunnan väestömäärää lisäävä vaikutus. Väestönkasvu ei ole johtunut ainoastaan paikkakunnalle sijoittuneesta sotilasväestöstä perheineen, vaan myös lisääntyneiden työtilaisuuksien ja kasvavan kaupallisen toiminnan paikalle houkuttelemasta väestä. Artéus 1988, 28–29. Joukkojen majoitus ja muonitus lisäsivät seutukunnan taloudellista aktiiviteettia ja linnoitustöissä tarvittavien rakennusmateriaalien tuottamiseksi linnoitusten ympäristöön rakennettiin mm. tiilitehtaita, kalkinpolttouuneja ja sahoja. Sotilailla oli varuskuntakaupungeissa myös oikeus vapaa-aikoinaan harjoittaa käsityöammattia, minkä paikalliset käsityöläismestarit kokivat yleensä haittaavana kilpailuna markkinoista. Vrt. Artéus 1988, 34–35. Taloudelliset kysymykset nousivatkin usein linnoitus- ja varuskuntakaupunkien tutkimuksessa keskeiseen asemaan. Esimerkiksi Ahonen 1991, 55–60, 68–70; Kauppi 1993, passim; Kuusanmäki 1988, 119–132 passim.
- ¹⁴⁷ Vrt. Ahonen 1991, taulukko 3 sivulla 53. Vuosien 1722–1723, 1729 ja 1738 taustatiedot puutteellisia.
- ¹⁴⁸ Lappalainen 1988, 54–56. Ulla-Riitta Kaupin arvion mukaan Haminan piirikunnassa, johon kuului Haminan kaupunki sekä Kymin, Pyhtään, Vehkalahden, Sippolan, Miehikkälän ja Virolahden pitäjät ja osa Valkealaa, väestöstä 1700-luvun lopulla oli enemmän kuin joka kolmannes venäläinen sotilas. Haminan kaupungissa ja Kymissä suomalaiset muodostivat jopa vähemmistön. Kauppi 1993, 51.
- ¹⁴⁹ Artéus 1988, 23.
- ¹⁵⁰ Artéus 1988, 24 ja 33. Vrt. myös Ahonen 1991, 51.
- ¹⁵¹ Artéus 1988, 24, 33–34; Kuusanmäki 1988, 129; Ahonen 1991, 65–66; Lappalainen 1993, 25–26.
- ¹⁵² Halila 1967, 108, 110–111; Nordenstreng & Halila 1974, passim; Artéus 1988, 34–35; Kuusanmäki 1988, 130; Ahonen 1991, 64–65; Andersson 1997, 160–162.
- ¹⁵³ Artéus 1988, 28–29; Ahonen 1991, 52–54; Lappalainen 1993, 12; Andersson 1997, 159 taulukko. Varuskuntapaikkakuntien sotilas- ja siviiliväestön välisistä määrällisistä suhteista 1700-luvulla laajemmin Lappalainen 1988, 54–58; Ahonen 1991, 51–54.
- ¹⁵⁴ Artéus 1988, 32; Kuusanmäki 1988, 119; Andersson 1997, 160–162.
- ¹⁵⁵ Artéus 1988, 29–30.

van luokan Hajautetun joukko-osaston piirteitä, sotilaille kun luovutettiin usein pieni maatilkku oman elannon hankkimista varten.¹⁵⁶

Suomalaiset tutkijat ovat viitanneet taloudellisten vaikutusten ohella jonkin verran varuskuntakaupunkiin sijoitettujen sotilaiden, olivatpa he sitten suomalaisia tai ruotsalaisia, ja paikallisten naisten välisiin suhteisiin, mutta ilmiön tarkempi kartoitus on jäänyt muun muassa puutteellisen aineiston johdosta tekemättä.¹⁵⁷ Joukko-osastojen, etenkin ruotsalaisten joukko-osastojen pitkäaikainen oleskelu linnoituspaikkakunnilla ei ole voinut olla vaikuttamatta paikkakuntien väestön genealogiseen, jopa kulttuuriseen perintöön.¹⁵⁸ Siinä suhteessa tuntuu oudolta, että tutkimus Suomessa on kohdistunut yleensä vain maastamuuttoon - emigration - ja jättänyt vähemmälle huomiolle historiallisessa kontekstissa tapahtuneen maahanmuuton - immigration.

Hajautettu joukko-osasto: Rauhan aikana joukko-osastot olivat suurimman osan ajastaan hajautettuina omilla ruoduillaan. Kärjistetyksi voisi sanoa, että tuolloin joukko-osastot olivat olemassa vain "paperilla." Sotilaat olivat irtautuneet joukko-osastoistaan ja elivät omilla ruoduillaan pääasiassa siviilinomaista rauhanajan arkea. Ruotusotilaiden osalta pitkä, jopa elinikäinen palvelus, johti pysyviin suhteisiin, joskin konfliktitkin olivat mahdollisia. Paikallisyhteisössä solmitut avioliitot, lasten syntyminen ja lasten avioliitot ja sotilaille annetut sotilastorpat viljelyksineen kiinnittivät sotilaat pysyvästi paikallisyhteisöön. Akkulturaatio oli hallitseva.¹⁵⁹

Malli sopii niin päällystön kuin rivisotilaiden tarkasteluun. Päällystön rauhanaikainen hajautuminen virkataloihinsa on tosin jossain määrin ongelmallinen tila. Kun ruoduille sijoittuminen kiinnitti tavalliset sotilaat ruotutorppiinsa ja sitä kautta kiinteäksi osaksi kyläyhteisöä, niin virkatalo-oikeuden omanneiden päällystön jäsenten osa oli toinen; virasta toiseen siirtyessään päällystö joutui jatkuvaan muuttokierteseen virkatalosta toiseen ja paikallisyhteisöstä toiseen. Osa päällystöstä ei edes asunut virkatalojansa, vaan niiden viljelystä vastasivat lampuodit. Päällystön mahdollisuudet kiinnittyä paikallisyhteisöihin olivat sotilaita selvästi heikommat. Koostumukseltaan päällystö muodosti myös heterogeenisen ryhmän; osa edusti säätyläistöä, osa aatelia, loppujen, etenkin vähäisemmän päällystön sijoituessa hyvin epämääräiseen rivisotilaiden ja säätyläistön muodostamien väestöryhmien välimaastoon. Tästä syystä päällystön jäsenten akkulturaatiota mittaavat muuttajat muodostavat toisenlaisen muuttujajoukon.

¹⁵⁶ Fagerlund 1983, 47–55; Ericson Wolke 2004; Huhtamies 2005, passim.

¹⁵⁷ Ks. mm. Ahonen 1991, 65–66 ja 70; Kaarle 1993, 86–89; Kuusanmäki 1988, 129.

¹⁵⁸ Vrt. Tarkiainen 1990, 17; Tarkiainen 2000, 23. Esimerkiksi Hans Hirnin seikkaperäiset rykmentinhistoriat (1962, 1970) keskittyvät pääasiassa rykmentin omaan historiaan ja sisäiseen elämään, joskin joitakin viittauksia sotilaiden ja paikallisväestön suhteisiin rykmentinhistorioista löytyy. Hirn 1970, 118, 121–122. Pikainen katsaus sijoituspaikkakuntien paikallishistorioihin osoittaa, että joukkojen sijoittaminen on ollut pitäjänhistorioiden kirjoittajien tiedossa, mutta ei niissäkään ole paneuduttu tarkemmin sotilaiden ja paikkakuntien väestön välisiin sosiaalisiin suhteisiin. Ks. mm. Nordenstren & Halila 1974 passim, erityisesti 255–262; Toivanen 1979 passim, mm. 441.

¹⁵⁹ Erityisesti Niemelä 1990, passim.

Tutkimusta sotilaiden ja siviiliväestön välisistä suhteista kehittämäni luokituksen tueksi on vähän.¹⁶⁰ Ainoastaan varuskuntayhteisöt ovat innostaneet tutkijoita selvittämään yhteisöjen luonnetta ja siellä elävien sotilaiden ja paikallisväestön välisiä suhteita.¹⁶¹ Silloinkin päähuomio on useimmiten kohdistunut joukkojen huoltoon, majoituksen tuomiin ongelmiin, joukkojen läsnäolon vaikutusta paikkakuntien kauppaan ja elinkeinoelämään sekä lisääntyneeseen rikkollisuuteen. Ja silloinkin enemmän kaupunkiyhteisön näkökulmasta kuin yhteisöihin sijoitettujen sotilaiden näkökulmasta. Sotilaiden ja varuskuntayhteisöjen siviiliväestön välillä muodostuneet yksilötason suhteet kyllä tiedostetaan ja viitataan esimerkiksi eron jälkeen paikkakunnalle integroituneisiin sotilaisiin ja paikkakunnalla paikallisväestön kanssa solmittuihin avioliittoihin, mutta useimmiten vain ohimennen.¹⁶²

¹⁶⁰ Esim. Artéus 1988; Kuusanmäki 1988.

¹⁶¹ G. Artéus & K. Selén (Red.), *Den Nordiska Garnisonsstaden*. Historiallinen arkisto 92. Helsinki 1988: SHS; Gunnar Artéus (Red.), *Nordens garnisonsstäder. Slutraport från en forskningsprojekt*. Försvarshögskolans Acta B 4. Stockholm 1997: Probus Förlag HB; Jussi T. Lappalainen (toim.), *Kasarmin aidan kahden puolen. Kaksisataa vuotta suomalais-ta varuskuntayhteisöä*. Historiallinen arkisto 101. Helsinki 1993: SHS; Voitto Ahonen, *Garnisonernas uppkomst och deras betydelse i Finland 1721–1740*, Teoksessa *Historiallinen arkisto* 98. Helsinki 1991: SHS.

¹⁶² Esim. Artéus 1988, passim; Kuusanmäki 1988, passim; Ahonen 1991, 65–66.

2 KOHTAAMINEN

Tässä pääluvussa tarkastelen sitä, mistä ruotsalaiset lainasotilaat olivat kotoisin, minkä ikäisiä he olivat, kuinka kauan he ehtivät olla sotapalveluksessa, mikä oli heidän siviilisäätynsä, siviiliammattinsa tai taustansa ennen sotapalvelukseen joutumistaan sekä heidän sivistystasoaan lähinnä luku- ja kirjoitustaidon näkökulmasta. Lisäksi tarkastelen sitä ympäristöä ja tilaa, johon he saapuivat ja jossa Berryn akkulturaatiomallin kohtaaminen tapahtui. Saadut tulokset auttavat ymmärtämään miesten tarvetta palata Ruotsiin, miesten ja sijoituspaikkakuntien väestön välisten suhteiden kehittymistä, rusthollien ja ruotujen halukkuutta sitoa miehet pysyvästi sotilaikseen ja lopuksi sitä miksi osa miehistä jäi Hämeeseen.

2.1 Siirretty miehistö

Täydennysmiehistö saatiin sotavuosina perustetuista ylimääräisistä joukko-osastoista Uplannin viisikärsatsuväkirykmentistä (Upplands femmänningsregemente till häst), Uplannin säätyläisrakuunarykmentistä (Upplands ståndsdragonregemente) ja Länsigötanmaan kolmikasratsuväkirykmentistä (Västgöta tremänningsregemente till häst) sekä Henkirakuunarykmentistä (Livdragonregemente/KM:s Livregemente dragoner).¹⁶³

¹⁶³ Nordensvan 1920, passim; Blomqvist 1990, passim. Ruotsissa harkittiin myös mahdollisuutta siirtää ruotsalaisissa joukko-osastoissa palvelleet suomalaissyntyiset sotilaat suomalaisrykmenttien täydennykseksi. Osittain se toteutuikin, mutta saatu vahvistus jäi lopulta vähäiseksi. Ks. Vuorimies 2005, 116-125 passim. Mitään kattavaa tutkimusta suomalaissyntyisten sotilaiden määristä ruotsalaisrykmenteissä ei ole, mutta esimerkkinä mainittakoon, että Henkikaartissa palveli vuonna 1700 yhteensä 143 suomalaissyntyistä kaartilasta, mikä oli 7,5% silloisesta Kaartin vahvuudesta, vuonna 1704 vastaava määrä oli 112 eli 4,3% ja vuonna 1718 121 eli 4,2%. Wernstedt 1954, 680-681 Bil. 5.

Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentin hämäläiseskadroona sai pääosan täydennyksestään Uplannin viisikärsatsuväkirykmentistä. Sen lisäksi siihen sijoitettiin runsas kymmenkunta Uplannin säätyläisrakuunaa. Kaikki Hämeen läänin jalkaväkirykmenttiin sijoitetut miehet olivat peräisin Uplannin säätyläisrakuunarykmentistä.

Vuoden 1721 pääkatselmusrullissa, joista miesten perustiedot on koottu, on syntymäpaikka ilmoitettu yleensä maakunnan tarkkuudella.¹⁶⁴ Syntymäpaikkoina mainitaan myös eräitä Ruotsissa vakiintuneita yhden tai useamman maakunnan alueita käsittäviä erillisalueita, kuten Roslagen, Bergslagen, Kopparbergslagen, Nora Bergslagen, Lindesbergslagen ja Norrlandi.¹⁶⁵ Erillisalueiden osalta oikea maakunta on selvitetty muiden pääkatselmusrullien ja tietokannan avulla. Pääosa rakuunarykmenttiin sijoitetuista lainamiehistä oli syntynyt Etelä-Ruotsin itäisissä ja eteläisissä maakunnissa, Itägotanmaalla, Smoolannissa ja Skoonessa, kun taas jalkaväkirykmenttiin sijoitetut miehet Länsi- ja Itägotanmaalla sekä niiden pohjoispuolisissa maakunnissa (kartta 1 ja liite V). Kokonaisuutena miesten syntymäpaikkakunnat keskittyvät vahvasti Uplanti-Skoone-akselin kahta puolta sijoittuvalle kaistalle.

Tieto miesten syntymäpaikoista mahdollistaa myös eronteon ruotsalaisuuden ja suomalaisuuden välillä. Ruotsalaismaakunnissa syntyneet sotilaat määrittävät tässä tutkimuksessa ruotsalaisiksi, suomalaismaakunnissa syntyneet suomalaisiksi.¹⁶⁶

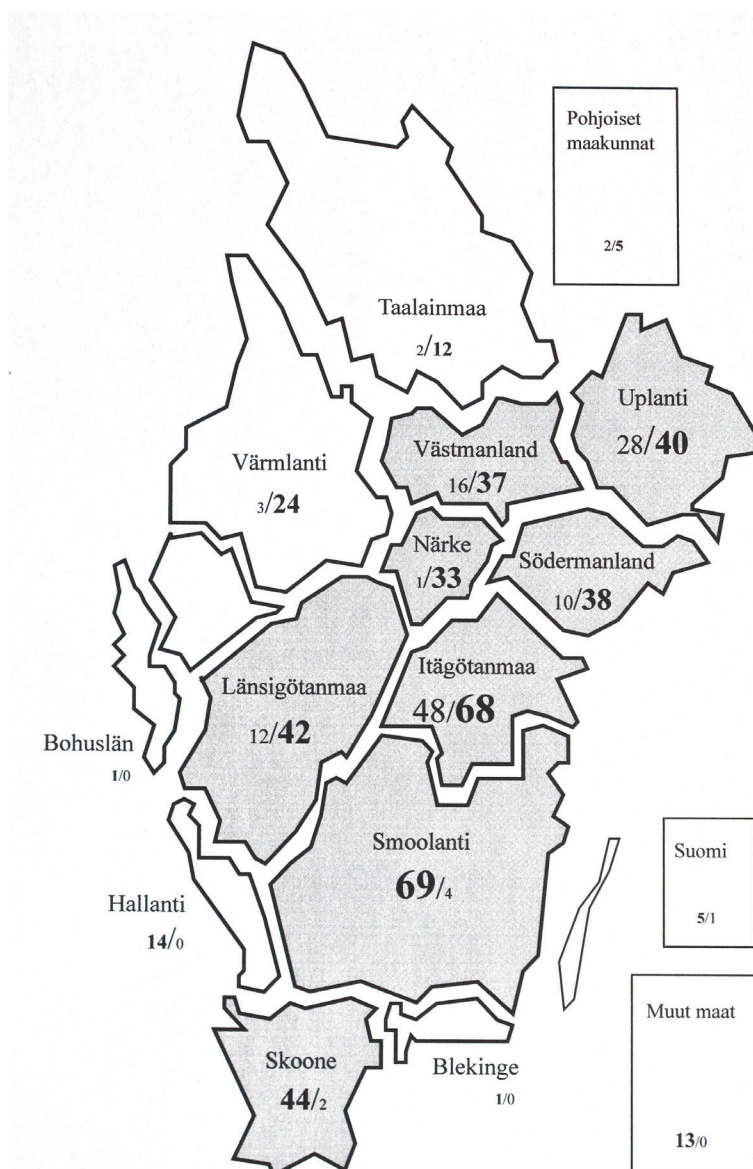
¹⁶⁴ Joissakin rullissa miesten syntymäpaikat on ilmoitettu pitäjän, jopa kylän tarkkuudella. Muun muassa viisikärsatsuväkirykmentin vuoden 1715 pääkatselmusrullissa mainitaan miesten syntypitäjät ja Uudenmaan ja Hämeen rakuunarykmentin vuosien 1728 ja 1735 pääkatselmusrullissa niiden lisäksi ajoittain jopa syntykylä. Tietojen satunnaisuus estää kuitenkin tarkempien syntymäpaikkatietojen tilastollisen hyödyntämisen. Toisaalta pitäjittäin koottu syntymäpaikkatiedosto olisi jo tutkimuksen tavoitteiden näkökulmasta liian hienojakoisen. Lisäksi osalla miehistä syntymämaakuntatieto vaihtelee eri vuosien rullissa. Tyypillistä tämä on nimenomaan Keski-Ruotsin itäisten maakuntien Närken, Värmlandin ja Västmanlandin tapauksissa. Syy tähän on osittain siinä, että alueen maakunta- ja lääninjako eivät mene yksiin. Esimerkiksi Västmanlandin lääni käsittää itäisen osan Västmanlandin maakunnasta sekä osia Uplannista ja Södermanlandista, Örebron lääni taas Närken maakunnan, Västmanlandin läntisen osan ja osia Värmlandista. Nordisk familjebok vol. 20 (1934), 1012 ja 1461. Ilmoitettujen syntymämaakuntien vaihtelu on jätettävä huomiotta ja tyydyttävä tässä vuoden 1721 rullissa ilmoitettuihin syntymämaakuntiin. Katselmusrullien kaavasta ja niiden tietosarakkeiden sisällöstä eri aikakausina laajemmin Vuorimies 2008, 8-[12]; Vuorimies 2011, 27-40.

¹⁶⁵ Roslagen käsittää Ruotsin Itämeren rannikon saarineen Tukholman seudulta Gävlen eteläpuolelle, ts. alue kuuluu Uplantiin. Otavan iso tietosanakirja 7, 646. Bergslagen on Västmanlandin, Taalainmaan ja Värmlannin malmirikkaiden alueiden yhteisnimitys. Otavan iso tietosanakirja 1, 1188. Kopparbergslagen, Nora bergslagen ja Lindesbergslagen ovat tarkemmin rajattuja osia Bergslagenista. Kopparbergslagen käsittää lähinnä kuparirikkaan Falunin ympäristön Taalainmaalla, Nora Bergslagen Noran kaupungin ympäristön Västmanlandissa ja Lindesbergslagen vastaavasti Lindesbergin kaupungin ympäristön Västmanlandissa. Norrlandi käsittää Ruotsin pohjoiset maakunnat Lapplandin, Norbottenin, Länsipohjan, Ängermanlannin, Medelpadin, Hälsinglandin, Gästriklandin, Jämtlannin ja Härjedalenin. Otavan iso tietosanakirja 6, 487.

¹⁶⁶ Eronteko on lähinnä pragmaattinen. Miesten kielitaitoon se ei kuitenkaan liity. Moni Värmlandissa, Hälsinglandissa ja Gästriklandissa syntynyt ruotsalaissotilas on saattanut omata suomalaisjuuria ja sitä myötä olla enemmän tai vähemmän suomenkie-

KARTTA 3

Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmenttiin ja Hämeen läänin jalkaväkirykmenttiin sijoitettujen ruotsalaissotilaiden syntymäpaikat maakunnittain eriteltynä

Huom! Ensimmäinen luku ilmoittaa rakuunarykmenttiin sijoitettujen, toinen luku jalkaväkirykmenttiin sijoitettujen miesten määrät. Enemmistö miehistä (85,6%) oli syntyisin tummennetuista maakunnista.

len taitoinen. Lisäksi esimerkiksi Norbotten Tornionkokilaaksoineen ja joen itäpuolisine pitäjineen oli selvästi kaksikielinen ruotsalaismaakunta.

Lainamiehet olivat keskimäärin 29-vuotiaita (taulukko 7). Nuorin heistä oli 18-vuotias rakuuna Lars Carlström ja vanhin 50-vuotias rakuuna Pehr Lindquist.¹⁶⁷

TAULUKKO 7 Ruotsalaissotilaiden keski-ikä, mediaani ja moodi

		UHRR	HJR	Kaikki
Lukumäärä		269	307	576
	Keskiarvo	30,8	27,6	29,0
	Mediaani	30	27	28
	Moodi	26	23	26

Lähde: KrA Generalmönsterrullor, Upplands ståndsdragonregemente 1721; sama, Upplands tre- och femmänningsregemente till häst 1721/2. Kahden sotilaan, yhden rakuunan ja yhden sotamiehen identifioiminen mainituista rullista ei ole onnistunut. Heistä rakuunan ikätieto on peräisin eläkekirjasta ja sotamiehen sotakollegiolle jättämästä erotodistuksesta.

Seuraavaan pylväsdiagrammiin on kuvattu miesten ikäjakauma viisivuotiskäryhmittäin.¹⁶⁸ Se paljastaa, että rakuunoiden ikäjakauma on sotamiesten ikäjakaumaa tasaisempi. Nuorempien ikäluokkien runsaampi esiintyminen sotamiesten joukossa onkin päällimmäinen syy siihen, että sotamiesten keski-ikä jää runsaat kolme vuotta (3,4 vuotta) rakuunoiden keski-ikää alhaisemmaksi. Miesten tarkempi ikäjakauma on esitetty liitteissä IXa ja IXb.

Ikäjakauma ei poikkea oleellisesti samana vuonna katsastetun Henkikaartin miehistön (N = 1691) ikäjakaumasta.¹⁶⁹ Kahden nuorimman ikäryhmän osuus on jopa hieman suurempi kuin Henkikaartissa. Vertailun vuoksi todettakoon, että Södermanlandin rykmentin miehistön (N = 998) keski-ikä vuonna 1733 oli 36,7 vuotta, Uudenmaan ja Hämeen rakuunarykmentin vuonna 1761 Pommeriin komennettujen rakuunoiden (N = 499) keski-ikä oli 32,8 vuotta ja vastaavasti kotiin jätettyjen rakuunoiden (N = 488) 41,8 vuotta.¹⁷⁰ Sotaan 1808–1809 lähteneet ikaalilaiset, loimaalaiset ja eurajokilaiset ruotusotilaat olivat vielä iäkkäämpiä; ikaalilaisten keski-ikä oli 37,1, loimaalaisten 36,7 ja eurajokelaisten

¹⁶⁷ Yksittäisten sotilaiden ikätietoihin on syytä suhtautua varauksellisesti. Lammille sijoitetun Johan Normanin iäksi on vuoden 1721 rullassa ilmoitettu 22 vuotta. Sen mukaan hän olisi syntynyt vuonna 1699. Hänet vihittiin kotipitäjässään kuitenkin jo vuonna 1715, joten hän on todennäköisesti syntynyt aikaisemmin. ULA, Norbergs ka C/3, Födelse- och dopböcker 1703–1727 (Vigselbok 1703-1727), 8v.

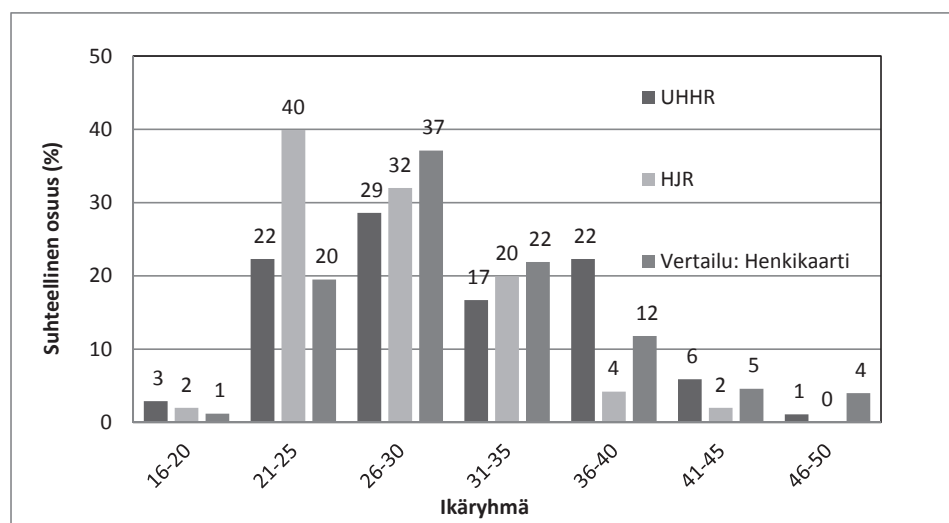
¹⁶⁸ Ikäryhmäjako on tässä vertailtavuuden vuoksi poikkeuksellisesti 16–20, 21–25-vuotiaat jne. Myöhemmin lähinnä referenssikirjallisuuden takia 15–19, 20–24-vuotiaat jne.

¹⁶⁹ Berg 1977, 58 tabell 2 a: De meniges åldersfördelning (i prosent); Stening 1976, 556 tabell 4: Gardisternas ålder.

¹⁷⁰ Kankaanpää 2012, 60 taulukko.

40,4 vuotta.¹⁷¹ Hämeeseen siirretyt ruotsalaissotilaat olivat ikäjakaumaltaan aikakaudelle tavanomaista, keski-ikältään jopa nuorekasta sotilasainesta. Kyseessä oli pitkällisen sodan tuottama tilanne: vanhemmat ikäluokat 31–50 oli jo kulutettu loppuun.

KAAVIO 4 Ikäjakauma viisivuotiskäryhmittäin 1721

Toisaalta lainamiehistössä oli ikääntyneitä talollisia ja todelliseen sotapalvelukseen kelpaamatonta väkeä. Niin taisteluissa kuin muissa pikku kahakoissa saadut vammat heikensivät joidenkin miesten sotilaskuntoisuutta; osa Uplannin viisikärsatsumiehistä oli osallistunut Helsingborgin taisteluun 1710 ja osa säätyläisrakuunoista Norjan sotaretkeen 1716.¹⁷² Valtiovallan oli kuitenkin tyydyttävä saatavissa olevaan miesainekseen.

Miesten keski-iat ja ennen kaikkea ikäjakaumat viittaavat siihen, että osa miehistä oli jo ennen Suomeen tuloaan perheytynyt Ruotsissa.¹⁷³ Eri asiakirja-

¹⁷¹ Niemelä 1990, 79. Vrt. myös Hornborg 1955, 25; Screen 2007, 63.

¹⁷² KrA, GMR, Upplands tre- och femmännings regemente till häst 1721/2; sama, Upplands ständsdragonregemente 1721. Ratsumies Staffan (Stefan) Lorentzsson Czernovski oli haavoittunut Helsingborgin taistelussa päähän ja oikeaan sääreen, Erik Blixt oikeaan käsivarteeseen ja vasempaan polveensa, Sven Biörckman oikeaan kylkeensä ja vasempaan sääreensä sekä Pehr Qvarnström oikeaan käteensä ja vasempaan jalkaansa. Jöns Dahlman oli puolestaan joutunut taistelun tuoksinnassa hevosen tallaamaksi, samoin Norjan sotaretkeen osallistunut säätyläisrakuuna Anders Boman. Tietokanta.

¹⁷³ Tutkimuksessa käytetty aineisto hankaloittaa miesten avioitumisasteen selvittämistä. Tieto puuttuu sekä Uplannin viisikärsatsumiehistä että Uplannin säätyläisrakuunarykmentin 1710-luvun lopun ja 1720-luvun alun rullista, samoin ennen vuotta 1728 laadituista hämäläisrykmenttien rullista. Tutkimusaikakauden alun kirkonarkistoistakaan ei ole apua. Rippikirjat eivät paljasta sitä, oliko 1720-luvun alkuvuosina kirkonkirjoihin mahdollisesti merkitty vaimo jo Ruotsissa vihitty ja miehen lokaussa 1721 mukanaan tuoma vaimo, myöhemmin Ruotsista hakema vaimo vai

lähteiden mukaan heitä oli vähintään 173 miestä.¹⁷⁴ Määrä edustaa 30 % koko tutkimusjoukosta. Keski-ikältään he olivat lähes kolme vuotta vanhempia – keski-ikä 31,1 vuotta – kuin muut, joiden keski-ikä oli 28,2 vuotta (vrt. taulukko 7). Aselajikohtainen ero on myös selvä; jo Ruotsissa avioituneiden rakuunoiden keski-ikä oli 33,4 vuotta ja sotamiesten 29,3 vuotta.

Lähes 60 miehen naimissaolo on myös varmentunut ruotsalaisseurakuntien vihittyjen luetteloiden avulla.¹⁷⁵

Avioitumisastetta on mahdollista arvioida myös tarkastelemalla suppeampia erillisryhmiä. Tällaisen muodostavat ne UHRR:stä vuonna 1723 eron saaneet rakuunat, jotka ilmoittautuivat Ruotsiin palattuaan sotakollegiossa. Siellä laadittujen luetteloihin ja sinne jätettyihin erotodistuksiin on merkitty myös miesten siviilisääty. Toisen vastaava erillisryhmä on Uplannin kolmikasaratsuväkirykmentissä alunperin palvelleet ratsumiehet, jotka siirtyivät rykmentin lakkautusvaiheessa syksyllä 1719 Uplannin säätyläisrakuunarykmenttiin.

Suomessa miehen Suomeen tulon jälkeen vihitty vaimo, sillä syntymäpaikkatiedot puuttuvat rippikirjoista järjestelmällisesti. Vrt. esim. Padasjoen rippikirja 1723-1730, "Swenska militien". Sivulle on merkitty yhdeksän ruotsalaissyntyistä rakuunaa ja 14 sotamiestä. Heistä yhdelle rakuunalle ja seitsemälle sotamiehelle on merkitty myös vaimo. Kuva rippikirjan sivusta teoksessa Vuorimies 2003, 157. Padasjoen vihittyjen luettelo alkaa vasta vuodesta 1745, joten miesten puolisoitten alkuperä ei selviä historiakirjojen avulla. Muuttokirjoja ja muuttaneiden luetteloita ei myöskään ole säilynyt tutkimusaikakauden alkupuolelta, joten lainasotilaiden ja heidän mahdollisten perheenjäsentensä muuttotietoja ei kirkonarkistoista ole mahdollista löytää.

¹⁷⁴ Biografiatietokanta. Naimisissaolotiedot on koottu rullista, tuomiokirjoista, lääninhallituksen, rykmentin ja konsistorin asiakirjoista, sotakollegioon jätetyistä erotodistuksista sekä ruotsalaisseurakuntien asiakirjoista.

¹⁷⁵ Ruotsin arkistolaitoksen digitoimat kirkonarkistojen asiakirjat ovat olleet käytettävissä tutkimuksen loppupuolella SVAR:in nettiportaalin kautta. Lähinnä kolmikasaratsuväkirykmenttien, tuomiokirjojen ja lääninhallituksen asiakirjojen antamien viitteiden avulla on löytynyt vihkimerkintöjä, joissa sulhasena on ollut tutkimusjoukon ruotsalaissoitilas. Uplannin Vallbyssä vihittiin vuosina 1713 ja 1714 kaksi sittemmin Jämsään ja Rautalamille sijoitettua säätyläisrakuunaa – vihittäessä vielä kolmikasaratsumiehiä – Bengt Wågström ja Anders Olsson Wallengren, sekä Österlövstassa vuonna 1716 säätyläisrakuuna Olof Broholm ja marraskuussa 1721 UHRR:ään jo tuolloin sijoitettu entinen viisikärsratsumies Anders Rosendahl. Anders Rosendahlin avioliitto solmittiin pika pikaa Rådmansössä pidetyn katselmuksen jälkeen 26.11.1721 eli aikana jolloin Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentti oli valmistautumassa siirtymään Suomen puolelle. Pika-avioliiton piirteet ilmenevät siitä, että Rosendahlin vihkimisen edellyttämät kolme kuulutusta luettiin samana sunnuntaina, jolloin itse vihkiminenkin tapahtui. Kiire tuli myös Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmenttiin sijoitetuille Lars Carlströmille ja Holger Möllerille. Heidät vihittiin matkan varrella Vendelin pitäjässä (Ups. l.) marras-joulukuun vaihteessa vuonna 1721, edellinen 14. marraskuuta, jälkimmäinen 3. joulukuuta. ULA, Vallbys ka C/1, Födelse- och dopböcker 1701-1735 (sis. myös vihityt); ULA, Österlövstas ka E I/2, Lysnings- och vigselböcker 1702-1768, 121 (31). ULA, Österlövstas ka E I/2, Lysnings- och vigselböcker 1702-1768, 118v (26). ULA, Vendels ka C/4, Födelse- och dopböcker 1716-1748, 81v ja 82 (nide sis. myös vihityt). Vendelissä vihittiin samaan aikaan myös kaksi muuta Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentin rakuunaa; urjalalainen Petter Palander ja sääksmäkeläinen Gabriel Gilt. Seurakunnassa kastettiin 10.11.1721 myös yksi lainarakuunalle syntynyt lapsi; Sysmään sittemmin sijoitetulle rakuuna Bryngel Qvickille ja hänen vaimolleen Margareta Larsdotterille samana päivänä syntynyt tytär Benedikta Maria. Lapsen kummeina olivat UHRR:n lainarakuunat Börje Strömbohm ja Sven Lindberg (molemmat sijoittuivat sittemmin Hollolaan) sekä Per Ågren. Ks. ULA, Vendels ka C/4, Födelse- och dopböcker 1716-1748, 14.

Kolmikasratsuväkirykmentin vuosien 1717 ja 1719 katselmusrullissa on ilmoitettu miesten siviilisääty. Sitten säätyläisrakuunarykmentin lakkautuksen yhteydessä näitä entisiä kolmikkaita siirtyi Hämeen läänin jalkaväkirykmenttiin kaikkiaan 138, joista 109 löytyy myös kolmikasratsuväkirykmentin vuosien 1717 ja 1719 pääkatselmusrullista. Molempien erillisryhmien avioitumisasteet viittaavat siihen, että vähintään joka kolmas ellei peräti kaksi viidestä Suomeen siirretyistä lainamiehestä oli avioitunut ennen Suomeen saapumistaan (taulukko 8). UHRR:stä vuonna 1723 eron saaneiden selvästi korkeampi avioitumisaste selittyy sillä, että vuonna 1723 naimisissa olevilla miehillä oli eron suhteen etuoikeus. Toisaalta on todennäköistä, että osa vuosina 1717 ja 1719 naimattomiksi merkityistä kolmikasratsuväkirykmentin miehistä ehti avioitua ennen Suomeen siirtymistään ja näin Suomeen siirrettyjen entisten kolmikasratsumiesten avioitumisaste saattoi olla jo syksyyn 1721 mennessä kohonnut yli 35 prosentin.

Suhteellisen korkeasta avioitumisasteesta huolimatta näyttää siltä, että vain harva mies toi vaimonsa tai perheensä Suomeen. Kokonaiskuvan saamista vaikeuttaa se, ettei tutkimusajakauden suomalaisiin rippikirjoihin ole merkitty henkilöiden syntymäpaikkatietoja. Rippikirjat eivät siis kerro, oliko rippikirjoihin merkitty vaimo ruotsalaissyntyinen vai ei.¹⁷⁶ Varmistuneita tapauksia on vain kymmenen (N = 10 eli 2 %); vaimonsa Suomeen toivat rakuunat Anders Rosendahl (Pälkäne), Anders Bryngelsson (Vanaja), Jonas Rytting (Sysmä, Hatula), Bryngel Qvick (Sysmä), Petter Halfman (Sysmä), Hans Frenberg (Sääksmäki) ja Sven Berg (Somerniemi, Urjala) sekä sotamiehet Lars Forsteen (Pälkäne), Olof Söderman (Lammi) ja Olof Lendberg (Jämsä).¹⁷⁷

¹⁷⁶ Varmistuneiden tapausten lisäksi on jokunen epävarma tapaus. Vanajalle sijoitetun rakuuna Erik Olofsson Wijkmanin puoliso oli nimeltään Botil Svendsdotter. Puolison nimi johtaa vahvaan epäilyyn siitä, että hän oli ruotsalaissyntyinen, sillä Botil-etunimi ei kuulu aikakauden suomalaisnaisten etunimistöön. Hiski-haulla vuosilta 1700-1750 löytyi alle 10 tapausta, jossa naispuolisen henkilön etunimi oli Botil tai jokin sen rinnakkainen muoto, ja niistäkin osa näyttää liittyvän tavalla toisella maassa palvelleisiin Hamiltonin rykmentin ruotsalaissotilaisiin. Lisäksi Wijkmanin vaimon isännimeä Sven esiintyy hämäläismiesten nimistössä vain satunnaisesti. Varsinaisen tutkimusasiakirja-aineiston vähäpuheisuus tai jopa mykkyys johtaa siihen, että tämän tutkimuksen näkökulmasta varsin kiinnostavan osakysymyksen laajempi tarkastelu on ohitettava. Vrt. seuraava viite.

¹⁷⁷ Rakuuna Anders Rosendahl ja hänen Österlövstassa Uplannissa viime hetkellä vihityn vaimonsa Dorothea Månsdotterin ensimmäinen lapsi syntyi Pälkäneellä vuonna 1722. ULA, Österlövstas ka E I/1, Lysnings- och vigselböcker 1702-1768, 121; Hiski, Pälkäneen syntyneet ja kastetut 1722. Sotamies Lars Forsteen avioitui Vibyissä Närkessä loppuvuodesta 1721 Karin Jönsdotterin kanssa. Vuonna 1725 parille syntyi Pälkäneellä kaksoiset, mutta syntyneiden luettelossa ei ole mainintaa äidistä. Forsteen muutti eron saatuaan perheineen Vibyn lähipitäjään Kräcklingeeseen, jonka kirkonkirjat varmistavat Suomessa syntyneiksi ilmoitettujen lasten äidin olleen mainittu Karin Jönsdotter. ULA, Kräcklinge ka A I/1, Husförhörslängder 1726-1760, 139 ja A I/2, Husförhörslängder 1761-1780, 125; Hiski, Pälkäneen syntyneet ja kastetut 1725. Lammiille sijoittunut sotamies Olof Söderman toi puolestaan vuonna 1720 Kumlassa vihityn vaimonsa Kirstin Jönsdotterin Suomeen. ULA, Kumla ka C/1, Födelse- och dopböcker 1697-1749, 254 sekä Lammin muuttaneiden luettelo 1736-1744, Lammin ka U 3-6, Sekalaisia asiakirjoja 1681-1862. Myös rakuunoiden Anders Brynielsson, Jonas Rytting, Bryngel Qvick, Hans Frenbergin ja Petter Halfman vaimot tulivat Suomeen, osa miestensä kanssa, osa myöhemmin. Rakuuna Halfmanin vaimo saapui Suomeen vasta joulukuussa 1723. Sysmän kesäkäräjät 8.-11.6.1724, 672-673. Bryngel Qvick sai talvella 1726 luvan matkustaa vaimonsa ja lapsensa/lastensa kanssa koti-

TAULUKKO 8 Avioitumisaste eräiden erityisryhmien osalta

	Naimi- sissa		Naima- ton		Ei tietoa		Yht.	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
UHRR	40	61,5	11	16,9	14	21,5	65	100
Upl-3RvR	39	35,8	35	32,1	35	32,1	109	100
Yhteensä	79	45,4	46	26,4	49	28,2	174	100

Lyhenteet: UHRR = Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentti (vuonna 1723 eron saaneet), Upl-3RvR = Uplannin kolmikasratsuväkirykmentti (1717-1719).

Lähteet: KrA Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevböcker 1723, 4895-4967; KrA GMR, Upplands tremänningskavallerieregemente 1715,1717, 1719. KrA, Rulla på thet år 1721 till finska Regementerne länte Swenska Manskapet, hwilcket sedermera blifwit på thet sättet och för then skulle skull ther ifrån dimitterat. Luettelon ingressisivu ja varsinaisen luettelo-osan 1. sivu löytyvät Ruotsin sota-arkiston sekalaisista rullista Rullor 1723 vol. 6 ja loppuosa sivut 2-142 Ruotsin sota-arkiston kokoelmasta Krigshandlingar, Stora nordiska kriget 14B vol. 22: Rullor över finska soldater hemkomna ur fångenskapen 1723.

Sotavuosien aikana rykmentteihin otettiin miehiä kaikista sosiaali- ja ammattiryhmistä. Tämä näkyy myös Suomeen siirrettyjen lainamiesten joukossa. Padasjoelle sijoitettu rakuuna Nils Springman oli ratsumiehen poika. Isä Pehr Springman palveli ratsumiehenä Uplannin viisikärsratsuväkirykmentin ratsumestari Abraham Tornerhjelmin komppaniassa. Vanhentunut isä anoi Lingsiössä 24. helmikuuta 1721 pidetyssä katselmuksessa eroa ja tarjosi tilalleen omaa poikaansa Nilsiä. Poika hyväksyttiin isänsä seuraajaksi ja isänsä tavoin hän sai sotilasnimekseen Springman.¹⁷⁸ HJR:n Majurin ja Sääksmäen komppaniaan sijoitetut sotamiehet Matthias Wallsten ja Lars Myrman työskentelivät ennen sotapalvelukseen joutumistaan sylenpolttajina laamanni Bromanin omistamalla Hargin ruukilla Uplannissa.¹⁷⁹ Myös Hollolaan sijoittunut sotamies Jakob Gar-

seudulleen Ruotsiin. Sysmän talvikäräjät 3.-8.2.1726, 16v-18v. Se, että hänellä oli mukana Ruotsin puolella vihitty vaimo ilmenee siitä, että hänelle ja hänen vaimolleen Margareta Larsdotterille syntyi Vendelissä 10.11.1721 tytär Benedikta Maria. ULA, Vendels ka C/4, Födelse- och dopböcker 1716-1748, 14. Rakuuna Sven Bergille ja hänen Urjalassa mainitulle vaimolleen Johannalle syntyi Blentarpissa (Malmöhus l.) 1718 tytär Sara. LLA, Blentarps ka CI/1, Födelse- och dopböcker 1693-1737, 130.

¹⁷⁸ KrA, GMR, Upplands tre- och femmännings regemente till häst 1721/1.

¹⁷⁹ KA, Militaria 433a/1722-23, 171-172 (sotakollegio kenraalimajuri Maijdelille 8.7.1723); KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 8.7.1723 nro 42; KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevböcker 1724, 9235-9238, Schmiedefelt sotakollegiolle Hämeenlinnassa 3.10.1724.

nej oli tavallaan ruukkilaisia. Hänen isänsä Jakob Hybertsson Garnej toimi masuunimestarina Långvindin ruukilla Enåkerissa.¹⁸⁰

Viljelijäperheistä, oli sitten kyse torppareista, lampuodeista, talollisista tai rusthollareista, löytyy eniten mainintoja: Hausjärvelle sijoitettu sotamies Hans Siöberg oli torpparin poika Lövstan ruukilta Uplannista,¹⁸¹ Pälkäneelle sijoitettu rakuuna Anders Roman talollinen Karlstorpista Smoolannista,¹⁸² Rautalamille sijoitettu sotamies Ingemar Forsberg talollisenpoika Herrbergasta Itägotanmaalta,¹⁸³ Jämsään sijoitettu rakuuna Pehr Törnsson Törnqvist rusthollarin vävy Järedasta Smoolannista,¹⁸⁴ Urjalaan sijoitettu rakuuna Lars Johansson Carlström rusthollarin poika Flisbystä Smoolannista¹⁸⁵ ja rakuuna Anders Ugglan rusthollari Ryarumista Smoolannista.¹⁸⁶

Joukkoon mahtui myös säätyläisiä ja yksi aatelismies; HJR:n Asikkalan komppanian sotamies Didrik Bauman oli Nykilin kappalaisen Matias Baumanin poika,¹⁸⁷ UHRR:n Ala-Hollolan komppanian korpraaliksi sijoitettu Leonard Svenske ruotsalaisen Svenske-aatelissuvun jäsen.¹⁸⁸

Osa sotilaista hallitsi käsityöammatin/-taidon, joskin on mahdotonta aina päätellä, harjoittivatko he mainittua ammattia joko virallisina tai epävirallisina käsityöläisinä vai oliko heillä ainoastaan taito tehdä mainittuja töitä.¹⁸⁹ Käsityötaitoisia tai muun käsityöläisyyttä lähellä olevan ammatin omaavia miehiä oli lähes 10 % koko joukosta, useimmat heistä maaseudulla muutenkin yleisten käsityöammattien taitajia eli suutareita, räätäleitä, puuseppiä ja seppiä (Liite XIII).¹⁹⁰ Yksinkappalein esiintyneitä käsityöammattajeja olivat palttinakenkien tekijä, kupariseppä, vaskenvalaja, köydenpunoja, ryijynkutoja, pellavankaan kutoja, satulaseppä, karvari ja kirjansitoja.¹⁹¹ Lisäksi joukossa oli yksi leipuri ja kaksi mylläriä.

¹⁸⁰ Blomqvist 2001/2, 24.

¹⁸¹ KA, Militaria 433a, 185.

¹⁸² KrA, Krigskollegium, Kansliet, Registratur 6.11.1727 nro 28.

¹⁸³ KrA, FR, TLIR vol. 2. Rese- och avskedspass 1722–1726; Vuorimies 2003, 180.

¹⁸⁴ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Brevböcker 1724, 8491–8491; KrA, GMR, Smålands kavalleriregemente 1724 ja 1729, Everstiluutnantin komppania nro 67; Järeda ka, Husförhörlängder A I 1, 1753–1769, 17 ja 84.

¹⁸⁵ KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 16.10.1724 nro 84.

¹⁸⁶ KrA, Krigskollegium, Krigsmanshuskontor E XII c, Från regementen inkomna förteckningar över rusthallsförändringar och gemene soldaters avgifter 1724–1729, 222–223.

¹⁸⁷ Bauman syntyi Nykilissä 1697, rekrytoitui Uplannin kolmikasratsuväkirykmentin ratsumieheksi 1712, siirtyi 1719 Uplannin säätyläisrakuunarykmenttiin ja edelleen lokakuussa 1721 Hämeen läänin jälkäväkirykmenttiin. Siellä hänet ylennettiin samantien Asikkalan komppanian korpraaliksi ja edelleen aliupseerin jakopalkkaisiin virkoihin.

¹⁸⁸ Sijoittelutoimien seurauksena Leonard Svenske menetti virkansa jo marraskuussa 1722 ja palasi pian sen jälkeen takaisin Ruotsiin. Lopullisen pyyntöeron hän sai vasta 27.10.1724. KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 27.10.1724 nro 120. Vanhemmat mahdollisesti kapteeni Svenske ja NN. Ks. tarkemmin Elgenstierna VIII (1934), 71–72.

¹⁸⁹ Vrt. Virrankoski 1963, 14–15; Heino 1984, 15; Uotila 2014a, 67 ja seur.

¹⁹⁰ Käsityöläisyyden rajauksen problematiikasta Ranta 1978, 14; Heino 1984, 14–16; Uotila 2014a, 28–29.

¹⁹¹ Tietokanta. Muun muassa entisistä Uplannin kolmikasratsumiehistä, sittemmin säätyläisrakuunoista Lars Rehn, Lars Moberg, Matts Hultenberg ja Lars Karlström olivat suutareita, Johan Lostberg, Henrik Fyhrman ja Pehr Wallerstedt räätäleitä, Jonas Mörn ja Petter Segerberg nikkareita ja Erik Elg kupariseppä, Uplannin viisikäsratsu-

HJR:n Sysmän ja Asikkalan komppanioissa palvellut Klaes Krook toimi suutarina Norrköpingissä,¹⁹² ja UHRR:n Sääksmäen komppanian akaalaisen rusthollin rakuunaksi sijoitettu pitäjänräätälinpoika Anders Råberg oli ollut räätälinopissa Västmanlandin Kungsårasissa.¹⁹³ HJR:n Sääksmäen komppanian korpraaliksi sijoitetun Petter Hagmarckin isä Petter Pettersson työskenteli räätälinä Vedevågin ruukilla Lindesbergissä, joten on hyvin todennäköistä, että myös Petter Hagmarck oli nuoruudessaan oppinut isää avustaessaan räätälin taitoja.¹⁹⁴ Joukosta löytyi myös kaksi hiilenpolttajaa, yksi kivenhakkaaja, kaksi leipuria, kaksi mylläriä, yksi kirvesmies, yksi tupakankäärijä ja yksi puutarhuri.

Taulukossa 9 on koottuna sotilaan oma ammatti tai yhteiskunnallinen tausta.¹⁹⁵ Käsityöläisten suhteellinen yliedustus johtuu siitä, että katselmusrulliin merkittiin miesten mahdollinen käsityötaito. Tosin lähteet eivät paljasta kuin satunnaisesti onko käsityöläisyydessä kyse virallisesta tai epävirallisesta käsityöläisyydestä vaiko vain käsityötaitoisuudesta.¹⁹⁶

TAULUKKO 9 Ruotsalaissoitilaiden sosiaalinen tausta

Sosiaalinen tausta	Säätyläinen	Rusthollari	Talollinen	Käsityöläinen	Työläinen	Sotilas	Yhteensä
Lukumäärä	3	6	47	48	11	5	120
%	2,5	5,0	39,2	40,0	9,2	4,2	100

Lähteet: Tietokanta.¹⁹⁷

miehistä Arvid Funck, Jöran Hammar, Jakob Brantberg ja Jöns Blom suutareita, Anders Willing, Pehr Staff ja Anders Råberg räätäleitä, Hans Bröms pellavakankaankutoja ja Matts Dahlgren karvari.

¹⁹² Vuorimies 2003, 191. Tulos on seurausta käytetyistä lähteistä; tärkeimmät lähteet ovat alkuvuosina 1723–1726 sotakollegiossa laaditut luettelot alustavan eron saaneista miehistä, miesten sotakollegioon jättämät erotodistukset sekä ruotsalaisrykmenttien katselmusrullat. Sotakollegiossa Tukholmassa miesten palveluskuntoisuus tarkastettiin ja Suomessa saatuihin erotodistuksiin merkittiin eroa puoltavia argumentteja: muun muassa oliko sotilaalla itsellään tai hänen vanhemmillaan viljeltävä talo ja mitä sotilas itse halusi tehdä jatkossa.

¹⁹³ ULA, Kungsåra ka C/5, Död- och begravningsböcker 1754–1774, 132.

¹⁹⁴ Tietokanta.

¹⁹⁵ Parhaiten tämä näkyy sotakollegiossa vuosina 1723–1726 alustavan eron saaneiden luettelosta *Rulla på thet år 1721 till finska Regementerne länte Svenska Manskäpet, hwilcket sedermera blifwit på thet sättet och för then skulle skull ther ifrån dimitterat*. Luettelon ingressisivu ja varsinaisen luettelo-osan 1. sivu löytyvät Ruotsin sota-arkiston sekalaisista rullista Rullor 1723 vol. 6 ja loppuosan sivut 2–142 Ruotsin sota-arkiston koelmasta Krigshandlingar, Stora nordiska kriget 14B vol. 22: Rullor över finska soldater hemkomna ur fångenskapen 1723, ts. niin paikka kuin otsikkokin loppuosan osalta ovat väärät.

¹⁹⁶ Käsityöläisten tunnistamisen ja määrittelyn problematiikasta mm. Uotila 2014a, 27 ja seur.

¹⁹⁷ Talollisluokka sisältää niin kruunun- kuin perintötalolliset, rälssitalolliset ja torpparit. Asiakirjamainintojen, kuten *hemmans bruk*, *gårdsbruk*, perusteella ei ole mahdollista erotella taloja ja torppia toisistaan. Rusthollien osalta olen toiminut toisin korostaak-

Luku- ja etenkin kirjoitustaito ruotsalaissotilaiden joukossa oli yleisempää kuin hämäläissotilaiden joukossa. Esimerkiksi Hämeen läänin jalkaväkirykmenttiin aikanaan siirretyistä 109 Uplannin kolmikasratsumiehestä 12 % oli luku- ja kirjoitustaitoisia ja 30 % pelkästään lukutaitoisia loppujen 59 % osalta tiedon puuttuessa.¹⁹⁸ Vastaavasti HJR:n vuoden 1716 pääkatselmusrullan mukaan rykmentin kaikista korpraaleista ja sotamiehistä (N = 426) vain 2 % osasi lukea ja kirjoittaa ja 43 % lukea.¹⁹⁹ Yleisempi kirjoitustaitoisuus selittyy osittain sillä, että tilapäiseen, lähinnä kotimaan puolustukseen tarkoitettun kolmikasratsuväkirykmentin riveihin pestautui myös säätyläisten ja käsityöläisten poikia samoin kuin lukiolaisia.

Hattulan rippikirja vuosilta 1732–1738 sisältää poikkeuksellisesti sanallisia arviointeja ruotsalaissotilaiden luku- ja kirjoitustaidoista. Rakuuna Franz Estfeldt osasi lukea ja kirjoittaa – *Läser och skriver* –, sotamies Håkan Askengren lukea hyvin ruotsia – *Läser wäl och uti Book på Svenska*,²⁰⁰ ja sotamies Olof Blomberg lukea ja kirjoittaa hyvin ruotsia, mutta myöskin suomea – *läser wäl Svenska och skrifv äfñ på finska och uti Book*.²⁰¹ Blomberg oli siis kymmenkunnan Suomesa oleskeluvuotensa aikana oppinut puhumaan ja kirjoittamaan suomea. Myös Pälkäneelle sijoitettu sotamies Lars Forsteen, joka palasi 1726 eron saatuaan perheineen kotipitäjäänsä Kräklingeeseen, oli luku- ja todennäköisesti myös kirjoitustaitoinen. Vuonna 1759 hänet valittiin Kräklingen suntioksi, koska edellisen suntion kuoleman jälkeen ei ollut ilmaantunut sellaista hakijaa, joka olisi voinut opettaa lapsille lukemista.²⁰²

Ruotsalaissotilaiden luku- ja kirjoitustaitoon saattoi vaikuttaa heidän koulusivistyksensä tai säätyläistaustansa. Hattulaan sijoitettu säätyläisrakuuna Johan (Jonas) Petter Bergman oli värväytynyt vuonna 1712 Linköpingin lukiosta Uplannin kolmikasratsuväkirykmentin ratsumieheksi,²⁰³ Nykilin kappalaisen Matias Didrik Baumanin pojan, säätyläisrakuuna Didrik Baumanin kirjoitustaito liittyi puolestaan hänen kotitaustaansa. Bergmanin ja Baumanin tavoin

seni, etteivät edes rusthollarit ja heidän poikansa ja vävynsä välttyneet rulliin joutumasta. Työläisluokkaan olen sisällyttänyt mm. ruukkityöläiset, leipurit, kivenhakaajat, kirvesmiehet ja puutarhurit.

¹⁹⁸ KrA, GMR, Upplands tremännings kavallerie regemente 1715, 1717, 1719. Syyskuussa 1715 katsastetun Itägotanmaan jalkaväkirykmentin 1016 sotamiehistä 314 oli lukutaitoisia ja 68 osasi lisäksi kirjoittaa. Ericson 2002, 222.

¹⁹⁹ Tämä ilmenee Uplannin kolmikasratsuväkirykmentin vuosien 1717 ja 1719 pääkatselmusrullista. Kolmikasratsuväkirykmentistä aikanaan Hämeen läänin jalkaväkirykmenttiin siirretyistä 138 miehistä rullatieto löytyy 109 miehen osalta. Heistä 13 oli kirjoitustaitoisia (12 %), 32 pelkästään lukutaitoisia (30 %) ja loppujen 64 osalta tieto puuttuu (59 %).¹⁴² Vastaavasti HJR:n vuoden 1716 pääkatselmusrullan mukaan rykmentin kaikista korpraaleista ja sotamiehistä (N = 426) 8 miestä (2 %) osasi lukea ja kirjoittaa ja 184 miestä (43 %) ainoastaan lukea KrA, GMR, TLIR 1716.

²⁰⁰ Hattulan rippikirja 1732–1738, 42 ja 95.

²⁰¹ Hattulan rippikirja 1732–1737, 126.

²⁰² Pitäjänkokousten pöytäkirjat 13.5.1759 § 4 ja 8.6.1760, Kräklinge ka K I 2, Sockens-tämmans och sockennämndens protokoll och handlingar 1752–1797, 34 ja 35. Palveluksesta eronneet lukutaitoiset sotilaat hoitivat muuallakin lasten opetusta. Ks. Kumm 1949, 214 ja 216–221; Ericson 2002, 182. Esimerkiksi Laukaan pitäjänkokous valitsi koulumestarikseen vuonna 1774 edellisvuonna eron saaneen paikkakuntalaisen ruotusotamies Petteri Aspin ja Saarijärven pitäjänkokous vuonna 1781 hänen sittemmin sotilasuralla toimeentulonsa hankkineen poikansa Petteri Asp nuoremman. Berndtson 1965, 562; Vuorimies 1990, 117–118. Vrt. Kallio 1987, 605.

²⁰³ Tietokanta.

muutkin korpraaliksi tai jakopalkkaisein virkoihin aikanaan ylennetyt miehet (N=35 eli 6 % tutkimusjoukosta) olivat mitä todennäköisemmin lukutaitonsa lisäksi ainakin auttavasti kirjoitustaitoisia.

2.2 Rauhanaikaiseen arkeen palaava Häme

Suuren Pohjan sodan jälkeen Suomi tarvitsi tavallista voimakkaampaa tukea toipuakseen alennustilasta, johon se oli sotavuosien aikana vajonnut.²⁰⁴ Maatalouden, josta ylivoimaisesti suurin osa väestöstä sai elantonsa, tuotantokyky oli laskenut sotaväenottojen sekä sota- ja miehitysaikojen räsistysten takia.²⁰⁵ Enemmän kuin kolmasosa Uudenmaan ja Hämeen läänin taloista oli rauhanteon aikoihin veronmaksukyvyttömiä eli autioita.²⁰⁶ Peräkkäiset 1720-luvun puoliväliin jatkuneet huonot vuodentulot ja kadot, joista ensimmäinen sattui vuoteen 1722, alensivat entisestäänkin sotavuosien aikana ränsistyneiden tilojen kuntoa ja taloudellista tilaa ja heikensivät näin rahvaan muutenkin vähäisiksi käyneitä toimeentulomahdollisuuksia.²⁰⁷ Ensimmäinen hyvä vuodentulo saatiin vasta vuonna 1727.²⁰⁸

Rauhaan palaava yhteiskunta ja sen johto olivat moninaisten nopeita päätöksiä vaativien tehtävien rasittamia ja varsin sekavassa tilassa. Ne toimenpiteet, joihin hallitus ryhtyi, olivat irrallisia hätäratkaisuja ja yrityksiä kohentaa Suomen tilaa.²⁰⁹ Säädetyt havahtuivat vasta kun suomalaiset talonpojat tekivät vuoden 1723 valtiopäivillä selkoa vaikeuksistaan.²¹⁰ Sääksmäen kihlakunnan asukkaiden valituksessa yhdeksän kohtaa kymmenestä koski verojen huojennusta. Suomen talonpojat anoivat jopa yhteisessä valituksessaan yleistä ja määräaikaista verovapautta koko maalle.²¹¹

Tähän ei kuninkaallinen majesteetti suostunut vaan määräsi maaherroja tutkimaan lääninsä tilojen kunnon ja myöntämään heikoimmille tiloille vapaa-

²⁰⁴ Suuren Pohjan sodan jälkeistä tilaa ja valtiovallan toimia tilan parantamiseksi ovat käsitelleen laajasti mm. Cederberg & Alho 1939, [XI]–XXVII; Alho 1940; Alanen 1963, 31; Karonen 2001, 394–395; Koskimies 1966b, 233; Vilkuna 2005, 344–485.

²⁰⁵ Cederberg & Alho 1939, XIV. Alho arvioi, että Suomen maataloustuotantokyky isonvihan päättyessä oli ehkä 50–60% siitä, mitä se oli ennen sotaa. Alho 1940, 37. Ks. myös Ahonen 1988, 135.

²⁰⁶ Hornborg 1931, 170; Cederberg 1942, 45; Alanen 1963, 24; Jern 2000, 330. Tosin on huomattava, että pitäjakohtaiset erot saattavat olla kovinkin suuria. Esimerkiksi Asikkalassa isonvihan loppupuolella vain noin 1–2 % taloista oli autiona. Asikkala selvisikin suhteellisen hyvin sota-ajasta. Blomstedt 1982, 230.

²⁰⁷ Cederberg & Alho 1939, XIV; Cederberg 1942, 210–212; Alanen 1963, 31. Tuotanto aleni katovuosina 1722–1726 (Pohjanmaalla vielä 1727) jopa niin paljon, että alettiin puhua jälleen nälkävuosista. Ahonen 1988, 135.

²⁰⁸ Alho 1940, 238.

²⁰⁹ Alho 1940, [1], 43. Ks. myös Cederberg & Alho 1939, XIV.

²¹⁰ Cederberg & Alho 1939, XIV–XV; Alho 1940, [1] ja 74. Tutkijakuntien asettaminen tuskin olisi onnistunut ilman muiden säätyjen, etenkin aatelissäädyn tukea. Mm. pohjalaiset valtiopäivämiehet olivat vastustavalla kannalla. Alho 1940, 74. Säätyjen suhtautumisesta tutkijakuntien asettamiseen laajemmin Alho 1940, 74–84.

²¹¹ Koskimies 1966b, 233.

vuosia.²¹² Tutkimus suoritettiin pitäjittäin ja sen perusteella maaherra Petter Stierncrantz myönsi auliisti vapaavuosia. Vuonna 1725 työnsä aloittanut läntinen tutkijakunta otti myönnetyt vapaavuodet uudelleen tutkittavaksi²¹³ ja tutkimuksessa ilmenneiden virheellisyyksien ja epätasaisuuksien takia muutti vapaavuosiluetteloa perusteellisesti. Muutokset olivat yleensä sen suuntaisia, että myönnettyjen vapaavuosien määrää vähennettiin.²¹⁴ Verovapaus määrättiin alkavaksi vuodesta 1722 paitsi niissä tapauksissa, joissa talo oli otettu viljelykseen myöhemmin. Tällöin vapaavuodet alkoivat siitä vuodesta, jolloin talo oli otettu viljelykseen.²¹⁵ Sodanjälkeistä surkeaa tilaa kuvaa se, että lähes puolet Hämeen taloista eli 2058 taloa anoi tutkijakunnalta vapaavuosia. Luultavasti suurin osa anojista sai myönteisen päätöksen.²¹⁶

Tutkijakunnan ansioksi voi katsoa myös sen, ettei vapaavuosia saaneiden talojen tarvinnut maksaa kruununkymmenyksiä ennen kuin vuodesta 1726 alkaen. Silloinkin vain siitä osasta peltoaluetta, joka sillä hetkellä oli täydessä viljelyskunnossa.²¹⁷

2.2.1 Rusthollien ja ruotujen tila

Verovapauden myöntäminen rusthollien augmenteille merkitsi sitä, että rusthollit jäivät ilman niiden veroja. Augmenttitalojen veroilla oli tarkoitus korvata niitä kuluja, jotka rakuunan varusteiden hankinta ja ylläpito aiheuttivat.²¹⁸ Hallitus oli kuitenkin jo vuoden 1721 lopulla myöntänyt rustholleille eräitä helpotuksia. Niiden ei tarvinnut heti rakentaa rakuunoilleen torppia, vaan rakuunoiden tuli tyytyä rusthollien omassa taloudessa tarjoamaan asuntoon ja ruokaan.²¹⁹ Rusthollareita ei myöskään pakotettu hankkimaan rakuunoilleen hevosia eikä varusteita. Hallitus lahjoitti ne.²²⁰ Toisaalta rusthollien tila maataviljelevinä yksikköinä tuskin oli sen parempi kuin muiden talojen. Tutkijakunta näki aiheelliseksi helpottaa rusthollien tilaa muutenkin ja ehdotti kamarikollegiolle, että Suomen rusthollit, toisin kuin Ruotsin rusthollit, vapautettaisiin ratsumiehenpidosta vapaavuosien ajaksi. Kamarikollegio suostui ehdotukseen, mutta edellytti, että rusthollit pitivät miehen valmiina astumaan palvelukseen mahdollisen sodan varalta. Miesten ei tarvitsisi kuitenkaan osallistua harjoituksiin eikä katselmuksiin. Valtioneuvoston lopullinen päätös muotoutui kamarikollegion ehdo-

²¹² Koskimies 1966b, 233. Vapaavuosien tarkoituksesta enemmän Jutikkala 1957, 121.

²¹³ Tutkijakunnan menettelytavoista enemmän Cederberg, Alho 1939, XVII–XVIII.

²¹⁴ Koskimies 1966b, 233. Sekä Sääksmäen kihlakuntien että Ala-Hollolan kihlakunnan asukkaat protestoivat tutkijakunnan tekemiä vähennyksiä vastaan ja esittivät asiasta valitukset valtiopäivillä, mutta valitukset eivät johtaneet toivottuun tulokseen.

²¹⁵ Cederberg & Alho 1939, XVIII; Alanen 1963, 48.

²¹⁶ Koskimies 1966b, 233. Vrt. myös Alanen 1963, 47.

²¹⁷ Cederberg & Alho 1939, XIX; Alho 1940, 219.

²¹⁸ Alho 1940, 234.

²¹⁹ *Ryttaren och Soldaten deremot bör å sin sido åtnöja sig med Hus-rum och Husmans-kost hos Rusthällaren och Rote-bonden sådant, som är til fångs och Bonden sielf hafver och lefver wid.* Modée 1742, 300. Ks. myös Juvelius 1919, 42; Alho 1940, 233.

²²⁰ Modée 1742, 300–304; Juvelius 1919, 42; Alho 1940, 233.

tuksen mukaiseksi.²²¹ Tutkijakunnan yrityksistä huolimatta vapaavuosia saaneet rusthollit joutuivat maksamaan kruununkymmenyksensä täysimääräisinä.²²² Hämeen läänin rustholleista vapaavuosia sai 224 rusthollia.²²³

Vapaavuosien runsas määrä vaikeutti maahan sijoitettujen jakopalkkaisten viranhaltijoiden, kuten korpraalien, rummunlyöjien ja aliupseerien asemaa. UHRR:n Ala-Hollolan komppanian rummunlyöjäksi sijoitettu lainamies Anders Siöwall oli kerännyt vapaavuosia nauttineelta lammilaiselta talolliselta Antti Soilalta Siöwallille kuuluvia veroparselleja. Soila kuitenkin valitti asiasta vuoden 1728 pääkatselmuksessa ja Siöwall joutui palauttamaan veroparsellit takaisin ja kunnioittamaan näin maaherran vapaavuosipäätöstä.²²⁴

Myönnetty verohelpotukset paransivat läänin tilaa vain osittain. Ala-Sääksmäen kihlakunnan kruununvouti Johan Schrey laati vuonna 1730 maaherran Stierncrantzin pyynnöstä kertomuksen kihlakuntansa hämäläispitäjien Someron, Tammelan, Urjalan, Kalvolan, Akaan, Sääksmäen ja Hattulan mahdollisuuksista selviytyä vaikeina aikoina. Selvityksessään hän totesi, että taloilla oli täysi työ jälleerakentaa venäläisvallan aikana hävitetyt talot, kunnostaa niityt ja pellot. Viljalainat ja verorästit olivat kasvaneet niin suuriksi, että luonnontuotteisiin perustuvat maksut voitiin hädin tuskin maksaa, rahaa veronmaksuun ei ollut. Kihlakunnassa oli edelleenkin 44 autiotilaa, joihin ei saatu asukkaita miesten puutteen takia. Maakunnan entisistä rakuunoista, ratsumiehistä tai sotilaista ei tilojen asuttajaksi ollut lähinnä heidän vanhuutensa ja raihnaisuutensa takia.²²⁵

Huhtikuussa 1722 rykmentinkomentaja Majdell ilmoitti kuninkaalle Hämeen läänin jalkaväkirykmentin ruotujen tilan. Rykmentin ruoduista 8 % (taulukossa 10 tarkempi luku 8,3) oli veronmaksukykyisiä (förmögna), 17 % kunnossa (i skick), 38 % puoliksi veronmaksukykyisiä (halvt förmögna), 21 % varattomia (medellösa), 11 % rutiköyhiä (utfattiga) ja loput 4 % kokonaan autiona (helt öde) (Liite XIV).²²⁶ Ruotujen tilan alueellisia eroja voidaan verrata määrittämällä kullekin komppanioille tilaa kuvaavat komppaniakohtaiset kuntoindeksit (taulukko 10, sarake h). Mikäli indeksi on alle nollan, paljastaa se komppanian ruotujen tilan olleen koko rykmentin ruotujen keskimääräistä tilaa heikompi ja päinvastoin.

²²¹ Cederberg & Alho 1939, XIX ja 43–44; Alho 1940, 233–235. Hallituksen alkuperäinen tarkoitus lienee ollut se, että Suomessa oltaisiin menetelty samoin kuin Ruotsissa. Ruotsissa venäläisten hävityksen kohteeksi joutuneet rusthollit saivat ainoastaan muutaman vuoden helpotuksen kruununylimääräisistä veroista. Kamarikollegion mielestä Suomessa olevat rusthollit, jotka saivat vapaavuosia, voitaisiin vapauttaa rakuunanpitovelvollisuudesta, kunhan tällaisia rustholleja ei olisi paljon. Verovapauden pituus saisi olla kuitenkin korkeintaan kuusi vuotta. Alho 1940, 234.

²²² Alho 1940, 235.

²²³ Alho 1940, 235. Alhon väittämä, että mainitut 224 rusthollia olisivat edustaneet peräti 92 % Hämeen kaikista rustholleista, on virheellinen, olihan läänissä huomattavasti enemmän rustholleja. Vapaavuosien määrä vaihteli seuraavanlaisesti: 25 rusthollia sai kuusi vapaavuotta, 43 rusthollia viisi vapaavuotta, 52 rusthollia neljä vapaavuotta, 58 rusthollia kolme vapaavuotta, 31 rusthollia kaksi vapaavuotta ja 15 rusthollia yhden vapaavuoden, keskimäärin 3,7 vapaavuotta. Cederberg & Alho 1939, 99; Alho 1940, 235.

²²⁴ KA, Militaria 396, Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentin pääkatselmusrulla 1728, 1431–1432.

²²⁵ Ojanen 1992, 205–206.

²²⁶ Ahonen 1991, 9. Yhteenvedon oikea päiväys on 14.3.1722 ei 24.3.1722.

Indeksit paljastavat, että pohjoishämäläisissä Jämsän ja Rautalammin komppanioiden alueilla tilanne oli paras, etelähämäläisissä Everstiluutnantin ja Majurin komppanioiden alueilla huonoin (taulukko 10 ja Liite XIV).

TAULUKKO 10 HJR:n ruotujen tila 14.3.1722 komppanioittain eriteltynä

	a	b	c	d	e	f	g	h
Henkikomppania	4,1	17,3	43,8	22,7	7,6	4,1	100	-0,1
Everstiluutnantin k.	0,8	6,6	36,6	34,7	10,0	11,3	100	-2,7
Majurin k.	4,7	11,7	28,1	25,8	21,9	7,8	100	-2,3
Asikkalan k.	14,7	4,3	46,2	24,6	8,1	2,1	100	+0,5
Sääksmäen k.	6,3	7,0	54,7	25,8	2,6	3,6	100	+0,1
Jämsän k.	17,2	24,4	33,1	18,4	3,9	3,0	100	+2,3
Sysmän k.	7,9	32,0	22,3	14,9	17,8	5,1	100	+0,3
Rautalammin k.	10,9	30,5	39,1	0,8	17,2	1,6	100	+1,7
Kaikki	8,3	16,8	38,0	21,0	11,2	4,8	100	0

Lähde: Administrativa handlingar rörande armén, Bref och handlingar, Bund 274, Tavastehus läns infanterie regemente 1720-1726, Förslag uppå Eders Kongl: Majjts mig Allernådigst Anförtrodde Tafwastehuus Lähns Regemente till foot, som utwisar icke allenast Rotarnas tillstånd, efter dhe deröfwer håldne Undersökningar i Landet, utan jämbwäl Regimentets Starckhet till Corporaler och Gemehne, upprättadt utj Begynnelsen af Innewarde Månad, Otto Johan Majjdell, Gammelgård 14.3.1722.

Selite: a = veronmaksukykyisiä, b = kunnossa, c = puoliksi veronmaksukykyisiä, d = veronmaksukyvyttömiä, e = rutiköyhä, f = autioita, tässä siis asumattomia, g = yhteensä, h = kuntoindeksi-poikkeama, joka on ilmoitettu poikkeamana rykmentin kokonaiskuntoindeksistä (Yht-rivi) 18,4. Kuntoindeksi on laskettu sarakkeiden a-f painotettuna keskiarvona painokertoimilla 6-1. Kuntoindeksi = $(6a + 5b + 4c + 3e + 2f + 1g) / (6+5 + 4 + 3 + 2 + 1)$. Henkikomppanian kuntoindeksi-poikkeama = kuntoindeksi (yht.) - kuntoindeksi (Hki).

Autiotalojen runsas määrä merkitsi sitä, että ruotujen mahdollisuudet vastata kaikista säädösten mukaisista velvoitteista olivat normaalioloja heikkommat.²²⁷ Yksittäisen talon autius ei sinänsä halvaannuttanut ruotua, mutta jos ruodun kaikki talot olivat lisäksi asumattomia, ei sotilaan ylläpito voinut toteutua.²²⁸

²²⁷ Autiudella tarkoitetaan tässä yleisesti kyvyttömyyttä maksaa veroja, joskin autioksi merkitty talo saattoi olla myös asumaton. Vrt. Jern 2000, 330. Käsitteestä ja sen tulkinnasta enemmän Jutikkala 1987, 362.

²²⁸ Esimerkiksi HJR:n Everstiluutnantin komppanian lammilaisen ruodun nro 1 ruotusotamies Israel Cunelius jouduttiin siirtämään ruodun täydellisen autiuden takia hauholaiseen puoliksi veronmaksukykyiseen - "halförmögen" - Kokkilan ruotuun nro 63. KrA, Rullor 1722, 8. Relation Rulla Uppå Öfwerste Lieutenantens Compagnietz under Tawaste huus Regemente, (...) Dat. Hauho 30. Junio: 1722. Samoin Sysmän komppanian heinolalaisen Hirvisalon ruodun nro 120 sotamies Matts Hollfast oli siirrettävä hartolalaiseen Tolvasniemen ruotuun nro 101, koska 2/3 ruodusta nro 120 oli täysin köyhää ja 1/3 täysin autio - "utfattig och aldeles öde". KrA, Rullor 1722, 8. Relation Rulla Uppå Sysmä Compagnietz under Tawastehuus Lähns Rege-

Ruotua ei tällöin käytännössä ollut olemassa. Näiden olemattomien ruotujen eli veronmaksukyvyttömiä, rutiköyhien ja varattomien ruotujen määrä huhtikuussa 1722 oli lähes sama (N = 379) kuin rykmentin täyttämättömien ruotujen määrä maaliskuussa 1722 (N = 371). Tämän voi tulkita siten, ettei Hämeen läänin jalkaväkirykmentti olisi keväällä 1722 kyennyt vastaanottamaan suurempaa täydennysmiesten joukkoa. Voitto Ahonen onkin arvioinut, että jalkaväkirykmentin saama täydennys vastasi kutakuinkin kunnossa olleiden miehittämättömien ruotujen määrää.²²⁹

Kokonaiskuvan Hämeen läänin jalkaväkirykmentin ruotujen ja ruotutalojen tilasta saa pääkatselmusrullasta vuodelta 1728. Rullaan on koottu varsinaisten ruotusotilaiden ja heitä koskevien tietojen lisäksi ruoduittain kaikki ruotuja ylläpitävät talot, talojen mahdollinen autius vuosina 1722–1728 ja taloille myönnettyt vapaavuodet 1722–1730.²³⁰ Kunkin komppanian varsinaisen rullaosan jälkeen on lisäksi yhteenveto ruotukohtaisesta autiusasteesta ja ruoduille myönnettyistä vapaavuosista.²³¹ Rulla on laadittu vuoden 1728 tilanteen mukaan. Se on jonkinlainen yhteenveto maaherran vuonna 1723 myöntämistä vapaavuosista ja tutkijakunnan vapaavuosiluetteloon tekemistä muutoksista.²³²

Vertaamalla ruodun kokonaismanttaalilukua – käytetty manttaaliluku on tässä aina niin sanottu ruotumanttaaliluku, joka usean talon osalta on eri kuin maakirjamanttaaliluku²³³ – autiusastetta kuvaavaan manttaalilukuun saadaan

mente, (...) Dat. Sysmä 3. Martij 1722. Siirroissa ei noudatettu edes pitäjänrajoja. Alunperin oli tarkoitus, että tutkijakunnat saisivat tehtäväksi selvittää myös, voitaisiinko ruotujakoa mahdollisesti jollain tavalla tasoittaa. Jo vuonna 1723 oli havaittu, että sotilasrasitus oli Suomessa epätasaisesti jakaantunut erityisesti siksi, että maassa oli paljon autiotiloja. Niiden takia monet ruodut olivat vajaita. Ruotujakoon ei kuitenkaan kajottu, sillä siitä olisi ollut seurauksena ruotujen lukumäärän pieneneminen. Alho 1940, 64.

²²⁹ Ahonen 1991, 9.

²³⁰ Rullassa on taulukoituna ruoduttain kunkin ruodun ylläpidosta vastaavat talot ja ilmoitettu niistä seuraavat tiedot: kihlakunta, hallintopitäjä, kylä, taloluku, maakirjan mukainen taloluku, isännän nimi, talon tila ja mahdolliset vapaavuodet, ruotumanttaaliluku sekä maanluonto koko ruodun osalta, ts. mikä osa ruodun kokonaisruotumanttaaliluvusta oli perintöä, mikä osa kruunun ja mikä osa rälssiä. Rulla on tavaltaan päivitetty versio vuoden 1695 ruotujakokirjasta (roteringsverk). Vrt. Viljanti 1940, 66, 69 nootti 1.

²³¹ Yhteenvedoissa on taulukoituna ruodun nimi, numero, ruotumanttaalien yhteismäärä eroteltuna vero-, kruunun ja rälssimanttaaleina, vuosittain autiona oleva manttaalimäärä vuosilta 1722–1728 ja vuosittain vapaavuosia nauttivien manttaalien määrä vuosilta 1722–1730. Everstiluutnantin komppanian, Asikkalan komppanian ja Jämsän komppanian yhteenvedoissa ruodun nimen tilalla on kaikki yksittäistä ruotua ylläpitävien talojen sijaintikylien nimet ja Sääksmäen komppanian yhteenvedossa lisäksi yksittäisten ruotutalojen isäntien nimet. Ks. KA, Militaria 412, HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrulla: 75–80, 145–149, 215–219, 288–301, 377–383, 445–449, 500–505 ja 560–566.

²³² Tutkijakunnat käyttivät vapaavuosia myöntäessään asteikkoa 1–6. Jos tilan rakenukset olivat tuhoutuneet kokonaan ja pellot sekä niityt olivat täysin rappeutuneet, annettiin tilalle kuusi vapaavuotta, poikkeustapauksissa jopa kahdeksan vapaavuotta. Milloin tila oli puolittain kunnossa, vapaavuosia annettiin vastaavasti kolme, jne. Ks. Cederberg & Alho 1939, XVIII. Läntisen ja itäisen tutkijakunnan vapaavuosien määrien arviointiperusteista tarkemmin Alho 1940, 224–227.

²³³ Manttaali (apuveromanttaali) oli aritmeettinen luku, jonka oli määrä ilmaista tilan tuottoa ja veronmaksukykyä. Esim. Kujala 2009, 20. Tilojen tuotossa ja veronmaksukyvyissä tapahtuneiden muutosten johdosta ruodun talojen manttaalilukuja joudut-

selville ruodun kyky ylläpitää sille tarjottua ruotsalaista lainasotilasta. Ruotsalaisen lainamiehen sijoittaminen ruotuun edellytti luonnollisesti sitä, että ruotu oli tyhjä. Vapaavuosia nauttivien ruotumanttaaliosuuksien kehitys vuosina 1722–1730 paljastaa, miten nopeasta ruodut toipuivat suuren Pohjan sodan aikaisista vaurioista.

Vuonna 1722 autiona olleiden ruotumanttaalien määrä (taulukko 11) oli selvästi muita suurempi ainoastaan Majurin (7,5 %) ja Sääksmäen komppanioissa (10,6 %). Muissa komppanioissa vastaavat luvut vaihtelivat 0,59 prosentista 1,87 prosenttiin.

TAULUKKO 11 HJR:n ruotutalojen autiot ruotumanttaalit 1722–1728

Komppania	Vuosi						
	1722 %	1723 %	1724 %	1725 %	1726 %	1727 %	1728 %
Henkikomppania	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Everstiluutnantin k.	1,9	1,9	1,4	1,0	1,0	0,7	0,5
Majurin k.	7,5	6,9	6,6	4,4	4,2	4,2	4,2
Asikkalan k.	0,9	0,9	0,9	0,9	0,7	0,2	0,2
Sääksmäen k.	10,6	8,6	7,8	7,7	5,8	5	4,6
Jämsän k.	1,6	1,1	-	-	-	-	-
Sysmän k.	0,6	0,6	0,6	0,2	0,1	-	-
Rautalammin k.	0,9	1,2	1,1	0,5	0,5	0,5	0,5

Lähde KA Militaria 412, HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrulla.

Lyhenteet: Hki = Henkikomppania, Evl = Everstiluutnantin komppania, Maj = Majurin komppania, Asi = Asikkalan komppania, Säk = Sääksmäen komppania, Jäm = Jämsän komppania, Sys = Sysmän komppania ja Rau = Rautalammin komppania.

Vapaavuosia nauttineiden talojen ruotumanttaalien määrä vaihteli sekä komppanioittain että vuosittain (taulukko 12). Vuonna 1722 Everstiluutnantin, Maju-

tiin jonkin verran tasoittamaan. Näin kukin ruotutalo sai uuden manttaaliluvun ns. ruotumanttaaliluvun, joka määräiti sen, missä suhteessa talo vastasi ruotusotamiehen asuttamisesta ja ylläpidosta aiheutuvista kustannuksista suhteessa muihin saman ruodun ruotutaloihin. Useimmiten ruotumanttaaliluku on sama kuin maakirjamanttaali. Niissäkin ruoduissa, joissa tasoitusta jouduttiin tekemään, muutokset olivat vähäisiä. Viljanti 1936, 130, erityisesti luettelo sivuilla 135–240. Vrt. Svenska Akademiens Ordbok: verkkoversio osoitteessa g3.spraakdata.gu.se/saob (luettu 8.3.2013), hakusana Rote-mantal: *Den andel hvar och ett af de till en Rota förenade hemman, har uti dennes Roteringsskyldighet.*

rin ja Sääksmäen komppanioissa yli 70 prosenttia taloista nautti vapaavuosia, ja vuonna 1723 Everstiluutnantin komppanian ruotutalojen vapaavuosiaste ylitti 90 prosenttia.

TAULUKKO 12 HJR:n ruotutalojen vapaavuosiaste 1722–1730

Komp- pania	Vuosi								
	1722 %	1723 %	1724 %	1725 %	1726 %	1727 %	1728 %	1729 %	1730 %
Hki	28,50	26,69	22,55	16,51	8,41	2,98	0,15
Evl	79,07	97,90	74,78	45,72	23,46	11,43	5,17	2,18	1,00
Maj	70,09	70,70	64,66	40,47	19,60	9,05	4,47	3,28	0,42
Asi	38,56	33,18	27,80	21,52	11,21	8,74	3,77	2,69	1,79
Säk	75,90	74,69	68,13	47,47	31,43	18,19	5,88	4,41	1,84
Jäm	36,90	40,09	28,32	22,11	12,00	2,18
Sys	19,28	18,05	13,90	8,39	4,28	1,19	0,51	0,51	..
Rau	33,61	31,48	29,00	18,13	10,40	6,02	3,19	1,39	0,33

Huom! Vuosien 1729–1730 osalta kyseessä vuoden 1728 vapaavuositietojen pohjalta tehty ennuste.

Lähde: KA Militaria 412, HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrulla.

Lyhenteet: Hki = Henkikomppania, Evl = Everstiluutnantin komppania, Maj = Majurin komppania, Asi = Asikkalan komppania, Säk = Sääksmäen komppania, Jäm = Jämsän komppania, Sys = Sysmän komppania ja Rau = Rautalammin komppania.

Autiutilat ja vapaavuosia saaneet tilat keskittyivät Everstiluutnantin, Majurin ja Sääksmäen komppanioiden alueille, eli Lammin, Luopioisten, Hauhon, Pälkäneen, Sahalahden, Janakkalan, Hausjärven, Kärkölän, Hollolan, Kosken, Akaan, Sääksmäen, Hattulan, Rengon ja Vanajan pitäjiin. Tämä osoittaa näiden pitäjiä käärsineen Hämeessä suuren Pohjan sodan vuosina suurimmat vauriot.²³⁴

²³⁴ Vrt. Cederberg 1942, 45: Hämeessä pahimmin kärsi Hämeenlinnan seutu siellä majailleen sotaväen vuoksi; lähinnä kaupunkia olevat talot olivat miltei kokonaan autiona, ja koko Alisen Hollolan kihlakunnassa oli vuonna 1724 verokirjan mukaan 3/4 taloista autiona ja vasta viljelykseen otettuina, mikä osoittaisi, että siellä vainoajan lopussa oli ollut 3/4 tiloista autioina. Cederbergin antama kuva on kovin dramaattinen. Tuskin todellinen tilanne on ollut niin synkkä. Autiudessahan on kysymys pitkälti talon veronmaksukyvyistä, ja paikallinen talollisväki pyrki kaikin tavoin korostamaan omaa surkeuttaan välttyäkseen rahanpuutteestaan sille langetettavista veroista. Ks. myös Lempiäinen 1973, 10–19 passim; Ahonen 1988, 15–41 passim.

2.2.2 Väestöolot

Suuri Pohjan sota merkitsi miesten osalta suuria väestötappioita. Ruotsi – Suomi mukaanluettuna – menetti sodassa runsaat 200 000 sotilasta, josta Suomen osuus oli noin 50 000 miestä.²³⁵ Jan Lindegren on verrannut kokonaistappiota aikakauden keskimääräiseen kaksikymmenvuotiaiden miesten muodostaman ikäluokan kokoon ja todennut, että kokonaistappiot vastasivat suunnilleen kymmentä ikäluokkaa. Lisäksi hän osoittaa, että erityisesti Suomen väestön sukupuolijakauma oli sotavuosina koettujen miestappioiden seurauksena pahasti vinoutunut; vuonna 1720 ikäryhmässä 15–59-vuotiaat tuhatta miestä kohti oli 1606 naista (taulukko 13), kun vastaava suhde vuonna 1700 oli ollut vain 1000/1114.²³⁶ Lindegrenin mallintamia väestötietoja ei pidä kuitenkaan tulkita tarkkoina, kuten hän itsekin toteaa, vaan paremmin suuntaa-antavina.²³⁷ Mallinnuksen perusviesti on kuitenkin selkeä: Väestömäärä Suomessa oli koko suuren Pohjan sodan ajan suurin piirtein vakio, mutta eri ikäryhmien – lapset (0–14-vuotiaat), aikuiset (15–59-vuotiaat) ja vanhukset – väliset määräsuhteet muuttuivat ja muutos näkyy erityisesti aikuisen miesväestön osuuden rajuna laskuna.²³⁸

Parhaassa työiässä olevien ruotsalaissotilaiden sijoittuminen hämäläispitäjiin korjasi vinoutunutta sukupuolijakaumaa jonkin verran.²³⁹ Ruotsalaissotilaiden tulon todellisen merkityksen arvioiminen edellyttää tietoa siitä, mikä oli sijoituspitäjien miesväestön suuruus ja miten se jakaantui eri ikäluokkiin.

Eino Jutikkala esittää Hämeen väkiluvuksi Uudenkaupungin rauhan tultua solmituksi – sittemmin palanneet vangit ja pakolaiset mukaan lukien – 55 000 henkeä.²⁴⁰ Taulukossa 13 Hämeen väestö on jaettu Lindegrenin ikäryhmit-

²³⁵ Lindegren 1992, 181.

²³⁶ Lindegren 1992, 44–45; Lindegren 1993, 180. Laajemmin Lindegren 1992, 21–49. Venäläismiehityksen aikaisista väestötappioista ja niiden vaikutuksista vuoden 1749 väestöjakaumaan Pohjanmaan Siikajoella, ks. Vilkkuna & Meriläinen 2008, passim, erityisesti 140–141 ja taulukko. Tilanne oli sama myös Ruotsissa. Esimerkiksi Jämtlannin maakunta menetti Anders Hanssonin mukaan yksistään kenraalimajuri Armfeltin joukkojen paluumarsilla vuodenvaihteessa 1718–1719 lumimyrskyssä arviolta 1000 miestä, mikä oli 40 % maakunnan silloisesta 18–40-vuotiaasta miesväestöstä. Kun menetys kohdistui maakunnan parhaassa työiässä olevaan miesväestöön, sen vaikutus maakunnan hyvinvointiin oli kauaskantoinen. Hansson 2003, 212. Vastaava suhde oli vallalla myös tiettyssä ikäryhmässä aatelistoa. Vuonna 1721 on arvioitu, että viittä naimaikäistä naista vastasi 3 naimaikäistä miestä. Roberts 2003, 29. Vahvasti vinoutunut sukupuolijakauma oli tyypillistä Ruotsissa ajoittain myös 1600-luvulla. Länsipohjalaisessa Bygdeån pitäjässä, mikäli lapset ja vanhat miehet jätetään laskuista pois, oli 1630-luvun lopulle tultaessa noin 3 naista kutakin täyskasvuista miestä kohti. Lindegren 1985a, 317.

²³⁷ Lindegren 1992, 46.

²³⁸ Lindegren 1992, 45 Figur 8 c: Könstrukturen i Finland år 1720.

²³⁹ Esim. Lindegren 1992, 26.

²⁴⁰ Jutikkala 1957, 183 ja viite 50 sivulla 393. Jutikkalan väestömääräarvioihin liittyvästä kriittisyydestä ks. mm. Jutikkala 1939, 16–24; Pitkänen 1979 ja Jutikkala 1987, 363–365. Hämeen väkiluvusta tehdyt arviot vaihtelevat riippuen siitä, mitä Hämettä tarkastelu on koskenut. Eino Jutikkalan aiemmin vuonna 1945 esittämä arvio Hämeen väestömäärästä ei sisältänyt Pohjois-Hämeeseen eli nykyiseen Keski-Suomeen kuuluneita pitäjää. Jutikkala 1945, 124 Tab. 12. Antti Rosenbergin vuonna 1976 tekemistä laskelmista jäivät pois puuttuvien väestötietojen takia Hollola, Kalvola ja Korpilahti. Toisaalta Rosenbergin luvuissa oli mukana myös ns. Satakunnan Häme, johon kuuluivat

täisen sukupuolijakauman (taulukon prosenttiluvut) mukaisiin osiin. Lindegrenin väestöjakauma koskee vuotta 1720, mutta suuren Pohjan sodan viimeinen vuosi 1721 tuskin toi muutosta tilanteeseen, joten sitä voidaan käyttää väestön eri ikäryhmien suuruuksien arvioimiseen myös vuoden 1721 osalta.²⁴¹

TAULUKKO 13 Väestön ikä- ja sukupuolijakauma Hämeessä 1721 (1720)

Ikäryhmä (vuotiaat)	Miehet	Naiset	Kaikki
0–14	8 250 (15 %)	8 800 (16 %)	17 050 (31 %)
15–59	12 650 (23 %)	19 800 (36 %)	32 450 (59 %)
60+	2 200 (4 %)	3 300 (6 %)	5 500 (10 %)
Yhteensä	23 100 (42 %)	31 900 (58 %)	55 000 (100 %)

Lähde: Lindegren 1992, 45 Figur 8 c: Könstrukturen i Finland år 1720; Jutikkala 1957, 183 ja viite 50 sivulla 393.

Hämeeseen sijoitetut ruotsalaissotilaat kasvattivat 15–59-vuotiaiden miesten määrää 576 miehellä eli 4,6 prosentilla.²⁴² Lisäyksen merkitys korostuu kun sitä vertaa ruotsalaissotilaiden ikäisiin parhaassa työiässä olleiden miesten määrään, ts. ikäryhmään 20–39-vuotiaat miehet ja hieman laajennettuun ikäryhmään 20–44 -vuotiaat miehet. Edellä mainittuun ikäryhmään sijoittui 91,6 prosenttia lainamiehistä ja jälkimmäiseen 98,6 prosenttia.²⁴³

Vertailua varten ikäryhmä 15–59 on jaettava pienempiin osiin – tässä 5 vuoden suuruisiin ikäryhmiin. Eino Jutikkalan mukaan vuoden 1749 jälkeiset taulustolaitoksen tuottamat väestöä koskevat tilastotiedot ovat luotettavia kuvaamaan myös 1600- ja 1700- lukujen väestörakennetta.²⁴⁴ Joten takautuvalla

sellaiset pitäjät kuin Lempäälä, Vesilahti, Tottijärvi, Pirkkala, Harju, Kuorevesi, Orivesi, Kuhmalahti, Kangasala, Ylöjärvi, Teisko, Ruovesi ja Kuru. Rosenberg 1976, 54 ja Liite 1 sivu 59, Hämeeseen kuuluvista pitäjistä sivut 54–58 ja viite 1 sivulla 67–68.

²⁴¹ Taulukon 13 luvuissa ikäluokassa 15–59 tuhatta miestä vastaa 1565 naista (19800/12650 = 1,565). Luku poikkeaa jonkin verran Lindegrenin ilmoittamasta luvusta 1606. Ero johtuu siitä, että Lindegrenin ilmoittamat prosenttiluvut ovat ainoastaan kokonaislukujen tarkkuudella. Toisaalta luku 1565 vastaa paremmin tilannetta vuoden 1721 lopussa kuin luku 1606, sillä Ruotsista palautetut suomalaissotilaat ja lainaksi saadut ruotsalaissotilaat kasvattivat luonnollisesti mainitun ikäluokan miesväestön määrää. Oleellista on kuitenkin se, että 15–59-vuotiaitten miesten määrä Hämeessä oli ruotsalaissotilaiden sinne saapuessa 12 650 miestä. Lisäksi on huomattava, että arvio koskee koko Suomea, mutta tässä sitä sovelletaan noin kymmenesosan suuruiseen Hämeen väestöön.

²⁴² Ruotsalaissotilaiden tulon jälkeen heidän osuutensa Hämeen miesväestöstä oli $576 / (12650 + 576) = 0,044 = 4,4 \%$.

²⁴³ Identifioiduista ruotsalaissotamiehistä ikäryhmään 20–39 sijoittui 297/307 eli 96 % ja rakuunoista 231/269 eli 86 %, ikäryhmään 20–44 vastaavasti 306/307 eli 100 % ja 264/269 eli 98 %.

²⁴⁴ Jutikkala 1957, 175. Alunperin käyttöön otetut väestötiedot ovat lähes 30 vuotta myöhemmin laadittujen väestötaulukoiden ja fragmentaaristen syntymä- ja kuollei-

laskennalla (retrospektiivinen metodi) vuoden 1749 tiedoista taaksepäin huomioiden aina syntyvyyden ja kuolleisuuden aiheuttamat vaihtelut saadaan väestöarvio myös vuodelle 1721.²⁴⁵ Ikäryhmän 15–59-vuotiaat miehet voidaan sen jälkeen jakaa taulustolaitoksen tilastotietojen antamien ikäryhmäsuhteiden avulla Lindegrenin väestöjakaumaan sopeuttaen viisi ikäluokkaa käsittäviin ikäryhmiin (taulukko 14).

TAULUKKO 14 15–59 vuotiaat hämäläismiehet ikäryhmittäin 1721

Ikäryhmä	15–19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49	50–54	55–59	Yht.
Osuus miesväestöstä (%)	9,6	8,8	7,7	6,7	5,8	5,2	4,3	3,8	3,0	54,9
Osuus väestöstä (%)	4,0	3,7	3,2	2,8	2,4	2,2	1,8	1,6	1,3	23,0
Ikäryhmän koko (lkm)	2 208	2 028	1 776	1 554	1 342	1 194	988	872	688	12 650

Lyhenteet: lkm = lukumäärä, Yht. = yhteensä.

Näin 20–39-vuotiaitten miesten määräksi Hämeessä saadaan vuoden 1721 lopussa 6700 miestä ja 20–44-vuotiaitten miesten määräksi 7900 miestä. Takenevasta laskentavasta seuraa, että siirretyt ruotsalaissotilaat ovat mukana luvuissa. Hämeeseen sijoitettujen 576 ruotsalaissotilaan osuus ikäryhmään 20–39 kuuluneesta maaseudun miesväestöstä oli siis 8,8 prosenttia ja laajempaan ikäryhmään 20–44 kuuluneesta 7,5 prosenttia. Ruotsalaissotilaiden osuus samanikäisestä miesväestöstä oli siis huomattavan suuri.

suustietojen pohjalta tehtyjä takautuvia arvioita. Kun tavoitteena on selvittää se, mitä *suuruusluokkaa* lainamiesten osuus oli paikallisyhteisön samanikäisestä miesväestöstä, voidaan edellä mainitulla tavalla saatuja väestötietoja pitää riittävinä. Vrt. Lindegren 1992, 22.

²⁴⁵ Jutikkala 1957, 183. Ks. myös Mäkelä 1979, 480–481; Rosenberg 1976, 54; Muroma 1991, 73. Vaikka Jutikkalan menetelmä antaa läänin tai maakunnan tasolla luotettavan tuloksen, niin yksityiselle pitäjälle arvioitu väkiluku voi muodostua niin virheelliseksi, ettei sillä ole käytännön merkitystä, koska muuttoliikkeen vaikutus on menetelmässä ollut pakko jättää huomioon ottamatta. Ks. Muroma 1991, 75. Vrt. myös Jutikkala 1957, 175.

2.2.3 Kieliolot

Maahanmuuttajien sopeutumista helpottaa valtakulttuurin kielen osaaminen/oppiminen. Sen avulla muuttaja voi osallistua sosiaaliseen elämään ja seurata yhteisön tapahtumia. Yksisuuntaisen mallin mukaan muuttaja on sitä akkulturoituneempi, mitä enemmän hän osaa valtaväestön kieltä. Toisaalta kielen hallinnan puute on merkittävä akkulturaatioeste.²⁴⁶

Miesten saapuminen Hämeeseen merkitsi tuloa kielialueelle, jossa väestön pääkielenä oli suomi.²⁴⁷ Kieli toimi erottavana tekijänä muodostamalla ”heidän” ja ”meidän” välille etnisen rajan.²⁴⁸ Se saattoi akkulturaatioesteenä johtaa kielioloihin kohdistuvaan protestiin.

Aikakauden kielioloja kuvaavan lähdeaineiston niukkuuden takia tietoa siitä, missä määrin Hämeen maaseudulla puhuttiin 1700-luvulla myös ruotsia, ei ole olemassa.²⁴⁹ Kielioloja käsittelevä tutkimus on toistaiseksi paneutunut lähinnä 1800- ja 1900-lukujen kieliolojen tarkasteluun Suomen rannikkoseudun ruotsinkielisillä ja kaksikielisillä alueilla eritoten niin sanotun kieliraja-käsitteen näkökulmasta.²⁵⁰ Ja silloinkin laskelmat perustuvat useimmiten 1800-luvulla kerättyjen tietojen avulla tehtyihin takeneviin arvioihin.²⁵¹ Pääkielenään ruotsia puhuvia arvellaan olleen 1700-luvulla vajaa viidennes väestöstä.²⁵² Nils Erik Villstrandin mukaan ruotsia puhuvan väestön asuma-alueet vastasivat varsin hyvin nykytilannetta, toisin sanoen mantereen ruotsinkielinen ja kaksikielinen väestö oli keskittynyt Uudenmaan ja Pohjanmaan rannikkopitäjiin.²⁵³ Häme siis kuului siihen osaan Suomea, jossa rahvas oli 1700-luvulla ummikkosuomalaisista.²⁵⁴

Miesten käyttämä murteellinen ruotsi saattoi sitä paitsi poiketa huomattavastikin siitä ruotsista, johon Hämeessä oli totuttu. Esimerkiksi rakuunarykmenttiin sijoitetut lainamiehet olivat syntyisin pääosin Etelä-Ruotsin maakunnista, joista Tanskalta vallatut Blekinge, Skoone ja Hallanti olivat alueita, joiden alkuperäinen väestö puhui tanskaa tai murretta, jota ruotsalaistenkaan ei ollut helppo ymmärtää, ja Bohuslänissä pääkielenä taas oli norja.²⁵⁵ Tällainen skandinaavisten kielten kategorinen jako ei kuitenkaan ole täysin relevantti, sillä Tanskassa, Ruotsissa ja Suomen ruotsinkielisillä alueilla puhuttiin tavallaan yhteistä skandinaavista kieltä, jossa oli alueittain niin murteellisia, kieliopillisia kuin äänteellisiä eroja. Tämä johti siihen, että naapurialueiden asukkaat ym-

²⁴⁶ Tuomi-Nikula 1989, 17 ja 163; Liebkind et. al. 2004, 55.

²⁴⁷ Tilanne oli hyvin samankaltainen kuin aikakauden suomenkielisten suomalaisten muuttaessa Ruotsiin. Vrt. Karonen & Lamberg 2005, 44.

²⁴⁸ Karonen & Lamberg 2005, 44; Lönnqvist 2001, 154.

²⁴⁹ Villstrand 2012, 127. Vrt. Kuvaja 2008, 286-287; Kuvaja 2012, 166.

²⁵⁰ Esim. Kuvaja 2008; Kuvaja 2012; Lönnqvist 2001; Villstrand 2012.

²⁵¹ Esim. Kuvaja 2012, 169, 172-173; Villstrand 2012, 130-139.

²⁵² Villstrand 2012, 127 ja 130.

²⁵³ Villstrand 2012, 128.

²⁵⁴ Villstrand 2012, 138.

²⁵⁵ Nordenstreng & Halila 1974, 257; Tarkiainen 1990, 115. Tanskalta vallatussa Skoonessa tosin ryhdyttiin vuonna 1680 voimakkaisiin toimiin nuorison ruotsinkielistämiseksi hankkimalla seuraavina vuosina tuhansittain ruotsinkielisiä ABC-kirjoja. Myös jumalanpalvelukset ruotsinkielistettiin. Svanberg & Tydén 1992, 146-149.

märsivät parhaiten toisiaan, mutta etäisyyden kasvaessa kasvoivat myös kielelliset erot ja sitä kautta myös vaikeudet ymmärtää toisen puhetta.²⁵⁶

Ruotsalaissotilaat eivät kuitenkaan joutuneet kielelliseen tyhjiöön. Vaikka hämäläisväestö oli pääosin suomenkielistä niin ruotsin kieli oli läsnä sen arjessa – eritoten pyhinä ja käräjillä. Säädösten mukaan jumalanpalvelusten yhteydessä luettavat viralliset kuulutukset tuli lukea ensin ruotsiksi ja vasta sen jälkeen kääntää/selittää suomeksi.²⁵⁷ Kyse ei ollut mistään hetkellisestä toimituksesta, sillä siihen kuului eräiden arvioiden mukaan tavallisten sunnuntaijumalapaalvelusten yhteydessä aikaa puolisen tuntia. Vähempiarvoiset kuulutukset voitiin julkilukea myös muualla: kirkonmäellä tai pitäjäntuvassa. Sama toistui käräjillä: uudet määräykset luettiin ennen varsinaista käräjien käyntiä – ja luonnollisesti ruotsiksi.²⁵⁸

Jo armeija sellaisenaan kaksikielisti sotilaita: olihan sen komentokielenä ruotsi.²⁵⁹ Lisäksi ruotsalaissotilaiden suomalaiset sotilastoverit olivat viettäneet seitsemän vuoden ajan Ruotsissa, joten heidän kaksikielisyytensä oli tuona aikana vahvistunut. Palvellessaan säätyläiskartanoissa ja pappiloissa joutuivat myös hämäläisrenkit ja -piiat enemmän tai vähemmän tekemisiin ruotsin kielen kanssa. Kun vielä ottaa huomioon sen, että komppanioiden päällystö ja paikallisyhteisöjen säätyläistö olivat usein aidosti kaksikielistä, oli ruotsalaissotilailla hyvät mahdollisuudet saada kielitukea muuten suomenkielisenä mielletyssä Hämeessä.²⁶⁰

Sotilaiden protestit kielioloja vastaan kohdistuivat kielen oppimiseen,²⁶¹ ei siihen, ettei sotilas olisi tullut kielellisesti toimeen sijoituspaikkakunnallaan. Turun ulkopuolelle Lausteelle sijoitettu ruotsalainen henkirakuuna protestoi sitä, ettei ymmärtänyt talonpoikien puhetta.²⁶² Tuskin hän oli joutunut kielelliseen tyhjiöön. Protestin taustalla oli pikemminkin se, että hän koki itsensä ulkopuoliseksi paikkakuntalaisten keskustellessa keskenään suomeksi. Tilanne on aivan tuttua tämän päivän suomen- ja ruotsinkielisten seurustelutilanteissa. Mikäli jompikumpi kieli saa ylivoimaisen keskustelussa, kokee käytettyä kieltä taitamaton itsensä ulkopuoliseksi. Ja se taas johtaa helposti protestiin – *voisitteko puhua suomea, että minäkin ymmärrän*.

2.2.4 Työvoimakysymys

Jorma Wilmin mukaan suuren Pohjan sodan aikana palvelusväen piikojen määrä renkeihin nähden muuttui hallitsevaksi.²⁶³ Kustaa H. J. Vilkunaa tulkiten viinoutunut sukupuolijakauma ja työikäisten miesten vajuus olivat seurausta kriiseille luonteenomaisesta syntyvyyden ja kuolleisuuden välisestä epäsuhdasta.

²⁵⁶ Villstrand 2008, 317.

²⁵⁷ Villstrand 2008, 335.

²⁵⁸ Villstrand 2008, 323-326.

²⁵⁹ Kielialueista enemmän Kuvaja 2008, 285. Myöhemmin käsiteltävää jumalanpalveluskiistaa lukuun ottamatta erikielisyys ei näytä nousseen näkyvään asemaan.

²⁶⁰ Kuvaja 2012, 17.

²⁶¹ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevböcker 1723, 6295-6297.

²⁶² Villstrand 2012, 138.

²⁶³ Wilmi 1991, 98.

Pitkittyvä kriisi iski näin tuntuva loven kriisiä edeltäneeseen työvoimaresursiin ja toipuminen siitä tapahtui hitaasti ja viiveellä.²⁶⁴ Kuolleisuuden ja syntyvyyden välisissä suhteissa kriisin aikana ja välittömästi sitä seuranneina vuosina on havaittu olevan seuraavia eroja:

	Kuolleisuuden taso	Syntyvyyden taso
Kriisin alkuvaihe	korkea	matala
Kriisin pitkittyminen	normalisoituva	matala tai normaali
Kriisiä seuraava vuosi	normaali	normaali
3-4 kriisin jälkeistä vuotta	matala	korkea

Lähde: Vilkuna 2010, taulukko 3 sivu 26.

Rauhanteon jälkeen toipuva väestö ei pystynyt täyttämään miespuolista työvoimavajetta, koska 1720-luvulla syntyneet tulivat työkään vasta 1730-luvun lopulla.²⁶⁵ Työvoimapula Hämeessä säilyikin akuuttina aina 1730-luvun lopulle saakka.²⁶⁶ Sääksmäen kihlakunnan talolliset toivat asian vuoden 1730 valtiopäiville ja pyysivät, että läänissä asuvaa palvelusväkeä kiellettäisiin ankan rangaistuksen uhalla muuttamasta toiseen lääniin ilman maaherran lupaa ja matkapassia.²⁶⁷

Työvoimapulaa sekä ruotujakoisten ja värvättyjen joukko-osastojen miehistöpulaa helpottaakseen valtiolta pyrki takaamaan paikallisyhteisöjen työvoiman palkollislainsäädännöllä, jolla rajoitettiin yhtäältä palvelusväen liikkuvuutta toisaalta talojen oikeutta palvelusväen pidossa.²⁶⁸ Eino Jutikkala on tullut kinnut palvelussäännön perimmäisen tarkoituksen olleen taata säätyläistön työvoimatarvetta,²⁶⁹ mutta toisaalta se mahdollisti myös maaseutudulla muutenkin vähäisen työvoiman jakaantumisen tasaisemmin työvoimapulasta kärsivien talojen kesken. Työvoimatilanteen pysyessä heikkona vielä 1730-luvullakin, johti se siihen, että vuoden 1739 palkollisasetuksessa rajattiin jopa talollisten omien lasten oikeutta tehdä työtä kotitalonsa puolesta.²⁷⁰

Valtiiovallan työvoimapolitiittiset toimet voidaankin pelkistää kolmeen osaluueeseen: 1) talo-/tilakohtaisen palvelusväen määrän rajoittaminen, mikä takasi palvelusväen tasaisemman jakaantumisen talojen kesken, 2) palveluspakon laajentaminen, mikä lisäsi talojen käytettävissä olevaa työvoimaa, 3) työvoiman liikkuvuuden rajaaminen, mikä takasi työvoiman säilymisen paikallisyhteisöis-

²⁶⁴ Vilkuna 2010, 24–26.

²⁶⁵ Vrt. Vilkuna 2010, 25–26.

²⁶⁶ Koskimies 1966b, 255 ja 307–317 passim; Wilmi 1991, 98.

²⁶⁷ Koskimies 1966b, 309.

²⁶⁸ Jutikkala 1942, 440–441; Y. S. Koskimies 1952, 27; Alanen 1963, 134; Rosenberg 1976, 38; Wilmi 1991, 73.

²⁶⁹ Jutikkala 1942, 440–441. Ks. myös Rosenberg 1976, 38; Saarenheimo 1984, 182–183.

²⁷⁰ Ylikangas 1986, 83.

sä ja takasi ruotujakoisille ja värvätyille joukko-osastoille niiden tarvitseman miehistön.

Sodasta toipuvissa maaseutuyhteisöissä oli huutava pula käsityötaitoisista miehistä.²⁷¹ Esimerkiksi Pohjanmaalla oli rauhan tullen enää yksi pitäjänräätäli. Maaseudun yleisempien käsityöläiskuntien, suutari-, räätäli- ja seppäkuntien toipuminen vaati lähes koko seuraavan vuosikymmenen. Erityisen raskaasti sota-aika oli koetellut ammattiveroa maksavia erikoisammattilaisia kuten puuseppiä, muurareita, satulaseppiä ja kankureita – rauhan tullen jäljellä oli enää kaksi, turkkuri ja puuseppä. Erikoisammattilaisten määrä saavutti Pohjanmaalla isoavihaa edeltäneen tason vasta 1750-luvulla.²⁷² Satakunnassa maaseutukäsityöläisten määrä sota-ajan jälkimmäisellä puoliskolla vuosina 1710–1721 oli pudonnut alle puoleen vuosien 1700–1709 tasosta.²⁷³ Uudenmaan ja Hämeen sekä Turun ja Porin lääneissä virallisten pitäjänkäsityöläisten määrä ammattiveroluetteloiden mukaan oli 1720-luvun puolivälissä alle puolet siitä, mitä se oli 10 vuotta myöhemmin 1730-luvun puolivälissä.²⁷⁴ Tilannetta pahensi koko maassa epävirallista käsityötä tekevien sotilaiden joutuminen rintamalle.²⁷⁵ Sota-ajasta toipuvan ja työvoimapulasta kärsivän maaseutuyhteisön kannalta sillä, maksoiko käsityötä harjoittava henkilö käsityöläisveroa vai ei, ei tällaisessa tilanteessa ollut suurtakaan merkitystä.²⁷⁶ Y. S. Koskimies onkin arvioinut lainamiesten tulolla olleen työvoimatilannetta helpottava vaikutus.²⁷⁷

2.3 Ruotsalaissotilaiden taloudellinen asema

Ruotsalaissotilaiden taloudellinen asema Hämeessä oli riippuvainen niistä sopimuksista ja määräyksistä, jotka määrittivät läänin rusthollarien ja rakuunoiden ja toisaalta ruotutalollisten ja sotamiesten väliset palkkaussuhteet. Sotavuosista toipuvissa ja katovuosia kärsivissä maaseutuyhteisöissä niiden kirjai-

²⁷¹ Mm. Ranta 1978, 206–207, 211.

²⁷² Ranta 1978, 206–221 passim. Vastaavanlaista käsityöläisten määrän laskua on havaittu myös muiden 1700-luvulla käytyjen sotien aikoihin. Mm. Hollolassa menehtyi vuosina 1789–1791 joka seitsemäs pitäjän aktiivisista käsityöläisistä, pääasiassa paikakakunnalla riehuneisiin kulkutauteihin. Uotila 2010, 463.

²⁷³ Heino 1984, 334 liite 14. Vastaavaa romahdusta ei tapahtunut satakuntalaisissa kaupungeissa. Niissä – siis Porissa ja Raumalla – käsityöläisten määrä väheni vain neljänneksen verran. Heino 1984, 335–336 liitteet 15–16.

²⁷⁴ Ranta 1978, 297 liite 11.

²⁷⁵ Heino 1984, 189, 257.

²⁷⁶ Käsityö- ja käsityöläinen- käsitteiden määrittelyn problematiikasta enemmän Ranta 1978, 14; Heino 1984, 14–16. Ranta pohtii mm. ammattinimikkeiden puuseppä ja kirvesmies eroista lähinnä Pohjanmaan näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa vähäinen aineisto maahan siirrettyjen ruotsalaissotilaiden osalta ei useinkaan anna mahdollisuutta erotella kirvesmiehiä puusepistä, joten kaikki mainittuja ammattitaitoja omanneet sotilaat on luokiteltu nikkareiksi eli puusepiksi.

²⁷⁷ Koskimies 1966b, 246. Vrt. Ylikangas 1973, 399: Lohjalla havaittu sodan jälkeinen käsityöläisten määrän kasvu oli selitettävissä pääosin muuttoliikkeen ja muista väestöryhmistä tapahtuneiden siirtymien kautta.

mellinen noudattaminen ei kuitenkaan ollut helppoa.²⁷⁸ Suuret katovuodet ennen suurta Pohjan sota aiheuttivat sen, ettei vakinaiseen sotamiehenpitoon eli ruotujakolaitokseen siirryttäessä sovittu palkkausjärjestelmä edes päässyt täyteen voimaan ennen sodan puhkeamista.²⁷⁹ Lisäksi itäisen valtakunnanosan rusthollarien ja ruotutalollisten samoin kuin kruunun mahdollisuudet vastata määräysten ja sopimusten mukaisista palkkausvelvoitteista olivat sodan aikana selvästi heikentyneet.

Hallitus huomio tämän lokakuun 2. päivänä 1721 antamassaan väliaikaisessa asetuksessaan. Asetus koski niin suomalaisrykmenttien suomalaissyntyisiä sotilaita kuin maahan lainattuja ruotsalaissotilaita.²⁸⁰

Asetuksen määriteltiin muun muassa sotilaiden ja talollisten väliset asumis- ja palkkaussuhteet:²⁸¹

²⁷⁸ Ratsumiehen palkkaus pohjautui 18.6.1680 annettuun asetukseen. Modée I (1742), 541. Rusthollari vastasi kokonaan ratsumiehen palkkauksesta ja maksoi Hämeessä ratsumiehelle 6 kuparitaalaria käsirahana ja 6 hopeataalarin vuosipalkan. Modée 1742, 541–542 nootti; Korkiakangas 1996, 98, 147. Rusthollarin oli myös asutettava ratsumies. Wijkander 1866, 206, kuninkaan resoluutio 18.11.1693. Varsinaista torppaa ratsumiehelle ei alunperin tarvinnut rakentaa, mutta milloin sellainen oli ratsumiehelle luovutettu, luettiin se osaksi ratsumiehen vuosipalkkaa. Wijkander 1866, 206, Korkiakangas 1974, 118; Niemelä 1990, 86; Korkiakangas 1996, 147. Kuningas täsmensi sopimuksen tätä osaa 1690 niin, että jokaiselle ratsumiehelle tuli antaa rustholin mailta torppa ja jonkin verran peltoa ja niittyä. Wijkander 1866, 205–206, kuninkaan kirje 26.11.1690; Niemelä 1990, 87. Suuren Pohjan sodan jälkeen tapahtunut ratsuväkirykmenttien siirtyminen rakuunakannalle ei aiheuttanut muutoksia miesten palkkauksessa.

Uudenmaan ja Hämeen läänissä sotamiesten palkkausta ja asuttamista säätelivät läänin asukkaiden 18.8.1694 ja 20.9.1694 hyväksymä sotamiehenpitosopimus sekä kuninkaan 14.12.1696 antama sotamiehenpitoa läänissä koskeva sotamiesasetus. Viljanti 1940, 54, 58, 66, 90 ja 210–216. Hämeessä sotamiesten palkkaukseen osallistui ruotutalollisten lisäksi myös kruunu. Kruunu oli sotamiessopimuksessaan läänin talollisten kanssa sitoutunut tällaiseen menettelyyn läänissä tapahtuneen muita läänejä ankaramman ruodutuksen takia. Vuosipalkan maksuun käytettiin ns. hemkall-tilojen veroja. Rahapalkka koostui sotamiehen palkanneen ruodun maksamasta 6 kuparitaalarin suuruudesta käsirahasta eli pestirahasta (städzla), jota täydensi yleensä tynnyri ruista ja lehmä sekä kruunun maksamasta 6 hopeataalarin suuruudesta vuosipalkasta. Niemelä 1990, 118; Padasjoen kesäkäräjät 24.-25.5.1723, 86; Viljanti 1940, 90–91. Alunperin sotamiehelle maksettiin käsirahan lisäksi myös korpraalikunnan kaikkien ruotujen yhteisesti maksama 50 kuparitaalarin suuruinen pääpalkka (huvudlega, le-ga), mutta se jäi viimeistään 1700-luvun alussa pois käytöstä. Niemelä 1990, 116. Pestiraha samoin kuin muut samankaltaiset kertaluontoiset korvaukset olivat talollisten ja sotilaiden välisiä asioita, joissa sopijaosapuolten ei välttämättä tarvinnut noudattaa kirjaimellisesti sopimuksia. Niemelä 1990, 116. Rahallisen korvauksen lisäksi ruodut luovuttivat sotamiehelle asunnoksi torpan siihen kuuluvine apurakennuksineen sekä pelto- ja niittytilkkuineen. Viljanti 1940, 91–92. Niissä tapauksissa, joissa rusthollari tai ruotutalolliset eivät täyttäneet ratsumiehensä tai sotamiehensä asuttamisesta annettuja määräyksiä, oli säädetty erikseen. Torpan puuttuessa ratsumiehelle ja ruotusotamiehelle tuli maksaa ns. huoneenvuokra. Wijkander 1866, 206; Viljanti 1940, 92; Korkiakangas 1974, 118. Ruotusotamiehelle oli puolestaan mahdollista korvata puuttuvat pellot maksamalla hänelle vuosittain ns. ruotuviljana kaksi tynnyriä viljaa. Ruotuvilja oli katovuosina mahdollista maksaa myös rahassa. Viljanti 1940, 92 ja sotamiessopimuksen 5§ sivulla 211. Vrt. Niemelä 1990, 121–122.

²⁷⁹ Viljanti 1940, 95. Käsitteestä ruotujakolaitos osana määräjakolaitosta ks. esim. Pylkänänen 1996, 227.

²⁸⁰ Modée 1742, 300–304; Ks. myös Korkiakangas 1996, 146–147.

²⁸¹ Modée 1742, 301. Ks. myös Juvelius 1914, 3 ja Juvelius 1919, 42–43.

(...)

1.) Rusthållarne och Rotarne böra nu i början, och til dess Ryttaren eller Knechten kan komma at tiltråda och bruka hwar och en sit eget Torp-ställe med des förmåner, försörja dem med Herberge och kost hemma hos sig, hwaremot de imedlertid, och så länge detta warar, icke skola wara plicktige, at gifwa den något Löhn, Spanmål, Huslega, besichtnings-kost, eller hwad annat mera wara och nämnas kan, som de eljest efter Förordningar och Contracter äro berättigade til, när de innehafwa och bruka deras egne Torpställen (...)

2.) Ryttaren och Soldaten deremot bör å sin sido åtnöja sig med Hus-rum och Husmans-kost hos Rusthållaren och Rote-bonden sådant, som är til fångs och Bonden sielf hafwer och lefwer wid, och derwid gå honom med hielp och arbete til handa, hwarföre ha doch, när det är af den beskaffenhet, at Bonden deraf kan hafwa någon märckelig båtnad och hielp i sin näring, bör niuta af honom en skälilig betalning, efter Landens bruk och Bondens förmågo.

Ratsutilallisten ja ruotujen tuli antaa rakuunoilleen ja sotamiehilleen asunto ja ruoka kotonaan kunnes heille kuuluvat sotilastorpat olisi jälleen rakennettu ja niiden viljelykset saatu kuntoon. Samalla rusthollit ja ruodut vapautettiin toistaiseksi kaikista sopimusten mukaisista maksuista kuten palkasta, huoneenvuokrasta, (ruotu)viljasta, katselmusmuonista ja -juomarahosta. Sotamiesten tuli omalta osaltaan tyytyä siihen asuntoon ja ravintoon, minkä ruodut heille kykenivät tarjoamaan.²⁸² Työskennellessään rusthollarin tai ruotuosakkaan hyväksi miehillä oli kuitenkin oikeus kohtuulliseen maan tavan ja talollisen maksukyvyyn mukaiseen korvaukseen – *efter Landets bruk och Bondens förmågo*.

Väliaikainen asetus vapautti rusthollit ja ruotutalolliset myös sotamiessopimuksen mukaisesta kyyditys- ja muonitusvelvoitteesta katselmusten osalta.²⁸³ Tässä suhteessa tilanne muuttui viimeistään vuonna 1725. Tuolloin sotakollegio antaessaan 4.5.1725 määräyksen suomalaisrykmenteissä pidettävistä katselmuksista määräsi myös, että sotilaille tuli antaa elatus – *besiktningkost* – katselmuksen aikana.

2.3.1 Palkkausolot

Asetuksen voimassaoloaika näyttää olleen aikalaisille jossain määrin epäselvä. Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherra Petter Stierncrantz erehtyi joulukuussa 1722 antamaan kuulutusmääräyksen, että lokakuun 1721 asetuksen määräyksistä olisi luovuttu ja palattu noudattamaan rakuunoiden ylöspidossa kuninkaan aikaisempia säädöksiä ja määräyksiä.²⁸⁴ Maaherran erehdyksen taustalla

²⁸² Kts. myös Wijkander 1866, 249; Juvelius 1919, 42 ja seur.; Cederberg 1942, 61; Korkiakangas 1996, 146–147.

²⁸³ Juvelius 1914, 10–11. Sotamiessopimuksen mukaan rusthollarit ja ruotutalolliset olivat velvollisia kyyditsemään katselmuksiin lähtevät sotilaansa katselmuspaikalle ja evästäämään heidät tarpeellisella määrällä muonatarvikkeita ja juomarahaa. Viljanti 1940, 92 ja sotamiessopimuksen 6§ sivulla 212; Korkiakangas 1996, 101.

²⁸⁴ Robert Fredrik de la Barre kuninkaalle Raaseporissa 3.1.1723. RA Administrativa handlingar rörande armén, vol. 155.

oli ilmeisesti Turun ja Porin läänin rusthollarien elokuussa 1722 tekemä päätös korottaa omille henkirakuunoilleen maksettavaa vuosipalkkaa ja huoneenvuokraa. Päätöksessään Turun ja Porin läänin rusthollarit sitoutuivat maksamaan rakuunoilleen palkkana kymmenen hopeataalaria vuodessa ja torpan puuttuessa huoneenvuokrana kaksi hopeataalaria sopimustenmukaisten kuuden hopeataalarin ja kolmen kuparitaalarin sijasta. Korotuksella, joka oli vastoin väliaikaista asetusta, pyrittiin rauhoittamaan läänissä puhjenneita levottomuuksia.²⁸⁵ Päätös koski kuitenkin vain henkirakuunoita.

Helmikuussa 1722 Hämeen läänin jalkaväkirykmentin komentaja Otto Johan Maijdell ilmoitti kuninkaalle, että osa rykmentin ruoduista oli anonut lupaa saada palkata lainasotamiehensä ruodun varsinaiseksi sotamieheksi ja että osa ruotsalaissoitilaista oli myös siihen halukkaita.²⁸⁶ Näin ruodut pyrkivät varmistamaan miespulan vallitessa oman sotilaan. Varhaisin maininta löytyy keväältä 1723. Tuolloin eräs tuuloslainen ruotu oli maksanut lainasotamiehelleen asiankuuluvan käsirahan.²⁸⁷ Henkikomppanian ruodun nro 4 ruotutalolliset jopa tyrkivät omalle lainasotamiehelleen uutta pääpalkkaa.²⁸⁸ Kuninkaalla ja sotakollegiolla ei ollut lainamiesten uudelleen pestäamisen suhteen kielteistä sanottavaa, etenkin kun väliaikaisen asetuksen 7. pykälä varsin yksiselitteisesti antoi ruotsalaissoitilaille mahdollisuuden palvella sijoitusrustholliaan tai ruotuaan niin kauan kuin sotilas ja rustholli/ruotu siitä keskenään sopivat: *och måge Rusthållarne och Rotarne i Finland behålla samma Manskap, antingen alt framgent, så wida Rusthållet eller Roten med denne ditlånthe Swentienare eller Kneckt derom åsamjas kan.*²⁸⁹

Ilmiö johti kuitenkin epätietoisuuteen siitä, olivatko muutkin lainamiehet oikeutettuja uuteen käsirahaan ja pääpalkkaan. Väliaikainen asetusta kun ei ohjeistanut tällaista tilannetta.²⁹⁰ Keväällä 1724 maaherra Stierncrantz joutuikin

²⁸⁵ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Registratur 3.10.1722 nro 23, 9.10.1722 nro 103 ja 14.12.1722 nro 77; Modée 1742, 540–541. Ks. myös Juvelius 1914, 7, 24; Fagerlund 1980b, 102; Korkiakangas 1996, 147–148. Korotus jäi kuitenkin tilapäiseksi, sillä vuonna 1724 vuosipalkka laski 9 hopeataalariin ja vuonna 1727 se oli jo saavuttanut säädöstenmukaisen tason 6 hopeataalaria. Läänissä ilmenneistä levottomuuksista mm. KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 9.1.1723 nro 36; Fagerlund 1980a, 33; Korkiakangas 1996, 147. Henkirakuunarykmenttiin siirrettiin yli 700 miestä ns. vanhemmasta värvätyistä Henkirakuunarykmentistä – *Kungl. Maj:ts Livregemente dragoner* - ja 80 miestä Uplannin säätyläisrakuunarykmentistä, joten peräti 76,8 % sen vahvuudesta oli lainamiehiä. Blomqvist 1990, 90 Tabell 2. On mahdollista, että niinkin suuren lainamiesmäärän ollessa kyseessä, miesten tyytymättömyys alkeellisiin oloihin Suomessa on saanut tukea vahvasta ryhmäidentiteetistä ja johtanut siksi niinkin näkyvään protestiin.

²⁸⁶ RA Administrativa handlingar rörande armén, Överstarnas skrivelser, Serie I, Indelta regementen, vol. 274, Tavastehus läns infanteriregementen 1720–1726, Otto Johan Maijdell kuninkaalle 19.2.1722; KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 11.5.1722 nro 34, Sotakollegio kuninkaalle 11.5.1722; KA, Fredrik I:s registratur 1722 (kopio), 518, Kuningas Otto Johan Maijdellille 31.5.1722. Samantapaista halukkuutta ilmeni loppuvuodesta 1722 myös Savon ja Savonlinnan läänin jalkaväkirykmentissä. KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 5.2.1723 nro 18.

²⁸⁷ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevböcker 1723, 6343–6345, Otto Johan Maijdel sotakollegiolle 20.5.1723.

²⁸⁸ KA, Militaria 412, HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrulla, 38; KrA, GMR, TLIR 1735: 42.

²⁸⁹ KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 11.5.1722 nro 34; sama 5.2.1723 nro 18; Modée 1742, 303, Väliaikaisen asetuksen 7§.

²⁹⁰ Mm. KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 5.2.1723 nro 18.

hakemaan KM:n vahvistusta sille, ettei miehille tarvinnut maksaa uutta käsirahaa ja pääpalkkaa.²⁹¹ Vahvistuksen saavuttua se luettiin tiedoksi seurakunnissa, jotta mahdollisilta käsiraha- ja pääpalkkavaatimuksilta vältyttäisiin jatkossa.²⁹²

Tehdyt sopimukset myötäilevät yleistä sopimuslinjaa sekä käsittivät käsirahan ja/tai pääpalkan. Alla olevassa asetelmassa luontaistuotteina maksetun pääpalkan rahallinen arvo on ilmoitettu läänin vuoden 1726 hintatason mukaan.²⁹³

TAULUKKO 15 Ruotsalaissotilaille maksetut käsirahat ja pääpalkat

Nimi	Käsiraha	Pääpalkka	Pääpalkan rahallinen arvo Uudenmaan ja Hämeen läänissä 1726
Erik Fältfärdig	6 Dr Kmt	1 T ohraa	16,5 Dr Kmt
Ander Winge	..	1 lehmä	19,5 Dr Kmt
Erik Lindberg	6 Dr Kmt
Anders Li(n)gren	..	30 Dr Kmt	-
Jonas Löving	6 Dr Kmt	50 Dr Kmt	-
Nils Fernström	6 Dr Kmt	1 T ruista	18 Dr Kmt

Lyhenteet: Dr = taalari, T = tynnyri, Kmt = kuparirahassa

Ruototalollisten sotamiehilleen maksamat pestiraha ja pääpalkka vaihtelivat siis jonkin verran. Jari Niemelän mukaan pestiraha samoin kuin muut kertaluontoiset korvaukset olivat talollisten ja sotilaan välisiä asioita, joista sopiesaan sopijaosapuolten ei tarvinnut noudattaa kirjaimellisesti määräyksiä.²⁹⁴ Tunnettujen tapausten perusteella näyttää siltä, että maksettu käsiraha oli säädösten mukaiset 6 kuparitaalaria, mutta pääpalkka vaihteli sopimuksittain ja maksettiin joko luontaistuotteina tai rahana.²⁹⁵ Orimattilan pitäjään sijoitettu Erik Feltfärdig sai käsirahana 6 kuparitaalaria ja pääpalkkana tynnyrin ohraa – *karlen af Rotan tagit 6Cr i städzel och 1 Ta korn i Lega –*, Anders Winge pääpalkka-

²⁹¹ RA, Landshövdingarnas skrivelser, vol. 10, Nylands och Tavastehus lähn, Maaherra Stierncrantz kuninkaalle Helsingissä 2.4.1724.

²⁹² KA, Militaria 433a, 1724–1725, 137, Kuningas Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherralalle 16.5.1724; KA, Espoon ka, Asetuksia ja kuulutuksia 1720–1733, 263–263v, Maaherra Petter Stierncrantz in Helsingissä 15.6.1724 päivätty kuulutus. Lainasotilaat olivat Suomeen komennuksesta huolimatta edelleenkin alkuperäisten ruotsalaisruthollien ja säätyläisten palkkaamia sotilaita, elleivät he tehneet uutta sopimusta hämäläisruthollarin tai -ruodun kanssa. Miehillä ei siis ollut oikeutta vaatia uutta käsirahaa ja pääpalkkaa – nehän he olivat saaneet jo ruotsalaisruthollien ratsumiehiksi ja säätyläisrakuunoiksi pestäutuessaan.

²⁹³ KA 8175, 2948–2950, 1726 Åhrs Markgång uthi Nylands och Tafwastehuus Lähn.

²⁹⁴ Niemelä 1990, 116.

²⁹⁵ Säädösten mukainen koko korpraalikunnan yhdessä maksama 50 kuparitaalarin pääpalkka oli jäänyt pois käytöstä ja kukin ruotu vastasi pääpalkasta yksinään. Vrt. Niemelä 1990, 116.

na yhden lehmän – *karlen tagit i Lega af rotan 1 Koo* – ja Erik Lindberg käsirahana 6 kuparitaalaria – *tagit 6Cr af Rotan i stedzeln*.²⁹⁶

Sopimus ei aina syntynyt säröittä. Asikkalan Kurhilassa ruotuisännät maksoivat sotamies Jonas Lövingille käsirahana säädösten mukaiset 6 kuparitaalaria, mutta Löving ei tyytynytkään siihen, vaan peräsi ruotuisänniltään käräjillä vielä 50 kuparitaalaria pääpalkkana.²⁹⁷

Mikäli miehet saivat pian sopimuksen teon jälkeen eron tai jäivät palaa-matta lomiltaan, he olivat velvollisia korvaamaan ruotuisännilleen saamansa pääpalkan ja käsirahan. Lammilla sotamies Bengt Lindbergin ruotuisännät olivat vuonna 1724 – tai jo ennen sitä – maksaneet Lindbergille käsirahan ja pääpalkan. Kesäkuussa 1724 lomalle Ruotsiin päästetty Lindberg ei kuitenkaan palannut takaisin Lammille, joten häneltä ryhdyttiin viranomaisteitse perimään rahoja takaisin.²⁹⁸ Myös sotamies Anders Lindgren Heinolasta velvoitettiin 1728 myönnetyt eron yhteydessä korvaamaan saamansa pääpalkka ruotutalollisilleen.²⁹⁹

Käsirahan ja pääpalkan maksu saattoi siirtyä hyvinkin kauas tulevaisuuteen. Sääksmäen Mustilahteen sijoitetun Nils Fernström ja ruotuisäntien ilmeisen myönteisessä hengessä tapahtunut yhteiselo rikkoutui 1729 yhden ruotuisännistä loukattua Fernströmiä. Siitä suivaantuneena vuosikaudet ilman omaa sotilastorppaa elänyt Fernström ryhtyi peräämään oikeuksiaan. Hän vaati ruotuisänniltään kaikilta rauhanteon jälkeisiltä vuosilta hänelle kuuluvaa huoneenvuokraa ja uhkasi erota palveluksesta. Ruotuisäntä uhkasi puolestaan hankkia Fernströmin tilalle uuden miehen. Miehet pääsivät kuitenkin sopimukseen siitä, että Fernström sai jatkaa ruodun sotamiehenä. Ruotuisäntä lupasi maksaa Fernströmille uuden miehen palkkaukseen tarvittavan käsirahan 6 kuparitaalaria sekä pääpalkkana tynnyrin ruista.³⁰⁰ HJR:n Sysmän komppaniaan sijoitettu Anders Boman valitti vielä vuonna 1749 eräässä kirjeessään rykmentinkomentajalle palvelleensa alkuperäisessä sijoitusruodussaan ilman käsirahaa ja pääpalkkaa aina vuoteen 1743, jolloin hänet ylennettiin korpraaliksi ja siirrettiin toiseen ruotuun.³⁰¹

Myös vuosipalkan suhteen oli epätietoisuutta.³⁰² Savon ja Savonlinnan läänin jalkaväkirykmentin komentaja Johan Stjernschantz pyysi keväällä 1723

²⁹⁶ KA, Militaria 412, HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrulla, 45 ja 46; KrA, GMR, TLIR 1735, 51 ja 52.

²⁹⁷ Asikkalan kesäkäräjät 19.-21.7.1725, 89–89v.

²⁹⁸ HMA, UHLkA Ea:3, Kirjekonseptit 1730, 942, C D Schmiedefelt Hämeenlinnassa 26.10.1727; KA, Militaria 412, HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrulla, 203. Myös KrA, GMR, TLIR 1735, 186.

²⁹⁹ (...) och efter han tagit 30 Cr Kmt i Lega af denne Rota skalla han hoos Bönderne dät aftiena. KA, Militaria 412, HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrulla, 527. Myös KrA, GMR, TLIR 1735, 441.

³⁰⁰ Sääksmäen kesäkäräjät 30.5.–2.6.1729, folionumerotta.

³⁰¹ KA, Militaria 464b, Hämeen läänin jalkaväkirykmentti, Saapuneita kirjeitä 1748, Anders Boman everstille Pakaassa 25.2.1747. Ks. myös Vuorimies 1999, 9; Vuorimies 2003, 132 ja 192.

³⁰² Vuosipalkan maksoi rykmentistä riippuen joko rustholli/ruotu tai kruunu. Savon ja Savonlinnan läänin, Viipurin läänin ja Pohjanmaan jalkaväkirykmenteissä vuosipalkan maksoi ruotu, kaikissa rakuunarykmenteissä rustholli ja Uudenmaan, Hämeen, Turun ja Porin läänien jalkaväkirykmenteissä poikkeuksellisesti kruunu.

sotakollegiolta lausuntoa, oliko hänen rykmenttinsä sotamiehillä – sekä suomalaisilla että ruotsalaisilla – oikeus (vuosi)palkkaan. Sotakollegio vastasi myönteisesti.³⁰³ Sotakollegio toteaa erityisesti, että väliaikainen asetus määräsi menettelyistä ainoastaan siinä vaiheessa, kun rykmentit saapuivat Suomeen. Tarkoitus ei suinkaan ollut antaa ruoduille pitemmäksi ajaksi vapautusta palkanmaksusta – *ei kunna längre sträckes till befrielse för Rotarne at erläggga till sine Såldaters lön*.³⁰⁴

Toisaalta kruunu, jonka velvollisuus oli maksaa Hämeessä jalkaväkirykmentin sotilaille kuuden hopeataalarin suuruista vuosipalkkaa, maksoi sitä ensi kerran vasta vuonna 1726. Tuolloinkin sitä riitti vain 24 hopeaäyriä mieheen, joka sekin koostui vuosien 1723, 1724 ja 1725 verokertymistä.³⁰⁵ Tällainen ripottainen palkanmaksu johtui siitä, että kruunun maksama vuosipalkka oli riippuvainen jakolaitoksen periaatteiden mukaisesti siihen varattujen tilojen verotuotosta, joista valtaosa oli tuolloin rästissä.³⁰⁶

2.3.2 Sotilastorppa pelto- ja niittytilkkuineen

On mahdollista, ettei osaa sotamiesten sotilastorpista ehditty rakentaa ennen sodan syttymistä,³⁰⁷ mutta ehkä tärkeämpi syy torppien mahdolliselle puuttumiselle löytyy pitkään jatkuneesta sodasta; sodan tuhot, torppien käyttämättömyys ja korjauksien puute johtivat torppakannan rapistumiseen.³⁰⁸

Hausjärvellä Tuomas Matinpoika Äikää oli myynyt venäläismiehityksen aikana ruotunsa sotilastorpasta pirtin, navetan ja sen yhteyteen rakennetun rehuladon. Myyntiä hän perusteli sillä, että rakennukset olivat vanhoja ja heikko-

³⁰³ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevbok 1723, 5393-5395, Johan Stjernschantz sotakollegiolle 16.3.1723. Kirjeen alkuosaan kirjattu sotakollegion päätös: *med lönen kan förhållas efter knekte Contrakte*.

³⁰⁴ KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 19.4.1723 nro 108.

³⁰⁵ KrA, Finska regementet, TLIR vol. 3, Räkningar 1725, 214.

³⁰⁶ Tyypillistä vuosipalkan maksatuksessa olikin, että *hemkall*-verojen hitaan perinnän johdosta tietynä vuonna maksettu kruununpalkka koostui kyseisen vuoden verokertymän lisäksi usean aikaisemman vuoden tipoittain kootuista rästeistä. Vuonna 1728 jaettava summa 4 taalaria 22 äyriä ja 2 penninkiä koostui vuoden 1728 kruununpalkkaosuudesta 2 taalaria ja 17 penninkiä ja edellisten vuosien 1722-1727 palkkarästeistä seuraavalla tavalla, 1722/2 1/2 penninkiä, 1723/9 penninkiä, 1724/3 äyriä ja 20 penninkiä, 1725/5 äyriä ja 5 1/2 penninkiä, 1726/24 äyriä sekä 1727/1 taalari, 9 äyriä ja 20 penninkiä. Rästien osuus oli melko tarkkaan puolet kokonaissummasta. KrA, Finska regementet, TLIR vol. 4, Räkningar 1726, 228 ja seur. Toteutuneen vuosipalkan suuruudesta ks. lisäksi Viljanti 1940, 93; Jutikkala 1957, 249-250; Niemelä 1990, 119-120 passim; Screen 2007, 51-52.

³⁰⁷ Lappalainen 2001, 163. Lappalaisen luoma kuva lienee hieman skeptinen. Viljanti antaa selvästi ymmärtää, että sotilastorppalaitos oli suuren Pohjan sodan syttyessä jo hyvässä mallissa. Mm. HJR:n komentaja eversti Georg Johan Maijdell oli pyrkinyt siihen, että kaikki hänen rykmenttinsä ruodut olisivat hankkineet talven 1696-1697 aikana tarpeelliset rakennusaineet, niin että kevääksi 1697 kaikki sotamiestorpat saataisiin valmiiksi. Viljanti 1940, 94-95. Viljannin mukaan vuonna 1700 Turun läänin jalkaväkirykmentin ruoduista 93,8 prosentilla oli jo torppansa tai ainakin torppapaikka jo valmiiksi katsottuna ja Viljanti pitääkin Turun läänin sotilastorppalaitosta suuren Pohjan sodan syttyessä jo melko täydellisenä. Viljanti 1935, 200-202. Ks. myös Korkiakangas 1974, 122.

³⁰⁸ Vrt. mm. Juvelius 1914, 23; Lindeqvist 1919, 427.

kuntoisia. Hän totesi syyksi myös sen, etteivät ryssät ehtisi niitä polttaa.³⁰⁹ Jal-kaväkikorporaali Nils Aspengrenin torppa Pälkäneen Kärväntälässä taas oli pa-lanut ruotuisännän huolimattomuuden takia.³¹⁰

Mitään sotilastorppien välittömästi sodanjälkeistä kuntokartoitusta ei teh-ty, ei liioin selvitetty sitä, missä tahdissa niitä kunnostettiin ja rakennettiin rau-hanteon jälkeisinä vuosina. Joitakin havaintoja alkuvuosilta löytyy. Rakuuna Lars Lönbergillä Hattulassa oli oma torppa jo kesällä 1724; se sijaitsi Lakkosen rusthollin pihapiirin ulkopuolella tien toiselle puolella.³¹¹ Ruotuisäntä Mikko Erkinpoika Asikkalan Vähinmaasta oli rakentanut uuden sotilastorpan jo ke-sään 1723 mennessä.³¹² Lupauksiakin annettiin. Padasjoen Osoilassa ruo-tuisännät lupasivat 1723 rakentaa sotamiehelleen torpan, kunhan siihen tarjou-tuisi vain tilaisuus.³¹³

Sysmäläisen Toivolan rusthollin keväällä 1726 eron saanut rakuuna An-ders Zessling oli jäänyt kokonaan ilman torppaa siksi, etteivät rusthollin lam-puodit olleet päässeet rakentamaan sitä vaikka torpan paikkakin oli jo määrätty. Vika ei kuitenkaan ollut lampuodeissa. Rusthollin omistaja, Hauhon kappalai-nen Salomon Stichaeus oli kieltänyt pystyttämästä torppaa, sillä hän oli sijoitta-nut samalle paikalle jo erään torpparin, ja käsenyt lampuotejaan odottamaan kunnes osoittaisi rakuunatorpalle uuden paikan.³¹⁴

Hauholla Kokkilan Köykän rusthollin rakuunatorpan rakentaminen sujui nopeammin. Rusthollin rakuuna Sven Yttman pääsi jo syksyllä 1725 muutta-maan omaan torppaan.³¹⁵

Puutteellisia asumisoloja selviteltiin myös käräjillä. Sotamies Sven Lidma-nin ruotuisännät Juho Sipilä ja Samuli Eskola Asikkalan Kalliolasta tuomittiin täyttämään rakentamisveloitteensa ja maksamaan Lidmanille huoneenvuok-raa niiltä kolmelta vuodelta, jotka hän oli joutunut olemaan ilman torppaa. So-tamies Carl Stiernan ruotuisännät Juho Paavonpoika ja Erkki Juhonpoika saman pitäjän Kurhilasta joutuivat maksamaan huoneenvuokraa kahdelta vuodelta ja sotamies Lars Hjerpen ruotuisännät saattamaan Hjerpen torppa, josta puuttui vielä katto sekä ovet, pikaisesti asumiskuntoon.³¹⁶ Asikkalan seuraavilla kesä-käräjillä sotamies Jonas Lövingin ruotuisännät tuomittiin rakentamaan Lövin-gille torppa apurakennuksineen, osoittamaan sille kuuluvat pelto- ja niittyalat

³⁰⁹ Janakkalan syyskäräjät 30.9.-3.10.1728, 361v-362. Tällaista rakennuskannan tarpee-tonta hävittämistä oli tapahtunut muuallakin. Esimerkiksi Padasjoella majuri Karl Henrik Sprengtportenin lampuoti Risto Antinpoika oli vienyt majurin virkatalosta muutamia rakennuksia ja käyttänyt muun muassa vanhan tuparakennuksen hirssiä viertohirsinä kaskimaallaan. Lindeqvist 1919, 429-430.

³¹⁰ Pälkäneen syyskäräjät 15.-17.10.1724, 292.

³¹¹ Hattulan ja Lehijärven kesäkäräjät 11.-13.6.1724, 121v.

³¹² Padasjoen kesäkäräjät 24.-25.5.1723, 85-86. Tosin se oli rakennettu kyläläisten kulku-väylälle liian lähelle kylän aittoja, josta syystä se määrättiin siirrettäväksi turvalli-semblaan paikkaan.

³¹³ Padasjoen syyskäräjät 19.-21.11.1723, 445-446.

³¹⁴ Sysmän kesäkäräjät 6.-9.6.1726, 116.

³¹⁵ Hauhon talvikäräjät 10.-13.1.1726, 330-331 ja kesäkäräjät 23.-26.5.1726, 450v-451.

³¹⁶ Asikkalan talvikäräjät 18.-20.1.1725, 31-32, 59-60, 57-59.

ja maksamaan vuosilta 1722-1724, jolloin Lövingillä ei ollut asuttavanaan omaa torppaa, huoneenvuokrana 9 kuparitaalaria.³¹⁷

Lainamiehet osoittivat myös oma-aloitteisuutta asumisolojensa kohentamiseksi. Hollolan Uskilassa palvelleet lainasotamiehet Jakob Westerberg ja Olof Näsman rakensivat torppiinsa omin kustannuksin aitat, edellinen vuonna 1725, jälkimmäinen kolme vuotta myöhemmin.³¹⁸

Väliaikaisen asetuksen tarkoitus ei ollut, että ruotutalolliset vitkuttelisivat torppien rakentamisessa vuodesta toiseen. Vauhdittaakseen sotilastorppien kunnostamista maaherra Petter Stierncrantz määräsi 40 markan uhkasakon niille ruoduille, jotka eivät olleet määrääkaikaan menneessä vastanneet velvoitteistaan.³¹⁹ Ala-Hollolan kihlakunnan kruununvouti Gabriel Melart ryhtyi jopa pänemaan sakkopäätöstä toimeen kihlakunnassaan. Hän moitti syksyllä 1726 Janakkalan, Vanajan ja Rengon kärjäkansaa siitä, että suuri osa pitäjän sotilastorppista oli edelleen rakentamatta muiden ollessa epätydyttävässä kunnossa. Ruotutalolliset puolustautuivat valittamalla köyhyyttään ja sitä, että heidän omatkin sodan aikana hävitetyt talonsa ja peltonsa olivat vielä kunnostamatta ja että osa ruotutaloista oli vielä autioita tai vasta hiljattain otettu viljelykseen.³²⁰

Pahimmin sodassa kärsineissä pitäjissä torppien rakentaminen tai kunnostaminen saattoi lykkääntyä aina seuraavalle vuosikymmenelle. Katalan isäntä Hattulassa ei ollut vielä vuoteen 1733 mennessä hoitanut velvoitteitaan sotilastorpan rakennusten suhteen. Laiminlyönnin taustalla oli isännän köyhyys, sillä sakkojakaan hän ei pystynyt maksamaan, vaan joutui sovittamaan ne ruumiillisesti.³²¹ Erityisesti Sysmässä sotilastorppien kunto oli 1730-luvulle tultaessa keho. Hämeen läänin jalkaväkirykmentin komentaja Lorentz von Numers edellytti vuonna 1731 sitä, että maaherra antaisi kruununpalvelijoille vakavan huomautuksen asiasta.³²² von Numersin valitus näyttää myös tehonneen. Vuoden 1735 katselmuksessa Sysmän komppanian sotilastorppien ja apurakennusten kunto todettiin jo keskimääräistä paremmaksi (taulukko 16).

Sotilastorppien kuntokartoitus suoritettiin ensimmäistä kertaa vasta rykmenttien vuoden 1735 pääkatselmusten yhteydessä. Hämeen läänin jalkaväkirykmentin komppaniakohtaisissa yhteenvedoissa on luokiteltu torpan rakennuksista tupa, aitta, navetta ja lato viiteen kuntoluokkaan: 1) puuttuu kokonaan, 2) on kelvoton, 3) on korjattava, 4) kelpaa vielä, 5) on uusi (taulukko 16).

³¹⁷ Asikkalan kesäkäräjät 19.-21.7.1725, 89-89v.

³¹⁸ Hollolan talvikäräjät 8.-10.2.1725, 125; Hollolan syyskäräjät 26.-30.11.1728, 229.

³¹⁹ Janakkalan syyskäräjät 9.-12.11.1726, 515v-516v. Ks. myös Koskimies 1966b, 256.

³²⁰ Emt. Janakkalan syyskäräjät 9.-12.11.1726, 515v-516v. Myös Jämsässä talvella 1727 velvoitteiden laiminlyömisestä syytteesen joutuneet ruotutalolliset vetosivat siihen, etteivät he olleet raskaiden katovuosien takia jaksaneet rakentaa sotilastorppiansa, eivätkä aina edes olleet ehtineet rakentaa omia huoneitaan. Jämsän syyskäräjät 20.-22.9.1727, ei sivunumerointia. Ks. myös Koskimies 1962, 109 ja Koskimies 1966b, 256.

³²¹ KA 8212, 3236.

³²² Koskimies 1966b, 256-257.

TAULUKKO 16 HJR:n sotilastorppien rakennuskannan tila 1735

Rakennustyyppi	Yht.	Tupa			Aitta			Navetta			Lato		
		+	+/-	-	+	+/-	-	+	+/-	-	+	+/-	-
Henkikomppania	129	48	35	46	75	35	19	83	30	16	82	32	15
Everstiluutnantin k.	128	51	46	31	82	14	32	90	13	25	97	15	16
Majurin k.	128	62	25	41	78	23	27	69	19	40	88	14	26
Asikkalan k.	128	86	21	21	71	32	25	58	35	35	81	25	22
Sääksmäen k.	128	83	19	26	105	7	16	98	11	19	89	20	19
Jämsän k.	128	50	39	39	57	10	61	61	27	40	75	14	39
Sysmän k.	128	80	30	18	105	15	8	80	10	38	90	10	28
Rautalammin k.	128	108	13	7	108	12	8	108	12	8	108	11	9
Yhteensä	1025	568	228	229	681	148	196	647	157	221	710	141	174
%	100	55	22	22	66	14	19	63	15	22	69	14	17

Lähde: KrA Generalmönsterrullor, TLIR 1735, 84–85, 143–144, 204, 262–263, 320–321, 373–374, 427 ja 484–485.

Merkinnät: + = uudet ja kelvolliset, +/- = korjattavat ja - = kelvottomat ja puuttuvat.

Myös rakuunarykmentin sotilastorpat katsastettiin vuonna 1735. Heikoin tilanne oli rykmentin eteläisimmässä Everstiluutnantin komppaniassa: 34 rakuunalta puuttuivat kaikki sotilastorpan rakennukset ja 25 muun sotilastorpan osalta kirjattiin erilaisia puutteita tai todettiin rakennusten olleen huonokuntoisia. Sääksmäen komppaniassa vastaavat luvut olivat 6 ja 11, Ylä-Hollolan komppaniassa 11 ja 44 sekä Ala-Hollolan komppaniassa 17 ja 13. Puuttuvat ja huonokuntoisiksi todetut rakennukset on eritelty taulukkoon 17.³²³

³²³ Torpan puuttuminen ei aina johtunut rusthollarien tai ruotatalollisten haluttomuudesta osoittaa rakuunalleen omaa torppaa; lainarakuuna Jonas Rijman oli menettänyt torppansa Tyrvännön Mälkiäisten kylän tuhonneessa tulipalossa, jossa tuhoutui myös kahden muun rakuunan torpat. KrA, GMR, Nylands lätta dragonkår 1735, 206 ja 361v. Myös Sääksmäen komppanian rusthollin nro 104 sotilastorppa apurakennuksineen oli tuhoutunut tulipalossa paria vuotta aikaisemmin 1733.

TAULUKKO 17 UHRR:n hämäläiskomppanioiden sotilastorppien puuttuvien sekä korjausten tarpeessa olevien tupien ja apurakennusten määrä 1735

	N	Puuttuu					Korjattava			
		Kaikki	Tupa	Aitta	Navetta	Lato	Tupa	Aitta	Navetta	Lato
Everstiluutnantin k.	59	34	3	3	2	8	13	13	11	10
Sääksmäen k.	17	6	4	4	3	4	2	0	1	1
Ylä-Hollolan k.	55	11	19	9	12	4	10	8	10	6
Ala-Hollolan k.	30	17	2	3	3	3	6	5	7	5
Yhteensä	161	68	28	19	20	19	31	26	29	22
%	32	14	6	4	4	4	6	5	6	4

Lähde: KrA Generalmönsterrullor, NoTLDrR 1735, 103–105, 206, 260–262 ja 361–362. N-sarake ilmoittaa luetteloissa mainittujen rusthollien määrän. %-luvut ilmoittavat puutteiden suhteellisen määrän oletuksella, että loput torpat olivat kunnossa (ts. 100n/125 %).

Eniten puutteita oli varsinaiseen asumiseen tarkoitettujen tuparakennusten kohdalla. Apurakennusten, aitan, navetan ja ladon osalta tilanne oli jo parempi. Tämä oli myös sotilaan ja hänen perheensä etu. Sotilasperheen asuminen ruotutalollisten tiloissa oli kyllä mahdollista, mutta karjan pito ja omaisuuden säilyttäminen edellyttivät siihen tarkoitettuja omia tiloja. Alueellisesti tarkasteltuna paras tilanne oli pohjoisessa Hämeessä Rautalammin komppanian alueella. Sitä vastoin tiheään asutussa eteläisessä Hämeessä tilanne oli heikompi – heikoin Henkikompaniassa, jossa 35 sotilastorपालta (27,1 %) tupa puuttui kokonaan ja 11 (8,5 %) sotilastorpan tupa oli asumiseen kelpaamaton.³²⁴ Paradoksaalista onkin, ettei Pohjois-Hämeeseen sijoitettu kuin pieni joukko lainasotamiehiä. Pääosa lainamiehistä joutuikin tyytymään alkuvuosina puutteellisiin etelähämäläisiin asumisoloihin tai tyytymään rusthollarien ja ruotutalollisten tarjoamiin tilapäismajoituksiin.

Vielä 1730-luvun loppupuolella rakentamisvelvoitteensa laiminlyöneitä rusthollareita ja ruotutalollisia piti patistaa torppien pystyttämiseen tai olemassa olevien, mutta ränsistyneiden rakennusten kunnostamiseen.³²⁵ Kuusi hollolaista ruotua veloitettiin sakon uhalla hankkimaan talven 1738 aikana sotilastorppiin tarvittava rakennusmateriaali ja pystyttämään torpat seuraavan kesän

³²⁴ KrA, GMR, TLIR 1735, 84-85. Taulukon 16 Henkikomppanian Tupa/(-)-alasarakkeen kokonaissumma on tuolloin 35 + 11 = 46.

³²⁵ Lammin talvikäräjät 26.1.-4.2.1738, 100-101 ja 101-102; Hollolan talvikäräjät 16.-24.1.1738, 42; Asikkalan syyskäräjät 13.-21.9.1738, 432-434.

aikana. Kaksi torpista kuului ruotsalaissotilaille.³²⁶ Vastaava uhkasakko lange-
tettiin syksyllä 1738 komppanian kuudelle asikkalalaiselle ruodulle.³²⁷ Lammil-
la talvella 1738 annettu uhkasakko ei näytä tehonneen, sillä seuraavan vuoden
1739 talvikäräjillä peräti 25 Majurin komppanian lammilaista ruotua uhattiin
kaksinkertaisella uhkasakolla saattamaan sotilastorppansa asianmukaiseen
kuntoon seuraaviin käräjiin mennessä.³²⁸

Hämeen läänin jalkaväkirykmentin vuoden 1735 pääkatselmusrullan mu-
kaan ruotutorpilla ei eteläisessä Hämeessä – eli Henki-, Everstiluutnantin,
Asikkalan ja Sääksmäen komppanioiden alueilla – ollut lainkaan säädösten
mukaisia peltoja. Sitä vastoin Rautalammin komppanian lähes kaikki sotilas-
torpat olivat saaneet omat peltonsa ja Sysmän komppaniassakin tilanne oli, jos
ei erinomainen, niin ainakin hyvä (taulukko 18). Sopimusten mukaan ruotuta-
lollisten velvollisuus oli korvata puuttuvat pellot vuosittain kahdella tynnyrillä
ruotuviljaa.³²⁹ Tällöin miehet menettivät kaikki oikeudet hyödyntää ruotuisän-
tensä peltoja ja/tai kaskimaita.³³⁰ Valtaosa ruotupelloista korvattiin HJR:ssä
vielä 1730-luvun puolivälissä ruotuviljana. Ruotutalolliset katsoivat tämän joko
taloudellisesti tai työekonomisesti heille edullisemmaksi vaihtoehdoksi.³³¹

TAULUKKO 18 Ruotupellollisten sotilastorppien määrä HJR:n komppanioissa vuonna
1735 sekä niiden ruotujen määrä, jotka korvasivat puuttuvan peltotilkun
ruotuviljalla

Komppania	Hki	Evl	Maj	Asi	Säk	Jäm	Sys	Rau
Peltoa	5	0	..	0	0	..	48	118
Ruotuviljaa	124	128	..	128	128	..	80	10
Yhteensä	129	128	..	128	128	..	128	128

Lähde: KrA Generalmönsterrullor, TLIR 1735, 85, 144, 263, 320v, 374, 485.

Lyhenteet: Hki = Henkikomppania, Evl = Everstiluutnantin komppania, Maj = Majurin
komppania, Asi = Asikkalan komppania, Säk = Sääksmäen komppania, Jäm = Jämsän
komppania, Sys = Sysmän komppania, Rau = Rautalammin komppania.

³²⁶ Emt. Hollolan talvikäräjät 16.-24.1.1738, 42.

³²⁷ Emt. Asikkalan syyskäräjät 13.-21.9.1738, 432-434.

³²⁸ Lammin talvikäräjät 5.-10.3.1739, 219-220.

³²⁹ Viljanti 1940, sotamiessopimuksen 5 § sivulla 211. Mm. Janakkalan syyskäräjät
19.10.-1748, 1339v-1341, (...) *emedan han förstnämnde åhr (1746) ingen åker haft eller i
thess ställe någon rotespannemåhl åtniutit.*

³³⁰ Padasjoen syyskäräjät 27.-29.10.1729, 346v; Hollolan talvikäräjät 5.-9.3.1733, 174-174v.

³³¹ Ruotuviljavaateita löytyy myös aikakauden säilyneestä perukirja-aineistosta. Sekä
Tyrvännössä että Jämsässä vuonna 1737 laadituissa perukirjoissa pesän veloiksi on
merkitty myös ruodun sotamiehelle maksettava ruotuvilja. Ks. tarkemmin esim.
HMA, Sääksmäen tuomiokunnan perukirjat 1737-1744, 151 ja 163.

Alkuvuosien huonojen vuodentulojen takia osa ruotuviljoista jäi rästiin: rästit olivat talokohtaisia, sillä kukin ruotutalollinen vastasi vain oman talonsa ruotumanttaalien mukaisesta osasta ruotuviljoja. Vuoden 1725 aikana näitä rästejä selviteltiin ensimmäisen kerran myös käräjillä. Sotamies Lars Humblalta Hollolasta oli saamatta vielä yksi tynnyrillinen viljaa, sotamies Olof Aleksanderssonilta Orimattilasta yhden ruotuisännän osuutena kolmea kappaa ruista, sotamies Lars Hellbergiltä Hollolan Vesivehmaalta tarkemmin määrittelemätön määrä viljaa, sotamies Petter Normanilta Koskelta vuosien 1722, 1723 ja 1724 ruotuviljat ja sotamies Jonas Lövingiltä Asikkalasta samoin vuosien 1722, 1723 ja 1724 ruotuviljat.³³² Vuonna 1739 ruotutalollinen luutnantti Paul Bosin halusi merkittäväksi kärjäpöytäkirjaan ennen ruodun ruotsalaissotamiehen Matts Florinin Ruotsiin muuttoa, että hän oli maksanut Florinille oman osuutensa vuosien 1722, 1723 ja 1724 ruotuviljoista. Florin oli ilmeisesti ryhtynyt tekemään viime hetkellä tiliä saatavistaan.³³³

Joidenkin lainamiesten nopea siirto ruodusta toiseen saattoi johtaa ruotuviljojen osalta jopa erikummallisiin tilanteisiin. Sotamies Johan Roos yritti saada hausjärveläisiltä ruotuisänniltään vuoden 1727 ruotuviljaa oikeusteitse, mutta epäonnistui. Ruotuisännät vetosivat siihen, etteivät he olleet missään vaiheessa olleet edes tietoisia siitä, että Roos olisi ollut sijoitettuna heidän ruotuunsa.³³⁴

Rakuunoiden peltojen ja niittyjen määrästä oli ainoastaan ohjeellisia määräyksiä. Siitä huolimatta näyttää siltä, että rakuunat olivat pelto- ja niittytilkkujen osalta sotamiehiä paremmassa asemassa. Uskilan Puotilan rusthollin rakuunalla Carl Wahlbergilla Hollolassa ja Koljalan Hakkalan rusthollin rakuunalla Anders Österbergillä Vanajassa oli viimeistään kesällä 1726 käytössään omat peltotilkut, joihin he olivat kylväneet, Wallberg ohraa ja Österberg herneitä.³³⁵ Myös rakuuna Jöns Wallmanilla litistä oli omat pellot, mutta ne olivat jääneet ilman sopimusten mukaista ensikylvöä. Korvaukseksi siitä Wahlman sai erokesänään 1726 viljaa yhteensä 5 1/2 kappaa.³³⁶ Nils Förberg, joka vielä vuonna 1735 oli ilman torppaa

³³² Lammin kesäkäräjät 29.6.-1.7.1725, 727-728; Uudenkylän syyskäräjät 8.-12.11.1725, 136-136v; Asikkalan syyskäräjät 30.10.-4.11.1725, 118v; Hollolan talvikäräjät 8.-10.2.1725, 142-143; Asikkalan kesäkäräjät 19.-21.7.1725, 89-89v.

³³³ Lammin talvikäräjät 5.-10.3.1739, 199.

³³⁴ Janakkalan talvikäräjät 28.-29.2.1728, 269v. Roos siirrettiin syyskuussa 1726 mainittuun hausjärveläisruotuun ja siitä edelleen vuoden kuluttua lopulliseen sijoitusruotuunsa Lammin Arrankorvelle. On täysin mahdollista, ettei Roos missään vaiheessa ilmestynyt Hausjärvelle, vaan siirtyi suoraan Hollolasta Lammille, joten ruotuisäntien ihmetys on ymmärrettävää.

³³⁵ Hollolan syyskäräjät 2.-6.11.1726, 269v ja Hollolan talvikäräjät 14.-18.2.1727, 307v-308; Janakkalan syyskäräjät 20.-25.11.1725, 59v.

³³⁶ Uudenkylän kesäkäräjät 20.-23.6.1726, 166. Vastaavia kiistoja selviteltiin vielä 1740-luvun alussa: Sääksmäeltä kesällä 1742 Vanajaan korpraaliksi siirtynyt korpraali Erik Björckman väitti käräjillä, ettei korpraaliruodun ruotutalolliset Erkki Erkinpoika Rekola ja Juho Anttila olleet milloinkaan luovuttaneet hänelle Hatunniitty-nimistä peltoa valmiiksi kylvettynä ja vaati siksi korvauksena Erkki Rekolalta yhtä tynnyriä ja 10 4/5 kappaa ja Juho Anttilalta 28 4/5 kappaa jotain viljaa - *något mähl*. Janakkalan syyskäräjät 19.10.-1748, 1339v-1341. Hollolaan sijoitetun Augustin Beckmanin ollessa suorittamassa varuskuntapalvelusta, olivat ruotuisännät siirtäneet hänen torppansa jonkin matkaa kylän ulkopuolelle ja raivanneet sinne uuden pellon. Sopimusten mukaan pelto olisi pitänyt myös kylvää valmiiksi, mutta näin ei ollut tapahtunut, vaan kylvö oli tehty ensimmäisen kerran vasta vuonna 1740. Ruotuisännät joutuivat-

ja sen apurakennuksia, oli päässyt hyödyntämään hänelle osoitettuja pelto- ja niittyaloja.³³⁷ Vuoden 1735 pääkatselmuksen aikaan pääosalla ruotsalaisrakuunoista olikin jo elannon kannalta tarpeelliset pelto- ja niittylohkot. Tätä tukee vuonna 1738 Vihdissä pidetty rakuunatorppakatselmus, jossa pitäjän 16 rakuunalla 20 rakuunasta oli jo tarpeelliset pelto- ja niittytilkut.³³⁸

2.3.3 Muut edut ja työpalkka

Sotilailla oli mahdollisuus omien peltöjen puuttuessa kasketa kylän yhteismail-la tai käyttää autioina olleiden talojen peltöjä. Padasjoella sotamies Måns Oxellgren sai 1720-luvun lopulla vesijakolaiselta ruotuisännältään luvan kaataa pienen muutaman kapanalan suuruisen kasken.³³⁹ Sotamies Jacob Westerberg Hollolan Uskilasta raivasi pian rauhanteon jälkeen ruotuisäntänsä luvalla ja kahden muun kyläläisen suostumuksella kylän yhteismaille kahden kapanalan suuruisen ruiskasken.³⁴⁰ Janakkalassa Irjalan kartanorusthollin lainarakuuna Brådde Malmberg puolestaan 1720-luvun puolivälissä luvan käyttää erään autiona olleen augmenttitalon peltöjä.³⁴¹

Väliaikaisessa asetuksessaan 2. lokakuulta 1721 kuningas oli vapauttanut ruotutalolliset ja rusthollarit eräistä muista velvoitteista. Näitä olivat katselmusmuonat ja niihin liittyvä suuruudeltaan 5 kuparitaalarin 16 äyriin suuruinen juomarahaa sekä komppaniankokouksiin ja työkomennuksille kyyditys.³⁴²

Vuosikymmenen puolivälin tienoille tultaessa tilanne oli jo toinen. Sotamies Lars Hjerpelle Asikkalasta maksettiinkin tammikuussa 1725 juomarahoina 5 taalaria 16 äyriä, sotamies Lars Humblalle Lammilta kesällä 1725 katselmusmuonina leiviskän verran särvintä sekä juomarahoina 5 taalaria kuparissa,³⁴³ sotamies Peter Normanille Hämeenkoskelta puolen vuoden osuutena 2 1/2 leiviskää kuivaa leipää, 1 leiviskä särvintä ja 2 kuparitaalaria ja 24 äyriä juomarahojä.³⁴⁴ Myös komppaniankokouksiin ja työkomennuksille kyyditys oli ruotuisäntien velvollisuus. Ruotutalollinen Juho Yrjönpoika Orimattilasta korvasi vuonna 1726 sotamiehelleen Olof Aleksanderssonille 2 hopeakaroliinia siitä, kun tämä oli joutunut järjestämään kyydityksensä komppaniankokoukseen itse.³⁴⁵

Sotilaat olivat ammattinsa vuoksi poissa kyläyhteisöistään vain viikon pari vuodessa pääasiassa harjoituksissa ja katselmuksissa tai satunnaisesti pitempiä aikoja erilaisilla komennuksilla joko kruunun työmailla tai varuskuntaväkenä Etelä-Suomen varuskuntakaupungeissa. Omien viljelysten vaatimatto-

kin korvaamaan Beckmanille menetetyt sadon luovuttamalla hänelle 25 1/2 kappaalaa viljaa. Hollolan syyskäräjät 28.11.-1740, 88-90.

³³⁷ Soikkeli 1932, 124-126.

³³⁸ Soikkeli 1932, 124-126.

³³⁹ Padasjoen syyskäräjät 27.-29.10.1729, 356v-357 ja talvikäräjät 28.-31.1.1730, 147-147v.

³⁴⁰ Hollolan talvikäräjät 5.-9.3.1733, 174-174v.

³⁴¹ Lopen syyskäräjät 23.-24.9.1726, 370v-371 § 2.

³⁴² Asikkalan talvikäräjät 18.-20.1.1725, 57-59 ja 59-60; Uudenkylän syyskäräjät 25.-29.10.1726, 280.

³⁴³ Asikkalan talvikäräjät 18.-20.1.1725, 57-59; Lammin kesäkäräjät 29.6.-1.7.1725, 727-728.

³⁴⁴ Hollolan talvikäräjät 8.-10.2.1725, 142-143. Vrt. Viljanti 1940, 212 § 6.

³⁴⁵ Uudenkylän syyskäräjät 25.-29.10.1726, 280.

muus tai puute ja sotilaallisten velvoitteiden vähäisyys merkitsivät sitä, että sotilailla oli mahdollisuus osallistua paikallisyhteisöjensä jälleenrakennustyöhön; he muodostivat paikallisyhteisöjen työvoimareservin.³⁴⁶

Tehdessään rengintyötä rusthollarinsa tai ruotutalollistensa hyväksi sotilaille oli oikeus, kuten muillakin rengeillä, renginpalkkaan.³⁴⁷ Väliaikaisessa asetuksessa korostettiin tätä oikeutta. Työvoimapulaa kärsivässä valtakunnassa oli kuitenkin riskinä se, että tilapäistöistä esitetyt palkkavaatimukset nousisivat kohtuuttomiksi, joten asetus määritteli maksettavan palkan maan tavan ja talollisen maksukyvyyn mukaiseksi.³⁴⁸

Tuomiokirja-aineistosta työpalkkaan liittyviä tapauksia löytyi vain muutama. Kaikkien osalta ei voida varmuudella sanoa, käsiteltiinkö niissä vuosipalkkaan vai työpalkkaan liittyviä kiistoja. Löytyneiden tapausten vähäisyys viittaa kuitenkin siihen, että sotilaiden ja talollisten väliset suhteet ovat olleet kunnossa ja osapuolet ovat pystyneet sopimaan asioistaan keskenään.

Sysmäläisen Luhangan Änäsin rusthollin rakuuna Olof Borre vaati kesäkäräjillä 1725 rusthollariltaan Carl Gustav Riediltä vuoden 1722 alkupuoliskon renginpalkkaansa. Borre ei kuitenkaan kyennyt osoittamaan, että hän olisi tehnyt rusthollille rengintöitä, joten hänen palkkavaatimukseensa ei suostuttu.³⁴⁹ Rakuunat Erik Wijkman ja Jakob Brantberg olivat olleet kesällä 1725 renkeinä majoittaja Anders Lovinilla Vanajassa. Wijkman oli saanut pestaustilanteessa käsirahana 18 hopeaäyriä ja ehtinyt palvella Lovinia neljän viikon ajan, mutta joutui sittemmin eversti Petter Cedersparren käskystä päivystämään rustholliltaan erästä kirjelahetystä. Sen tultua hän ei voinut jatkaa työskentelyä Lovinilla. Oikeus arvioi Wijkmanin käsirahana saadun 18 hopeaäyriin vastanneen neljän viikon työtä, joten asia oli siltä osin kunnossa.³⁵⁰ Rakuuna Jakob Brantberg puolestaan oli työskennellyt Lovinilla kolmen viikon ajan ja jättäytynyt itse pois töistä ennen aikojaan. Kiistan käsittelyssä ei ilmennyt, millaisilla palkkaehdoilla Brantberg oli tullut töihin, mutta ensi kertaa asiaa käsiteltäessä Lovin oli luvannut hyvittää Brantbergia antamalla tälle kaksi kappaletta herneitä. Brantberg ei kuitenkaan tyy-

³⁴⁶ Halila 1967, 110–111; Luukko 1967, 643–644; Niemelä 1995, 221; Pulma 1985, 53; Åström 1978, 140. Ruotusotilaita käytettiin erityisesti erilaisissa linnoitusten ja varustusten rakennus- ja kunnostustöissä, mutta työmaana saattoi olla myös muu valtiovalan rakennuskohde. Ericson 2002, 246–250; Screen 2007, 70–75. Hämmäläisjoukko-osastojen miehiä käytettiin jo 1720-luvulla mm. Hämeenlinnan korjaus- ja uudistus-töihin. Ks. esim. Pekka Koskinen, Hämeen linnan linnoittamista koskevia suunnitelmia 1700-luvulla. *HArk* vol. 86 (1988), [307]–318.

³⁴⁷ Viljanti 1935, 220–221.

³⁴⁸ Jorma Wilmin mukaan tilapäistyövoiman palkat edustivat huippupalkkoja, jotka eivät missään tapauksessa vastanneet vuosipalvelijan keskimääräistä työpäivän arvoa. Wilmi 1991, 227.

³⁴⁹ Sysmän kesäkäräjät 12.–14.7.1725, 42–42v. Rusthollari Carl Gustaf Reid eli Reeth oli aatelismies.

³⁵⁰ Janakkalan syyskäräjät 20.–25.11.1725, 55v–56. Wijkmanin saama käsiraha vastasi aikakauden keskimääräistä renginpalkkaa, sillä esim. Ala-Satakunnassa ja Pohjanmaalla rengin vuotuinen palkka oli vuosina 1721–1740 keskimäärin 21 kuparitaalaria. Wilmi 1991, 179 ja Kuvio 6. sivulla 180.

tynyt Lovinin tarjoukseen,³⁵¹ vaikka kahden hernekapan markkina-arvo vastasi tuolloin melko tarkkaan kolmen viikon keskimääräistä työpalkkaa.³⁵²

Käteisen rahan ja palkanmaksuun sopivien luontaistuotteiden puute vaikeutti talollisten mahdollisuuksia maksaa sovittuja työpalkkoja.³⁵³ Juho Kallenkoika Suksela lupasi syksyllä 1726 maksaa rakuuna Anton Letzelille Vihdin Härtsilästä kahden vuoden palkkarästeistä heti 5 kuparitaalaria ja seuraavana vuonna 3 kuparitaalaria ja parin kenkiä.³⁵⁴

Sotamiehillä oli myös oikeus työvaatteisiin. Niiden hankintavollisuus oli ruotutalollisilla.³⁵⁵ Se rasitti kuitenkin ruotutalollisia siinä määrin, että he olivat haluttomia luovuttamaan niitä sotamiehilleen.³⁵⁶ Sotamies Petter Norman Hämeenkoskelta joutuikin itse valmistamaan työvaatteensa ja vaati keväällä 1725 siltä osin myös työpalkkaa.³⁵⁷

2.4 Rustholleihin ja ruotuihin sijoittuminen

Eri reittejä Suomeen palanneet joukko-osastot saapuivat ruoduillensa reitistä riippuen vaiheittain lokakuun lopun ja kevättalven 1722 välisenä aikana.³⁵⁸ Varhaisimmat kirkonarkistojen merkinnät hämäläisiin paikallisyhteisöihin palaneista sotilaista löytyvät vuoden 1721 lopulta. Jämsäläissyntyinen rakuuna Matti Wijkberg lahjoitti Jämsän kirkolle 19. marraskuuta 1721 yhden karoliinin kiitok-

³⁵¹ Janakkalan syyskäräjät 20.-25.11.1725, 55v ja kesäkäräjät 4.-6.7.1726, 467v.

³⁵² KA 8175, 2948-2950, 1726 Åhrs Markgång uthi Nylands och Tafwastehuus Lähn.

Tynnyri kuivattuja herneitä arvioitiin tuolloin 6 hopeataalarin arvoiseksi.

³⁵³ Vrt. Niemelä 1990, 121; Wilmi 1991, 189. Käteisen rahan ja luontaistuotteiden käyttö renginpalkan maksussa ks. enemmän Wilmi 1991, 178-193 passim.

³⁵⁴ Vihdin syyskäräjät 26.-28.9.1726 § 27, 392v.

³⁵⁵ Viljanti 1940, 119, Sotamiessopimuksen 4 § sivulla 211. Työvaatteet käsittivät sarkatakin, housut, parin villasukkia ja paidan. Työvaatteiden rahalliseksi arvoksi sovittiin 1720-luvulla 15 kuparitaalaria. Ks. Korkiakangas 1996, 150. Rakuunoilla ei ollut vastaavaa työvaateoikeutta. Ks. Niemelä 1990, 122.

³⁵⁶ Juvelius 1914, 7; Korkiakangas 1996, 150. Asiantilan selkeyttämiseksi Hämeen läänin jalkaväkirykmentin ruotutalolliset sitoutuivat 15.12.1729 antamaan sotamiehilleen joka neljäs vuosi yhden vuorellisen ja napeilla varustetun sarkatakin, joka toinen vuosi parin sarkahousuja ja vuosittain parin kenkiä, parin sukkia ja paidan. RA Landshövdingarnas skrivelser, Nylands och Tavastehus län, vol. 12. Turun ja Porin läänissä aiemmin tehdyn vastaavan sopimuksen sisältö oli erilainen. Ks. Korkiakangas 1996, 150.

³⁵⁷ Hollolan talvikäräjät 8.-10.2.1725, 142-143.

³⁵⁸ Esim. Vuorimies 2003, 124-125. Uudenmaan ja Hämeen läänin ratsuväkirykmentti palasi Suomeen kahdessa osassa. Osa rykmentistä siirtyi Rådmansöstä Gräddöhön, josta se laivattiin Suomeen. Reinhold Johan de la Barre kuninkaalle Turussa 13.11.1721. RA Administrativa handlingar rörande armén, Överstarnas skrivelser, serie I. Indelta regementen, vol.155, Nylands och Tavastehus läns kavallerie regemente 1701-1724. Loppuosa, osa päällystöstä, viisi korpraalia ja 400 ratsumiestä, siirtyi lokakuun lopulla Uplantiin ja jatkoi sieltä matkaa maitse yhdessä Karjalan ratsuväen rippeiden kanssa. KrA, Rullor 1721, vol. 7. Commenderinz Zedel uppå dhe Öfver och Under Officerare med Ringare Staben jemte gemene af Nylands Dragoner, som komma att gå til Upland. Dat. 23. Oct 1721; Petander 1971, 161-162.

senä sodasta selviytymisestään.³⁵⁹ Sotamies Eerikki Kettu puolestaan todisti Jämsän Paattilassa syntyneen pojan kastetta 16.12.1721, toisin sanoen vain kaksi kuukautta sen jälkeen kun komppania oli laivattu Rådmansössä kuljetusaluksiin. Myös osa päällystää oli jo asettunut virkataloihinsa. Jämsän komppanian komppanianpäällikkö majuri Gregori Apolloff, luutnantti Johan Kuhlberg ja vänrikki Gustaf Mikael Grabbe, joilla kaikilla oli virkatalonsa Jämsän seudulla,³⁶⁰ todistivat 27.12.1721 Jämsässä syntyneen Johan Palanderin kastetta. Paikallisyhteisöihin tulleet ruotsalaissotilaat eivät tässä suhteessa muodosta poikkeusta; Längelmäen Talviaistaipaleen ruotuun sijoitettu ruotsalaissotilas Johan Berg on merkitty jo 17.12.1721 harolalaisen tytön kummiksi.³⁶¹ Tammikuulta 1722 löytyy myös ensimmäinen havainto ruotsalaissotilain lapsen syntymästä; Jämsän Sammallahteen sijoitetulle sotamies Olof Lendbergille syntyi 9. tammikuuta 1722 poika Anders - Lendbergin vaimo siis seurasi miestänsä Suomeen.³⁶²

Miesten sijoittelu hämäläisjoukko-osastojen eri komppanioihin tapahtui järjestelmällisesti; samasta viisikärsatsuväkirykmentin tai säätyläisrakuunarykmentin komppaniasta siirrettiin tietty määrä miehiä tiettyyn hämäläiskomppaniaan.³⁶³ Esimerkiksi UHRR:n Everstiluutnantin komppaniaan sijoitetut 68 ratsumiestä olivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta Uplannin tai Tukholman läänin rusthollien palkkaamia viisikkäitä, Ylä-Hollolan komppaniaan sijoitetut 73 ratsumiestä paria poikkeusta lukuun ottamatta Vadstenan ja Linköpingin läänien rusthollien palkkaamia viisikkäitä ja Ala-Hollolan komppaniaan sijoitetut 64 ratsumiestä Smoolannin ratsuväkirykmentin Jönköpingin ja Kalmarin läänien entisiä kolmikkaita.

Järjestelmällisyys johti myös siihen, että saman ruotsalaispitäjän miehet saattoivat sijoittua samaan hämäläispitäjään; Uplannin viisikärsatsuväkirykmentin 5. komppanian viisi Romfartunan pitäjän viisikärsatsumiestä Henrik Kindberg, Staffan Lorentzsson Czernovski, Hans Frenberg, Johan Lundberg ja

³⁵⁹ Jämsän srka III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1697-1809. Tapa näyttää olleen yleinen erityisesti Ruotsin puolelle, jonka 1600-luvulta säilyneistä kirkontileistä löytyy runsaasti vastaavia esimerkkejä. Matti Wijkbergin syntyperä ilmenee Uudenmaan ja Hämeen läänin ratsuväkirykmentin vuoden 1720 pääkatselmuksluettelosta. Ks. KrA, GMR vol. 1089, Nylands och Tavastehus kavalleriregemente till häst 1720-1721/1720, Nedre-Hollola C nro 18.

³⁶⁰ Luutnantti Kuhlberg oli tuolloin sijoitettuna vänrikin virkaan ja vänrikki Grabbe vastaavasti vääpelin virkaan. Vrt. Wirilander 1953, nro 362 ja nro 363.

³⁶¹ Jämsän srka I C:1, Syntyneet ja kastetut 1707-1730/1721; Längelmäen srka I C:1, Syntyneet ja kastetut 1718-1730/1721.

³⁶² Jämsän srka, Syntyneet ja kastetut 9.1.1722. Olof Lendbergin sotilasnimi on kirjattu virheellisesti muotoon Nelberg. Lapsen kummeina esiintyy Olof Lendbergin sijoituskylän väkeä sekä ruotsalaissotilas Matts Åman. Koska ketään Nelberg-nimistä sotilasta ei Jämsän komppaniassa ole koko tarkasteluaikana ollut, eikä Jämsän kirkonarkiston väestökirjanpidosta löydy muuta Nelberg-nimistä sotilasta, on varsin todennäköistä, että mainittu Olof Nelberg on sama henkilö kuin Olof Lendberg.

³⁶³ Uplannin säätyläisrakuunarykmentistä Jämsän komppaniaan siirretyt miehet olivat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kapteeni (Herman) Frans Karl von Didronin komppanian numeroista 72-123 (yksi mies poikkeuksellisesti numerosta 49), Sysmän komppaniaan siirretyt 32 miestä majuri Wilhelm Mauritz Paulin komppanian numeroista 1-50 ja yhdeksän miestä kapteeni Anton Henrik Brinckmanin komppanian numeroista 108-125 sekä Rautalammin komppaniaan siirretyt yhdeksän miestä jo mainitun kapteeni Brinckmanin komppanian numeroista 87-107. Vuorimies 2003, 127. Ks. myös Blomqvist 1990, 86.

Per Flinck sijoitettiin kaikki sääksmäkeläisiin rustholleihin. Muut Sääksmäelle sijoitetut viisikärsratsumiehet olivat lähipitäjien Harakerin, Dingtunan, Lundbyn, Odensvin ja Kiöpingin viisikärsratsumiehiä. Mutta toisinkin saattoi käydä; Uudenmaan ja Hämeen rakuunarykmentin Ala-Hollolan komppaniaan sijoitetut Alsedan pitäjässä syntyneet entiset Smoolannin ratsuväkirykmentin kolmikkaat Sven Björkman, Måns Fix, Carl Granman, Sven Lillia, Pehr Spång ja Pehr Törnquist hajautuivat Tyrvääntöön, Hauholle, Pälkäneelle ja Jämsään.³⁶⁴

Liitteeseen VIII olen koonnut tutkimusalueen pitäjät, kunkin pitäjän ylläpitämien rusthollien ja ruotujen määrät eli kirjavahvuudet ja viimeistään alkuvuoden 1722 vakiintuneen tilanteen mukaiset lainarakuunoiden ja lainasotamiesten määrät sekä suhteelliset osuudet pitäjien ruotusotilaiden määristä.³⁶⁵ Taulukot on laadittu kihlakunnittain. Mikäli jonkun pitäjän jokin kolkka on sijainnut toisessa kihlakunnassa, ei sitä ole huomioitu, vaan pitäjä on sijoitettu kuuluvaksi siihen kihlakuntaan, johon pääosa pitäjästä kuului. Ruodutusta suoritettaessa 1690-luvulla muodostui myös ruotuja, joiden talot sijaitsivat eri pitäjissä. Tällaisissa tapauksissa ruotu on katsottu kuuluvaksi siihen pitäjään, jossa ruodun sotilas asui tutkimusaikakaudella.³⁶⁶ Rusthollien osalta vastaavaa ongelmaa ei ole.³⁶⁷ Pitäjäjako on laadittu kirkkopitäjittäin vuoden 1721 tilanteen mukaan, joten kappelit tai rukoushuonekunnat, joiden väestökirjanpito sisältyy emäseurakunnan tai -kappelin kirkonkirjoihin on käsitelty osana emäseurakuntaa tai -kappelia. Aikakauden säilynyt kirkollinen väestökirjanpito tukee näin parhaiten tutkimusta.³⁶⁸

³⁶⁴ Tietokanta.

³⁶⁵ Rådmansöissä tapahtunut sijoittelu HJR:n eri ruotuihin oli vasta alustava. Tämä ilmenee HJR:n välittömästi Rådmansöissä pidettyjen katselmusten jälkeen laadittuja rullia vertaamalla. Rykmentin miehistö inventoitiin heti vuodenvaihteessa 1721–1722. Tuolloin laaditut ns. relaatiiorullat ja sittemmin laaditut katselmusrullat paljastavat, että miesten lopullinen sijoittuminen tapahtui vasta Suomeen tulon jälkeen; lainamiestä ei voitu sijoittaa ruotuun, jonka kaikki ruotutalot olivat autioita, eikä ruotuun, jonka joko Pälkäneen tai Ison-Kyrön taisteluiden jälkeisissä sekavissa olosuhteissa yhteytensä rykmenttiin menettänyt ja ruodulleen palannut sotilas oli edelleenkin palveluskelpoinen. KrA, Rullor 1722, vol. 8, HJR:n komppanioittain vuodenvaihteessa 1721–1722 laaditut relaatiiorullat. Mm. Jämsän komppanian rulla on päivätty Jämsässä 31.12.1721, Rautalammin komppanian rulla Viitasaarella 3.2.1722 ja Sysmän komppanian rulla Sysmässä 3.3.1722; KA, Militaria 416, HJR:n vuoden 1727 katselmusrulla ja KA, Militaria 412, HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrulla. Ks. myös Vuorimies 2003, 127 ja matrikkeliosta, josta ilmenee emt. komppanioihin sijoitettujen miesten Rådmansöissä tapahtunut alustava sijoittelu ja kevään 1722 aikana tapahtunut lopullinen sijoittuminen. Esim. Bengt Wågström (s. 166) ja Nils Wittling (s. 169) ja Petter Kijhlberg (s. 171).

³⁶⁶ Mikäli asiaa ei ole voitu tarkistaa kirkonarkiston avulla on ruotu sijoitettu siihen pitäjään, jonka talojen ruotumanttaalit muodostavat enemmistön ruodusta. Vrt. mm. Keskitalo 1964, 146; Rytönen 1992, 228–229; Härme 1993, 388. Toisaalta kuninkaan resoluution 1.2.1695 mukaan se talo, jonka maalla torppa sijaitti, oli mainittava ruotukirjassa ensimmäisenä. Viljanti 1940, 63. Laajemmin liitteen VIII ingressiteksti.

³⁶⁷ Koska rusthollari oli vastuussa rakuunan asuttamisesta, on tässä oletusarvona se, että rakuuna asui joko rusthollissa tai rusthollin maille rakennetussa rakuunatorpassa. On täysin mahdollista myös, että rusthollari on sälyttänyt rakuunansa asuttamisvelvollisuuden jonkin augmentitalonsa harteille tai rakuunatorppa on rakennettu augmentin maille. Esim. Sysmän kesäkäräjät 1726, 116. Vrt. Liitteen VIII ingressiteksti viitteineen.

³⁶⁸ Eino Jutikkalan mukaan on sopivampi käyttää kirkkopitäjiä kuin hallintopitäjiä, koska sotilaallinen aluejako noudatti paremminkin seurakunnallista aluejakoa kuin hal-

TAULUKKO 19 Rusthollien ja ruotujen sekä niihin sijoitettujen ruotsalaissotilaiden määrät ja osuudet kihlakunnittain

	a	b	c	d	e/%
Ala-Sääksmäki	168	95	82	35	44,5
Ylä-Sääksmäki	67	282	34	57	26,1
Ala-Hollola	111	235	57	73	37,6
Ylä-Hollola	128	413	73	142	39,7
Muut	38		23		60,5
Yhteensä	512	1025	269	307	37,5

a = rusthollien määrä, b = ruotujen määrä, c = rustholleihin sijoitettujen lainarakuunoiden määrä, d = ruotuihin sijoitettujen lainasotamiesten määrä, e = lainasotilailla miehitettyjen rusthollien ja ruotujen osuus prosentteina.

Uudenmaan ja Hämeen rakuunarykmenttiä täydennettäessä tavoitteena näyttää olleen rykmentin saaminen täysilukuiseksi. Eräässä 21. marraskuuta 1721 päivätyssä ja varusteita käsittelevässä kirjeessä rykmentin vahvuudeksi ilmoitetaan 931 miestä. Luvussa oli mukana ne 9 saksalaista rakuunaa, jotka sillä hetkellä majailivat Tukholmassa, joten rykmentin täydestä vahvuudesta puuttui ainoastaan 69 miestä.³⁶⁹ Vuoden 1722 kolmannen neljännesvuosiraportin mukaan UHRR:n tila oli jo erinomainen. Jotakuinkin syyskuun tilannetta kuvaavan kolmannen neljännesvuosiraportin mukaan koko rykmentin miehistöstä puuttui enää yksi korpraali ja 43 rakuunaa. Vajauksen suuruus oli enää 4,3 prosenttia.³⁷⁰ Hämäläispataljoonan osuus vajauksesta oli hieman yli puolet eli yksi korpraali ja 29 rakuunaa (taulukko 20). Vuoden 1723 tammikuuhun mennessä vajuus oli huvennut jo lähes puoleen edellisestä (2,4 %), joka oli suunnilleen samaa suuruusluokkaa kuin ruotsalaisten omien maakunnallisten ratsuväkirykmenttien vajuus.³⁷¹ Niin Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentti kuin maamme toinen täysvahvuinen rakuunarykmentti Henkirakuunarykmentti toipuivatkin sotavuosina kärsimästään miehistövajauksesta varsin nopeasti.

linnollista aluejakoa. Jutikkala 1957, 245. Kirkkopitäjällä tarkoitan tässä sellaista emäseurakuntaa tai kappeliseurakuntaa, jolla on ollut oma kirkollinen väestökirjanpito. Näin esimerkiksi Jyväskylä sisältyy Laukaaseen, Kylmäkoski Akaaseen ja Petäjävesi Jämsään. Lisäksi aikakauden kirkollinen väestökirjanpito on keskeisemmässä asemassa kuin henkikirjat, sillä sotilaat on henkirahasta vapautettuna ryhmänä jätetty merkitsemättä henkikirjoihin.

³⁶⁹ KrA, Krigskollegium, Kansliet BI Registratur 21.11.1721 nro 115, Sotakollegio eversti Robert Fredrik de la Barrelle 21.11.1721.

³⁷⁰ RA, Administrativa handlingar rörande armén, Överstarnas skrivelser, serie I. Indelta regementen, vol.155, Nylands och Tavastehus läns kavallerie regemente 1701-1724, Tredje Quartals Förlag Uppå (...) Åhr 1722.

³⁷¹ Juvelius 1919, 49.

TAULUKKO 20 UHRR:n hämäläispataljoonan vahvuus syksyllä 1722

		Evl	Säk	YHoll	AHoll	Yht.
Korpraalit	Ruotsalaiset lainamiehet	1	2	1	2	6
	Muut	2	1	2	-	5
	Täyttämättä	-	-	-	1	1
Rakuunat	Ruotsalaiset lainamiehet	63	60	72	61	256
	Muut	62	54	43	56	215
	Täyttämättä	-	11	10	8	29
Yhteensä		128	128	128	128	512
Vajaus (%)		0,0	8,6	7,8	7,0	5,9

Lähde: RA Administrativa handlingar rörande armén, Överstarnas skrivelser, serie I. Indelta regementen, vol. 155, Nylands och Tavastehus läns kavallerie regemente 1701-1724, Tredje Quartals Förlag Uppå (...) Åhr 1722. Ruotsalaisvahvistus eritelty Tietokantatietojen perusteella syyskuun tilanteen mukaiseksi.³⁷²

Lyhenteet: Evl = Everstiluutnantin komppania, Säk = Sääksmäen komppania (UHRR), YHoll = Ylä-Hollolan komppania, AHoll = Ala-Hollolan komppania, Yht. = yhteensä.

Hämeen läänin jalkaväkirykmentin osalta tilanne oli toinen. Rykmentin täyteen kirjavahvuuteen saaminen ei ollut täydennykseen varatun miehistön puitteissa mahdollista. Kun oma vanha miehistö sekä lainamiehistö yhdessä riittivät kattamaan vain noin puolet rykmentin miehistövahvuudesta, oli siihen tyydyttävä kautta linjan. Miesten lopullista sijoittelua ruotuihin ohjasivat seuraavat seikat:³⁷³ 1) tarve saada rykmentin komppaniat mahdollisimman tasavahvaisiksi, 2) komppanioiden kuusi korpraalikuntaa mahdollisimman tasavahvaisiksi, mutta sen lisäksi myös 3) sijoitusruodun kyky vastaanottaa ja ylläpitää lainasotilastaan ja 4) vankeudesta palaavien miesten etuoikeus entisiin ruotuihinsa.

Rykmentin saavuttua ruoduillensa, tilanne parani jonkin verran. Maaliskuuhun 1722 mennessä ruotuihin oli saatu 60 uutta rekryyttiä ja vankeudesta tai karkuteiltä oli palannut yhteensä 96 miestä. Rykmentin ruoduista oli kuitenkin

³⁷² Ruotsalaisten lainamiesten määrä syyskuussa 1722 oli 7 miestä pienempi kuin rakuunarykmentin hämäläispataljoonaan siirrettyjen ruotsalaisotilaiden lopullinen yhteismäärä. Yksi mies oli kuollut ja kolme miestä hukkunut. Toisaalta kolme miestä, yksi korpraali ja kaksi rakuunaa oli vielä siirtämättä uusmaalaisista komppanioista.

³⁷³ Joitakin miehiä jouduttiin sijoittamaan Suomeen tulon jälkeen uudelleen, kun ruotujen todellinen kyky vastata asuttamis- ja ylläpitovelvoitteistaan selvisi ja kun vankeudesta palanneet miehet oli sijoitettu omiin ruotuihinsa. Ks. Vuorimies 2003 passim sekä KrA, Rullor 1722:8, Relation Rulla uppå (...). under Tavastehuus Lähns regemente till footh. Sotavankeudesta palanneille sotilaille pyrittiin jo 1600-luvulla takamaan entinen paikka rykmentissä, jotta nämä eivät kotiin palattuaan joutuisi heitteille ja ilman toimeentuloa. Ks. Pyökkänen 1996, 92.

kin edelleen 372 ruotua eli kolmannes täyttämättä ja miehitetyistä ruoduistakin lähes joka toinen (47 %) lainamiehen varassa (taulukko 21).³⁷⁴ Tammikuussa 1723 vajauksen suuruus oli enää 25 %.³⁷⁵

TAULUKKO 21 HJR:n vahvuus 14.3.1722

	Hki	Evl	Maj	Asi	Säk	Jäm	Sys	Rau	Yht.
Suomalaiset (vanhat)	23	25	10	15	13	27	24	53	190
Ruotsalaiset lainamiehet	37	38	52	48	49	33	41	9	307
Uudet rekryytit	10	4	3	7	13	0	29	6	60
Karkuteiltä palanneet	22	11	5	4	7	4	2	0	55
Vankeudesta palanneet	3	3	5	5	10	6	8	1	41
Täyttämättä	34	47	53	49	48	58	24	59	372
Yhteensä	129	128	128	128	128	128	128	128	1 025
Vajaus (%)	26,4	36,7	41,4	38,3	37,5	45,3	18,8	46,1	36,3

Lähde: RA Administrativa handlingar rörande armén, Överstarnas skrivelser, serie I. Indelta regementen, vol. 274, Tavastehus läns infanterie regemente 1720–1726, Förslag uppå (...) af innevarande månad, Otto Johan Majjdell Gammelgårdissa 14.3.1722.

Lyhenteet: Hki = Henkikomppania, Evl = Everstiluutnantin komppania, Maj = Majurin komppania, Asi = Asikkalan komppania, Säk = Sääksmäen komppania, Jäm = Jämsän komppania, Sys = Sysmän komppania ja Rau = Rautalammin komppania, Yht. = yhteensä.

Suomen muihin maakuntarykmentteihin verrattuna jalkaväkirykmentin tila oli kuitenkin kohtalainen. Esimerkiksi täydennystä saaneen Porin läänin jalkaväkirykmentin miehistövajaus oli vielä vuoden 1723 alussa niinkin suuri kuin 46 %, ilman täydennystä jääneiden Turun läänin jalkaväkirykmentin 42 % ja Pohjanmaan jalkaväkirykmentin peräti 70 %.³⁷⁶ Toisin kuin rakuunarykmenttien kohdalla, valtiolta ei ollut suomalaisia jalkaväkirykmenttejä täydentäessään ollut pyyteetön. Ruotsalaismaakuntien jalkaväkirykmenttien vajaus kun oli vastaavana aikana vain 4 %.³⁷⁷

³⁷⁴ RA, Administrativa handlingar rörande armén, Överstarnas skrivelser, serie I. Indelta regementen, vol. 274, Tavastehus läns infanterie regemente 1720–1726, Förslag uppå (...) af innevarande månad, Otto Johan Majjdell Gammelgårdissa 14.3.1722. Alkuperäisessä taulukossa on yhteenlaskuvirhe Sysmän komppanian kohdalla. Todellisen miesvahvuuden tulee olla 104 ei 80. Lisäksi Asikkalan komppaniaan sijoitettu Elias Broxman kuoli jo 24.2.1722, mutta tieto tästä ei ole ehtinyt 14.3. päivättyyn yhteenve-toon.

³⁷⁵ Juvelius 1919, 49.

³⁷⁶ Juvelius 1919, 49.

³⁷⁷ Juvelius 1919, 49.

Lainamiehistön pitäjäkohtainen sijoittelu vaihteli huomattavasti. Esimerkiksi Akaassa ja Kärkölässä lainasotilaiden suhteellinen osuus ylitti 60 prosenttia pitäjän sotilasvahvuudesta, kun taas maakunnan pohjoisosaan Rautalammin komppanian alueen pitäjiin sijoitettiin vain muutamia lainamiehiä, Saarijärvelle ja Viitasaarelle, pitäjien yhteisestä suuresta ruotumäärästä – 74 ruotua – huolimatta vain yksi lainasotilas (alle 1 %). Vähäinen täydennys johtui siitä, että niin Rautalammin komppanian oma vahvuus kuin saarijärveläisruotujen ja viitasaarelaisruotujen muodostamien korpraalikuntien vahvuudet olivat täydennyksen aikaan lokakuussa 1721 jo lähellä tavoitteena pidettyä noin 50 % vahvuutta (vrt. liite VIII ja taulukko 21).

Miesten sijoittelun demograafinen merkitys oli suurin siinä osassa Hämettä, jonne pääosa lainasotilaista sijoitettiin. Eteläisissä kihlakunnissa – Ala-Hollolan, Ylä-Hollolan ja Ala-Sääksmäen kihlakunnissa – lähes joka kymmenes 20–39-vuotiaista työikäisistä miehistä oli lainasotilas (taulukko 22), ja jos verrataan ikäryhmään 20–44-vuotiaat lähes joka kahdestoista mies. Ylä-Sääksmäen kihlakunnan pienemmät osuudet selittyvät sillä, ettei sen pohjoisimpiin suhteellisen väkirikkaisiin pitäjiin sijoitettu kuin muutama ruotsalaissotilas; Saarijärvelle ei yhtään, Viitasaarelle yksi ja Rautalamille kuusi, Laukaaseen seitsemän ja Korpilahdelle viisi.

TAULUKKO 22 Työkykyisin miesväestö ja lainasotilaat kihlakunnittain

Kihlakunta	a/lkm	b/lkm	c/lkm	d/lkm	e/%	f/lkm	g/%
Ala-Hollola	10 504	4 412	131	1 279	10	1 507	9
Ylä-Hollola	19 884	8 351	215	2 422	9	2 853	8
Ala-Sääksmäki	9 009	3 784	113	1 097	10	1 293	9
Ylä-Sääksmäki	12 163	5 108	88	1 481	6	1 745	5
Yhteensä	51 560	21 655	547	6 279	9	7 398	7

Lähde: Liite IX.³⁷⁸

Sarakkeiden sisältö: a = väkiluku 31.12.1721, b = miesten määrä, c = lainamiesten määrä, d = ikäryhmän 20–39 koko, e = lainamiesten osuus ikäryhmässä 20–39, f = ikäryhmän 20–44 koko, g = lainamiesten osuus ikäryhmässä 20–44-vuotiaat miehet, lkm = lukumäärä.

Yksittäisissä pitäjissä lainamiesosuus vaihteli alle 5 prosentista jopa yli 20 prosenttiin tarkasteluikäluokasta riippuen (liite IX). Yhdeksäsatoista pitäjässä lai-

³⁷⁸ Hollolan ja Sääksmäen molempiin kihlakuntiin kuului kaikkiaan 40 tutkimusalueen pitäjää. Lisäksi Sääksmäen kihlakuntiin kuului osia kahdesta pitäjästä Keuruusta ja Punkalaitumesta. Viimemainitut osat, Ylä-Sääksmäen kihlakuntaan kuuluneet Keuruun hämäläiskylät ja Ala-Sääksmäen kihlakuntaan kuuluneet Punkalaitumen hämäläiskylät eivät sisälly taulukon lukuihin puuttuvien väestötietojen takia. Hollolan ja Sääksmäen kihlakuntien ulkopuolisiin kihlakuntiin kuuluneet pitäjät, Loppi, Vihti, Nurmijärvi ja Mäntsälä puuttuvat myös taulukosta tutkimusalueen reuna-alueiden pitäjinä.

namiehet edustivat yli kymmentä prosenttia ikäryhmän 20–39 miesväestöstä ollen suurimmillaan Vanajalla (22 %) ja Tyrvännössä (23 %) ja kolmessatoista pitäjässä ikäryhmän 20–44 miesväestöstä ollen suurimmillaan Vanajalla ja Tyrvännössä (19 %).

Pitäjissä, jotka vastasivat myös muiden kuin hämäläisjoukko-osastojen sotilaiden rekrytoinnista, hämäläisjoukko-osastojen ruotsalaisvahvistuksen suhteellinen osuus miesväestöstä jäi luonnollisesti vähäisemmäksi vaihdellen muutamasta prosentista lähes kuuteen prosenttiin. Tällaisia olivat tutkimusalueen rajapitäjistä muun muassa Somero, Somerniemi, Tammela, Mäntyharju, Längelmäki, Sahalahti ja Renko.

3 KONFLIKTI

Tässä pääluvussa tarkastelen konflikteja niiden laaja-alaisessa merkityksessä huomioiden niin kylä- ja paikallisyhteisöissä syntyneet vähäiset riidat kuin valtiovaltaa vastaan kohdistuneet protestit.

Konfliktit näyttäytyvät lähteissä anomuksina, valituksina, karkaamisina, kunnianloukkauksina ja solvauksina, näpistelynä, varkauksina, velkaperintöinä, salavuoteustapauksina, huoruustapauksina, tappeluina, tappoina ja jopa itsemurhina.³⁷⁹ Niiden osapuolina olivat 1) valtiovalta ja Ruotsiin jääneet omaiset, 2) valtiovalta ja lainasotilaat, 3) valtiovalta ja paikallisyhteisöt, 4) Ruotsiin jääneet omaiset ja lainasotilaat tai 5) paikallisyhteisö ja lainasotilaat.³⁸⁰

Oikeuteen asti päätyneet konfliktit näyttäytyvät tavallisesti polarisoituina, hyvä - pahat, kantaja - vastaaja, syytön - syyllinen -tyyppisinä asetelmina, ja paljastavat vain sen osan konfliktia, joka on oikeudenkäytön ja langetettavan tuomion kannalta oleellista.³⁸¹ Todellisuudessa konflikti on aina jotain muutaakin. Konfliktin näkyvä osa ei kerro välttämättä sitä, mikä konfliktin taakse kätkeytyy, mikä oli konfliktin todellinen syy tai mikä tapahtumien ketju johti konfliktiin. Toisaalta tutkijan näkökulmasta konfliktit mahdollistavat tunkeutumisen syvemmälle lainasotilaiden arkeen; ilman konflikteja kuva arjesta jäisi vaajaaksi.

Sodan päättyminen ja sotavuosina koottujen ylimääräisten joukko-osastojen demobilisointi olisi mahdollistanut Rådmansössä lakkautettujen ruotsalaisrykmenttien miehistön paluun omaistensa luo. Osa miehistä kuitenkin pettyi. Heidät siirrettiin sotavuosien runtelemaan valtakunnan itäiseen osaan, jossa he eivät ymmärtäneet puhuttua kieltä.³⁸² Sijoituspaikkakunnille saapuminen ja siellä olo saattoi herättää kovinkin ristiriitaisia tunteita. Sotamies Ingewall Hwallwetter, asuttuaan runsaan vuoden etelähämäläisessä

³⁷⁹ Vrt. mm. Eilola 2003, 257.

³⁸⁰ Seurausvaikutukset ulottuivat aina perhetasolle saakka. Salavuoteustapaukset järkyttivät myös hämäläisperheiden sisäistä rauhaa; syntyneet aviottomat lapset ilmenivät erityisesti perheen sisäisinä konflikteina. Waris 1999, 185.

³⁸¹ Esim. Lennersand & Oja 2006, 31–64 passim.

³⁸² Vrt. Karonen & Lamberg 2005, 44.

Tuuloksen pitäjässä ja havaittuaan pitäjäläisten surkean tilan, ilmaisi asian suorasukaisesti:

että minun pitää elättää itseni täysin puilla paljailla olevan väen keskuudessa oppimatta edes sen kieltä.³⁸³

Ingewall Hwallwetterin protestin taustalla saattoi olla pysyvä tyytymättömyys itse siirtoa kohtaan, ei niinkään pettymys sijoituspaikkakunnan olosuhteisiin. Hän vain puki tyytymättömyytensä edellä mainittuihin sanoihin. Joka tapauksessa Hwallwetterin mielessä oli syntynyt konflikti. Ja tuo konflikti merkitsi Hwallwetterin kohdalla akkulturaatioestettä. Oli odotettavissa, että Hwallwetter toimi jatkossa niin, että hänen paluunsa Ruotsiin varmistuisi mahdollisimman pian. Ja tässä hän onnistui; hänelle myönnettiin seuraavana kesänä 1724 ero ja hän pääsi palaamaan kotiseudulleen Ruotsiin.

Konflikti syntyi tavallisesti eri osapuolien yhteen sovittamattomien tavoitteiden, tarkoituksien tai intressien seurauksena. Toisaalta konfliktin voi nähdä eri osapuolien pelinä. Toisen osapuolen määrittäminen ei aina ole helppoa. Hwallwetterin mielessä syntyneen konfliktin toinen osapuoli saattoi olla hämärläinen paikallisyhteisö asukkaineen, mutta se saattoi yhtä hyvin olla valtiovalta, joka oli pakottanut Hwallwetterin Hämeeseen.

3.1 Ruotsiin jääneiden omaisten hätä

Lakkautettujen ruotsalaisrykmenttien miesten siirtäminen Suomeen lisäsi ruotsalaisten paikallisyhteisöjen miespulaa. Miestappioiden seurauksena monet talot ja torpat jäivät vaille miehenapua. Ruotsiin jääneiden omaisten hätä nousikin erääksi keskeisimmistä protesteista valtiovaltaa kohtaan.

Vanhentunut, iältään jo 76-vuotias talollinen Staffan Staffansson Morstan kylästä Roslagenin Garnista ei luottanut siihen, että muut kykenisivät huolehtimaan hänestä vanhuudenpäivinä. Tästä huolestuneena ja tulevaisuuttaan turvatakseen hän kääntyi kevättalvella 1724 sotakollegion puoleen ja anoi siltä Artjärven Villikkalaan sijoitetun poikansa Staffan Mobergin vapautusta sotapalveluksesta.³⁸⁴ Lammin Vähä-Evossa palvelleen Jonas Sandbergin sairas äiti Karin Börjesdotter pyysi talvella 1725 sotakollegiota vapauttamaan poikansa, jotta tämä voisi tulla hoitamaan Grävnäsin säterikartanon alaista 1/8 rälssitaloa Länssigötanmaan Lenassa.³⁸⁵ Molemmat anomukset johtivat myönteiseen tulokseen; Moberg sai eron elokuussa 1724 ja Sandberg syyskuussa 1725.³⁸⁶

³⁸³ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevböcker 1723, 6295–6297: *att iag måste uppehålla mig ibland ett aldeles utblottat folk hwars tungomåhl iag inthet kan lära*. Vrt. Villstrand 2012, 138.

³⁸⁴ KA, Militaria 434b, 1724–1725, Ösbyn (nyk. Össebyn) kirkkoherra Johannes Wessman Ösbyn pappilassa 9.2.1724.

³⁸⁵ KrA, Krigskollegium, Kansliet Ec, Brevböcker 1725 I, 174. Mukana seuranneessa paikallisen kihlakunnanoikeuden ja Lenan kirkkoherran Benedictus Litheniuksen ja komministeri Nicolaus Haquiniuksen puoltava lausunto. Lisää Militaria 433a, 1724–

Tavallista olikin, että omaiset kääntyivät anomuksineen suoraan sotakollegion puoleen. Osa pyrki vaikuttamaan kirjeitse myös suoraan lainasotilaisiin, jotta nämä ryhtyisivät itse toimiin kotiinpaluunsa suhteen. Tämän kaltainen asiakirja-aineisto tosin ei yksityiskirjeenvaihtona ole arkistoitunut, mutta joitakin viitteitä siitäkin löytyy; muun muassa Sysmän komppaniaan sijoitetun Bengt Rosenhjelmän ikääntyneet vanhemmat olivat ottaneet yhteyttä suoraan poikaansa saadakseen tämän palaamaan kotiin talonpidon avuksi.³⁸⁷

Kruunun huoli itäisen valtakunnanosan puolustuskyvystä oli kuitenkin voimakkaampi kuin sen pyrkimys estää talojen autioituminen; ruodun oli hankittava vapautettavan miehen tilalle toinen mies ennen kuin lainamies voitiin päästää takaisin Ruotsiin. HJR:n Sääksmäen komppaniaan sijoitetun Anders Ehrenströmin kotitaloa Bergslagenin Husbyssä uhkasi autioituminen. Vanha ja raihnainen leskiäiti ei yksin kyennyt hoitamaan taloa ja perheen kahta vammaista tytärtä. Leskiäiti kääntyi toukokuussa 1726 sotakollegion puoleen ja kuvasi surkeaa tilaansa. Anders Ehrenströmin ruotu ei kuitenkaan vielä elokuun loppuun 1726 mennessä ollut saanut hankittua Ehrenströmin tilalle toista miestä, joten oikeutettu ero jäi vielä siinä vaiheessa toteutumatta. Ero lykkääntyi kesään 1727.³⁸⁸

Sotakollegiolle lähetettyjen anomusten tueksi hankittiin usein paikallisten kirkonmiesten, käräjien tai lautamiesten lausuntoja.³⁸⁹ Tyrvääntöön sijoitetun sotamies Erik Menlösin Barvan kappelissa Södermanlandissa asuvat iäkkäät vanhemmat hankkivat emäseurakunnan Jäderin kirkkoherran lausunnon siitä, etteivät he korkean iän takia enää kyenneet elättämään itseään.³⁹⁰ Edellä mainitun sotamies Anders Ehrenströmin leskiäiti oli liittännyt anomukseensa paikallisten lautamiesten lausunnon kurjasta tilastaan.

Lainamiehet puolustivat myös itse etujaan. Hämeen jalkaväkirykmentin Everstiluutnantin komppaniaan sijoitettu Ingewall Hwallwetter kääntyi omassa asiassa suoraan majesteetin puoleen. Hänellä oli hätä aikanaan hänen hallussaan olleen talonpuolikkaan kohtalosta. Hwallwetter oli joutunut jättämään talonsa joutuessaan sotapalvelukseen. Talon varsinainen omistaja drabantti Lars Wijman oli sittemmin ottanut talon haltuunsa kaikkine irtaimistoineen, karjoineen ja peltoineen ilmoittamatta Hwallwetterille mitään järkevää syytä menettelyynsä. Jo aiemmin, kesällä 1718, Hwallwetter oli vedonnut majesteet-

1725, nro 101, Militaria 434b, nro 63 ja nro 66; KrA, Finska regementen, TLIR vol. 2. Rese- och avskedspass 1722-1726.

³⁸⁶ Tietokanta.

³⁸⁷ KrA, Finska regementen, TLIR vol. 2, Rese- och avskedspass 1722-1726. Ks. myös Vuorimies 2005, 123.

³⁸⁸ KA, Militaria 433a, 1726, 1727 ja 1728, 67-71, Sotakollegio everstiluutnantti Schmiedefeltille Tukholmassa 16.9.1726; KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevböcker 1726 III, 119, Everstiluutnantti Schmiedefelt Hämeenlinnassa 31.8.1726. Liitteenä ollut pöytäkirjaote oli päivätty Husbyssä 26.5.1726.

³⁸⁹ Mm. emt. KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevböcker 1725 I, 174 (Lenan kirkkoherra Benedictus Lithenius ja komministeri Nicolaus Haqvanius) ja 1726 III, 119 (kihlakunnanoikeus 26.5.1726), BI, Registratur 16.10.1724 nro 84; KA, Militaria 434b, 1724-1725, Kirkkoherra Johannes Wessman Ösbyn pappilassa 9.2.1724, Jäderin kirkkoherra Jäderissä 2.8.1724. Ks. myös Vuorimies 2005, 123.

³⁹⁰ KA, Militaria 434b, 1724-1725, Jäderin kirkkoherra Jäderissä 2.8.1724.

tiin saadakse oikeutta asiassaan ja saanut lupauksen siitä, että hänen asiansa tutkittaisiin laillisesti hänen palattua kotiinsa Itägotanmaalle. Sittemmin mainittu drabantti oli kuollut ja hänen omaisuutensa siirtynyt tämän vävyille. Tästä syystä Hwalwetterille tuli kiire asiansa ajamiseen.³⁹¹

Majesteetti siirsi tavallisesti sille osoitetut anomukset niitä erityisesti kommentoimatta sotakollegion ratkaistavaksi. Toisinkin saattoi käydä. Syyskuussa 1725 majesteetti määräsi sotakollegiota pitämään huolta siitä, että sotamies Hans Siöberg kuuluisi välittömästi vapautettaviin lainamiehiin – Siöbergin isä kun oli edellisenä vuonna keksinyt lääkkeen erästä karjautia vastaan.³⁹²

Suurin hätä oli kuitenkin naimisissa olleilla miehillä.³⁹³ Ruotsalais sotilaiden nopea komennus Suomeen johti siihen, että miesten puoliset ja lapset jäivät Ruotsiin. Yhteys kotiväen kanssa jäi kirjeitse tapahtuvan yhteydenpidon varaan.³⁹⁴ Se ei aina tuottanut toivottua tulosta.³⁹⁵ Padasjoelle sijoitettu Sven Grönberg oli lähettänyt keväällä 1725 kirjeen eron saaneen Karl Kijhlin mukana pakolla vihitylle vaimolleen, mutta ei ollut saanut vastausta vielä kesään mennessä.³⁹⁶ Hidas postinkulku ja sen aiheuttama epätietoisuus aviopuolison kohtalosta synnytti luonnollisesti levottomuutta Grönbergin mielessä.

Eikä levottomuus ollut aiheetonta. Alkuvuodesta 1723 eron saanut sotamies Lars Carlström Hartolasta sai kotiin palattuaan havaita vaimonsa syyllistyneen hänen poissa ollessa huoruuteen erään korpraalin kanssa ja haki välittömästi avioeroa vaimostaan.³⁹⁷ Korpraali Erich Enstedt sai talvikaudella 1724–1725 vielä sijoituspaikkakunnallaan Padasjoella ollessaan seurakuntansa Vallbyn ja Hammarbyn kirkkoherralta Jonas Nicolai Maglanderilta tiedon siitä, että hänen vaimonsa Maria Wallin oli syyllistynyt huoruuteen. Tästä tuotuneena Enstedt kääntyi Porvoon konsistorin puoleen ja haki eroa vaimostaan. Tähän konsistori oli myös suostuvainen, kunhan se ensin saisi vahvistuksen Maria Wallinin syyllisyydestä.³⁹⁸ Lammille sijoitetun Erik Lagerlöfin vaimo Anna

³⁹¹ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevböcker 1723, 6299–6300 (Hwallwetter kuninkaalle 1718, kopio), 6295–6297 (Hwalwetter kuninkaalle 1723), 6343–6345 (Otto Johan Majdell sotakollegiolle 20.5.1723); sama, BI, Registratur 2.4.1723 nro 9 Litt B (Sotakollegio Otto Johan Majdellille). Kuninkaalle lähetetyt anomukset siirtyivät luonnollisesti sotakollegiolle toimenpiteitä varten.

³⁹² KA, Militaria 433a, 1724–1725, Sotakollegio everstiluutnantti Schmiedefeltille Tukholmassa 30.9.1725. Hans Siöbergille myönnettiin ero samana päivänä eli 30.9.1725. Siöberg ei kuitenkaan palannut eron saatuaan Ruotsiin, sillä erään oikeustapauksen yhteydessä tuli ilmi, että Siöberg oli toimittanut yhden kirjeen Tukholmaan vuonna 1732. Toisaalta on täysin mahdollista, että jotkut Hausjärvellä syntyneet suhteet ovat saaneet hänet palaamaan myöhemmin takaisin Hausjärvelle. Vrt. Janakkalan talvikäräjät 22.–27.1.1739, 27–28.

³⁹³ Korkiakangas 1996, 147; Vuorimies 2003, 147.

³⁹⁴ Vuorimies 2003, 142–143.

³⁹⁵ Eräs UHRR:n Porvoon komppanian rakuuna Petter Fogel oli yrittänyt 16 kertaa saada yhteyttä Skoonessa elävään vaimoonsa. Vain kahdesti hän oli saanut vastauksen. Sittemmin Fogel oli saanut tietää vaimonsa häipyneen toisen miehen kanssa Tanskaan. HMA, PTA I, Da:3 Kirjekonseptit 1725–1729, Porvoon konsistori Lundin konsistorille 7.6.1728.

³⁹⁶ Padasjoen ja Kuhmoisten kesäkäräjät 1725, 1v–5.

³⁹⁷ VALA, Linköpingin tuomiokapitulin pöytäkirjat vol. 39/1723, 404, 448.

³⁹⁸ HMA, PTA I, Ca:1 Konsistorin istuntopöytäkirjat 1725–1733, 12.7.1725 § 8; sama, Da:3 Kirjekonseptit 1725–1729, Porvoon konsistori Strängnäsin konsistorille 4.4.1725.

Pehrsson Österhaningenista oli antautunut syksyllä 1723 avioliittolupauksen alla sukupuoliyhteyteen naimattoman renki Pehr Erikssonin kanssa.³⁹⁹ Anna Pehrssonin valintaan oli vaikuttanut epätietoisuus aviomiehen kohtalosta ja syntynyt tarve turvata oma tulevaisuutensa, sillä Anna ei ollut kuullut miehensä pitkiin aikoihin mitään.⁴⁰⁰ Annan huoruus ei tällä kertaa johtanut avioeroon, sillä hänen laillinen aviomiehensä Erik Lagerlöf kuoli heinäkuussa 1724, ja hänen aviorikoskumppaniansa renki Pehr Eriksson saattoi oikeuden tuomion jälkeen täyttää avioliittolupauksensa ja avioitua laillisesti Anna Pehrssonin kanssa. Pari vihittiin Österhaningenissa elokuussa 1725.⁴⁰¹

Ote rakuuna Arvid Funckin kirjeestä vaimolleen

Hwad Nils Blom widkommer, så tog han sig den elaka giärningen före, och hängde sig up i en höö lada uti skogsmarcken, och således satte lijfwet till, hwilket min k: Wän för hans hustru der å orten täcktes berätta, och om hon will mig öfwerstyra en skriftelig fullmacht så will iag hans befintel: penningar, som är Nijotijo C:r kmt , hwilcka herrar Officerare i fösvar tagit, uthfordra, och med mig till henne, då min resa i vår, will gud, skier, afhämpta.

Tawastehuus d:n 13. December A:o 1724.

Lähde: LLA, Domkapitlets i Lund arkiv F II f, Äktenskapshandlingar vol. 56: 4. Nov. 1730 nr 11.

Tieto vaimon uskottomuudesta saattoi johtaa myös itsetuhoon. Nurmijärveläisen Nummenpään Hirven rusthollin rakuuna Nils Blom sai keväällä 1724 tietää Skooneen jääneen vaimonsa huoruudesta. Blom otti tiedon vastaan syvästi järkyttyen, sillä hänen rakkautensa vaimoan kohtaan oli suuri – *hafwandes han älskat henne mycket*. Hän oli ollut aviossa tämän kanssa 12 vuotta ja heillä oli kaksi lasta. Blom oli jopa valmis antamaan vaimolleen anteeksi ja lupautui hyväksymään tämän myös jatkossa elämäkumppanikseen niin kuin mitään ei olisi tapahtunut.⁴⁰² Pettymys vaimoon johti kuitenkin siihen, että Blom hirttäytyi heinäkuussa 1724 naapurirustholli Pakaan heinäladon kurkikirteen.⁴⁰³

³⁹⁹ KA, Militaria 434b, 1724–1725, Maaherra Petter Stierncrantz rykmentin everstiluutnantille Helsingissä 21.12.1724. Renki Per Erikssonin ja Anna Pehrssonin yhteinen avioliiton ulkopuolinen lapsi syntyi Österhaningenissa elokuussa 1724 ja kastettiin siellä 19.7.1724. SSA, Österhaningens ka C I/2, Födelse- och dopböcker 1718–1750, 14v.

⁴⁰⁰ KA, Militaria 434b, 1724–1725, Maaherra Petter Stierncrantz rykmentin everstiluutnantille Helsingissä 21.12.1724.

⁴⁰¹ SSA, Österhaningens ka C I/2, Födelse- och dopböcker 1718–1750 (sis. myös vihityt), 59v.

⁴⁰² Sotavuosina tapahtunut puolison huorinteko ei automaattisesti johtanut avioeroon vaan anteeksiannollekin oli tilaa. Ks. esimerkiksi Vilku 2005, 461–463.

⁴⁰³ Vihdin ylimääräiset käräjät 28.8.1724, 796–813. Eivätkä Anna Pehrsson ja Nils Blomin vaimo olleet ainoita. Myös rakuuna Nils Stormbohm Ruotsiin jäänyt vaimo syyllistyi miehensä poissaollessa huoruuteen, samoin Sysmään sijoitettujen rakuu-

Kotiin jääneiden puolisoitten aviorikokset hermostuttivat ruotsalaisotilaita siinä määrin, että Porvoon konsistori katsoi aiheelliseksi puuttua asiaan.⁴⁰⁴ Se kääntyi talvella 1727 kuninkaan puoleen ja kuvasi sitä suurta levottomuutta, josta vaimonsa Ruotsiin jättäneet sotilaat kärsivät. Konsistorin mukaan osa näistä vaimoista (ja sittemmin myös miehistä) oli heikkouttaan ja pahuudelle antautuen sortunut katalaan huoruuden taakkaan. Konsistori esittikin toivomuksen, että naimisissa olleet sotilaat voitaisiin päästää vaimojensa luokse, jotta *tällainen syntinen, epäkristillinen ja sopimaton elämä ja kaikki se, mikä siitä seuraisikaan, tulisi estetyksi ja poistetuksi*, ja totesi lopuksi, että *mikäli Jumala suo!*⁴⁰⁵

Malin Lennartsson on miesten ja naisten välisiä suhteita Smoolannissa 1600-luvulla tutkiessaan havainnut, että sotilasperheet ovat suhteellisesti ottaen muita useammin avioeroa hakeneiden perheiden joukossa. Växjön tuomiokapituliin vuosina 1650–1655 tuoduista avioerohakemuksista viidennes oli sotilasperheiden hakemuksia. Tapausten runsaus osoittaa pitkään kestäneen sodan koetelleen sotilasperheiden avioelämää tavallista rajummin.⁴⁰⁶

3.2 Karkuruus ja lomalta palaamattomuus

Luvatun kotiinpaluun viivästyessä miehiä alkoi poistua ruoduiltaan kotiseuduilleen ilman lupaa ja matkaan tarvittavaa matkapassia. Rykmentin näkökulmasta tämä tulkittiin sotilaskarkuruudeksi. Miesten mahdollisuudet päästä Ruotsin puolelle ilman asiapapereita olivat heikot. Kolme Hollolaan sijoitettua rakuunaa, Märten From, Gabriel Frisk ja Nils Sandberg, jotka olivat päättäneet kevättalvella 1726 yhteistuumin lähteä omaistensa luo Ruotsiin, jäivät ero- ja matkapassien puuttuessa kiinni jo Kymenkartanon läänissä.⁴⁰⁷ Kevättalvella 1727 Sahalahdella karkumatkalle lähtenyt sotamies Olof Eckerman tavoitettiin julkisen peräänkuuluttamisen jälkeen Pohjanmaalta.⁴⁰⁸ Renkoon sijoitettu Petter Norling häipyi ruodultaan toukokuun alussa 1727 suuntanaan Turku. Karkaamispäätös ei Norlingin osalta ollut päähänpisto, sillä Norlingin vaimo oli lähtenyt jo aiemmin kohti Helsinkiä. Norlingiä ei peräänkuulutuksista huolimatta

noiden Hans Flinckin ja Sven Ryttingin vaimot. HMA, PTA I, Ca:1 Konsistorin istuntopöytäkirjat 1725–1733, 4.5.1729 § 2 (Nils Stormbohm); sama 3.5.1728 § 7, 23.1.1729 § 11 ja 18.3.1732 § 4 (Hans Flinck); sama, 22.11.1727 § 5 ja 17.6.1727 § 4 (Sven Rytting)

⁴⁰⁴ Ruotsinpuoleisten seurakuntien syntyneiden luetteloihin ilmestyi mm. seuraavanlaisia merkintöjä: *döptes 8.9.1728 Tredings Ryttares Dahlgrens* (sotamies, sitt. korpraali Lars Dahlgren, Asikkala/Hollola), *hustrus Karin Månsdotters oäckta barn, som hon bekände sig aflat med skräddare drengen Johan, under sin mans bortwarande i Finland tai döptes 23.6.1726 dragoun Swen Norbergs* (sotamies Sven Norberg, Hattula) *otrogen hustru Maria Olofsdotters oäckta dotter Maria*. VALA, Hogstads ka C I/2, Födelse- och dopböcker 1722–1768, 53; VALA, Väderstads ka C/1, Födelse- och dopböcker 1645–1759, 184v.

⁴⁰⁵ HMA, PTA I, Ca:1 Konsistorin istuntopöytäkirjat 1725–1733, 16.2.1727 § 11; sama, Da:3 Kirjekonseptit 1725–1729, Porvoon konsistori kuninkaalle 16.2.1727.

⁴⁰⁶ Lennartsson 1991, 215 ja Tabell VII:2 sivulla 214.

⁴⁰⁷ KA 8175, 2689 ja 2690.

⁴⁰⁸ HMA, UHLka, Ea:3, Kirjeasiakirjat 1727, 900 ja 912.

tavoitettu.⁴⁰⁹ Ulkolaista syntyperää olleiden karkulaisten tavoittamisesta luovuttiin sitä vastoin herkästi: vuonna 1726 rakuunarykmentistä karanneen saksalaissyntyisen sotilaan tavoittamiseksi sotakollegio katsoi tarpeettomaksi ryhtyä minkäänlaisiin toimiin.⁴¹⁰

Olof Eckermanin peräänkuulutus

Swenska Soldaten under Tavastehuss Läns Regemente och Öfwerstelieutenants Compagnie nr 120 Oluf Eckerman d. 24. i thenne månad från rotan afrymdt, warandes af 36 års ålder, liten till växten, magert ansichte, stora knäfwelbårr, Swart-brun hår, haft på sig en grå walmars Räck med öfwerdragen wallmars knappar och Camisol af samma slag.

Schmidfeldt, Tavastehuus 23/2 1727

Hämeen läänin (jalkaväki)rykmentin Everstiluutnantin komppanian ruotsalainen sotamies nro 120 Olof Eckerman on 24. päivänä tätä kuuta karannut ruodulta. Iältään hän on 36-vuotias, kooltaan pienikokoinen ja kapeakasvoinen. Hänellä on runsaat viikset ja mustanruskea tukka ja hän on pukeutunut harmaaseen sarkatakkiin, jossa on saralla päällystetyt napit, ja samanlaiseen nuttuun.

Lähde: KA UHLkA, Ea 3, 900.

Vapaasti ruoduilla elävät lainamiehet näkivät poistumisensa ruoduilta hieman toisenlaisessa valossa; poistumisten taustalla näyttää olleen usein tarkoitus vain vierailta omaistensa luona. Pälkäneelle sijoitettu rakuuna Sven Blomberg poistui huhtikuussa 1727 ruodulta omin luvun käydäkseen sukuloimassa Smoolanissa. Paluumatkallaan hän yritti päästä Tukholmassa jonkun sopivan aluksen matkassa Suomeen. Häntä ei kuitenkaan huolitettu puuttuvien asiapapereiden vuoksi mihinkään alukseen. Ratkaistakseen syntyneen ongelman Blomberg ilmoittautui Tukholmassa erälle eversti Ramsaylle, joka toimitutti hänet vangittuna Ekeröhön Ahvenanmaalle. Siellä Blomberg päästettiin vapaaksi ja jätettiin oman onnensa nojaan – *hel lås och ledig*.⁴¹¹

Kiinnisaatuja karkulaisia kohdeltiin sotilaskarkureina.⁴¹² Kymenkartanon läänissä kiinni jääneet kolme rakuuna toimitettiin Helsinkiin,⁴¹³ jossa pidetyssä sota-oikeuden istunnossa 13.6.1726 miehet tuomittiin sota-artiklain 62. pykälän

⁴⁰⁹ HMA, UHLkA Ea:3, Kirjeasiakirjat 1727, 914. Mikäli Norling olisi jäänyt kiinni, olisi siitä todennäköisimmin jäänyt jonkinlainen merkintä myös HJR:n pääkatselmusrulliin, mutta tällaista merkintää ei rullista löydy.

⁴¹⁰ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1726 II, 189.

⁴¹¹ HMA, UHLkA, Ea:5, Kirjeasiakirjat 1728, 854–856. Ks. myös HMA, UHLkA Ea:6, Kirjeasiakirjat 1728, 551. 23.9.1727 annettu peräänkuulutus. Edelleen Ea:6, 629.

⁴¹² Yleinen käytäntö oli se, että karanneet miehet palautettiin rykmenttiin, jossa varsinainen rangaistus toimeenpantiin. Mm. HMA, UHLkA, Da:1, Kirjekonseptit 1728, 124.

⁴¹³ KA 8175, 2689 ja 2690.

mukaisesti kuolemaan.⁴¹⁴ Sotaylioikeus Tukholmassa, tarkastettuaan tuomion, armahti miehet kuolemantuomiolta, jonka jälkeen miehet palautettiin rykmenttiin siellä rangaistavaksi.⁴¹⁵ Myös Sahalahdelta keväällä 1727 karkuun lähtenyt ja sittemmin kiinnisaatu rakuuna Zachris Ellenberg tuomittiin rykmentinoikeudessa lainmukaisesti kuolemaan. Kuolemantuomiota ei tässäkään tapauksessa pantu täytäntöön.⁴¹⁶ Ellenberg jatkoi rakuunapalvelustaan toiseen pitäjään siirrettynä aina vuoteen 1762 saakka.

Rakuuna Sven Blombergia, joka oli jo omilla toimillaan osoittanut palaavansa ruodulleen, kohdeltiin toisin. Hänet tuomittiin rykmentinoikeudessa ruumiilliseen rangaistukseen – kolminkertaiseen kujanjuoksuun 300 miehen muodostaman kujan läpi. Blomberg tosin välttyi siltäkin, sillä sotaylioikeus huomioi lieventävät asianhaarat ja muutti rangaistuksen pelkäsi nuhteluksi ja varoitukseksi sekä kahdeksaksi päiväksi vesileipävankeutta.⁴¹⁷

Miehillä oli mahdollisuus saada lomaa kotona käyntiä varten. Lomien myöntämisen pääasiallinen tarkoitus oli miesten perheiden haku Suomeen.⁴¹⁸ Lomia myönnettiin myös muiden yksityisasioiden hoitoon.⁴¹⁹ Hämeen läänin jalkaväkirykmentin neljännesvuosiraporteista saa jonkinlaisen käsityksen myönnettyjen lomien määrästä – tosin lomailijoiden määrät on ilmoitettu vain neljän komppanian osalta (taulukko 24). Asikkalan, Jämsän, Sysmän ja Rautalammin komppanioiden tiedot puuttuvat. Lokakuun 1722 ja lokakuun 1724 välisenä aikana lomailijoita oli keskimäärin 13–14 miestä, eli kutakuinkin joka kymmenes mies oli saanut lomaa.⁴²⁰ Rakuunarykmentin neljännesvuosirapor-

⁴¹⁴ HMA, UHLkonttA, Ea:2a, Saapuneet kirjeet 1725, 2492. Ks. myös Koskimies 1966b, 255.

⁴¹⁵ Tietokanta. Märten Fromin karkaamisen taustalla oli ilmeisesti hänen tarkoituksensa palata Hallannin Hunnestadissa vuonna 1713 vihityn vaimonsa Ingeborg Nilsdotterin ja tyttäriensä luokse. Myöhemmin Märten From yritti suostutella Hallantiin jäänyttä vaimoan tulemaan Suomeen, mutta epäonnistui yrityksessään. Vaimo muutti vuonna 1734 tyttäriineen Tanskaan. Märten From sitä vastoin jäi Suomeen, toimitti Nastolassa myllärin töitä ja eleli avoliitossa erään Immilän Jokelasta kotoisin olleen talollislesken Maria Jaakontyttären kanssa.

⁴¹⁶ HMA, UHLkA Ea:3, Kirjeasiakirjat 1727, 853, Everstiluutnantti Pehr Cedersparre maaherralle Hämeenlinnassa 1.6.1727.

⁴¹⁷ Vesileipävankeutensa Blomberg kärsi Hämeenlinnassa 27.1.1728–3.2.1728. KA 8185, 633: Förteckning uppå Fångaren som suttit fängelse på Tavastehus Slätt och niutit deras underhåld Anno 1728. Blomberg palveli sittemmin kuuliaisesti aina vuoteen 1756 saakka, joten palvelusvuosia hänelle ehti kertyä kaikkiaan 35 vuotta.

⁴¹⁸ KA, Militaria 434b, kenraali Berndt Otto Stackelberg everstiluutnantti Karl Detlof Schmiedefeltille Turussa 6.4.1724; KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1724, 8495–8496 (Petter Törnqvist); KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 3.5.1723 nro 2B ja Ec Brevböcker 1723, 6315 (Henrik Fyhrman); KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevböcker 1723, 6335–6337 ja 6339 ja BI Registratur 28.6.1723 nro 131 (Johan Norman). KA, Militaria 433a, 1722–23, 171–172, Sotakollegio kenraalimajuri Majjdelille 8.7.1723; KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 8.7.1723 nro 42; KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevböcker 1724, 9235–9238, Schmiedefelt sotakollegiolle Hämeenlinnassa 3.10.1724 (Lars Myrman ja Matthias Wallsten); KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1725 I, 339 (5 miestä UHRR:n Raaseporin kompaniasta sekä Lars Carlström)

⁴¹⁹ KA, Militaria 433a, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1726–1728, 119–121 (Olof Lendberg).

⁴²⁰ Taulukon perusteella ei voi päätellä lomaa saaneiden miesten kokonaismääriä, vain sen, kuinka monta miestä oli lomalla neljännesvuosiraporttien laadinta-aikana. Tämä johtuu siitä, että sama mies voi esiintyä lomalla olijana useammassa neljännes-

teista vastaavat tiedot puuttuvat, joten joukko-osastojen välinen vertailu ei ole mahdollista.

TAULUKKO 23 HJR:stä lomaa saaneet 1722-1724

Vuosi	1722	1723			1724			
Päiväys	20.10	28.3	15.7	1.10	2.1	18.4	7.7	1.10
Henkikomppania	1	1	6	6	4	4	4	5
Everstiluutnantin komppania	4	4	3	3	2	2	5	2
Majurin komppania	7	7	4	4	3	3	4	4
Sääksmäen komppania	3	2	0	3	2	2	2	4
Muut
Yhteensä	15	14	13	16	11	11	15	15

Lähde: RA Administrativa handlingar rörande armén, Överstarnas skrivelser, Serie I, vol. 274, TLIR 1720–1726. Neljännevuosiraportit vuosilta 1722–1724.

Lomien pituudet vaihtelivat muutamasta kuukaudesta runsaaseen puoleen vuoteen vuodenajasta riippuen. HJR:n Majurin komppanian sotamiehet Henrik Fyrman ja Johan Norman saivat matkapassinsa syyskuun alussa 1722 ja heidät veloitettiin palaamaan rykmenttiin seuraavana keväänä heti vesien auettua.⁴²¹ Keväällä sulavesien aikana annetut lomat olivat lyhyempiä. Sääksmäen komppanian sotamies Erich Menlös sai toukokuussa 1724 lomaa elokuun loppuun saakka, siis vain runsaat kolme kuukautta.⁴²²

Loman saannin edellytyksenä oli jonkinlainen takuu siitä, että mies palaa takaisin.⁴²³ Ruotu joutui myös lupaamaan, että se hankki uuden miehen lomailijan tilalle, mikäli tämä jäi syystä tai toisesta palaamatta ruodulleen. Jämsäläinen rusthollari Erik Kekonius joutui myös lunastamaan lupauksensa, sillä hänen lomaa saanut rakuunansa Petter Törnqvist oli Tukholmaan päästyään kääntynyt sotakollegion puoleen ja anonut eroa palveluskyvyttömyyteensä vedoten.⁴²⁴ Tällainen käytäntö näyttää olleen yleistä; sotamies Henrik Fyrman

vuosiraportissa. Lomalla olijoiden osuutta arvioitaessa on huomattava, että HJR:iin sijoitettujen lainamiesten määrä pieneni mainitulla aikavälillä kuolleisuuden, karkuruuden ja myönnettyjen erojen seurauksena noin 50 miehellä.

⁴²¹ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1723, 6315 (Henrik Fyrmanin matkapassi, päivätty 8.9.1722) ja 6339 (Johan Normanin matkapassi, päivätty 12.9.1722).

⁴²² HMA, UHLkA, Ea:3, Kirjeasiakirjat 1727, 941–942. Luettelo HJR:stä lomaa saaneista ruotsalaisotilaista, jotka eivät vielä olleet palanneet lomalta; KrA, Finska regementet, TLIR, vol. 2, C. D. Schmiedefelt Hämeenlinnassa 2.10.1725.

⁴²³ KA, Militaria 434b, kenraali Berndt Otto Stackelberg everstiluutnantti Karl Detlof Schmiedefeltille Turussa 6.4.1724.

⁴²⁴ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Bl, Registratur 18.3.1724 nro 121; KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevböcker 1724, 7489–7490 ja 8495. Petter Törnqvistin alkuperäinen tarkoitus oli hakea perheensä kotiseudultaan Smoolannista.

toimi aivan samoin. Hän sai matkapassin 8. syyskuuta 1722 hakeakseen perheensä synnyinseudultaan Itägotanmaan Mogatasta. Tukholmaan päästyään hän ilmoittautui sotakollegioon ja anoi eroa vedoten siihen, ettei ymmärtänyt suomen kieltä eikä myöskään oppisi sitä. Koska hänen kuntoisuutensa jatkaa sotapalvelusta todettiin sotakollegiossa heikoksi, sotakollegio myönsi hänelle eron.⁴²⁵

HJR:n Majurin komppaniaan sijoitetun Johan Normanin lomalta palaa-mattomuuden syy oli hänen hankalaksi heittäytynyt vaimonsa. Norman lähti syyskuun alussa 1722 noutaakseen Ruotsiin jääneen perheensä Suomeen. Huh-tikuussa 1723 hän saapui perheineen Tukholmaan jatkaakseen matkaa Suomen puolelle sopivalla purrella. Juuri kun perheen piti nousta laivaan, muuttui tuol-loin jo raskaana ollut vaimo⁴²⁶ synkkämieliseksi ja uhkasi mielummin juosta mereen ja päättää päivänsä kuin seurata miestään. Normanin ei auttanut muuta kuin palata perheineen takaisin kotipitäjäänsä Norbergiin. Sittemmin hän kääntyi sotakollegion puoleen ja anoi eroa vedoten aiemmin sodassa tapahtuneeseen haavoittumiseensa ja heikkoon terveyteensä, mutta eritoten vaimonsa heikko-mielisyyteen.⁴²⁷

Lomalle omaistensa luokse huhtikuussa 1726⁴²⁸ päästetty Jämsän komppanian sotamies Olof Lendberg oli puolestaan epäonninen. Ensin Lendberg vi-lustui ja sitten vielä teloi polvensa niin pahasti, että oli pitkään vuoteen omana ja näin kykenemätön palaamaan takaisin määrätystä ajassa. Lendberg pyrki aluksi selvittämään onnetonta tilaansa kirjeitse sekä everstiluutnantti Karl Det-lof Schmiedefeltin että komppaniapäällikkönsä kapteeni Arvid Collianderin kanssa, mutta epäonnistui molemmissa yrityksissään. Lopulta Lendberg kääntyi sotakollegion puoleen ja anoi siltä nöyryimmässä alamaisuudessaan, että se kristillisessä lempeydessään soisi hänelle, köyhälle ja raihnaiselle miehelle hel-potusta ja myöntäisi eron sotapalveluksesta. Näin hänen ei tarvitsisi tehdä pit-kää matkaa takaisin Suomeen, etenkin kun ruotutalolliset olivat mahdollisesti jo täyttäneet hänen ruotunsa toisella miehellä.⁴²⁹

Suomeen paluun saattoi välttää pestautumalla jonkun ruotsalaisrykmen-tin palvelukseen. Alkusyksystä 1722 lomaa saanut sotamies Nils Dunderfelt värväytyi Tukholmaan päästyään Henkiratsuväkirykmentin ratsumieheksi.⁴³⁰

⁴²⁵ KA, Militaria 433a, 1722–23, 159–160, sotakollegio Majidellille Tukholmassa 3.5.1723; myös KrA, Krigskollegium, Kansliet, Bl, Registratur 3.5.1723 nro 2B ja nro 9; sama Ec Brevböcker 1723, 6311–6313 ja 6315.

⁴²⁶ Rakuuna Johan No(h)rmanille ja hänen vaimolleen Maria Johansdotterille syntyi Norbergissa 14.11.1723 poika Johan. ULA, Norbergs ka C/3, Födelse- och dopböcker 1703–1727, 82v.

⁴²⁷ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1723, 6335–6337 ja 6339; KrA, Krigs-kollegium, Kansliet, Bl, Registratur 28.6.1723 nro 131.

⁴²⁸ HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrullan mukaan Lendberg sai lomaa 10.3.1726.

⁴²⁹ Saatuaan asiasta ensin everstiluutnantti Schmiedefeltin lausunnon, sotakollegio myönsi Olof Lendbergille eron 18. maaliskuuta 1728. KA, Militaria 433a, 1726–28, 119–121, Olof Lendberg sotakollegiolle, saapunut 2.9.1727; sama, 184–185, sotakolle-gio Tukholmassa 18.3.1728.

⁴³⁰ KA, Militaria 434b, 1724–1725, nro 74, Maaherra Stierncrantz everstiluutnantti Schmiedefeltille Helsingissä 4.12.1725. Kirjeen liitteenä kenraalimajuri Anders Kos-kullin todistus siitä, että hän oli ottanut Nils Dunderfeltin rykmenttinsä ratsumie-heksi ja velvoittanut ratsumestari Kristopher Freytagin sijoittamaan johonkin miestä

Hän sai myös jäädä rykmenttiin. Vakinaisten ruotsalaisrykmenttien täydentäminen siis ohitti tässä tapauksessa itäisen valtakunnanosan puolustuskyvyn ylläpitämisen. Myös Ruotsissa vallinnut työvoimapula näyttää ohjanneen sotakollegion päätöksentekoa.

HJR:n Majurin ja Sääksmäen komppanian sotamiesten Matthias Wallstenin ja Lars Myrmanin tapaus on eräs osoitus tästä. Sitä paitsi heidän lomalta palaamattomuuteen liittyy varsin värikkäitä vaiheita. Heidän tapauksensa kuvaa myös hyvin niitä toimia, joihin työvoimapulasta kärsivät ruukit ryhtyivät työvoimatilanteensa parantamiseksi, ja sitä, että lainamiehistä saattoi tulla pelinappuloita omia etujaan puolustavien ruukkien ja rykmenttien välillä. Wallsten ja Myrman olivat kotoisin Hargin ruukkipaikkakunnalta Uplannista, jossa he olivat työskennelleet ennen sotapalvelukseen joutumistaan sylenpolttajina laamanni Bromanin omistamalla ruukilla. Sotavuodet olivat verottaneet ruukin ammattitaitoista työväkeä ja helpottaakseen työvoimatilannetta ruukkia hallinnut laamanni Bromanin leski Eva Insenstierna anoi majesteetilta vapautusta Wallstenille ja Myrmanille. Miehet olivat saaneet jo vuoden 1722 puolella luvan matkustaa kotiseudulleen noutaakseen perheensä Suomeen, mutta jääneet sille tielle.⁴³¹ Sotakollegio myönsi Lars Myrmanille eron joulukuussa 1723, mutta Mathias Wallstenin osalta asia jäi avoimeksi. Wallsten poistettiin kuitenkin alustavasti rullista lomakarkurina.⁴³²

Myrmanin ruotu ilmoitti pian tämän jälkeen hankkineensa uuden miehen, jonka myös rykmentinkomentaja oli hyväksynyt katselmuksessa.⁴³³ Myrmanin osalta asia oli – tai ainakin olisi pitänyt olla – kunnossa. Rykmentin näkökulmasta katsoen Myrman oli kesään 1724 tullessa edelleenkin vain lomalla, sillä virallinen tieto sotakollegion hänelle myöntämästä erosta ei ollut saapunut rykmenttiin. Asian selvittämiseksi everstiluutnantti Schmiedefelt kääntyi sotakollegion puoleen ja peräänkuulutti siltä, miten Myrmanin ja Wallstenin suhteen olisi jatkossa toimittava.⁴³⁴ Asiasta kehittyi sittemmin arvovaltakysymys.

Syksyllä 1727 ryhdyttiin toimenpiteisiin Myrmanin saamiseksi rykmenttiin. Tukholman läänin maaherra, jonka velvollisuus olisi ollut järjestää Myrmanin kyyditys Suomeen, joutui ilmoittamaan Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherralle, että ruukinomistaja Bromanin leski pidätteli Myrmanin lähtöä vedoten siihen, että sotakollegio oli myöntänyt Myrmanille eron. Sitä paitsi Myr-

vailla olevaan numeroon eli rustholliin. Dunderfelt sai rulliin kirjattaessa uuden sotilasnimen Roberg.

⁴³¹ KA, Militaria 433a/1722–23, 171–172, Sotakollegio kenraalimajuri Majdelille 8.7.1723; KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 8.7.1723 nro 42; KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1724, 9235–9238, Schmiedefelt sotakollegiolle Hämeenlinnassa 3.10.1724.

⁴³² KA, Militaria 412, HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrulla; KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 23.12.1723 nro 145. Sotakollegion eropäätös on tehty 23. joulukuuta, mutta vuoden 1733 rekrytointirullan mukaan ero on annettu 13. marraskuuta 1723, ks. tarkemmin KA, Militaria 416, HJR:n rekrytointikatselmus 11.1.1733.

⁴³³ Emt. HMA, UHLkA, Ea:5, Kirjeasiakirjat 1728, 640, Schmiedefeltin maaherralle 13.11.1723 lähettämän kirjeen kopio hänen maaherralle 19.1.1728 lähettämän kirjeen liitteenä.

⁴³⁴ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1724, 9235–9238; HMA, UHLkA, Da 1, 107.

manin ruotu oli jo hankkinut tilalle toisen miehen. Leskirouva Insenstierna arveli lisäksi, ettei Myrmania voida asiasta rangaista toimittamalla hänet toiselle puolelle lahtea, etenkin kun hänen epäselväksi jäänyt erotodistusasiansa oli jo viranomaiskäsitellyssä.⁴³⁵

Arvovaltakysymys näyttää keskittyneen siihen, ettei rykmentti ollut saanut sotakollegiolta virallista tietoa Myrmanille myönnetyistä eroista. Tästä syystä rykmentissä ei voitu päivittää rullaa.⁴³⁶ Myös Wallstenin osalta todettiin ruodun esittäneen jo vuoden 1726 katselmuksessa Wahlstenin tilalle uutta miestä. Wallsten ei kuitenkaan ollut palauttanut ruodun hänelle matkarahoiksi lainaamia 15 kuparitaalaria eikä säämiskähousuja, joten niiden takaisin saaminen oli edelleen ajankohtainen.⁴³⁷ Kiista päättyi lopulta siihen, kun sotakollegio toimitti rykmenttiin maaherrojen välityksellä kopion Myrmanin erotodituksesta.⁴³⁸

Lainasotamiesten kuopus rakuuna Lars Carlström oli kotoisin Flisbyn pitäjältä Smoolannista. Hänen isänsä kauppias Johan Erlandsson Carlström omisti Flisbyssä Lidhultin rusthollin. Useita vuosia sydänvaivoja poteneen isän kunto heikkeni keväällä 1722 siinä määrin, että hän menehtyi toukokuun alkupuolella.⁴³⁹ Leskeytyneelle äidille jäi rusthollin lisäksi hoidettavaksi useita lapsia, joista valtaosa oli vielä alaikäisiä. Yksi perheen tyttäristä oli lisäksi vammainen. Lars Carlström sai heinäkuun alussa 1724 kolme kuukautta lomaa käydäkseen kotonaan Smoolannissa. Hän viipyi lomamatkallaan sovittua kauemmin palaten aikanaan rykmenttiin. Samoihin aikoihin leskiäiti kääntyi Jönköpingin läänin maaherra Anders Leijonhjelmin puoleen ja pyysi tätä vaikuttamaan siihen, että poika voitaisiin vapauttaa sotapalveluksesta ja että hän saisi näin rustholliinsa kovasti kaipaamaansa miehenapua. Lokakuun 6. päivänä 1724 Jönköpingin läänin maaherra Anders Leijonhjelm esitti sotakollegiolle Carlström vapauttamista perustellen esitystään rusthollin mahdollisella autioitumisella. Koska rusthollin autioituminen olisi ollut vastoin kruunun etua, sotakollegio päätyi tukemaan maaherra Leijonhjelmin ehdotusta. Se esitti UHRR:n everstille, että tämä myöntäisi Lars Carlströmille alustavan eron. Asiaan kuitenkin mutkistui ja ero viivästyi. Huoli kotiin jääneestä vaimosta ahdisti Carlströmin ajatuksia siinä määrin, että hän karkasi Ruotsiin 23. syyskuuta 1725.⁴⁴⁰

⁴³⁵ HMA, UHLkA, Ea:5, Kirjeasiakirjat 1728, 639 ja 641; sama Da:1, Kirjekonseptit 1728, 55–56.

⁴³⁶ HMA, UHLkA, Da:1, Kirjekonseptit 1728, 107; sama Ea:5, Kirjeasiakirjat 1728, 920.

⁴³⁷ Miesten vapautumisen ehtona oli, ettei heidän ruoduillaan ollut vapautuksen suhteen mitään valittamista. Wallsten oli jäänyt ruodulleen velkaa matkarahoiksi lainaamansa 15 kuparitaalaria sekä parin säämiskäisiä housuja arvoltaan 12 kuparitaalaria. KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1724, 9235–9238, Schmiedefelt sotakollegiolle Hämeenlinnassa 3.10.1724; HMA, UHLkA, Ea:5, Kirjeasiakirjat 1728, 640, Schmiedefeltin maaherralle 13.11.1723 lähettämän kirjeen kopio hänen maaherralle 19.1.1728 lähettämän kirjeen liitteenä; HMA, UHLkA, Ea:5, Kirjeasiakirjat 1728, 920, Schmiedefelt maaherralle 7.2.1728.

⁴³⁸ HMA, UHLkA, Da:2, Kirjekonseptit 1729, 145–146, maaherra Petter Stierncrantz everstiluutnantti Carl Detlof Schmiedefeltille 11.3.1729.

⁴³⁹ VALA, Flisbys ka C/2, Död- och begravningsböcker 1700–1765, 132v (258); RA Mantalslängder 1642–1820, Jönköping län 1720, 1204v; sama 1721, 1087v.

⁴⁴⁰ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Bl, Registratur 16.10.1724 nro 84; sama Ec, Brevböcker 1725 I, 339. Asia ei kuitenkaan jäänyt tähän. Lars Carlströmiä peräänkuulutettiin sittemmin sekä Jönköpingin että Kronobergin lääneissä. KrA, Krigskollegium, Kansliet,

Lomakarkureiden osalta lopullisen eron saanti saattoi kestää vuosia. Vuonna 1722 lomakarkuruuteen syyllistyneet Nils Fagerberg, Matthias Wallsten ja Johan Norman sekä seuraavana vuonna 1723 lomakarkuruuteen syyllistynyt Lars Röding poistettiin rullista vasta vuonna 1726. Vuonna 1722 lomakarkureiksi merkityt Nils Dunderfelt, Lars Hasselberg ja Lars Myrman ja vuonna 1724 lomakarkuriksi merkitty Erich Menlös poistettiin vuonna 1728.⁴⁴¹ Vuonna 1724 lomakarkuriksi merkityn Bengt Lindbergin asiaa käsiteltiin viranomaisten toimesta vielä kevättalvella 1728.⁴⁴²

Tutkimuksen kannalta miesten poistuminen hämäläisistä paikallisyhteisöistä on kuitenkin keskeisempi tapahtuma kuin hitaan viranomaistoiminnan myötä määrittynyt lopullinen eroajankohta.

Varsinainen karkuruus oli selvästi tarkoitushakuista. Päälimmäisiä karkuruuteen houkutelleita tekijöitä olivat 1) huoli Ruotsiin jääneiden omaisten toimeentulosta, 2) tyytymättömyys paikallisiin olosuhteisiin, 3) lomamatkalla Ruotsissa tarjoutunut tilaisuus paremmasta toimeentulosta tai 4) kotiinpaluun merkityksen realisoituminen.

Jari Ojala on merimiesten karkuruutta käsittelevissä tutkimuksissaan päätenyt hyvin samansuuntaiseen tulokseen. Ojalan mukaan merimiesten karkaaminen oli selvästi rationaalista, ei niinkään moraalin löyhentymisestä aiheutunutta toimintaa. Karkaamisen vaikuttimina olivat työntekijöinä kehnot olot, huono palkka, vetotekijöinä uuden pestin tarjoutuminen, toive paremmasta palkasta tai mahdollisuus uudesta elämästä siirtolaisena.⁴⁴³

3.3 Konfliktit paikallisyhteisössä

Einar W. Juveliuksen aikanaan 1914 luoma yleiskuva tyytymättömistä ja väkivaltaisista ruotsalaissotilaista toistuu useissa suuren Pohjan sodan jälkeistä aikaa kuvaavissa teksteissä.⁴⁴⁴ Paikallisyhteisöissä ilmenneet väkivaltaisuuudet olivat kuitenkin usein henkilötason konflikteja. Toisaalta konfliktit olivat väistämätön seuraus ryhmien välisestä kohtaamisesta ja siten elimellinen osa akkulturoitumisprosessia.

Ec, Brevböcker 1726 I, 60; sama Registratur 10.3.1726 nro 72. Lars Carlströmiä ei mainita 1720- ja 1730-luvuilla Lidhultin rusthollin asukkaana, eikä hänestä näin ollen tullut rusthollin uutta isäntää. Rustholli näyttääkin siirtyneen hänen veljensä Erland Johanssonin haltuun. RA, Mantalslängder 1642-1820, Jönköping län, Flisby Sn 1720, 1204v; sama 1721, 187v; sama 1725, 786v ja 1730, 1239v.

⁴⁴¹ KA, Militaria 412A, HJR:n pääkatselmusrulla vuodelta 1728 passim.

⁴⁴² HMA, UHLKA, Ea:3, Kirjeasiakirjat 1727, 942; sama Ea:5, Kirjeasiakirjat 1728, 643; sama Da:1, Kirjekonseptit 1728, 124.

⁴⁴³ Ojala 2000, 288-292.

⁴⁴⁴ Hän toteaa jo vuonna 1914, että *asuntoon ja ruokaan tyytymättömät ruotsalaissotilaat pitelivät pahoin talonpoikia ja pieksivätkin heitä*. Juvelius 1914, 5. Ks. myös Korkiakangas 1996, 147. Lokakuun 1721 asetuksen maininta siitä, että *ruotsalaissotilaiden tuli käyttäytyä siivosti ja olemaan tekemättä itseään syyppäiksi mihinkään vallattomuuksiin* on tukenut käsitystä siitä, että sotilaat yleisesti ottaen ovat väestöryhmä, joka aiheuttaa häiriöitä paikallisyhteisöjen elämässä. Juvelius 1914, 4; Juvelius 1919, 42, Cederberg 1942, 61.

Vinoutunut sukupuolijakauma toi oman värinsä paikallisyhteisöjen kiistoihin. Miestä vailla jääneet naiset ja heidän vanhempansa kadehtivat onnekkampia ja yrittivät mahdollisesti tuhota heidän onnensa.⁴⁴⁵ Toivottujen parisuhteiden kariutumisen tuottama pettymys purkautui usein julkisessa tilassa lausuttuina herjauksina ja solvauksina, joiden tarkoitus oli rajata kohde kunniallisten ihmisten piiristä tai leimata hänet tavalla tai toisella. Näistä tavallisimpia olivat vihjailut syyllistymisestä rikokseen ja erilaiset haukkumat.⁴⁴⁶

Lautamies Juho Matinpajan vaimo Valpuri Ristontytär ja heidän tyttärensä Eeva Juhontytär Hollolasta olivat usean todistajan läsnä ollessa haukkuneet Kalliolan kylään sijoitettuja lainasotamiehiä Lars Bengtsson Hjerpeä ja Sven Nielsson Lidmania ruotsalaiskoiriksi ja murhaajiksi.⁴⁴⁷ Maria Antintytär Padasjoen Maakeskestä taas oli haukkunut saman kylän lainasotamiestä Lars Mobergia huoripukiksi. Maria Antintyttären käyttäytyminen saattoi hyvinkin johtua siitä, ettei Lars Moberg ollut osoittanut häntä kohtaan riittävää huomiota.⁴⁴⁸ Hollolalaisen lautamiehenvaimon ja hänen tyttärensä käyttäytyminen viittaa samaan. Todellisen syyn julkinen tunnustaminen oli vastaajien kannalta sen verran häpeällistä, että he vaikenivat siitä oikeudessa.

Padasjoelle sijoitettu lainasotamies Erik Hellman näyttää olleen puoliaanpitävä, mutta helposti kyläyhteisön jäsenten kanssa riitaantuva. Pian Padasjoelle saavuttuaan hän oli ilmeisesti ryhtynyt katselemaan kylän naimattomia piikoja ja kehuskellut muun muassa ottavansa puolisoikseen hiljattain edesmenneen Kuhmoisten kirkkoherran Christian Gååsmanin tyttären. Oltuaan erään kerran perimässä saataviaan pappilasta Gååsmanin leski Maria Larsintytär (Tandefelt) oli haukkunut Hellmanin hunsvotiksi ja kelmiksi, huutanut lisäksi, että sehän olet sinä, joka haluat tyttäreni vaimoksesi ja ajanut Hellmanin hiilihanko kädessä ulos pappilasta.⁴⁴⁹ Ilmeisen pettyneenä Hellmanin esiintymiseen Padasjoella oli myös eräs ruotutalollisen vaimo haukkunut tätä varkaaksi.⁴⁵⁰

Solvaukseen tai herjaukseen⁴⁵¹ saattoi syyllistä myös ruotsalaissotilas ja tällöinkin teon taustalla oli toivotun parisuhteen kariutumisen tuottama pettymys. Sotamies Lars Boman oli yrittänyt kosia juhannuksen aikaan 1722 puhe miehenä toimineen kersantti Mathias Henrik Brummertin välityksellä talolli-sentytär Maria Laurintytärtä Sysmän Palvalasta, mutta sai sekä hänen äidiltään että Marialta itseltään kielteisen vastauksen. Maria Laurintytär oli pätkähästä päästäkseen jopa teeskennellyt saaneensa jo sormuksen erältä toiselta. Osasyynä tähän näyttää olleen äidin ja tyttären korviin kantautuneet huhut siitä,

⁴⁴⁵ Vrt. Eilola 2003, 221.

⁴⁴⁶ Laajemmin esim. Katajala 1994, 140–151; Matikainen 2002, 95–104.

⁴⁴⁷ Asikkalan talvikäräjät 18.–20.1.1725, 6–7.

⁴⁴⁸ Padasjoen syyskäräjät 19.–21.11.1723, 458.

⁴⁴⁹ Padasjoen syyskäräjät 19.–21.11.1723, 419–420; Suvanto 1965, 394; Ylioppilasmatrikkelin nro 4297; Saköhrs Längd utj Öfre och Nedre Hollola härader för Höstetingslandet Pro Anno 1723, löytyy Hollolan tuomikunnan tuomiokirjaniteen KA ee 13 lopusta. Ks. myös Vuorimies 2003, 139 ja 162; Vilkuja 2005, 448–449.

⁴⁵⁰ Padasjoen ja Kuhmoisten syyskäräjät 19.–21.11.1723, 420–421.

⁴⁵¹ Kunnianloukkausten eri muodoista ja käytetyistä ilmauksista laajemmin esimerkiksi Ylikangas 1988, 163–171; Katajala 1994, 140–151; Matikainen 2002, 86–117.

että Boman olisi ollut naimisissa. Kun Maria Laurintytär sittemmin oli kihlautunut tulevan aviomiehensä Nuutti Heikinpojan kanssa, Boman oli äitynyt väittämään, että oli maannut Marian. Asiaa käsiteltiin sittemmin paikkakunnan syyskäräjillä 1722, jossa Boman tuomittiin kunnianloukkauksesta ja salavuoteudesta. Maria Laurintytär ei kuitenkaan hyväksynyt tuomiota salavuoteudesta vaan ryhtyi puolustamaan mainettaan valittamalla asiasta hovioikeuteen. Hovioikeus kumosikin tuomion ja palautti asian takaisin paikallisille käräjille. Uudelleenkäsitelyn yhteydessä ilmeni, että Boman oli antanut sormuksen avio liittotarkoituksella myös soiniemeläiselle Hebla Jonaantyttärelle. Kun Bomanin soturitoveri Bengt Rosenhjelm oli erään kerran Bomanin pyynnöstä yrittänyt saada mainittua sormusta takaisin, Hebla Jonaantytär oli suuttunut ja sittänyt Bomania petturiksi ja kelmiksi eikä ollut suostunut palauttamaan sormusta takaisin. Bomanin häilyvä käytös, epäselvät syytteet ja se, ettei hänellä ollut esittää väitteilleen todistajia, johtivat lopulta siihen, että oikeus katsoi aiheelliseksi vapauttaa Maria Laurintytär kaikista häneen kohdistuneista syytöksistä ja sakkottaa Bomania kunnianloukkauksesta.⁴⁵²

Rakuuna Olof Helsing joutui useammankin kerran haukkumien ja lyöntien kohteeksi. Syksyllä 1724 urajärveläinen talollinen Jaakko Jaakonpoika oli käynyt Helsingin kimppuun yönnein ja iskuin huitaisemalla tätä muutaman kerran kepillä olkapäille.⁴⁵³ Seuraava vuonna Mäkelän lampuoti Tuomas Juhonpoika Asikkalasta oli käynyt lampuodin luona yökortteerissa olleen Helsingin kimppuun. Paikalla ollut lainasotilas Lars Hjerpe ei kuitenkaan pystynyt kertomaan tapauksesta muuta kuin, että Tuomas Juhonpoika oli haukkunut Helsingiä varkaaksi.⁴⁵⁴ Hausjärvellä vuonna 1739 käydyn riitatilanteen seurauksena kahta paikkakuntalaista sakotettiin väkivaltaisesta käyttäytymisestä Helsingiä kohtaan ja Helsingiä itseään toisen päällekkäyneen haukkumisesta.⁴⁵⁵ Helsingin jatkuvien kahakoihin joutumisen taustalla saattoi olla hänen ylimielinen käyttäytymisensä muita kohtaan. Jonkinlaisen kuvan hänen luonteesta antanee se, että hän toimi sittemmin komppanian piiskurina.

Oman lukunsa ovat korpraalin asemaan kohonneet lainasotilaat. Maaseutyhteisöjen hierarkiassa he nousivat varsin korkealle, varsinkin rakuunakorpraalit, ja se taas saattoi johtaa ylimieliseen käytökseen paikallisyhteisöjen jäseniä kohtaan. Rakuunakorpraali Jonas (Carl Johan) Abbour kuvitteli olevansa Hattulan nimismiestä Johan Rabbia merkittävämpi mies ja vaati tätä kuivamaan kenkensä. Nimismies ei luonnollisestikaan suostunut tähän ja siitä sui vaantuneena Abbour haukkui nimismiestä kelmiksi ja hunsvotiksi ja julisti lopuksi, että nimismies ja kuningas ovat molemmat kelmejä.⁴⁵⁶

Kiistojen taustalla olivat myös paikallisyhteisöjen omat hankalat jäsenet. Korpraali Lars Wessman oli haastanut Heikki Eskonpojan Asikkalan Kalkkisista käräjille, koska tämä oli Wessmanin mukaan luvatta ottanut syksyllä 1726

⁴⁵² Sysmän talvikäräjät 20.–23.3.1728, 95v–98o. Kunnianloukkaustapauksissa sakko oli maanlain 43. kohdan 1. pykälän mukaisesti 3 markkaa.

⁴⁵³ Asikkalan syyskäräjät 14.–17.11.1724, 862–863.

⁴⁵⁴ Asikkalan syyskäräjät 30.10.–4.11.1725, 116v–117.

⁴⁵⁵ KA 8232, 2727, Ala-Hollolan kihlakunnan sakkoluettelo 1739.

⁴⁵⁶ Vilkuna 2005, 440–441.

hänen veneensä ja kolme verkkoaan Särkijärven kylälle kuuluvasta rannasta ja kuljettanut ne pois. Käräjillä, joissa Heikki Eskonpoika ei itse ollut saapuvilla, naapurit Kalkkisista, etenkin Yrjö Jaakonpoika, todistivat, että Wessman olisi kokenut Kalkkisten kylän verkkoja, mistä syystä Heikki Eskonpoika oli katsonut tarpeelliseksi ottaa veneen pois. Toisessa yhteydessä Yrjö Jaakonpoika kuitenkin perui puheitansa ja ilmoitti, ettei ollut tarkoittanut nimenomaan korpraali Wessmania vaan sitä, että veneellä oli ylipäättänsä käyty kokemassa kylän verkkoja. Kiistan lopullinen päätös ei puuttuvien lähteitten takia selvinnyt, mutta mahdolliseen jatkokäsittelyyn viitataan vielä keväällä 1728.⁴⁵⁷

Ruotsalaissotilaisiin kohdistuneita vihamielisyystapauksia löytyi vuosilta 1722–1730 ainoastaan kymmenkunta. Lisäksi tapaukset ajoittuivat ensisijaisesti vuosikymmenen alkupuoliskolle. Aika siis teki tehtävänsä, suhteet paikallisyhteisöissä asettuivat yhtäältä paikallisyhteisöihin sijoitettujen ruotsalaissotilaiden määrän vähentyessä, toisaalta yhteisöihin jääneiden ruotsalaissotilaiden ja paikallisyhteisöjen jäsenten sopeutuessa toisiinsa.⁴⁵⁸

3.4 Epätietoisuutta palkkaeduista

Väliaikainen asetus ei ollut este palkkaukseen ja korvauksiin liittyvien vaatimusten esittämiseen. Koska väliaikainen asetus koski niin suomalaissyntyisiä sotilaita kuin maahan lainattuja ruotsalaissotilaita, ilmentävät tuomiokirjoista löytyneet palkkaustapaukset sotilaiden ja paikallisväestön välisiä suhteita paremminkin yleisesti kuin ruotsalaisten lainasotilaiden ja paikallisväestön välisiä suhteita erityisesti.

Ilman torppaa olevat lainamiehet joutuivat asumaan rusthollariensa ja ruotuisäntiensä talouksissa. Mahdolliset henkilösuhteiden tulehtumiset ilmenivät muun muassa käräjäoiteina, mutta myös satunnaisesti väkivaltaisina konflikteina. Sääksmäkeläisessä Mustilahden ruodussa palvellut Nils Fernström tyytyi korvauksetta asumaan ruotuisäntänsä taloudessa, kunnes hänen ja hänen ruotuisäntänsä kengitysseppä Martti Simonpojan välille syntyi riitaa. Martti Simonpoika äityi talvella 1729 haukkumaan ja hävyttömyyksiin loukkaamaan Nils Fernströmiä. Siitä suivaantuneena Fernström päätti saada hyvityksen vaatimalla käräjillä itselleen säädösten hänelle takaamaa huoneenvuokraa kaikilta rauhanteon jälkeisiltä vuosilta.⁴⁵⁹ HJR:n korpraali Lars Blom asui vielä syyskuussa 1724 ruotuisäntänsä Erkki Yrjönpojan taloudessa Hollolan Vesivehmaalla. Talon miniä Anna Petterintytär oli jo alusta lähtien kykenemätön sopeutumaan korpraalin läsnäoloon. Tilanne kärjistyi lopullisesti, kun korpraali Blom

⁴⁵⁷ Asikkalan talvikäräjät 26.1.–1.2.1727, 273; kesäkäräjät 5.–8.6.1727, 404–403v; HMA, UHLkA, Db:2, Päätöskonseptit 1728, 239.

⁴⁵⁸ Väkivallan kohteena olivat Anders Ugglan 1724, Olof Helsingin 1724, haukkuman kohteena Lars Mobergin ja Erik Hellmanin 1723, Olof Helsingin 1725, Lars Hjerperin ja Sven Lidmanin 1725, Nils Fernströmin 1729, varkauden kohteena Jonas Hesslebergin 1724, Lars Wessmanin 1726.

⁴⁵⁹ Sääksmäen kesäkäräjät 30.5.–2.6.1729, ei folionumerointia.

suutuspäissään tempaisi talon miniän uunin ääreltä niin, että tämä kaatui ja loukkasi jalkansa.⁴⁶⁰

Komppaniankokouksiin ja työkomennuksille kyyditys, samoin kuin matkaeväiden ja juomarahojen anto kuuluivat ruotuisäntien velvollisuuksiin. Niistäkin kiisteltiin. Sotamiehet Lars Hjerpe ja Carl Stierna vaativat talvella 1725 ruotuisänniltään korvausta kyydityksistä, joita nämä eivät olleet järjestäneet, edellinen komppaniankokoukseen kyydityksestä kyytirahaa 1 taalaria 4 äyriä, jälkimmäinen linnoitustöihin Haminaan kyydityksestä 1 taalaria 24 äyriä.⁴⁶¹ Sotamies Lars Hjerpe Asikkalan komppaniasta vaati tammikuussa 1725 ruotuisänniltään myös saamatta jääneitä juomarahoja, sotamies Lars Humbla puolestaan kesällä 1725 yhtä leiviskää särvintä sekä 5 kuparitaalaria.⁴⁶² Saatavia saattoi kertyä pitemmältäkin ajalta. Sotamies Sven Lidman, samoin Asikkalan komppaniasta, peräsi vuonna 1732 vuosien 1725–1731 ajalta kertynyttä saata-vaansa 5 taalaria ja 26 äyriä.⁴⁶³

Joskus esitetyt vaatimukset osoittautuivat ylimitoitetuiksi. Vihdin Siikalan Labbarin ja Mattilan rusthollien yhteiseksi rakuunaksi sijoitettu Johan Millberg vaati Vihdin syyskäräjillä 1723 rusthollareiltaan erään riitajutun yhteydessä vuoden 1722 palkkaansa. Millberg oli kuitenkin saanut väliaikaisen asetuksen edellyttämän elannon ja asunnon – *kåst och underhåld* –, joten oikeus ei suostunut Millbergin vaatimukseen.⁴⁶⁴ Majurin komppanian sotamies Petter Norman yltyi vaatimaan talvella 1725 vastaavia saataviaan kaikilta vuosilta, mutta käräjillä tehdyn sopimuksen mukaan hänelle maksettiin ainoastaan puolen vuoden osuus: 2 1/2 leiviskää kuivaa leipää, 1 leiviskä särvintä ja 2 kuparitaalaria ja 24 äyriä juomarahoja.⁴⁶⁵

Rauhaan palaava, sotavuosista toipuva ja katovuosista kärsivä valtakunnanosa ei armahtanut edes jakopalkkaisia viranhaltijoita.⁴⁶⁶ Hekin joutuivat jakamaan niukkuutta. Asikkalan komppanian korpraalit Lars Wessman ja Didrik Bauman peräsivät kesällä 1725 heille jakopalkkana kuuluvia talonveroja Erkki Simonpojalta Asikkalan Hillilästä. Tehdyssä kirjallisessa sopimuksessa Erkki Simonpoika lupasi maksaa syksyllä heti sadonkorjuun jälkeen vuoden 1724 osalta 2 tynnyriä ja 20 kappaa viljaa sekä kulujen korvauksena 1 naulan pellavia, suorittaa kuluvan vuoden verot tulevana talvena ja olla myöhemmin ryhtymättä mihinkään toimiin vapautuakseen maksuistaan.⁴⁶⁷ Vastaavasti Matti Mikonpoika Sarva ja Erkki Yrjönpoika, molemmat Hollolan Vesivehmaalta, joutuivat maksamaan syksyllä 1724 ruoturahoja – *rotepenningar* – korpraali Lars Blomille. Matti Mikonpojan osuus oli 1/2 tynnyriä ruista sekä 5 kuparitaalaria 20 äyriä

⁴⁶⁰ Asikkalan talvikäräjät 18.–20.1.1725, 85–87.

⁴⁶¹ Asikkalan talvikäräjät 18.–20.1.1725, 57–59 ja 59–60.

⁴⁶² Asikkalan talvikäräjät 18.–20.1.1725, 57–59; Lammin kesäkäräjät 29.6.–1.7.1725, 727–728.

⁴⁶³ KrA, Finska regementet, TLIR, vol. 6, Räkenskaper 1732, 131.

⁴⁶⁴ Vihdin syyskäräjät 4.–8.10.1723, 1060–1064 § 21.

⁴⁶⁵ Hollolan talvikäräjät 8.–10.2.1725, 142–143. Vrt. Viljanti 1940, 212 § 6.

⁴⁶⁶ Tutkimusjoukkoon kuuluneet korpraalit, vaikka heidät laskettiin miehistöön kuuluviksi, nauttivat komppanioiden muun päällystön tavoin jakopalkkaa.

⁴⁶⁷ Asikkalan kesäkäräjät 19.–21.7.1725, 101v–102.

rahana ja Erkki Yrjönpojan osuus 6 kuparitaalaria rahana.⁴⁶⁸ Ilmeisesti omanarvontuntoiset korpraalit pyrkivät pitämään oikeuksistaan kiinni tavallista voimakkaammin, sillä Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherra joutui kevättalvel-la 1725 muistuttamaan heitä siitä, että heidän tuli tyytyä maakirjan mukaisiin veroihin.⁴⁶⁹

3.5 Puutetta ruotsinkielisistä jumalanpalveluksista

Sota- ja palvelusaikoina rykmenttien oma papisto vastasi sotilaiden sielunhoidosta. Rauhanaikana sotilaat viettivät kuitenkin suurimman osan ajastaan ruoduillaan. Tällöin sotilaiden opetuksesta ja sielunhoidosta vastasi Kaarle XI vuonna 1685 antaman asetuksen mukaisesti pitäjien papisto. Pappien tuli opettaa sotilaille kristinopin kappaleet, vastata heidän sielunhoidostaan ja kutsua sotilaat määräaikoina katekismuksen kuulusteluun ja opetukseen. Tästä hyvästä sotilaan tuli maksaa pitäjänpapistolle vuosittain 12 äyriä tai tehdä kolme päivätyötä. Vastalahjana sotilas oli vapautettu kaste-, vihki- ynnä muista kirkollisista toimitusmaksuista. Sotilaiden oli puolestaan noudatettava kirkkojärjestystä ja käytävä sen mukaisesti 3–4 kertaa vuodessa ehtoollisella.⁴⁷⁰

Hämäläisseurakunnissa jumalanpalveluskielenä oli kuitenkin suomi.⁴⁷¹ Ruotsinkielisen lainamiehistön mahdollisuus seurata jumalanpalveluksia oli siten olematon. Tämä synnytti välittömästi napinaa ruotsalaisotilaiden keskuudessa. Tuulokseen sijoittunut UHRR:n rakuuna Ingewald Hwallwetter, anoessaan eroa alkuvuodesta 1723, piti valitettavimpana juuri sitä, että hänellä oli vain harvoin tai ei koskaan mahdollisuus osallistua omalla äidinkielellään pidettäviin jumalanpalveluksiin.⁴⁷²

(...), och thet som beaglegligast är, sällan eller aldrig får höra någon prediktningar uppå mitt modersmål och i fölie theraf, att hwarken mine medel ej heller krafterne så tillfriska, dett att ifrån min födelseort medtaga en siuklig hustru och Swäge barn, (...)

⁴⁶⁸ Asikkalan syyskäräjät 14.–17.11.1724, 886–887.

⁴⁶⁹ Hauhon talvikäräjät 10.–13.1.1726, 338v.

⁴⁷⁰ Viljanti 1935, 274–277; Viljanti 1940, 186–188; Ericson 2002, 207–208. Sielunhoidon järjestämisestä joukko-osastoissa ja palvelusaikana laajemmin Viljanti 1935, 270–274; Viljanti 1940, 185–188; Screen 2007, 289–291.

⁴⁷¹ Itäisellä Uudellamaalla tilanne oli toinen. Esimerkiksi Myrskylässä ja Pyhtäällä väestöstä osa oli suomenkielistä osa ruotsinkielistä. Pitäjissä pidettiinkin 1700-luvulla jumalanpalveluksia vuorosunnuntaisin niin suomeksi kuin ruotsiksi. Strömforsissa, Perniössä, Porvoossa, Sipoossa ja Helsingin pitäjässä jumalanpalvelus pidettiin joka sunnuntai niin suomeksi kuin ruotsiksi. Pitäjissä, joissa pääosa asukkaista oli ruotsinkielisiä, suomenkielisiä jumalanpalveluksia pidettiin vain joka kolmas tai neljäs sunnuntai. Kaksikielisissä Porvoossa, Lapinjärvellä ja Pernajassa oli rakennettu suomenkielisille jopa oma kirkko. Kuvaja 2008, 299–312 passim. Uudellemaalle sijoitettujen ruotsalaisten lainasotilaiden kielellinen asema oli aivan toisenlainen kuin Hämeen sijoitettujen.

⁴⁷² KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1723, 6295–6297.

Vanajalle sijoitettu rakuuna Arvid Funck taas valittaa joulukuussa 1724 vaimoleen Skooneen lähettämässään kirjeessään sitä, ettemme ”me” ole kuulleet saarnattavan ruotsiksi kuin kolmasti vuodessa.⁴⁷³ Ongelma nostettiin esille myös seurakunnissa pidetyissä piispantarkastuksissa. Asikkalassa todettiin maaliskuussa 1723, ettei ruotsalaissotilaille ollut konsistorin antamien ohjeiden mukaisesti saarnattu ruotsiksi niin usein kuin olisi pitänyt. Seurakunnan papisto velvoitettiin jatkossa saarnaamaan joka kolmas sunnuntai myös ruotsiksi.⁴⁷⁴ Vastaavanlaisia valituksia esitettiin samoihin aikoihin myös Hauholla.⁴⁷⁵

Sysmässä valitukset ruotsinkielisten kirkonmenojen puutteesta johtivat jopa sisäiseen konfliktiin. Sysmän kirkkoherra Jakob Johan Carlqvist loukkaantui syvästi, kun pitäjän ruotsalaissotilas Johan Östberg valitti pitäjässä vierailleelle piispalle ruotsinkielisten jumalanpalvelusten puutteesta. Carlqvist ryhtyi hakemaan hyvitystä käräjillä. Hän puolustautui sillä, että oli toimittanut jumalanpalveluksen joka neljäs sunnuntai, paitsi silloin kun hän oli joutunut Hartolan kappalaisen sairauden takia menemään kappeliin sekä silloin, kun hänen vaimonsa oli ollut lapsivuoteessa. Lisäksi seurakunnassa oli helluntaina toimitettu jumalanpalvelus myös ruotsiksi. Oman asemansa parantamiseksi hän ryhtyi soimaamaan Östbergiä siitä, että tämä oli laiminlyönyt kaksi kertaa katekismuksen kuulusteluun saapumisen ja ollut poissa neljästi kirkkoparaatista. Östberg ei kiistänyt kirkkoherran väitteitä omista laiminlyönneistään, mutta pyysi, että kirkkoherra vapauttaisi hänet hätäpäissään ja ilman syytä esittämistä syytöksistään. Kirkkoherran kunniaa oli kuitenkin loukattu siinä määrin, että hän edellytti asian viemistä julkiseen pöytäkirjaan, jotta voisi myös jatkossa todistaa syyttömyytensä.⁴⁷⁶

Valitukset ruotsinkielisten jumalanpalvelusten puutteesta kantautuivat myös sotilajohdon korviin. HJR:n rykmentin komentaja Otto Johan Maijdell ilmoitti jo keväällä 1723 asiasta KM:lle. Tämä velvoitti Porvoon konsistorin huolehtimaan ruotsinkielisten jumalanpalvelusten järjestämisestä ruotsalaisille sotilaille, mutta jätti konsistorille lopullisen päätösvallan siitä, miten ja kuinka usein tällainen mahdollisuus heille tultaisiin suomaan. Ruotsinkielisten kirkonmenojen järjestämisen tarkoitus oli, kuten kuningas kirjeessään painottaa, ylläpitää sotilaiden jumalanpelkoa ja kristillisyyttä:⁴⁷⁷

Och som Wij finne högnödig, at sådant manskap, som ej förstår det Finska Språket, och således ej kan hafwa någon nytta af de ordinarie Finska Predikningarne, må på

⁴⁷³ LLA, Domkapitlet i Lund F II f, Äktenskapshandlingar vol. 56, dat. 4. Nov. 1730, nr 11 liitteineen.

⁴⁷⁴ Asikkalan srka, II Cd:1, Piispantarkastusten pöytäkirjat 1672–1859, 55.

⁴⁷⁵ Hauhon srka, II Cd:1, Piispantarkastusten pöytäkirjat 1701–1730, 1.3.1724 § 3: (...) att *Swenska Soldaterna berättade det för dem ej blifwit Så ofta swenska predikat, som det bort.*

⁴⁷⁶ Sysmän kesäkäräjät 1724, 673–675.

⁴⁷⁷ RA, Administrativa handlingar rör. armén, Överstars skrivelser, Serie I, vol. 274, TLIR 1720–26, Otto Johan Maijdell kuninkaalle Porvoossa 6.4.1723; Fredrik I:n registratuura (jäljennös) 1723, 340, kuningas kenraalimajuri Maijdellille 30.4.1723; sama, 341, kuningas Viipurin konsistorille 30.4.1723; HMA, PTA, Ea 1:2, Kuninkaalliset kirjeet 1710–1726, kuningas Porvoon tuomiokapitulille (konsistorille) 30.4.1723, kts. myös Neovius 1891, 64. Jo Niccolo Machiavelli oli korostanut sotilaan ominaisuuksissa urhoollisuuden ohella jumalanpelkoa. Huovinen 1970, 24.

wissa tider hafwa Svänsk Gudstienst, på det deras Gudsfriktan och Christendom ej må aldeles förfalla.

Konsistori antoi sittemmin ohjeen jumalanpalvelusten järjestämiseksi vähintään kerran kuukaudessa.⁴⁷⁸

Ruotsalaissotilaita varten järjestettyjen jumalanpalvelusten vähäiseen määrään olivat syyppäitä myös ruotsalaissotilaat itse. Vuonna 1723 Iitissä pidetyn piispantarkastuksen yhteydessä ilmeni, että ruotsalaiset rakuunat ja sotamiehet olivat kovin harvoin käyneet heille tarkoitetuissa jumalanpalveluksissa. Usein heitä ei ollut näkynyt paikalla lainkaan. Vuoden 1722 ruotsinkielistä adventtisaarnaakin oli saapunut kuulemaan vain pari kolme kuulijaa.⁴⁷⁹ Kymenkartanon läänin jalkaväkipataljoonan everstiluutnantin eversti Adam Johan Gierta hyökkäsi 1720-luvun lopulla Orimattilan kirkkoherran Gustaf Tönneruksen kimppuun, koska tämä ei ollut everstin mielestä järjestänyt seurakunnassaan riittävän usein ruotsinkielisiä jumalanpalveluksia.⁴⁸⁰ Orimattilan käräjäraivas ja lautamiehet todistivat kuitenkin, että kirkkoherra oli kuuluttanut niin kuluneena vuonna kuin aiemminkin joka kuukausi ruotsinkielisestä jumalanpalveluksesta. Mutta kun paikalle oli saapunut vain kaksi, joskus kolme tai neljä ruotsalaista sotilasta ja rakuunaa, papisto oli katsonut tarpeettomaksi saarnata lähes tyhjille seinille.⁴⁸¹

Sitä mukaan kun ruotsalaissotilaat poistuvat paikkakunnalta tai oppivat suomea, tarve ruotsinkielisten jumalanpalvelusten järjestämiseksi väheni.⁴⁸²

⁴⁷⁸ HMA, PTA, Da:3, Kirjekonseptit, Porvoon tuomiokapituli rovasti Heinriciukselle Rantasalmelle 24.1.1727 ja kirkkoherra Tuoniukselle Kymiin 2.8.1727. Myös Hornborg 1872, 79. Vrt. Alopæiska pappren II, 478. Käytäntö tässä näyttää vaihdellen. Turun tuomiokapituli määräsi ruotsinkielisiä jumalanpalveluksia pidettävän vastaavassa tilanteessa joka kolmas pyhä. Forsman 1899, 263–264.

⁴⁷⁹ Halila 1939, 750. Näin myös Lemussa Turun ja Porin läänissä. Ks. Forsman 1899, 263.

⁴⁸⁰ Kymenkartanon läänin jalkaväkipataljoonan everstiluutnantin eversti Adam Johan Giertan hyökkäys 1720-luvun lopulla Orimattilan kirkkoherra Gustaf Tönnerusta vastaan ruotsinkielisten jumalanpalvelusten pidon osalta lienee ollut osittain oman edun tavoittelua. Suomea taitamattomat säätyläiset pyysivät usein seurakuntien papistoa pitämään ruotsinkielisiä kotijumalanpalveluksia. Hattulassa edesmenneen eversti Boijen leski anoi helmikuussa 1729 pidetyn rovastintarkastuksen yhteydessä, että hänelle pidettäisiin joka kolmas sunnuntai ruotsinkielinen jumalanpalvelus hänen kotonaan Lepaan kartanossa, koska hän itse ei taitanut suomen kieltä. Tarkastuslautakunta asetti kuitenkin ehdoksi sen, että seurakunnassa olleiden ruotsalaisten rakuunoiden ja sotilaiden tuli saada olla läsnä mainitussa jumalanpalveluksessa, muussa tapauksessa se ei olisi ollut mahdollista.

⁴⁸¹ Uudenkylän syyskäräjät 19.–25.11.1729, 172v–173. Pernajassa pidetyt suomenkieliset jumalanpalvelukset potivat samankaltaista kuulijakatoa. Kuvaja 2008, 304.

⁴⁸² Rantasalmen kirkkoherra rovasti Heinricius Savossa sai konsistorilta vuonna 1727 luvan lopettaa ruotsinkieliset jumalanpalvelukset, koska hänen seurakunnassaan oli jäljellä ainoastaan kolme ruotsalaista sotilasta, jotka kirkkoherran mukaan tulivat jo hyvin toimeen suomen kielellä. Porvoon konsistori rovasti Heinriciukselle Rantasalmelle 24.1.1727. HMA, PTA I, Da:3, Kirjekonseptit 1725–1729. Vielä helmikuussa 1724 konsistori oli suhtautunut Viitasaaren kirkkoherran vastaavaan pyyntöön kielteisesti. Tähän viittaa eräs Viitasaaren seurakuntaan saapunut ja helmikuussa 1724 päivätty tiedote, jossa todetaan, ettei konsistori voi muuttaa kuninkaan päätöstä ruotsalaisten jumalanpalvelusten järjestämisestä, vaikka ruotsalaisten kuulijoiden määrä olisikin paikkakunnalla vähentynyt. Viitasaarelle ei sijoittunut yhtään ruotsalaissotilasta. HMA, PTA I, Hf 4, Viitasaaren kopiokirja, 121. Viimeistään 1730-luvulle tultaessa ei monessakaan seurakunnassa ollut enää tarvetta pitää ruotsalaisia rakuunoita ja soti-

Edesmenneen eversti Boijen leski Hattulassa anoi helmikuussa 1729 pidetyn rovastintarkastuksen yhteydessä, että hänelle pidettäisiin joka kolmas sunnuntai ruotsinkielinen jumalanpalvelus Lepaan kartanossa, koska hän itse ei taitanut suomea. Tarkastuslautakunta asetti ehdoksi sen, että seurakunnan ruotsalaisten rakuunoiden ja sotilaiden tuli saada olla läsnä mainitussa jumalanpalveluksessa, muussa tapauksessa se ei olisi mahdollista.⁴⁸³ Helmikuussa 1730 suoritetun piispantarkastuksen yhteydessä todettiin kuitenkin, että ruotsalaiset rakuunat ja sotamiehet olivat jo oppineet suomea siksi hyvin, että heidän oli mahdollista osallistua suomenkielisiin jumalanpalveluksiin. Heille varattiin silti mahdollisuus ripittäytyä ruotsin kielellä.⁴⁸⁴

Pitkä oleskelu Hämeessä ei aina taannut suomenkielisten jumalanpalvelusten seuraamisen edellyttämää kielitaitoa. Vuonna 1740 eron saanut sotamies Anders Åkerman Artjärveltä oli sitten kesän 1744 jättäytynyt kokonaan pois jumalanpalveluksista ja ehtoolliselta. Artjärven pitäjänkokous halusi saada selvityksen Åkermanilta tämän käyttäytymiselle ja velvoitti tätä saapumaan keväällä 1747 pidettävään kokoukseen. Kun Åkerman ei saapunut paikalle, haastoi kokous Åkermanin nimismiehen välityksellä käräjille vastaamaan siellä laiminlyönneistään. Vasta käräjille joutumisen uhka sai Åkermanin saapumaan pitäjänkokouksen kuultavaksi. Poisjääntiensä syyksi hän ilmoitti, ettei heikon suomen kielen taitonsa vuoksi kyennyt seuraamaan jumalanpalvelusta.⁴⁸⁵

Lainasotilaiden joukossa oli myös uskoltaan roomalaiskatolisia sotilaita. Heidän osallistumisensa jumalanpalveluksiin oli mahdollista vasta kun he osoittivat riittävän hyvän luterilaisten opinkappaleiden hallinnan. Rakuuna Staffan Zinck, joka oli syntyperältään kuurinmaalainen, pyysi Akaassa 1724 pidetyssä rovastintarkastuksessa oikeutta osallistua seurakunnan kristilliseen elämään – *få niuta sin salig medel*. Koska hän vaikutti halukkaalta jäämään paikkakunnalle, suositeltiin hänelle osallistumista tarpeelliseen opetukseen.⁴⁸⁶ Rakuuna Zinckin omatoiminen anomus osoittaa, kuinka keskeisessä asemassa säännöllinen osallistuminen seurakunnan elämään oli. Sen ulkopuolelle jääminen merkitsi myös paikallisyhteisön ulkopuolelle jäämistä.⁴⁸⁷ Saksalaissyntyiselle rakuuna Georg Giörtelille hengenravinnosta huolehtiminen tuotti sen ver-

laita varten erillisiä ruotsinkielisiä jumalanpalveluksia. Mm. Alopæiska pappren II, 478.

⁴⁸³ Hattulan srka, Rovastintarkastusten pöytäkirjat 1700–1857, 7.2.1729 § 9.

⁴⁸⁴ Hattulan srka, Piispantarkastusten pöytäkirjat 1697–1845, 5.2.1730 § 17.

⁴⁸⁵ Artjärven srka, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1739–1770, 1.5.1747 § 4 ja 18.9.1748 § 9.

⁴⁸⁶ Akaan srka, Ce, Rovastintarkastusten pöytäkirjat 1724–1883, 3.3.1724; Myös Vihdissä eräs saksalaissyntyinen rakuuna Klaus Feist oli kääntynyt luterilaiseen uskoon pysytyäkseen osallistumaan kirkolliseen elämään. Toisaalta hänellä oli myös suunnitelmia avioliitto paikkakuntalaisnaisen kanssa. Vihdin talvikäräjät alkaen 9.1.1725, § 21. Vastaavasti Hattulassa uskonnoiltaan katolilainen rakuuna Hans Jakob Swaner oli kihlannut paikkakuntalaisen piian ja luvannut luopua uskostaan sekä täyttää avioliittolupauksensa. Swaner tuli myöhemmin toisiin aatoksiin ja näin avioliiton solmiminen estyi. Swaner karkasi pari vuotta myöhemmin paikkakunnalta. Hattulan srka, Rovastintarkastusten pöytäkirjoja 1700–1857, 21.2.1724 § 9.

⁴⁸⁷ Ks. esimerkiksi Vilkuna 2005, 458–459.

ran suuria vaikeuksia, että hänelle myönnettiin pyynnöstä ero jo keväällä 1723.⁴⁸⁸

3.6 Ruotsalaisotilaiden syyllistyminen rikoksiin

Sotilaat muodostivat 1600-luvulla hyvin näkyvän väkivaltarikoksiin syyllistyneen ryhmän.⁴⁸⁹ Eräs selittäjä sille on sodan tuottama väkivallan nälkä – *aptit på våld*. Sotaa käyneille ja sodasta demobilisoiduille sotilaille väkivalta nousi helposti ainoaksi vaihtoehdoksi ratkaista konflikteja, olivat ne sitten pieniä tai suuria. Väkivalta ikään kuin legitimoitui.⁴⁹⁰ Käsitteelle väkivaltainen sotilas – *den våldsamme soldate* – löytyy siis perusteita. Jatkuvassa liikkeessä olleita väkivaltaisuudestaan tunnettuja suurvaltakauden sotilaita ei pidetty siksi kovinkaan arvostettuina kyläyhteisön jäseninä. Karanneet sotilaat vahvistivat omalta osaltaan tätä kuvaa viettämällä epäsäännöllistä elämää, juopottelemalla ja aiheuttamalla jatkuvaa häiriötä kyläyhteisöissä.⁴⁹¹

Myös seksuaalirikkomusten/-rikosten osalta sotilaat olivat väestöryhmäänsä nähden yliedustettuna.⁴⁹² Erityisesti huorinteko näyttää olleen sotilaille perisynti. Seppo Aallon mukaan Porvoon kihlakunnanoikeuksissa vuosina 1621–1700 käsitellyissä yksinkertaisesta ja kaksinkertaisesta huoruudesta syytettyinä olleista avioliitossa eläneistä miespuolisista huorintekijöistä vähintään neljännes oli sotilaita.⁴⁹³

Y. S. Koskimies näki aikanaan ruotujakolaitoksen ja ruotutalollisten välit synkässä valossa. Koskimiehen mukaan sotilailta, jotka olivat osittain maineeltaan epäilyttävää joukkoa, oli taipumus irtaantua kyläyhteisön sosiaalisesta sidonnaisuudesta. Näin kyläyhteisöissä syntyi mutkikkaita ärsytykselle alttiita suhteita, jotka aiheuttivat jännitystä ja heikensivät kyläyhteisön ja sotamiesten välistä yhteenkuuluvaisuutta.⁴⁹⁴ Kuva, joskin 1600-lukuun verrattuna ylikorostunut, ei ole täysin aiheeton. Lars Ericson Wolken mukaan hullttiomaista elämää eleleviä sotilaita oli myös 1700-luvulla. He olivat kuitenkin useimmiten värväytyjä tai entisiä värvättyjä sotilaita, jotka sakkiutuivat ja kuljeskelivat ympäri maaseutua varastellen ja eläen puolirikollista elämää.⁴⁹⁵

⁴⁸⁸ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevböcker 1723, 5015.

⁴⁸⁹ Österberg 1983, 18–28; Österberg & Lindström 1988, 66, 97 ja 154–155; Johansson 1997, 235; Fagerlund 2002, 145.

⁴⁹⁰ Johansson 1997, 203–204; Koskivirta 2001, 234. Ks. myös Hassan Jansson 2002, 58–79; Österberg 1983, 19; Vilkuna 1995, 273; Fagerlund 2002, 145. Sotilaiden väkivallasta, erityisesti aseellisesta väkivallasta 1600- ja 1700-luvuilla mm. Hassan Jansson 2002, 61–64.

⁴⁹¹ Esim. Ylikangas 1999, 100–101.

⁴⁹² Aalto 1996a, 80 ja 82 taulukko 3, 232 Liite 3 taulukko 1.

⁴⁹³ Aalto 1996a, 82 taulukko 3. Huorintekijöiden sosiaalinen asema oli tiedossa ainoastaan 59 % osalta, joten sotilaiden osuus tunnetuista tapauksista nousee niinkin korkeaksi kuin 44 %.

⁴⁹⁴ Koskimies 1962, 108–109; Koskimies 1966b, 256.

⁴⁹⁵ Ericson 2002, 225. Ks. myös Hirn 1970, 114, joka siteeraa *Inrikes Tidningaria* nr 8, 25.1.1770.

Vapaudenajan ruotusotilaiden asema paikallisyhteisössä oli toinen. Suuren Pohjan sodan jälkeinen pitempi rauhanaika ja sotilaiden muuttuminen ruotujakolaitoksen myötä maata viljeleviksi torppareiksi olivat muutoksen keskeisimmät syyt. Sotilaiden päivittäinen kanssakäyminen kyläläisten kanssa nosti heidät aiempaa näkyvämpään asemaan kyläyhteisöjen arjessa ja ohjasi samalla sotilasväestön ja muun väestön välisiä suhteita rauhaisampaan ja väkivallattomampaan suuntaan.⁴⁹⁶ Naisiin kohdistunutta väkivaltarikollisuutta 1600–1800-luvuilla tutkineen ruotsalainen tutkija Karin Hassan Jansson mukaan 1600-luvulle tyypillistä sotilaiden yliedustusta väkivaltarikollisuudessa ei ole havaittavissa enää 1700-luvulla.⁴⁹⁷

Hämeeseen siirretyt ruotsalaissotilaat edustivat tietyssä mielessä jonkinlaisia väliinpuotoajia: yhtäältä he olivat sotaa käyneitä ja demobilisoituja sotilaita, joille konfliktitilanteissa väkivaltaan turvautuminen saattoi olla todennäköinen vaihtoehto, toisaalta sotilastorppiinsa asutettuja rauhaisaa elämää eläviä ja maata viljeleviä ruotutorppareita.

Aiemmassa historiatutkimuksessa paikallisyhteisöissä syntyneistä konflikteista muita näkyvämpään osaan ovat nousseet rikokset (niin sanottu ilmirikollisuus, julkirikollisuus), jotka taltioituivat tuomiokirjoihin ja/tai jättivät jäljen sakkoluetteloihin.⁴⁹⁸ Sakkoluettelot eivät kuitenkaan anna riittävän laajaa kuvaa ruotsalaissotilaiden rikollisuudesta. Vuosien 1723–1730 fragmentaarisesti säilyneiden sakkoluetteloiden mukaan ruotsalaissotilaiden rikoksista yleisimpiä olivat eriasteiset seksuaalirikokset, kuten salavuoteus, yksinkertainen huoruus, kaksinkertainen huoruus ja kaksinnaiminen.⁴⁹⁹ Niiden määrä oli kutakuinkin 4/5 kaikista tapauksista (N = 46). Loput 1/5 rikostapauksista jakautuivat tasan väkivaltarikosten, solvausten ja kunnianloukkausten ja toisaalta haasterikosten ja velvoiterikosten kesken. Erityistä huomiota herättää se, ettei sakkoluetteloista löytynyt yhtään omaisuusrikostapausta.⁵⁰⁰

⁴⁹⁶ Petri 1958, 107; Niemelä 1990, 189–191; Hassan Jansson 2002, 61–79.

⁴⁹⁷ Hassan Jansson 2002, 61–79. Ks. myös Niemelä 1990, 189.

⁴⁹⁸ Tuomiokirjojen käytöstä ja luotettavuudesta Virrankoski 1970, 124–129; Koskivirta 2001, 22–25; Sakkoluetteloiden kattavuudesta ja käytöstä mm. Koskimies 1966b, 331; Ylikangas 1976, 178–179; Karonen 1995, 59–60; Sirén 1995, 39–43.

⁴⁹⁹ Ala-Hollolan kihlakunnan sakkoluettelot 1723–1728 ja 1730; KA 8162, 1036v–1044, KA ee 14, 1112ff, KA ee 15, 770ff; KA ee 16, ei sivunumerointia; KA ee 18, ei sivunumerointia; KA 8178, 564–570; KA 8185, 131–133v; KA 8195, 159–162v. Ylä-Hollolan kihlakunnan sakkoluettelot 1723–1726 ja 1728–1729: ee 13 ei sivunumerointia, ee 14, 1112–1165, ee 15, 770–793, ee 16 ei sivunumerointia, ee 17, ei sivunumerointia, ee 18, ei sivunumerointia; KA 8184, 851–865v; KA 8189, 1364ff. Ala-Sääksmäen kihlakunnan sakkoluettelot 1724 ja 1727–1730: KA 8162, 1394–1397; KA 8178, 1106–1115; KA 8185, 445ff–448; KA 8190, 430–433; KA 8195, 510v–514. Ylä-Sääksmäen kihlakunnan sakkoluettelot 1724, 1727–1730: KA 8162, 1231–1234; KA 8178, 853–862; KA 8185, 277–285; KA 8190, 220–227; KA 8195, 366–368v.

⁵⁰⁰ Omaisuusrikosten osalta sakkoluettelot siis osoittautuivat mykiksi; niistä puuttui syytä ja toisesta kaikki tuomiokirjoista löytyneet seitsemän omaisuusrikostapausta. Esimerkkinä tapaus Johan Elg ja Petter Lundqvist. Hollolan syyskäräjillä 1725 Johan Elgin ja Petter Lundqvistin todettiin syyllistyneen erään eronneen ratsumiehen lehmän varastamiseen. Heistä Johan Elg oli jo aiemmin saanut eron ja palannut Ruotsiin, joten hänen osaltaan tuomiota ei voitu antaa. Petter Lundqvistin saamaa sakkotuomiota ei puolestaan löydy sakkoluetteloista.

Sakkoluetteloiden heikkoutena on myös se, etteivät ne sisällä hovioikeudelle alistettuja raskaita rikosasioita,⁵⁰¹ ellei niitä jostain syystä palautettu takaisin kihlakunnanoikeuteen sakkotuomion langettamista varten. Ne eivät sisällä liioin tapauksia, joissa tuomio jäi antamatta sotilaan poistuttua paikkakunnalta ennen asian käsittelyn loppuunsaattamista,⁵⁰² tapauksia jotka käsiteltiin rykmentin sisäisinä asioina tai sota-oikeudessa,⁵⁰³ tapauksia, jotka sovittiin joko oikeudessa tai oikeuden ulkopuolella,⁵⁰⁴ eikä tapauksia, joista langetettiin muu kuin sakkotuomio.⁵⁰⁵

Sakkoluetteloiden ja osittain myös tuomiokirjojen ongelmana on, että ne kertovat paremminkin jotain kontrollista, laista ja sen toteutumisesta, kuin todellisesta rikollisuudesta, ja niiden perusteella päädytään tilastoimaan lähinnä rangaistuksia.⁵⁰⁶ Välttyäkseni jäämästä oikeudellisten lähteiden varaan, toimin toisin. Kun tavoitteenani on tarkastella ryhmän ja paikallisyhteisön väestön välisiä suhteita ja niiden kehittymistä ajan saatossa, ei niinkään ryhmän ja oikeuslaitoksen/lainsäätäjän tai yksilön ja lain välisiä suhteita, on myös niin sanottu piilorikollisuus huomioitava. Kaikki eri asiakirjasarjoista löytyneet tapaukset, jotka joko ovat tai oletettavasti ovat johtaneet käräjäntiin ja joissa ruotsalaisotilas oli tai voidaan olettaa olleen vastaaja, on tilastoitava.⁵⁰⁷

Läpikäytyä tuomiokirja-aineistoa ovat Ala- ja Ylä-Hollolan kihlakuntien tuomiokirjat, talvikäräjien 1722 ja 1723 osalta konseptiluontoiset, kesäkäräjistä 1723 alkaen renovoidut tuomiokirjat, Ala- ja Ylä-Sääksmäen kihlakuntien fragmentaarisesti säilyneet konseptituomiokirjat, Raaseporin itäisen kihlakunnan

- ⁵⁰¹ Esimerkiksi Karonen 1995, 59; Sirén 1995, 41. Tuomiokirjat ja sakkoluettelot vaikenivat mm. sotamies Matts Nybergin ensimmäisestä väkivaltarikoksesta Nastolassa. Ainoa viite rikoksesta löytyi Uudenmaan ja Hämeen läänin kanslian arkistoon tallentuneista hovioikeuden päätöksistä, HMA, UHLkA, Eb:2 Anomusasikirjat 1729: Resolutioner i criminale mahl som blifvit 1724 och 1725 med bifogad annotation wärckstälte, Hovioikeuden päätös, saapui 3.7.1725. Toinen tapaus oli Lars Bomanin herjaustapaus vuonna 1722, joka olisi jäänyt, mikäli hovioikeus ei olisi palauttanut tapauksen käsittelyä alioikeuteen, suurelta osin pimentoon. Lars Boman tuomittiin ensin salavuoteudesta, mutta salavuoteuteen syytön vastapuoli valitti asiasta hovioikeuteen ja näin alioikeuden renovoidut pöytäkirjat eivät sisällä alkuperäisen oikeudenkäynnin aikana pidettyä pöytäkirjaa. Vuorimies 2003, 138–139.
- ⁵⁰² Esim. Sysmän talvikäräjät, sakkoluettelo 1731, KA 8200, 1254–1255 (yksinkertainen huoruus, rakuuna Zackris Kielling, mainitaan kyllä, muttei sakotettu); Sysmän talvikäräjät 11.–14.12.1723, 639–640 (yksinkertainen huoruus, rakuuna Johan Rytting); Hattulan talvikäräjät 10.–12.1.1726, 284v–286 (salavuoteus, sotamies Nils Flinck); Sysmän syyskäräjät 22.–27.10.1725, 86–110 passim (varkaustapaus, rakuuna Bryngel Qvick); Someron ja Tammelan talvikäräjät 13.–16.3.1727 (varkaustapauksia, rakuuna Lorentz Starck); Jämsän syyskäräjät 30.9.–3.10.1726, 527 (salavuoteus, sotamies Petter Wijberg). Vrt. Aalto 1996, 51; Sirén 1995, 41.
- ⁵⁰³ Asikkalan kesäkäräjät 19.–21.7.1725, 91–94v (joukkotappelu sotilaiden kesken). Ks. myös Aalto 1994, 48–49.
- ⁵⁰⁴ Hauho, Tuuloksen ja Luopioisten syyskäräjät 16.–19.11.1724, 988 (tappelunujakka, rakuuna Sven Utter). Kts. myös Aalto 1994, 49; Sirén 1995, 41.
- ⁵⁰⁵ Sirén 1995, 41.
- ⁵⁰⁶ Koskivirta 2001, 24.
- ⁵⁰⁷ Vrt. Ylikangas 1976, 13; Koskivirta 2001, 21 ja 27. Heikki Ylikangas tilastoi henkikirjojen osalta syytteet, ei langetettuja tuomioita, Anu Koskivirta hyväksyi tarkastelussaan myös muun rikoksista kertovan aineiston, kuten seurakuntien kuolinsyytilastot ja epäilytapaukset. Seppo Aalto on sitä vastoin ottanut huomioon seksuaalirikollisuutta Porvoon kihlakunnassa 1621–1700 tilastoidessaan vain rikoksista tuomitut siitakin huolimatta, että syytetyn syyllisyys oli selvä. Aalto 1996, 51.

tuomiokirjat vuosilta 1722–1730 sekä vastaavien kihlakuntien säilyneet sakko-luettelot. Niistä on poimittu kaikki oikeuteen tuodut tapaukset riippumatta siitä, onko ne viety päätökseen vai ei.⁵⁰⁸ Lääninhallituksen,⁵⁰⁹ konsistorin ja jalkaväkirykmentin asiakirjat toivat oman lisänsä rikostilastoon, mutta niistä tehdyt löydökset liittyivät pääasiassa seksuaalirikkomuksiin, raskaisiin seksuaalirikoksiin ja vakavimpiin väkivaltarikoksiin.⁵¹⁰ Kirkonarkistojen syntyneiden/kastettujen luettelot täydentävät seksuaalirikosten/-rikkomusten osalta tuomiokirjojen ja sakkoluetteloiden antamaa kuvaa silloin, kun suhteen seurauksena syntyi lapsi. Muu kuin oikeudellinen asiakirja-aineisto näyttääkin paljastavan tehokkaasti seksuaalirikkomukset/-rikokset, mutta vaikenee pääsääntöisesti muiden rikostyyppien osalta. Tästä on tosin vaarana, että seksuaalirikkomusten/-rikosten osuus kokonaisrikollisuudesta ylikorostuu muiden rikostyyppien kustannuksella.

Sakkoluetteloista löytyneiden 46 rikostapauksen lisäksi muusta aineistosta löytyi 58 tapausta. Kokonaismäärä yli kaksinkertaistui. Samalla eri rikostyyppien väliset suhteet muuttuivat merkittävästi; väkivaltatapauksia kertyi kuusinkertainen määrä eli 12 tapausta, varkaustapausten määrä kasvoi nollasta seitsemään. Toisaalta edelleenkin ylikorostuva seksuaalirikkomusten/-rikosten määrä kohtuullistui jossain määrin ollen enää noin 3/4 kaikista tapauksista. Rikosten luokittelussa olen tukeutunut Suomessa yleisesti käytettyyn seitsemän eri rikostyyppin tyyppiluokitukseen: I = väkivaltarikokset, II = kunnianloukkaukset ja solvaukset, III = seksuaalirikkomukset/-rikokset, IV = haasteen noudattamatta jättäminen, V = omaisuusrikokset, VI = velvoitteiden laiminlyömisrikokset, VII = muut rikokset (taulukko 24).⁵¹¹

Absoluuttiset luvut eivät anna välttämättä oikeaa kuvaa joukon, jonka koko muuttuu vuosittain, rikollisuudesta. Suhteellinen – kunkin vuoden rikostapausten määrä suhteutettuna keskimäärin vuoden aikana palveluksessa olleiden lainamiesten määrään – kuvaa paremmin tilannetta ja paljastaa mahdollisen muutoksen (taulukko 24 alaosa).

⁵⁰⁸ Vrt. Karonen 1994, 79.

⁵⁰⁹ Sisältää tietoja myös hovioikeuden 1720-luvulla tekemistä päätöksistä. Turun hovioikeuden pöytäkirjoja ei tutkimusaikakaudelta ole säilynyt, sillä sen arkisto tuhoutui Turun palossa vuonna 1827, mutta puutetta korvaa jossain määrin se, että Turun hovioikeuden kihlakunnittain tekemiä päätösluetteloita on taltioitunut joiltakin vuosilta Uudenmaan ja Hämeen läänin lääninhallituksen kanslian arkistoon vuoden 1729 anomusasiakirjojen joukkoon, HMA, UHLkA, Eb:2, Ratkaistut asiat 1729.

⁵¹⁰ Ruotsalaissotilaiden syyllistyessä seksuaalirikkomuksiin/rikoksiin asian tiimoilta käytiin usein varsin laajaa niin suomalaisten kuin ruotsalaisten viranomaisahojen välistä kirjeenvaihtoa, jonka tarkoitus oli selvittää syytteessä olleen sotilaan sen hetkinen todellinen siviilisääty.

⁵¹¹ Esim. Aalto 1996, 51-52. Yrjö Blomstedt on Hämeen rikollisuutta 1500- ja 1600-luvuilla tilastoidessaan yhdistänyt luokat IV (haasteen noudattamatta jättäminen) ja VI (velvoitteiden laiminlyömisrikokset). Blomstedt 1960a, 195-199.

TAULUKKO 24 Ruotsalaisotilaiden rikollisuus 1722–1730

Absoluuttinen rikollisuus luokittain											
Vuosi	1722	1723	1724	1725	1726	1727	1728	1729	1730	Yht.	%
I	..	1	7	..	2	1	..	1	..	12	11,5
II	1	..	1	2	1,9
III	16	18	9	9	11	3	5	4	2	77	74,0
IV	1	1	1	1	..	1	..	5	4,8
V	1	2	..	4	7	6,7
VI	1	1	1,0
VII	0,0
Yht.	18	21	18	14	15	5	5	6	2	104	100
%	17,3	20,2	17,3	13,5	14,4	4,8	4,8	5,8	1,9	100	
Rikollisuus suhteessa maassa olevien ruotsalaisotilaiden määrään											
N (rikokset)	18	21	18	14	15	5	5	6	2	104	
N _k (miehet)	565	528	482	444	387	328	278	248	236		
%	3,2	4,0	3,7	3,2	3,9	1,5	1,8	2,4	0,8		

Lähde: Tuomiokirjat, sakkoluettelot. Sisältää myös kirkonarkistoista löytyneet aviottoman lapsen syntyyn johtaneet tapaukset sekä viranomaisarkistoista ja kirkonarkistoista löytyneet muut tapaukset, joiden tarkempi analyysi ei tuomiokirja- ja/tai sakkoluettelopuutteiden takia ole ollut mahdollista.

Rikokset on jaettu seuraavan luokituksen mukaan: I = väkivaltarikokset, II = kunnianloukkaukset ja solvaukset, III = seksuaalirikkomukset/-rikokset, IV = haasteen noudattamatta jättäminen, V = omaisuusrikokset, VI = velvoitteiden laiminlyömisrikokset, VII = muut rikokset.

N = rikosten absoluuttinen määrä, N_k = keskimäärin vuoden aikana palveluksessa olleiden määrä.

Alkuvuosina 1722–1726 rikoksiin syyllistyi vuosittain parikymmentä miestä. Vuoden 1726 jälkeen rikollisuus laski selvästi. Vuosikymmenen loppupuolella

rikokseen syyllistyneitä oli enää puolisen tusinaa, jopa alle sen, per vuosi. Kun seksuaalirikkomusten/rikosten osuus kokonaisrikollisuudesta 1722–1730 oli suuruusluokkaa 3/4, ja siitäkin valtaosa salavuoteustapauksia, voidaan raskaisiin rikoksiin syyllistyneiden miesten määrä vuosittain laskea jopa yhden käden sormilla. Mistään kovin merkittävästä rikollisuudesta ei siis ruotsalaissotilaiden osalta voida puhua.

Alkuvuosien poistunnan seurauksena ilmennyt rikollisuuden lasku näkyy erityisesti väkivaltarikosten, kunnianloukkaus- ja solvausrikosten sekä omaisuusrikosten kohdalla; vuosina 1722–1726 yhteensä 19 tapausta, vuosina 1727–1730 vain kaksi tapausta (taulukko 24 luokat I, II ja V). Osa rikollisuuden vähenemisestä oli seurausta konfliktiherkkien lainasotilaiden paluusta kotimaakuntiansa. Mutta se ei selitä kaikkea; väkivaltaiseen käyttäytymiseen syyllistyneistä 11 lainamiehestä – sotamies Matts Nyberg syyllistyi pahoinpitelyyn kahdesti – Ruotsiin palasi vain neljä, yksi teloitettiin, kahden osalta tieto puuttuu ja neljä asettui pysyvästi Hämeeseen. Varkaustapausten osalta tilanne on toinen; seitsemästä varkauteen syyllistyneestä lainamiehestä kuusi palasi Ruotsiin. Rikostilastoa hallinneiden seksuaalirikkomusten/-rikosten määrän raju vähentyminen vuoden 1726 jälkeen on lopulta kuitenkin suurin selittäjä niin absoluuttisen kuin suhteellisen rikollisuuden vähentymiseen.

Ruotsalaissotilaiden väkivaltarikollisuuden määrää on syytä verrata myös aikakauden Hämeessä havaittuun väkivaltarikollisuuteen. Ala- ja Ylä-Hollolan kihlakuntien alueilla vuosina 1749–1750 joka kuudes (16 %) sakolla rangaistu rikos oli väkivaltarikos.⁵¹² Sakkoluetteloiden mukaan ruotsalaisten tekemistä rikoksista väkivaltarikosten osuus oli kuitenkin vain yksi kahdestakymmenestäviidestä (4 %) eli selvästi yleistä väkivaltarikollisuutta alhaisempi. Tosin kaikki eri asiakirjoista löytyneet tapaukset huomioiden osuus oli suurempi – noin joka yhdeksäs (12 %). Tulos viittaisi siihen, että paikallisyhteisöissä vieraaksi itsensä kokeneet ruotsalaissotilaat pidättäytyivät yksin ollessaan väkivaltaisesta käyttäytymisestä tietäen jo etukäteen jäävänsä alakynteen.

Tappelut ja lievät väkivallanteot kuuluivat kuitenkin paikallisyhteisöön. Niitä ei voitu välttää, etenkin sotilaiden ja muukalaisten läsnä ollessa.⁵¹³ Oli odotettavissa, että tunteiden kiristyessä ruotsalaissotilaat turvautuivat helposti kiinnikäymiseen, vaatteista tai tukasta repimiseen sekä lyönteihin ja iskuihin.

Sotamies Lars Humbla syytti syksyllä 1723 ruotuisäntäänsä Paavo Heikinpoikaa Lammin Paakkolasta siitä, että tämä oli edellisvuoden syyskuussa lyönyt Humblaa seipäällä, josta syystä Humbla oli saanut kolme kuhmua päähänsä ja mustelman vasempaan olkapäähänsä. Paavo Heikinpoika puolestaan väitti, että Humbla oli joulun tienoilla käynyt hänen päälleen Paavon kotona, lyönyt vaimoa tuopilla niin, että tämä oli saanut mustelmia kylkeen, ja lisäksi hakannut säpäleiksi kaksi tuoppia. Toisen kerran kynttilänmessun aikoihin Humbla oli Paavo Heikinpojan mukaan riehunut talossa kaataen pöydän ja viskellyt ruoat ympäri taloa. Eräs todistaja oli puolestaan nähnyt Humblan ajavan

⁵¹² Koskimies 1966b, 331.

⁵¹³ Esim. emt. Österberg 1983; Österberg & Lindström 1988; Johansson 1997; Fagerlund 2002; Hassan Jansson 2002.

erään kerran takaa Paavo Heikinpoikaa kirves kädessä, muttei havainnut että Humbla olisi sillä lyönyt. Koska molemmat osapuolet kiistivät heihin kohdistuneet syytteet eikä tarvittavia todistajia itse varsinaisista väkivallanteoista oikeuteen saatu, oikeus ei voinut tehdä asiassa päätöstä vaan lykkäsi päätöksenteon tuonnemmaksi.⁵¹⁴ Riidan osapuolten keskenään ristiriitaiset näkemykset tapahtumista saivatkin usein tuomioistuimen epäröimään päätöksenteossaan tai lykkäämään asian myöhemmin käytäville käräjille siinä toivossa, että oikeus saisi uusien todistajien avulla tarkemman kulun tapahtumista. Näin kävi myös Janakkalassa. Eräs Kustaa Juhonpoika Kiipulasta syytti rakuuna Håkan Wargia siitä, että tämä oli lyönyt Kustaa Juhonpoikaa kolmasti korville ja sen lisäksi potkinut tätä. Todisteiden puuttuessa ja Håkan Wargin kiistäessä häneen kohdistetut syytteet, oikeus siirsi asian käsittelyn hetkeen, jolloin Kustaa Juhonpoika saisi hankittua todisteet väitteilleen.⁵¹⁵

Väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla vaikuttivat usein tulehtuneet henkilösuhteet, ja molemmat osapuolet olivat syyllisiä syntyneeseen riitaan. Sotamies Petter Gröning Hollolan Kalliolasta oli lähettänyt 14 päivää ennen joulua 1726 erään pojan viemään kenkensä paikkakuntalaiselle Johan Poloniukselle⁵¹⁶ kuntoonlaitettavaksi ja rasvattavaksi. Polonius oli kuitenkin ilmoittanut pojalle, että sotilas saakoon rasvaa ranstakasta. Petter Gröning tunkeutui tämän kuulutuaan Poloniuksen tupaan, potkaisu tätä reiteen ja tarttui käsivarresta kiinni. Polonius puolustautui vastaavasti tarttumalla Gröningiä hartioista kiinni ja vaati tätä poistumaan talosta. Syntyneen käsikähmän seurauksena molemmat riitapukarit rojahtivat polvilleen ja Poloniuksen paidan edusta repeytyi rikki. Tilanne rauhoittui vasta kun paikalle hälytetty Luukas Mikonpoika erotti riitapukarit ja poisti Gröningin talosta.⁵¹⁷

Miehiä ei aina saatu oikeuden eteen. HJR:n Sääksmäen komppaniaan sijoitettu Nils Flinck oli toukokuussa 1724 eräiden kumppaneittensa kanssa hyökännyt Hattulan Leiniälässä erään lampuodinvaimon ja rengin kimppuun ja pahoinpidellyt heidät niin pahoin, ettei heidän asiaansa voitu vielä elokuun loppuun 1724 mennessä käsitellä oikeudessa. Flinck ehti kuitenkin saada elokuussa samana vuonna eron ja häipyä paikkakunnalta. Vaikka häntä kuulutettiin syyskuussa Turun läänissä, ei häntä enää tavoitettu. Ruotsin puolelle lähetetyt tiedustelut eivät myöskään tuottaneet tulosta.⁵¹⁸

⁵¹⁴ Lammin syyskäräjät 15.-16.11.1723, 404-405.

⁵¹⁵ Janakkalan kesäkäräjät 25.-27.6.1729, 293-293v.

⁵¹⁶ Ilmeisesti Asikkalan isonvihan aikainen ja raakuuksistaan tunnettu veronkantokirjuri. Vrt. Blomstedt 1982, 231; Vilkuva 2005, 200, 377 ja 384. Ks. myös Harry W. Walli, Polón-suvun alkuperä ja varhaispolvet, *Genos* 1/1965, 32-33.

⁵¹⁷ Asikkalan talvikäräjät 26.1.-1.2.1727, 266v-267.

⁵¹⁸ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1724, 7963-7965; Hattulan talvikäräjät 10.-12.1.1726, ei sivunumerointia.

3.6.1 Sakkiutuminen ja päihtyneiden uho

Sotilaille oli tyypillistä, että he syyllistyivät häiriköintiin ja vakaviin väkivaltarikoksiin useammin nimenomaan ryhmänä.⁵¹⁹ Nuorten sotilaiden ja renkien muodostamat sakit maaseudulla korostivat usein omaa miehuuttaan ottamalla tilaisuuden tullen ilon irti. Usein vielä enemmän tai vähemmän päihtyneenä.⁵²⁰

Eversti Gustaf Hornin skoonelaisyntyinen rakuuna Ingell Flinck Padasjoelta oli eräänä kevään 1723 arki-aamuna mennyt kolmen muun eversti Gustaf Hornin ruotsalaisrakuunan Pehr Ahlsbergin, Matts Dillmanin ja Sven Siögrenin kanssa kylälle ja ostanut sieltä parilla styyvarilla⁵²¹ paloviinaa.⁵²² Kun miehet palasivat takaisin rustholliin, oli everstinna ollut paistamassa leipää talon pirtissä. Flinck oli heti pirttiin saavuttuaan tokaissut everstinnalle, että *"Här är godt, det wanckar nu bröd,"* johon everstinna oli vastannut *"När har bröd trutit."* Siihen Flinck oli jatkanut: *"Se tuskin näin päivällä on tarpeellista"* – ja pyytänyt sen jälkeen itselleen ja tovereilleen jotain syötävää. Flinckin avauksen *"Här är godt, det wanckar nu bröd,"* asiallinen käännös olisi *"Hyvä kun saadaan leipää,"* mutta se voidaan tulkita myös muodossa *"Hyvä, nyt saa leipä satikutia."* Everstinna oivalsi Flinckin ilmaisun kaksimielisyyden ja vastasi samalla mitalla: *"När har bröd trutit"* – *"Milloin leipä on ryhtynyt riitaisaksi."* Everstinna kattoi leivintuvan pöydälle syötävää, leipää ja jokusen silakan. Flinck puolestaan otti esiin puukon ja kaakseen leivän ja silakat tovereidensa kesken ja virkkasi everstinnalle: *"Jumala yksin tietää, miten tämä riittää ruoaksi neljälle miehelle."*

Everstinnan lähteminen mukaan Flinckin aloittamaan sanailuun ja Flinckin päihtymys johtivat siihen, että Flinck ylitti sopivuuden rajat, kulki pirtissä edestakaisin puukko kädessä ja kutsui everstinnaa hampunpelättimeksi – *hampeskräma*. Everstinnaa Flinckin käyttäytyminen puolestaan pelotti siinä määrin, että hän valitti paikalle saapuneelle kappalaiskalle olevansa hengenhädässä rakuunoiden takia. Eversti Gustaf Horn, joka tapahtumien aikaan oli matkoilla, palattuaan kotiin ja kuultuaan tapauksesta everstinnalta suhtautui vakavasti Flinckin käytökseen ja haastoi tämän käräjille. Everstin mukaan Flinck oli käynyt hänen vaimonsa ja väkensä kimppuun iskuin ja lyönnein sekä ajanut everstinnaa takaa puukko kädessä, lyönyt talon renkiä ja navettapiikaa sekä pilannut liedellä olleen ruoan heittämällä siihen likaista vettä. Vaikka oikeudenkäynnin kuluessa ilmeni, ettei Flinck todellisuudessa ollut uhannut puukollaan ketään, katsoi oikeus Flinckin loukanneen isäntävaltaa ja patriarkaalisuutta vastaan ja tuomitsi Flinckin ruokkijansa haukkumisesta kuusi kertaa kolmen markan sakkoon ja julkiseen anteeksipyyntöön.⁵²³

⁵¹⁹ Ylikangas 1976, passim, erityisesti 159–167; Lindström 1988, 109–110; Österberg & Lindström 1988, 97–98; Andersson 1998, 141; Ylikangas 1999, 100–101 ja 119 (101 myös karanneet sotilaat); Hassan Jansson 2002, 60.

⁵²⁰ Ylikangas 1976; Vilku 2014.

⁵²¹ Hopeaäyrin kansanomaisen nimitys.

⁵²² Matts Dillman ja Ingell Flinck olivat padasjokelaisen Nyystölän säterikartanon rakuunoita, Sven Siögren ja Pehr Ahlsberg padasjokelaisen Vesijaon säterikartanon rakuunoita. Molemmat kartanot olivat eversti Gustaf Hornin omistuksessa. Mm. KrA, GMR, vol. 1090, Nylands och Tavastehus läns dragonregemente 1735, 312, 314.

⁵²³ Padasjoen kesäkäräjät 24.–25.5.1723, 86–90; myös Pulkila 1947, 328.

Kuten Flinckin tapaus osoittaa, väkivaltaista käyttäytymistä vauhditti usein alkoholi.⁵²⁴ Alkoholi sinällään ei selitä tappeluja eikä välttämättä edes esitä rikoksenlaukaisijan roolia, mutta näyttää olleen merkittävä tekijä konfliktin jatkumiselle. Se toimi jonkinlaisen kiihottimena, joka helpotti myös fyysisten konfliktien ilmaantumista, toisin sanoen madalsi kontrollin kynnyksiä.⁵²⁵ Päihtymyksen myötä Flinckin itsetunto koheni ja tunnepitoinen ja hallitsematon toiminta sai Flinckissä yliotteen.⁵²⁶ Flinckin käyttäytyminen oli tyypillistä ylinokkelaksi heittäytymistä tilanteessa, jossa hänellä oli vertaisiaan kuulijoita. Rohkeus, nokkeluus ja veijarimainen käyttäytyminen vahvistivat myös hänen asemaansa ryhmän johtajana.⁵²⁷ Ja kun toisena osapuolena oli nainen, loi asetelma tilaisuuden miehuuden osoittamiselle. Yksin Flinck tuskin olisi ryhtynyt kerrotunlaiseen näsäviisastelemaan sanaleikkiin niinkin korkeassa asemassa olevan esivaltaa edustavan henkilön puolison kuin everstinna kanssa. Toisaalta everstinna, ottaessaan Flinckin sanailuhaasteen vastaan, toimi Flinckille yllyttäjänä.

Kesällä 1724 joukko Ylä-Hollolan komppanian rakuunoita oli katselmukseen mennessään poikennut Asikkalassa kihlakunnankirjuri Henrik Borgin omistamaan Paimilan kartanoon ostaakseen paloviinaa,⁵²⁸ minkä yhteydessä mukana ollut hiljattain palvelukseen astunut suomalaissyntyinen rakuuna Kustaa Florin kadotti puukkonsa. Puukon katoamisen paljastuttua epäilykset kohdistuivat oston aikaan paikalla olleeseen eronneeseen korpraali Johan Pålackiin. Paluumatkalla Lahdessa pidetystä katselmuksesta rakuunat Hannu Holm ja mainittu Kustaa Florin,⁵²⁹ yhdessä ruotsalaisten rakuunoiden Bryngel Qvick, Olof Borre, Olof Kastengren, Petter Halfman ja Anders Zessling kanssa, ratsastivat kartanoon ostaakseen jälleen paloviinaa ja noutaakseen Florinilta varastetun puukon takaisin.

Paloviinakauppojen jälkeen alkoi tapahtua. Florin ja Qvick tunkeutuivat saunalle, jossa Pålack oli vaimoineen, ja huusivat: Mihin olet pannut puukon - senkin vanha kelmi. Tämän jälkeen Florin ja Qvick kävivät Pålackin kimppuun, tarttuivat häntä tukasta ja tuuppiivat hänet ovesta ulos pihalle, jossa löivät Pålackia miekalla niin, että Pålack sai kaksi verta vuotavaa haavaa päähänsä ja yhden käteensä. Pålack ei kuitenkaan siinä hässäkässä pystynyt näkemään kumpi hyökkääjistä oli paljastanut miekkansa ja lyönyt sillä häntä. Lähinnä katsojan rooliin jäänyt rakuuna Olof Borre todisti kuitenkin oikeudessa Qvickin huitoneen miekallaan Pålackia. Olipa Qvick Borren kertoman mukaan jo aiem-

⁵²⁴ Esimerkiksi Ylikangas 1976, passim.

⁵²⁵ Ylikangas 1988, 156; Vilku 1995, 274. Myös Vilku 2005, 449.

⁵²⁶ Vrt. Vilku 1995, 226.

⁵²⁷ Vrt. Vilku 2014, 104, 112. Heikki Ylikangas käyttää tällaisesta nimistystä verbaali-agressiivisuus. Ylikangas 1976, 177.

⁵²⁸ Katselmuksiin päihtyneenä meno ei sota-artiklain mukaan ollut sellainen rikos, joka olisi johtanut sota-oikeuden käsittelyyn. Vuonna 1692 kuningas oli antanut määräyksen, että komppanian kapteenille oli oikeus rangaista komppanian kokoukseen päihtyneenä saapunutta sotilasta; Rangaistus oli 6 paria raippoja. Lindh 1928, 250.

⁵²⁹ Hans Holm, Ylä-Hollolan komppanian rakuuna nr 113, oli Liivinmaalla syntynyt ja Kustaa Florin, saman komppanian rakuuna nr 110, vuonna 1723 joukossa olleen Petter Halfmanin ensimmäiseen sijoitusruotuun vuonna 1723 otettu mies. Ks. mm. Juvelius 1927, 396-397 ja taulukko sivulla 387.

min uhannut, ettei tulisi lyömään Pålackia halolla vaan miekalla. Päästyään irti hyökkääjien kynsistä, Pålack oli paennut kihlakunnankirjurin kamariin, jossa paikalla oli ollut myös kirjurin vaimo. Bryngel Qvick ja Kustaa Florin, mukanaan nyt myös Olof Kastengren, tunkeutuivat Pålackin perässä kamariin, kiskoivat hänet sieltä saliin ja alkoivat jälleen bastioneerata Pålackia. Pålack pääsi kuitenkin karkuun, juoksi pihan kautta takaisin kihlakunnankirjurin kamariin ja jäi sinne. Tilanne päättyi tähän. Myöhemmin kiista sovittiin Pålackin ja hyökkääjien kesken siten, että Qvick ja Florin maksoivat Pålackille korvauksena tynnyrillisen viljaa ja Holm luovutti sovinnoksi kirveen ja maksoi sen lisäksi Pålackille 6 kuparitaalaria. Sovinnonteon takana oli komppanian vääpeli, luutnantti Arvid Orre, ei kihlakunnanoikeus.⁵³⁰ Tapahtuneen väkivallanteon tultua yleiseen tietoisuuteen myös maaherra sai kuulla siitä. Maaherra puolestaan ei tyytynyt tehtyyn sovintoon, vaan edellytti asian perusteellista tutkintaa ja mahdollisten syyllisten rankaisemista oikeudessa.⁵³¹

Kustaa Florinin tapaus on tulkittavissa kunniaakysymyksenä. Florin koki puukon varastamisen nöyryytyksenä ja aikansa asiaa harkittuaan ryhtyi peräämään kunniaansa. Tässäkin tapauksessa sotilastovereiden läsnäolo helpotti kunnian peräämistä.

Tapaus paljastaa myös, ettei kaikkia sotilaiden tekemiä kolttosia tuotu välttämättä käräjille. Kaarle XI:n maakuntarykmenttien kurinpitoa ja oikeudenkäyttöä ohjaavien sota-artiklain 17 §:n mukaan ruotusotilaiden sodassa, varuskunnissa, työkomennuksilla, rykmentin- tai komppaniankokouksissa tai marsilla tehdyt rikokset tuli käsitellä sota-oikeudessa ja tuomita sota-artiklain mukaan. Ruoduilla eli kotiseuduilla tehdyt rikokset tuli sitä vastoin käsitellä paikallisilla käräjillä ja tuomita maanlain mukaan. Läsnä oli tuolloin oltava rykmentin edustajana joku upseeri tai aliupseeri valvomassa rykmentin ja sotilaan etua. Kihlakunnanoikeuden oli huomioitava tuomioissaan aina, mikäli se oli mahdollista, myös sota-artiklain sisältö.⁵³² Siviilituomioistuimien sakkoluetteloiden avulla tehtyjä rikostilastoja tarkasteltaessa on muistettava, että ne sisältävät ainoastaan sakkorangaistukset. Mahdollisesti sotilaat kärsivät samoista rikoksista sakon sijasta ruumiillisen rangaistuksen useammin kuin muut väestöryhmät, sillä kuningas oli 4.3.1685 hovioikeuksille lähettämässä kirjeessään ilmoittanut, että sotamiehiä siviilituomioistuimessa tuomittaessa oli yleensä käytettävä ruumiinrangaistusta.⁵³³ Käteisen rahan puutteen ja sotilaiden kruunun sotamiehille maksamien vuosipalkkojen jatkuva rästytyksen seurauksena sotilailla tuskin olisi ollut mahdollisuuksia sovittaa sakkojaan rahassa.

⁵³⁰ Komppanian kurin- ja järjestyksenpito oli periaatteessa komppanian päällikön vastuulla, mutta käytännössä, tai ainakin vähäisimmiksi katsotuissa asioissa siitä vastasi komppanian vääpeli. Bohlin 1917, 304–305; Viljanti 1940, 74. Ks. myös Vilkuna 2005, 344.

⁵³¹ Asikkalan kesäkäräjät 19.–21.7.1725, 91–94v.

⁵³² Bohlin 1917, 288–289; Huuskonen 1927, 287; Lindh 1928, 249–250; Viljanti 1935, 264, 266–267; Viljanti 1940, 173; Kumm 1949, 142–144; Screen 2007, 267–268.

⁵³³ Viljanti 1935, 267; Viljanti 1940, 181. Kuningas perusteli määräystään sillä, että sotilaiden palkkarahat oli varattu heidän ylläpitoonsa, joten niistä ei liennyt sakkomaksuihin. Ks. myös Lind 1928, 250; Viljanti 1935, nootti 1.

Komppanian kapteenilla oli myös mahdollisuus käyttää rankaisovaltaa ruotusotilaan syyllistyessä ruodullaan vähäpätöiseksi katsottuun näpistelyyn tai häiriköintiin kyläyhteisössä. Tällöin tapausta ei käsitelty paikallisilla käräjillä.⁵³⁴ Paimilan kartanossa riehuneet rakuunat olivat tapahtuman aikaan paluumatkalla Lahdessa pidetystä katselmuksesta, ja sota-artiklain mukaan tapauksen käsittely olisi kuulunut sota-oikeudelle. Ilmeisesti komppanian johto tulkitsee tapauksen vähäpätöiseksi, vältti asian sota-oikeuteen viemisestä koituvan vaiivan ja antoi tehtävän hoidon komppanian kapteenia kurin- ja järjestyksenpidossa avittavalle väepelin virkaa hoitaneelle luutnantti Arvid Orrelle.

Tuomiokirjoista ilmitulleet tappelunnujakat ovat siis vain osa todellisuutta. Seppo Aalto näkee 1600-luvulta alkaneen väkivaltarikosten suhteellisen osuuden vähenemisen taustalla olleen osittain oikeuslaitoksen luonteessa tapahtunut muutos. Oikeuslaitoksen tehostunut kontrolli johti siihen, että keskinäisiä mustelmiin ja haavoihin päättyneitä yhteenottoja ei enää tuotu kihlakunnanoikeuksiksi muuttuneille käräjille. Nujakat ja niihin mahdollisesti liittyvät korvausvaateet sovittiin oikeuden ulkopuolella.⁵³⁵ Esimerkiksi rakuuna Sven Utter Hauholla oli rusthollarinsa Risto Ristonpojan, joka näyttää olleen pääpukari, kanssa käynyt iskuin ja lyönnein erään samasta kylästä kotoisin olleen Yrjö Laurinpojan kimppuun. Nujakkaa ei viety käräjille, sillä osapuolet pääsivät sittemmin sopimukseen ja Risto Ristonpoika lupasi toimittaa sovinnon merkiksi Yrjö Laurinpojalle yhden pukinnahan ja kuusi kappa ruista. Tapaus kirjautui kuitenkin oikeuden pöytäkirjaan, koska Yrjö Laurinpoika halusi, että tehty sopimus vahvistetaan oikeudessa.⁵³⁶

3.6.2 Isäntävallan loukkaus – rikos patriarkalisuutta vastaan

Sysmän komppaniaan sijoitettu sotamies Bengt Rosenhjelm kävi appensa Sysmän lukkari Samuel Gååsmanin kimppuun tämän omassa talossa ja antoi tälle muutaman korvapuustin. Gååsman haastoi tapauksen johdosta Rosenhjelmän käräjille alkutalvesta 1724, mutta Rosenhjelmän poissa ollessa asia jouduttiin siirtämään seuraaville käräjille. Asian jatkokäsittely tapahtui ilmeisesti kesäkäräjillä 8.–11.6.1724, sillä Turun hovioikeus antoi jo 24. marraskuuta samana vuonna päätöksensä asiasta. Sen mukaan appensa kimppuun hyökännyt Rosenhjelm joutui kärsimään tavanomaisen kirkkorangaistuksen lisäksi seitsenkertaisen kujanjuoksun 100 miehen muodostaman kujan läpi. Rosenhjelm sovitte rangaistuksensa 21. joulukuuta 1724.⁵³⁷

⁵³⁴ Kumm 1949, 142.

⁵³⁵ Aalto 1997, 193–194. Oikeuslaitoksessa ja laeissa tapahtuneiden muutosten vaikutuksesta rikostilastoihin mm. Lindström 1988, 75 (lain yleinen tiukempi tulkinta); Vilkuina 1995, 281 (juopumusrikokset, 1700-luku); Aalto 1996a, 129–130 ja 174–177 (seksuaalirikollisuus, 1600-luku).

⁵³⁶ Hauhon syyskäräjät 16.–19.11.1724, 988.

⁵³⁷ Sysmän talvikäräjät 23.–27.1.1724, 287–288; HMA, UHLkA, Eb:2, Ratkaistut asiakirjat 1729, kruununvouti Johan Schierpin diaario, päivätty 2.12.1726 sekä yhteenveto maaherrankansliaan tulleista Turun hovioikeuden rikosasioista ja päätöksistä vuosilta 1722–1727. Rosenhjelmän tapauksen puuttuminen kesäkäräjien 1724 pöytäkirjoista johtunee siitä, että pöytäkirjoja renovoitessa hovioikeuteen siirretyt asiat on jätetty pois. Mm. Virrankoski 1970, 120.

Bengt Rosenhjelm syyllistyi appensa kimppuun käydessä rikokseen, joka loukkasi patriarkaalisuuden periaatetta. Huoneentaulun mukaan isännän valta kotitalouksissa oli kiistaton. Mooseksen lain mukaan isäntäänsä uhannut alaimainen tuomittiin kuolemaan.⁵³⁸ Ilmeistä on, että kihlakunnanoikeus tuomitsi lainmukaisesti Rosenhjelmän kuolemaan ja alistoi lopullisen päätöksenteon Turun hovioikeudelle edellä kuvatuin seurauksin.

Nastolalaiseen Villähteen ruodun lainasotamies Matts Nyberg, joka oli luonteeltaan äkkipikainen ja väkivaltainen, syyllistyi ruotuisäntiensä pahoinpitelyyn kahdesti. Molemmissa tapauksissa alioikeus tuomitsi hänet kuolemaan. Ensimmäisellä kerralla hän edesauttoi villähteläisen lautamies Risto Jaakonpojan elinpäivien lyhentymistä. Tällöin hovioikeus käytti vielä leuteraatio-oikeuttaan ja muutti kuolemantuomion puolen miehen eli 50 hopeataalarin sakkotuomioksi, jonka Nyberg sovitti ruumiillisesti.⁵³⁹

Syyskuussa 1727 Nyberg riitaantui 70-vuotiaan ruotuisäntänsä Olli Mikonpojan kanssa kyydityksestä rykmentinkokoukseen, otti miekan ja huitoi sillä Olli Mikonpoikaa. Tämä sai lukuisten mustelmien lisäksi useita haavoja käteensä ja päähänsä sekä pistohaavan kehoonsa. Muutamaa päivää myöhemmin Olli Mikonpoika kunto laski ja hän joutui vuoteenomaksi. Vuoteesta hän ei enää noussut, vaan kuoli runsas kuukausi väkivallanteon jälkeen 5. lokakuuta 1727. Kihlakunnanoikeus tuomitsi Nybergin toistamiseen kuolemaan. Tällä kerralla kuolemantuomio piti hovioikeudessa. Kun tuomio sai vielä KM:n vahvistuksen 8.5.1728,⁵⁴⁰ oli asia siltä osin loppuun käsitelty ja Matts Nybergin kohtalo sinetöity; mestaus toimeenpantiin Nastolan kirkonmäellä ja Nybergin ruumis haudattiin 5.6.1728 hautausmaan pohjoiselle sivustalle.⁵⁴¹

3.6.3 Varkaus

Eronneelta ratsumieheltä Mikko Pälackilta Hollolan pappilasta oli varastettu heinäkuussa 1725 lehmä. Mikko oli löytänyt sittemmin lihat piilotettuna erään kiviröykkiön alle ja vuodan kaivettuna suohon. Varkaudesta Pälack syytti hol-

⁵³⁸ Vrt. Nygård 2002, passim.

⁵³⁹ HMA, UHLkA, Eb:2, Ratkaistut asiakirjat 1729, Resolutioner i criminale måhl som blifvit 1724 och 1725 med bifogad annotation wärckstälte, Hovioikeuden 3.7.1725 saapuneet päätökset.

⁵⁴⁰ HMA, UHLkA, Ea:4, Kirjeasiakirjat 1728, 181–183, Turun hovioikeus UHL:n lääninkanslialle 25.5.1728. Tuomion kannalta sillä ei ollut suurtakaan merkitystä, kuoliko Olli Mikonpoika nimenomaan Matts Nybergin aiheuttamiin vammoihin vai jostain muusta syystä. Yhdenkin vahingoittamisen tarkoituksessa isketyn lyönnin tai jopa vähäisen korvatillikan tunnustaminen saattoi riittää uhrin kuolinsyystä riippumatta täydeksi näytöksi. Muu asiayhteys määrittä sen, tuomittiinko syytetty kuolemaan vai ei. Koskivirta 2001, 155.

⁵⁴¹ HMA, UHLkA, Eb:2, Ratkaistut asiakirjat 1729, Hovioikeudesta lääniin saapuneiden päätösten yhteenvedot: Övfe-Hollola härad 1728, 25.5.1728 ja 1729, 30.5.1728; sama Da:1, Kirjekonseptit 1728, 836, Lääninkanslia Johan Schierpille 31.5.1728; sama, Da:1, Kirjekonseptit 1728, 838–839, Lääninkanslia Arvid Stierncrantzille 31.5.1728. Hautauksesta ei ole merkintää Nastolan haudattujen luettelossa, mutta Hämeenlinnan haudattujen luetteloon on kirjattu seuraava teksti: (haudattu) 5.6.1728, *Westmanland, sold Matz Nyberg, halshuggas efter 8 mån. fängelse, uttagen och bortförd til Nastola för bedrifwit dråp, at der som in Loco deluti halshuggas* (HisKi). Ks. myös Hämeenlinnan vankiluettelo 1728, KA 8185, 633–634.

lolalaisen Pyhäniemen Ylöstalon rusthollin ruotsalaisrakuuna Petter Lundqvistia ja toispaikkakuntalaista ruotsalaisrakuuna Johan Elgiä. Viimeksi mainittu oli jo oikeudenkäynnin aikoihin saanut eron ja palannut Ruotsiin. Häntä ei asiassa päästy kuulemaan. Petter Lundqvist yritti hyötyä tilanteesta ja tunnusti aluksi nähneensä Elgin teurastavan lehmän, mutta kiisti itse osallistuneensa varkauteen. Lundqvist tunnusti kuitenkin soutaneensa Elgin lihoineen järven toiselle puolelle, jonne Elg oli kätkenyt lihat ja vuodan. Hän lupasi myös hätäpäissään korvata puolet Elgin aiheuttamasta vahingosta ja näin tunnusti olleensa osasyllinen varkauteen. Pålack kuitenkin vaati koko korvausta Lundqvistilta, koska Elg oli jo tavoittamattomissa. Oikeus tuomitsikin Lundqvistin korvaamaan Pålackille menetetyn lehmän arvon eli 20 kuparitaalaria. Lisäksi Lundqvist sai sakot, jotka sovitti vesileipävankeutena.⁵⁴²

Lainamiesten joukkoon mahtui myös muutama jatkuvaan epäsosiaaliseen elämään taipuvainen hulttio. Heidän arkea sävytti juopottelu, varkaudet, uho ja sakkiutuminen. Rakuuna Ingell Flinck Padasjoella syyllistyi päihtyneenä öykärimäisen käyttäytymisen ohella omilta varastamiseen: Muutama viikko ennen joulua 1725 Flinck oli varastanut Asikkalan Iso-Äiniöön sijoitetulta sotamieheltä tämän kotoa useampia pieniä varuskappaleita – *små persedlar*.⁵⁴³ Rakuuna Anders Bryngelsson Vanajalla edusti puolestaan aikakauden syntisten miesten stereotypiaa; hän joi, pahoinpiteli vaimoaan, piti muita naisia ja häipyi aika ajoin omille teilleen.⁵⁴⁴ Eräältä karkumatkaltaan palattuaan hän joutui Vanajan kirkkoherran Thomas Pacchaleniuksen kuulusteltavaksi. Pacchalenius peräsi rakuunalta todistusta siitä, että tämä oli poissa ollessaan nauttinut ehtoollista. Sitä Anders Bryngelssonilla ei kuitenkaan ollut esittää. Pari viikkoa asiaa harkittuaan hän lähti todistuksen hakuun. Sen koommin häntä ei paikakunnalla näkynyt. Viisi vuotta myöhemmin yksin jätetty Kirstin Andersdotter sai anomuksesta eron hulttiomaisesta miehestään perusteena se, että tämä oli hylännyt vaimonsa vieraaseen maahan ja outojen ihmisten pariin ilman apua.⁵⁴⁵

Sysmään sijoitetun rakuuna Bryngel Qvickin rikosluettelo ehti kattaa salavuoteuden, pahoinpitelyn ja varkauden. Joulunaikaan 1722 Qvickin rusthollari kapteeni Arvid Tandefelt oli antanut tämän hakea kartanorusthollinsa Voipalan kellarista 12 taalarin, 9 taalarin ja 3 taalarin ploomut. Samassa yhteydessä kellarista katosi yksi 9 taalarin ploomu. Ploomun katoamista ei havaittu välittömästi. Se paljastui, kun juonitteluun taipuvainen Qvick ryhtyi turvaamaan selustaansa. Mennessään vuodenvaihteen jälkeen uudelleen kellariin yhdessä kartanopiika Sofia Bertilintyttären kanssa Qvick tiedusteli mihin ploomu oli hävinnyt. Sittemmin Qvick oli varmistanut myös herra Tandefeltilta, oliko tämä ottanut ploomun. Sofiaa hän yritti houkutella puolelleen lupaamalla ottaa tämän mukaansa Ruotsiin, kunhan vapautuisi palveluksesta. Oikeudessa Qvick kuitenkin kiisti tämän; Qvickin mukaan sellainen lausunto johtaa väärinkäsitykseen hänen osasyllisyydestä varkauteen. Kihlakunnanoikeus ei useammasta käsitte-

⁵⁴² Hollolan syyskäräjät 13.–18.11.1725, 181v–182v.

⁵⁴³ Padasjoen talvikäräjät 26.–28.1.1726, 361v.

⁵⁴⁴ Vrt. Vilkuna 2014, 97.

⁵⁴⁵ Rytönen 1992, 208.

lystä huolimatta pystynyt ratkaisemaan asiaa, vaan jätti sen hovioikeuden päättäväksi ja määräsi Qvickin toimitettavaksi Hämeenlinnan vankilaan odottamaan asian jatkokäsittelyä. Sysmän kesäkäräjillä 1727 Qvick pidätettiin ja toimitettiin Hämeenlinnan vankilaan. Kahdeksan päivää ennen pääsiäistä, kun Qvickiä oltiin kuljettamassa Hämeenlinnasta Sysmän käräjillä, hän sai tilaisuuden paeta. Hänet saatiin kuitenkin kiinni Haminassa, mutta hän pääsi jälleen karkuun Porvoon ja Helsingin välillä, eikä häntä kesällä toimitetusta kuulutuksesta huolimatta enää tavoitettu.⁵⁴⁶

Bryngel Qvickin tavoin rakuuna Lorentz Starck Tammelasta näyttää olleen pahantapainen sälli ja paikallisyhteisön riesa. Komissaari Erik Byströmin vävy nimismies Abraham Alftan syytti Someron ja Tammelan talvikäräjillä 1727 Starckia varkaudesta. Starck oli Alftanin mukaan varastanut Byströmiltä kesällä 1723 hopeapikarin sekä 4 taalaria 16 äyriä ploomina, vuonna 1725 Vuohiniemen saaresta rautaisen veneketjun arvoltaan 4 kuparitaalaria, parin raavanahkaisia kaulussaappaita arvoltaan 2 kuparitaalaria, parin tinattuja lautasia arvoltaan 3 kuparitaalaria kappale sekä kolmen taalarin ploomun, vuonna 1726 Kouvolassa hopealusikan arvoltaan 15 kuparitaalaria. Starck oli sittemmin myynyt hopeapikarin katselmuskirjuri Leonhard Sparfille 10 kuparitaalarilla ja hopealusikan rovasti Zidbäckille 9 kuparitaalarilla. Starckin oli turha kiistää tekosiaan. Starck tunnustikin oikeudessa varastaneensa kesällä 1723 mainitun hopeapikarin Saksan rusthollin ullakon portaikosta, mutta väitti samalla, että hänen toverinsa rakuuna Didrik Meijer oli myynyt sen katselmuskirjuri Sparfille ja että kaupan teon jälkeen he olivat jakaneet rahat keskenään. Niin ikään Starck myönsi varastaneensa pitkään eräässä laatikossa lojuneen hopealusikan Kouvalasta ja pantannut sen rovasti Zidbäckille 9 kuparitaalarista, mutta kiisti varastaneensa muita tavaroita ja rahoja.⁵⁴⁷ Koska kaikkia haasteen saaneita todistajia, muun muassa rakuuna Didrik Meijeria, ei kahdesta haasteesta ja kiinniottomääräyksestä huolimatta saatu käräjille, jouduttiin lopullinen käsittely siirtämään seuraaville käräjille. Lorentz Starck ei kuitenkaan jäänyt odottamaan seuraavia käräjiä vaan karkasi paikkakunnalta keskikesällä 1727.

3.6.4 Laittomat parisuhteet

Pitkällisen sota-ajan tuottaman vinoutuneen sukupuolijakauman aiheuttama epäsuotuisa tilanne avioliittomarkkinoilla sekä talonpoikaisyhteisön pyrkimys säilyttää omat totutut toiminta- ja käyttäytymismallit johtivat väistämättä laittomiin parisuhteisiin, seksuaalirikollisuuden kasvuun ja lisääntyneeseen aviottomien lasten määrään.⁵⁴⁸ Ruotsalaissotilaiden pitkittynyt ero puolisoista, epä-

⁵⁴⁶ Sysmän syyskäräjät 12.–14.7.1725, 22.–27.10.1725, 86–86v; Sysmän kesäkäräjät 30.–31.5.1727, 361v–397; HMA, UHLkA, Ea:3, Kirjeasiakirjat 1727, 95 ja 104, Turun hovioikeus 17.4.1727; HMA, UHLkA, Ea:6, Kirjeasiakirjat 1728, 546, diario Julii månad, Lähetetty 27.6.1727, saapui lääniin 12.7.1727.

⁵⁴⁷ Someron talvikäräjät 13.–16.3.1727, ei sivunumerointia.

⁵⁴⁸ Aalto 1996a, 205–207; Keskisarja 2006, 219. Sukupuolijakauman vinoutumisen lisäksi seksuaalirikkomusten määrää lisäsi mm. sellaiset yhteiskunnalliset rakennetekijät, jotka vaikeuttivat talonpoikaisella perustasolla eläneiden nuorten avioitumista. Tällaisia olivat mm. itsenäisen talouden perustamisvaikeudet. Aalto 1996a, 207 ja 217.

tietoisuus puolison elossa olost ja joissakin tapauksissa ruotsalaisen kotiin jääneen puolison syyllistyminen haureuteen miehensä poissa ollessa, edesauttoivat ilmiötä.

Parisuhteen näkökulmasta keskeisimmät seksuaalirikokset olivat salavuoteus (lönskaläge, lägersmål), yksinkertainen huoruus (enkelt hor, enfalt hor) ja kaksinkertainen huoruus (dubbelt hor) sekä kaksinnaiminen (tvegifte). Kihlauksen aikainen sukupuolisuhde eli ennenaikainen vuodeyhteys (otidigt sängelag) sijoittui tietyllä tavalla epämääräiseen välimaastoon.⁵⁴⁹

Aikakauden rangaistuskäytäntö pohjautui kuningas Kaarle XI vuonna 1694 antamaan asetukseen, jolla kuningas pyrki saattamaan seksuaalirikosten rangaistukset koko valtakunnassa yhdenmukaisiksi.⁵⁵⁰ Lievin tapaus oli salavuoteus avioliittolupauksen ja kihlauksen aikana. Salavuoteussakkojen sijaan tällöin maksettiin niin kutsuttua sänkyrahaa.⁵⁵¹ Rangaistavampi oli salavuoteus ilman avioliittolupausta. Tästä syystä syyllisiksi epäillyt yleensä pyrkivät todistamaan oikeudessa, että salavuoteus oli tapahtunut avioliittolupauksen jälkeen.⁵⁵² Mikäli toinen osapuolista oli naimisissa tapaus luokiteltiin yksinkertaiseksi huoruudeksi, josta annettiin korotettu sakkotuomio. Tuomio pantiin usein täytäntöön tuomittujen vähävaraisuuden takia miehille kujanjuoksuna ja naisilla raipparangaistuksena.⁵⁵³ Kaksinkertainen huoruus ja kaksinnaiminen johtivat kihlakunnanoikeudessa aina kuolemantuomioon.⁵⁵⁴ Tuomio siirtyi sen jälkeen hovioikeuden käsiteltäväksi. Siellä se lieveni rutiininomaisesti kujanjuoksuksi tai raipparangaistukseksi.⁵⁵⁵

Torppaoikeuden omanneiden lainasotilaiden osalta tällaista vaikeutta ei ollut, sillä ruotutalollisten velvollisuus oli taata heille oma talous luovuttamalle heille torppa pelto- ja niittytilkkuineen. Ks. myös Ylikangas 1999, 90–91. Toisaalta nuorten naisten heikentyneet avioitumismahdollisuudet nostivat naisten avioitumisikää, joka Heikki Ylikankaan mukaan myös johti aviottomien lasten syntyvyystodennäköisyyden kasvun Ylikangas 1991, 177; Ks. myös Pylkkänen, Anu 1994b, 371 ja 386. Vaikka salavuoteus, syntyi sen seurauksena lapsi tai ei, oli rikos, niin käytännössä vain raskautteen ja lapsen syntymään johtaneet salavuoteustapaukset tulivat ilmi. Laittomaan sukupuoliyhteyteen syyllistyneitä ei ilmiannettu papeille ja viranomaisille. Maaseutuyhteisöissä vallitsi tässä suhteessa selvä kaksinaismoraali. Aalto 1996a, 19.

⁵⁴⁹ Blomstedt 1960a, 196; Aalto 1996a, 12–13. Nykyaikaisessa historiatutkimuksessa käsite seksuaalirikos/rikkomus sexualbrått/förbrytelse on syrjäyttänyt vanhan käsitteen siveellisyys/siveysrikos/rikkomus sedlighetsbrott/förbrytelse. Seppo Aallon (1996a) mukaan aiemmin yleisesti käytössä ollut käsite siveellisyys sisältää laajemman merkityksen käsittäen nykyisin lähes koko arkipäiväisen *hyvän käytöksen kirjon*. Ks. mm. Virrankoski 1970, 119; Sirén 1995, 45; Aalto 1996a, 29; Koskelainen 1997, 90. Käytännössä seksuaalirikokset olivat maan tapa. Mm. Vallinheimo 1954, 107; Mäkelä 1979, 670; Rytönen 1992, 204–206 ja 288; Jern 2000, 389; Villstrand 2000, 278.

⁵⁵⁰ Aalto 1996a, 118–119.

⁵⁵¹ Rytönen 1992, 205; Aalto 1996a, 118.

⁵⁵² Vrt. mm. Aalto 1996a, viite 80 sivulla 119.

⁵⁵³ Salavuoteustapauksissa miehelle määrätty sakko oli 10 hopeataalaria. Toinen kerta kaksinkertaisti ja kolmas kerta kolminkertaisti sakon. Yksinkertaisissa huoruustapauksissa naimisissa olleen miehen sakko oli 80 hopeataalaria ja naimattoman miehen 40 hopeataalaria. Naiselle määrätty sakko oli vastaavissa tapauksissa puolet miehelle määrätystä sakosta. Koskelainen 1997, 86; Saarimäki 2010, 198. Vuoden 1734 laki mahdollisti ruumiillisen rangaistuksen sijasta myös vankeusrangaistuksen ns. vesileipävankeutena. Mm. Rytönen 1992, 202, 208.

⁵⁵⁴ Matinoli 1962, 217; Sillanpää 1969, 292–293; Rytönen 1992, 204; Keskiarja 2006, 184.

⁵⁵⁵ Koskelainen 1997, 86; Keskiarja 2006, 184.

Vuoden 1686 kirkkolaki tuki maallisen oikeuden pyrkimyksiä yhtenäistää tuomiokäytäntöä salavuoteuden ja huorintekojen suhteen. Muun muassa salavuoteus määriteltiin rikokseksi ja siitä säädettiin rangaistus: Joca Salavuoteuten lange/ nijn Mies cuin Waimo/ sen pitä yhden Sunnuntain Puolipäiwän Sarnan alla/ seisoman sitä warten tehdyn ja asetetun rangaistus laudan päällä sijtä ajasta/ cuin toinen kerta soitetan/ ja hän samall kerralla ilmoitettaman Sarnastuolis/ ja coco Seuracunnan läsnä olles ripittämän.⁵⁵⁶ Kirkon häpeänpenkillä seisominen tai jalkapuussa istuminen korosti syntisen ja rikollisen ajautumista Jumalan seurakunnan ulkopuolelle.⁵⁵⁷ Huorintekoon syyllistyneet ripitettiin saarnastuolin edessä julkituomalla rikos ja ilmoittamalla syyllisen teollaan vetäneen itsensä ja seurakuntansa ylle Jumalan vihan ja rangaistuksen. Julkiri-pin jälkeen rikoksenteijä otettiin jälleen seurakunnan yhteyteen.⁵⁵⁸ Yksinkertaisesta huoruudesta tuomitut sotamiehet Elias Landtman ja Johan Giötfelt saivat maallisen rangaistuksen lisäksi istua kolmena sunnuntaina kirkon häpeänpallilla.⁵⁵⁹ Rakuuna Petter Halfman puolestaan joutui vastaavassa tapauksessa ripittäytymään kolmasti.⁵⁶⁰

Kaikki yritykset rajoittaa sukupuolielämä avioliiton piiriin olivat 1700-luvulle tultaessa osoittautuneet toivottomiksi. Pelotukset ja varoitukset salavuoteuden ja/tai yksinkertaisen huorinteon seurauksista oli havaittu tehottomiksi. Eikä aikuisten ihmisten vapaaehtoisesti harjoittamaa seksuaalisuutta muutenaan juurittu jatkossa kovin tehokkaasta.⁵⁶¹ Ei etenkään kihlusaikana. Suuri Pohjan sota vaikutti omalta osaltaan tähän. Kustaa H. J. Vilkinson mukaan yhteiskunnalliset olosuhteet pakottivat väen ratkaisemaan kysymyksen helpoimmalla mahdollisella tavalla; kirjoitettu virallinen normi korvattiin kirjoittamattomalla normilla ja palattiin tapaan, jossa kihlaus vastasi avioliittoa.⁵⁶²

Seksuaalirikkomusten määrää ja ajoittumista vuosiin 1721–1730 kuvaa hyvin avioliiton ulkopuolella vuosittain syntyneiden lasten määrä. Puolet au-lapsista, joiden syntymäajankohta on tiedossa, syntyi vuosina 1722–1724, pääosin vuosina 1723–1724. Kun lasten syntymähetkistä ekstrapoloidaan makaamisen ajankohta, sijoittuu se lähes joka toisessa tapauksessa vuosiin 1722–1723 (Liite X). Seksuaalirikosten/-rikkomusten suuri määrä heti parina ensimmäisenä vuonna ei yllätä, sillä myös laillisten parisuhteiden muodostuminen oli nopeaa; arviolta runsaat 84 lainasotilasta solmi avioliiton vuosina 1722 ja 1723.⁵⁶³ Laittomiksi pa-

⁵⁵⁶ Vuoden 1686 kirkkolain IX luvun 4. §. Esimerkiksi SKS:n toimituksia 444. Juva 1986.

⁵⁵⁷ Käytännössä rangaistumuodot vaihtelivat ja niitä olivat esimerkiksi häpeälaudalla seisominen, häpeänpallilla istuminen tai kirkon kynnyksellä seisominen kaikkien töl-listeltävissä. Ks. esim. Blomstedt 1960b, 416.

⁵⁵⁸ Aalto 1996a, 126.

⁵⁵⁹ Sääksmäen, Akaan ja Kalvolan syyskäräjät 1724, 316; Hattulan ja Tyrvännön ylimää-räiset käräjät 1724, 213.

⁵⁶⁰ Sysmän ja Hartolan kesäkäräjät 8.–11.6.1724, 672.

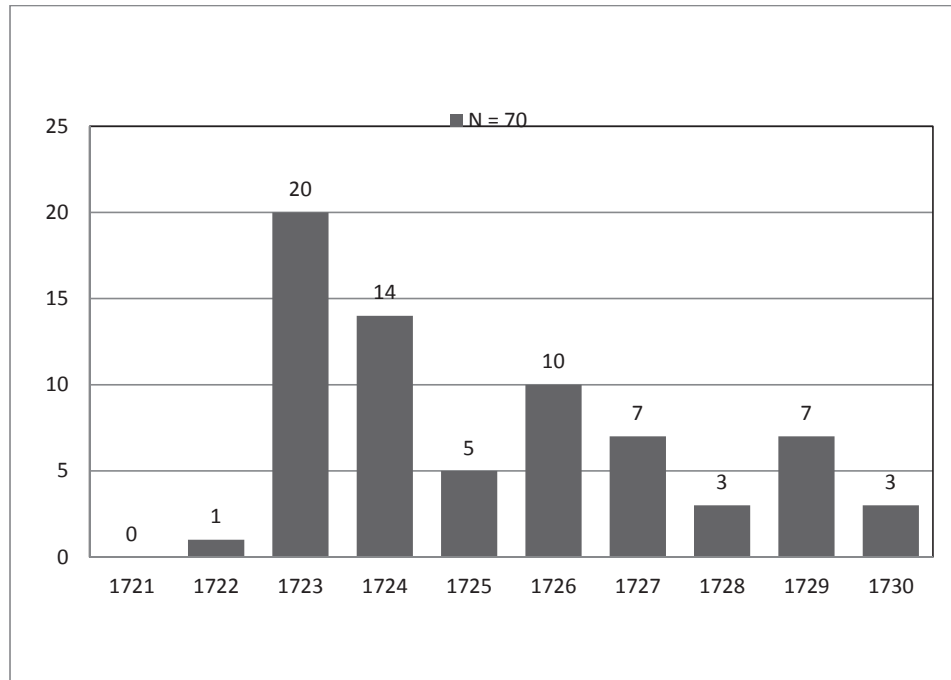
⁵⁶¹ Keskisarja 2006, 213, 184–185.

⁵⁶² Vilkinson 2005, 141 ja 143. Vrt. myös Jarlert 2001, 56: *Som Birgitta Odén framhåller, har skillnaden mellan rättsliga normer och kulturell praxis i nyare forskning visat sig betydligt större än man förut trott.*

⁵⁶³ Tarkastelen luvussa IV (alaluku Avioliitto ja integraatio) tarkemmin Suomessa sol-mittuja avioliittoja. Solmittujen avioliittojen määrä perustuu arvioon, jossa säilynei-den vihittyjen luetteloiden (N = 16) antama määrä (239 ruotsalaisotilasta, 68 avioliit-toa) on suhteutettu koko lainamiesjoukkoon (N = 576) oletuksella, että avioitumis-

risuhteiksi jääneet parisuhteet muodostavat merkittävän osan paikallisyhteisöissä muodostuneista parisuhteista. Kiinnostavaa tässä on se, miksi ne laittomat parisuhteet, joiden seurauksena syntyi lapsi, eivät johtaneet avioliittoon.

KAAVIO 5 Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrä 1721–1730

Lähde: Liite X.

Itse asiassa vastaus on hyvin yksinkertainen; valtaosa avioliiton ulkopuolella vuosina 1722–1730 syntyneiden lasten isistä ($N = 41$, $p = 59\%$) oli jo naimisissa (Liite X), joten kaikki hämäläisissä paikallisyhteisöissä syntyneet parisuhteet eivät voineet johtaa avioliittoon.⁵⁶⁴

Jämsäläisessä Kähön ruodussa palvelleen, naimisissa olleen, Pähl Sääfin tapaus on tyypillinen. Pähl Sääfin ja längelmäkeläisen piika Liisa Pekantytären välisen seurustelusuhteen tuloksena syntyi lapsi. Sääf tuomittiin naimisissa olleena miehenä yksinkertaisesta huoruudesta, Liisa ensikertalaisena ja tietämättömänä Sääfin naimisissaolosta salavuoteudesta. Pähl Sääfin ja Liisa Pekantyt-

frekvenssi muissa pitäjissä on ollut keskimäärin samaa tasoa. Arvion mukaan vuosina 1722–1723 sijoituspitäjissä vihittiin 84 ruotsalaissotilasta ja vuosina 1722–1730 164 ruotsalaissotilasta. Vertailun vuoksi todettakoon jo tässä vaiheessa, että ruotsalaissotilaiden Suomessa vuosina 1722–1730 solmittuja avioliittoja on varmentunut vain 107 miehen osalta.

⁵⁶⁴ Vrt. Keskisarja 2006, 185; Keskisarja 2011, 215.

tären suhde jäi lyhytaikaiseksi, sillä Pål Sääf palasi pian huhtikuussa 1725 saamansa eron jälkeen Ruotsiin.⁵⁶⁵

3.6.5 Kirkko moraalien vartijana

Kirkon mukaan seksuaalinen kanssakäyminen oli mahdollista ainoastaan avioparien kesken.⁵⁶⁶ Se sakotti niitä aviopareja, joiden havaittiin olleen seksuaalisessa kanssakäymisessä ennen vihkimistä.⁵⁶⁷ Sakkomaksut kirjattiin kirkon tileihin maininnalla *för otidigt sängelag*. Satunnaisesti säilyneiden tilikirjojen sakkomerkinnät osoittavat, että lainasotilaan avioliittoa vauhditti usein vihkimistä edeltänyt avioliitonomainen yhdyselämä. Vertaamalla sotilaiden vihkimisaikoja ja ensimmäisten lasten syntymäaikoja vuosina 1722–1730 solmittujen avioliittojen osalta saadaan tilikirjoja kattavampi tulos; vähintään kahta vihkimistä viidestä vihkimisestä edelsi esiaviollinen suhde (liite XV). Kun tulos pohjautuu ainoastaan raskauteen johtaneisiin suhteisiin, täytyy esiaviollisten suhteiden todellisen määrän olla havaittua suurempi. Makaamisen ja lapsen syntymän välisenä odotusaikana voidaan tässä olettaa olleen yhdeksän kuukautta, vaikka osa lapsista on mitä todennäköisemmin syntynyt enneaikaisesti.

Joissakin seurakunnissa esiaviollisen suhteen paljastuminen ei johtanut *otidigt sängelag* -sakkomaksuun – olihan paikallisyhteisön kannalta tapahtunut avioituminen jo toteutunut, toisissa moralismi sai ylioitteen ja avioparin esiaviollinen suhde julkistettiin. Esimerkiksi Sahalahden tileistä löytyy jo vuodesta 1723 lähtien runsaasti *otidigt sängelag* -sakkomaksumerkintöjä, mutta Janakkalan tileistä merkinnät puuttuvat 1720-luvulla kokonaan.⁵⁶⁸

Kontrolli toimi ainakin Sääksmäellä. Kolme sinne sijoitettua ruotsalaisotilasta Petter Fröberg, Olof Ringbom ja Nils Fernström joutuivat maksamaan Sääksmäen kirkolle kukin 6 kuparitaalaria lapsen syntymän paljastettua miesten maanheen kihlattunsa ennen vihkimistä.⁵⁶⁹ Olof Ringbomin tapaus noudattaa tavanomaista tilannetta, jossa lapsi sai alkunsa selvästi ennen avioliiton solmimista. Ringbom avioitui marraskuun ensimmäisenä päivänä 1728 ja perheen ensimmäinen lapsi syntyi kuusi kuukautta myöhemmin huhtikuun lopus-

⁵⁶⁵ Längelmäen kesäkäräjät 20.–22.8.1724, 287; KA 8162, 1233v, Ylisen Sääksmäen kihlakunnan sakkoluettelo 1724. Ks. myös Vuorimies 2003, 134–135. Pål Sääfin biografia ks. Vuorimies 2003, 176–177.

⁵⁶⁶ Pylkkänen, Anu 1994b, 382.

⁵⁶⁷ Esimerkiksi Heino 1989, 204.

⁵⁶⁸ Esimerkiksi Sahalahden tileistä löytyy jo vuodesta 1723 lähtien runsaasti ”otidigt sängelag” -sakkomaksumerkintöjä, mutta Janakkalan tileistä merkinnät puuttuvat 1720-luvulla kokonaan. Sahalahden srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1652–1727 ja III Gla:2, Kirkonkassan tilit 1728–1760; Janakkalan srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1660–1745. Myös Hauholla ja Jämsässä näyttää olleen huomattavasti tiukempi kontrolli kuin esimerkiksi Hattulassa. Hauhon srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1690–1766, Jämsän srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1697–1753 ja Hattulan srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1688–1742. Erot tuskin johtuvat siitä, että tapaukset olisivat olleet harvinaisempia toisaalta Janakkalassa kuin Sahalahdella ja toisaalta Hattulassa kuin Hauholla ja Jämsässä.

⁵⁶⁹ Sääksmäen srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1628–1738, 142, 146 ja 152.

sa.⁵⁷⁰ Petter Fröbergin sakkorangaistuksen tausta lienee sama, tosin parin ensimmäisen lapsen tarkka syntymäaika ei ole tiedossa. Nils Fernström sitä vastoin oli jo aiemmin syyllistynyt salavuoteuteen tulevan vaimonsa kanssa.⁵⁷¹ Parille oli syntynyt jo lokakuussa 1726 avioton poika Nils, mutta se ja mahdollisen käräjätuomion uhka eivät johtaneet heidän osaltaan vielä siinä vaiheessa avioliittoon. Suhde kuitenkin jatkui ja Maria tuli toistamiseen raskaaksi, mikä ilmeisesti vauhditti Fernströmin ja Maria Matintyttären avioliittohanketta. Pari vihittiin runsas kaksi kuukautta ennen toisen lapsen syntymää marraskuun lopulla 1730. Molemmat joutuivat maksamaan Sääksmäen kirkolle kirkkolain mukaiset 2 hopeataalaria esiaviolliseksi katsotusta suhteestaan.⁵⁷²

Joskus kontrollin tehokkuus johti ylilyönteihin. Vastikään virkaan valittu Hollolan kirkkoherra Benedikt Krook näyttää suhtautuneen erityisen ankarasti seksuaalirikoksiin ja suorastaan vainonneen kuudennusmiestensä tukemana mahdollisia rikollisia. Krook ryhtyi jo vähäisimmänkin epäluulon ilmaannuttua toimiin syyllisten rankaisemiseksi.⁵⁷³ Syksyllä 1725 kirkkoherra haastoi paikkakunnalla liikkuneisiin huhuihin vedoten rakuuna Anders Dansbergin käräjille, koska tämä oli kirkkoherran käsityksen mukaan syyllistynyt huoruuteen erään Reetta Hannuntyttären kanssa. Kirkkoherra oli jo ehtinyt valtansa osoitukseksi evätä sekä rakuuna Dansbergilta että Reetalta oikeuden harjoittaa hartautta. Dansberg oli kuitenkin ainoastaan ollut työssä yksinään erään autiotalon haltuuna ottaneella Reetta Hannuntyttärellä.⁵⁷⁴

Viisi vuotta myöhemmin vuonna 1730 saman kohtalon koki Hollolan Vesivehmaalle Helkolan taloon sijoitettu naimaton sotamies Johan Wahlström. Ilkeämielisten huhujen taustalla oli erään itsellisen Liisa Juhontyttären avuliaisuus Johan Wahlströmiä kohtaan. Liisa oli pessyt Wahlströmin vaatteita ja leiponut tälle, kuten moni muukin talon väestä oli usein tehnyt. Nyt kuitenkin talon väki tulkitsi asian niin, että Johan Wahlström ja Liisa Juhontytär olisivat rakastuneet toisiinsa. Erään kuudennusmiehen saatua kuulla, luonnollisesti muutaman välikäden kautta,⁵⁷⁵ asiasta, kipitti tämä oikopäätä kirkkoherra Krookin luo ja kertoi tälle epäilevänsä Wahlströmin ja Liisa Juhontyttären syyllistyneen salavuoteuteen. Ankaramielinen ja käänteissään nopeatemponen kirkkoherra toimi tapojensa mukaisesti ja kielsi Wahlströmiltä oikeuden osallistua seurakuntansa jumalanpalveluksiin. Wahlström ei kuitenkaan hyväksynyt kirkkoherran toimia, vaan haastoi ilmiantajana toimineen kuudennusmiehen

⁵⁷⁰ Hiski, Sääksmäen vihityt 1.11.1728 ja haudatut 27.4.1729; Sääksmäen srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1628–1738, 146.

⁵⁷¹ Petter Fröberg vihittiin Sääksmäellä elokuussa 1728 ja ensimmäinen lapsi syntyi seuraavana vuonna. Lapsen tarkka syntymäajankohta ei ole tiedossa, mutta sakkotuomio esiaviollisesta suhteesta viittaa lapsen syntyneen alkukevällä 1729.

⁵⁷² Sääksmäen kesäkäräjät 12.–14.6.1727, 790v–791; KA 8178, 1111, Ala-Sääksmäen kihlakunnan sakkoluettelo 1727; Hiski, Sääksmäen syntyneet 15.10.1726 ja 23.2.1731.

⁵⁷³ Papeille oli teroitettu tarkastusten yhteydessä, ettei ketään saanut sulkea ehtoolliselta ennen kuin huhu oli tutkittu tuomioistuimessa. Pylkkänen 1990, 234 viite 58.

⁵⁷⁴ Hollolan syyskäräjät 1725, 185v–186.

⁵⁷⁵ Paikallisyhteisön oma epävirallinen kontrolli saattoi olla myös paljastumisten taustalla. Heikki Ylikangas näkee seksuaalirikosten ilmitulon olleen riippuvainen myös paikallisyhteisön epävirallisesta kontrollista ja sen kulloisestakin tehosta. Ylikangas 1979, 113.

oikeuteen perättömistä puheistaan. Oikeudessa Helkolan talon väki todisti yhdestä suusta, etteivät he olleet havainneet mitään sellaista, että olisi ollut syytä epäillä mitään sopimatonta tapahtuneen.⁵⁷⁶

Paikallisyhteisön tuki saattoi nousta merkittävään rooliin perättömiä syytöksiä käräjillä selvitettäessä. Kutisten Aulan rusthollin rakuuna Kalvolassa Anders Nordman joutui paikallisen nimismiehen hampaisiin erästä salavuoteustapausta selvitettäessä. Alunperin salavuoteudesta syytteessä ollut renki kiisti syyllisyytensä ja vannoi sittemmin syyttömyysvalan. Nimismies yritti tämän jälkeen vierittää syytä rakuuna Nordmanin kontolle vedoten kuulemiinsa kyläjuoruihin. Anders Nordmanin oikeuteen hankkimat todistajat kuitenkin todistivat, etteivät olleet koskaan havainneet, kuulleet tai saaneet tietää mitään senkaltaista, mitä nimismies oli oikeudessa väittänyt. Näin Anders Nordmanin kohtaan nostettu syyte raukesi.⁵⁷⁷

3.6.6 Naimisissa olleet miehet viranomaisten riesana

Naimisissa olleiden ruotsalaissotilaiden katteettomat avioliittolupaukset ja syylistyminen huoruuteen työllistivät viranomaisia tavallista enemmän; Ruotsiin jääneen vaimon kohtalosta oli saatava selvyys ennen tuomion julistamista. Hidas postinkulku, etenkin kelirikkoaikoina, aiheutti sen, että vastauksia viranomaistiedusteluihin saatiin odottaa pitkään.⁵⁷⁸ Ja aina tiedustelut eivät edes tuottaneen toivottua tulosta, jolloin oikeuden päätös saattoi olla syytetylle jopa edullinen.

Naimisissa ollut rakuuna Lars Svahn Hämeenkoskelta syylistyi ensimmäisen kerran seksuaalirikokseen syksyllä 1726 erään Liisa Tuomaantytären kanssa. Käräjillä hän ilmoitti olleensa sitten vuoden 1720 tietämätön vaimonsa kohtalosta.⁵⁷⁹ Koska vaimoa ei viranomaisetehtävistä tiedusteluista huolimatta tavoitettu,⁵⁸⁰ oikeus tuomitsi Lars Svahnin ainoastaan salavuoteudesta.⁵⁸¹ Jouduttuaan vuonna 1732 toistamiseen käräjille samaisen Liisan kanssa tapahtuneesta toistuvasta makaamisesta, Svahn tunnusti saaneensa vaimoltaan kirjeen vuonna 1722, muttei sen jälkeen enää ollut ollut minkäänlaisessa yhteydessä vaimoonsa. Pitkäaikainen tietämättömyys vaimon kohtalosta pelasti Svahnin tälläkin kertaa huoruustuomiolta; Svahn tuomittiin ainoastaan uusitusta salavuoteudesta.⁵⁸²

Miesten kannalta oli siis edullista olla tietämätön puolison kohtalosta. Kesältä 1725 rakuuna Petter Biugge, jonka puoliso todistettavasti oli elossa, tuomittiin Sysmän käräjillä ainoastaan salavuoteudesta. Päätöstään oikeus peruste-

⁵⁷⁶ Asikkalan syyskäräjät 29.10.–3.11.1730, 127–128.

⁵⁷⁷ Säaksmäen talvikäräjät 19.–21.3.1733, 108–109v.

⁵⁷⁸ Vrt. Karonen & Lamberg 2005, 47–48.

⁵⁷⁹ Hollolan syyskäräjät 13.–18.11.1727, 525–526;

⁵⁸⁰ HMA, UHLkA, Da:1, Kirjekonseptit 1728, 577–578 ja 951; Ea:5, Kirjeasiakirjat 1728, 673 ja 685. Vaimoa ei löytynyt ei Svenköpistä, jonne Svahn oli hänet jättänyt, eikä Alunin ruukilta, jonne hän oli sittemmin saatujen tietojen mukaan muuttanut.

⁵⁸¹ Uudenkylän talvikäräjät 12.–16.2.1728, 80v–81; KA 8184, 853v, Ylä-Hollolan kihlakunnan sakkoluettelo 1728.

⁵⁸² Hollolan syyskäräjät 13.11.–1732, 469v–470v.

li sillä, ettei rakuuna salavuoteuden tapahtuma-aikaan ollut tietoinen vaimonsa kohtalosta eikä ylipäättänsä siitä, oliko tämä elossa.⁵⁸³ Sitä vastoin samana vuonna Uudenkylän talvikäräjillä samaisesta rikkomuksesta tuomittu rakuuna Trouls Sahlgren sai lainmukaisen tuomion, koska tunnusti tienneensä vaimonsa olleen elossa.⁵⁸⁴

Poikkeuksellisten tuomioiden taustalla oli valtiovallan lieventynyt asenne sodan poikkeusoloissa ja pian sen jälkeen ilmenneisiin seksuaalirikkomuksiin.⁵⁸⁵ Suuren Pohjan sodan aikana myös oikeuskäytännöissä tapahtui muutos raskaimpien seksuaalirikosten osalta. Sodan poikkeusoloissa kuningas luovutti hovioikeuksille oikeusprosessien nopeuttamiseksi suuren osan yksinoikeudetaan rangaistusten lieventämiseen antamalla 1714 niille valtuudet tietyin rajoituksin leuteroida laissa määrättyjä kuolemaantuomioita tukeutumatta kuninkaaseen. Tästä seurasi se, että huorintekijöitä alettiin kohdella lempeämmin kuin lain kirjain olisi vaatinut. Koska leuteraation tuli perustua joko ennakkotapauksiin tai henkilöä tai tekoa lieventäviin asianhaaroihin – tässä usein juuri sota-ajan aiheuttama epä tietoisuus puolison elossaolosta –, se johti pysyvään käytäntöön: huorintekijöille alioikeuksissa langetetut kuolemantuomiot lievenivät hovioikeudessa säännönmukaisesti ruumiillisiksi rangaistuksiksi.⁵⁸⁶ Ennakkotapauksia kun jatkossa riitti.

1720-luvun alkuvuosina annetut huoruustuomiot olivat pääsääntöisesti lain mukaisia.⁵⁸⁷ Syy tähän näyttää olleen se, että useimmissa vuosien 1723–1724 ratkaistuista tapauksista (N = 8), joissa tuomion perusteet ovat tiedossa, ruotsalaissotilas tunnusti tienneensä vaimonsa olleen elossa ja paljasti näin syyllistyneensä makaamisen aikana tietoisesti huoruuteen.⁵⁸⁸ Ainoastaan sota-

⁵⁸³ Sysmän kesäkäräjät 12.–14.7.1725, 55v–56v. Biuggen jouduttua toistamiseen käräjille samasta rikkomuksesta syksyllä 1733 sekä hänelle langetettu tuomio että sen perusteet olivat samat. Sysmän syyskäräjät 15.–18.10.1733, 399v–400.

⁵⁸⁴ Uudenkylän talvikäräjät 13.–16.2.1725, 211–212. Truls Sahlgren tuomittiin toistamiseen samasta rikkomuksesta kesäkäräjillä 1727, mutta koska Sahlgren ei vaimolleen lähettämiinsä kirjeisiin enää ollut saanut vastausta ja koska vaimon kohtaloa ei saatu edes viranomaistoimin selvitettyä, tuomitsi oikeus Sahlgrenin tällä kertaa ainoastaan salavuoteudesta vedoten tuomiossaan hovioikeuden yleiskirjeeseen 17.2.1724.

⁵⁸⁵ Keskisarja 2006, 184–185. Walter von Koskull otaksuu suuren Pohjan sodan aikaista oikeuskäytäntöä koskevassa tutkimuksessaan *Finlands rättönsen under stora ofreden aviorikokseen syyllistyneiden maahan lainattujen ruotsalaissotilaiden tuomitun lain mukaisesti kaikessa ankaruudessaan: Däremot tillämpades lagens hela stränghet på de gifta soldater från Sverige, som enrollerats i de finländska regementena och sedan begått äktenskapsbrott i Finland under förebärande att de ej haft underrättelse om sina i hemlandet kvarlämnade makor.* von Koskull 1952, 258–259. Myös Wesslén 2011, 7 ja 40.

⁵⁸⁶ Koskivirta 2001, 115; Keskisarja 2006, 213, 184–185.

⁵⁸⁷ Uudenkylän kesäkäräjät 18.–20.6.1723, 213–214 (sotamies Johan Lostberg); Padasjoen kesäkäräjät 2.–4.6.1724, 643–644 (sotamies Petter Segerberg); Sysmän kesäkäräjät 8.–11.6.1724, 672–673 (rakuuna Petter Halfman); sama, 668–669 (sotamies Olof Sörman); Hattulan ylimääräiset käräjät 22.6.1724, 211v–213 (sotamies Johan Giötfelt); Längelmäen kesäkäräjät 20.–21.8.1724, 287 (sotamies Pahl Sääf); Sääksmäen syyskäräjät 21.–23.10.1724, 316–316v (sotamies Elias Landtman); Asikkalan syyskäräjät 14.–17.11.1724, 896–897 (sotamies Jakob Fahlberg).

⁵⁸⁸ Osa huoruuteen syyllistyneistä sotilaista ehti poistua maasta ennen asian lopullista käsittelyä – tuomio puuttuu. Vrt. Aalto 1996a, 51 ja 71. Maasta poistuneista mm. Sysmän syyskäräjät 11.–14.12.1723, 639–640 (rakuuna Johan (Jonas) Rytting); Sysmän syyskäräjät 10.–15.10.1726, 238 (rakuuna Bryngel Qvick); Sysmän kesäkäräjät 20.–23.5.1728, 85v (rakuuna Zachris Kielling). Ks. myös Vuorimies 2003, 136 sekä 190 (so-

mies Johan Giöthfelt ilmoitti olleensa epätietoinen vaimonsa kohtalosta. Siitä huolimatta Giöthfelt tuomittiin yksinkertaisesta huoruudesta.⁵⁸⁹ Onkin mahdollista, että kihlakunnanoikeudet saivat tiedon mahdollisuudesta lievennettyihin tuomioihin vasta keväällä 1724, jolloin Turun hovioikeus lähetti maakuntiin yleiskirjeen asiasta.⁵⁹⁰

Vuosikymmenen puolivälin tienoilta lähtien huoruustapauksissa vedottiinkin yhä useammin lieventäviin määräyksiin. Varhaisin havainto, tosin epäsuora, löytyi kesältä 1724, kun rakuuna Petter Halfman tuomittiin Sysmän käräjillä yksinkertaisesta huoruudesta. Oikeus korosti päätöksessään sitä, että Halfman oli ollut erossa vaimostaan vasta vuodesta 1721 lähtien ja oli saanut tältä kirjeen pian Suomeen tulonsa jälkeen.⁵⁹¹

3.6.7 Katteettomat avioliittolupaukset ja kaksinnaimisen uhka

Naimisissa olleiden miesten huoruutta edelsi usein katteettomat avioliittolupaukset tai jopa julkinen kihlautuminen. Sotamies Sven Grönberg Padasjoelta kihlasi erään Marketta Eerikintyttären antamalle tälle kihlauksen merkiksi tinasormuksen ja lupauksen rahasta ja myssykankaasta.⁵⁹² Henkikomppanian sotamies Anders Åkerman Artjärveltä kihlasi elokuussa 1722 vieraitten miesten läsnä ollessa sotilaanleski Kaarina Laurintyttären antamalla tälle messinkisormuksen.⁵⁹³ Sotamies Anders Grevstedt Tyrvännöltä kihlasi 1722 todistajan läsnä ollessa erään sotilaan lesken Liisa Laurintyttären samasta kylästä antamalla tälle kihlauksen merkiksi yhden karoliinin.⁵⁹⁴ Sysmän komppaniaan sijoitettu sotamies Lars Boman kosi juhannuksen aikaan 1722 erästä talollisentytärtä Maria Laurintytärtä Sysmän Palvalasta.⁵⁹⁵ Ja kaikki tämä pian miesten paikkakunnille asettautumisen jälkeen. Ongelmana vain oli se, että miehet olivat jo naimisissa ja heidän lailliset aviopuolisonsa olivat jääneet Ruotsiin. Eivätkä he olleet ainoita.

tamies Petter Wijberg), 198 (sotamies Petter Siöberg) ja 204 (sotamies Jöns Leijon). Miesten maasta poistuminen ennen lopullista käsittelyä ei sinänsä merkinnyt asian hautautumista, sillä heitä peräänkuulutettiin viranomaistoimin myös Ruotsissa. Mm. sotamies Johan Giöthfelt tavoitettiin ja häntä kuulusteltiin asiassa Örebron käräjillä 17.3.1724.

⁵⁸⁹ Hattulan ylimääräiset käräjät 22.6.1724, 211v–213.

⁵⁹⁰ Esim. Uudenkylän talvikäräjät 3.–8.1735, 96v: *KM:ts samt Rijksens högl: HofRätt i Åbo, igenom högtwyrdat Universale af d: 17: Februarii 1724; i anledning af then kongl: Senatens förklaring af d: 13: December 1709: samt hans KM:ts egen stadfästelse therå, af d: 4: Julii 1717: förklarar, at the knechters och theras hustrurs brott, hwilka under theras makars frånwaru, anten i fält, Finland eller fångenskap, sig med gifta män eller Qwinnor betlandat, skola anses för Enkelt hor, men then the med ogifta personer haft at göra, som för lönskeläger straffas, (...), som wid sielfwa lägersmåletstiden icke wetat, om theras makar varit lefwande eller död.* Vrt. Wesslén 2011, 34: Turun hovioikeus sai jo lokakuussa 1723 tehtäväksi tiedottaa kihlakunnanoikeuksia vuosien 1709 ja 1717 tuomioita lieventävistä määräyksistä.

⁵⁹¹ Sysmän kesäkäräjät 8.–11.6.1724, 672–673. Perusteluissa mainitaan myös että *vaino oli kaiken lisäksi saapunut Halfmanin luo joulukuussa 1723*. Viimemainitulla ei olisi pitänyt olla merkitystä, sillä itse rikos, eli makaaminen oli tapahtunut jo ennen vaimon Suomeen tuloa kesäkuun alussa 1723.

⁵⁹² Vuorimies 2003, 137, 161–162.

⁵⁹³ Uudenkylän talvikäräjät 12.–16.2.1728, 64v–65.

⁵⁹⁴ Pälkäneen kesäkäräjät 30.6.–4.7.1724, 226–230.

⁵⁹⁵ Vuorimies 2003, 138–139, 197–198.

Artjärveläisen Hietanan ruodun sotamies Anders Åkerman oli Suomeen lähtiessään jättänyt Estunassa vihityn vaimonsa Karin Eriksdotterin Husby Skedren pitäjän Penningebyhyn.⁵⁹⁶ Vaikka Åkerman oli tietoinen vaimonsa elossaolosta, kihlautui hän jo 1722 sotilaanleski Kaarina Laurintyttären kanssa. Keväällä 1723 Kaarina Laurintytär synnytti kaksostyttäret. Tapausta oikeudessa selvitettyä sekä Anders Åkerman että Kaarina Laurintytär ilmaisivat halukkuutensa avioliittoon. Oikeudenkäynnin kuluessa ilmeni kuitenkin, että Anders Åkerman oli jo naimisissa. Åkerman puolustautui sillä, ettei ollut sitten kotipitäjästään Estunasta lähtönsä jälkeen kuullut vaimostaan kahteen ja puoleen vuoteen mitään, ja väitti olettaneensa tämän jo kuolleen.⁵⁹⁷ Viranomaistiedustellulla saatiin kuitenkin selville, että vaimo oli elossa.⁵⁹⁸ Tämän jälkeen oikeuden päätös oli yksiselitteinen: kuolemantuomio kaksinnaimisesta. Hovioikeus käytti leuteraatio-oikeuttaan ja muutti huhtikuussa 1728 tekemällään päätöksellä tuomion ruumiilliseksi rangaistukseksi. Päätöksessään hovioikeus nojautui siihen, ettei kihlaus ollut johtanut avioliittoon sekä majesteetin 23.4.1714 antamaan leuteraatioasetukseen.⁵⁹⁹

Sotamies Anders Grevstedt oli avioliittolupauksen ja sitä seuranneen todistajien läsnä ollessa tapahtuneen kihlautumisen jälkeen maannut sotilaanleski Liisa Laurintyttären Tyrvännön Suotaalasta tietoisena vaimonsa Kirstin Swensdotterin mahdollisesta elossaolosta.⁶⁰⁰ Grevstedtin vaimo tosin oli syyllistynyt huoruuteen erään kaartinsotilaan kanssa jo ennen Grevstedtin Suomeen tuloa. Tämä tieto olisi ollut Grevstedtin kannalta edullinen, mutta Grevstedtin vaimo oli sittemmin väittänyt eläneensä oman aviorikoksensa jälkeen Grevstedtin kanssa kuin avioliitossa. Ja tästäkö asia mutkistui. Nora Bergslagin kihlakun-

-
- ⁵⁹⁶ Uudenkylän talvikäräjät 25.-27.2.1731, 140v-144. Husby-Sjuhundra ja Skederik ovat vierekkäisiä pitäjiä Norrtäljen länsipuolella ja Estunan eteläpuolella.
- ⁵⁹⁷ Uudenkylän syyskäräjät 2.-5.12.1723, 545-546; Uudenkylän talvikäräjät 12.-16.2.1728, 64v-65.
- ⁵⁹⁸ HMA, UHLkA, Ea:3, Kirjeasiakirjat 1727, 500. Tukholman läänin kanslia maaherra Stierncranzille Tukholmassa 12.5.1727. Myös Porvoon konsistori oli pyytänyt Upsalan konsistorilta 28.3.1727 päivämällään kirjeellään selvitystä Karin Eriksdotterin tilasta. HMA, PTA I, Ca:1, Konsistorin istuntopöytäkirjat 1725-1733, 28.3.1727 § 12; sama Da:3, Kirjekonseptit 1725-1729, Porvoon konsistori Upsalan konsistorille 28.3.1727.
- ⁵⁹⁹ HMA, UHLkA, Ea:4, Kirjeasiakirjat 1727, 151-153. Hovioikeuden päätös 3.4.1728. Hovioikeuden päätös saapui lääninkansliaan 11.4.1728, joka jo samana päivänä lähetti asiasta tiedon kruununnimismies Schierpille ja määräyksen tuomion täytäntöönpanosta. Schierp puolestaan sai päätöksen 17.4.1728 ja toimitti sen edelleen paikalliselle lautamiehellä toimeenpantavaksi. Åkerman kärsi tuomionsa, joka oli seitsenkertainen kujanjuoksu läpi 100 miehen muodostaman kujan, 13.5.1728. Tuotiin Hämeenlinnan vankilaan 19.2.1728 syynä kaksinnaiminen ja lähetettiin rangaistavaksi 9.5.1728. HMA, UHLkA, Da:1, Kirjekonseptit 1728, 541; HMA, UHLkA, Eb:2, Ratkaisuasiakirjat 1729, Ylä-Hollolan kihlakuntaan saapuneiden hovioikeuden päätösten yhteenvedot 1728 ja 1729; KA 8185: 633-634, Förteckning uppå Fångarne som (...) Tavastehuus Slått (...) Anno 1728. Kaarina Laurintytär tuomittiin tietämättömänä Åkermanin naimisissaolosta ainoastaan kirkkolain 5 Cap. 2 § mukaisesti ennenaikaisesta vuodeyhteydestä - *otidigt sängelag*. Uudenkylän talvikäräjät 12.-16.2.1728, 64v-65.
- ⁶⁰⁰ Anders Grevstedt oli vihitty vaimonsa Kirstin Svendsdotterin kanssa kotipitäjässään Järnboåsissa 5.9.1709. Parille ehti syntyä kaksi lasta, Karin 25.2.1710 ja Elin 11.9.1713. ULA, Järnboås ka C/2, Födelse- och dopböcker 1689-1718. Sisältää myös vihityt vuosilta 1689-1722.

nanoikeudessa pidetyssä kuulustelussa moni todistaja myös vahvisti Grevstedtin nukkuneen vaimonsa kanssa sen jälkeen, kun Kirstin oli synnyttänyt kaartinsotilaan siittämän lapsen ja että Grevstedt olisi sanonut ottavansa mielellään Kirstinin uudelleen vaimokseen.⁶⁰¹ Pitkällisen useita vuosia kestäneen oikeusprosessin ja moninaisten vaiheiden jälkeen kihlakunnanoikeus katsoi Anders Grevstedtin syyllistyneen kuolemantuomion edellyttäneeseen aviirikokseen. Turun hovioikeus sitä vastoin joutui ongelmallisen tilanteen eteen; niin Anders Grevstedtin kuin hänen laillisen vaimonsa Kirstin Swensdotterin todistukset siitä, oliko Grevstedt ollut lihallisessa yhteydessä Kirstinin kanssa sen jälkeen kun tämä oli syyllistynyt huoruuteen vai ei, olivat ristiriidassa keskenään. Hovioikeus ratkaisi asian siten, että määräsi Anders Grevstedtin vannomaan puhdistusvalan ja tuomitsi Grevstedtin ainoastaan sakkoon sovitettavaksi vesileipävankeutena. Hovioikeus perusteli tuomiotaan sillä, että Anders Grevstedtin oli ryhtynyt avioliittoaikeisiin ja maannut Liisa Laurintyttären ennen kuin oli hakenut eroa huoruuteen syyllistyneestä vaimostaan.⁶⁰² Myös sotamies Sven Grönbergin tuomio ja sen perusteet olivat samansuuntaiset – salavuoteustuomio, koska Grönberg ei ollut hakenut Ruotsissa huoruuteen syyllistyneestä vaimostaan asianmukaista eroa ennen kihlautumistaan paikkakuntalaisnaisen kanssa.⁶⁰³

Tästä mahdollisuudesta olivat tietoisia myös muut ruotsalaissotilaat. Rakuuna Jonas Rijman, joka syyllistyi Jämsässä vuonna 1727 huoruuteen, vaati asiansa käsittelyä salavuoteutena ja perusteli vaatimustaan sillä, että hänen puolisonsa oli syyllistynyt hänen poissa ollessaan huoruuteen.⁶⁰⁴

Vuosina 1722–1730 aikana hovioikeuteen siirtyi kaikkiaan kahdeksan seksuaalirikostapausta: kolme yksinkertaista huoruustapausta, yksi kaksinkertainen huoruustapaus ja neljä kaksinnaimistapausta, joista kaikista syytetty voitiin tuomita kuolemaan.⁶⁰⁵ Tiedot ovat enimmäkseen peräisin Uudenmaan ja Hämeen läänin lääninhallituksen kanslian arkistosta, johon on taltioitunut Turun hovioikeuden langettamien päätösten toimeenpanoa koskevia ilmoituksia ja selvityksiä vuoden 1729 anomusasiakirjojen joukkoon.⁶⁰⁶ Tapausten tyypillisiä

⁶⁰¹ Pälkäneen kesäkäräjät 30.6.–4.7.1724, 226–230; Pälkäneen kesäkäräjät 19.–21.6.1727, 829v–835v; Hattulan kesäkäräjät 26.–28.6.1727, 881v–882v (sotamies Erik Bergströmin kuulustelu asiassa). Hovioikeuden päätös 13.3.1728. HMA, UHLkA, Ea:4, Kirjeasiakirjat 1728, 132–134.

⁶⁰² HMA, UHLkA, Eb:2, Ratkaistut asiakirjat 1729, Hovioikeuden tuomioiden täytäntöönpano luettelot, 21.3.1728 ja 21.11.1728; HMA, UHLkA, Ea:4, Kirjeasiakirjat 1728, 132–134, Turun hovioikeus 13.3.1728; HMA, UHLkA, Ea:4, Kirjeasiakirjat 1728, 278–280, Turun hovioikeus 15.11.1728. Ks. myös HMA, UHLkA, Da:1, Kirjekonseptit 1728, 1277, Maaherrankanslia Gabriel Melartille 23.11.1728.

⁶⁰³ HMA, UHLkA, Eb:2, Ratkaistut asiakirjat 1729, Hovioikeuden tuomiot, Ala-Hollolan kihlakunta 25.5.1726. Ks. myös Vuorimies 2003, 136–138.

⁶⁰⁴ HMA, UHLkA, Ea:5, Kirjeasiakirjat 1728, 307, 310, Anders Ingnatius Anomassa 4.4.1728.

⁶⁰⁵ Karonen 1995, 59. Hovioikeuden tehtävä oli alioikeuksien tuomioiden tarkistamisen lisäksi vahvistaa niiden antama tuomio tai jopa päättää tuomiosta silloin kun alioikeus ei jostain syystä kyennyt tekemään päätöstä tai ei tiennyt miten menetellä tuomiota määrättäessä. Lisäksi hovioikeus käsitteli alioikeuden tuomioista tehdyt valitukset. Koskelainen 1997, 87.

⁶⁰⁶ HMA, UHLkA Eb:2, Ratkaistut asiakirjat 1729.

piirteitä olivat: 1) ruotsalaissotilas oli naimisissa; 2) salavuoteutta edelsi avioliittolupaus tai julkinen kihlautuminen; 3) toinen osapuoli oli joko naimaton tai leski ja 4) molemmat osapuolet olivat vakaassa aikomuksessa avioitua keskenään.⁶⁰⁷

Lain näkökulmasta laitton/rikollinen parisuhde saattoi jatkua huoruustuomiosta huolimatta. Jämsän Valkeeluoman ruotuun sijoitettu sotamies Petter Kijhlberg⁶⁰⁸ oli jossain vaiheessa alkanut seurustella piika Valpuri Yrjöntyttären kanssa. Parille syntyi kevättalvella 1727 tytär Maria. Asia eteni tämän jälkeen tavanomaista rataansa Jämsän käräjille. Viimeistään käräjillä paljastui, että Kijhlberg oli naimisissa ja hänen vaimonsa oli mahdollisesti elossa. Koska asiaa oli saatava varmuus ennen tuomion julistamista, viranomaiset ryhtyivät selvittämään asiaa. Maaherra Peter Stierncrantz lähetti 26. toukokuuta Örebron läänin maaherralle asiasta tiedustelun. Vastauksessaan 8. heinäkuuta 1727 Örebron läänin maaherra totesi, että Kijhlbergin sokea vaimo Ingeborg Svendsdotter oli elossa ja asui Kilin pitäjän Elgestassa. Maaherra ilmoitti myös itse tavanneensa Ingeborg Svendsdotterin lääninkansliassa. Tämä kun oli tullut kansliaan hakemaan apua, sillä hänet oli erään riita-asian takia tuomittu käräjillä muuttamaan pois asunnostaan.⁶⁰⁹

Talvikäräjillä 12. helmikuuta 1728 oikeus antoi päätöksensä asiassa: Kijhlberg tuomittiin yksinkertaisesta huoruudesta 80 hopeataalarin sakkoihin ja Valpuri Yrjöntytär ensikertalaisena 10 hopeataalarin sakkoihin. Molemmat saivat kärsiä myös asiaan kuuluvat kirkkorangaistukset.⁶¹⁰

Kesäkuussa 1728 Kijhlberg sai eron sotapalveluksesta, mutta ei palannut takaisin kotimaahansa, vaan jäi edelleen asumaan Jämsään. Suhde Valpuri Yrjöntyttären kanssa jatkui ennallaan. Parille syntyi maaliskuussa 1729 toinen tytär. Kuten oli odotettavissa, asiaa puitiin jälleen käräjillä. Petter Kijhlberg väitti vaimonsa Ingeborg Svendsdotterin kuolleen ennen makaamista. Käräjät joutuivat lykkäämään päätöstään asian varmistamiseksi kuten edelliselläkin kerralla. Kihlakunnatuomari Anders Ignatius kääntyi asiassa neljäntenä joulukuuta maaherran puoleen, tämä puolestaan vielä joulukuussa Örebron läänin vastanimitetyn maaherran Erik Wrangelin puoleen pyytäen paikallisia kruununpalvelijoita selvittämään, oliko Ingeborg Svendsdotter todellakin kuollut.⁶¹¹ Tällä

⁶⁰⁷ Esim. Uudenkylän syyskäräjät 2.-5.12.1723, 545-546 (sotamies Anders Åkerman); Padasjoen kesäkäräjät 2.-4.6.1724, 644-645 (sotamies Nils Ehrendahl); Sysmän kesäkäräjät 8.-11.6.1724, 671 (räukuuna Erik Hörling); Hauhon kesäkäräjät 2.-6.5.1728, 308-309v (sotamies Lars Åkerfelt); HMA, UHLkA Da:2, Kirjekonseptiti 1729, 1124, Lääninkanslia Erik Johan Andersinille 29.11.1729; HMA, UHLkA Eb:2, Ratkaistut asiakirjat 1729 (Nils Ehrendahl, Erik Hörling). Niteen lopussa olevat hovioikeuden tuomioiden kihlakunnittain laaditut täytäntöönpanoasiakirjat/yhteenvedot. Sama tapaus saattaa löytyä useammastakin luettelosta.

⁶⁰⁸ Per Larsson (Kijhlberg) ja hänen vaimonsa Ingeborg Svendsdotter vihittiin Kilissä (Örebron lääni) 19.5.1717. ULA, Kils ka, C/1, Vigselböcker 1717-1767, 46.

⁶⁰⁹ HMA, UHLkA, Ea:3, Kirjeasiakirjat 1727, 694, Örebron läänin maaherrankanslia maaherra Petter Stierncrantzille Örebrossa 8.7.1727.

⁶¹⁰ JyMA, Jämsän kirkonarkisto, I Jh1, Ote Jämsän syyskäräjiltä 19.-21.8.1730, laatinut J. Woivalenius Korpilahdella 24.8.1730.

⁶¹¹ HMA, UHLkA, Ea:8, Kirjeasiakirjat 1729, 225-226, Anders Ignatius maaherra Stierncrantzille Anomassa 4.12.1729; sama Da:2, Kirjekonseptit 1729, maaherra Stierncrantz maaherra Wrangellille Helsingissä 9.12.1729.

kertaa vastausta saatiin odottaa kauemmin. Huhtikuussa 1730 kihlakunnankirjuri joutui jopa muistuttamaan asiasta maaherraa.⁶¹² Vastaus saatiin lopulta ennen syyskäräjiä. Tietojen perusteella Petter Kijhlberg tuomittiin elokuussa 1730 rikoksenuusijana 160 hopeataalarin ja Valpuri Yrjöntyttä vastaan 40 hopeataalarin sakkoihin. Sakkojen suuruus paljastaa, että Kijhlbergin vaimo oli rikoksen tapahtuma-aikaan elossa. Petter Kijhlberg sovitti rangaistuksensa kärsimällä oikeuden määräämän vaihtoehtoisen rangaistuksen eli yhdeksänkertaisen kujanjuoksun, Valpuri Yrjöntyttä vastaan vaihtoehtoiset 20 paria raippoja. Ruumiilliset rangaistukset pantiin täytäntöön kirkonmenojen jälkeen 24. elokuuta 1730.⁶¹³

Kaksinnaimisesta vuonna 1728 tuomittu Anders Åkerman joutui käräjille toistamiseen talvella 1731. Åkerman oli muhinoinut sotilastorpassa asuneen eronneen sotamiehen Petter Hietmanin vaimon Pieta Yrjöntyttären kanssa, jonka seurauksena Hietmanin vaimo oli tullut raskaaksi ja synnyttänyt pojan kaksi viikkoa ennen kynttilänmessua 1730. Pieta Yrjöntyttären aviomies Petter Hietman, joka sairasti kaatumatautia, ilmoitti omasta puolestaan, ettei ollut ollut vaimonsa kanssa aviollisissa suhteissa kolmeen vuoteen, joten hän ei voinut olla pojan isä. Hietman anoi myös oikeudelta eroa uskottomasta vaimostaan ja selitti sen olevan myös vaimonsa tahto. Åkerman joutui kiusalliseen tilanteeseen. Humalassa syytteisiin vastannut Åkerman yritti päästä pälkähästä kiistämällä aluksi kaiken ja väitti, että kaatumatautinen Hietman oli järjetön ja vailla täyttä ymmärrystä. Lopulta hän kuitenkin tunnusti maanneensa Pieta Yrjöntyttären kahdesti Valpurinmessun aikoihin 1729 tupansa lattialla. Pieta Yrjöntyttä tunnusti myös makaamiset. Hän kertoi, ettei Åkerman ollut jättänyt häntä rauhaan. Tämä oli niin hyvällä kuin pahalla maannut hänet kahtena päivänä peräkkäin. Ensimmäisellä kerralla, kun Åkerman oli tullut hänen vuoteeseensa, hän oli estellyt toteamalla, että nyt yhtyy piru minuun. Toisella kerralla oli hän uhannut lyödä Åkermania sängyn alla olevalla kirveellä. Muita kertoja ei ollut, ei ennen eikä jälkeen. Pieta Yrjöntyttä myönsi, että Åkerman oli syntyneen lapsen isä. Kun tapahtuma-aika täsmäsi lapsen syntymän kanssa, Åkerman tunnusti isyytensä. Mutta välttyäkseen kaksinkertaisesta huoruustuomiosta, hän väitti komppanian kapteenin saaneen kirjeellisen ilmoituksen siitä, että hänen Ruotsiin jäänyt vaimonsa oli kuollut. Kun paikalla ollut komppanian vääpeli Isman kiisti väitteen, muutti Åkerman lausuntoa. Hän ilmoitti, ettei tiennyt vaimonsa kohtalosta; vaikka hän oli kirjoittanut vaimolleen kymmenen kirjettä, hän ei ollut saanut niihin vastausta. Sotilas Hietmanin vaimo Pieta Yrjöntyttä ei pystynyt vahvistamaan Åkermanin väitettä, muttei toisaalta sitä kiistänytkään, vaan ilmoitti, että jos asia on niin, kuin Åkerman väittää, ja jos oikeus niin harmitsee ja katsoo kohtuulliseksi, niin hän kyllä mielellään alistuu rangaistavaksi. Åkermanin vahvan päihtymyksen takia asian jatkokäsittely jouduttiin kuitenkin

⁶¹² HMA, UHLkA, Ea:10, Kirjeasiakirjat 1730, 228, Anders Ignatius maaherralle Voipalassa 22.4.1730.

⁶¹³ Emt. Johan Woivaleniuksen käräjäpöytäkirjaote. Pöytäkirjaotteen takana on merkintä, jonka mukaan Kijhlberg kärsi oikeuden määräämän rangaistuksen kirkonmenojen jälkeen 24. elokuuta; KÄ 8195, 368, Ylisen Sääksmäen kihlakunnan sakkoluettelo vuodelta 1730.

kin siirtämään seuraavaan päivään. Jatkokäsittelyn aluksi Åkerman ilmoitti olleensa edellisenä päivänä niin juovuksissa, ettei tiennyt mitä oli puhunut. Hän kuitenkin tunnusti kaiken todeksi, paitsi raiskaamisen. Pieta Yrjöntyttä taas myönsi tienneensä Åkermanin avioliitosta, mutta Åkermanin mukaan vaimo ei enää ollut elossa. Lisäksi Pieta Yrjöntyttä ilmoitti, että Åkerman oli luvannut naida hänet mikäli Petter Hietman kuolee. Oikeus siirsi päätöksenteon siihen, kunnes saa Ruotsista varmuuden Åkermanin vaimosta ja siitä, oliko tämä saanut Åkermanin lähettämiä kirjeitä.⁶¹⁴ Åkerman määrättiin sen aikaa istumaan Hämeenlinnan vankilassa ja odottamaan siellä uutta käsittelyä.⁶¹⁵

3.6.8 Avioliittolupauksen ja makaamisen kiistäjiä

Kaarina Laurintyttären Voipaalan kartanolle kuuluvasta Toivolan torpasta väitti Sysmän talvikäräjillä 1726, että Luhangan Judinsalossa palvelusta suorittava ruotsalaisrakuuna Bryngel Qvick olisi hänen hiljattain syntyneen lapsensa isä. Kaarina perusteli väitettään sillä, ettei kukaan muukaan voinut olla lapsen isä. Qvick oli toteuttanut tahtonsa 5–6 kertaa Kaarinan kamarissa. Kaarina Laurintyttärellä ei kuitenkaan ollut esittää todisteita asiassa, eikä seuraavana päivänä käräjille haastetuista voipaalaisista todistajista kukaan ollut havainnut mitään epätavallista Kaarina Laurintyttären ja Bryngel Qvickin välillä. Eräs todistajista tosin mainitsi, että kun tieto Kaarina Laurintyttären raskaudesta oli tullut julki, Kaarina oli ilmoittanut lapsen isäksi Bryngel Qvickin. Qvick kiisti isyytensä ja oli halukas vannomaan valalla syyttömyytensä. Hän kuitenkin häipyi valaa vannomatta paikkakunnalta jo käräjien aikaan. Näin hän tavallaan tunnusti syyllisyytensä.⁶¹⁶ Asian käsittelyä jatkettiin syksyllä 1726, mutta tällöinkään Qvickiä ei saatu oikeuteen vastaamaan teostaan.

Kaarina Laurintytär pysyi loppuun saakka kiinni väitteessään. Oikeus tuomitsi hänet 40 hopeataalarin sakkoon ja kirkkolain edellyttämään kolminkertaiseen kirkkorangaistukseen, joten hän sai huoruustuomion.⁶¹⁷ Kaarina Laurintyttären näkökulmasta syntynyt suhde saattoi olla avioliittohakuinen, mutta Bryngel Qvickin osalta tilapäissuhde. Luonteeltaan Qvick oli taipuvainen epäsovinnaiseen elämään: hän syyllistyi Suomessa ollessaan varkauksiin, juovuspäissä riehumiseen ja oli luonteeltaan väkivaltainen. Hän oli muun muassa lyönyt Kaarina Laurintytärtä vain sen takia, että Kaarina Laurintytär oli Qvickin mukaan hidastellut heidän ollessa erään kerran matkalla Voipaalan ja Hovilan välillä.

Tenholan Saksalan rakuuna Jonas Lustig Kalvolasta oli nukkunut syyskuun 13. päivän yön vuonna 1722 Kerttu Eerikintyttären vieressä, minkä todistajat vahvistivat. Kun Kerttu sittemmin 21.6.1723 synnytti lapsen, hän ilmoitti lapsen isäksi Lustigin. Lustig kuitenkin kiisti lihallisen yhteyden Kertun kanssa. Oikeus antoi Jonas Lustigille mahdollisuuden vanna syyttömyytensä valalla.

⁶¹⁴ Uudenkylän talvikäräjät 25.–27.2.1731, 140v–144.

⁶¹⁵ KA 8212: 1863; HMA, UHLkA, Eb:4, Ratkaistut asiakirjat 1732, 202.

⁶¹⁶ Vrt. Furuhaugen 1996, 180.

⁶¹⁷ Sysmän talvikäräjät 3.–8.2.1726, 16v–18v; syyskäräjät 10.–15.10.1726, 238; Ylä-Hollolan kihlakunnan sakkoluettelo 1726, ei sivunumerointia.

Sen Lustig myös teki.⁶¹⁸ Samoihin aikoihin Inkeri Juhontytär Artjärven Ratulasta väitti avioliiton ulkopuolella 15.6.1723 syntyneen tyttärensä isäksi Ratulaan sijoitettua HJR:n sotamiestä Anders Undinia. Maria ei osannut nimetä ketään muutakaan lapsensa isäksi. Hän ilmoitti myös, että Undinin ruotutalolliset voivat todistaa hänen ja Undinin tapaille toisiaan niin ystävällisesti. Pitäjän papikin, luottaen Inkerin sanaan, oli merkinnyt lapsen isäksi syntyneiden ja kastettujen luetteloon Anders Undinin. Käräjillä Undin kuitenkin kiisti jyrkästi isyytensä. Syyskäräjillä 1724 Anders Undin vannoi valan syyttömyydestään. Se riitti oikeudelle, joka vapautti Undinin kaikista syytteistä.⁶¹⁹ Myös Jämsään sijoitettu rakuuna Jonas Rijman merkittiin seurakunnan kastettujen luetteloon helmikuussa 1724 syntyneen Matias-pojan isäksi. Käräjillä hän kuitenkin kiisti isyyden ja vannottuaan syyttömyysvalan vapautui syytteestä.⁶²⁰ Kaikissa edellä mainituissa tapauksissa lapsen isä jäi oikeudessa selvittämättä.

Salavuoteudesta syytetty hartolalainen Kirsti Rekontytär ilmoitti joulukuussa 1723 pidetyillä käräjillä, että naimisissa ollut sotamies Petter Siöberg oli maannut hänet ennen edellisvuoden joulua. Samainen Kirsti väitti kesäkäräjillä 1725 samasta rikoksesta toistamiseen syyteeseen jouduttuaan, että toinen naimisissa ollut sotamies Jöns Leijon olisi maannut hänet toukokuussa 1724 ja myös lupautunut avioitua Kirstin kanssa. Molemmissa tapauksissa lapsen isäksi ilmoitettu sotamies oli jo oikeudenkäynnin aikaan saanut eron ja häipynyt Ruotsiin. Joko Kirsti Rekontytär puhui totta tai yritti vierittää synn paikkakunnalta poistuneiden ruotsalaissotilaiden niskoille uskoen näin välttyvänsä paljastamasta lasten todellista isää.⁶²¹

3.6.9 Oikeuden käsi oli pitkä

Oikeusistuimet peräänkuuluttivat rikoksiin syyllistyneitä ruotsalaissotilaita viranomaisteitse saadakseen heidät oikeuden eteen, olivatpa he syyllistyneet rikokseen ennen Suomeen tuloa tai sen jälkeen.⁶²² Mikäli heidät tavoitettiin, käsiteltiin tapausta joko paikallisilla käräjillä tai rikoksen tapahtumapaikkakunnan oikeusistuimessa.

Rakuuna Hans Ekman oli syyllistynyt Ruotsissa kaksinnaimiseen avioitumalla 1720 erään piian kanssa ottamatta eroa edellisestä huoruuteen syyllis-

⁶¹⁸ Hattulan talvikäräjät 23.–26.3.1724, 99–99v ja kesäkäräjät 11.–13.5.1724, 120v–121.

⁶¹⁹ Uudenkylän syyskäräjät 2.–5.12.1723, 555–556, talvikäräjät 12.–14.2.1724, 472–473 ja syyskäräjät 5.–8.10.1724, 822–823. Artjärven syntyneet 15.6.1723 (Hiski). Inkeri Juhontytär oli yrittänyt voittaa jutun heittämällä villoaan käärittynä suolaa oikeuden eteen, mutta seurauksena olikin sakot noituuden harjoittamisesta. Ks. myös Narva 1987, 411.

⁶²⁰ Jämsän kesäkäräjät 8.–11.7.1724, 263v–265, 270v–271v ja ylimääräiset käräjät 15.8.1724, ei folionumerointia.

⁶²¹ Vuorimies 2003, 136.

⁶²² HMA, UHLkA, Ea:3, Kirjeasiakirjat 1727, 939 (sotamies Petter Beckman); KrA, KrK, Bb, 1725 II:2, 251 (rakuuna Didrik Meijer); sama, Bb 1725 V, 3 (rakuuna Lars Marckman); KA, Militaria 434b, UHL:n maaherra HJR:n everstiluutnantille 21.12.1724 (sotamies Erik Lagerlöf). Osa peräänkuulutuksista oli seurausta siitä, että ruotsalaissotilaan Ruotsiin jäänyt puoliso oli syyllistynyt miehensä poissa ollessa huoruuteen. Esim. HMA, UHLkA, Ea:3, Kirjeasiakirjat 1727, 896 (sotamies Sven Norbergin vaimo); sama Ea 5, 646 (sotamies Lars Dahlgrenin vaimo). Vrt. Karonen & Lamberg 2005, 48.

tyneestä vaimostaan. Ekmanin rikos otettiin käsittelyyn vuonna 1723 alkuperäisen sijoituspaikkakunnan käräjillä Vihdissä ja käsittelyä jatkettiin Ekmanin siirryttyä Hausjärvelle Janakkalan käräjillä. Koska Janakkalan kihlakunnanoikeus ei vielä vuoteen 1732 mennessä ollut pystynyt tekemään päätöstä asiassa, asian lopullinen käsittely siirtyi hovioikeudelle.⁶²³ Ekmanin selvittämättömät asiat, ennen kaikkea epäilty kaksinnaiminen, keskustelutti hausjärveläisiä myös piispantarkastuksen yhteydessä syksyllä 1730.⁶²⁴ Vastaavasti salavuoteus- ja huoruustapaukset eivät näytä nousseen pitäjänkokousten virallisiksi puheenaiheiksi. Tieto Ekmanin rikoksesta siis puhutti pitäjäläisiä tavallista enemmän. Toinen kaksinnaimiseen – mitä ilmeisemmin ennen Suomeen tuloaan – syyllistynyt lainamies, sotamies Israel Lindman toimitettiin puolestaan keväällä 1723 Tukholmaan sota-oikeuden tuomittavaksi.⁶²⁵

Suomessa rikoksiin syyllistyneiden ja Ruotsiin palanneiden asioita käsiteltiin myös ruotsalaisviranomaisten avustuksella suomalaisissa tuomioistuimissa. Yksinkertaiseen huoruuteen Hattulassa syyllistyneen ja ennen oikeudenkäyntiä kotiseudulleen Ruotsiin palanneen rakuuna Johan Giötfeltin kuuleminen tapahtui Örebron käräjillä maaliskuussa 1724 ja varsinainen tuomio luettiin Hattulan ylimääräisillä käräjillä kesäkuussa 1724.⁶²⁶

Ruotsiin palannut lainasotilas voitiin myös toimittaa takaisin Suomeen vastaamaan teostaan suomalaisessa oikeusistuimessa. Lammilla 14 vuoden ajan palvellut sotamies Lars Nyckelman ehti eron saatuaan palata Ruotsiin vaimonsa luo ennen kuin hänen ja liesolaisen Liisa Juhontyttären salavuoteustapausta käsiteltiin ensimmäistä kertaa oikeudessa. Tapausta tutkittiin neljän vuoden ajan ilman Lars Nyckelmanin läsnäoloa. Vasta kun lokakuussa 1739 Lammille toimitettu Lars Nyckelmanin tunnusti tutkinnassa saadut tiedot todeksi, saattoi oikeus antaa asiassa päätöksen.⁶²⁷

Seksuaalirikkomusten yleisyys voidaan nähdä myönteisessä mielessä osana prosessia, joka tuki miesten kiinnittymistä paikallisyhteisöön. Toisaalta seksuaalirikkomusten yleisyys heijastaa paikallisyhteisöjen vastareaktiota olosuhteissa, joissa sen oma sukupuolijakauma on vahvasti vinoutunut ja jossa naimattomien naisten ja leskien tulevaisuus on uhattuna. Esiaviollisten suhteiden taustalla oli usein naisen puolelta toive avioliitosta ja pelko naimattomaksi jää-

⁶²³ Vihdin talvikäräjät 10.–14.1.1723, 62–73 § 42; Vihdin talvikäräjät 9.1.–1725, 5v–6; Janakkalan syyskäräjät 11.–14.9.1732, 352v–353. Ks. myös Janakkalan srka, II Ce:1 Piispantarkastusten pöytäkirjat 1730–1763, 28–29, Piispantarkastus 10.9.1730 § 23.

⁶²⁴ Janakkalan srka, II Ce:1 Piispantarkastusten pöytäkirjat 1730–1763, 28–29, Piispantarkastus 10.9.1730 § 23.

⁶²⁵ Esim. KrA, Krigskollegium, Kansliet, B I, Reg. 23.4.1723 nro 115; sama Brevböcker 1725 II:2, 211; KA, Militaria 433a, 1724–1725, 136. Ks. myös Vuorimies 2003, 139.

⁶²⁶ Hattulan talvikäräjät 23.–26.3.1724, 100; Hattulan ylimääräiset käräjät 22.6.1724, 211v–213; KA 8162, 1395v, Ala-Sääksmäen kihlakunnan sakkoluettelo 1724.

⁶²⁷ Lammin talvikäräjät 5.–11.5.1737, 563–564; syyskäräjät 27.9.–3.10.1737, 709v–710; syyskäräjät 16.–23.10.1738, 578–580; talvikäräjät 5.–10.3.1739, 202–203; syyskäräjät 9.–19.10.1739, 679–681 ja niteen lopussa oleva sakkoluettelo; KA 8232, 2743, Ala-Hollolan kihlakunnan sakkoluettelo 1739. Viranomaisteitse tehty tiedusteli osoitti, että Lars Nyckelman oli sitten Ruotsiin paluunsa jälkeen elänyt kotipaikkakunnallaan Borgin pitäjässä lähellä Norrköpingiä normaalia yhteiselämää vuonna 1716 vihityn vaimonsa kanssa.

misestä.⁶²⁸ Avioliitto oli naisille tapa turvata toimeentulo, asema ja tulevaisuus. Se mahdollisti myös äitiyden.⁶²⁹ Vaihtoehtona, etenkin köyhille naisille, oli elinikäinen naimattoman naisen osa ja turvaton elämä toisten nurkissa.⁶³⁰

Naimisissa olleiden suuri osuus seksuaalirikoksiin syyllistyneistä sotilaisista voidaan helposti tulkita sotilaille tyypilliseksi ominaisuudeksi. Oikeuskäsittelyjen aikana tuli kuitenkin varsin usein ilmi ruotsalaissotilaiden omien sotavuotena solmittujen avioliittojen hataruus. Omaan parisuhteeseensa pettyneet ja vaimoistaan pitkään mitään tietämättömät ruotsalaissotilaat hakeutuivat helposti uuteen parisuhteeseen ja ilmaisivat usein myös halunsa avioitua vuodekumppaninsa kanssa, olipa moni jopa kihlannut kumppaniansa julkisesti. Myös avioliiton kaltaisessa suhteessa elävien sotilaiden määrä tukee päätelmää.

Lähes puolet tapauksista (44%) ajoittuu kahteen ensimmäiseen vuoteen, joten seksuaalirikkomukset ja -rikkokset painottuvat selvästi rauhanteon jälkeisiin vuosiin. Etenkin huoruustapausten osuus – kolmannes (35 %) vuosien 1722–1723 seksuaalirikkomustapauksista – oli alkuvuosina huomattava. Syynä oli Ruotsissa naimisissa olleiden miesten paluun viivästyminen. Kun naimisissa olleiden miesten oikeus eroon priorisoitiin, vähensi poistunta naimisissa olleiden miesten määrää. Tämä näkyy myös huoruustapausten määrän selvänä laskuna vuoden 1726 jälkeen.

Rauhaan palaava yhteiskunta toimi rationaalisesti, mikä näkyy tuomioistuimien toiminnassa. Vuosina 1723 ja 1724 Uudenkylän käräjillä käsitellyt salavuoteus- ja yksinkertaiset huoruustapaukset käsiteltiin yhdellä istumalla. Tarvetta tutkia miesten siviilissäytyä tai mahdollista vaimojen elossaoloa ei ollut. Niinpä tuomiot luettiin saman tien luottaen syytettyjen tunnustuksiin ja todistajien lausuntoihin.⁶³¹ Pikaoikeudenkäyntien taustalla saattoi olla KM:n nimissä helmikuussa 1722 annettu päätös, jonka mukaan Venäjän vallan aikana sattuneiden salavuoteus- ja yksinkertaisten huoruustapausten oikeuskäsittelyä tuli nopeuttaa. Aikaa myöten oikeusistuimet siirtyivät tutkinnassaan yhä voimakkaammin legaalisen prosessin perinteeseen suuntaan ja ryhtyivät selvittämään perusteellisemmin tutkinnan kohteena olleiden taustoja ja osallisuutta asiaan.⁶³²

Seksuaalirikkomusten/-rikosten runsaus⁶³³ johti myös siihen, että Turun hovioikeus joutui kiinnittämään asiaan vuosikymmenen loppupuolella erityistä huomiota. Se ilmoitti 1728 läänien maaherroille huolestumisensa siitä, että maan tuomioistuimissa tuli liian usein esille tapauksia, joissa suomalaisnaiset olivat antautuneet avioliittolupausten houkuttelemina liian läheisiin suhteisiin

⁶²⁸ Aalto 1996a, 204–205; Miettinen 2003, 18; Saarimäki 2010, 50.

⁶²⁹ Eilola 2002, 101; Eilola 2003, 221; Toivanen 2005, 65–66.

⁶³⁰ Tilly & Scott 1987, 31; Aalto 1996a, 205; Miettinen 2003, 18. Vrt. Miettinen 2012, 111–112 (tapaus Valpuri Mikontytär).

⁶³¹ Vrt. mm Uudenkylän kesäkäräjät 18.–20.6.1723, 211–212 (Sven Roos) ja 213–214 (Johan Lostberg); sama kesäkäräjät 6.–9.7.1724, 755–756 (Petter Biörckman); sama talvikäräjät 13.–16.2.1725, 211–212 (Trouls Sahlgren). Myös Vilkuna 2005, 460.

⁶³² Vilkuna 2005, 459–460.

⁶³³ Tässä käsitellään ainoastaan Hämeessä ilmenneitä tapauksia. Suomen muissa eteläisissä lääneissä/maakunnissa vastaavanlaiset tapaukset olivat vähintäänkin yhtä yleisiä. Joten Turun hovioikeuden reaktio on ymmärrettävä.

sellaisten ruotsalaista syntyperää olevien sotamiesten tai rakuunoiden kanssa, joilla osoittautui tarkemmin asiaa tutkittaessa olleen laillisesti vihitty aviopuoliso Ruotsissa. Hovioikeus velvoitti maaherroja ryhtymään toimiin, että kaikilla paikkakunnilla kuulutuksin varoitettaisiin naisia olemasta herkkäuskoisia ja ryhtymästä naimakauppoihin ruotsalaisten sotilaiden kanssa ottamatta selvää, olivatko nämä vapaita avioliittoon.⁶³⁴

3.7 Toimet tilanteen rauhoittamiseksi

Ruotsalaissotilaiden komennuksen Suomeen piti alunperin olla lyhytaikainen. Miehet siis odottivat pääsevänsä varsin pian kotiin, kunhan vain rsthollit ja ruodut saisivat hankittua tilalle suomalaiset miehet. Näin ei kuitenkaan käynyt. Hämmäläisrykmenttien miehistövajaus oli lainamiehistöstä huolimatta edelleen suuri. Erityisesti jalkaväkirykmentin tila oli heikko. Maaliskuussa 1722 rykmentin ruoduista oli runsas kolmannes (36,3 %) eli 372 ruotua täyttämättä.⁶³⁵ Vaikean rekrytointitilanteen vuoksi ruotutalollisilla oli suuria vaikeuksia hankkia vielä vapaina olleisiin ruotuihin mitan täyttäviä miehiä, saati sitten korvata niillä ruotsalaisvahvistusta.⁶³⁶

Keväällä 1722 sotakollegio antoi toimintaohjeet siltä varalta, että johonkin ruotuun saataisiin lainamiehen tilalle toinen mies. Ruotsalaissotilaille ohje oli tyrmäävä; maaherrojen tehtävänä oli huolehtia siitä, että vapautuvat ruotsalaisrakuunat ja -sotamiehet sijoitettaisiin toiseen tyhjään ruotuun.⁶³⁷

1° Att när Rusthållaren elr Rotan, skaffat sig en finsk karl, såsom dhe flere redan förnimmes hafwa gjordt, thå skall then Swenska karlen, som Rusthållaren eller Rotan haft till låns, men då ej lunge behöfwer, sättias för ett annat Rusthåll elr Rotan, som karlelös är.

-
- ⁶³⁴ HMA, UHLKa, Ea:4, Kirjeasiakirjat 1728, 224, Turun hovioikeus maaherra Stierncrantzille Turussa 16.7.1728; sama, Da:1, Kirjekonseptit 1728, 318–319, maaherrankanslia kaikille nimismiehille ja maistraateille Helsingissä 25.9.1728; sama, Da:2, Kirjekonseptit 1729, 1058–59 ja 1059–60, maaherrankanslia Helsingissä 5.12.1729; sama Ea:10:a2, Kirjeasiakirjat 1730, 181, kruunuvouti Gabriel Melartin diario 10.1.1730. Kruunuvouti Melart vastaanotti maaherran 5.12. päivämman kirjeen 12.12. ja toimitti tiedon jo samana päivänä kaikkiin kihlakuntansa seurakuntiin; vrt. myös Koskimies 1966b, 246.
- ⁶³⁵ RA, Administrativa handlingar rörande armén, Överstarnas skrivelser, serie I, Indelta regementen, vol 274, TLIR 1720–1726, Otto Johan Maijdellin 14.3.1722 päivämä vahvuusilmoitus.
- ⁶³⁶ RA, Administrativa handlingar rörande armén, Överstarnas skrivelser, serie I, Indelta regementen, vol. 274, Tavastehus läns infanteriregemente 1720-1726, Otto Johan Maijdell KM:lle 3.1.1722 ja 9.8.1722; KA, Fredrik I:s registratur (jäljennös) 1722, 486–487; KA, Militaria 433a, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1722–1723, 75–76. Ks. myös Juvelius 1919, 48 ja Korkiakangas 1996, 146.
- ⁶³⁷ KA, Fredrik I:s registratur (jäljennös) 1722, 460–461, KM sotakollegiolle 12.4.1722; KA, Militaria 433a, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1722–1723, 70–72, Sotakollegio Tukholmassa 25.4.1722; kts. myös Juvelius 1914, 6. Rekrytointitilanne ei ollut huono ainoastaan Suomessa vaan myös Ruotsissa. Keväällä 1722 niin myös siellä annettiin mahdollisuus olla täyttämättä tyhjiä ruotuja takarajana keskikesä 1722. Häggman 1922, 50.

Vasta kun kaikki tyhjät ruodut olisi täytetty, olisi mahdollista ajatella ruotsalaisten miesten päästämistä kotiin.

2° Men enär Regementet har sin fyllnad af egit Manskap, efter Indehlningen, blifwa the Swenska Karlarne frijn, (...)

Toukokuussa 1722 rekrytointi Suomessa jouduttiin jopa kieltämään, sillä uudet miehet osoittautuivat usein liian nuoriksi tai pienikokoisiksi.⁶³⁸ Kontrollin tehostamiseksi rusthollareita ja ruotutalollisia kehoitettiin osallistumaan kussakin kihlakunnassa kesän aikana pidettäviin katselmuksiin, mikäli he tahtoivat vaihtaa sotilaansa omaa kansallisuutta edustaviin miehiin.⁶³⁹

Ruotsalaissotilaiden tulevaisuus näytti siis synkältä. Seuraavana talvena ruotsalaissotilaiden asemaa kuitenkin helpotettiin. Heille luvattiin 14.2.1723 mahdollisuus palata Ruotsiin, mikäli rustholli tai ruotu hankkisi heidän tilalleen vapaaehtoisesti toisen miehen.⁶⁴⁰ Välittömästi tämän jälkeen pidetyissä katselmuksissa eron saikin 38 hämäläiskomppanioiden lainarakuunaa ja 13 jalkaväkirykmentin lainasotamiestä.⁶⁴¹

Eron saaneiden miesten eron perusteeksi merkittiin useimmiten heikko sotilaskuntoisuus. Sotakollegion kanslian saapuneista kirjeistä vuodelta 1723 löytyy yhteensä 33 eron saaneen sotilaan erotodistusta.⁶⁴² Niihin merkityn alustavan eron syynä oli useimmiten (24/33) vanhuus, raihnaisuus, sairaalloisuus tai yleisesti ottaen kelvottomuus sotapalvelukseen – *gammal, bräcklig, sjuklig, oduglig, ofärdig*. Joissakin tapauksissa palveluskunnottomuuden syy ilmaistiin tarkemmin: neljä oli mätäjalkaisia, yksi kärsi edelleenkin sodassa saamistaan haavoista, yhden miehen oikea käsi oli halvaantunut, yksi mies oli puhekyvy-

⁶³⁸ RA, Administrativa handlingar rörande armén, Överstarnas skrivelser, serie I, Indelta regementen, vol. 274, Tavastehus läns infanteriregemente 1720–1726, Otto Johan Majjdell kuninkaalle 3.1.1722 ja 9.8.1722; KA, Fredrik I:n registratuura (jäljennös) 1722, 486–487; KA, Militaria 433a, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1722–1723, 75–76. Ks. myös Juvelius 1919, 48 ja Korkiakangas 1996, 146.

⁶³⁹ Espoon srka, II Ef:1, Kuninkaalliset asetukset ja yleiset kuulutukset 1720–1733, 41v.

⁶⁴⁰ Mm. KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1723, 5405.

⁶⁴¹ Ero vapautettujen lukumäärien osalta selittynee sillä, että miehistötilanne rakuunarykmentissä oli jalkaväkirykmenttiä parempi. Tilanne oli vuoden 1723 alussa vastaavanlainen myös muissa lääneissä. Turun ja Porin läänissä rakuunarykmentti oli lähes täydessä vahvuudessa, kun taas läänin molempien jalkaväkirykmenttien vahvuus jäi alle 600 miehen. Uudenmaan ja Hämeen läänin toisen jalkaväkirykmentin eli Uudenmaan jalkaväkirykmentin vajuus oli 306 miestä. Juvelius 1919, asetelma s. 49.

⁶⁴² Erotodistuksia löytyi kaikkiaan 36 kappaletta, joista yksi kuuluu jo vuonna 1722 eron saaneelle korpraalille, yksi pommerilaissyntyiselle Jöran Giötelille ja yksi ilmeisesti puolalaista syntyperää olleelle muuta kautta palvelukseen astuneelle ja näin ollen tutkimusjoukkoon kuulumattomalle Jacob Gemutskille. Jöran Giötel oli katolilainen ja hänen kohdallaan todetaan että *kan icke föda sig*. Ks. myös sotakollegiossa vuosina 1723–1726 alustavan eron saaneiden luettelo *Rulla på thet år 1721 till finska Regementerne länte Swenska Manskapet, hwilcket sedermera blifwit på thet sättet och för then skulle skull ther ifrån dimitterat*. Luettelon ingressisivu ja varsinaisen luettelo-osan 1. sivu löytyvät Ruotsin sota-arkiston sekalaisista rullista Rullor 1723 vol. 6 ja loppuosa sivut 2–142 Ruotsin sota-arkiston kokoelmasta *Krigshandlingar, Stora nordiska kriget* 14B vol. 22: *Rullor över finska soldater hemkomna ur fångenskapen* 1723.

tön ja yhdellä miehellä oli vikaa silmissä.⁶⁴³ Uudenmaan ja Hämeen rakuunarykmenttiin sijoitettu Matts Kartman oli jopa niin heikkokuntoinen, että hänet jouduttiin lähettämään postijahti Hornilla suoraan katselmuspaikalta Tukholmaan.⁶⁴⁴ Mainittujen lisäksi yksi miehistä sai eron pienikokoisuutensa takia. Tämä osoittaa, että rauhaan palaavassa yhteiskunnassa normisto otettiin jälleen käyttöön.⁶⁴⁵

Kaikki eivät tosin ymmärtäneet tuoda katselmuksissa esille omaa heikkoa terveydentilaansa. Sotamies Petter Björkman valitteli sittemmin Ruotsissa asuvalle sokealle vaimolleen lähettämässään kirjeessään omaa surkeaa ja onnetonta tilaansa. Häntä vaivasivat keuhkotauti ja virtsakivet. Vaimo, jonka omat mahdollisuudet näkövammaisena selviytyä yksin olivat heikot, oli kuitenkin miestänsä aloitukykyisempi ja kääntyi kesän kynnyksellä 1725 sotakollegion puoleen. Kurjuutta huokuvassa kirjeessään hän valitti miehensä onnetonta tilaa ja anoi tälle eroa toivoen, mikäli hänen miehensä vielä olisi elossa, saattaisivat he vielä kerran tässä maailmassa elää yhdessä omaa köyhää elämäänsä:

(...) hwarföre såsom detta ett så stort och högt beklageligt Elände som någonsin wara kan, att en blind hustru skalla hafwa sin siuka man så långt och fierran wistande, Bönfalles förden skul Eders Hög Grefwelig: Excellence (...) iag fattige blinda menniska och aldraödmuikeligast Beder, (...) Benöda min man medh afskied ifrån Regementet, som han numera at tiena under Militien är oduglig, så att om han ännu är i lifwet wij må kunna en gång här i Wärlden råkas i vår fattigdomb.

Vaimon anomus tuotti myös toivotun tuloksen.⁶⁴⁶

Vuoden 1723 aikana sotakollegioon alkoi saapua yhä enenevässä määrin anomuksia miesten vapauttamiseksi sotapalveluksesta. Niitä osoitettiin suuressa hädässä myös suoraan KM:lle. Rekrytointitilanne Suomessa ei kuitenkaan mahdollistanut vielä keväälläkään 1724 lainamiesten laajamittaista vapauttamista. Vapautettavien miesten määrää täsmennettiin 5.3.1724 siten, että jokaisesta komppaniasta sai vapauttaa kelvottomien ja kuolleiden lisäksi 6 ulkoma-

⁶⁴³ Erotodistuksia vertaillen näyttää siltä, että katselmuksen alkuvaiheessa tarkastetuista ns. uusmaalaisista komppanioista eron saaneiden miesten fyysinen kunto on kirjattu yksityiskohtaisemmin kuin tarkastuksen loppuvaiheessa tarkastetuista hämäläiskomppanioista eron saaneiden miesten kunto. Koko rykmentin osalta tavallisia vammoja olivat erilaiset käsi-, olka- ja jalkavammat – *fehl i högra axeln uti junc- turen och swår bröstjuka, skada i vänstra handen på 3 fingrar, refben skall vara afbrutit, frusna fötter, rygg och annan af wärk fördärfoade, förkrässad i bröstet af* – mutta myös muita palvelusta vaikeuttavia vammoja – *fehl i huvudet, döf på bägge öronna, fehl på ögonen, stark fehl på mählet att han ej kan tahlä.*

⁶⁴⁴ KrA, Finska regementet, Nylands och Tavastehus läns dragon regemente, H, Övriga handlingar, Maaherra Stierncrantz Helsingissä 17.6.1724.

⁶⁴⁵ Jo Rådmansössä viisikärsatsuväkirykmentin majuri von Saltzan komppanian ratsu- mies nro 76 Sven Sandberg sai eron pienikokoisuutensa takia. Ks. KrA, General- mönsterrullor, Upplands tre- och femmännigsregemente, kavallerie 1721/2. Koko rykmentin osalta eron sai ainakin kuusi pienikokoiseksi luokiteltua rakuunaa (6/69) – *liten, liten til dragon.* Ks. KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1723, 4927, 4943, 2953 ja 4935.

⁶⁴⁶ KA, Militaria 434b, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1724-1725, Sota- kollegio edelleen rykmentin kansliaan Tukholmassa 2.6.1725, saapui 16.6.1725.

laista miestä ja korvata heidät kotimaisilla miehillä.⁶⁴⁷ Vuosina 1724–1725 myönnettyjen erojen määrä sekä rakuunarykmentin hämäläiskomppanioissa että jalkaväkirykmentissä jäi kuitenkin selvästi tätä vähäisemmäksi; jalkaväkirykmentistä vapautettiin vuonna 1724 komppaniaa kohti keskimäärin 3,5 miestä (28 miestä/8 komppaniaa), rakuunarykmentin hämäläiskomppanioista vain kolme miestä neljästä komppaniasta.⁶⁴⁸ Olosuhteet Hämeessä lainasotilaiden vapautumisen osalta pysyivät edelleenkin vaikeina. Etenkin jalkaväkirykmenttiin oli hankala saada täydennystä; kevättalvella 1725 jalkaväkirykmentin ruoduista oli täyttämättä 237 ruotua eli lähes joka neljäs ruotu. Tilanne oli samanlainen muissa suomalaisissa jalkaväkirykmenteissä. KM joutuikin helpottamaan suomalaisrykmenttien tilaa toistamiseen 22.4.1725; kussakin jalkaväkirykmentissä sallittiin jättää osa ruoduista täyttämättä, kuitenkin enintään 100 ruotua.⁶⁴⁹

Vammautuneet tai muuten palveluskuntoisuutensa menettäneet sotilaat olivat luonnollisesti etuoikeutettuja eroon. Sotamies Johan Rundgreen Asikkalasta vahingoittui kesällä 1724 karhunjahdissa niin pahoin, ettei voinut jatkaa palvelusta.⁶⁵⁰ Kalvolalaisen Taljalan ruodun lainamies Erik Segersvärdin vasen käsi tulehtui kevään 1725 tienoilla jonkun onnetoman tapahtuman seurauksena niin pahoin, että se piti amputoida. Hänen uransa sotilaana päättyi siihen.⁶⁵¹

Vuosina 1722–1730 eron saaneiden määrät ja suhteelliset osuudet on koottu taulukkoon 25.⁶⁵² Taulukko paljastaa, että kevään 1724 ohjeen mukaiseen tavoitteeseen, jopa sen ylittämiseen päästiin UHRR:ssä vuosina 1723, 1726, 1727 ja 1728, mutta HJR:ssä ei kertaakaan.

⁶⁴⁷ Juvelius 1919, 50–51; Cederberg 1942, 145. Juvelius otaksui päätöksen merkinneen sitä, että suomalaisrykmentit olisivat olleet jo muutaman vuoden kuluttua päätöksensä miehitetty kokonaan suomalaisella väellä. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, sillä pelkästään hieman yli kahdestatuhannesta ruotsalaissyntyisestä lainamiehestä palveluksessa oli vielä vuonna 1728 yli puolet (1 110 miestä) ja vuonna 1735 runsas neljännes (619 miestä) lainamiehistä. Blomqvist 1990, 93 taulukko 4.

⁶⁴⁸ Tietokanta. Porin jalkaväkirykmentissä asiat näyttävät olleen paremmin, sillä rykmentin komentaja, kenraalimajuri Karl Bildstein vapautti kevättalvella 1725 rykmentistään määräyksenmukaiset 48 miestä. KA, Fredrik I:s registratur 1725 (jäljennös), 326 ja 386–386v.

⁶⁴⁹ KA, Fredrik I:s registratur 1725 (jäljennös), 419–420, 421v.

⁶⁵⁰ KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 17.11.1724 nro 82.

⁶⁵¹ KrA, FR, TLIR:2, Rese- och avskedspass 1722–1726, Everstiluutnantti C. D. Schmiedefeltin Erik Segersvärdille 12.4.1725 myöntämä eropassi sekä samana päivänä laadittu saatekirje sotakollegiolle; KrA, Krigskollegium, Krigsmanshuskontoret, E IX b, Undersöknings- och mönstringsrullor 1723, 1730, 205.

⁶⁵² Kuuden miehen vapauttaminen vuosittain kustakin komppaniasta olisi merkinnyt UHRR:n hämäläispataljoonan osalta 24 miehen (8,9 %) ja HJR:n osalta 48 miehen (15,6 %) vapauttamista.

TAULUKKO 25 Ruotsalaisotilaiden palveluksesta poistunta 1722–1730

Vuosi	UHRR (N _{tot} = 269)		HJR (N _{tot} = 307)		Yht. (N _{tot} = 576)	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
1722	3	1,1	7	2,3	10	1,7
1723	38	14,1	14	4,6	52	9,0
1724	3	1,1	28	9,1	31	5,4
1725	13	4,8	20	6,5	33	5,7
1726	40	14,9	33	10,7	73	12,7
1727	34	12,6	7	2,3	41	7,1
1728	32	11,9	22	7,2	54	9,4
1729	1	0,4	1	0,3	2	0,3
1730	0	0,0	16	5,2	16	2,8
Yhteensä	164	61,0	148	48,2	312	54,2
Palveluksessa kuolleet	16	5,9	17	5,5	33	5,7
Kokonaispoistuma	180	66,9	165	53,7	345	59,9

Lähde: Tietokanta.

3.8 Siirto ruodusta toiseen

Sotakollegion kevään 1722 ohjeiden mukaan maaherrojen tehtävä oli huolehtia siitä, että suomalaissotilailla korvattavat ruotsalaisrakuunat ja -sotamiehet sijoitettiin aluksi johonkin toiseen miestä vailla olleeseen ruotuun.⁶⁵³ Vuoden 1728 pääkatselmusrullat antavat tästä hyvän kuvan. Rulliin merkittiin kaikki miehistössä tapahtuneet muutokset sitten Rådmansössä lokakuussa 1721 pidettyjen pääkatselmusten. Muutostiedot paljastavat, että ainakin 110 ruotsalaisotilasta siirrettiin vuosina 1721–1728 rusthollista tai ruodusta toiseen, ja – ainakin osit-

⁶⁵³ KA, Fredrik I:s registratur (jäljennös) 1722, 460–461, KM sotakollegiolla 12.4.1722; KA, Militaria 433a, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1722–1723, 70–72, Sotakollegio Tukholmassa 25.4.1722; kts. myös Juvelius 1914, 6.

tain – myös sen, miksi näitä siirtoja tehtiin. Valtaosa (72,7 %) vuosien 1721–1728 siirroista ajoittui kahteen ensimmäiseen vuoteen eli vuosiin 1722 ja 1723.

UHRR:n vuoden 1728 pääkatselmusrullassa mainittujen 57 siirron taustat jakautuvat seuraavasti: a) rusthollin entinen ratsumies palasi vankeudesta ja syrjäytti ruotsalaisen lainarakuunan (26,3 %), b) lainarakuuna sai ylennyksen ja siirtyi muualle (7,0 %), c) rusthollari esitti lainarakuunan tilalle uuden miehen (36,8 %), d) ruotsalaisrakuuna vaihdettiin toisessa ruodussa olleeseen suomalaisrakuunaan (3,5 %), e) ruotsalaisrakuuna vaihdettiin toiseen ruotsalaisrakuunaan (8,8 %), f) rustholli jäi ilman rakuunaa (1,8 %) ja g) loppujen (8,8 %) osalta tieto puuttuu .

Vastaavasti HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrullassa mainitaan kaikkiaan 53 siirtoa, joiden taustat olivat seuraavat: a) ruodun entinen sotamies palasi vankeudesta ja syrjäytti lainasotamiehen (3,8 %), b) lainasotamies sai ylennyksen ja siirtyi korpraaleille varattuun ruotuun (11,3 %), c) ruotu esitti lainasotamiehen tilalle uuden miehen (39,6 %), d) lainasotamies vaihdettiin toisessa ruodussa jo olleeseen suomalaismieheen (7,5 %), f) ruotu jäi täyttämättä (26,4 %) ja g) ei tietoa (7,5 %).

Valtaosa siirroista - UHRR:ssä 70,1 % ja HJR:ssä 54,7 % - oli seurausta rauhaan palaavien rykmenttien normaalista uudelleen järjestäytymisestä: ruodun entinen sotilas palasi vankeudesta ja sijoitettiin entiseen ruotuunsa, lainasotilas sai ylennyksen ja siirtyi uuteen ruotuun tai ruotutalolliset hankkivat lainasotilaan tilalle uuden miehen. Huomiota herättää enemmän se, että miehiä vaihdettiin ruotujen kesken päittäin – milloin ruotsalainen lainamies toisen ruotsalaisen lainamiehen kanssa, milloin lainamies toisen ruodun suomalaisotilaan kanssa – UHRR:ssä 12,3 % ja HJR:ssä 7,5 %.

Viimemainitut siirrot olivat seurausta paikallisyhteisöissä syntyneistä konflikteista.

Hollolalaisen lautamiehen Juho Matinpojan vaimo ja tytär olivat usean todistajan läsnä ollessa haukkuneet Kalliolan kylään sijoitettua kahta lainasotamiestä ruotsalaiskoiriksi ja murhaajiksi. Tammikuun jälkipuoliskolla 1725 pidentyissä kihlakunnanoikeuden istunnossa vaimo ja tytär tuomittiin haukkumistaan sakkorangaistukseen.⁶⁵⁴ Lautamiehen perheen kunnia sai kolauksen. Runsas kaksi viikkoa myöhemmin molemmat lainamiehet siirrettiin toisissa kylissä sijainneisiin ruotuihin.

Myös syntyneet parisuhteet saattoivat johtaa niin rajuun konfliktiin, että ruotsalaissotilas oli siirrettävä tilanteen rauhoittamiseksi pois kyläyhteisöstä. Hollolan Järventaan ruodun naimisissa olleelle ruotsalaissotilas Anders Lundbergille ja järventaalaiselle piialle syntyi Paavonpäivän tienoilla 1723 avioton poika. Asiaa puitiin sittemmin Hollolan käräjillä ja pian käräjillä annetun tuomion jälkeen Anders Lundberg siirrettiin toisen kylän ruotuun.⁶⁵⁵ Jämsäläisen Alhon rusthollin rakuuna Jonas Rijman syyllistyi ensimmäisen kerran salavuoteuteen keväällä 1723 erään sokean naisen kanssa. Tapaus ei järkyttänyt millään tapaa kyläyhteisön elämää. Jonas Rijman sai jatkaa rusthollin rakuunana. Syyll-

⁶⁵⁴ Asikkalan talvikäräjät 18.–20.1.1725, 6–7.

⁶⁵⁵ Hollolan kesäkäräjät 13–14.6.1723, 185–186.

listyttyään keväällä 1726 toisen kerran salavuoteuteen, tällä kertaa rusthollarin-sa Simo Jaakonpojan naimattoman tyttären Maria Simontyttären kanssa, Rijman ylitti kyläyhteisön sallivuuden rajat ja häpäisi samalla julkisesti rusthollarin perheen. Jonas Rijman oli saatava kokonaan pois jämsäläisten silmistä. Uusi rustholli löytyi Etelä-Hämeestä Tyrvännöltä.⁶⁵⁶ Sääksmäen Vedentaan rusthollin rakuuna Sven Felling puolestaan oli maannut avioitumistarkoituksessa erään Venäjälle viedyn manttaalimiehen vaimon, joka tuli sen seurauksena ras-kaaksi. Kun manttaalimies odottamatta palasi takaisin Sääksmäelle, kehkeytyi avoin konflikti. Kaikkien kolmen osapuolen elo pitäjässä ei enää ollut mahdol-lista ja tilanteen rauhoittamiseksi Sven Felling siirrettiin Jonas Rijmanin tavoin pois pitäjistä aina Somerolle saakka.⁶⁵⁷

Myös karkureita sijoitettiin uudelleen. Karkaaminen ei sinänsä ollut uu-delleen sijoittamisen peruste, mutta karkuruuden taustalla saattoi ainakin jois-sakin tapauksissa olla kyläyhteisössä tulehtuneet henkilösuhteet. Sahalahdelta alkutalvesta 1727 omille teilleen häipynyt sotamies Olof Eckerman tavoitettiin Pohjanmaalta, palautettiin Sahalahdelle ja jo kesäkuussa samana vuonna hänet siirrettiin Hauholle.⁶⁵⁸ Eckermanin osalta siirron todellinen syy jäi epäselväksi. Sahalahdelle sijoitetun rakuuna Zackris Ellenbergin, joka oli karannut 1727 paikkakunnalta erään toisen jo eron saaneen ruotsalaisrakuunan kanssa, koh-dalla toimittiin samoin.⁶⁵⁹ Ellenbergin karkaamisen taustalla oli ilmeisesti jo muutaman vuoden kestänyt aina hoviin saakka yltänyt oikeusprosessi, jossa käsiteltiin erään pappilan piian mahdollista lapsenmurhaa. Ellenberg liittyi asi-aan sikäli, että hänen oletettiin olleen kuvitellun lapsen isä. Koska prosessin alullepanija oli seurakunnan kirkkoherra ja tämän vaimo ja kun lopputulos oli piian vapauttaminen lapsenmurhasyyttestä – hänet tosin tuomittiin salavuo-teudesta Ellenbergin kanssa –, oli lopputulos pappilan väen kannalta kiusallinen.⁶⁶⁰ Ellenberg sai siis lähteä; hänet siirrettiin pois pitäjistä janakkalalaisen rusthollin rakuunaksi. Molemmat miehet, niin Eckerman kuin Ellenberg, olivat avioituneet Sahalahdella, joten heidän karkuruuden syynä ei siis ollut Ruotsiin jääneen perheen luo palaamisen tarve.⁶⁶¹

⁶⁵⁶ Jämsän kesäkäräjät 8.–11.7.1724, 263v–265 ja 270v–271v; Jämsän ylimääräiset käräjät 15.8.1724, ei folionumerointia; Jämsän talvikäräjät 1727; HMA, UHLkA, Da:1, Kirje-konseptit 1728, 533–536 ja Ea:5, 307, 310 ja 686. Hiski, Jämsän syntyneet ja kastetut 12.2.1724 ja 21.2.1727.

⁶⁵⁷ Tietokanta.

⁶⁵⁸ HMA, UHLkA, Ea:3, Kirjeasiakirjat 1727, 900 ja 912.

⁶⁵⁹ HMA, UHLkA, Ea:3, Kirjeasiakirjat 1727, 843.

⁶⁶⁰ Pälkäneen kesäkäräjät 23.–25.5.1726, 438–447v; HMA, UHLkA, Ea:3, Kirjeasiakirjat 1727, 181–183, Hovioikeus Turussa 12.10.1727. Kaiken kaikkiaan prosessin lopputu-loksena rakuuna Ellenberg ja pappilan piika tuomittiin ainoastaan salavuoteudesta. Esim. KA 8185, 280, Ylä-Sääksmäen kihlakunnan sakkoluettelo 1728 ja HMA, UHL-kA, Eb:2, Hovioikeuden päätös 12.10.1727.

⁶⁶¹ Olof Eckerman häipyi sittemmin eron saatuaan Ruotsiin, mutta Zackris Ellenberg (Elmberg) palveli rustholliä ja rykmenttiä uskollisesti aina vuoteen 1762 saakka. Hän oli viimeisiä palveluksesta eronneita lainasotilaita ja palvelusvuosiakin hänelle ehti kertyä Suomessa kunnioitettavat 41 vuotta.

3.9 Poistunta

Ruotsalaisten lainamiesten osuus maaliskuussa 1722 oli huomattava, lähes puolet koko rykmentin miehistövahvuudesta. Lokakuun loppupuolelle 1722 tultaessa lainamiesten määrä väheni 20 miehellä (taulukko 26) – ei siis vielä merkittävässä määrin.

TAULUKKO 26 HJR:n ruotsalaisvahvistus 14.3.1722 ja 20.10.1722

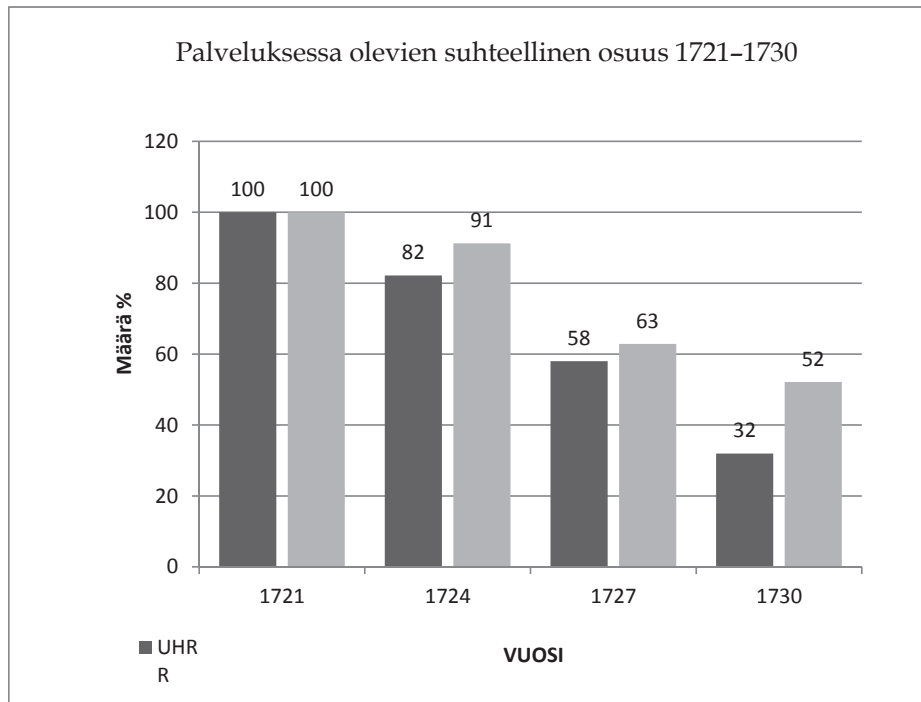
	Hki	Evl	Maj	Asi	Säk	Jäm	Sys	Rau	Yht.
14.3.1722	37	38	52	48	49	33	41	9	307
20.10.1722	35	33	45	51	45	33	37	8	287

Lähde: ⁶⁶² RA, Administrativa handlingar rörande armén, Överstarnas skrivelser, serie I. Indelta regementen, vol. 274, Tavastehus läns infanterie regemente 1720-1726, Förslag uppå (...), Otto Johan Maijdel 14.3.1722 sekä Förslag af (...) Otto Johan Maijdel 20.10.1722. Lyhenteet: Hki = Henkikomppania, Evl = Everstiluutnantin komppania, Maj = Majurin komppania, Asi = Asikkalan komppania, Säk = Sääksmäen komppania, Jäm = Jämsän komppania, Sys = Sysmän komppania ja Rau = Rautalammin komppania, Yht. = yhteensä.

Kesän 1723 katselmuksista alkaen myönnettyjen erojen jälkeen lainamiesten määrä vähenee merkittävästi. Vuoden 1726 loppuun tultaessa kaksi viidestä (39%) lainamiehestä oli poistunut palveluksesta. Heistä 27 oli kuollut, 14 karannut ja 186 saanut alustavan eron. Rakuunarykmentistä poistunta oli runsaampaa kuin jalkaväkirykmentissä; vuoteen 1730 mennessä kaksi kolmesta rakuunasta oli poistunut palveluksesta kun taas sotamiehistä samana aikana vajaa puolet.

⁶⁶² Ruotsalaissotamiesten määrä on mainittu HJR:n neljännesvuosiraporteissa erikseen ainoastaan vuoden 1722 raporteissa. Vuoden 1723 raporteissa heitä ei enää erotella suomalaissyntyisistä sotamiehistä. Asikkalan komppaniassa näkyvä miesten lukumäärän kasvu johtuu siitä, että Sysmän komppaniasta siirrettiin vuoden 1722 aikana ainakin 5 miestä Asikkalan komppaniaan; Sysmän komppaniasta siirtyi Asikkalan komppaniaan myös Sven Oxellgren, mutta siirron tarkka ajankohta ei ilmene rullista. Siirto tapahtui joko vuonna 1722 tai vuonna 1723.

KAAVIO 6 Palveluksessa olleiden osuus 1721, 1724, 1727 ja 1730

Lopullisen eron miehille myönsi sotakollegio, sillä kuninkaan 2. lokakuuta 1721 antaman asetuksen mukaan rykmenttien komentajilla oli lainasotilaiden suhteen ainoastaan alustavan eron – *ad interims, tills vidare* – myöntämisoikeus. Miehet oli sen jälkeen lähetettävä sotakollegioon mukanaan rykmentistä saamansa erotodistus, jolla he saattoivat osoittaa, etteivät olleet karkulaisia. Sotakollegio tarkasti miehet ja myönsi heille tarvittaessa lopullisen eron.⁶⁶³

⁶⁶³ KA, Militaria 433a, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1722–1723, 12–13. Sotakollegion päätös lähetettiin tiedoksi myös rykmentinkomentajalle. Mm. KA, Militaria 433a, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1724–1725, 152. Esimerkiksi Sysmän komppaniassa palvelleet ja 5. huhtikuuta 1725 alustavan eron saaneet Anders Ahlberg ja Sven Holmstedt saivat lopullisen vahvistuksen erolleen sotakollegiossa runsas kuukausi myöhemmin eli 18. kesäkuuta. KA, Militaria 433a, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1724–1725, 152.

Tällaisesta kaksoiserokäytännöstä johtuen miesten eroajankohta ei aina ole yksiselitteisesti määriteltävissä. Poistunta on luokiteltu niiden erotietojen perusteella, jotka on mainittu rullissa toisin sanoen rykmentissä annettujen alustavien erojen perusteella. Eron luonnetta – oliko se alustava vai lopullinen – ei ole kaikissa tapauksissa edes mahdollista varmentaa. Maahan pitempään jääneet miehet tekivät useimmiten sopimuksen ruotujen kanssa ruodun varsinaiseksi ruotusotamieheksi, joten heidän eronsa käsiteltiin normaalissa järjestyksessä rykmentissä. Näitä eroja ei enää vahvistettu sotakollegiossa.⁶⁶⁴

Ote rakuuna Arvid Funckin kirjeestä vaimolleen

*... Min kiära Wäns angienäma Dat. Fulltofta d:n 24: Aprill sidst:ne, blef mig länge sedan inhändigat, hwar å att beswara iag långt för detta hade bort min skyldigheet, afbördä, men som iag alltid har wäntadt, att Mönstring med oss här på orten skulle en gång blifwa /:som alltid har tahlas om :/ att iag då kunnat fått begära afskied men nu kan iag see att dett lærer intet blifwa af, uthan är så beskaffat, att iag intet slipper ifrån krigstiensten, förr än iag skaffar karl i mitt ställe, hwilket iag tycker mig för swärt fälla; Hwarföre beder iag min kiära Wän för sådanne ordsaker skull intet tycker illa wara, att iag så länge, med skrifwelsse uppehållit. Eljest låter iag min k: Wän wetha, att iag är sinnad i nästkommande Währ sökja Permiss att resa öfwer till Swerige, då iag täncker, med Guds hielp, hälssa på min k: Wän, men om möjel:t woro att min k: Wän kunde uthan stort beswär, komma emot mig till Stockholm, skulle iag giärna önska, hwar om iag wänttar med första min kiäreste Wäns uthlåtelse; skulle min k: Wän willia åtaga sig dett stora beswäret och komma mig till mötes som förnämbt är, så will iag här näst min k: Wän wetha låta på hwad tijd iag kan komma till Stockholm. Hwad min kiäraste Wän utj sitt kiära bref omrörer och frågar, om iag har bekommit någon resolution ifrån hans Kongl. Majjtt, angående att blifwa löös och lidig ifrån krig tiensten, så har iag den ännu intet sedt, men iag skulle högl: önska min k: Wän, efter dess lofwen, kunde den uthwäria...
Tawastehuus d:n 13 December 1724*

Lähde: LLA, Domkapitlets i Lund arkiv F II f, Äktenskapshandlingar vol. 56: 4. Nov. 1730 nr 11.

Eron saaminen edellytti, että ruotuun hankittiin lainamiehen tilalle uusi mies.⁶⁶⁵ Sotilas ei myöskään saanut jäädä velkaa rusthollarilleen tai ruodul-

⁶⁶⁴ Esimerkiksi Hämeen jalkaväkirykmentissä pidettiin tarkastuskatselmus syksyllä 1734 ja pääkatselmus heti seuraavan syksynä 1735. Osa syksyn 1734 katselmuksessa eron saaneista on saanut lopullisen eron vasta pääkatselmuksessa 1735, vaikka syksyn 1734 katselmusluettelo antaa ymmärtää heidän saaneen eron jo mainitussa tarkastuskatselmuksessa. Nämä tapaukset on luokiteltu pääkatselmuksessa 1735 eron saaneiksi. Jonkin verran on havaittavissa ristiriitaisiakin erotietoja, mutta niiden määrä on niin vähäinen, etteivät ne sotke kokonaiskuvaa.

⁶⁶⁵ Mm. KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 24.11.1724 nro 120 (UHRR LivC nro 38 Sven Tengberg); sama 27.11.1724 nro 138 (UHRR LivC nro 9 Jöns Frisk); KA, Militaria 433a, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1726–1728, 184–185 (HJR Jsä C nro 3 Olof Lendberg); KA, Militaria 472a, HJR, Kirjekonseptit 1729–1737, Rykmentin kanslia kapteeni Arvid Collianderille 27.5.1729 (HJR Jsä C nro 89 Olof

leen.⁶⁶⁶ Myös maksettuja pesti- ja pääpalkkarahoja saatettiin periä takaisin, mikäli rusthollin tai ruotuisäntien kanssa sopimuksen tehnyt lainasotilas erosi pian sopimuksenteon jälkeen. Lammilla eräät ruotuisännät olivat viimeistään vuonna 1724 maksaneet lainamiehelleen Bengt Lindbergille käsirahan ja pääpalkan. Kesäkuussa 1724 lomalle Ruotsiin päästetty Lindberg ei kuitenkaan palannut lomamatkaltaan, joten häneltä ryhdyttiin viranomaisiteitse perimään rahojta takaisin.⁶⁶⁷ Sotamies Anders Lin(d)gren Heinolasta oli vastaanottanut pääpalkkana 30 kuparitaalaria. Sopimus oli tehty ”hiljattain,” koska Lin(d)gren velvoitettiin vuoden 1728 pääkatselmuksessa saamansa eron yhteydessä korvaamaan työllä saamansa pääpalkka – *skall han hoos Bönderne det aftiena*.⁶⁶⁸

Miehillä oli oikeus palkata seuraajansa. Muun muassa vuosina 1725 ja 1726 eron saaneet rakuunat Anders Hijberg, Pehr Tingberg, Erik Holm, Johan Broberg, Olof Tornberg ja Olof Hasselgren olivat toimineet näin.⁶⁶⁹ Seuraajan palkkaus saattoi tosin epäonnistuaakin. Rakuuna Didrik Blomberg otti viimeistään alkuvuodesta 1725 haltuunsa Vähä-Hiiden autiotalon Janakkalassa. Saadakseen vapautuksen sotapalveluksesta hän palkkasi tilalleen renki Samuli Heikinpojan, joka kirjattiin alustavasti rulliin tammikuussa 1725 sotilasnimellä Cavallier. Pian kirjaamisen jälkeen Samuli Heikinpoika kuitenkin karkasi, alkusi äitinsä sisaren luo Vanajan Rastilaan ja sieltä edelleen Merimaskuun, jossa pestautui toisen rusthollin rakuunaksi. Näin Blombergin toiveet saada ero kariutuivat.⁶⁷⁰ Samuli Heikinpojan karkaamisen syynä oli tulkintaerimielisyys siitä, oliko Blomberg palkannut Samuli Heikinpojan rengikseen vai sijaisekseen.⁶⁷¹ Rusthollari Kaapo Juhonpoika Tuuloksesta oli tehnyt vuonna 1724 alustavan sopimuksen renki Risto Matinpojan kanssa siitä, että tämä astuu rusthollin ruotsalaisrakuuna Anders Ugglan tilalle kunhan Ugglä saa eron. Anders Ugglä vauhditti omaa eroaan tekemällä sopimuksen samaisen rengin kanssa maksamalla tälle käsirahana 4 kuparitaalaria ja 22 äyriä. Myöhemmin Ugglä sai tietää Risto Matinpojan kaksoissopimuksesta ja vei asian käräjille saadakseen

Gallberg); KA, Militaria 472a, HJR:n kirjekonseptit 1729–1737, Rykmentin kanslia eversti Lorentz von Numersille 2.12.1730.

⁶⁶⁶ KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 16.10.1724 nro 84 (UHRR Skm C nro 83 Lars Carlström); KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1724, 9235–9238, Schmiedefelt sotakollegiolle Hämeenlinnassa 3.10.1724; HMA, UHLkA, Ea:5, Kirjeasiakirjat 1728, 640, Schmiedefeltin maaherralle 13.11.1723 lähettämän kirjeen kopio hänen maaherralle 19.1.1728 lähettämän kirjeen liitteenä; HMA, UHLkA, Ea:5, Kirjeasiakirjat 1728, 920, Schmiedefelt maaherralle 7.2.1728 (HJR Maj C nro 31 Matthias Wallsten).

⁶⁶⁷ KA, Militaria 412, HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrulla, 203. Myös KrA, GMR, TLIR 1735, 186.

⁶⁶⁸ (...) och efter han tagit 30 Cr Kmt i Lega af denne Rota skall han hoos Bönderne dät aftiena. KA, Militaria 412, HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrulla, 527. Myös KrA, GMR, TLIR 1735, 441.

⁶⁶⁹ KrA, Meritförteckningar, Serie II Finska indelta regementen, Volym 68, Nylands och Tavastehus regemente till häst. Esim. vuoden 1725 ja 1726 aikana eron saaneiden UHRR:n ruotsalaisrakuunoiden Anders Hijberg, Pehr Tingberg, Erik Holm, Johan Broberg, Olof Tornberg, Olof Hasselgren erotodistuksissa mainitaan erityisesti, että miehet itse olivat palkanneet tilalleen toisen miehen.

⁶⁷⁰ KA, UHLkA, Ea:5, Kirjeasiakirjat 1728, 888–889 (Pehr Cedersparre maaherralle pääkatselmuspäikällä 28.8.1728); Janakkalan syyskäräjät 20.–25.11.1725; 53v–54.

⁶⁷¹ Janakkalan syyskäräjät 20.–25.11.1725, 53v–54.

maksamansa käsirahan takaisin. Oikeus tuomitsikin Risto Matinpojan palauttamaan rahat Ugglalle.⁶⁷²

Joissakin tapauksissa ruotu antoi joko suullisen tai kirjallisen vakuuden siitä, että se hankkii eroavan lainamiehen tilalle uuden miehen.⁶⁷³ Tämä ei kuitenkaan ollut määräysten mukaista. Porin läänin jalkaväkirykmentin komentaja kenraalimajuri Karl Bildstein ilmoitti antaneensa harkitsemattomasti alustavan eron 48 lainamiehelle, joiden ruodut olivat luvanneet hankkia seuraavaan komppaniankokoukseen mennessä vapautettavien miesten tilalle uudet miehet. KM muistutti Bildsteinia lokakuun 1721 asetuksen sisällöstä vieläpä näpäyttäen Bildsteinia tämän harkitsemattomuudesta: Joka seikka Teidän tulee seuraavalla kerralla ottaa vaarin.⁶⁷⁴

Silloin kun aloitteentekijänä oli sotakollegio, tarvittiin vastaavasti ruodun suostumus. Lammin Vähä-Evossa palvelleen Jonas Sandbergin äiti Karin Börjesdotter oli anonut sotakollegiolta poikansa vapauttamista saadakseen kaipaamaansa miehenapua talonhoitoon.⁶⁷⁵ Vasta kun ruotu oli ilmoittanut suostumuksensa Sandbergin vapauttamiseksi ja sen ettei sillä ollut mitään vaatimuksia Sandbergin suhteen, asian käsittely eteni.⁶⁷⁶

Rykmentissä annettu alustava ero ei välttämättä taannut miehen lopullista vapautumista sotapalveluksesta. Sotakollegio saattoi katsoa miehen edelleen palveluskelpoiseksi ja määrätä hänet johonkin miespulaa potevaan ruotsalaisrykmenttiin. Välttyäkseen tältä katsoi HJR:n Everstiluutnantin komppanian sotamies Petter Öfwerberg aiheelliseksi jättää sotakollegiolle myös kirjallisen selvityksen siitä, että hänelle oli annettu rykmentissä säädösten ja määräysten mukainen alustava ero ja että ruotuun oli palkattu suomalaissyntyinen mies. Alustavan eron syyksi hän mainitsee korkean ikänsä ja fyysisen heikkoutensa. Tavanomaista eroa vauhdittavaa argumentointia sisältävä kirje osoittaa Öfwerbergin tapauksessa sen, ettei hän luottanut alustavan erotodistuksen takaavan hänelle lopullista eroa.⁶⁷⁷

Eron saaminen vei toisinaan aikaa. Sysmän komppanian sotamies Klaes Krook anoi syyskuussa 1724 eroa palatakseen takaisin vaimonsa ja kolmen lapsensa luokse Norrköpingiin. Ruotuisännät olivat antaneet kirjallisen lausunnon siitä, että he olivat valmiit päästämään Krookin kotiinsa ja vannoiivat – mikäli Jumala suo hyvän sadon – hankkivansa mielellään Krookin tilalle toisen miehen. Asiaa käsiteltiin tämän jälkeen sotakollegiossa, rykmentin kansliassa ja jälleen

⁶⁷² Hauhon kesäkäräjät 23.-26.5.1726, 449v-450.

⁶⁷³ KA, Militaria 412, HJR:n pääkatselmusrulla 1728, 57 (Bengt Wågström) ja KA, Militaria 433a, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1724-1725, 149-150 (Klaes Krook).

⁶⁷⁴ KA, Fredrik I:s registratur 1725 (kopio), 386-386v, Kuningas Karl Bildsteinille Tukholmassa 11.3.1725.

⁶⁷⁵ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec Brevböcker 1725 I, 174. Mukana seuranneessa paikallisen kihlakunnanoikeuden ja Lenan kirkkoherran Benedictus Litheniuksen ja komministeri Nicolaus Haquiniuksen puoltava lausunto. Lisää KA, Militaria 433a, 1724-1725, nro 101; KrA, FR, TLIR vol. 2. Rese- och avskedpass 1722-1726.

⁶⁷⁶ KA, Militaria 434b, 1724-1725, nro 63 (maaherra everstiluutnantille Helsingissä 7.8.1725) ja nro 66 (maaherra everstiluutnantille Helsingissä 4.9.1725).

⁶⁷⁷ KrA, FR, TLIR, vol. 2, Rese- och avskedspass 1722-1726, Petter Öfwerbergin eroanomus. Ks. myös Vuorimies 2003, 146-147.

sotakollegiossa. Kesäkuussa 1725 sotakollegio päätti, että Krookille voidaan myöntää alustava ero. Kirjeen saapuminen rykmentin kansliaan ja käsittely siellä veivät oman aikansa, joten Krook sai alustavan eron vasta syyskuun lopussa 1725, vuosi sen jälkeen kun oli ryhtynyt toimiin vapautuakseen palveluksestaan.⁶⁷⁸ Everstiluutnantin komppanian rakuuna Olof Erenbergille luvattiin vuoden 1728 pääkatselmuksessa ero ja rusthollarikin oli lupautunut hankkimaan tilalle toisen miehen. Rusthollari ei kuitenkaan täyttänyt lupaustaan, eikä Erenberg ilmaantunut seuraavaan rekrytointikatselmukseen, joten rykmentti ei voinut myöntää Erenbergille eroa. Rusthollarin vitkuttelu johti lopulta siihen, että Erenbergin ero lykkääntyi aina vuoteen 1735 saakka.⁶⁷⁹ Tavanomaisin eroa viiväyttävä syy olikin korvaavan miehen hankinnan viivästyminen.⁶⁸⁰ Sotilaisiksi sopivasta miesaineksesta oli edelleenkin pulaa.

3.10 Paluu kotiseudulle

Alustavan eron saaneilla lainamiehillä ei ollut oikeutta jäädä omin päin Suomeen. Lainamiesten ero edellytti tietyn virkatien läpikäyntiä: rykmentti, maaherra, sotakollegio. Kolme Savon ja Savonlinnan läänin jalkaväkirykmentistä eron saanutta lainamiestä oli pestautunut kotimatallaan erään ahvenanmaalaisen kalakauppiaan palvelukseen. Asian tultua sotakollegion tietoon, se velvoitti Turun ja Porin läänin maaherraa ryhtymään toimiin miesten toimittamiseksi Tukholmaan.⁶⁸¹ Miesten vapaaehtoinen pestautuminen toiseen rykmenttiin ei sitä vastoin aiheuttanut erityistoimenpiteitä. Kymenkartanon jalkaväkipataljoonaa pestautuneen lainasotamiehen osalta riitti, kun läänin maaherra totesi hänet palveluskelpoiseksi.⁶⁸² Pysyäkseen paremmin tilanteen tasalla alustavan eron saaneiden miesten osalta ja helpottaakseen miesten lopullisen kohtalon päättämistä, sotakollegio velvoitti huhtikuussa 1724 maaherroja toimittamaan sille luettelot vapautuneista miehistä.⁶⁸³

⁶⁷⁸ KA, Militaria 433a, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1724–1725, 149–150; KrA, Finska regementen, TLIR, vol. 2 Rese- och avskedspass 1722–1726.

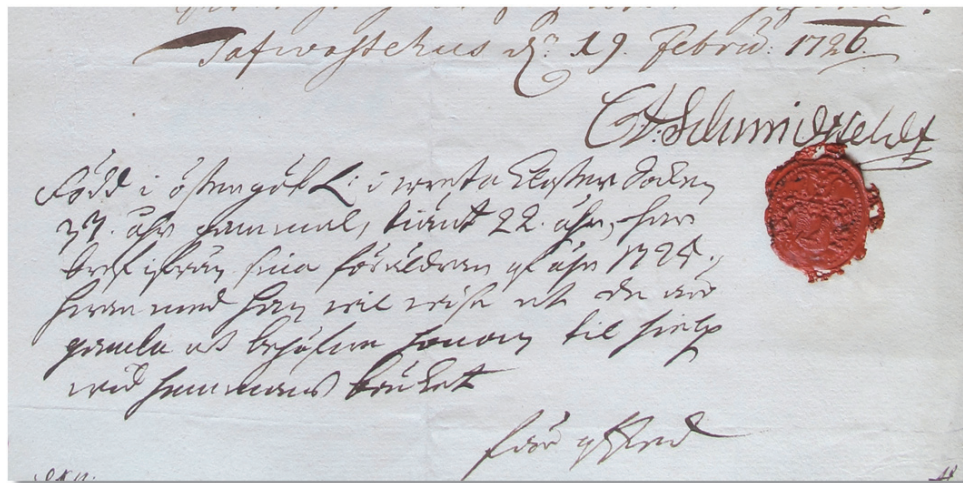
⁶⁷⁹ KA, Militaria 399, RecR 4.3.1729; KrA, GMR, NoTLDrR 1735.

⁶⁸⁰ Myös sotamiehille Petter Holmille, Jöns Skumpelle, Anders Ullbomille ja Sven Oxelgrenille sekä rakuuna Hans Wijnbladille luvattiin vuosien 1728 pääkatselmuksissa ero *niin pian kun heidän ruotunsa tai rusthollarinsa esittäisivät heidän tilalleen uuden miehen*. Sven Oxelgren sai eron vasta kesällä 1730, Anders Ullbom syksyllä 1731, Jöns Skumbe syksyllä 1734 ja rakuuna Hans Wijnblad vasta keväällä 1732. Petter Holm ei puolestaan ehtinyt saada luvattua eroa, sillä hän kuoli keväällä 1732. KrA, GMR, TLIR 1735, 65, 73, 124 ja 446; KrA, GMR, NoTLDrR 1728, jossa Hans Wijnbladin ero 9.9.1728 ja Militaria 399, RecR 28.7.1732, jossa ero 14.3.1732. Myös eropäivien osalta on horjuvuutta. Everstiluutnantin komppanian erot pääkatselmuksessa 1728 on kirjattu 6.9., mutta samaiset miehet ovat rekrytointirullan 4.3.1729 mukaan saaneet eron 7.9. Pienet päivämääräheitot ovat tutkimuksen kannalta merkityksettömiä.

⁶⁸¹ KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 20.12.1723 nro 128.

⁶⁸² KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 20.12.1723 nro 130.

⁶⁸³ KA, Fredrik I:s registratur 1722 (kopio), 460–461, Kuninkaan ohje maaherroille 12.4.1724; KA, Militaria 433a, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1722–1723, 70–72.

Osakuva Rosenhielmin väliaikaisesta erotodistuksesta, johon on sotakollegiossa lisätty mm. lopullista eroa puoltavia tietoja: Född i östergötl: i Wreta Kloster Sockn, 37. åhr gammal, tiänt 22. åhr, har bref ifrån sina föräldrar af åhr 1725., hwar med han wil wisa, at de äro gamla och behöfwa honom til hielp wid hemmans bruket. Får afskied. Lähde: SKrA Finska regementen, Tavastehus läns infanteri regemente vol. 2, Rese- och avskedspass 1722-1726. Kuva: Heikki Vuorimies.

Lopullisen eron saadakseen miesten oli matkustettava Tukholmaan ja ilmoit-tauduttava sotakollegiossa. Tästä seurasi luonnollisesti se, että miehet myös jäivät sille tielle. Vuosina 1722-1726 eron saaneiden miesten osalta se voidaan varmentaa sotakollegion asiakirja-aineiston avulla. Sotakollegio tarkasti ja luet-teloi sinne saapuneet miehet. Miehiltä myös kysyttiin heidän toiveitaan jatkon suhteen. Perheelliset miehet ilmoittivatkin usein tahtovansa palata perheidensä luo tai hoitamaan iäkkäiden vanhempiensa hallussa olevaa taloa. Oli muitakin toiveita ja näköalattomuutta tulevaisuuden suhteen: rakuuna Anders Hammar-ström halusi ryhtyä ajuriksi Tukholmassa, Hämeessä perheytynyt sotamies Lars Lijberg ei puolestaan pystynyt kertomaan mitään positiivista siitä, mitä aikoiisi jatkossa tehdä.⁶⁸⁴

Vapautetuista miehistä laaditun luettelon lisäksi Ruotsin sota-arkiston omaan Hämeen läänin jalkaväkirykmentin arkistoon, sota-arkiston Meritför-teckningar -kokoelmaan ja sotakollegion kanslian saapuneisiin kirjeisiin – Brev-böcker – on tallentunut eron saaneiden miesten sotakollegioon jättämiä eropas-seja tai niiden kopiota.⁶⁸⁵ Sotamieshuoneelle suoritettujen erorahan kuitit osoitta-

⁶⁸⁴ KrA, Suomessa alustavan eron saaneiden luettelo. Luettelon ingressisivu ja varsinaisen luettelo-osan 1. sivu löytyvät Ruotsin sota-arkiston sekalaisista rullista Rullor 1723 vol. 6 ja loppuosa sivut 2-142 Ruotsin sota-arkiston kokoelmasta *Krigshandlingar, Stora nordiska kriget* 14B vol. 22: *Rullor öfver finska soldater hemkomna ur fångenskapen* 1723.

⁶⁸⁵ Sotakollegioon jätettyjä erotodistuksia löytyy yhteensä 120 kappaletta. Ne jakaantuvat vuosittain ja joukko-osastoittain seuraavasti: 1723 – UHRR 35 kpl ja HJR 7 kpl (Brevböcker), 1724-1726 – UHRR 29 kpl (Meritförteckningar-kokoelma) ja 1722-1726

vat myös miesten paluun Ruotsiin.⁶⁸⁶ Kun sotakollegiossa laaditun luettelon, eropassien ja erorahakuittien tietoja täydennetään sotakollegion reistratuurasta, tuomiokirjoista ja kirkonarkistoista saatavilla tiedoilla,⁶⁸⁷ saadaan hyvä kuva miesten Ruotsiin paluusta vuosien 1722–1726 osalta (taulukko 27).⁶⁸⁸

TAULUKKO 27 Ruotsiin palanneiden osuus 1722–1730 eron saaneista

	Vuosi	1722	1723	1724	1725	1726	1722-26	1727-30	Yht.
UHRR	Sai alustavan eron	3	38	3	13	39	96	67	163
	Palasi Ruotsiin	3	35	3	13	34	88	28	116
	%	100	92,1	100	100	87,2	91,7	41,8	71,2
HJR	Sai alustavan eron	7	14	28	20	33	102	46	148
	Palasi Ruotsiin	6	10	26	18	28	88	11	99
	%	85,7	71,4	92,9	90	84,8	86,3	23,9	66,9
Yht.	Sai alustavan eron	10	52	31	33	72	198	113	311
	Palasi Ruotsiin	9	45	29	31	62	176	39	215
	%	90,0	86,5	93,5	93,9	86,1	88,9	34,5	69,1

Lähde: Tietokanta.

Lyhenteet: UHRR = Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentti, HJR = Hämeen läänin jalkaväkirykmentti, Yht. = Yhteensä.

– HJR 49 kpl (KrA, Finska regementen, TLIR vol. 2, Rese- och avskedspass 1722–1726).

⁶⁸⁶ KrA, KrK, Krigsmanshuskontoret, E XII c, Från regementen inkomna förteckningar över rusthållsförändringar och gemene soldaters avgifter 1724–1729.

⁶⁸⁷ Esimerkiksi Padasjoen vanhin rippikirja paljastaa, että rakuuna Sven Siögreen *begifvit sig offer till Sverige in octobris Ao 1726*, rakuuna Jöns Sandman *begifit sig äth Sverige tillbaka in Julio Ao 1726*, sotamiehet Lars Moberg, Karl Kihl, Johan Frimodig samoinkuin viimeainitun vaimo Maria *avrest till Sverige 20. Aprill 1725* sekä vielä korpraali Erik Enstedt *begifwit sig öfr till Sverige Ao 1727*. Padasjoen rippikirja 1723–1730. Ks. myös Vuorimies 2003, 157.

⁶⁸⁸ Lomakarkurit on taulukoitu karkuruusvuonna Ruotsiin palanneiksi. Vaikka vuonna 1722 lomakarkuruuteen syyllistyneet Nils Fagerberg, Matthias Wallsten ja Johan Norman poistettiin rullista lopullisesti vasta vuonna 1726 ja Nils Dunderfeldt, Lars Hasselberg ja Lars Myrman vasta vuonna 1728, olen kirjannut heidät vuonna 1722 poistuneiksi. KA, Militaria 412A, HJR:n pääkatselmusrulla vuodelta 1728 passim. Vastaavalla tavalla olen toiminut myös muiden lomakarkureiden kohdalla. Lisäksi kolme UHRR:n korpraalin virkoihin sijoitettua miestä menetti virkansa sijoittelutoimien takia vuonna 1722. Lopullisen sotakollegion eron he saivat vasta vuosina 1723 ja 1724. Myös heidät on merkitty vuonna 1722 poistuneiksi. Suuren Pohjan sodan jälkeisten upseerien sijoittelutoimien vaikutuksesta rykmenttien muiden viranhaltijoiden asemaan enemmän Wirilander 1950a, 213; Sarkamo 2011, 158–159.

Tuona aikana 198 eron saaneesta lainamiehestä 176 palasi Ruotsiin ja vain kolme jäi varmuudella Suomeen. Suomeen jääneiden määrä on erityisen vähäinen siitäkkin huolimatta, että osa loppuista 19 miehestä, joiden Ruotsiin paluusta tai Suomeen jäämisestä ei ole tietoa, olisi jäänyt Suomeen. Alkuvuosien poistunnalla ja Ruotsiin paluulla on siis vahva yhteys. Rakuunoiden ja sotamiesten Ruotsiin paluun suhteen ei sitä vastoin ole merkittävää eroa; rakuunoista Ruotsiin palasi varmuudella 91,7 % ja sotamiehistä 86,3 %.

Vuoden 1726 jälkeen eron saaneiden miesten paluutietoja löytyy enää satunnaisesti. Vuosia 1722–1726 lukuun ottamatta jää siis avoimeksi, mikä osa kunakin vuonna eron saaneista miehistä palasi Ruotsiin ja miten Ruotsiin palanneiden ja Suomeen jääneiden suhde kehittyi vuosi vuodelta. Vuoden 1726 jälkeisen Ruotsiin paluun määrästä voidaan päätellä ainoastaan minimimäärä.

Miehet saivat rykmentistä alustavan eron yhteydessä virallisen eropassin (ks. laatikko).⁶⁸⁹ Samalla he joutuivat maksamaan sotamieshuoneelle erorahana yhden hopeataalarin, käytännössä kolme kuparitaalaria.⁶⁹⁰ Maaherran oli puolestaan annettava sotamiehille laillinen matkapassi,⁶⁹¹ ja lisäksi sotakollegion keväällä 1722 antamien ohjeiden mukaisesti järjestettävä miehille matkarahat ja elatuksen matkan ajaksi. Ohjeissa korostettiin erityisesti sitä, ettei rusthollareita ja ruotutalollisia voinut velvoittaa maksumiehiksi. Syksyllä 1724 parinkymmenen eri rykmenteistä vapautuneen miehen ryhmä jäi jostain syystä ilman matkarahoja. Saavuttuaan Tukholmaan he yrittivät saada sotakollegiolta korvausta laivurille maksamistaan matkakuluista.⁶⁹² Tähän sotakollegio ei kuitenkaan suostunut vedoten kevään 1722 ohjeisiin.⁶⁹³

⁶⁸⁹ Esim. KrA, FR, TLIR, vol. 2, Rese- och avskedspass 1722–1726.

⁶⁹⁰ Sotakollegiossa erorahan maksu tarkistettiin: rakuuna Johan Brobergilla oli esittää majoittaja Haquinius Ågrenin antama kuitti, rakuuna Jöns Gunstig puolestaan ilmoitti luovuttaneensa kuittin jo Suomessa everstiluutnantti Cedersparrelle. KrA, Meritförteckningar, Serie II Finska indelta regementen, Volym 68, Nylands och Tavastehus regemente till häst.

⁶⁹¹ KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 5.3.1722 nro 73, 9.3.1722 nro 77, 25.4.1722 nro 230 ja 231; KA, Militaria 433a, HJR, KM:n sekä sota- ja kamarikollegion kirjeitä 1722–1723, 70–72; KA, Fredrik I:s registratur 1722 (kopio), 460–461. Ks. myös Juvelius 1914, 6.

⁶⁹² KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1724, 5165. Anomus kirjattiin saapuneeksi sotakollegioon 29.10.1724. Erot miehille oli myönnetty pari päivää aikaisemmin 27.10.1724, sama, BI, Registratur 27.10.1724 nro 120.

⁶⁹³ KrA, Krigskollegium, Kansliet, Ec, Brevböcker 1724, 5165; KA, Militaria 433a, Sotakollegio maaherra Petter Stierncrantzille Tukholmassa 25.4.1722.

Rakuuna Olof Kastengrenin eropassin teksti

*Såsom Dragon Olof Kastengren under Nylandz dragone Regemente och Öfwer Hol-
lola Compagnie N° 99. är efter Noga Öfverseende till wijdare Krigz dienst här wed
befunnen incapabell; Alt så och emedan Rusthållaren leigdt och anskaffat en swars
god Karl i dennes ställe, warder beme^t dragon Olof Kastengren uhr detta Regemente
interims dimitterad, Warandes han af det hijt understuckne Swenska Manskapet.
Äger hustru och barn i Sverige och således inbegripes ibland de 6. Man, så måtte
Lijkmätigt hans Kongl Maijtz allernådigste förordnande åhrligen förfaskiedas bör, Ty
åligger honom wid ankomsten till Stockholm sig i underdånighet utj det höglfl.
Kongl. Krigz Collegie at angifwa och om wedehörigt afskied anhålla. Wed
Tavastehuus d. 17. april A^o 1725.*

Uthi högwallborne Hr Baron och Öfwerstens frånwahro Pehr Cedersparre

Sotakollegion lisäys: *bekommit afskied d. 18. Junii 1725.*

Lähde: KrA Meritförteckningar, Serie II Finska indelta regementen, Volym 68, Nylands och Tavastehus regemente till häst 1722-1809.

Tukholmaan saapuneiden ja sotakollegion lopullisen eron saaneiden mies-
ten matkakuluista vastasi puolestaan valtiokonttori. Se maksoi pitkämatkalaisil-
le enintään 8 päivän, tai mikäli heillä oli vaimo ja lapsia mukanaan, enintään 14
päivän elatuksen kotimatkaa varten.⁶⁹⁴ Saksalaissyntyiselle korpraali Joakim
Ernest Svartzille, joka ei ollut saanut valtaosaa jakopalkkaansa kuuluneista ta-
lonveroista palkkatalojensa antiuden takia, myönnettiin matkarahoiksi Holstei-
niin kuukauden palkka sekä vapaa kestitys matkan aikana.⁶⁹⁵

Miehet palasivat Ruotsiin milloin pienempinä, milloin suurempina ryh-
minä. Huhtikuussa 1726 Helsinkiin saapui 11 alustavan eron saanutta miestä.
Miehet olivat peräisin HJR:n Henkikomppaniasta sekä Asikkalan, Sääksmäen ja
Sysmän komppanioista. Miehet jatkoivat matkaa Helsingistä maanteitse Tur-
kuun ja sieltä edelleen meritse Ruotsiin. Matkarahoiksi he saivat edellisen vuo-
den kruununpalkoistaan 2 hopeataalaria mieheen.⁶⁹⁶ Puolitoista viikkoa myö-
hemmin Sysmän komppaniasta vapautuneet Johan Blomfeldt ja Anders Lund-
green nostivat Helsingissä samanlaisen summan ja jatkoivat matkaansa meritse.⁶⁹⁷
Miehiä palasi kotiseuduilleen myös suoraan palveluspaikkakunniltaan,
mikä ei ollut kruunun edun mukaista. Ilmiön yleistyessä viranomaisten oli
pakko kuulutuksin muistuttaa miehiä siitä, että heidän tuli ilmoittautua ennen
kotimatkaa lähtöään paikallisissa maaherrankanslioissa.⁶⁹⁸

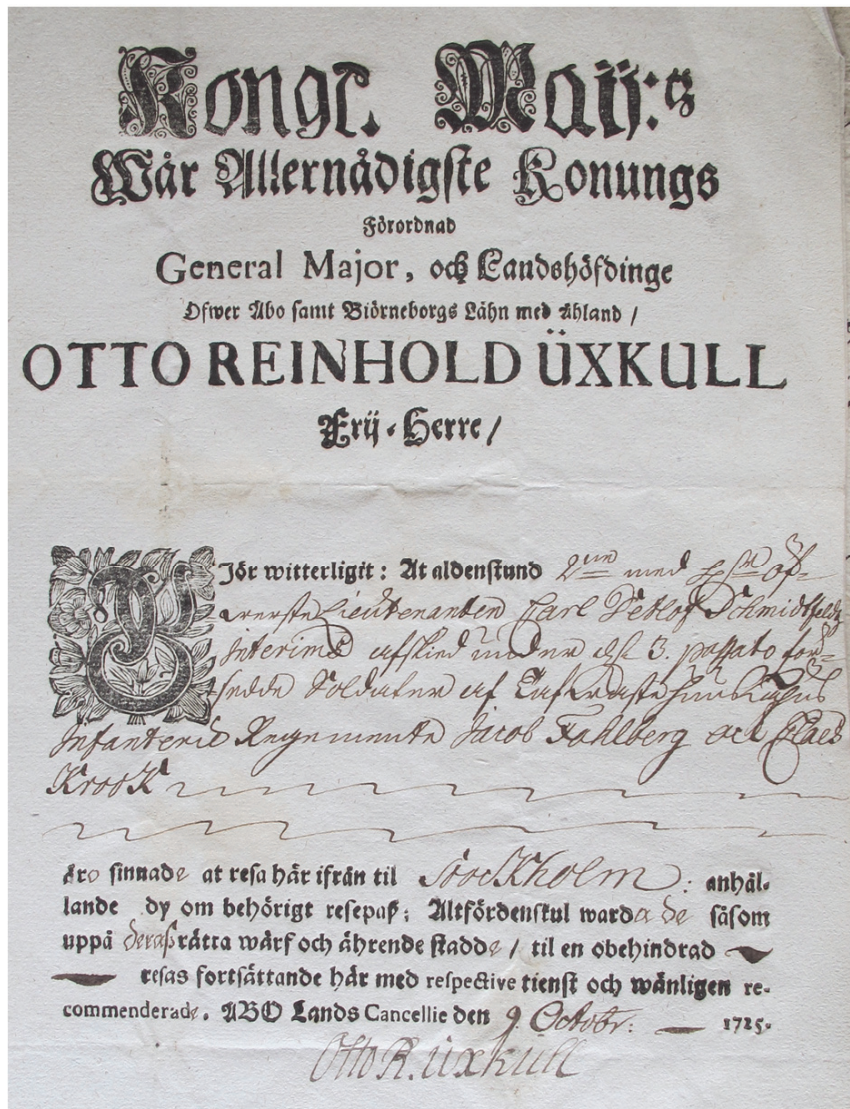
⁶⁹⁴ KA, Fredrik I:s registratur 1723 (kopio), 512 ja 513.

⁶⁹⁵ KA, Fredrik I:s registratur 1723 (kopio), 338, 526 ja 527.

⁶⁹⁶ KrA, FR, TLIR, vol. 3, Räkenskaper 1725–1726, 80–81, 222–223; KA 8175, 2606–2608.

⁶⁹⁷ KrA, FR, TLIR, vol. 3, Räkenskaper 1725–1726, 82, 220; KA 8175, 2611–2612.

⁶⁹⁸ HMA, UHLkA, Ea:10a, Kirjeasiakirjat 1730, 242v ja 167.

Turun ja Porin läänin maaherran Otto Reinhold Üxkullin Hämeen läänin jalkaväkirykmentistä alustavan eron saaneille sotamiehille Jacob Fahlbergille ja Klaes Krookille myöntämä matkapassi. Matkapassin antopaikka viittaa siihen, että miehet olivat matkanneet ruoduiltaan suoraan Turkuun tarkoituksenaan jatkaa sieltä meritse Tukholmaan. General Major, och Landshöfdinge Öfwer Åbo samt Björneborgs Lähn med Åhland/ Otto Reinhold Üxkull, Frj-Herre/Jör witterligit: At aldenstund 2^{ne} med Hr Öfwerste Lieutenanten Carl Detlof Schmidfeldz Interims afskied under d:n 3. passato försedde Soldater af Tafwastehuus Lähns Infanterie Regemente Jacob Fahlberg ock Claes Krook äro sinnade at resa här ifrån til Stockholm: anhållande dy om behörigt resepass: Altfördenskul warda de såsom uppå deraß rätta wärf och ährende stadde/ til en obehindrad resas fortsättande här med respective tienst och wänligen recommenderas. ÅBO LandsCancellie den 9. Octobr: 1725/Otto R. Üxkull. Lähde: SKrA Finska regementen, Tavastehus läns infanteri regemente vol. 2, Rese- och avskedspass 1722-1726. Kuva: Heikki Vuorimies.

Paluu Ruotsiin edellytti taloudellisten asioiden järjestämistä. Rakuuna Anders Ugglan ja hänen vaimonsa veli rusthollari Kaapo Juhonpoika sopivat Hauhon kesäkäräjillä 1726 muun muassa Ugglan vaimon perintöosuudesta. Tehdyn sopimuksen mukaan jo saadun – jota oikeuden pöytäkirjassa ei tarkemmin määritellä – lisäksi Kaapo Juhonpoika lupasi maksaa Ugglalle 55 kuparitaalaria ja kyyditä hänet joko Porvooseen tai Helsinkiin. Ugglan puolestaan luopui kaikista vaatimuksistaan rusthollin ja vaimonsa perinnön suhteen.⁶⁹⁹

Sotakollegion velvollisuus oli arvioida, olivatko sinne ilmoittautuneet miehet edelleenkin palveluskuntoisia ja sijoitettavissa johonkin miespulaa potevaan ruotsalaisrykmenttiin.⁷⁰⁰ Valtaosa miehistä todettiin kuitenkin palveluskelvottomiksi, ja heille myönnettiin lopullinen ero.⁷⁰¹ Mutta toisinkin saattoi käydä: vuosina 1723 ja 1724 eron saaneet sotamiehet Johan Frimodig ja Bengt Crönfelt sijoitettiin Henkikaartiin. Crönfeltin osalta uusi pesti ei kuitenkaan ollut pitkäaikainen, sillä hän sai eron jo runsas vuosi myöhemmin pienikokoisuutensa takia.⁷⁰²

Ruotsiin eronsa jälkeen muuttaneet miehet saattoivat palata myöhemmin takaisin Suomeen. Artjärvelle sijoitettu sotamies Jonas Elg poistui palveluksesta vapauduttuaan Ruotsiin 1725, mutta ilmestyi sittemmin takaisin Artjärvelle kuollen siellä 1758. Kuolinmerkinnän mukaan hän oli vanha Ruotsista kotoisin ollut entinen Ratulan ruodun ruotusotamies, joka oli pitkään ollut päästään vialla – *en lång tid ifrån sina sinnen*.⁷⁰³ Lammin Kurkijärven vuonna 1731 eron saanut sotamies Matts Florin palasi takaisin Lammille kesällä 1736, Lammilta syksyllä 1740 Ruotsiin muuttanut Samuel Siöberg jo seuraavana keväänä. Florin ei kuitenkaan jäänyt pysyvästi Lammille vaan siirtyi jo parin vuoden kuluttua Uudellemaalle.⁷⁰⁴ Myös Hauholla palvelut ja 1728 eron saanut sotamies Olof Eckerman palasi perheineen takaisin Hauholle 1730-luvun puolivälin tienoilla, asuen sitä ennen muutaman vuoden jossain päin Itägotanmaata.⁷⁰⁵

⁶⁹⁹ Hauhon kesäkäräjät 23.–26.5.1726, 449–449v.

⁷⁰⁰ HMA, UHLkA, Ea:10a, Kirjeasiakirjat 1730, 242v ja 167.

⁷⁰¹ Tämä ilmenee Hämeeseen sijoitettujen rakuunoiden ja sotamiesten sotakollegioon jättämistä erotodistuksista, joiden marginaaliin on lähes pääsääntöisesti merkitty miesten lopullinen ero – *får afskied*. Sotakollegiossa myönnetty ero ei kuitenkaan poistanut mahdollisuutta, että miehet pestautuivat Ruotsiin päästyään uudelleen palvelukseen.

⁷⁰² KrA, GMR vol. 1126, Livgardet till fot 1728; sama vol. 1128, Livgardet till fot 1732; KrA, FR, TLIR:2, Rese- och avskedspass 1722–1726. Muita havaintoja Henkikaartiin sijoitetuista Hämeen lainamiehistä ei ole. Henkikaartiin näytetään sijoitetun pääasiassa Savon läänin jalkaväkirykmentistä vapautettuja lainamiehiä. KrA, GMR, vol. 1126, Livgardet till fot 1728 passim. Vrt. KA, Fredrik I:s registratur 1723 (kopio), 516, 517, 526 ja 527; KrA, Krigskollegium, Kansliet, BI, Registratur 17.1.1723 nro 44. Tammiukuussa 1723 Savon ja Savonlinnan läänin jalkaväkirykmentistä vapautuneet Håkan Frisk ja Jöran Stenberg sijoitettiin tykistöön. Loppusyksystä 1723 samasta rykmentistä vapautuneet 14 miestä oli puolestaan tarkoitus sijoittaa Henkikaartiin.

⁷⁰³ Hiksi, Artjärven kuolleet 1758.

⁷⁰⁴ Lammin srka, I Bb:1, Seurakunnasta muuttaneiden luettelo 1736–1744.

⁷⁰⁵ Eckermanin perheen muutto Ruotsiin ilmenee Hauhon rippikirjasta 1726–1735, 70. Eckermanille myönnettiin pian Ruotsiin muuton jälkeen vuonna 1731 eläke maksettavaksi Itägotanmaan ratsuväkirykmentin kautta. Vuonna 1736 eläkkeen maksatus siirrettiin hoidettavaksi HJR:n kautta, mikä viittaa siihen, että hän palasi Suomeen.

Nopea kotiinpaluu ilman tarpeellisia muuttoasiakirjoja saattoi tuottaa myöhemmin ongelmia. Tukholmassa asuva aikuisikään ehtinyt sotamies Johan Frimodigin Suomessa syntynyt tytär Catharina Frimodig halusi 1740-luvun lopulla todistaa, että oli syntynyt kunniallisesti tähän maailmaan – *af Ährliga föräldrar hit til werlden född.*⁷⁰⁶ Padasjoen kirkkoherra Aron Limatius, joka itse oli tullut Padasjoelle vasta sen jälkeen kun Frimodigit olivat jo palanneet Ruotsiin, ei kyennyt selvittämään asiaa seurakunnan kirkonkirjoista, vaan joutui tiedustelevaan asiaa pitäjäläisiltä. Pitäjäläisten mukaan Catharina Frimodig oli syntynyt Padasjoella aikana, jolloin Johan Frimodig oli ollut siellä sotilaana. Pitäjäläiset olivat myös vahvistaneet, että Frimodig ja hänen vaimonsa olivat eläneet paikkakunnalla kunniallisesti.⁷⁰⁷

Lopputuloksena voi todeta, että Hämeeseen sijoitetuista 576 miehestä Ruotsiin palasi vähintään 224 miestä. Lähes sama määrä eli 234 miestä joko kuoli palveluksen aikana tai jäi maahan. Loppujen 118 miehen osalta tieto puuttuu. Todennäköistä on, että valtaosa heistä palasi myös Ruotsiin, joten Ruotsiin palanneiden osuudeksi voidaan arvioida 55–60 % ja maahan jääneiden osuuden 40–45 %. Vertailu muihin tutkimuksiin osoittaa Hämeen lainamiesten jääneen Suomeen yhtä usein kuin muiden maakuntien lainamiehet.⁷⁰⁸ Kun lainamiesten Suomeen lähettämisen piti olla vain lyhytaikainen tilapäisratkaisu, on maahan jääneiden määrää pidettävä merkittävänä. Avioliittoikäisen ja työkykyisen miesväestön puutetta potevien paikallisyhteisöjen kannalta sitä voidaan aikakauden luterilaisessa hengessä pitää suorastaan *taivaan lahjana*.

Sotamieshuoneen eläkeläisluetteloiden mukaan Olof Eckerman kuoli vuonna 1736. KrA, Krigskollegium, Krigsmanshuskontoret, D II d:15, Rullor över gratialister, regementsvis och alfabetiskt uppställda 1732–1775, 529; sama, E IX c, Förteckning på avgångna gratialister 1733–1738. Luettelo päivätty 21.4.1738. Hauhon rippikirjassa paluu näkyy siten, että jo kertaalleen yliviivatun Olof Eckermanin ja hänen vaimonsa kohdalle on kirjattu *änjo upförde*. Hauhon rippikirja 1726–1735, 70. Hänen kuolinmerkintäänsä ei löydy Hauhon kuolleitten ja haudattujen luettelosta, mutta hänen leskensä Liisa Söfringintytär elää sotilaksi pestautuneen poikansa Juho Juhonpojan Stockmanin kanssa itsellisenä Hauhon Matkantaassa. Hauhon rippikirja 1726–1735, 70 ja rippikirja 1736–1742, 99 (Matkantaan Äijälä).

⁷⁰⁶ HMA, PTA I, Eb:42, Saapuneet asiakirjat 1749/maaliskuu, Tukholman konsistori Haminan konsistorille 17.9.1749. Tiedustelu ohjautui sittemmin Porvoon konsistorille, sillä Catharina Frimodig oli ilmoittanut syntyneensä Paddain (po. Padasjoen) pitäjässä ja Nyställan (po. Nyystelän) kartanossa. Johan Frimodigista enemmän Vuorimies 2003, 169.

⁷⁰⁷ HMA, PTA I, Eb:42, Saapuneet asiakirjat 1749, huhtikuu, Kirkkoherra Aron Limatius Porvoon konsistorille Padasjoella 30.3.1749.

⁷⁰⁸ Fagerlund 1980a, 35; Blomqvist 1990, 94.

4 ASETTAUTUMINEN

Asettautuminen on akkulturaation vaihe, jolloin miehet työllistyvät, heidän sosiaaliset suhteensa paikallisväestöön kehittyvät ja avioliittoihin johtaneet parisuhteet muodostuvat. Ruotsalaissotilaiden akkulturaatiota edisti erityisesti sukupuoli ja hajautuminen laajalle alueelle. Kun vielä ruotujakolaitoksen periaatteiden mukaisesti monet sotilaat saivat oman torpan ruotuja ylläpitävistä maaseutukylistä, tuki järjestelmä jo sellaisenaan sotilaiden integroitumista.⁷⁰⁹ Lainamiesten akkulturaation etenemiselle kohti integraatiota oli siis hyvät edellytykset.

Modernin maahanmuuttotutkimuksen mukaan perheen mukanaolo tukee akkulturaatiota. Tutkimusjoukossa oli vain kymmenen tapausta, joissa lainasotilas toi perheensä Ruotsista Hämeeseen. Heistä seitsemän palasi Ruotsiin ja loppujen kolmen osalta myöhemmät vaiheet jäivät selvittämättä. Vähäisen määrän takia perheen mukanaolon merkitystä ei voida tarkastella riittävässä laajuudessa, mutta on helppo päätellä, että perheen mukanaolo oli este sosiaalisten kontaktien kehittymiselle ja toimi tällä kertaa akkulturaatioesteenä.

Jatkossa keskityn kuitenkin maahan pysyvästi jääneisiin miehiin ja heidän akkulturaatioonsa. Tarkastelun kohteena ovat aika, työllistyminen, parisuhteet laaja-alaisesti ajateltuna ja sosiaaliset suhteet. Tekijät aika, työllistyminen, parisuhde ja/tai avioliitto ovat tilastoitavissa, sosiaalisten suhteiden kehittymistä taas on mahdollista arvioida epäsuorasti työllistymisen ja parisuhteiden muodostumisen sekä paikallisyhteisöön hyväksymistä indikoivan kummiuden avulla. Toisaalta tarkasteltavat tekijät eivät ole toisistaan riippumattomia eli kolineaarisia.⁷¹⁰ Työllistyminen viivyyttää mahdollista paluuta (aikatekijä) ja se taas luo otollisen pohjan parisuhteiden muodostumiselle (avioitumistekijä) ja vice versa.

⁷⁰⁹ Karonen 2001, 372.

⁷¹⁰ Kolineaarisuus on tilastollinen termi. Tilastollisessa mallintamisessa faktorien kolineaarisuus johtaa siihen, että selittäjäksi tulee sama vaihtelu useampaan kertaan ja se taas saattaa vääristää yksittäisten faktorien merkitsevyyttä selittäjänä. Nummenmaa 2010, 316.

Keskeiseksi kysymykseksi tässä nousee se, mitkä tekijät selittävät parhaiten sen, palasivatko miehet Ruotsiin vai jäivät he Hämeeseen. Pelkkä tilastointi, ristiintaulukointi tai khiin neliö -testaus eivät sitä paljasta, vaan analyysissä on turvaututtava monimuuttuja-analyysiin, jossa selviää yksittäisen tekijän merkitsevyys suhteessa muihin analyysissä mukana oleviin tekijöihin. Lopullista analyysiä varten tehty pohjatyö ja lopulliset tulokset on koottu liitteeseen XVII.

Lopulliseen analyysiin valitun kolmiluokkaiselle – palasi, ei tietoa, jäi – selitettävälle muuttujalle sopivan multinominaalisen logistisen regressioanalyysin etuna on, ettei siinä tarvitse tehdä mitään olettamuksia mallissa käytettävien muuttujien jakaumista. Siinä pyritään luomaan matemaattinen malli kuvaamaan selitettävän muuttujan Y ja selittävien muuttujien X_i välistä yhteyttä. Tulos paljastaa malliin hyväksytyjen tekijöiden merkitsevyyden ja antaa mahdollisuuden ennustaa yksittäisen sotilaan todennäköisyyttä jäädä Hämeeseen.⁷¹¹

Lopullisesta mallista jouduttiin jättämään pois tekijät ikä, aselaji ja konflikti. Kvalitatiivisten havaintojen ja khiin neliö -testin perusteella olisi odottanut, että esimerkiksi miesten ikä, – vanhempiin ikäluokkiin kuuluvilla miehillä oli suurempi taipumus palata Ruotsiin kuin nuorempiin ikäluokkiin kuuluvilla ja vice versa – olisi kuulunut merkitsevien selittäjien joukkoon. Näennäisesti ristiinainen tulos johtuu selittävien tekijöiden keskinäisistä yhteyksistä eli niin sanotusta kolinearisuudesta,⁷¹² eli ikätekijä on jo sisäänrakennettuna muissa tekijöissä kuten palvelusaika, talollistaustaisuus ja vihitty Ruotsissa. Ikä-, aselaji- ja konfliktitekijöiden poisjättämistä ei pidä kuitenkaan tulkita niin, etteikö niillä olisi selitysarvoa, mutta malliin ne eivät sovi (perustelut laajemmin liitteessä XVII).

Lopulliseen malliin jäivät selittäjinä 1) palvelusaika vuosina ($N = 576$), 2) käsityötaitoisuus ($N = 57$), 3) talollistaustaisuus ($N = 54$), 4) vihitty Ruotsissa ($N = 166$) ja 5) puoliso Suomessa ($N = 218$). Miesten Hämeeseen jäämiseen vaikuttaneista tekijöistä merkittävimpiä olivat pitenevä palvelusaika ja puolison ja/tai lasten läsnäolo, joita tuki vahvasti työllistyminen, muun muassa käsityötaitoisuus. Pois ei voida myöskään sulkea nuoruuden merkitystä. Paluuta vauhdittivat Ruotsiin jäänyt puoliso/perhe ja Ruotsissa odottava talonpito. Tulos on yhäpäitävä tutkimuksessa saatujen kvalitatiivisten havaintojen kanssa.⁷¹³

4.1 Aika

Miesten poistunta ja paluu Ruotsiin korostui ensimmäisellä vuosikymmenellä ja etenkin sen ensimmäisellä puoliskolla vuosina 1722–1726, jolloin eron saaneista miehistä Ruotsiin palasi varmuudella 90 % (taulukko 27). Vuosikymmenen loppupuolella paluumuutto oli jo selvästi vähäisempää (vähintään 35 %),

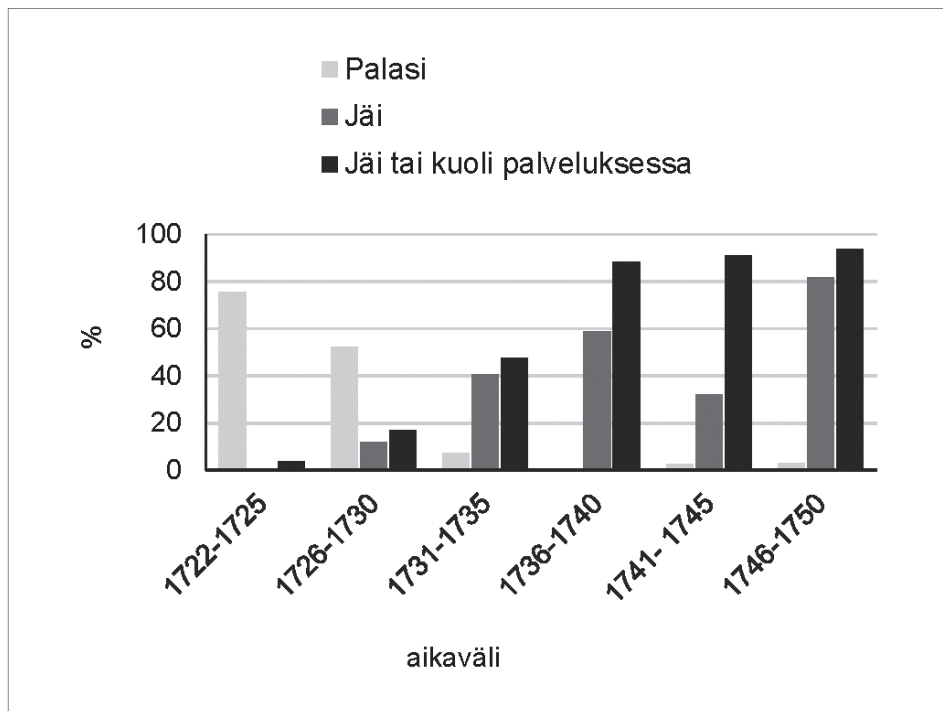
⁷¹¹ Nummenmaa 2010, [309], 331–332.

⁷¹² Kytökivi 2009, 98–100; Nummenmaa 2010, 316.

⁷¹³ Suluissa oleva N ilmoittaa kunkin tekijän osalta tunnettujen tapausten määrän.

joskin luku ei enää kerro koko totuutta. Ruotsiin paluun varmentaminen asiakirjoista ei enää vuoden 1726 jälkeen ollut samassa mitassa mahdollista. Romahdus määrässä antaa kuitenkin viitteen siitä, että ruotsalaissotilaiden integraatio oli alkanut. Tarkastelun jatkaminen kolmekymmentä- ja neljäkymmentäluvuille vahvistaa päätelmää (Liite XVI). Maahan jääneiden osuuden muutos osoittaa selvästi ajan kulun vaikuttaneen myönteisesti lainasotilaiden akkulturoitumiseen; mitä kauemmin he palvelivat rustholliaan tai ruotuaan sitä todennäköisemmin he jäivät palveluksesta erottuaan Suomeen. Jonkinlainen taitekohta näyttää asettuneen 1730-luvun alkupuolelle, sillä silloin ja sen jälkeen eron saaneista miehistä jo valtaosa jäi Suomeen. Tulos on yhtäpitävä niin tässä ajassa tehtyjen akkulturaatiotutkimuksissa saatujen tulosten kuin historian tutkimuksen tekemien havaintojen kanssa. Tulos ei kuitenkaan paljasta syitä, jotka johtivat akkulturaation. Niitä käsitellen seuraavissa alaluvuissa.

KAAVIO 7 Ruotsiin palanneiden, maahan jääneiden ja maahan jääneiden tai palveluksessa kuolleitten suhteelliset osuudet 1722–1750 eron saaneista viisi-vuosittain tarkasteltuna

Kaavio 7 paljastaa yksiselitteisesti, että 1720-luvulla ja ennen kaikkea sen alkupuoliskolla eron saaneet palasivat pääosin Ruotsiin, mutta sen jälkeen eron saaneet jäivät ajan myötä yhä useammin pysyvästi Suomeen: Väliaikainen muuttui vakinaisemmaksi ja sitten pysyväksi. Jonkinlainen taitekohta asettuu ensimmäisen hyvän sadon aikaan vuoteen 1728 (Liite XVI).

4.2 Lainasotilas paikallisyhteisöjen työvoimana

Ruotusotilaat muodostivat myös paikallisyhteisöjen työvoimareservin.⁷¹⁴ Sotilailta oli oikeus työskennellä missä tahansa korpraalikuntansa alueella. Muualla työskentelyyn he tarvitsivat joko komppanianpäällikön tai rykmentinkomentajan luvan.⁷¹⁵ Lupa heltisi helposti. Esimerkiksi kylvö- ja sadonkorjuuaikoina sotilaat vaelsivat kauaksikin ruotutorpastaan sinne, missä ylimääräisten kausityöläisten tarve oli suuri.⁷¹⁶ Rakuuna Sven Österskog Akaalta oli matkustanut keväällä 1726 peräti Pohjanmaalle hankkiakseen sieltä elantoa itselleen ja perheelleen.⁷¹⁷

Erityisesti suuren Pohjan sodan jälkeisinä vuosina, jolloin työvoimatilanne paikallisyhteisöissä oli heikko, sotilaiden työpanos oli merkittävä,⁷¹⁸ ja erityisesti niille talouksille, jotka olivat sotavuosien seurauksena jääneet kokonaan ilman miehenapua tai potivat muuten sopivan työvoiman puutetta. Muun muassa rakuuna Anders Dansberg oli työskennellyt renkinä erään lesken viljelykseen ottamalla autioutilalla Hollolan Hongistossa.⁷¹⁹

Havaintoja tällaisesta yksityisille tehdyistä töistä löytyi vain oikeuden pöytäkirjoista – ja näistäkin vain muutamia. Talollisten ja sotilaiden väliset suhteet näyttävät tältä osin olleen pääsääntöisesti kunnossa ja osapuolet pystyneen sopimaan asioistaan keskenään. Olihan heillä yhteinen päämäärä saada leipää pöytään. Harvojen käräjöintien syynä olivat joko tekemättömät työt tai palkkarästit. Joskus palkkarästejä jouduttiin peräämään vuosia. Rakuuna Anton Letzel Vihdin Härtsilästä pääsi vasta syksyllä 1726 sopuun Juho Kallenpoika Sukselan kanssa kahden vuoden aikana syntyneistä palkkarästeistä. Juho Kallenpoika lupasi maksaa heti 5 kuparitaalaria ja seuraavana vuonna 3 kuparitaalaria ja kengät.⁷²⁰ Sotavuosien jälkeen vallinnut käteisvarojen ja palkanmaksuun sopivien luontaistuotteiden puute johti palkkarästien jaksottamisen useammalle vuodelle.⁷²¹

Myös rykmenttien päällystö hyödynsi ruotsalaissotilaiden työpanosta. Päällystöllä oli oikeus käyttää sotilaita puustelliensa kunnostus- ja rakennustöissä, mutta he hyödynsivät sotilaita myös muissa tehtävissä.⁷²² Aikakauden kruunun ja säätyläistön työvoimatarvetta takaava palkollislainsäädäntö tuki tätä, vaikka se sellaisenaan ei koskenut sotilaita.⁷²³ HJR:n Henkikomppanian komppanianpäällikkö kapteeniluutnantti Nils Gestrin antoi kahdelle komp-

⁷¹⁴ Kumm 1949, 204–208; Luukko 1967, 643–644; Åström 1978, 140; Pulma 1985, 53; Niemelä 1995, 221.

⁷¹⁵ Kumm 1949, 204, 208, laajemmin 208–212.

⁷¹⁶ Kumm 1949, 204, 208–212.

⁷¹⁷ Urjalan talvikäräjät 15.–16.3.1726, 393; kesäkäräjät 20.–21.6.1726, ei sivunumerointia.

⁷¹⁸ Ahonen 1988, passim.

⁷¹⁹ Hollolan syyskäräjät 13.–18.11.1725, 185v–186.

⁷²⁰ Vihdin syyskäräjät 26.–28.9.1726, 392v § 27.

⁷²¹ Vrt. Niemelä 1990, 121; Wilmi 1991, 189. Käteisen rahan ja luontaistuotteiden käyttö renginpalkan maksussa ks. Wilmi 1991, 178–193 passim.

⁷²² Vrt. Niemelä 1990, 70; Screen 2007, 73–74.

⁷²³ Esim. Jutikkala 1942, 440–441. Myös Rosenberg 1976, 38; Saarenheimo 1984, 182–183; Wilmi 1991, 73. 1600-luvun lopun osalta Nygård 1989, 47–49

paniansa ruotsalaissotilaille Bengt Edqvistille ja Anders Wingelle tehtäväksi valmistaa kytömaa kylän takamaalle. Bengt Edqvist oli ollut vastaavassa työtehtävässä jo aiemminkin.⁷²⁴ Majuri Sprengtporten palkkasi keväällä 1737 Asikkalan komppanian sotamiehen Lars Dahlgrenin yksityiseen palvelukseensa.⁷²⁵ Rakuunat Erik Wijkman ja Jakob Brantberg puolestaan olivat työskennelleet majoittaja Anders Lovinilla.⁷²⁶

4.2.1 Sotilaat ja käsityöläisyys

Sotilaat muodostivat merkittävän, mutta lähteissä huonosti näkyvän käsityöläisryhmän maaseudulla.⁷²⁷ Rauhan tullen ja aikanaan sotapalveluksesta erottuaan miehillä oli mahdollisuus hyödyntää taitojaan toimimalla maaseudun epävirallisina käsityöläisinä, eli nurkkamestareina.⁷²⁸ Lainsäädäntö, joka pyrki keskittämään käsityötä kaupunkeihin ja suojelemaan maaseudun virallisia käsityöläisiä, tuki poikkeuksellisesti sotilaiden käsityöläisyyttä antamalla näille tiettyjä erioikeuksia.⁷²⁹ Vuonna 1719 esitettyjen ajatusten mukaan täysin ammattimaiseksi he eivät sitä kuitenkaan saaneet muuttaa, eivätkä pitää oppipoikia.⁷³⁰ Vuonna 1727 vahvistettiin ruotusotamiesten oikeus tehdä sivutoimenaan oppimaansa käsityötä, mutta oppipoikien ja renkien pito oli edelleenkin kiellettyä.⁷³¹ Tämä ei näytä olleen Jämsään sijoitetun Matts Åmanin kannalta ongelmallista: oppipoikina hänellä olivat omat pojat Petter ja Benjamin Åman.⁷³²

Käsityöläisten joutuminen sotavuosina armeijan rulliin oli yleistä.⁷³³ Yhtäältä rykmentit tarvitsivat käsityöläisiä, sillä liikkuvien sotajoukkojen huolto ja

⁷²⁴ Uudenkylän syyskäräjät 18.–23.11.1728, 222–222v ja talvikäräjät 12.–14.2.1730, 34v–36v.

⁷²⁵ KA, Militaria 472a, Tiedoksi komppanianpäällikkö kapteeni Wulfcronalle 23.3.1737.

⁷²⁶ Janakkalan syyskäräjät 20.–25.11.1725, 55v–56, kesäkäräjät 4.–6.7.1726, 467v.

⁷²⁷ Kumm 1949, 205–206; Ranta 1985, 256–257; Uotila 2010, 464.

⁷²⁸ Esim. Kumm 1949, 205–206; Uotila 2010, 441.

⁷²⁹ Mm. Laakso 1974, 15–16; Kumm 1949, 205; Uotila 2014a, 82.

⁷³⁰ Kumm 1949, 205; Heino 1984, 257; Uotila 2014a, 217. Myös Kumm 1949, 205.

⁷³¹ Ranta 1978, 89; Niemelä 1990, 127–128. Niemelällä useita esimerkkejä sotamiesten sivutoimista. Niemelä 1990, 127–130.

⁷³² Vuorimies 2003, 173–174. Koska isä oli valtakirjaton räätäli ja pojat epävirallisia oppipoikia, ei asia ilmene lähteistä. Matts Åmanin pojille periytyneen ammattitaidon taustalla on kuitenkin mitä ilmeisemmin jo kotona isän opastuksella saatu oppi. Vrt. Niemelä 1990, 49; Laakso 1974, 65–66.

⁷³³ Vuonna 1700 Henkikaartin (Svea Livgarde) miehistöön kuuluneista 1649 miehestä 248:lla eli 15 % miehistä oli jokin käsityöammatti. Suutareiden ja räätäleiden osuus heistä oli suurin piirtein puolet. Vuonna 1704 eri käsityöammattien taitajia oli vastaavasti 390/1955 eli lähes 20 %. Wernstedt 1954, 682–683 Bil. 6. Vuonna 1739 Haminaan, Lappeenrantaan ja Savonlinnaan komennetun Willebrandtin värvätyn rykmentin viidessä komppaniassa mainitaan yhteensä 56 eri käsityön taitajaa, joista 15 oli räätäleitä, 9 suutareita, 4 muurarimestaria, 4 seppää ja 4 nikkaria. Hirn 1962, 55 viite 93. Erään 1750-luvun alussa Suomeen komennetun ja aina Viaporin antautumiseen saakka maassamme vaikuttaneen ruotsalaisen värvätyn rykmentin sotamiesten ammatteina mainitaan kaiken kaikkiaan 55 eri ammattia. Hirn 1970, 108 viite 1. Käsityöläisten määrä kahdeksansadan miehen vahvuisessa Kuninkaallisessa suomalaisessa tykistörykmentissä oli myös varsin suuri. Vuonna 1795 rullissa mainitaan 133 käsityöläistä, vuonna 1801 134 käsityöläistä ja vuonna 1807 107 käsityöläistä. Suunnilleen puolet käsityöläisistä oli suutareita ja räätäleitä. Hedberg 1964, Bilaga 8. Ilmiö näyt-

eritoten varusteiden kunnossapito edellyttivät sotajoukoilta omavaraisuutta,⁷³⁴ toisaalta pitkittyneen sota-ajan seurauksena kroonista miespulaa poteviin joukko-osastoihin otettiin miehiä mieluummin tilattomista väestöryhmistä, ja tällöin rekrytointi kohdistui pääasiassa renkeihin, itsellisiin/kesteihin sekä käsityöläisiin, usein myös talollisten ja torppareiden poikiin.⁷³⁵

Joukko-osastoissa palvelleista käsityöläisistä valtaosa oli yleisimpien käsityöammattien harjoittajia eli räätäleitä ja suutareita.⁷³⁶ Myös alunperin käsityötaidottomat sotilaat oppivat armeijassa varusteiden, kuten vaatteiden, renselien ja jalkineiden kunnostamiseen liittyviä käsityötaitoja. Pitkän palvelusajan ja erikoistuneiden työsuoritusten johdosta moni sotilas hankki itselleen myös jonkun muun käsityöläisyyden osa-alueen ammattitaidon. Esimerkiksi erilaiset linnoitus- ja muut vastaavat työt kouluttivat miehistä rakennusalan ammattilaisia.⁷³⁷

Erityisesti 1720-luvulla sota-ajasta toipuvat maaseutuyhteisöt hyötyivät sivutöitä tekevistä sotilaista. Sotilailla oli runsaasti aikaa tehdä alkuperäiseen ammattiinsa kuuluvia tai muuten taitamiaan töitä. Se paransi samalla heidän toimeentulomahdollisuuksiaan.⁷³⁸ Huomioin tässä käsityöläisyyden sen laaja-alaisessa merkityksessä ja katson käsityötaitoiset sotilaat yhtä merkittävänä käsityötä harjoittavina maaseutuyhteisöjen toimijoina kuin viralliset käsityöläisvero maksavat pitäjänkäsityöläiset.⁷³⁹

Lähes joka kymmenennellä ruotsalaissotilaalla oli joku käsityöammatti, mahdollisuus sellaisen harjoittamiseen tai joku muu ammatti. Ruotsalaissotilaiden käsityötaitojen kirjo oli laaja. Joka toinen käsityötaitoisista sotilaista edusti maaseudun yleisimpiä käsityöammattia eli suutareita ja räätäleitä. Kolmas valtaryhmä oli nikkarit eli puusepät (N = 11, p =19 %). Loput miehistä edustivat 13 eri käsityöammattia, joukossa muun muassa erilaisia seppiä ja kutojia, köydenpunoja, kivenhakkaaja, karvari ja kirjansitoja. Varsinaisten käsityöläisammattien lisäksi miesten joukossa oli kaksi mylläriä ja yksi puutarhuri.⁷⁴⁰ Ammattitaitojen omanneiden sotilaiden suhteellinen osuus molemmissa tutkimusjoukko-osastoissa oli sama (UHRR 10 % ja HJR 10 %). (tarkemmin Liite XIII).

Suutareista mainittakoon HJR:n Sysmän ja Asikkalan komppanioissa palvelleet Klaes Krook, joka työskenteli ennen sotapalvelukseen siirtymistä Norrköpingissä.⁷⁴¹ UHRR:n Sääksmäen komppanian rusthollin rakuunaksi sijoitettu

tää olleen riippumaton tarkasteluajakaudesta. Mm. Ericson 2002, 182. Ks. myös Uotila 2010, 465.

⁷³⁴ Korkiakangas 1974, 381–384; Huhtamies 2005, 184; Uotila 2010, 464; Uotila 2014a, 82, 230.

⁷³⁵ Koskimies 1960, 628.

⁷³⁶ Esim. Wernstedt 1954, 682–683 Bil. 6; Hirn 1962, 55 viite 93; Hedberg 1964, Bilaga 8; Uotila 2010, 465; Uotila 2014a, 82, 230.

⁷³⁷ Esim. Toivanen 1979, 441; Heino 1984, 188–189; Ahonen 1988, 159. Vrt. Fagerlund 1983, [47]; Karonen 2001, 372.

⁷³⁸ Vrt. Niemelä 1990, 49; Karonen 2001, 372; Uotila 2014a, 67–68. Ks. myös Rytkönen 1992, 94.

⁷³⁹ Vrt. Uotila 2010, 458. Maaseudun käsityöläisten luokittelusta laajemmin Uotila 2014a, 67–70.

⁷⁴⁰ Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa myllärit on tulkittu käsityöläisiksi, mutta suomalaisessa ja ruotsalaisessa ei. Vertaa Uotila 2014a, 28.

⁷⁴¹ Vuorimies 2003, 191.

pitäjänräätälinpoika Anders Råberg oli puolestaan ollut räätälinopissa ennen viisikäsratsumieheksi ryhtymistään.⁷⁴² Molemmat muuttivat pian 1720-luvulla saamansa eron jälkeen Ruotsiin, mutta ehtivät omalta osaltaan antaa käsityöpanoksensa sijoituspaikkakunnillaan, Krook Hartolassa ja Råberg Akaalla. Sääksmäen komppanian korpraaliksi sijoitetun Petter Hagmarckin isä harjoitti räätälinammattia Vedevågin ruukilla Lindesbergissä, joten on täysin mahdollista että myös Petter Hagmarck oppi kotonaan räätälintaitoja.⁷⁴³

Harvinaisempaa käsityöläisammattia harjoitti UHRR:n Everstiluutnantin komppanian Janakkalan Ikaaloisten rakuuna Didrik Blomberg. Hän oli halukas jo 1720-luvun puolivälissä asettumaan pysyvästi paikkakunnalle tarkoitukseen elättää itseään vaskenvalajana.⁷⁴⁴ Vuonna 1747 hänen sanotaan olleen kultaseppä.⁷⁴⁵ UHRR:n Hausjärveltä korpraalinylennyksen myötä Kärkölään 1740-luvun alussa muuttanut ja kirjansitojan taitoja hallinnut Nils Törnqvist teki töitä myös muualla kuin sijoituspitäjissään; hän sai 1746 tehtäväksi sitoa Nurmijärven seurakuntaan saapuneet kuninkaalliset määräykset.⁷⁴⁶

Eron saatuaan miehillä oli mahdollisuus jäädä harjoittamaan käsityöläisyyttään sijoituspaikkakunnilleen, kuten Sven Zellroth räätälintointa Hauhon-Luopioisten seudulle ja Matts Åman Jämsään. Rakuuna Lorentz Svahnin Hämeenkoskelta sitä vastoin elätti itseään 1730-luvun alkupuoliskolla aluksi kiertelemällä siellä sun täällä räätälintöitä tehden,⁷⁴⁷ mutta asettui 1730-luvun puolivälin tienoilla kartanoräätäliksi Otto Tandefeltille Hartolan Koskipäähän.⁷⁴⁸ Kaikki eivät suinkaan antautuneet pysyvästi sijoituspitäjiensä nurkkamestareiksi; suutarintaitoinen Lars Reen siirtyi kapteeni Wulfcronan houkutteleva Kytäjän kartanon torppariksi. Torpparina hänellä oli edelleenkin mahdollisuus parantaa toimeentuloaan suutarintöitä tekemällä.

Satunnaisten tietojen perusteella ei ole mahdollista määrittää laajemmin sitä, kuinka laajaa ja minkä tasoista esimerkiksi suutarin tai räätälintaitoja omanneiden ruotsalaissotilaiden käsityön teko oli. Tyytyivätkö he toimimaan vain kyläkäsityöläisinä, olivatko he tyypillisiä maaseutuyhteisöjen sekakäsityöläisiä, paljonko he harjoittivat taitamaansa käsityöammattia vai hyödynsivätkö he ylipäättänsä sitä.⁷⁴⁹ Merja Uotila on Hollolan käsityöläisyyttä 1800-luvun alussa selvittäessään havainnut, etteivät sekakäsityöläiset osallistuneet varsinaiseen tuotantoon vaan keskittyivät lähinnä paikkaus- ja korjaustöihin, ja jos valmistivat tuotteita niin pääasiassa vähävaraisille.⁷⁵⁰

⁷⁴² ULA, Kungsåra ka, C/5, Död- och begravningsböcker 1754–1774, 132.

⁷⁴³ Tietokanta.

⁷⁴⁴ KA, UHLkA, Ea:5, Kirjeasiakirjat 1728, 888–889.

⁷⁴⁵ Hiski, Hartolan vihityt 1747 ja kastetut 1747; Hartolan srka, I Aa:2, Pää- ja rippikirja 1736–1748, Kankaanpää.

⁷⁴⁶ Nurmijärven srka, III Ga, Kirkonkassan tilit 1718–1759.

⁷⁴⁷ Hollolan syyskäräjät 13.11.–1732, 469v–470v; HMA, PTA I, Ca:2, Konsistorin istuntopöytäkirjat 1734–1736, 21.5.1735 § 7.

⁷⁴⁸ Sysmän syyskäräjät 29.8.–5.9.1737, 597v.

⁷⁴⁹ Vrt. Uotila 2014a, 27.

⁷⁵⁰ Uotila 2014a, 82.

4.2.2 Kirkonnikkarit ja puusepät

Suutarin, räätälin ja esimerkiksi kutojan taitoja omanneet sotilaat ovat tehneet töitä pääasiassa maaseudun rahvaalle ja tästä syystä heidän käsityöläisyydestään on syntynyt harvoin asiakirjamerkintöjä. Tässä suhteessa kolmanneksi suurin käsityöläisryhmä – nikkarit eli puusepät – muodostaa poikkeavan ryhmän. Lähteissä ryhmä tulee vahvasti esille seurakunnille tehtyjen töiden osalta; työt merkittiin julkisina töinä pitäjänkokousten pöytäkirjoihin ja kirkontileihin.⁷⁵¹ Seurakunnat turvautuivat myös kirjansitojien, seppiä ja köydenpunojien apuun, mutta rapistuneiden kirkkojen ja pappiloiden korjaustyöt muodostivat ruotsalaissotilaiden tärkeimmän työnsaran. Sotilaiden käyttö seurakuntien töissä näyttää olleen valtakunnassa yleistä. Maj Nodermann-Hedqvist on käynyt systemaattisesti läpi Jämtlannin ja Härjedalenin kirkontilit ja havainnut seutukunnan sotilaiden muodostaneen 1700-luvulla varsin merkittävän käsityöläisten ryhmän maakunnassa. Erityisen merkittävä osa sotilaista oli rakennusmestareita ja nikkareita, mutta joukossa oli myös kuvanveistäjiä ja kirkkomaalareita.⁷⁵² Huomioitavaa on, että reilusti yli puolet sotilaista teki töitä asuinseurakuntiansa lisäksi myös naapuriseurakuntien hyväksi. Osan toimialueena oli jopa koko lääni ja muutamalla kiertely ulottui sitäkin laajemmalle alueelle.⁷⁵³

Voitto Ahonen on todennut, että suuren Pohjan sodan jälkeen Suomen kaupungeissa keskityttiin kirkkojen välttämättömiin korjaustöihin, jotta niiden rappeutuminen voitiin joko pysäyttää tai ainakin osittain hidastaa. Tärkein tavoite oli saada kirkot sellaiseen kuntoon, että jumalanpalvelukset ja muut kirkolliset toimitukset voitiin hoitaa niissä. Suuret korjaustyöt, kuten kattojen uudelleen paanuttaminen ja tervaaminen ja kirkkojen maalaaminen ajoittuivat enimmäkseen 1720-luvun jälkimmäiselle puoliskolle ja 1730-luvulle.⁷⁵⁴ Jälleenrakennus- ja korjaustarpeen kannalta haitalliseksi osoittautui kuitenkin se, että rakennusammattilaisten, kuten nikkareiden, seppiä, muurarien, lasimestareiden, rakennusmestareiden, maalareiden ja tiilenlyöjien suhteellinen osuus kaupunkien käsityöläisistä oli alentunut sotavuosina.⁷⁵⁵

Tilanne niin korjaustarpeen kuin tarpeellisen työvoiman suhteen oli maaseudulla samankaltainen. Koko suomenpuoleinen puustellilaitos oli sodan jäljiltä rappiutilassa; puustellit olivat joko tuhoutuneet sotavuosien aikana tai ravistuneet hoidon puutteessa. Vielä pystyyn jääneet rakennukset saattoivat olla niin huonokuntoisia, että ne kelpasivat lähinnä polttopuiksi.⁷⁵⁶ Hattulassa venäläiset olivat polttaneet pappilan,⁷⁵⁷ ja Pälkäneen kirkon todettiin rauhan tultua olleen perusteellisten korjausten tarpeessa.⁷⁵⁸ Maaseudun oma jälleenrakennus- ja kor-

⁷⁵¹ Joidenkin seurakuntien kirkontilit on laadittu siten, ettei niistä ilmene työn suorittaja, vaan maksutapahtuma on kirjattu esim. muotoon *åt Snickaren för kläckaxelens reparati-on*.

⁷⁵² Nodermann-Hedqvist 1966, 428–464 passim. Ks. myös Kumm 1949, 211–212.

⁷⁵³ Nodermann-Hedqvist 1966, 442–461.

⁷⁵⁴ Ahonen 1988, 263–269.

⁷⁵⁵ Ahonen 1988, 158, 283.

⁷⁵⁶ Wirilander 1950b, 53–55.

⁷⁵⁷ Mäntylä 1976, 273.

⁷⁵⁸ Koukkula 1972, 558.

jaustoiminta ja toisaalta ammattitaitoisen työvoiman pula merkitsivät sitä, että maaseudun tärkeimpien julkisten rakennusten, kuten kirkkojen ja pappiloiden korjausrakentaminen pääsi alkamaan vasta 1730-luvulla.⁷⁵⁹ Hattulan pappilan uudelleenrakentamiseen päästiin vasta 1730-luvun alussa ja uuden kellotapulin rakentamisestakin piti luopua kokonaan ja oli keskityttävä kirkon korjaukseen.⁷⁶⁰

Nikkarintaitoiset ruotsalaissotilaat osallistuivat seurakuntien korjaus- ja jälleenrakennustöihin ainakin Hattulassa, Hauholla, Lammilla, Luopioisissa, Hämeenkoskella, Rengossa, Sääksmäellä ja Tuuloksessa.⁷⁶¹ Rakuuna Anders Ugglan korjasi 1723 Hauhon kirkon sakariston vuotavan katon. Rusthollari Juho Mikonpoika Pohjoisen osuus oli 90 uutta paanua ja niiden kiinnittämiseen tarvittavaa rautanaulaa, joista sovittu korvaus työpalkkoineen oli 5 hopeataalaa.⁷⁶² Rakuuna Johan Busk (Busch) puolestaan raudoitti Hauhon kirkolle erään kirstun ja asensi siihen kolme lukkoa.⁷⁶³ Hauholla jo eron saanut sotamies Lars Meijer tarjoutui syksyllä 1732 ottamaan tehtäväkseen Luopioisten vanhan kirkon lattian ja penkkien uusinnan.⁷⁶⁴ Sen lisäksi Meijer tervasi 1738 Hauhon kirkon eteläisen katonlappeen, korjasi lukkari Samuel Palmbarckin kanssa Tuuloksen kappelikirkon rikkinäisen ristin, nikkaroi kirkkoon uuden kattoluukun ja asensi kirkonkellot paikoilleen.⁷⁶⁵ Sääksmäellä ruotsalaisrakuuna Hans Frenberg eli Frömberg Mustilahdesta korjasi kirkon porstuan oven lukon kahdesti; ensin 1722 ja uudestaan kaksi vuotta myöhemmin.⁷⁶⁶

Sotamies Petter Berg Lammilla esiintyy asiakirjoissa jopa kirkonnikkarin - kyrckosnickaren - tittelillä. Hänen suurimmat urakkansa olivat toukokuussa 1734 tehtäväksi saatu Lammin pappilan kunnostaminen sekä 1735 Lammin kirkon ja 1737 Kosken kappelikirkon penkkien uusinnat.⁷⁶⁷ Petter Berg luotti maanmiestensä apuun, sillä kellotapulin ja kirkon katon korjaus- ja tervausura-

⁷⁵⁹ Ks. mm. Mäntylä 1976, 299.

⁷⁶⁰ Mäntylä 1976, 273. Mäntylän mukaan itse kirkkorakennus säästyi vihollisen hävitykseltä. Huonoon kuntoon se oli päässyt jo ennen sotaa edeltäneenä aikana. Ks. Mäntylä 1976, 739–740.

⁷⁶¹ Mainittujen seurakuntien pitäjänkokouspöytäkirjat ja/tai kirkontilit ovat pidetty sillä tarkkuudella, että niistä selviää töitä tehneiden miesten nimet ja toisaalta tehdyt työsuoritteet. Muiden seurakuntien vastaavat asiakirjat puuttuvat tutkimusaikakauden osalta kokonaan tai ovat laadittu siten, ettei niistä selviä työn suorittajat. Hattulassa, Hauholla, Lammilla, Luopioisissa, Koskessa, Rengossa, Sääksmäellä ja Tuuloksessa ilmennyt ruotsalaissotilaiden mittava työpanos korjaus- ja jälleenrakennustoiminnassa antaa viitteitä siitä, että myös muissa seurakunnissa he ovat olleet osallisina jälleenrakennustöissä.

⁷⁶² Hauhon ja Tuuloksen syyskäräjät 1723, 369.

⁷⁶³ Hauhon srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1690–1766, 31.7.1725

⁷⁶⁴ Hauhon srka, II Ca:1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1732–1821, Luopioisten pitäjänkokoukset 6.8.1732 ja 3.12.1732. Luopioisiin saatiinkin vuonna 1735 kokonaan uusi kirkko. Ks. Colliander 1910, 392.

⁷⁶⁵ Hauhon srka, II Ca:1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1732–1821, 24.5. § 2 ja 5.11.1738 § 2; Hauhon srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1690–1766, 1738. Myös Drake 1985, 278.

⁷⁶⁶ Sääksmäen srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1628–1738, 127 ja 135.

⁷⁶⁷ Lammin srka, II Ca:1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1734–1741, 26.5.1734, 21.8.1735, 14.11.1736 § 6, 28.5.1738 § 2; Lammin srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1689–1794, 1741, 6.3.1742 ja 3.7.1744; Lammin srka, II Ca:1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1734–1741, Kosken kappelien pitäjänkokous 20.2.1737 § 1 ja 3.9.1738 § 3. Myös Virtala & Ruotsalainen 1972, 258, 417.

kassa Lammilla hänellä oli apumiehenä muutamaa vuotta aiemmin palveluksesta eronnut sotamies Johan Bonde.⁷⁶⁸ Lammin kirkontileistä löytyy vielä maksutapahtuma vuodelta 1736, jonka mukaan nikkari Olof Södermanille olisi maksettu 28. elokuuta 46 kuparitaalaria, joskin maksun aihe ei selviä tileistä. Mahdollisesti kyseessä oli useista eri työsuorituksista maksettava yhteispalkka, jonka Söderman kuittasi itselleen samalla kun otti muuttokirjan palatakseen kotiseudulleen Ruotsiin.⁷⁶⁹

Kirkonnikkarina voidaan pitää myös korpraali Petter Biurlingia, joka teki 1740- ja 1750- luvuilla runsaasti erilaisia korjaustöitä sekä Hattulan Pyhän Ristin kirkossa että Rengon kirkossa.⁷⁷⁰ Vuonna 1744 hänen johdollaan uusittiin koko Hattulan kirkon lattia, kuorin penkit lukuun ottamatta muutamaa penkkiä, jotka kelpasivat vanhastaan ja alttarin pöytälevy. Työn mittavuutta kuvaa Biurlingille maksetun korvauksen suuruus 240 kuparitaalaria.⁷⁷¹ Biurling teki myös vaatimattomia puusepäntöitä. Syksyllä 1734 hän valmisti ruumisarkun kirstulalaisen Marja Mikontyttären puolisolle.⁷⁷² Sotamies Sven Norberg valmisti puolestaan Hattulan kirkkoon keväällä 1729 kirstun kolehtirahoja varten ja satulasepän taidot omannut rakuuna Franz Estfeldt neuloi 1750 kirkon nahkahihnat kahteen kirkonkelloon.⁷⁷³

Rakuuna Erik Dahlbergia osasi rullien mukaan tehdä vain jonkin verran nikkarin töitä. Lähes kaikki Sääksmäen kirkossa toteutetut korjaustyöt 1730-luvulla annettiin kuitenkin Erik Dahlbergin huoleksi, oli sitten kyseessä katon tervaus, kirkon lattian uusiminen tai muu välttämätön korjaustyö. Kirkonnikkarina kunnostautunut Dahlberg sai 1738 tehtäväkseen myös pappilan uuden kamarin rakentamisen.⁷⁷⁴ Sotamies Nils Fernström puolestaan korjasi Sääksmäen kirkon kirstun ja kaapinoven kesällä 1731,⁷⁷⁵ ja rakuuna Petter Frijberg Kalvolasta punoi Sääksmäen kirkolle kuudesta naulasta hamppua yhteensä 47 sylvettä vuonna 1736.⁷⁷⁶

⁷⁶⁸ Lammin srka, II Ca:1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1734–1741, 17.9.1738 § 1.

⁷⁶⁹ Lammin srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1689–1794 ja I Bb/I Jea:2, Seurakunnasta muuttaneiden luettelot 1736–1744.

⁷⁷⁰ Hattulan srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1688–1742, 4.2.1742; sama, III Gla:2, Kirkonkassan tilit 1743–1760, 9 (29.7.1744), 15 (7.11.1745), 31 (20.2.1748), 38 (5.5.1749), 40 (13.11.1749), 49 (28.6.1751), 57 (5.3.1753), 79 (7.1.1757); Mäntylä 1976, 662; Hiekkänen 1993, 99, 101, 212–213. Vrt. myös Knapas 1997, 113–114. Knapas antaa ymmärtää, että Hattulan kirkon kellarin luukku ja portaat samoin kuin alttarin oikeanpuolen syvennykseen tehty kaappi olisivat valmistuneet vuonna 1744. Tilien mukaan Biurlingille maksettiin korvaus niistä 7.11.1745, 20.2.1748 ja 5.5.1749. Hattulan srka, III Gla:2, Kirkonkassan tilit 1743–1760, 15 (7.11.1745), 31 (20.2.1748), 38 (5.5.1749).

⁷⁷¹ Hattulan srka, III Gla:2, Kirkonkassan tilit 1743–1760, 9 (1744). Vrt. Knapas 1997, 113.

⁷⁷² Janakkalan syyskäräjät 24.–27.11.1736, 254v–255.

⁷⁷³ Hattulan srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1688–1742, 18.4.1729; Hattulan srka, III Gla:2, Kirkonkassan tilit 1743–1760, 43. Nahkahihnojen valmistus vei Estfeldtiltä kaksi päivää. Hänelle maksettiin työstä ja tarveaineista kaksi kuparitaalaria ja kahdeksan äyriä.

⁷⁷⁴ Sääksmäen srka, II Ca:1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1737–1834, 17–18, 49; Sääksmäen srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1628–1738, 163, 169, 175 ja 179.

⁷⁷⁵ Sääksmäen srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1628–1738, 153 (18.7.1731).

⁷⁷⁶ Sääksmäen srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1628–1738, 169 (1735).

4.3 Kummit ja puhemiehet

Eräs tapa tunkeutua maaseutuyhteisöjen sosiaalisiin verkostoihin on tarkastella kummiutta, joka on noussut uudemmissa tutkimuksissa tärkeäksi sosiaalisen vuorovaikutuksen ilmentäjäksi.⁷⁷⁷ Tämä on mahdollista erityisesti 1700-luvulla, jolloin kummissuhteita ei vielä hallinnut perhe- ja sukulaikeskeisyys.⁷⁷⁸ Kummius perustui pitkälti vapaaehtoisuuteen, mutta oleellista tässä on, että lapsen vanhemmat päättivät, ainakin teoriassa, ketkä kutsuttiin kummeiksi, ja pyydyt puolestaan päättivät hyväksyä tai hylätä pyynnön.⁷⁷⁹ Kummi-instituutiolla oli merkittävä osa ihmisten rakentaessa sosiaalisia verkostojaan ja se tarjosi mahdollisuuden realisoida yhteisön rakenteissa piileviä sosiaalisia ja taloudellisia resursseja. Sen avulla oli mahdollista vahvistaa jo olemassa olevia suhteita tai jopa luoda uusia suhteita sekä integroida uusia ihmisiä osaksi kyläyhteisöä.⁷⁸⁰

Maantieteellisesti kummivalinnat olivat tutkimusaikakaudella hyvin kyläkeskeisiä. Kummeiksi valittiin useimmiten oman ruokakunnan ja asuinkylän entuudestaan tuttua ja turvallista väkeä.⁷⁸¹ Ulkopaikkakuntalaisten kummien valinnan taustalla oli usein jonkinasteinen sukulaissuhde.⁷⁸² Tässä suhteessa kummeiksi valikoituneet ruotsalaissotilaat poikkesivat selvästi hämäläiseen kantaväestöön kuuluneista kummeista. Ruotsalaissotilaan valinta kummiksi ei ollut myöskään riskitöntä, sillä se merkitsi jonkun kyläyhteisön oman jäsenen syrjäyttämistä tästä kunniaakkaasta tehtävästä.⁷⁸³ Siitä, johtiko se kyläyhteisöissä konflikteihin, ei kuitenkaan löytynyt näyttöä. Kummiksi kutsuminen ei edellyttänyt vastavuoroisuutta. Myös naimattomat ja Ruotsiin perheensä jättäneet sotilaat hyväksyttiin kummeiksi. Naimaton korpraali Johan Arnfelt oli pyydetty Janakkalassa 1720-luvulla kuuden lapsen kummiksi, naimaton korpraali Didrik Bauman vastaavasti Asikkalassa yhdeksän lapsen kummiksi ja perheensä Ruotsiin jättänyt sotamies Lars Dahlgren Asikkalassa peräti 11 lapsen kummiksi.⁷⁸⁴

Kummissuhteiden avulla arvioin sitä, miten nopeasti ruotsalaissotilaat saavuttivat kyläyhteisön hyväksynnän. Kummiksi pyyntö ja sen hyväksyminen on tulkittavissa molemminpuolisen luottamuksen ja arvostuksen merkiksi.⁷⁸⁵ Kummius vahvisti myös kyläyhteisöön muukalaisena saapuneen ruotsalaissoti-

⁷⁷⁷ Esimerkiksi Piilahti 2007, 236–264; Kotilainen 2008, 229–239; Keskinen 2012, 127–143; Hemminki 2014; Marttila 2014, 74–77; Uotila 2014a, 195–205.

⁷⁷⁸ Vrt. Piilahti 2007, 237; Keskinen 2012, 148; Marttila 2014, 75; Uotila 2014a, 195.

⁷⁷⁹ Piilahti 2007, 236. Kummiudesta ja kummikäytänteistä laajemmin Lempiäinen 1965, 176–201; Piilahti 2007, 236–240. Vuoden 1686 kirkkolain mukaan pappien tuli merkitä vanhempien ja lapsen nimen lisäksi kasteen todistajat eli kummit. Kummien määräästä tosin oli hyvin ylimalkainen määräys: muutama. KL 1686, XXVI luvun § 8; KL 1686, III luvun §5. Tästä seurasi, että kummien lukumäärä vaihteli niin ajallisesti ja paikallisesti kuin myös sosiaaliryhmittäin. Lempiäinen 1965, 176–185; Piilahti 2007, 239, 241; Kotilainen 2008, 136; Keskinen 2012, 127; Uotila 2014a, 196–198.

⁷⁸⁰ Keskinen 2014, 153–154.

⁷⁸¹ Piilahti 2007, 244 ja taulukko 29a; Kotilainen 2008, 136, 138; Hemminki 2014, 212, 221; Uotila 2014a, 195, 203.

⁷⁸² Piilahti 2007, 247–248; Uotila 2014a, 203.

⁷⁸³ Esim. Hemminki 2014, 51.

⁷⁸⁴ Vrt. esimerkiksi Keskinen 2012, 147; Uotila 2014a, 201.

⁷⁸⁵ Kotilainen 2018, 136; Hemminki 2014, 51; Marttila 2014, 75; Uotila 2014a, 195–196.

laan asemaa.⁷⁸⁶ Onkin oletettavissa, että ainakin kastehetkellä suhde kummiksi kutsuttuun ruotsalaissotilaaseen oli jos ei nyt läheinen ja lämmin niin ainakin ystävällinen.⁷⁸⁷ Pois ei voi sulkea myöskään kutsujan pyrkimystä tavoitella omaa etuaan.⁷⁸⁸

Vuosien 1721–30 kasteluettelosta löytyy kaikkiaan 284 tapausta, joissa ruotsalaissotilas oli kasteen todistajana.⁷⁸⁹ Ne jakaantuvat 151 ruotsalaissotilaan kesken.⁷⁹⁰ Ruotsalaissotilaiden keskinäisiä kummiustapauksia niistä on 57.⁷⁹¹ Lopuista kummiustapauksista (N = 227) yli kahdessa kolmasosassa (N = 158 eli 70 %) ruotsalaissotilas todisti omassa kyläyhteisössään syntyneen lapsen kastetta.⁷⁹² Kummeiksi hyväksytyt sotilaat eivät siis olleet satunnaisia tienvarsitodistajia eivätkä kirkonkylästä viime hetkellä haalittuja tilapäiskummeja.

Kyläyhteisön jäseneksi hyväksynnän näkökulmasta keskeistä on se, miten sotilaiden ylläpidosta vastuussa olevat rusthollarit ja ruotutalolliset suhtautuivat heihin. Sen selville saamiseksi on tarkasteltava sitä, kenen lasten kummeina ruotsalaissotilaat olivat. Kummina olleen sotilaan ja lapsen isän välisen suhteen selville saamiseksi olen verrannut syntyneiden/kastettujen luettelossa annettuja tietoja lapsen isästä, vuoden 1728 pääkatselmusrullien tietoja rusthollien ja ruotutalollisten isännistä, kirjallisuudessa julkaistuja talonhaltijaluetteloita⁷⁹³ ja

⁷⁸⁶ Vrt. Marttila 2014, 75; Uotila 2014a, 195.

⁷⁸⁷ Kotilainen 2008, 229.

⁷⁸⁸ Eduntavoittelusta mm. Keskinen 2012, 143.

⁷⁸⁹ Joidenkin tutkimusalueen seurakuntien kastettujen luetteloista puuttuvat kummi-merkinnät joko kokonaan tai osittain, vuodesta 1728 alkavaan Kärkölan syntyneiden/kastettujen luetteloon ei ole merkitty kummeja lainkaan ja Vanajan vuosien 1725–1726 ja 1729–1730 kummit puuttuvat osalta kastettuja.

⁷⁹⁰ Seurakuntakohtaiset tulokset ovat seuraavat (suluissa kummeina esiintyneiden sotilaiden määrä/kummiustapausten määrä vuosilta 1721–1730): Akaa (10/13), Sääkämäki (16/29), Tammela (3/4), Somero (3/3), Urjala (2/6), Jämsä (6/13), Längelmäki (5/12), Pälkäne (12/15), Sahalahti (5/10), Hausjärvi (puuttuu vuodet 1721 ja 1722) (7/9), Janakkala (puuttuu vuodet 1721 ja 1722) (5/11), Renko (1/2), Artjärvi (7/16), Asikkala (28/83), Iitti (5/5), Nastola (puuttuu vuodet 1725 ja 1726) (5/8), Orimattila (6/11) ja Vihti (6/11). Seuraavien seurakuntien osalta puutteet vuosien 1721–1730 osalta sijoittuivat tutkimuksen kannalta tärkeimpiin 1720-luvun alkuvuosiin, joten niitä ei tilastointiin ole otettu enää mukaan; Hattula (alkaa vuodesta 1726) (5/5), Tyrvääntö (alkaa vuodesta 1730) (1/1), Hauho (alkaa vuodesta 1727) (8/8), Heinola (alkaa vuodesta 1728) (0/0), Kärkölä (alkaa vuodesta 1728, kummeja ei ole merkitty), Hartola (alkaa vuodesta 1730) (0/0) ja Vanaja (vain vuodet 1725–1726 sekä 1729–1730, lisäksi kummit merkitty vain osalle kastettuja) (5/8). Seuraavien seurakuntien syntyneiden/kastettujen luettelot ovat säilyneet vuosilta 1721–1730, mutta niistä ei löytynyt yhtään kummiustapausta: Rautalampi, Viitasaari, Nurmijärvi, Loppi, Mäntsälä, Somerniemi ja Punkalaitio. Loppujen seurakuntien Kalvola, Keuruu, Korpilahti, Laukaa, Saarijärvi, Kuhmoinen, Lammi, Luopioinen, Padasjoki, Tuulos, Hollola, Hämeenkoski, Mäntyharju ja Sysmä, syntyneiden/kastettujen luettelot alkavat vasta tarkasteluajanjakson jälkeen.

⁷⁹¹ Ruotsalaissotilaiden keskinäiset kummiustapaukset eivät kerro ruotsalaissotilaiden ja paikallisyhteisöjen välisistä suhteista, joten ne on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Niiden määrä paljastaa kuitenkin ruotsalaissotilaiden keskinäisen ryhmytymisen olleen merkittävä.

⁷⁹² Loput kummiustapaukset jakaantuivat seuraavasti: Eri kylä N = 64 eli 28,2 %, eri pitäjä N = 2 eli 0,9 % ja loppujen 3 eli 1,3 % osalta vertailua ei puuttuvan tai puuttuvien kylätietojen takia ollut mahdollista tehdä.

⁷⁹³ Suvanto 1954 (Akaa); Poppius 1954a (Jämsä); Poppius 1954b (Längelmäki); Poppius 1954c (Sahalahti); Halme & Halme 1972 (Pälkäne); Mäkelä 1976 (Nastola); Poppius 1976 (Vanaja).

rippikirjatietoja toisiinsa. Kylän sisäiset tapaukset on jaettu kolmeen luokkaan: rusthollarien lasten kummius-, ruotutalollisten lasten kummius- ja muut kummiustapaukset. Viimemainittu luokka sisältää myös ne tapaukset, joissa suhteen tarkempi luonne on jäänyt selvittämättä.

TAULUKKO 28 Sotilaat rustholli-/ruotutalollistensa lasten kummeina

Lapsen isä	Lkm	%
Rusthollari	19	12,0
Ruotutalollinen	53	33,5
Muu tai isän asema kyläyhteisessä epäselvä	86	54,4
Yhteensä	158	100

Lähde: Tietokanta.

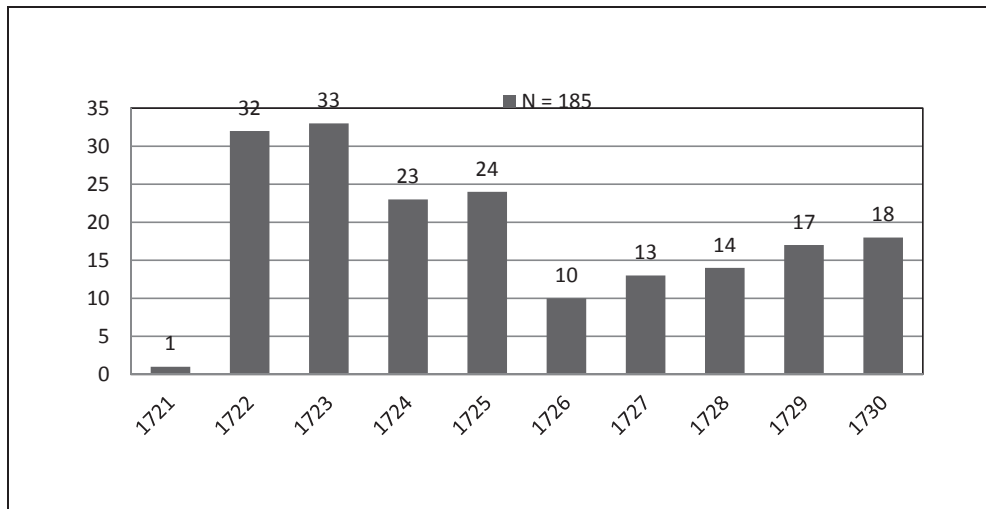
Taulukko osoittaa, että lähes joka toisessa kylän sisäisessä kastetilaisuudessa palkollisasemassa oleva ruotsalaissotilas oli hyväksytty isäntäasemassa olevan rusthollarinsa tai ruotuisäntänsä lapsen kummiksi. Tämä oli mahdollista vain, jos sotilas oli saavuttanut isäntänsä luottamuksen ja hyväksytty muukalaisuudesta huolimatta kyläyhteisön jäseneksi. Samansuuntaisen havainnon on tehnyt Merja Uotila Hollolan käsityöläisyyttä 1800-luvun alkupuoliskolla tutkiessaan. Pääosin talollisille työskentelevien seppiä kummilapsista suurin osa oli talollista syntyperää.⁷⁹⁴

Kummiuden ajallisen sijoittumisen tarkasteluun on otettu ne seurakunnat, joiden syntyneiden ja kastettujen luettelot ovat tallella vähintään vuodesta 1722 lähtien. Näin kunkin tarkasteluvuoden suhteellinen painoarvo on sama.⁷⁹⁵ Analyysissä mukana olevat 185 kummiustapausta eivät sisällä ruotsalaissotilaiden keskinäisiä kummiustapauksia (Kaavio 8).

⁷⁹⁴ Uotila 2014a, 202.

⁷⁹⁵ Esimerkiksi Hausjärven (N = 8) ja Janakkalan (N = 11), joiden syntyneiden ja kastettujen luettelot puuttuvat vuosien 1721 ja 1722 osalta, olen jättänyt tarkastelun ulkopuolelle. Näin siksi, että alkuvuosien tietojen puute siirtää tuloksen painopistettä tarkastelujakson loppupäätä kohti ja vääristää näin tarkastelun kannalta tärkeimmän aikajakso eli vuosien 1721–1725 tilannetta. Hausjärven ja Janakkalan kummiustapaukset sijoituivat siten, että vuosien 1721–1725 osuus on 7 ja vuosien 1726–1730 osuus 12. Vuoden 1722 puuttuminen muuttaa Hausjärven ja Janakkalan kummiuden ajallisesta etupainotteisuudesta selvästi takapainotteiseksi. Mikäli Hausjärvi ja Janakkala otetaan mukaan vuosien 1721–1725 osuus (N = 120) kaikista kummiustapauksista (N = 204) laskee 58,8 %:iin.

KAAVIO 8 Ruotsalaissotilaat hämäläislasten kummeina 1721–1730

Kaavio paljastaa, että kummius painottui sotilaiden maahantuloa seuranneisiin vuosiin; kolme viidestä kummiustapauksesta sijoittuu vuosiin 1722–1725, aikaan jolloin ruotsalaissotilaiden mahdollinen akkulturoituminen oli vasta alussa. Kummeiksi siis hyväksyttiin kyläyhteisöihin integroitumattomia vähäisen statuksen omaavia vieraita.⁷⁹⁶ Kummiustapausten määrä laski voimakkaasti vuoteen 1726 tultaessa. Tämä oli seurausta siitä, että alkuvuosien poistunta vähensi lainamiesten määrää (vrt. Liite XVI). Se ei kuitenkaan selitä kaikkea, sillä muutos on suurempi kuin miesmäärän muutos. Ehkäpä alkuvuosien uutuudenviehätys oli rapistunut ja kummien valinnassa alettiin turvautumaan yhä enenemässä määrin kummikelpoisuusiän saavuttaneisiin paikkakuntalaisiin. Ruotsalaissotilaiden runsas avioituminen 1720-luvulla selittää puolestaan aikakauden loppupuoliskolla tapahtuneen määrällisen kasvun.

Kummivalintojen taustalla on todettu olleen myös etunäkökohtia. Esimerkkinä tästä usein mainittu talollisten ja porvarienvyrkimys saada lapsilleen niin sanottuja statuskummeja asemansa/arvostuksensa pönkittämiseksi ylempistä säädyistä.⁷⁹⁷ Viimeaikainen tutkimus on tuonut esille myös vastakkaisuuntaisia tilanteita, joskin niissäkin lopullinen päämäärä on samansuuntainen. Jarkko Keskinen on todennut, että porilaisten kauppiaiden ja isäntien valitessa lastensa kummeiksi alempiarvoisia oppipoikiaan ja puotiapulaisiaan, taustalla oli tarve lujittaa jo olemassa olevia suhteita heidän vanhempinsa tai heidän edustamiinsa sukuihin.⁷⁹⁸ Mutta mikä voisi olla rusthollarien ja ruotuisäntien etu heidän valitessaan lapsensa kummiksi rusthollinsa/ruotunsa ruotsalaisen lainasotilaan. Siihen on vaikea antaa suoraa vastausta selvän näytön puuttuessa,

⁷⁹⁶ Vrt. Uotila 2014a, 200.

⁷⁹⁷ Lempiäinen 1965, 190; Uotila 2014a, 195. Kari Matti Piilahti ei tuo omassa Valkealan kummitutkimuksessaan esille tällaista mahdollisuutta, vaan tyytyy määrittelemään ylempisäätyiset kummit usein vain ns. tilapäiskummeiksi.

⁷⁹⁸ Keskinen 2012, 138.

mutta alkuvuosien, etenkin kahden ensimmäisen vuoden 1722 ja 1723 runsas kummitapausten määrä viittaisi siihen, että rusthollareilla ja ruotuisännillä oli sopivien omaa kansallisuutta olevien rekryyttien puutteessa pyrkimys palkata luotettavaksi havaittu lainasotilaansa rusthollin/ruodun pysyväksi sotilaaksi tai houkutella kummivalinnan avulla sotilastaan naimattoman tyttärensä tulevaksi puolisosksi. Ruotsalaissotilaalle tarjottu kummius toimi välineenä integroida uusi jäsen paikallisyhteisöön.⁷⁹⁹ Päätelmää tukee se, että 53 % vuosina 1722–1730 kummeina esiintyneistä sotilaista jäi pysyvästi Hämeeseen, mikä on noin 10 prosenttiyksikköä enemmän kuin Hämeeseen jääneiden lainasotilaiden arvioitu kokonaismäärä (40–45 %).

Asikkalan papisto merkitsi seurakunnan vihittyjen luetteloon poikkeuksellisesti myös sulhasten puhemiehet.⁸⁰⁰ Puhemieheksi ei kelvannut kuka tahansa. Puhemiehen tehtävänä oli muun muassa neuvotella osapuolten ja molempien, ruotsalaissotilaiden tapauksessa vain morsiamen, vanhempien kanssa parin yhteensopivuudesta ja avioliittoon liittyvistä taloudellisista kysymyksistä.⁸⁰¹ Palkollisväen puhemiehenä toimi tavallisesti talon isäntä, muilla yleensä joku säädyn mukainen.⁸⁰² Ruotsalaissotilaiden puhemiehenä toimi usein virkansa puolesta joku komppanian upseeri, aliupseeri tai korpraali, mutta puhemiehenä saattoi esiintyä myöskin toinen sotilas tai ruotutalollinen.

Suppeakin (N = 16) aineisto viittaa siihen, että komppanian päällystön ja korpraalien esiintyminen puhemiehinä keskittyy alkuvuosiin 1722–1725. Päällystö edusti tässä esivaltaa, jonka alaisina sotilaat olivat. Tämän esivallan merkkinä komppanianpäällikkö tai hänen edustajansa myönsi myös avioliittoluvan sotilailleen.⁸⁰³ Toisaalta kieltä taitamattomat ruotsalaissotilaat kääntyivät helposti puhemiestä valitessaan kaksikielisen päällystönsä puoleen – tarvittiinhan neuvotteluissa tulkkia. Rusthollarien ja ruotutalollisten ilmaantuminen puhemiehiksi tarkasteluaikakauden loppupuolella indikoi jo sotilaiden vakiintumista kyläyhteisöjen jäsenyyteen ja toisaalta sotilaiden kielitaidon kehittymistä (taulukko 29).⁸⁰⁴

⁷⁹⁹ Keskinen 2012, 146, 154.

⁸⁰⁰ Asikkalassa vihittiin vuosina 1722–1730 yhteensä 214 paria. Ruotsalaissotilas oli 17 (7,9 %) tapauksessa sulhanen.

⁸⁰¹ Rytönen 1992, 286;

⁸⁰² Helminen-Nordberg 1963, 151.

⁸⁰³ Toisaalta hän ei voinut kieltää avioliittoa, mikäli morsian oli hyvämaineinen, eikä silloin kun sotilas oli maannut morsiamensa kihlauksen jälkeen. Forsman 1899, 120–121. Ks. Hiski, Orimattilan vihityt vuosilta 1723–1727: Sisältää useita sotilaiden vihkimistapauksia, joissa viitataan komppanian päällystön antamaan todistukseen, jopa lupaan – *tillstånd* – tulla vihityksi; Erityisesti Nurmijärven kirkonarkisto, I Jba:1, Muuttokirjoja 1710–1815, passim. Esimerkiksi sotamies Nils Törnqvistille myönnetyn avioliittoluvan allekirjoitti komppanian vänrikki Peter Lang: *Soldaten Nils Törnquist af Majoren Compagnie under Tafwastehuus Regemente tillåtes begifwa sig i ächtenskap med Piga Maria Abrahamsdotter ifrån Hyfwingå i Nurmijärfwi Sn som dätt wärdige Prästerskapet hemställes. Hefvonoja dn 2. Aug. 1724/Petter Lang, Fend.*

⁸⁰⁴ Heitä olivat Laukkalan rusthollin rakuuna Olof Lustig sekä Iso-Äiniön kylän ruotusotamiehet Erik Öberg ja Lars Sundström. Neljäs heistä, Anders Lijman jäi leskeksi jo 1720-luvun lopulla vaimon kuoltua lapsivuoteeseen ja perheen ainut lapsikin kuoli pian syntymänsä jälkeen, joten on täysin mahdollista että Lijman palasi 1730 saamansa eron jälkeen Ruotsiin.

TAULUKKO 29 Puhemiehet Asikkalassa 1722–1730

Vuodet	Upseeri	Korporaali	Rakuuna/ Sotamies	Rusthollari/ ruotutalollinen
1722–1725	4	4	1	-
1726–1730	-	1	2	4

Lähde: Asikkalan vihityt vuosilta 1722–1730.

Lainasotilaat toimivat Asikkalassa myös paikkakuntalaisten puhemiehinä: kuudessa tapauksessa paikkakuntalaisen sotilaan ja kahdessa tapauksessa jonkun muun puhemiehenä. Kaikkiaan 32 Asikkalaan sijoitetusta lainasotilaasta puhemiehen roolissa esiintyi kahdeksan miestä. Kaikki he myös jäivät pysyvästi Suomeen, mikä osoittaa paikallisyhteisön elämään osallistumisen ja integroitumisen liittyvän vahvasti toisiinsa.

4.4 Avioliitto ja integraatio

Paikallisen valtaväestön kanssa solmitut avioliitot ovat merkittävä etnisen alkuperän tietoisuutta heikentävä tekijä; oman etnisyyden tietoinen korostaminen laimenee ja avioliiton solmija samaistaa itsensä ja omat etunsa uuteen kotimaahansa.⁸⁰⁵ Avioliitto on siis tapa tulla yhteisön jäseneksi.⁸⁰⁶ Se, missä määrin ruotsalaisotilaiden parisuhteilla oli merkitystä heidän sopeutumisessaan paikallisyhteisöjen elämään ja ratkaisuisaan jäädä lopullisesti Suomeen, muodostuikin tutkimuksen keskeiseksi kysymykseksi.

Sota-aika Hämeessä järkytti pahasti muuten staattista avioliittoinstituutiota. Seurauksena oli solmittujen avioliittojen määrän väheneminen.⁸⁰⁷ Rauhaan palaava yhteisö pyrki korjaamaan tilannetta. Sodan jälkeen 1720-luvulla avioliittoja solmittiin Hämeessä seuraavaa vuosikymmentä selvästi runsaammin. Etenkin vuosina 1722 ja 1723 niiden määrä oli Eino Jutikkalan mukaan poikkeuksellisen suuri.⁸⁰⁸ Äkillisesti kohonneen avioitumisilmiön taustalla oli myös rauhaan palaavassa yhteiskunnassa vallinnut naimaikäisten miesten ja naisten

⁸⁰⁵ Mm. Virtanen 1980, 54.

⁸⁰⁶ Huttunen 2002, 254.

⁸⁰⁷ Jutikkala 1939, 26.

⁸⁰⁸ Jutikkala 1939, Taulukko 2 sivulla 23 sekä Liitetaulukko 5 sivulla 40. Otospitäjät ja niissä solmitut avioliitot ks. taulukko 5 sivulla 40. Otospitäjiksi Jutikkala valitsi ne seurakunnat, joista tutkimusajanjaksolta – joitakin satunnaisia aukkoja lukuun ottamatta – on tarkat tiedot vihityistä. Seurakunnat ovat Somero, Somerniemi, Tammela, Jokioinen, Akaa, Urjala, Sääksmäki, Pälkäne, Sahalahti, Hämeenlinna, Vihti, Jämsä, Asikkala, Nastola ja Orimattila. Puuttuvien vuosien vihittyjen määrät Jutikkala oli arvioinut interpoloimalla.

määrien välinen epäsuhta; naisia riitti, mutta kaikille ei riittänyt aviomiestä.⁸⁰⁹ Seurauksena oli kilpailu siitä, kuka pääsi avioitumaan ja kuka jäi avioliittoinstituution ulkopuolelle. Sodasta, vankeudesta tai pakolaisuudesta palanneet naimattomat miehet, mieslesket ja ruotsalaiset lainasotilaat joutuivat luonnollisesti tämän kilpailun kohteeksi.⁸¹⁰

Tilanne ei ollut ennenkokematon. Suurvaltakauden sotaiset vuosikymmenet olivat kuluttaneet useaan otteeseen maaseudun miesväestöä ja vinouttaneet maaseutuyhteisöjen sukupuolijakaumaa.⁸¹¹ Seppo Aalto on luonnehtinut tuolloin syntyneitä tilannetta sellaiseksi, että kylät ja kartanot olivat täynnä naimaikäisiä tyttöjä, piikoja ja itsellisiä sekä nuoria sotalleskiä ja miestensä kohtalosta tietämättömiä sotilaanvaimoja.⁸¹²

Avioliittomarkkinoita hallitsevia piirteitä olivat:

- naimaikäisen miesväestön puute
- avioitumishaluisten naisten ylitarjonta
- naisten heikentyneet avioitumismahdollisuudet
- naimattomien naisten korkea keski-ikä
- nuorten leskien suuri määrä

Saadakseni selville maahan lainattujen sotilaiden lukumäärällisen merkityksen hämäläisillä avioliittomarkkinoilla olen jakanut Hämeen henkikirjakaikaisen väestön viiden ikäluokan suuruisiin alaryhmiin extrapoloimalla Jutikkalan laskelmat vuoteen 1721 ja sovittamalla ne Lindegrenin väestöjakaumaan.

⁸⁰⁹ Mm. Lindegren 1980, 257; Stadin 1993, 184–185; Eilola 2003, 220–221. Vrt. Vilkuna 2005, 472.

⁸¹⁰ Avioitusikäisten naisten ja miesten määrien välisen epäsuhtan seuraukset ilmenivät jo isonvihan aikana. Etelä-Suomessa vuodesta 1715 ja Pohjanmaalla vuodesta 1717 lähtien useita suomalaisnaisia kääntyi ortodokseiksi ja kihlautui tai solmi avioliiton venäläisen sotilaan kanssa. Useimmiten naiset itse olivat aloitteentekijöitä. Vilkuna 2005, 141. Useita tapausselesteita sivuilla 141–145. Naisten voimakas pyrkimys parisuhteisiin selittynee osaksi sen kautta, että sosiaaliset ja taloudelliset syyt rajoittivat mm. naisten mahdollisuuksia yksinäisinä naisina hankkia lapsia. Lindegren (manuskript), 44–49 passim.

⁸¹¹ Suurvaltakauden sotien miestappiosta sekä valtakunnantasolla että paikallisyhteisötasolla ks. esim. Lindegren 1993, 180; Aalto 1996a, 204–205; Karonen 2001, 328.

⁸¹² Aalto 1996a, 204–205. Seppo Aallon mukaan vinoutuma oli selvin 20–30-vuotiaitten ikäryhmässä ja vasta 1660-luvulla syntyneet miehet olivat ensimmäinen ikäluokka, jota sotavuodet eivät merkittävästi harventaneet. Aalto 1996a, 204. Jan Lindegren kutsuukin 1600-luvun Ruotsin valtakuntaa sotalleskien valtakunnaksi. Lindegren 1985. Ks. Myös Stadin 1993, 186; Sjögren 2007, 204; Sjögren 2008, 57. Ilmaisu on josain määrin liioiteltu, sillä sotaan lähteneet miehet eivät useinkaan nuoresta iästä joutu olleet ehtineet avioitua ennen sotaan lähtöään. Esim. Villstrand 1992, 171–173 erityisesti tabell 3. sivulla 172.

TAULUKKO 30 15-59-vuotiaiden naisten ylimäärät eri ikäryhmissä

Ikäryhmä	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59
Osuus naisväestöstä (%)	10,5	9,9	8,6	7,5	6,6	5,9	4,9	4,5	3,6
Osuus koko väestöstä (%)	6,1	5,8	5,0	4,4	3,8	3,4	2,9	2,6	2,1
Ikäryhmän koko (lkm)	3344	3174	2759	2401	2096	1876	1577	1423	1149
Miesten määrä (lkm)	2208	2028	1776	1554	1342	1194	988	872	688
Naisyylimäärä (lkm)	1136	1146	986	847	754	682	589	551	461

Laskelma osoittaa, että ikäryhmien 20-39-vuotiaat ja toisaalta 20-44-vuotiaat naisylimääräksi Hämeessä saadaan 3733 naista ja 4415 naista. Ruotsalaissotilaiden määrä ikäryhmässä 20-39-vuotiaat oli 526 miestä ja ikäryhmässä 20-44-vuotiaat 568 miestä.⁸¹³ Näin ikäryhmässä 20-39-vuotiaat oli seitsemän (7,1) parisuhdetta vailla olevaa naista yhtä samanikäistä ruotsalaissotilasta kohti ja ikäryhmässä 20-44-vuotiaat kahdeksan (7,8). Naimaikäisiä naisia siis riitti.

Rauhaan palanneissa hämäläisyhteisöissä ei aikailtu. Lammille sijoitettu säätyläisrakuuna Nils Sundberg ryhtyi viimeistään alkutalvesta 1722 läheiseen seurustelusuhteeseen Lammin Oisesta kotoisin olleen Maria Matintyttären kanssa. Marian ilmestymispäivän alla Sundberg lupasi avioitua Marian kanssa ja vahvisti lupauksensa paikallisen lautamiehen läsnä ollessa kahdella messinkisormuksella ja palalla mustaa taftia.⁸¹⁴ Jämsään sijoitetun sotamies Matts Åmanin ja talollisentytär Riitta Heikintyttären seurustelusuhde alkoi jo tammihelmikuussa 1722. Pari vihittiin toukokuussa 1722 ja ensimmäinen lapsi syntyi marraskuun alussa 1722. Molemmat avioliittoon johtaneet parisuhteet muodostuivat niin nopeasti, että aloitteenteoissa saattoivat olla mukana myös Maria Matintytär ja Riitta Heikintytär.

Ruotsalaissotilaiden avioitumista Suomessa vuosina 1722-1730 voi kartoittaa niiden kirkkopitäjien ja kappeliensa osalta, joiden vihittyjen luettelot ovat kyseiseltä ajalta tallella (taulukko 31).⁸¹⁵ Otos edustaa 41,5 % (N = 239) koko tutkimusjoukosta (N = 576), joten sen antamaa tulosta voi pitää edustavana.

⁸¹³ Ruotsalaissyntyisistä ruotusotamiehistä 97 % sijoittui ikäryhmään 20-39 ja 100 % ikäryhmään 20-44 ja vastaavasti rakuunoista 86% ikäryhmään 20-39 ja 98 % ikäryhmään 20-44. Liitteet VIa ja VIb.

⁸¹⁴ Lammin kesäkäräjät 20.-21.5.1723, 46-47. Sundbergin ja Maria Matintyttären tytär kuoli kahdeksan päivää ennen kesäkäräjiä 1723.

⁸¹⁵ Taulukossa mainittujen otospitäjien lisäksi Hämeenlinnan kaupungin ja Somerniemien vihittyjen luettelot vuosilta 1722-1730 ovat tallella, mutta koska kumpaankaan pitäjään ei alunperin sijoitettu tutkimusjoukkoon kuuluneita ruotsalaissotilaita, ei niitä ole otettu mukaan taulukkoon.

TAULUKKO 31 Sotilaiden otospitäjissä 1722–1730 solmitut 1. avioliitot

Pitäjä/ kappeli	Lkm N	Ensimmäinen vihkiminen	Avioliittojen lkm									
			1722	1723	1724	1725	1726	1727	1728	1729	1730	Yht.
Akaa	24	26.12.1722	-	2	1	-	-	-	1	-	1	5
Asikkala	32	28.12.1722	2	4	1	1	-	4	1	1	-	14
Iitti	20	29.9.1722	1	1	3	-	-	-	-	-	-	5
Janakkala	13	2.7.1724	-	-	1	1	-	-	-	-	-	2
Jämsä	17	27.5.1722	2	-	(..)	-	2	-	-	-	-	4
Längelmäki	6	30.9.1722	1	2	-	-	-	-	-	-	-	3
Nastola	12	25.9.1722	-	-	1	-	1	-	2
Orimattila	14	4.7.1722	3	1	-	1	-	1	-	-	-	6
Pälkäne	21	4.11.1722	2	2	-	1	-	-	1	-	-	6
Rautalampi	6	27.12.1722	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
Sahalahti	10	24.6.1722	1	2	-	-	1	-	-	-	-	4
Somero	5	7.10.1722	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Sääksmäki	29	15.4.1722	3	-	-	(..)	3	1	2	9
Tammela	5	14.10.1722	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Urjala	11	28.4.1723	-	1	-	-	1	-	-	-	-	2
Vihti	14	27.5.1722	1	1	1	-	-	-	-	-	-	3
Yhteensä	239	15.4.1722	19	17	8	4	4	5	6	3	3	69

Lähde: Taulukossa mainittujen pitäjien, sekä Hämeenlinnan kaupungin, Lohjan ja Somerniemien vihittyjen luettelot vuosilta 1722–1730.

Taulukko sisältää alunperin pitäjiin sijoitettujen miesten ensimmäiset avioliitot, jolloin solmittujen avioliittojen ja pitäjiin sijoitettujen miesten lukumäärät ovat keskenään vertailukelpoiset. Suomen sukututkimusseuran historiakirjatietokannassa Hollolan Heinlammelle sijoitetun rakuuna Jonas Ahlgrenin (po Almgren) vihkipäivänä virheellisesti 28.2.1722. Oikea vihkipäivä on 28.9.1723. Ks. Nastolan vihityt 1723. Kolme miehistä vihittiin toisessa otospitäjässä; Pälkäneelle sijoitettu Anders Sjöwall Sahalahdessa, Akaaseen sijoitettu Israel Tunman Urjalassa ja Somerolle sijoitettu Jonas Nyberg Tammelassa. Kaksi miehistä vihittiin taulukkoon kuulumattomassa pitäjässä; Vihtiin sijoitettu Jonas Liungqvist Lohjalla ja Pälkäneelle sijoitettu, mutta sittemmin Somerolle siirretty Sven Felling Somerniemellä. Kaikki edellä luetellut avioliitot on mukana miesten alkuperäisten sijoituspitäjien luvuissa. Jämsän luvuissa on mukana myös Petäjävedelle sijoitetut ruotsalaissotilaat. Puuttuvat ja puutteelliset vuodet tunnistaa merkinnöistä .. ja (..). Jämsän vuoden 1724 vihittyjen luettelo on puutteellinen, Nastolan vihityistä puuttuvat loppuvuosi 1724 sekä vuodet 1725–1727, Sääksmäen vihittyjen luettelosta puuttuvat vuoden 1725 joulukuu, vuosi 1726 ja vuosi 1727 yhtä merkintää lukuunottamatta.

Otos paljastaa, että ruotsalaissotilaiden avioituminen oli ensimmäisenä vuosikymmenenä runsasta; yli neljännes (N = 69) otospitäjiin sijoitetuista miehistä (N = 239) avioitui vuoden 1730 loppuun mennessä. Runsas puolet (N = 36) vuosien 1722–1730 avioliitoista solmittiin kahtena ensimmäisenä vuonna ja lähes kaksi kolmannesta (N = 44) kolmena ensimmäisen vuonna. Suhteellisesti ottaen runsainta avioituminen oli Längelmäellä, jonne sijoitetuista miehistä joka toinen avioitui vuosina 1722–1730, vähäisintä Janakkalassa, jossa vain kaksi 13 miehestä meni naimisiin. Määrällisesti avioituminen oli merkittävintä Asikkalassa, jonne sijoitetuista 32 lainamiehestä avioitui vuosina 1722–1730 lähes puolet eli 14 miestä.

Jutikkalan havaitsemasta vuosien 1722–1723 poikkeuksellisen runsaasta avioitumisesta osa oli ruotsalaissotilaiden ansiota. Taulukon 31 pitäjissä solmittiin vuonna 1722 yhteensä 55 avioliittoa enemmän kuin keskimäärin vuosina 1722–1730 (liite XII). Tästä ylimääräisestä avioitumisesta ruotsalaissotilaiden avioliittojen (N = 26) osuus oli 47 % (vrt. liite XI). Vastaava osuus vuoden 1723 ylimääräisistä avioliitoista oli 58 %. Ruotsalaissotilaiden solmimat avioliitot muodostavatkin merkittävän osan Jutikkalan havaitsemasta poikkeuksellisen runsaasta avioitumisesta.

Avioliitolla oli merkitystä myös miesten palvelu-uran pituuden määrittäjänä. Kahden suuren pääkatselmuksen eli vuosien 1728 ja 1735 pääkatselmusten aviosäätytiedot osoittavat, että palveluajan pituudella ja naimisissaololla oli selvä yhteys (taulukko 32). Kun vuonna 1728 palveluksessa olleista lainamiehistä 81,1 % oli naimisissa, niin vastaava määrä vuonna 1735 oli 95 %. Tulos osoittaa myös, miten vahvasti akkulturaatioastetta mittaavat faktorit aika ja solmittu avioliitto kytkeytyvät toisiinsa.

TAULUKKO 32 Pääkatselmusrullien aviosäätytiedot 1728 ja 1735

	HJR				UHRR			
	Naimisissa	Naimaton	Ei tietoa	Yhteensä	Naimisissa	Naimaton	Ei tietoa	Yhteensä
1728	130	23	12	165	51	5	2	58
%	78,8	13,9	7,3	100	87,9	8,6	3,4	100
1735	105	4	4	113	47	-	-	47
%	92,9	3,5	3,5	100	100	-	-	100

Lähteet: HJR:n ja UHRR:n vuosien 1728 ja 1735 pääkatselmusrullat.⁸¹⁶

UHRR:n vuoden 1728 pääkatselmusrullassa on ilmoitettu ainoastaan Everstiluutnantin ja Ala-Hollolan komppanioiden rakuunoiden aviosääty. Vuoden 1728 todellinen kokonaismäärä olisi 110 rakuunaa, heistä vain 58 on huomioitu taulukossa. Vastaavasti vuodelta 1735 mukaan on otettu vain mainitut komppaniat.

4.5 Avioliittokentät

Avioliittokenttä eli avioliittoalue on se maantieteellinen ja sosiaalinen alue, jolta jonkin yhteisön jäsenet hakivat vihkikumppaninsa.⁸¹⁷ Juhani U. E. Lehtosen (1968) luomassa mallissa aluejaon perusteena oli solmittujen avioliittojen runsaus, ei niinkään tietty ennalta määrittynyt maantieteellinen aluejako sisäistä avioliittokenttää (I) lukuun ottamatta; sen hän määritteli kyläksi itse. Toisen avioliittokentän (II) muodostivat ne naapurikylät pitäjänrajoista piittaamatta, joista valtaosa kylään naiduista aviopuolisoista oli kotoisin, kolmannen avioliittokentän (III) alue, josta aviopuoliso haettiin vain satunnaisesti.⁸¹⁸ Kari-Matti Piilahti (2007) on Valkealaa käsittelevässä tutkimuksessaan päätyneet nelijakoiseen avioliittokenttämalliin, jossa ensimmäisen osan muodostaa kylä itse, toisen osan rajanaapureina olevat kylät eli naapurikylät, kolmannen osan pitäjän muut

⁸¹⁶ Mukana ovat kaikki vuosien 1728 ja 1735 pääkatselmuksissa mukana olleet miehet, riippumatta siitä, saivatko he eron mainitussa pääkatselmuksessa vai vasta myöhemmin. Vuoden 1728 pääkatselmusrullista Sääksmäen komppanian pääkatselmusrulla sisälsi myös ennen vuotta 1728 eron saaneiden aviosäätytietoja. Ne eivät ole mukana taulukon luvuissa. Vielä on korostettava, että osa miehistä oli jo Ruotsissa ollessaan avioitunut, joten vuosien 1728 ja 1735 pääkatselmusrullat eivät paljasta Suomessa solmittujen avioliittojen määrää.

⁸¹⁷ Lehtonen 1968, [5]; Heikinmäki 1981, 23. Ks. myös Mäkelä 1989, 225 ja Partanen 2004, 80. Maija-Liisa Heikinmäki käyttää avioliittokenttä-käsitteen sijasta avioliittoalue-käsitettä. Heikinmäki 1981, 23.

⁸¹⁸ Lehtonen 1968, 38-39.

kylät ja neljännen osan pitäjän ulkopuolinen alue.⁸¹⁹ Tässä kokonaisen maakunnan käsittävässä tutkimuksessa on luontevaa määritellä aluejako helposti rajattaviin osakenttiin: sisäisen avioliittokentän (I) muodostaa sotilaan sijoituskylä (ns. omakylä), ulomman avioliittokentän (II) saman pitäjän muut kylät (ns. vieraskylät) ja uloimman avioliittokentän (III) lähipitäjät (ns. vieraspitäjät).⁸²⁰ Lähipitäjiä edustavat tässä kaikki sijoituspitäjän ympäristössä olevat pitäjät riippumatta siitä, onko niillä yhteistä rajaa sijoituspitäjän kanssa vai ei.⁸²¹

Maaseutuväestön aviokäyttäytyminen noudatti tiettyjä yleispiirteitä. Avioalueena kylä oli merkittävässä asemassa.⁸²² Mitä väkirikkaampi kylä, sitä useammin kyläläiset löysivät aviokumppaninsa omasta kylästä.⁸²³ Kylän naisylimäärä lisäsi miesten kylänsisäistä avioitumista.⁸²⁴ Paitsi kylän myös pitäjän merkitys avioalueena oli vahva.⁸²⁵ Avioliittokenttä oli riippuvainen myös puolisuuden, ennen kaikkea sulhasen sosiaalisesta asemasta kyläyhteisössä. Mitä alhaisempi säätyasema, sitä lyhyemmän matkan päästä aviokumppani haettiin.⁸²⁶

- ⁸¹⁹ Piilahti 2007, 210-220. Vastaavantyyppiseen jakoon on päätyneet myös Jorma Wilmi Heinolan pitäjän historiassaan. Hän tosin jakaa pitäjän ulkopuolisenkin alueen kahteen osaan, naapuripitäjien muodostamaan alueeseen ja sen ulkopuoliseen alueeseen – *muualta naidut*. Wilmi 1988, 324
- ⁸²⁰ Käytetty jako tosin jättää huomioon ottamatta tieverkoston merkityksen avioalueiden muodostajana.
- ⁸²¹ Vrt. Mäkelä 1989, 231; Piilahti 2007, 209. Mäkelän tutkimuspitäjien Köyliön ja Punkalaitumen ulkopuolinen avioliittokenttä koostui pääasiassa naapuripitäjistä, joskin se ulottui yksittäisten avioliittojen muodossa kauemmaksikin. Osa-alueiden nimityksistä ks. mm. Koukkula 1972, 351.
- ⁸²² Kaarlo Wirilander on itäsuomalaisen avioitumista tarkastellessaan havainnut että itäsuomalaiset talonpoikaisavioliitot ”rakentuivat erittäin ahdasalaisesti, suurimmalta osalta saman kylän tai ainakin saman pitäjän rajoissa.” Wirilanderin otos sisälsi 10 208 Juvalla, Rantasalmella, Joroisissa, Pieksämäellä ja Leppävirroilla pääasiassa 1700-luvulla solmittua sellaista talonpoikaisavioliittoa, joissa pappi oli merkinnyt myös tutkimuksen tarvitsemat asuinpaikkatiedot. Kaikki viisi pitäjää huomioon otettaessa pitäjien sisäisten avioliittojen osuus oli 85,75 % kylän sisäisten avioliittojen osuuden vaihdellessa Juvan 25 prosentista Joroisten 40 prosenttiin. Wirilander 1946, 33-35. Vastaavan suuntaiseen tulokseen tuli myös Kari-Matti Piilahti: Valkealassa vuosina 1721-1725 vihityistä sulhasista 36,1 % avioitui omakyläläisen morsiamen kanssa, 49,6 % pitäjän muunkyläläisen morsiamen kanssa ja 8,4 % ulkopitäjäläisen morsiamen kanssa, loppujen 5,9 % jäädessä tuntemattomiksi. Piilahti 2007, 212 Taulukko 25a. Lammien Lieson kylän avioliitoista ennen isoajakoa kolmannes solmittiin kylän oman väen kesken. Lähde 2007, 332. Nurmijärvellä vuosina 1700-1750 solmituista avioliitoista 30,9 % oli kylän sisäisiä avioliittoja. Tommila 1958, 289 grafiikka. Heinolan pitäjässä 1730-luvulla solmituista avioliitoista kaikkiaan 83 % oli pitäjän sisäisiä avioliittoja (omakyläläisiä 27 %, vieraskyläläisiä 55 %). Wilmi 1988, 324. Pälkäneellä vastaavasti pitäjän sisäisten avioliittojen määrä 1750-1800 oli 78,5 % (omakyläläisiä 33,2 % ja vieraskyläläisiä 45,3 %). Koukkula 1972, 351.
- ⁸²³ Lehtonen 1968, [22]; myös Tommila 1958, 289; Hämynen 1986, 119-120; Wilmi 1988, 325; Mäkelä 1989, 226-227; Partanen 2004, 82, 83, 85; Piilahti 2007, 232.
- ⁸²⁴ Hämynen 1986, 121.
- ⁸²⁵ Tommila 1958, 289; Lehtonen 1968, [30]; Markkanen 1983, 375; Hämynen 1986, 120; Wilmi 1988, 324; Wirilander 1989, 139; Partanen 2004, 82.
- ⁸²⁶ Ylikangas 1968, 26; Ylikangas 1973, 408. Lainaus Partanen 2004, 83. Heikki Ylikankaan mukaan kosiomatkan pituus on suoraan verrannollinen sulhasen säätyaseman korkeuteen eli rikkaat ja arvolliset naivat kaukaa; köyhät ja vähäväkiset ottivat kumppaninsa läheltä. Lainaukset Ylikangas 1968, 26 ja 1973, 408. Ks. myös Koukkula 1972, 353; Heikinmäki 1981, 24-25; Mäkelä 1989, 228; Partanen 2004, 83-86; Piilahti 2007, 224 ja 360 Taulukko C. Ilmiö on itse asiassa ajasta ja paikasta riippumaton. Ny-

Taulukossa 33 on ruotsalaissotilaiden avioliitot, jotka on solmittu Suomessa vuosina 1722–1730 ja joista on selvinnyt enemmänkin kuin vain morsiamen nimi.⁸²⁷ Pääosa (N = 83) 107 vihkitiedosta on peräisin seurakuntien vihittyjen luetteloista, loput muista lähteistä.⁸²⁸ Avioliittoja solmittiin jonkin verran vielä 1730-luvulla, mutta niiden merkitys ruotsalaissotilaiden maahanjääntiä selittävänä tekijänä on vähäisempi. Ne ovat paremminkin seurausta jo tapahtuneesta osittaisesta akkulturaatiosta.

TAULUKKO 33 Sotilaiden maantieteellinen avioliittokenttä 1722–1730

	Rakuunat		Sotamiehet		Yhteensä		Tunnetuista	Koko väestöstä
	N	%	N	%	N	%	%	%
Omakylä	16	37,2	29	45,3	45	42,1	49,5	25,9
Vieraskylä	13	30,2	21	32,8	34	31,8	37,4	43,4
Vieraspitäjä	7	16,3	5	7,8	12	11,2	13,2	12,2
Ei tietoa	7	16,3	9	14,1	16	15,0		18,4
Yhteensä	43	100	64	100	107	100	100	100

Lähde: Tietokanta.

Huom! Viimeinen sarake sisältää vastaavan jakauman kohorttipitäjien koko väestöstä.

Rakuunat valitsivat morsiamensa useammin (16 %) naapuripitäjistä kuin sotamiehet (8 %). Muutenkin rakuunoiden avioliittokenttä on painottunut voimakkaammin sijoituskylän ulkopuolelle kuin sotamiesten avioliittokenttä. Pitäjän sisäiset avioliitot sitä vastoin jakautuivat lähes puoliksi oman kylän ja pitäjän muiden kylien kesken. Rakuunoiden morsiamista 37 % oli kotoisin samasta kylästä kuin rakuuna itse ja 30 % jostain pitäjän toisesta kylästä. Sotamiehet puolestaan näyttävät valinneen aviokumppaninsa selvästi useammin sijoituskylästään kuin pitäjän muista kylistä. Sotamiesten morsiamista 45 % oli samasta kylästä kuin sotamies itse ja 33 % jostain toisesta kylästä. Tämä selittynee sotamiesten/ruotalojen alhaisemmasta statuksesta suhteessa rakuunoi-

kyaikojen sosiologinen tutkimus on päätyntä samankaltaiseen tulokseen; kuntien sisäiset avioliitot ovat runsaimmat siellä, missä elintaso on alhainen ja sosiaalinen sidonnaisuus suuri. Haavio-Mannila 1963, 14.

⁸²⁷ Rippikirjojen perusteella voidaan päätellä Suomessa solmitun taulukoitujen 107 avioliiton lisäksi useita avioliittoja, mutta näiden avioliittojen solmimisajankohta, morsiamen kotipaikka ja morsiamen sosiaalinen tausta ovat jääneet selvittämättä. Avioliittojen luokittelu ei näin ollen ole mahdollista.

⁸²⁸ Loput 24 vihkitietoa ovat peräisin tuomiokirjoista (12), kirkonarkistojen rippikirjoista (5), muuttokirjoista (1), kuolleitten luetteloista (1), perukirjoista (1), konsistorin arkistosta (2) ja kirjallisuudesta (2).

hin/rustholleihin; mitä alhaisempi säätyasema, sitä lyhyemmän matkan päästä aviokumppani haettiin.

Sotilaiden avioliittokentälle oli ominaista myös, että se oli paikallisväestöä selvästi kyläkeskeisempi. 1720-luvulla solmituista hämäläisistä avioliitoista neljännes (26 %) solmittiin samasta kylästä kotoisin olleen sulhasen ja morsiamen kesken, kun vastaava luku ruotsalaisten sotilaiden osalta oli yli 16 prosenttiyksikköä suurempi eli 42 %, sotamiesten osalta jopa yli 19 prosenttiyksikköä suurempi.⁸²⁹ Ero ei selity yksin sotilaiden alhaisemman sosiaalisen aseman perusteella, vaan osoittaa lainasotilaiden ja erityisesti lainasotamiesten elinpiirin keskittyneen muuta väestöä voimakkaammin omiin asumakyläihin; heidän liikkuvuutensa oli siis vähäistä ja parisuhteiden muodostuminen keskittyi sijoituskyläihin.

Voimakasta kylän sisäistä avioitumista on selitetty yleensä sillä, että kyläyhteisön kannalta vieraan kanssa naiminen merkitsi ryhmän jäsenen menettämistä toiselle ryhmälle.⁸³⁰ Ruotsalaissotilaat, jotka olivat kyläyhteisöön saapuneita muukalaisia,⁸³¹ hyväksyttiin kuitenkin kyläyhteisön jäseniksi. He olivat haluttuja aviopuolisoita siksi, ettei heillä ollut sukulaisuussuhdetta kyläläisiin. Kylän sisäiset riidat eivät muodostuneet esteeksi, joten ruotsalaissotilaat kelpasivat vävyiksi kaikkiin kylän taloihin. Toisaalta kyläyhteisöillä oli voimakas tarve puolustaa omaa elinvoimaisuuttaan ja naittaa sopivien sulhaskandidaattien puuttuessa omat tyttärensä ja leskensä kuin ”taivaan lahjana” kyläyhteisöön saapuneille ruotsalaissotilaille mieluummin kuin että nämä olisivat jääneen naimattomiksi.⁸³²

Seurakuntien vihittyjen luettelot paljastavat harvoin morsiamen sosiaalisen taustan. Yleisin vihittyjen luettelossa mainittu morsiamen asemaa kuvaava nimike on piika, mikäli sitä ylipäättänsä on edes merkitty näkyviin.⁸³³ Nimike, vaikka se onkin usein todellisuutta avioitumishetkellä myös sen toisessa merkityksessä – palvelija –, ei välttämättä kuvaa morsiamen sosiaalista asemaa/taustaa vaan hänen siviilisäätyään. Se on aikakaudelle tyypillinen nimike usein vieraalla palveluksessa olevalle naimaikäiselle nuorelle naiselle, eikä sen perusteella ole mahdollista määrittää morsiamen sosiaalista taustaa.⁸³⁴ Piika-

⁸²⁹ Yksittäisten pitäjien avioliittokenttien voimakkaaseen vaihteluun vaikuttaa pitäjien kylärakenne ja se, miten kylät nivoutuvat kulkuyhteyksiensä suhteen toisiin. Esimerkiksi Asikkalassa, Nastolassa ja Sahalahdella kylän sisäisten avioliittojen määrä oli vähintään 40 % kaikista avioliitoista, kun taas Längelmäellä niiden määrä jäi 10 % tienoille ja Janakkalassa vain 5 % tienoille.

⁸³⁰ Lehtonen 1968, 27–28.

⁸³¹ Karonen & Lamberg 2005, 44.

⁸³² Vrt. Ylikangas 1973, 408.

⁸³³ Morsiamen sosiaalista asemaa kuvaavat merkinnät puuttuvat lähes kaikilta Asikkalassa vuosina 1722–1730 vihityiltä morsiamilta, ei edes morsiamen mahdollista leskeyttä ole ilmoitettu kuin kahdessa satunnaisessa tapauksessa. Vastaavien puutteellisten merkintöjen suhteellinen osuus Nastolan vihityissä on 72% ja litin vihityissä 42%. Sitä vastoin Janakkalan, Jämsän, Orimattilan ja Sääksmäen vihittyjen luetteloissa puutteet ovat selvästi vähäisempiä; Jämsä 11 %, Janakkala 5% ja Sääksmäki 5% ja Orimattila 2,5%. Vrt. Piilahti 2007, 207–208; Sirén 1999, 119 nootti 57; Ylikangas 1968, 21; Ylikangas 1973, 402–403.

⁸³⁴ Vrt. mm. Niemelä 1990, 56; Toivanen 2005, 59; Piilahti 2007, 208; Miettinen 2012, 81, 110, 173, 200, 202. Sanalla piika on myös toinen merkitys; palkkapiika eli palvelija.

nimikettä täydentäviä lisäepiteettejä, kuten talollisentytär tai sotilaantytär, ei vihittyjen luetteloissa esiinny.⁸³⁵ Lesket on luokiteltu siviilisäädyn – leski – mukaan siitäkin huolimatta, että muu lähteistö on paljastunut osan osalta myös heidän leskeyttä edeltäneen sosiaalisen asemansa.⁸³⁶

Taulukkoon 34 on koottu ne ruotsalaisotilaiden avioliitot, jotka on solmittu Suomessa vuosina 1722–1730 ja joista on selvinnyt enemmänkin kuin vain morsiamen nimi. Morsiamet on luokiteltu sosiaalisen aseman/siviilisäädyn mukaan. Luokittelussa on tyydyttävä jakoon: säätyläistö, talollisväestö, sotilaat, lesket, piikat, muut, ei tietoa, sillä vihittyjen luettelot eivät mahdollista hienojakoisempaa luokittelua.⁸³⁷ Jakauma on laskettu vertailun vuoksi myös tunnetuista tapauksista.

TAULUKKO 34 Sotilaiden sosiaalinen avioliittokenttä 1722–1730

Morsiamen asema/ siviilisäätty			Tunnetuista N = 80
	N	%	%
Säätyläinen	6	5,6	7,5
Talollisen tytär	19	17,8	23,8
Sotilaan tytär	1	0,9	1,3
Leski	19	17,8	23,8
Piika	34	31,8	42,5
Muu	1	0,9	1,3
Ei tietoa	27	25,2	..
Yhteensä	107	100	100

Jari Niemelän Ruotsinajan loppupuolelle Satakuntaan sijoittuva tutkimus päätyi hyvin erilaiseen tulokseen.⁸³⁸ Muuttamalla Niemelän hienojakoisempaan

Toivasen mukaan sen sanan vahvempi merkitys oli kuitenkin *tyttö*. Käsitteen *piika* eri merkityksistä enemmän Toivanen 2005, 58–60.

⁸³⁵ Vrt. Ylikangas 1973, 403; Partanen 2004, 80; Piilahti 2007, 208. Myös Niemelä 1990, 56; Toivanen 2005, 59; Piilahti 2007, 208; Miettinen 2012, 202 ja 231.

⁸³⁶ Leskistä (N = 19) kuusi oli sotilaan leskeä, kaksi manttaalimiehen leskeä, yksi hylätty sotilaanvaimo, yksi renginleski ja loput yhdeksän tarkemmin määrittämätöntä leskeä.

⁸³⁷ Vihittyjen luetteloiden perusteella tehtävä hienojakoisempi luokittelu tulee mahdolliseksi vasta myöhemmin 1700-luvulla. Vrt. Ylikangas 1973, 402–403; Piilahti 2007, 208.

⁸³⁸ Niemelä 1990, 57 Taulukko 7. Päiviö Tommila on sotilasperheiden jäsenten aviokäytäytymistä Nurmijärvellä 1760–1800 tutkiessaan havainnut, että sotilasperheiden jäsenistä 18 % avioitui talonpoikaisluokkaan, 4 % säätyläistöön, 65 % torppariluokkaan, 4 % palkollisluokkaan, 6 % sotilasluokkaan ja 4 % käsityöläisluokkaan kuuluvan sulhasen tai morsiamen kanssa. Tommila 1958, 294 Taulukko 54. Koska Tommilan luvut sisältävät myös sotilaiden vävyjen sosiaalisen aseman, ei hänen saamaa tulosta ole mahdollista verrata tässä tutkimuksessa saatuun tulokseen. Lisäksi Nurmijärvi oli

luokitteluun perustunut tulos tässä käytetyn luokituksen mukaiseksi, saadaan seuraava jako: Säätyläinen 0 %, talollisen, lampuodin tai torpparin tytär 31 %, sotilaantytär 15 %, leski, 1,4 %, piika 14 %, muu 11 %, ei tietoa 28 %.⁸³⁹ Suurimmat erot ovat tällöin jo aiemmin mainittu säätyläistön puuttuminen kokonaan ja sotilaiden tyttären selvästi suurempi osuus sekä leskien ja piikojen vähäisyys. Leskien ja piikojen osalta erot ovat seurausta suuren Pohjan sodan ja ruotsinajan lopun lähteiden erilaisesta kerrontatavasta. Mutta miksi tavallisten sotilaiden tyttäret puuttuvat lähes kokonaan? Ilmeinen selitys siihen on, että heidät on merkitty vihittyjen luetteloissa piioiksi. Ainoa tapaus, jossa lainasotilaan puoliso osoittautui sotilaan tyttäreksi, ilmeni muista lähteistä.

Säätyläistön suuri osuus on kuitenkin huomioitava, kun 1700-luvun avioituminen oli melko tiukasti sitoutunut omaan sosiaaliryhmään.⁸⁴⁰ Virkatalo-oikeuden haltijoina rakuunakorpraaleilla oli suurimmat mahdollisuudet löytää aviopuolisonsa säätyläistön keskuudesta; rakuunakorpraali Johan Henrik Berg avioitui luutnantti Anders Eqvistin tyttären Eva Katarinan kanssa ja rakuunakorpraali Jonas Abbour Hattulan kappalaisen Matias Favorinin tyttären Kristinan kanssa.⁸⁴¹ Se, että näin tapahtui myös tavallisten sotilaiden kohdalla, onkin harvinaisempaa. Rakuuna Jonas Nyberg avioitui väapelintytär Elina Backmanin kanssa, sotamies Matts Ekenberg kappalaisentytär Brita Andersintytär Fabrician kanssa, sotamies Lars Söderberg kappalaisen kälyn Sofia Elisabet Arenian kanssa ja rakuuna Carl Wahlberg rusthollinsa edesmenneen haltijan, katselmuskirjuri Fromholt Rönnbergin tyttären Marian kanssa.⁸⁴² Myös jalkaväkikorpraali Petter Hagmarckin molemmat, tosin vasta 1730-luvulla vihityt vaimot edustivat suomalaissäätyläistöä. Hagmarck oli käsityöläisen poika, joten hänen säätyläisavioliittoihin vaikutti se, että hän oli vakiinnuttanut asemansa aliupseerina ja kuului paikallisyhteisöjen näkökulmasta puustelliherrojen säätyyn. Yleensä säätyläismorsiamet edustivat alemmaa säätyläistöä. Mutta säätyero saattoi olla huomattava; vasta eronsa yhteydessä korpraalin arvon saanut rakuuna Didrik Blomberg solmi toisen avioliittonsa vuonna 1747 aateliin kuuluneen Ottiliana Tauben kanssa.⁸⁴³

vuosisadan jälkipuoliskolla huomattavan torpparikas pitäjä, kun taas torppien määrä Hämeessä 1720–1730-luvuilla oli vielä vähäinen.

⁸³⁹ Niemelän tulos jonkin verran luokittelua tiivistäen oli seuraava: Tunnetuista sotilaiden puolisoista talonpoikaistaustaisia oli lähes puolet (48,9 %), ruotusotilaan tyttäriä neljännes (26,0 %) lampuotien, torpparien ja käsityöläisten tyttäriä yksi kymmenestä (11,7 %) ja loput pitäjien irtainta väestöä. Niemelä 1990, 57 Taulukko 7.

⁸⁴⁰ Wirilander 1946, 41; Markkanen 1983, 373; Miettinen 2003, 16; Toivanen 2005, 140; Piilahti 2007, 205; Miettinen 2012, 194–198 ja 197 taulukko 9.

⁸⁴¹ Tietokanta.

⁸⁴² Taulukossa 6.4. on koottuna ainoastaan ne avioliitot, jotka on solmittu varmuudella Suomessa vuosina 1722–1730. Myöhemmin solmituista avioliitosta sekä vihkipaikan suhteen epävarmoista avioliitoista löytyy lisää säätyläisavioliittoja. Korpraali Petter Hagmarckin, joka avioitui vasta 1730-luvun alkupuolella molemmat puoliset, Katarina Björkell ja Brita Kristina Bure, edustivat säätyläistöä. Korpraali, sittemmin varumestari Didrik Bauman solmi ensimmäisen avioliittonsa 1730-luvun alussa ratsumestariintytär Hedvig Charlotta Bröjerin kanssa ja toisen avioliittonsa 1740-luvun lopulla aatelisen luutnantintytär Anna Sofia Allongrenin kanssa.

⁸⁴³ Carpelan III (1965), 1162–1163.

Osa säätyläisavioliitoista selittyy miesten omilla taustoilla. Korpraaliksi si-
joitettu, sittemmin varusmestariksi ylennetty Didrik Bauman oli kappalaisen
poika. Bauman avioitui ensimmäisen kerran 1730-luvun alussa tunnettuun
asikkalalaiseen sotilassukuun kuuluneen Hedvig Charlotta Bröijerin kanssa ja
sittemmin toiseen avioonsa aatelisen Anna Sofia Ållongrenin kanssa.⁸⁴⁴ Ra-
kuunakorpraali Jonas (Carl Jonas) Abbourin isä oli puolestaan laivaston kap-
teeni, eli upseeri, joten oli luontevaa, että myös hän valitsi puolisonsa säätyläis-
töstä.⁸⁴⁵

Taustalla olivat myös naimaikäisten miesten puute ja mahdollisesti köy-
hyysloukkuun ajautuneen säätyläistön, etenkin säätyläisleskien tarve naittaa
perheen taloutta rasittavat naimattomat tyttäret. Sahalahden kirkkoherran me-
nehdyttyä isonvihan aikana leski jäi lapsikatraansa kanssa yksin. Seuraajiksi
nimitetyt uudet kirkkoherratkaan eivät koituneet perheen pelastukseksi, sillä
ensimmäinen heistä ei ottanut virkaa vastaan ja seuraajakin oli jo Sahalahdelle
tullessaan naimisissa.⁸⁴⁶ Perheen tytär naitettiin sittemmin 1730-luvulla Luopi-
oisissa palvelleelle sotamies Olof Söderbergille.⁸⁴⁷

Miehet elivät ja asuivat rustholliensa ja ruotutalojensa välittömässä piiris-
sä, joten parisuhteita syntyi helposti palveluspiikojen ja itsellisväen tyttärien
lisäksi talon oman väen naimattomien tyttärien kanssa. Toivaalan Eerolan ra-
kuuna Anders Ugglan Tuuloksessa, Virmaalan rusthollin rakuuna Nils Spring-
man Padasjoella, Ikaaloisten Kinnarin rusthollin rakuuna Didrik Blomberg Va-
najassa ja Uskelan Puhtilan rakuuna Carl Wahlberg Hollolassa avioituivat rust-
hollarinsa tyttären kanssa. Vastaavasti ruotusotamiehistä Anders Åman Asik-
kalasta ja sotamies Nils Wittling Jämsän Saloisista naivat ruotutalollisensa tyttä-
ren.⁸⁴⁸ Seuraavaan nelikenttään on koottu 1722–1730 solmitut avioliitot, joissa
morsian on ollut rusthollarin tai ruotutalollisen tytär.⁸⁴⁹

	Rakuuna	Sotamies	Yhteensä
Rusthollari	4	1	5
Talollinen	4	10	14
Yhteensä	8	11	19

Khin neliö -testi: $X^2 = 4,00$; $df = 1$; $p = 0,046$.

⁸⁴⁴ Asikkalan vihityt 1731; Backström 1987, 67–68.

⁸⁴⁵ Blomqvist 2/2000, 9.

⁸⁴⁶ Kotivuori 2005, #4396, #4677.

⁸⁴⁷ Tietokanta. Varsinaista vihkimerkintää ei ole löytenyt, vaikka todennäköisen vihki-
seurakunnan vihittyjen luettelot ovat tallella.

⁸⁴⁸ Tietokanta.

⁸⁴⁹ Rakuunat Didrik Blomberg, Nils Springman, Anders Ugglan ja Carl Wahlberg (4) sekä
sotamiehistä Johan Frimodig (1) avioituivat rusthollarin tyttären kanssa ja rakuunat
Johan Cr. Francke, Anders Siöwall, Israel Tunman ja Nils Dagström (4) sekä sotamie-
het Erik Björkman, Petter Bäckman, Anders Forsman, Måns Kallerman, Lars Meijer,
Nils Wittling, Anders Åman, Matts Åman ja Nils Åman (9) talollisen tyttären kanssa.

Nelikenttäänalyysi paljastaa, että rakuunat naivat rusthollarien tyttäriä ja sotamiehet ruotutalollisten tyttäriä. Olkoonkin, että aineisto on edustavuudeltaan vähäinen.

Talollisten tyttärien naiminen oli sotilaille taloudellisesti edullista. Talollinen Risto Juhonpoika Orimattilan Kuivannosta lupasi rakuuna Johan Christopher Franckelle myötäjäisinä tyttärensä äidin perintönä kaiken sen, jonka äiti oli aikanaan Risto Juhonpojan kanssa avioituessaan tuonut taloon. Perintöön kuuluivat lehmä, neljä lammasta, hopeasormus, kaksi pientä karitsaa, kaksivuotias hieho, kirves, viikate, kaksi markkaa kuparia, välly ja villapeite. Lisäksi Risto Juhonpoika oli luvannut omasta puolestaan yhden aitan ja hevosen. Loppuunkuluneiden vällyn ja villapeitteen sijasta hän antoi raanun, mutta unohti pian häiden jälkeen luvanneensa myös hevosen.⁸⁵⁰ Sotamies Ander Forsman Asikkalasta sai avioliiton solmimista seuranneena vuonna edesmenneen vaimonsa perintöosuutena kolmevuotiaan härän, yhden lampaan, yhden pukin, yhden vuohen ja vaimolle kuuluneet vaatetavarat, joskin vasta käräjäoikeuden jälkeen.⁸⁵¹

Toisinaan sotilaiden naimakaupoille asettamat odotukset olivat ylimitoitettuja. Ala-Hollolan komppanian tuoloislaisen Toivaalan Eerolan rusthollin rakuuna Anders Ugglä, joka nai edesmenneen talonpoikaisen rusthollarin Juho Gabrielinpoika Eerolan tyttären, päätti pian helmikuussa 1726 saamansa eron jälkeen palata takaisin Ruotsiin ja ryhtyi vaatimaan itselleen oikeusteitse vaimonsa perintöosuutta. Oikeudessa tehdyn sopimuksen mukaan Ugglälle maksettiin aiemmin saatujen lisäksi 55 kuparitaalaria Ollinpäivään eli 29.7.1726 mennessä ja luvattiin kyyti joko Porvooseen tai Helsinkiin.⁸⁵² Ylä-Hollolan komppanian hollolalaisen Puhtilan rusthollin rakuuna, varakorporaali Carl Wahlberg avioitui edesmenneen säätyläisrusthollarin, katselmuskirjuri Fromholt Rönnbergin ja hänen vaimonsa Helena Hjuhlin tyttären Marian kanssa. Hän yritti sittemmin kepulikonstein saada haltuunsa rusthollin toista puolikas-ta vaatien ensin vaimonsa isänperintöä ja maksamalla sitten erään 30-vuotta vanhan velan Helena Hjuhlin puolesta häneltä lupaa pyytämättä. Wahlbergin vehkeilyt eivät johtaneet toivottuun tulokseen.⁸⁵³

Rakuunakorpraali Johan Henrik Bergin ja hänen perheensä vaiheet kietoutuvat vahvasti sittemmin Ahlajärven kartanona tunnetun entisen Raukolan perintöratsutilan nro 67 vaiheisiin. Raukolan omistaja ja Mälsän kruununutilan toisen puolen haltija luutnantti Anders Ekqvist omisti tilan vuodesta 1694.⁸⁵⁴ Kun luutnantti Anders Ekqvist ei korkean ikänsä takia enää kyennyt hoitamaan rusthollia ja kun luutnantin poika korpraali Krister Johan Ekqvist oli ilmoittanut haluttomuutensa ottaa vastuulleen rusthollia ja sen tuomaa taloudellista taakkaa kaikkine velkoineen, luovutti luutnantti Anders Ekqvist tilan 4.1.1727 tyttärelleen Eva Katarina Ekqvistille ja tämän miehelle rakuunakorpraali Johan (Henrik) Bergille ehdolla, että Johan Henrik Berg maksaa sekä tilan että Krister

⁸⁵⁰ Uudenkylän kesäkäräjät 18.–20.6.1723, 244–245.

⁸⁵¹ Asikkalan talvikäräjät 30.–31.1.1724, 331–332.

⁸⁵² Hauhon kesäkäräjät 1726, 449–449v.

⁸⁵³ Hollolan talvikäräjät 1727, 301v–302; talvikäräjät 1729, 48; syyskäräjät 1729, 200v–201; talvikäräjät 23.–26.2.1730, 49–50.

⁸⁵⁴ Jutikkala & Nikander 1945, 97.

Johan Ekqvistin silloiset velat.⁸⁵⁵ Tilan lainhuudatus ei sujunut ongelmitta. Käräjille ilmestyi Anders Ekqvistin veljenpoika Joakim Ekqvist ja vaati isänsä perintöosuutta Raukolasta.⁸⁵⁶ Kiista ratkesi kuitenkin rakuunakorpraalin eduksi ja kihlakunnanoikeus myönsi hänelle 20.11.1729 kiinnekirjan Raukolaan.⁸⁵⁷

Avioliitto talollisen tyttären kanssa loi sotilaille otollisen tilaisuuden sosiaaliseen nousuun. Naimalla talollisentyttären usea lainasotilas sai haltuunsa puolisonsa talon. Israel Tunmanista tuli rusthollari Akaassa naituaan naapurirusthollin Taipaleen Allin tyttären, Lars Meijerista talollinen Hauholla naituaan talollisentyttären Alvettulan Hykkyräisestä, Håkan Nederberg Hauholla naituaan talollislesken kirkonkylän Mikkolasta ja Hans Flinck naituaan talollisen kälyn Sysmässä.⁸⁵⁸ Heistä kaksi viimeainittua miestä saavuttivat talonisännyyden vauhdittamana lautamiehen aseman, Håkan Nederberg ylty jopa valtiopäivämieheksi.

4.6 Lesket

Leskien osuus lainasotilaiden tulevista puolisoista oli merkittävä, 18 % kaikista tapauksista ja 24 % selville saaduista tapauksista (taulukko 34). Suuren Pohjan sodan aikana leskeytyminen, ennen kaikkien nuorten vaimojen leskeytyminen, oli tavallista yleisempää; lähes puolet (9/19) leskistä oli varmuudella sotilaan-leskiä. Leskien osuus onkin suurempi kuin yleisesti esitetyt arviot heidän osuudesta avioliittomarkkinoilla, sillä näissä arvioissa vähintään toinen osapuolista, myös mies, oli leski.⁸⁵⁹

Kansanomaisen ajattelun mukaan yhteiskunnan perusyksikkö oli miehen ja naisen muodostama pari,⁸⁶⁰ ja leskien mahdollisuudet hoitaa yksin perheidensä taloutta olivat heikot.⁸⁶¹ Eryityisesti pienten lasten kanssa yksin jääneille äideille uudelleen avioituminen oli elämän jatkumisen ehto.⁸⁶² Leskeytyneen naisen oli luonnollista pyrkiä elämään uuden aviomiehen kanssa.⁸⁶³ Roderick Phillips painottaa teoksessaan *Putting asunder. A history of divorce in Western*

⁸⁵⁵ Urjalan talvikäräjät 18.–21.3.1727, sivunumeroimaton; Suvanto 1992, 196.

⁸⁵⁶ Suvanto 1992, 196.

⁸⁵⁷ 1. lainhuuto Sääksmäen talvikäräjillä 1727, 2. lainhuuto syyskäräjillä 1727 ja kolmas lainhuuto syyskäräjillä 1728. Ks. Sääksmäen tuomiokunnan ilmoitusasiat 1703–1733, 215–216, 219–220 ja 233–234. Laajemmin Vuorimies 2015, 34–35.

⁸⁵⁸ Tietokanta. Lars Meijeristä enemmän luvussa Käsityöläiset ja Hans Flinckistä ja Håkan Nederbergistä luvussa Paikkakunnan luottomiehiä.

⁸⁵⁹ On arvioitu, että ylipäättänsä noin neljännes solmituista avioliitoista oli sellaisia, joissa vähintään toinen osapuoli oli leski. Toivanen 2005, viite 485 s. 132.

⁸⁶⁰ Toivanen 2005, 132–135.

⁸⁶¹ Alkuaan Jyväskylään sijoitetun ja Lappeenrannan taistelussa menehtyneen ruotsalaissoitilas Anders Nymanin leski joutui lähettämään 7-vuotiaan poikansa Erik Andersinpojan Pohjanmaalle kasvattilapiseksi helpottaakseen omaa tilaansa ja taataksseen pojalleen paremmat elinolot. Vuorimies 2003, 155–156.

⁸⁶² Toivanen 2005, 138.

⁸⁶³ Toivanen 2005, 134–135, 155.

society (1988), että leskeytyneet vaimot pyrkivät ratkaisemaan syntyneen taloudellisen epävarmuuden avioitumalla mahdollisimman nopeasti uudestaan.⁸⁶⁴

Tutkiessaan leskeyttä 1700-luvun lopun Jämsässä Jenni Toivanen havaitsi, että leskinaiset naivat muita naisia useammin sosiaalisesti alaspäin, ja erityisesti sotilaat olivat Jämsässä leskien uudelleenavioitumispyrkimysten kohteina; vuosina 1750–1800 avioituneista naisleskistä joka kolmas avioitui joko palveluksessa olevan tai palveluksesta eronneen sotilaan kanssa.⁸⁶⁵ Saman havainnon on tehnyt Heikki Ylikangas selvittäessään lohjalaisten aviokäyttäytymistä vuosina 1741–1840: Ruotumiehet ja rakuunat taluttivat leskivaimoja vihkipallille aktiivisemmin kuin minkään toisen ryhmän miehet.⁸⁶⁶

Sodan poikkeusoloissa leskeytyneiden naisten kanssa avioituminen ei aina ollut mutkatonta. Perheniemen kartanon ratsumiehen Tuomas Puskin leski Kaarina Akselintytär Iitistä oli avioitumassa kartanoon sijoitetun ruotsalaisrakuuna Olof Ekelundin kanssa. Avioliitto edellytti kuitenkin valaehtoista todistusta siitä, että Kaarinan Venäjälle vankeuteen joutunut aviomies oli kuollut. Kaarina Akselintyttären pyynnöstä eräs eron saanut ratsumies Ernesti Nyström todisti oikeudessa, että ratsumies Tuomas Pusk oli kuollut Pietarissa. Ernesti Nyström oli eräiden ruotsalaisten vankien kanssa myös haudannut hänet.⁸⁶⁷ Sotilas Juho Mikonpoika Puskan leski Liisa Juhontytär Hauhon Sotjalasta oli aikeissa solmia avioliiton ruotsalaisrakuuna Johan Buskin kanssa. Kirkkoherra ei kuitenkaan suostunut vihkimään heitä ennen kuin Juho Mikonpojan kuolema osoitettaisiin virallisesti todeksi. Käräjillä annettujen todistajalausuntojen mukaan Juho Mikonpoika oli saanut Pälkäneen taistelussa musketinkuulan vasempaan sääreensä. Taistelun jälkeisessä sekasorrossa todistaja oli menettänyt yhteyden Juho Mikonpoikaan, eikä näin voinut varmuudella sanoa, oliko vihollinen surmannut Juho Mikonpojan vai oliko tämä joutunut vangiksi. Kun kukaan paikkakuntalaisista ei sittemmin ollut kuullut Juho Mikonpojasta mitään, eivätkä vankeudesta palanneet muutkaan sotilaat osanneet kertoa hänen kohtalostaan, oikeus katsoi asian loppuunkäsitellyksi ja myönsi Liisa Juhontyttäreille virallisen todistuksen miehensä katoamisesta. Rakuuna Johan Busk ja sotilaan-leski Liisa Juhontytär pääsivät avioon.⁸⁶⁸

⁸⁶⁴ Phillips 1988, 367. *The economic impact of the death of a spouse required an economic response and solution, and in traditional society this meant the rapid replacement of the dead spouse by means of remarriage.*

⁸⁶⁵ Toivanen 2005, 141–143 ja taulukko 2 sivulla 142. Vaikka talollisia tai torppareita oli sulhasmiehinä selvästi enemmän eli 58%, on sotilaiden osuus selvästi ylikorostunut. Toivanen 2005, 142. Lars Ericson on havainnut saman ilmiön myös Ruotsissa; sotilaat avioituivat usein leskien, erityisesti sotilaiden leskien kanssa. Ericson 2002, 159. Joskus naimakaupasta oli jopa tehty sopimus, jonka mukaan uusi ruotuun pestattava mies nai edeltäjänsä lesken: *”Som det hör Christenom till, att hava omvårdnad om änkor, så är allas vår åstundan, att ovannämnde Johan Ersson, sedan han blivit soldat för denna rote, ingår äktenskap med avlidne soldatens änka Christina Nordt, om hon därtill giver sitt samtycke och inga andra laga hinder emellan komma.”* Uplannin rykmentti v. 1791.

⁸⁶⁶ Ylikangas 1973, 406 (lainaus) ja taulukko sivulla 403. Taulukoiduista leskivaimoista 24,1 % avioitui sotilaan kanssa.

⁸⁶⁷ Uudenkylän talvikäräjät 12.–14.2.1724, 467–468.

⁸⁶⁸ Hauhon talvikäräjät 1.–3.3.1725, 451–453. Konsistori vahvisti oikeuden päätöksen 12.7.1725 ja myönsi Liisa Juhontyttäreille lopullisen oikeuden uuteen avioliittoon. HMA, PTA I Ca:1, Konsistorin istuntopöytäkirjat 1725–1733, 12.7.1725 § 5. Vastaavia

Hauholla ruotsalaissotilas oli avioitumassa Venäjälle viedyn manttaalmiehen vaimon kanssa ennen kuin tämä oli saanut virallisesti todistettua miehensä kuolleen. Keväällä 1720 manttaalmieheksi otetun alvettulalaisen talollisen Yrjö Matinpajan vaimo Anna Yrjöntyttä ja kylän ruotsalainen sotamies Olof Lustig syyllistyivät syksyllä 1723 salavuoteuteen. Sen seurauksena parille syntyi toukokuussa 1724 poika. Heillä oli myös tarkoitus avioitua keskenään. Avioliittoa ei kuitenkaan voitu solmia, koska Yrjö Matinpajan kohtalosta ei ollut varmuutta. Vasta keväällä 1725 Venäjältä palanneet toverit saattoivat kertoa Yrjö Matinpajan kuolleen lokakuussa 1720 matkalla Moskovasta Siperiaan.⁸⁶⁹ Näin avioliitto Olof Lustigin ja lesken kanssa saattoi toteutua.

4.7 Avosuhte vaihtoehtona avioliitolle

Avosuhteessa asuminen ei ollut suuren Pohjan sodan jälkeen ja ylipääntensä 1700-luvulla tavaton asia. Muun muassa Kiteellä todettiin vuonna 1739 olleen useita avopareja ja Pieksämäellä asuvat pariskunnat, joita ei tahdottu saada vihille, tuottivat pitkin 1700-lukua huolta pitäjän papistolle.⁸⁷⁰ Ruotsalaissotilaiden osalta avosuhteen taustalla oli useimmiten miesten aiemmin Ruotsissa solmittu avioliitto.

Sotamies Johan Berg Padasjoelta oli jättänyt puolisonsa ja lapsensa vuonna 1716 vaimonsa isäpuolen talouteen lähtiessään itse ensimmäiselle sotaretkelleen Norjaan. Sen jälkeen Bergillä ei ollut ollut tilaisuutta käydä vaimonsa luona ennen Suomeen laivausta. Suomeen tultuaan Berg yritti onnistumatta saada erään lippumiehen avustuksella kirjeitse yhteyttä vaimoonsa. Runsaan kymmenen vuotta Padasjoella perheettä elettyään Berg syyllistyi alkutalvesta 1733 salavuoteuteen nyystöläläisen Maria Aatamintyttären kanssa. Avopari tuomittiin seuraavilla talvikäräjillä ensikertaisesta salavuoteudesta, joten Johan Bergin avioliitto Ruotsissa ei tullut ilmi oikeudenkäynnin aikana.⁸⁷¹ Johan Bergin yhteiselo Marian kanssa jatkui tämän jälkeen ennallaan. Naimisiin he eivät menneet, mutta kanssakäyminen jatkui. Kahdeksan päivää Valpurinmessun jälkeen vuonna 1736 Maria synnytti toisen lapsen – pojan – Johan Bergille. Nyt selvisi myös se, että Johan Berg oli jättänyt perheensä Ruotsiin. Helmikuussa 1737 saatiin Ruotsista tieto, että Johan Bergin vaimo, joka tavoitettiin Frösthultin pitäjäsistä ja Långtibblen kylästä, oli edelleen elossa ja että hän oli paikallisessa pitäjän-

tapauksia mm. Luopioisista: manttaalmiehen leski Marketta Tuomaantytär ja ruotsalaisrakuuna Petter Lundberg. Hauhon kesäkäräjät 18.-21.5.1724, 591-592 tai Hollolas-ta: sotilas Risto Kaustin leski ja suntio Sakari Ollinpoika, Hollolan kesäkäräjät 10.5.1725, 558-559.

⁸⁶⁹ Hauhon kesäkäräjät 9.-12.6.1725, 672-675. Vrt. myös Koskimies 1960, 661.

⁸⁷⁰ Turpeinen 1981, 17.

⁸⁷¹ Lievä rangaistus viittaa siihen, että hänen kohdallaan olisi nojaututtu niihin naimisissa olleiden sotilaiden leuteraatiomääräyksiin, jotka kuningas oli antanut 1724. Asianmukaista pykälää ei löydy Padasjoen talvikäräjien renovoiduista pöytäkirjoista vuodelta 1734, mutta tämä tulee ilmi yksiselitteisesti sekä syyskäräjien 1736 että syyskäräjien 1737 käräjäpöytäkirjoista.

tuvassa suoritetuissa kuulusteluissa sikäläisen nimismiehen Nils Sahlgrundin ja kahden kirkkoväärtin läsnä ollessa ilmoittanut antavansa miehelleen anteeksi ja olevansa halukas ottamaan hänet edelleenkin miehekseen, mikäli korkea esivalta olisi niin armollinen häntä kohtaan. Ingrid Persdotter kirjoitti myös Johan Bergille Vesteråsissa 7.1.1737 päivätyin kirjeen, joka toimitettiin viranomaispostin mukana Bergille. Kun kirje oli luettu oikeudessa, Johan Berg ja Maria Aatamintytär pyysivät oikeudelta heille kuuluvaa rangaistusta, jotta he pääsisivät jälleen harjoittamaan hartautta. Molemmat tuomittiin tällä kertaa yksinkertaisesta huoruudesta sekä toistuvasta salavuoteudesta. Siitä huolimatta, että Johan Berg sai tiedon vaimonsa elossaolosta ja myös vaimonsa halusta antaa hänelle anteeksi, hän jäi Padasjoelle ja jatkoi ruotunsa sotilaana aina Lappeenrannan taistelussa 23.8.1741 tapahtuneeseen katoamiseensa saakka.⁸⁷² Johan Bergin ja Marian suhdetta voi pitää avosuhteena. Suhde olisi mitä todennäköisemmin johtanut avioliittoon, ellei Bergin Ruotsissa solmima avioliitto olisi ollut sen esteenä.

Avosuhde ei aina merkinnyt pysyvää suhdetta, kuten Johan Bergin ja Marian tapauksessa. Saattoi käydä niin, että lainasotilaan saatua eron hän palasi muutaman vuoden sijoituspaikkakunnallaan asuttuaan takaisin Ruotsiin ja jätti avoperheensä oman onnensa nojaan. Hartolan Koskipäähän sijoitettu naimisisä ollut rakuuna Petter Biugge ryhtyi pian paikkakunnalle saavuttuaan seurustelevaan erään Annika Juhontyttären kanssa. Parille syntyi ennen Mikkeliä 1724 poika, joka sai kasteessa isänsä mukaan nimen Petter. Vaikka Biugge sai eron rykmentistä jo 16.9.1727, hän ei palannut takaisin Ruotsiin jääneen vaimonsa Karin Pehrdsdotterin luokse, vaan jäi edelleenkin Koskipäähän. Kolme viikkoa ennen joulua 1732 Biuggelle ja Annikalle syntyi toinen yhteinen lapsi, tytär Margareta. Samoihin aikoihin Biugge oli hankkinut matkapassin Ruotsiin tarkoituksenaan hoitaa avioero ruotsalaisvaimostaan ja palata sen jälkeen takaisin Annikan luo, mikä viittaa suhteen vakavuuteen ja toiveeseen saada se myöskin virallistettua. Näin ei kuitenkaan käynyt. Lupauksestaan huolimatta Biugge ei palannut Hartolaan.⁸⁷³ Maria Laurintytär Hartolan Putkijärveltä oli kokenut saman muutamaa vuotta aiemmin. Hän ehti saada vuosina 1723 ja 1726 kaksi poikaa Herralan rusthollin rakuuna Zachris Kielling kanssa. Avosuhde päättyi Kiellingin häivyttyä paikkakunnalta pian syyskuussa 1727 saamansa eron jälkeen – ilmeisesti laillisesti vihityn vaimonsa Annika Nilsdotterin luokse Skoonen Skabersjöhön.⁸⁷⁴ Myös muissa maakunnissa syntyi samankaltaisia avosuhteita ruotsalaisotilaiden kanssa.⁸⁷⁵

⁸⁷² Padasjoen syyskäräjät 7.–13.9.1736; 910–911; syyskäräjät 19.–24.9.1737, 674–675v; Ala-Hollolan kihlakunnan syyskäräjien sakkoluettelo 1737.

⁸⁷³ Ei mainita Hartolan rippikirjoissa ja toisaalta Anna Juhontytär avioitui jo kesällä 1736 säämiskäntekijä Yrjö Matinpojan kanssa.

⁸⁷⁴ Sysmän kesäkäräjät 12.–14.7.1725, 57–58, kesäkäräjät 6.–9.6.1726, 109v–110 ja kesäkäräjät 20.–23.5.1728, 85v; HMA, UHLkA Ea 5, 216; KA 8200, 1254–1255, Ylä-Hollolan kihlakunnan sakkoluettelo 1731.

⁸⁷⁵ Uudenmaan läänin jalkaväkirykmentin ruotsalaisotilas Swen Ullgren ylläpiti Nurmijärvellä vuosikymmeniä kyläjuoruja ja synnytti toimillaan pitkäänkin paikkakuntalaisia puhuttaneita tarinoita. Ruotsiin vaimonsa jättäneelle Ullgrenille ja hänen avopuolisolleen syntyi Nurmijärvellä kaikkiaan viisi lasta. Lehto 1989, 187–189. Lehdon mainitsema sotamies Ullgren on Nurmijärvellä UJR:n Majurin komppaniaan si-

4.8 Avioero uuden parisuhteen virallistamisen edellytyksenä

Sotaisalla 1600-luvulla sotilaiden komennukset venyivät usein vuosien mittaisiksi. Miestään kotiin odottavat vaimot elivät vuosikausia epä tietoisina siitä, oliko heidän aviopuolionsa elossa. Tilanteeseen varauduttiin vuoden 1686 kirkkolaisissa; jos miehestä ei tiedusteluista huolimatta kuulunut mitään seitsemään vuoteen, saattoi sotilaan vaimo saada luvan uudelleen avioitumiseen.⁸⁷⁶ Odotusaikaa oli mahdollista myös tilanteen vaatiessa lyhentää. Kimmo Katajalan mukaan kyse ei ollut avioerosta vaan toisen osapuolen oikeudesta avioitua uudestaan lesken tapaan.⁸⁷⁷ Avioeron syyksi kelpuutettiin myös aviorikos, eritoten huoruus ja aviopuolison tahallinen hylkääminen.⁸⁷⁸

Ilmiö on itse asiassa ajasta ja paikasta riippumaton yleismaailmallinen ilmiö. Roderick Phillipsin mukaan sota-ajan avioliitoissa on nähtävissä viisi hallitsevaa erityispiirrettä: 1) solmitut avioliiton olivat tavallista useammin pika-avioliittoja, 2) avioliitoille oli ominaista puolisoiden pitkät erossaoloajat, 3) sootaan lähteneiden miesten ja kotiin jääneiden vaimojen syyllistyminen aviorikoksiin oli yleistä, 4) avioerojen määrä oli sota-aikana vähäinen ja 5) avioerojen määrä lisääntyi sodan jälkeen voimakkaasti.⁸⁷⁹

Oma erikoispiirre on havaittavissa suuren Pohjan sodan jälkeisessä Ruotsissa. Anders Jarlertin mukaan erityisesti vuosina 1720–1722 järjestettiin uudelleen suuri joukko sotavankeudesta palanneiden sotilaiden avioliittoja. Joillakin vankeudesta palanneilla miehillä oli mukanaan uusi vaimo, joidenkin miesten vaimo taas oli avioitunut miehensä poissa ollessa toisen miehen kanssa.⁸⁸⁰ Tavallisesti vakaa avioliittoinstituutio oli tavalla tai toisella sekavassa tilassa. Vastaavalainen avioeroaltis väestöryhmä oli merimiehet. Niin Sami Mahkonen kuin Pirita Frigren ovat havainneet avioerojen olleen 1800-luvulla merimiesten kohdalla poikkeuksellisen yleisiä muihin väestöryhmiin verrattuna. Yleisimmät syyt olivat myös samansuuntaisia: hylkääminen ja puolison syyllistyminen miehen poissa ollessa aviorikokseen.⁸⁸¹

joitettu ruotsalaissoitilas Swen Persson Uhlgren. Uhlgren ja hänen Maijansa vihittiin sittemmin Lopella 3.4.1743 lailliseen avioliittoon. Hiski, Lopen vihityt 1743.

⁸⁷⁶ Myös Englannissa puolionsa vaiheista seitsemään vuoteen tietämätön osapuoli saattoi mennä uudestaan naimisiin. Phillips 1988, 370.

⁸⁷⁷ Katajala 2001, 117. Jos kateissa ollut puoliso palasi ja pystyi osoittamaan, ettei hänellä ollut mahdollisuuksia tiedottaa itsestään, olisi toinen avioliitto ollut niin vaadittaessa mahdollista mitätöidä.

⁸⁷⁸ Mahkonen 1980, 29, 42; Katajala 2001, 112; Saarimäki 2010, 178. Pasi Saarimäen 1800-luvun aineistossa yleisimmät avioerohakemusten perusteet olivat juuri huoruus ja hylkääminen; huoruuden osuus oli 68 % ja hylkäämisen 23 %. Saarimäki 2010, 173.

⁸⁷⁹ Phillips 1988, 516–524; Jarlert 2001, 55–56, 94.

⁸⁸⁰ Jarlert 2001, passim.

⁸⁸¹ Mahkonen 1980, 67–8, erityisesti taulukko 5 sivulla 67, 78–79; Pirita Frigren, käsikirjoitus, luku 4. Julkaisujankkohta 2015.

Perinteisesti hyväksyttäviä avioeron perusteita Ruotsin valtakunnassa olivatkin aviollinen uskottomuus ja omavaltainen hylkäys, jotka sisältyivät niin vuoden 1571 kirkkojärjestykseen kuin vuoden 1686 kirkkolakiin.⁸⁸²

Työnjako kirkon ja maallisen vallan välillä oli ennen vuoden 1734 lakia selvä. Ensin kirkon viranomaiset yrittivät sovittaa puolisoitten välejä. Mikäli sopuun ei päästy, asia käsiteltiin käräjillä.⁸⁸³ Sieltä hakija sai todistuksen, jossa selvitettiin eron perusteet ja käräjillä ilmenneet eroa puoltavat tosiasiat. Todistus toimi sittemmin päätöksenteon aineistona piispalle ja konsistorille, joilla oli lopullinen päätösvalta. Konsistorin antamassa erokirjassa hakijalle myönnettiin oikeus avioitua uudestaan. Sen sijaan aviorikkojalle ei annettu lupaa uudelleen avioitumiseen ennen kuin eroa hakenut osapuoli oli solminut uuden avioliiton tai kuollut.⁸⁸⁴ Tilanne johti väistämättä siihen, että aviorikkojan uusi parisuhde saattoi toteutua ainoastaan avosuhteena. Vihkiminen olisi johtanut papiston osalta virkavirheeseen.

Vuoden 1734 lain astuttua voimaan, tuomiovalta siirtyi alioikeuksille. Avioero tuli lopulliseksi myös siitä riippumatta antoiko tuomiokapituli erokirjan vai ei, joten tuomiokapitulilla ei enää vuoden 1734 lain voimaan astuttua ollut toimivaltaa avioerokysymyksissä.⁸⁸⁵

Ruotsalaissotilaiden avioerohakemukset olivat useimmiten seurausta Ruotsiin jääneen puolison syyllistymisestä huoruuteen. Korpraali Erik Enstedt Padasjoelta sai talvikaudella 1724–1725 seurakuntansa kirkkoherralta tiedon siitä, että hänen vaimonsa Maria Wallin oli jo joitakin aikoja syyllistynyt huoruuteen. Asiasta tuohtuneena Enstedt vaati keväällä 1725 Porvoon tuomiokapitulilta laillista eroa vaimostaan.⁸⁸⁶ Samasta syystä rakuuna Hans Flinck Sysmässä sai 1720-luvun lopulla eron Ystadiin jääneestä vaimostaan. Flinckin saama avioero mahdollisti myös hänen Suomessa syntyneen parisuhteen laillistumisen.⁸⁸⁷

Säätyläisrakuuna Sven Grönbergin avioliitto ja sen purku Ruotsiin jääneen vaimon syyllistyttyä huoruuteen sisälsi moninaisia vaiheita, jotka omalta osaltaan kuvaavat pitkittyneen sota-ajan vaikutusta muuten suhteellisen vakaaseen avioliittoinstituutioon. Grönbergin ja hänen ruotsalaisvaimonsa välinen avioliitto solmittiin juonitellen Grönbergin juopottelua hyväksikäyttäen.⁸⁸⁸ Kaikki alkoi siitä, kun Filipstadin kirkkoherran, rovasti Ingmar Tingwallin nimeltä mainitsematon porvarispoika syyllistyi salavuoteuteen erään Margareta Nilssonin kanssa niin, että parille syntyi avioton lapsi. Kiusallisen ongelman peittelemiseksi rovasti Tingwall vihki Margareta Nilssonin päihtyneenä olleen sääty-

⁸⁸² Mahkonen 1980, 29, 33; Pylkkänen 1991, 88; KL 16 Cap. § 6 (uskottomuus) ja 16 Cap. § 8-9 (hylkääminen). Vastaavasta vuoden 1734 lain naimakaaren 13 Cap. § 1 (uskottomuus) ja 13 Cap. § 4 ja § 6 (hylkääminen).

⁸⁸³ Mahkonen 1980, 30; Katajala 2001, 112–113; Saarimäki 2010, 173.

⁸⁸⁴ Mahkonen 1980, 33 viite 17; Katajala 2001, 112–113. Myös Saarimäki 2010, 78.

⁸⁸⁵ Mahkonen 1980, 29, 31–32; Pylkkänen 1991, 89. Vrt. Saarimäki 2010, 173.

⁸⁸⁶ HMA, PTA I, Da:3, Kirjekonseptit 1725–1729, Porvoon konsistori Strängnäsins konsistorille 4.4.(1725). Ks. myös Vuorimies 2003, 134 ja 173.

⁸⁸⁷ HMA, PTA I, Da:3, Kirjekonseptit 1725–1729, Porvoon konsistori Lundin konsistorille 3.5.1728.

⁸⁸⁸ Vuorimies 2003, 136–138.

läisrakuunansa kanssa. Tämä tapahtui keväällä 1717. Grönberg ei ehtinyt viettää kuin yhden yön vastaviihityn vaimonsa vieressä, kun joutui jo lähtemään rykmenttinsä mukana Norjaan. Sieltä palattuaan hänet sijoitettiin aluksi Värmlantiin 12 peninkulman päähän Filipstadista, komennettiin sen jälkeen sinne ja tänne ja lopulta Örebron seudulle, josta hänet marssitettiin Rådmansöhön ja laivattiin Suomeen. Vaimostaan hän ei eräistä kirjeitse tapahtuneista yhteydenottoyhteyksistä huolimatta ollut saanut sitten vihkimisen mitään tietoa.

Padasjoella Sven Grönberg kihlasi erään Marketta Eerikintyttären antamalla tälle tinasormuksen ja lupauksen rahasta ja myssykankaasta. Tämän jälkeen Grönberg tivasi useita kertoja komppanianpäälliköltään vihkimiseen tarvittavaa avioliittolupaa, muttei pystynyt vakuuttamaan tätä esteettömyytensä suhteen. Padasjoella oltiin yleisesti siinä uskossa, että Grönberg olisi ollut naimaton. Kun Sääksmäen komppaniasta levisi huhuja Grönbergin mahdollisesta avioliitosta, hän oli asiaa peitelläkseen todennut aluksi, että hänellä oli morsian Ruotsissa, mutta ymmärsi lopulta myöntää olleensa naimisissa.

Oikeus pyrki tämän jälkeen varmistamaan viranomaisten välityksellä sen, elikö Grönbergin vaimo Ruotsissa ja saamaan vahvistus Grönbergin väitteisiin vihkimisen suorittaneelta rovasti Tingwallilta.⁸⁸⁹ Vastausta odotellessa Grönberg vietiin arestiin Hämeenlinnan vankilaan. Ruotsista tullut tieto vahvisti Grönbergin avioliiton. Oikeus tuomitsi Grönbergin kaksinnaimisesta kuolemaan.

Kävi kuitenkin ilmi, että Grönbergin vihitty vaimo Margareta Nilsson oli syyllistynyt joulukuussa 1721 huoruuteen. Turun hovioikeus, jolle asia joka tapauksessa siirtyi tarkistettavaksi, kumosi alioikeuden päätöksen. Asia kääntyi näin Grönbergin eduksi. Hovioikeus myös näki kohtuulliseksi *edesauttaa* Grönbergin ja Marketta Eerikintyttären avioliittohanketta ja kehotti kääntymään tuomiokapitulin puoleen.

Sven Grönberg ja Marketta Eerikintytär matkustivat pian tämän jälkeen Porvooseen ja anoivat 15.1.1726 tuomiokapitulilta lupaa avioitua keskenään. Tuomiokapituli suhtautuikin asiaan myönteisesti. Se piti erehdyksenä ainoastaan sitä, ettei Grönberg ollut hankkinut jo aikaisemmin eroa huoruuteen sortuneesta vaimostaan, mutta ennen päätöksentekoa se halusi saada hovioikeudelta tiedon Grönbergille langettavasta lopullisesta rangaistuksesta. Jostain syystä hovioikeuden vastaus viipyi ja tuomiokapituli joutui uudistamaan kyselynsä kesän kynnyksellä. Samalla se ilmoitti Padasjoen kirkkoherra Anders Orraeukselle, että Grönbergin tuli olla kärsivällinen ja odottaa monenlaisten asioiden vaivaaman oikeuden päätöstä. Hovioikeus antoi lopullisen päätöksensä pian tämän jälkeen 25.5.1726 tuomiten Grönbergin sakkoihin. Päätöksen mukaan Grönbergin ainoa rikos oli se, kuten jo tuomiokapitulikin oli todennut, ettei hän ollut hakenut laillista eroa edellisestä vaimostaan kuultuaan tämän syyllistyneen huoruuteen.

Ruotsalaissotilaan uuden parisuhteen virallistamisen esteenä saattoi olla sotilaan aikaisempi Ruotsissa tekemä aviorikos ja sen seurauksena tuolloiselle

⁸⁸⁹ Tällainen miesten naimattomuuden varmistaminen työllisti viranomaisia huomattavan paljon. Vrt. Karonen & Lamberg 2005, 48.

puolisolle myönnetty avioero. Sysmään sijoitettu UHRR:n rakuuna Sven Rytting oli jo ennen Suomeen tuloaan syyllistynyt huoruuteen Skoonessa. Hänen ruotsalainen vaimonsa suivaantui siitä niin, että haki ja sai kesällä 1721 Linköpingin konsistorilta eron miehestään.⁸⁹⁰ Sysmään saavuttuaan Sven Rytting ryhtyi vakaassa tarkoituksessa seurustelemaan nuoramoislaisen Valpuri Tuomaantytär Carolinin kanssa ja lupautui myös avioitua tämän kanssa.⁸⁹¹ Sven Rytting ei kuitenkaan voinut täyttää lupaustaan, sillä kirkkolain mukaan hänellä ei ollut oikeutta mennä uusiin naimisiin, ennen kuin hänen edellinen vaimonsa oli avioitunut uudelleen.⁸⁹² Tilanteesta tuskastuneena Rytting kääntyi syksyllä 1727 Porvoon konsistorin puoleen ja anoi siltä oikeutta avioitua Valpurin kanssa.⁸⁹³ Konsistori ei kuitenkaan voinut tehdä asiassa päätöstä ottamatta ensin selvää Ryttingin vaimosta. Loppuvuodesta 1727 Linköpingin konsistorilta saatujen tietojen mukaan Ryttingin vaimon eli edelleenkin kotipitäjässään Högbyssä naimattomana. Vaimo oli myös aikeissa avioitua uudestaan *kunhan siihen tulisi tilaisuus*, mutta *ei suinkaan siksi, että hänen miehensä Sven Rytting voisi myös avioitua*.⁸⁹⁴ Porvoon konsistorin päätös ei ole tiedossa, mutta näyttäisi siltä, että Sven Ryttingin ja Valpuri Tuomaantytär Carolinin avioliitto olisi jossain myöhemmässä vaiheessa toteutunut.

Aviorikos ei aina hakemuksesta huolimatta johtanut sellaisenaan avioeroon. Varusmestariksi ylenneen Johan Höökin syyllistyttyä 1730-luvulla huoruuteen erään naimattoman piian kanssa, Höökin puoliso Anna Margareta Hoffman anoi konsistorilta eroa. Konsistori ei pystynyt tekemään asiassa ratkaisua ennen kuin se saattoi olla varma siitä, ettei Anna Margareta Hoffman ja varusmestari Höök olleet olleet seksuaalisessa kanssakäymisessä keskenään sen jälkeen kun Höökin salavuoteus piian kanssa oli paljastunut.⁸⁹⁵ Kun asiaan ei saatu selvyyttä ja aikaa kului, ryhtyi Anna Margareta Hoffman kostamaan Höökille väittämällä kylillä tämän sekaantuneen heidän yhteiseen lehmäänsä. Kahdesti suoritetussa laillisessa tutkinnassa ei kuitenkaan ilmennyt mitään, mikä olisi osoittanut väitteen todeksi. Höök käytti puolestaan tilaisuutta hyväkseen ja vaati riitaisaksi heittäytyneestä vaimostaan eroa, joka hänelle myös myönnettiin. Lopputulos oli kuin olikin lopulta avioero.⁸⁹⁶

⁸⁹⁰ VALA, Linköpingin tuomiokapitulin pöytäkirjat vol. 38/1721, 492–493; sama vol. 41/1727, 254.

⁸⁹¹ Sysmän kesäkäräjät 12.–14.7.1725, 54–55v; Ylä ja Ala-Hollolan kihlakuntien sakko-luettelo 1725, ei sivunumerointia.

⁸⁹² Vuoden 1686 kirkkolaki, C. 16. §. VI. p. 64.

⁸⁹³ HMA, PTA I, Konsistorin pöytäkirjat 17.6.1727 § 4 ja 22.11.1727 § 5.

⁸⁹⁴ VALA, Linköpingin tuomiokapitulin pöytäkirjat vol. 41/1727, 262.

⁸⁹⁵ Vuoden 1734 lain naimakaaren XIII luvun 1. § sanoo: ”*Gör mannen hor, och wil hustrun ej förläta honom brott sitt, och hafwer hon ej haft sängelag med honom, sedan thet henne kunningt blef; tå må skilnad i ächtenskapet ske, ... Sveriges Rikes LAG 1734 (1779), 23.*

⁸⁹⁶ Hollolan syyskäräjät 21.–26.8.1735, 14–21; HMA, PTA I, Da:4, Kirjekonseptit 1737, Konsistori rovasti Krookille 7.7.1736; HMA, PTA I, Ca:2, Istuntojen pöytäkirjat 1734–1737, 7.7.1736 § 3; HMA, PTA I, Ca:3, Istuntojen pöytäkirjat 1738–1739, 57.

4.9 Kariutuneet avioliittopyrkimykset

Säätyläisrakuuna Nils Sundberg ryhtyi viimeistään alkutalvesta 1722 seurustelemaan Lammin Oisesta kotoisin olleen Maria Matintyttären kanssa ja kihlautui tämän kanssa ennen Marian ilmestymispäivää lautamies Juho Antinpojan läsnä ollessa antamalla Marialle kihlajaislahjaksi kaksi messinkisormusta ja palan mustaa taftia. Sitten Sundberg pyysi Lammin kirkkoherra Anders Orra-eukselta tarpeellisia kuulutuksia ja vihkimistä, mutta kirkkoherra ei suostunut siihen, ennen kuin Nils Sundberg toimittaisi hänelle tarpeellisen todistuksen kristillisistä taidoistaan ja esteettömyydestään avioliittoon. Maria Matintyttären raskaus ehti kuitenkin paljastua ennen kuin Nils Sundberg sai hankituksi todistuksen ja kaiken lisäksi Nils Sundberg sairastui hieman ennen lapsen syntymää niin vakavasti, että kuoli uudenvuodenpäivän iltana 1723. Oikeudessa esitetty lautamies Juho Antinpojan vahvistus avioliittolupauksesta ja kihlauksesta sekä viiden ruotsalaisotilaan yhdessä antama vakuutus siitä että Nils Sundberg oli vielä kuolinvuoteellaankin luvannut avioitua Maria Matintyttären kanssa riittivät oikeudelle; se vapautti Maria Matintyttären kaikista häneen kohdistuneista syytteistä ja rangaistusseuraamuksista vedoten kirkkolain 15. luvun 13. pykälään.⁸⁹⁷ Nils Sundbergin ja Marian kohdalla käsite seksuaalirikos osoittautui katteettomaksi.

Mutta kuinka kävi Venäjälle viedyn manttaalimiehen vaimon Maria Håkanintyttären. Miehensä menehtymiseen uskonut Maria Håkanintytär ryhtyi vakaassa avioliittotarkoituksessa seurustelemaan Vedentaan Hinkkalan rusthollin ruotsalaisrakuunan Sven Fellingin kanssa. Marian epätietoisuus miehensä kohtalosta ja omasta tulevaisuudestaan loivat otollisen maaperän parisuhteelle. Sven Fellingin ja Marian mielissä saattoi itää ajatus kirkkolain antamasta mahdollisuudesta avioitua keskenään, kunhan vain kirkkolain määräämä odotusaika täytyisi.⁸⁹⁸ Suhde Fellingin kanssa johti pian myös Marian raskauteen ja Maria synnytti helmikuussa 1723 tyttären. Marian raskaus ja lapsen syntymä johtivat luonnollisesti oikeustoimiin. Mutta lisää oli tulossa. Maria Håkanintyttären mies Jaakko Simonpoika palasi joulukuussa 1723 Venäjältä, ja monitasoinen konflikti oli valmis. Jaakko Simonpoika ilmoitti julkisesti talvikä-

⁸⁹⁷ Lammin kesäkäräjät 20.-21.5.1723, 46-47. Rullan mukaan Nils Sundberg kuoli 28.12.1722. Asiahan olisi jäänyt siihen, ellei Sundberg ja Maria olisi kihlautumisen aikoihin maanneet keskenään ja Maria synnyttänyt kaksi viikkoa ennen joulua tyttölapsen. Sundbergin ja Maria Matintyttären yhteinen tytär kuoli kahdeksan päivää ennen kesäkäräjiä 1723.

⁸⁹⁸ Kirkkolain (vuoden 1686 kirkkolain C. 16. §. IX. p. 66-67) mukaan aviopuolisolla, jonka mies ei ollut antanut kuuluu itsestään, oli mahdollisuus avioitua uudelleen: *(...)Jos ei mahdollinen ole saada jotan tieto/ jos hän eläis/ eli cusa hän itzens pitä/ niijn mahta se cotia jäänyt/ sijttecuin Seutzemän Ajastaica culunut owat hänen poislähtemisestäns/ ja sillä wälillä ei yhtäkän tieto hänestä ole tullut/ anda itzens toiseen Awioikäskyyn/ jos ei erinomaiset tilat myöden anna sitä aica lyhetä.* Kaarle XII oli myös antanut Benderissä 13.9.1712 määräyksen, joka perustui mainittuun kirkkolain pykälään, ja jonka mukaan sotilaiden vaimoille oli lupa avioitua uudelleen, mikäli he saattoivat osoittaa, etteivät olleet kuulleet miehestään enää aikoihin mitään. Jarlert 2001, 71, 80.

räjillä 1724, ettei hän jatkossa halunnut olla missään tekemisissä Marian kanssa. Samoin teki Maria. Sven Felling puolestaan siirrettiin toiseen rustholliin Some-rolle pois paikkakuntalaisten silmistä. Maria Håkanintytär, joka omaa tulevaisuuttaan turvatakseen oli ryhtynyt näennäisesti viattomaan parisuhteeseen ruotsalaisotilaan kanssa joutui kaksinkertaisen kärsimyksen kohteeksi. Marian oma avioliitto särkyi, toive uudesta avioliitosta kariutui ja kohtaloksi tuli yksin eläminen laittomaksi muuttuneessa parisuhteessa syntyneen tyttären kanssa elinikäisenä taakkana tilanteen tuottama häpeä.⁸⁹⁹

Sysmäläisen Virtoisten rusthollin rakuuna David Kock oli maannut avioliittolupauksen alla talvella 1723 naimattoman piika Maria Yrjöntyttären Taipaleen kylästä. Sitten Kock oli perunut lupauksensa. Maria Yrjöntyttär piti kuitenkin kiinni Kockin antamasta avioliittolupauksesta ja vei asian käräjille.⁹⁰⁰ Kock kyllä tunnusti oikeudessa maanneensa Maria Yrjöntyttären ja luvanneensa avioitua tämän kanssa, mutta oli haluton täyttämään lupaustaan, vaikka hän joutuisi koko loppuelämänsä viettämään naimattomana. Haluttomuuttaan hän perusteli sillä, että kuningas oli suonut hänelle, kuten muille Ruotsista siirretyille sotilaille mahdollisuuden palata kotipaikkakunnilleen. Ja hänen tarkoituksensa oli palata kotiseudulleen Liivinmaalle. Tässä tapauksessa oikeus oli neuvoton eikä osannut yksin tehdä muuta päätöstä vaan siirsi asian tuomiokapitulin ratkaistavaksi.⁹⁰¹ Tuomiokapituli julisti sitten Maria Yrjöntyttären David Kockin aviovoimoksi. Varsinainen kirkollinen vihkiminen tosin lykkäytyi. Parisuhde eli kuitenkin omaa elämäänsä. David Kock lupasi täyttää avioliittolupauksensa ja sai näin suostuteltua Maria Yrjöntyttären makaamaan uudelleen kanssaan. Sen seurauksena Maria Yrjöntyttär synnytti maaliskuun lopulla 1726 jo toisen lapsen David Kockille. Juupas-eipäs-leikki jatkui vielä tämänkin jälkeen. Keväällä 1726 Kock oli kääntynyt rusthollarinsa kapteeni Adam Tandefeltin puoleen ja pyytänyt tätä kutsumaan kirkkoherran siunaamaan Jumalan sanoin Kockin ja Maria Yrjöntyttären avioliiton. Seuraavana päivänä Kock kuitenkin häipyi paikkakunnalta. Kesällä pidetyillä käräjillä päädyttiin siihen, ettei mitään peräänkuulutusta kannattanut panna toimeen, koska Kock oli mitä ilmeisemmin ehtinyt Liivinmaalle, josta häntä ei enää ollut mahdollista tavoittaa.⁹⁰²

⁸⁹⁹ Sääksmäen kesäkäräjät 1.–4.6.1724, 151v–152; KA 8162, 1395, Ala-Sääksmäen kihlakunnan sakkoluettelo 1724; Sääksmäen srka, I Aa:2, Rippikirja 1728–1739, 79. Jaakko Simonpoika ja Maria Håkanintytär vihittiin Sääksmäellä vuonna 1718 ja parille syntyi joulukuussa 1719 ensimmäinen lapsi, poika Juho. Tyypillinen sotavuosien tuottama tilanne. Ks. mm. Jarlert 2001, passim; Vilku 2005, 461–463.

⁹⁰⁰ Se, että Maria Yrjöntyttär itse esiintyi oikeussalissa kantajana, on epätavallista, sillä yleensä viranomaiset toimivat kantajina salavuoteustapauksissa. Erikoisen tilanteen selitys voi olla siinä, että Maria Yrjöntyttär on jo ennen lapsen syntymää haastanut David Kockin käräjille havaittuaan että tämä olikin haluton avioitumaan Marian kanssa. Kun asia näin tuli joka tapauksessa käsittelyyn, ei viranomaisten ollut tarvetta nostaa erillistä kannetta. Toisaalta oikeuden pöytäkirja ei renovoituna versiona kerro välttämättä oikeudenkäynnin kulkua kaikilta osin sellaisena kuin se todellisuudessa on ollut.

⁹⁰¹ Sysmän talvikäräjät 23.–27.1.1724, 247–248.

⁹⁰² Sysmän kesäkäräjät 6.–9.6.1726, 111–112.

Akaalaisen Poutalan rusthollin rakuuna Staffan Zinck oli kihlannut erään Anna Sipintyttären Kylmäkoskelta. Kihlajaislahjaksi hän oli antanut Annalle kolme kuparitaalaria. Puhemiehenä Zinckillä oli ollut paikkakunnalle sijoitettu ruotsalaissovilas Thomas Helsing, joten mistään salakihlauksesta ei ollut kyse. Yhdessä makaamisen seurauksena Anna Sipintytär monen muuan kohtalontoverinsa tavoin tuli raskaaksi ja synnytti lapsen.⁹⁰³ Jo ennen kihlausta Anna Sipintytär oli paljastanut Zinckille olleensa aiemmin lihallisessa yhteydessä erään naimisissa olleen miehen kanssa.⁹⁰⁴ Tämä oli tapahtunut Ruotsissa, jolloin Anna oli ollut akaalaisen kapteeni Samuel Henrik Dufvingin vaimon Eva Margareta Pistolhielmin palveluksessa Pohjois-Uplannin Lövtassa. Annan maannut naimisissa ollut mies oli sittemmin menehtynyt Norjan sotaretkellä tai siinä luulossa ainakin Staffan Zinck ja Anna olivat. Kun Staffan Zinck sai kuulla akaalaisen Hanojan Voutilan rusthollin ruotsalaisrakuuna Sven Österskogin vaimolta Riitta Laurintyttäreltä, että mainittu mies olikin elossa ja asui Suomessa, päätti Zinck hylätä Annan.⁹⁰⁵

Staffan Zinck oli oikeuskäsittelyyn mennessä päättänyt olla solmimatta avioliittoa Annan kanssa. Hän perusteli aluksi päätöstään sillä, että oli pian poistumassa paikkakunnalta, ja sillä, että katolilaisena hänen oli mahdotonta harjoittaa hartautta Suomessa. Mutta kaikkein eniten päätökseen oli vaikuttanut tieto siitä, että Anna Sipintyttären maannut mies eli vaimoineen Suomessa. Katolilaisena Staffan Zinckin ylpeys esti häntä avioitumasta Annan kanssa, ja näin Zinck välttyi kohtaamasta Annan, mahdollisen vaimonsa, kanssa huorin tehnyttä miestä.⁹⁰⁶ Dramatiikkaa ei puuttunut. Lopullinen tuomio julistettiin Urjalan talvikäräjillä 1728. Molemmat tuomittiin salavuoteudesta. Staffan Zinck kärsi tuomionsa ruumiillisesti, mutta Anna Sipintytär maksoi hänelle langetetun 5 hopeataalarin sakon.⁹⁰⁷ Anna eli sittemmin naimattomana Akaassa, jossa kuoli kirkonköyhänä 9.3.1777 yli 70 vuoden iässä. Hänen suhteensa Staffan Zinckin kanssa ei kuitenkaan unohtunut Akaassa, sillä kuolleitten luetteloon hänet merkittiin sukunimellä Sinck.⁹⁰⁸

⁹⁰³ Urjalan talvikäräjät 15.–16.3.1726, 391v–393; Urjalan kesäkäräjät 20.–21.6.1726, 482v.

⁹⁰⁴ Anna Sipintyttären aikanaan Lövtan kirkkoherralta saamassa papinkirjassa ei mainita Annan maanneen miehen nimeä, eikä kapteeni Dufving myöskään tiennyt sitä. Oikeudessa ilmeni, että Annalle oli sittemmin uskoteltu, että hänen salavuoteuskumppaninsa oli menehtynyt Norjan sotaretkellä. Ruotsalaisrakuuna Sven Österskogin vaimo oli kuitenkin paljastanut Annalle, että mies oli edelleenkin elossa ja asui vaimonsa kanssa Suomessa. Missä, sitä ei oikeudenkäynnin aikana saatu selville, sillä sekä Sven Österskog että hänen vaimonsa olivat lähteneet elannonhakumatkalle Pohjanmaalle eivätkä olleet vielä käräjien aikaan ehtineet palata sieltä.

⁹⁰⁵ Vrt. Viikuna 2005, 465–467.

⁹⁰⁶ Staffan Zinck sai pian oikeudenkäynnin jälkeen 26.10.1726 siirron somerolaisen rusthollin rakuunaksi.

⁹⁰⁷ KA 8185, 447v–448, Ala-Sääksmäen kihlakunnan sakkoluettelo 1728.

⁹⁰⁸ Österlövstan syntyneiden luettelossa vuodelta 1718 mainitaan suomalainen Anna - *Anna ifrån Finland*, jonka avioton poika sai toukokuussa 1718 suoritettussa kasteessa nimekseen Henrik. Isän sanotaan olleen joku tuolloin Lövtassa kortteerissa olleen ratsumestari Sprengtportin komppanian renki. ULA, Österlövstas ka C/1, Födelse- och dopböcker 1661–1727, 148. Mainittu ratsumestari Sprengtport lienee UHRR:n Majurin komppanian komppanianpäällikkö majuri Karl Henrik Sprengtport. Wirlander 1953, 174 (nro 394). Komppanian ratsumiehet olivat uusmaalaisia ratsumiehiä, pääasiassa Helsingin pitäjän, Tuusulan ja Nurmijärven seudulta. Samana vuonna Ös-

5 SOPEUTUMINEN

Sotilaan ero palveluksesta muutti merkittävästi hänen ja hänen perheensä toimeentulon perusteita. Sotilas menetti säännölliset palkkaetunsa, asuintorppansa ja viljelysmaansa. Samalla sotilaan sosiaalinen asema kyläyhteisössä laski.⁹⁰⁹ Lisäksi suuri osa eron saaneista sotilasta oli vapautettu palveluksesta vanhuudenheikkouden, yleisen raihnaisuuden, ruumiinvammojen ja muiden palveluskelpoisuutta heikentävien tekijöiden takia. Odotettavissa oli, että eron saaneet sotilaat olivat kykenemättömiä elättämään itseään ja perhettään työnteolla.⁹¹⁰ Erityisesti sotilaille myönnettyissä eläkekirjoissa tämä karu todellisuus tulee esille: Sotamies Jonas Berg oli palelluttanut molemmat jalkansa Norjan sotaretkellä 1718, oli hyvin vanha ja kurja sekä kykenemätön elättämään itseään. Sotamies Olof Ringman oli palvellut 33 vuoden ajan, ollut mukana kaikissa tappioon johdaneissa taisteluissa ja sotaretkillä, ja oli vanha ja kykenemätön ansaitsemaan elantoansa ja sitä paitsi aivan köyhä. Rakuuna Staffan Czernovski oli puolestaan haavoittunut taisteluissa niin päähänsä kuin vasempaan reiteensä ja viettänyt osan aikaansa vankeudessa Tanskassa.⁹¹¹ Kuvaukset viestivät jopa haudan partaalla olost. Panu Pulma onkin luonnehtinut palveluksesta eronneiden sotilaiden tulevaisuutta synkäksi. Sotilasruodusta oli lyhyt tie köyhäinruotiin.⁹¹²

Näin oli toisinaan, toisinaan ei. Seuraavassa tarkastelen ruotsalaissotilaiden palveluksesta eroamisen jälkeisiä vaiheita. Tällöin kiinnitän huomiota miesten odotettavissa olevaan elinaikaan, paikallisyhteisöuskollisuuteen, taloudelliseen ja sosiaaliseen mobiliteettiin sekä sosiaalihuoltoon.

terlövstassa kastettiin myös Sprengtportin komppanian suomalaisen ratsumiehen jälkeensä jättämä avioton lapsi sekä ”Uudenmaan ratsuväen” kornetin Abraham Ekbergin ja ratsumies Flintan aviolapset Jean Gustav ja Helena.

⁹⁰⁹ Kumm 1949, 194.

⁹¹⁰ Pulma 1985, 54; Niemelä 1990, 82–84 ja Taulukko 13 sivulla 83.

⁹¹¹ KrA, Krigskollegium, Krigsmanhuskontoret, G I c, Verifikationer till huvudböcker 1759, 8754 ja 8686 (Berg, Ringman); sama, E IX a, Diverse förteckningar över underhållssökande 1735–1754 (Czernovski).

⁹¹² Pulma 1985, 55.

5.1 Elämä jatkui eronkin jälkeen

Palveluksessa kuolleiden sekä eron saaneiden ja Suomeen jääneiden (N = 234) lainamiesten keski-ikä oli 56,1 vuotta. Eronsa jälkeen Suomeen jääneiden sotilaiden (N = 133) keski-ikä oli puolestaan 66,8 vuotta (taulukko 35).

TAULUKKO 35 Keskimääräinen kuolinikä ja eron jälkeinen elinaika

Erovuosikymmen	1720-luku	1730-luku	1740-luku	1750-luku	1760-luku	Kaikki
LKM	24	44	52	7	6	133
Keskim. kuolinikä	62,5	66,4	67,7	71,7	73,7	66,8
Keskim. elinaika	26,8	24,2	17,6	11,1	8,7	

Keskimääräinen kuolinikä on laskettu vuoden 1721 ruotsalaisrullissa mainittujen syntymävuosien ja kirkonarkistoissa ilmoitettujen kuolinaikojen avulla.

Taulukko osoittaa, että miesten palvelusajalla ja kuoliniällä oli selvä yhteys: mitä pitempään mies palveli sitä vanhemmaksi hän eli. Ylipäätään miesten korkea keski-ikä viittaa siihen, että Hämeeseen integroitui pitkäikäistä miesainesta. Taulukoiduista 133 miehestä kaksi viidestä (N = 53, p = 40 %) ehti täyttää 70 vuotta ja heistä lähes joka kolmas 80 vuotta (N = 15, p = 11 %). Moni pitkään elänyt lainasotilas olikin oman paikallisyhteisönsä viimeinen karoliini.⁹¹³ Vanhin heistä, Jämsässä vuonna 1790 kuollut Nils Springman, oli noin 90-vuotias (haudattujen luettelon mukaan 92-vuotias ja rullien mukaan 89-vuotias).

Ruoduilleen, usein sotilastorppiin asutettuina sotilaat elivät koko palvelusaikansa pääasiassa saman kyläyhteisön piirissä. Ero merkitsi muuttoa uuteen asuinpaikkaan samassa talossa, samassa kylässä, toisessa kylässä tai jopa toisessa pitäjässä. Tässä kiinnostaa kartoittaa sitä, miten eron jälkeinen asuinpaikka sijoittui sotilaan palkkaajakylään nähden. Sijoittuminen osoittaa kunkin sotilaan paikallisyhteisöuskollisuuden.

Tarkastelukohortin 133 sotilasta (eronsa jälkeen Suomessa kuolleet sotilaat) on jaoteltu taulukkoon 36 sen mukaan, asuivatko he eronsa jälkeen sijoituskylässään, jossain toisessa sijoituspitäjässä kylässä, maakunnan toisessa pitäjässä vai kokonaan toisessa maakunnassa.

Lähes puolet (47 %) sotilaista jäi eronsa jälkeen sijoituskyläänsä (omakylä) ja peräti kolme neljäsosaa (75 %) sijoituspitäjäänsä (omakylä + vieraskylä). Paikallisyhteisöuskollisuutta voidaan arvioida numeerisesti indeksoimalla eron jälkeiset asuinpaikkamuuttajat arvoilla 3–0 siten, että 3 vastaa sijoituskylään

⁹¹³ Vrt. Vuorimies 2003, 158. Nils Springmanin lisäksi ainakin Nils Åman Jyväskylässä ja Jonas Orrman Laukaassa olivat sijoituspitäjiensä viimeisiä suuren Pohjan sodan käyneitä karoliineja.

jääntiä, 2 pitäjän toiseen kylään muuttoa, 1 toiseen pitäjään (vieraspitäjään) muuttoa ja 0 toiseen maakuntaan muuttoa. Keskiarvo 2,2 jää muuttaja-arvojen 3 ja 2 välille, mikä osoittaa, että pysyminen joko sijoituskylässä tai sijoituspitäjässä oli vallitseva käytäntö.

TAULUKKO 36 Eron jälkeinen asuinpaikka sijoituskylään verrattuna

	Omakylä	Vieraskylä	Vieraspitäjä	Toinen maakunta	Yhteensä
UHRR	25	19	13	5	62
HJR	38	17	12	4	71
Yhteensä	63	36	25	9	133
%	47,4	27,1	18,8	6,8	100

Kyläyhteisöön jäämiseen vaikutti sotilasperheiden jäsenten verkostoituminen kyläyhteisön muiden jäsenten kanssa. Uuden toimeentulomahdollisuuden löytäminen tutusta kyläyhteisöstä, sotilaan aikanaan kyläyhteisössä solmima avio-
liitto ja aikuistuneiden lasten sijoittuminen osaksi kyläyhteisöä nousevat selittäviksi tekijöiksi (taulukko 37).

TAULUKKO 37 Sijoituskylään jäämiseen ja poismuuttoon vaikuttaneita tekijöitä

Sijoituskylään jääminen					
	Työperäinen syy	Vaimon kotitalo tai -kylä	Pojan tai tyttären talous	Ei tietoa	Yhteensä
Lkm	8	6	18	31	63
%	12,7	9,5	28,6	49,2	100
Sijoituskylästä poismuutto					
Lkm	23	6	14	27	70
%	32,9	8,6	20,0	38,6	100

Jämsän Vesijaon kylän sotamies Måns Oxellgren sai eronsa jälkeen viljeltäväkseen torpan samasta kylästä. Kolme seitsemästä lapsesta avioitui vesijakolaisen kanssa. Ikämiehen turvaverkosto kutoutuikin vahvasti Vesijaon kyläyhteisön sisälle. Kärkkäälän Salmenrossin sotamies Rautalammilla Harald Boman sai eron vuonna 1750 ja ruodun uudeksi sotamieheksi hyväksyttiin hänen vanhin poikansa Johan Boman. Sotilastorpasta, jota isä Boman oli asunut ja hoitanut lähes kolmenkymmenen vuoden ajan, ei siis tarvinnut muuttaa pois. Kun vielä kolme hänen kahdeksasta lapsestaan avioitui samaan kylään, olivat Harald Bomanin vanhuudenpäivät turvattuina.⁹¹⁴ Sotamies Hans Roos vältti myöskin hädän asuttamastaan Luopioisten kirkonkylän Isoperen talon mailla sijaitsevasta sotilastorpasta, kun hänen poikansa Johan Rosa hyväksyttiin ruodun seuraavaksi sotamieheksi.

Keskeisimpiä muuttoa selittäviä tekijöitä olivat: 1) uusi työtilaisuus, 2) lasten luo muutto ja 3) vaimon kotikylään muutto (taulukko 37). Tekijät ovat samat kuin aloillaan pysymistä selittäneet. Työ ja perhe nousevat siis eronneiden sotilaiden eron jälkeistä arkea hallitseviksi tekijöiksi. Muuttaminen ei selity työntekijöistä (push-faktorit) kuten kyläyhteisössä syntyneistä konflikteista, paremminkin joistain muuttoa aktivoivista vetotekijöistä (pull-faktorit).

Petäjävvedellä palvellut ja vuonna 1730 eron saanut sotamies Nils Wittling asui, kokeiltuaan vuoden talonpitoa Keuruulla, Petäjäveden seutukunnalla aina 1740-luvun loppupuolelle saakka. Sitten hän muutti Urjalaan rykmentinkirjuri Enoch Naucklerin kartanon torppariksi.⁹¹⁵ Asikkalassa ja Nastolassa palvelleet sotamiehet Lars Reen, Lars Sundström ja Nils Örnberg muuttivat perheineen kapteeni Wulfcronan torppareiksi Nurmijärven Kytäjälle ja Lammilla palvellut sotamies Olof Brunqvist lampuodiksi Helsingin pitäjän Hakunilaan. Muuttohalukaille oli tarjolla muunlajisikin töitä: hausjärveläisen Oitin ruodun sotamies Olof Morberg siirtyi naapuripitäjään Janakkalaan Tervakosken rusthollin paimeneksi, hauholaisen rusthollin rakuuna Wilhelm Lundberg Lempäälään Tolvilan säterirusthollin rengiksi ja hollolalaisen Uskilan rusthollin rakuuna Mårten From Jokelan kartanon mylläriksi Nastolan Immilään.⁹¹⁶ Janakkalalaisen Tervakosken Hovilan rusthollin rakuuna Matts E(d)sberg eli Isberg oli jonkin aikaa eronsa jälkeen Mattilan torpan torpparina Janakkalan Sauvalassa, mutta muutti muutaman vuoden jälkeen lampuodiksi Hausjärvelle.⁹¹⁷ Aina ei uusi asuinpaikka varmentunut heti. Hämeenkoskelaisen Toijalan rusthollin rakuuna Lars Svahn kierteli 1730-luvun alkupuoliskolla siellä ja täällä räätälintöitä tehden,⁹¹⁸ asettuen sittemmin 1730-luvun puolivälin tienoilla kartanoräätäliksi Hartolaan.⁹¹⁹

⁹¹⁴ Vuorimies 2003, 163–166 ja 181–183 ks. myös 184–185.

⁹¹⁵ Vuorimies 2003, 153–154 ja 169–170.

⁹¹⁶ Uudenkylän talvikäräjät 3.–4.5.1736, 635. Ks. myös Nastolan syntyneet 1736. Jokelan myllystä enemmän Mäkelä 1979, 309.

⁹¹⁷ Janakkalan rippikirja 1740–1747: 48; 1747–1753: 51.

⁹¹⁸ Hollolan syyskäräjät alkaen 13.11.1732, 469v–470v; HMA, PTA I, Ca:2, Konsistorin istuntopöytäkirjat 1734–1736, 21.5.1735 § 7.

⁹¹⁹ Sysmän syyskäräjät 29.8.–5.9.1737, 597v.

Sotamies Matts Åmanin kiinnittyminen jämsäläisyhteisöön alkoi jo vuonna 1722, jolloin Åman solmi avioliiton jämsäläisen talollisentyttären kanssa. Syksyllä 1728 saamansa eron jälkeen hän siirtyi talolliseksi Keuruulle, mutta palasi jo 1730-luvun alussa takaisin Jämsään vaimonsa kotikylään Heikkilään ja elätti jatkossa itsensä ja perheensä räätälintöillä.⁹²⁰

Lasten sijoittuminen paikallisyhteisössä vaikutti vahvasti vanhempien vanhuudenpäivien sijoittumiseen, oli sitten kyse kotikylästä, naapurikylästä tai naapuripitäjästä. He olivat merkittävässä sopeuttajien ja sitouttajien roolissa. He loivat kontakteja oman yhteisönsä ulkopuolelle ja solmivat avioliittoja paikallisväestöön kuuluvien kanssa.⁹²¹ Lammilla rakuunat Daniel Ringfelt ja Måns Molin muuttivat lastensa talouksiin, samoin Asikkalassa rakuuna Olof Lustig. Längelmäkeläisen Saviniemen ruodun jo vuonna 1728 eron saanut sotamies Jonas Werling asui Längelmäelle aina 1740-luvun loppupuolelle saakka muuttaen sittemmin tyttärensä avioliiton myötä Akaan Haudanniemeen vävynsä sotamies Lukas Grefwen talouteen.⁹²²

5.2 Kruunu eronneiden sotilaiden toimeentulon turvaajana

Kruunu, jonka palveluksessa sotilaat olivat tärvelleet terveytensä, tiedosti vastuunsa. Se ryhtyi jo 1600-luvun alkupuolella toimenpiteisiin, jotka johtivat 1700-luvulla hyvinkin merkittäväksi muodostuneen sotilaiden eläkejärjestelmän syntyyn. Vuonna 1622 perustetun Vadstenan sotamieshuoneen tehtävänä oli alunperin majoittaa sodassa vakavasti vammautuneita sotilaita, mutta majoitustilojen rajallisuus johti siihen, että jo varsin pian sotamieshuoneen päätoimintamuodoksi muodostui eronneiden sotilaiden aineellinen ja rahallinen tukeminen eläkkeiden - *underhåll*, *understöd*, *pension* - muodossa.⁹²³

Eläkkeen saanti 1700-luvulla edellytti vähintään 20 vuoden palvelusta sota-aikana tai 30 vuoden palvelusta rauhanaikana tai vakavaa haavoittumista/vammautumista sodassa.⁹²⁴ Pitkään palvelleilla lainamiehillä olikin parhaat mahdollisuudet saada eläke. Vuoden 1745 jälkeen eron saaneista 23 rakuunasta eläkkeen sai 21 rakuunaa ja 20 sotamiehestä 16 sotamiestä, siis valtaosa.⁹²⁵ Käytännössä rykmentti ilmoitti eron saaneen sotilaan oikeutetuksi eläkkeeseen - *anmäla till underhåll*,⁹²⁶ ja varsinainen eläkepääätös tehtiin Tukholmassa.

Perus- eli yksinkertaisen eläkkeen suuruus oli kolme tynnyriä viljaa eli 6 hopeataalaria 24 äyriä vuodessa. Eläkkeensaaja pääsi nauttimaan sitä tavallisesti

⁹²⁰ Vuorimies 2003, 173–175. Tietokanta/laajemmat sukuselvitykset.

⁹²¹ Vrt. Virtanen 1980, 58.

⁹²² Tietokanta. Ks. myös Vuorimies 2003, 169–170 ja 173–175.

⁹²³ Pyökkänen, Ali 1994a, 116; von Warnstedt 1994, 39–40; Ericson 2002, 192. Eläkejärjestelmästä, eläkkeiden maksatuksesta ja maksatuksen yhteydessä syntyneistä asiakirjoista 1700-luvulla laajemmin Vuorimies 2011, 62–78.

⁹²⁴ Modée II (1746), 1222.

⁹²⁵ Tietokanta. Samaan aikaa vielä palveluksessa ollessaan kuoli kaksi rakuunaa ja 4 sotamiestä tai alkuaan sotamiehenä Suomeen komennettua miestä.

⁹²⁶ Gripenberg 1978, 173; Ericson 2002, 193.

eläkkeen myöntövuoden heinäkuun ensimmäisestä päivästä alkaen.⁹²⁷ Eläke maksettiin erikseen kuulutuksin koollekutsutuissa maksatustilaisuuksissa eläkekirjaa ja kotiseurakunnan kirkkoherran antamaa papintodistusta vastaan.

Pitkään palvelleilla sotilailla oli mahdollisuus kaksinkertaiseen eläkkeeseen. Sen suuruus oli 13 hopeataalaria 16 äyriä vuodessa. Kaksinkertaisen eläkkeen saaneet rakuunat ja sotamiehet olivat palvelleet hämäläisiä rustholleja ja ruotuja muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vähintään 37 vuotta. Vuonna 1758 eron saanut nelisenkymmentä vuotta palvellet rakuuna Måns Molin sai tyytyä alhaisempaan eläkkeeseen.⁹²⁸ Tämä oli poikkeuksellista, sillä kaikille muille vuosina 1758 ja 1762 eron saaneille sotilaille myönnettiin kaksinkertainen eläke. Palvelusvuosien määrän lisäksi korotetun eläkkeen myöntämiseen vaikutti eläkkeenanojan fyysinen kunto ja kyky vastata elannosta. Vuonna 1736 eron saaneen Jonas Bergin kaksinkertaista eläkettä perusteltiin sillä, että hän oli palelluttanut molemmat jalkansa Norjan sotaretkellä 1718 ja oli eläkkeen myöntämisen aikoihin 1750 hyvin vanha, vaivainen ja kykenemätön elättämään itseään.⁹²⁹

Eläkkeensaajan ikääntyessä hänellä oli mahdollisuus saada myös korotus eläkkeeseensä. Alunperin yksinkertaisen eläkkeen turvin eläneelle rakuuna Staffan Czernovskille myönnettiin vuonna 1753 aliupseerien kaksinkertainen eläke suuruudeltaan 22 hopeataalaria 16 äyriä vuodessa. Poikkeuksellista eläkettä perusteltiin sillä, että Czernovski oli pitkän, yli 30-vuotisen palvelusuransa lisäksi haavoittunut päähän ja oikeaan reiteen ja ollut sotavankeudessa Tanskassa.⁹³⁰

Tieto eläkkeestä, joko esityksestä tai lopullisesta myönnöstä, löytyi 75 miehen osalta, eli 13,0 % koko tutkimusjoukosta.⁹³¹ Heistä 14 oli 1720-luvulla ja

⁹²⁷ 20- ja 30-luvuilla annetuissa eläkekirjoissa mainitaan eläkkeen suuruus myös viljana. Esim. rakuuna Ammon Edbergin eläkekirja päivätty Tukholmassa 28.11.1729: *åhrli-gen låta undfå i stället för tre tunnor spannemål sex dahler 24 öre silvermynt*. KrA, Krigskollegium, Krigsmanshuskontoret, G I c, Verifikationer till huvudböcker 1756:IV, 6827.

⁹²⁸ Ei edes eron yhteydessä annettu suositus kaksinkertaisesta eläkkeestä aina johtanut myönteiseen päätökseen. Iittiin sijoitetulle rakuuna Sven Högbergille ehdotettiin vuonna 1747 eron yhteydessä kaksinkertaista eläkettä, mutta hänelle myönnettiin vain yksinkertainen eläke. KrA, GMR, NoTLDrR 1767, 360 ja KrA, Krigskollegium, Krigsmanshuskontoret, D II d 14, Rullor över gratialaister regementsvis och alfabetiskt uppställda 1680-1778, 501.

⁹²⁹ KrA, Krigskollegium, Krigsmanshuskontoret, G I c, Verifikationer till huvudböcker 1759, 8754-8754v. Muita kaksinkertaisen eläkkeen saaneita olivat edellä mainittujen lisäksi vuonna 1758 eron saaneet rakuunat Olof Ekelund ja Hans Holmström, korpuraali Gustav Onsberg, sotamiehet Erik Fälfärdig ja Anders Brunsman sekä aina vuoteen 1762 saakka palvelleet rakuunat Israel Ahlman, Zachris Elmberg ja Jonas Liungqvist. KA, Militaria 397, Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentti, BoCMR 15.3.1762.

⁹³⁰ KrA, Krigskollegium, Krigsmanshuskontoret, E IX a, Diverse förteckningar över underhållssökande 1735-1754, Förteckning på de underofficerare och gemene som underhålls (...). Saapunut 4.7.1736.

⁹³¹ Kaikkiaan 98 lainasotilasta kuoli palveluksessa ollessaan, joten eronneita sotilaita oli 478. Pasi Vainio on Lammin ja Hämeenkosken ruotusotamiehiä ja rakuunoita koskevassa tutkimuksessaan todennut, että mainittujen pitäjien eron saaneista sotilaita 16 % sai eläkkeen. Pasi Vainio, Lammin ja Kosken ruotusotamiehet ja rakuunat vuosina 1743-1808. Pro gradu. HITY 1979, 110-114. Myös Jari Niemelä on tarkastellut omassa

1730-luvun alussa eron saaneita ja Ruotsiin palanneita miehiä, jotka nauttivat eläkettä joko Vadstenan sotamieshuoneen, maakuntiensa tai jonkun ruotsalaisen maakuntarykmentin kautta, sekä yksi alkuaan ruotsalaisrykmentin eläkeläiseksi merkitty sotamies Olof Eckerman, joka palautettiin myöhemmin takaisin HJR:n eläkeläiseksi. Eronsa jälkeen 133 Suomeen jääneestä lainamiehestä eläkkeen sai varmuudella 51 miestä eli kutakuinkin kaksi viidestä (38 %). Kahta lukuun ottamatta kaikki eläkkeensaajat nauttivat sotamieshuoneen/sotamieshuonekassan eläkettä. Poikkeuksen tekevät aliupseereiksi ylenneet kersantti Didrik Bauman ja vääpeli Petter Hagmarck, joille myönnettiin 1750-luvun loppupuolella perustetun armeijan eläkekassan eläkkeet.⁹³²

TAULUKKO 38 Eläkkeiden myöntöajankohta kymmenluvuttain

Eroajankohta	Eläkkeen myöntöajankohta						Yht.
	1720-luku	1730-luku	1740-luku	1750-luku	1760-luku	1770-luku	
1720-luku	5	7	2	2	1	0	17
1730-luku		4	1	2	1	0	8
1740-luku			11	6	2	0	19
1750-luku				14	3	0	17
1760-luku					5	1	6
Yht.	5	11	14	24	12	1	67

Huom: Kahdeksan miehen osalta eläkkeen tarkka myöntöajankohta puuttuu.

Eläke myönnettiin eläkesuosituksien eron saaneille sotilaille viimeistään parissa kolmessa vuodessa.⁹³³ Kaksi kolmasosaa eläkepäättöksistä tehtiin alle viidessä

Eurajoen, Ikaalisten ja Loimaan ruotusotamiestutkimuksessaan eläkeläisten määriä eron saaneiden määriin, mutta hänen taulukoimansa luvut sisältävät ilmeisesti vain katselmuksessa eron eläkesuosituksien saaneet. Niemelä 1990, sivun 146 taulukot 16 ja 17. Taulukon 17 luvut ovat ilmeisesti väärin päin.

⁹³² Vuonna 1757 perustettiin Augustin Ehrensvaridin ehdotuksesta päällystön ts. upseerien ja aliupseerien eläkkeitä varten erillinen Armeijan eläkekassa - *Arméns pensionskassa*. Kassa maksoi ensimmäiset eläkkeensä vuonna 1761. Ericson 2002, 191; Gripenberg 1976, 203, Screen 2007, 302. Päällystölle ja alipäällystölle maksettavien eläkkeiden suuruus oli selvästi suurempi kuin rakuunoille ja sotamiehille maksettavat eläkkeet. Esimerkiksi sotilasurallaan kersantin jakopalkalle edennyt entinen ferseniläinen säätyläisrakuuna Didrik Bauman merkittiin 19.9.1767 saamansa eron jälkeen 28.11.1767 Armeijan eläkekassan jäseneksi. Baumanin vuosieläke oli miehistön jäsenten peruseläkkeeseen 6 hopeataalaria 24 äyriä verrattuna yli kuusinkertainen eli 41 hopeataalaria 8 äyriä. KA, Militaria 438a, 1767 nro 47. Vrt. Screen 2007, 306.

⁹³³ Vrt. Pulma 1985, 55; Ericson 2002, 195–196.

vuodessa (N = 45, 67 %) keskiarvon oltua 2,0 vuotta. Eläkkeen saanti saattoi kuitenkin myöhentyä jopa kymmeniä vuosia. Kahdeksan miestä sai eläkkeen 21–30 vuotta ja yksi peräti 36 vuotta eron jälkeen. Myöhentyneiden eläkkeiden taustalla oli sotavuosien takia hoitamatta jääneet eläkeasiat tai myöhemmin ilmennyt tarve taata eron yhteydessä eläkepuoltoa vaille jääneiden ikääntyneiden ja huonokuntoisten sotilaiden toimeentulon turva.

Tammikuussa 1742 Johan Fröberg Hollolasta jäi sekasortoisten ja rauhattomien aikojen – *bullersamma och orolige ofredstider* – takia ilman kirjallista erotodistusta ja suositusta eläkkeelle.⁹³⁴ Helmikuussa 1757 vanhentunut ja varaton Fröberg pyysi rykmentiltä apua eläkeasiassaan. Avunpyyntö tuotti tulosta ja Fröberg pääsi nauttimaan eläkettä seuraavan vuoden heinäkuusta alkaen.⁹³⁵ Vuotta aiemmin eli 1741 eron saanut sotamies Olof Ringbom, jonka eläkeasia ei myöhemmin tehdystä suosituksesta huolimatta näyttänyt etenevän, tuskastui tilanteeseen ja matkusti suoraan Tukholmaan hoitamaan asiaa. Mukaansa hän sai kihlakunnantuomarin kirjoittaman eläkehakemuksen ja seurakuntansa kirkkoherran 19.2.1757 päivämäärän papinkirjan. Eläkepäätös tehtiin Tukholmassa nopeasti: Ringbom kirjattiin saman tien Uudenmaan jalkaväkirykmentin eläkeläiseksi.⁹³⁶

Pyyteettömältä näyttävä toiminta, kuten anomuskirjeiden laatiminen, oli selvästi tarkoitushakuista. Kirjoittaessaan anomuksia papit, voudit ja tuomarit pyrkivät supistamaan pitäjien köyhäinhoidon kuluja. Muun muassa kirkkoherrojen liitteeksi laatimat papintodistukset olivat retoriikaltaan vetoavia.⁹³⁷ Hauhon kirkkoherran Martinuksen vanhalle entiselle sotamiehelle kirjoittama papinkirja tukee vahvasti ajatusta:

Eronnut sotilas Hans Roos, joka on syntynyt Ruotsissa, mutta elää nyttemmin seurakunnassani, ja joka on huulisyövän vaivaama, valittaa nykyistä surkeaa ja köyhää olotilaansa, koska hänellä ei ole ketään, joka voisi elättää häntä, hänen vaimoaan ja lapsiaan, paitsi se hyvä ja kristillinen väki, joka voi todistaa hänen tuskaa, ja mikä elanto näyttää häneltä voimattomuuden vaivaamana myös tulevaisuudessa puuttuvan, niin eikö korkea-arvoinen Eversti suvaitsi armoissaan suosia häntä hänen vajuusvuudessaan ja armahtaa häntä hänen jäljellä olevaksi elinajaksi suuresti tarpeellisella eläkkeellä.⁹³⁸

⁹³⁴ Johan Fröberg oli palvellut kunniakkaasta yli 25 vuotta ja haavoittunut lisäksi sodassa, joten hän oli oikeutettu eläkkeeseen.

⁹³⁵ KA, Militaria 466, Johan Fröberg eversti von Törnelle, saapui 16.3.1756; KA, Militaria 467a, Hans Roos eversti von Törnelle Hauholla 17.3.1757. KrA, Krigskollegium, Krigsmanshuskontoret D II c:10, 577-578; sama, D II d:15, 530; Vuorimies 1999, 8-9.

⁹³⁶ KrA, Krigskollegium, Krigsmanshuskontoret, E VI, Underhållsremisser 1757, 351 ja seuraavat, Olof Ringbom, päiväämätön sotakollegiolle. Käsittely- ja päätöspäivänä 6.5.1757 sekä Sääksmäen kirkkoherra Carolus Rothoviuksen 19.2.1757 päivämäärä papintodistus, joka on Olof Ringbomin eläkehakemuksen liitteenä. Eläkepäätös tehtiin 6.5.1757 ja UJR:n eläkeläiseksi kirjaus 10.5.1757. Se, miksi Ringbom kirjattiin nimenomaan UJR:n eläkeläiseksi, ei asiakirjoista selvinnyt.

⁹³⁷ Vrt. Kumm 1949, 215: *Men ofta kom han på fattighuset, om ej någon syssla som ringare, kyrkoaktare eller dylikt kunde beredas honom.*

⁹³⁸ Vapaa käänös alkuperäistekstistä. Ks. tarkemmin KA, Militaria 467a, Hans Roos eversti Petter von Törnelle, Hauho 17.3.1757. Anomuksen liitteenä eversti Georg Reinholdt Palmstruckin 2.1.1742 allekirjoittama erotodistus ja Hauhon kirkkoherran Martin Martinuksen Hauholla 17.3.1758 (?) päivämäärä selvitys. Hakemuksesta ja niihin liitetystä papin- ym. todistuksista enemmän Vuorimies 1999, 7-8.

Eläkejärjestelmä ei unohtanut myöskään eläkeläisten leskiä ja omaisia, joskin heille riitti vain roposia. Jo 1600-luvulla kruunulla oli ollut tapa myöntää sotilaiden leskille ja omaisille vilja-apua ja armovuodenpalkkaa sekä maksaa sotilaiden rästiin jääneitä palkkoja osana sotilasperheiden sosiaalisia turvajärjestelmiä.⁹³⁹ Tutkimusaikakaudella eläkkeensaajan kuoltua omaisille maksettiin eläkeläisen elinkuukausien mukainen osuus eläkkeestä sekä hautausapuna puolen vuoden eläkettä vastaavan summa. Sotamies Johan Fröbergin osalta sen nosti poika, rakuuna Johan Czernovskin puolesta tytärpuolen aviomies ja rakuuna Anders Stafin osalta leski.⁹⁴⁰ Lapsettomina kuolleiden leskimiesten kuolinvuoden eläkeosuuden ja hautausavun kuittasi yleensä hautaamisesta vastannut henkilö, edesmenneen puolison sukulainen tai joku muu kyläläinen.⁹⁴¹

5.3 Pitäjänköyhyys ikääntyneiden sotilaiden uhkana

Sotilaat ja heidän leskensä ja lapsensa muodostivat maaseutuyhteisöissä suurimman yksittäisen ryhmän, joka nautti seurakuntien köyhäinapua. Koska sotilaat olivat enimmäkseen peräisin tilattomasta väestöosasta ja heidän lapsikattensa koko oli usein suuri, kävi palveluksessa kyvyttömiksi todettujen sotilaiden sekä heidän leskiensä ja lastensa asema tukalaksi.⁹⁴²

Pitäjänskokousten pöytäkirjojen, vaivauskassojen tilien ja kirkollisen väestökirjanpidon perusteella ruotsalaissotilaista ainakin 12 (12/128 = 9 %) joutui turvautumaan köyhäinapuun sen eri muodoissa. Heitä olivat ainakin Nils Örnberg Nurmijärvellä, Johan Bonde Lammilla, Olof Söderberg Luopioisissa, Olof Knipe Hauholla ja Samuel Siöberg Lammilla. Varmoja köyhäinruutulaisia olivat kerjuulla itseään elättävä Anders Åkerman,⁹⁴³ ja vanha, voimaton ja aivan kurja Jöns Skumpe, molemmat Artjärvellä.⁹⁴⁴

Kerjuuseen joutui turvautumaan naimaton rakuuna Jöran Hammar. Hänet haudattiin köyhänä kerjäläisenä toukokuussa 1742 köyhille varattuun osaan Vanajan kirkkomaata ilman kellonsoittoa ja paarivaatetta.⁹⁴⁵ Ikääntynyt yli 80-

⁹³⁹ Pylkkänen 1996, 152 ja seuraavat, 226. Ruotsin korvausmenettely ei ollut eurooppalaisittain ainutlaatuista. Vastaavanlaisia korvauksia maksettiin 1600-luvulla myös Espanjan Alankomaiden ja Venäjän aatelisratsuväen sotilaiden leskille ja orpolapsille. Pylkkänen 1996, 156.

⁹⁴⁰ KrA, Krigskollegium, Krigsmanshuskontoret, G I c, Verifikationer till huvudböcker 1763:VIII, 10207 (Fröberg), sama 1771:V, 5201 (Czernovski) ja sama 1779:VIII, 10250v (Staf).

⁹⁴¹ Janakkalassa palvelleen lapsettoman korp-raali Johan Arnfeltin kuolinvuoden eläkeosuuden ja hautausavun kuittasi edesmenneen puolison sukulaismies ja Nastolassa palvelleen lapsettoman rakuuna Olof Borren eräs Seestan torppari. KrA, Krigskollegium, Krigsmanshuskontoret, G I c, Verifikationer till huvudböcker 1770:VII, 8739v (Arnfelt) ja 1767:IV, 4982v (Borre).

⁹⁴² Pulma 1985, 55; Keskisarja 2011, 207.

⁹⁴³ KA 8833, 1415–1417. Käräjöpöytäkirjaote, Pernajan, Myrskylän ja osan Lapinjärveä talvikäräjät 3.3.1748 § 5.

⁹⁴⁴ Artjärven srka, II Ca:1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1739–1770, 1.5.1759 § 6 ja 1.5.1766 § 6.

⁹⁴⁵ Vanajan srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1670–1746.

vuotias eläkeläiskorpraali Petter Åman Hartolassa kirjattiin kuolleiden luetteloon kerjäläisenä – *tiggaren*.⁹⁴⁶

Seurakunnilla oli myös mahdollisuus kustantaa vaivaisiaan, mielenterveytensä menettäneitä ja tartuntatautisia pitäjäläisiä valtion sairaaloihin.⁹⁴⁷ Sotamies Erik Flinck Artjärvellä jouduttiin poistamaan palveluksesta mielenterveydellisistä syistä. Muutaman vuosi eronsa jälkeen hän alkoi vaeltaa ympäri kylää ja tehdä erilaisia tihutöitä. Tästäköp pitäjäläiset hätääntyivät. Pitäjässä nähtiinkin tarpeelliseksi mahdollisten tulevien vahigontekojen, kuten tulipalojen, varalta toimituttaa Flinck Helsingin hospitaaliin.⁹⁴⁸

Sotilaille myönnetty eläke vähensi seurakuntien tarvetta sijoittaa ikääntyneitä ja raihnaisuuden sekä sairauksien vaivaamia entisiä sotilaita pitäjänköyhiksi tai päästämään heitä kerjuulle.⁹⁴⁹ Mutta seurakuntien ja armelioiden apuun jouduttiin joskus turvautumaan eläkkeensaajienkin kohdalla. Pohjanmaan Munsalaan eronsa jälkeen muuttanut Karl Snell sai Munsalan seurakunnan vaivaisapua vuosina 1747–1755 yhteensä 62 kuparitaalaria.⁹⁵⁰ Yli 80-vuotiaalle sahalahtelaiselle gratialisti Anders Stafille myönnettiin viimeisenä elinvuonna 1779 seurakunnan vaivaiskassasta 10 riksiä ja 8 killinkiä.⁹⁵¹ Myös perheellisten sotilaiden asuminen lastensa talouksissa vähensi pitäjien tarvetta järjestettyyn köyhäinhoitoon.

5.4 Uudelleen palvelukseen

Eron saaneilla lainamiehillä oli mahdollisuus pestautua uudelleen toisen rusthollin tai ruodun sotilaaksi. Tosin tällainen menettely oli harvinaista. Viidessä ilmitulleessa tapauksessa rakuuna tai sotamies pestautui rakuunaksi tai sotamieheksi ja kolmessa tapauksessa varamieheksi eli reserviläiseksi.

Vihtiläisen Oravalan rusthollin rakuuna Jonas Ljungqvist otti vajaa vuosi vuonna 1728 saamansa eron jälkeen uuden pestin saman komppanian janakkalalaisen Hiivolan Marttilan rusthollin rakuunaksi.⁹⁵² Ljungqvist palveli uutta rusthollia uskollisesti aina maaliskuuhun 1762 saakka. Hollolan Pyhäniemen rusthollin rakuuna Petter Lundqvist sai eron samassa pääkatselmuksessa kuin Jonas Ljungqvist, mutta oli uuden pestin otossa nopeampi: Lundqvist pestautui jo seuraavana päivänä saman komppanian hämeenkoskelaisen Pätiälän rusthollin rakuunaksi.⁹⁵³ Uusi pesti saatettiin ottaa myös toiseen komppaniaan tai jopa

⁹⁴⁶ Vuorimies 2003, 201.

⁹⁴⁷ Kuusanmäki 1966, 515.

⁹⁴⁸ Uudenkylän syyskäräjät 14.–24.10.1737, 764–764v. Flinck palasi sittemmin Artjärvelle, jossa kuoli vuonna 1763. Hiski, Artjärven kuolleet ja haudatut 1763.

⁹⁴⁹ Köyhäinhoidoksi voidaan katsoa myös luvallinen kerjääminen. Oikeus siihen kuului niille kirkonvaivaisille, joille jaettiin avustuksia vaivaiskassasta, mutta joille ei ollut osoittaa omaa köyhäinruotua. Kuusanmäki 1966, 537.

⁹⁵⁰ VMA, Munsala församlings arkiv, III Gln:1, Fattigkassans räkenskaper 1740–1776, 34, 40, 46, 52, 62, 68, 76, 82 ja 86.

⁹⁵¹ Sahalahden srka, III Gln: 1, Vaivaiskassan tilit 1750–1807.

⁹⁵² KrA, GMR, NoTLDrR 1735, 86.

⁹⁵³ KrA, GMR, NoTLDrR 1735, 222 ja 232.

toiseen rykmenttiin. Vuonna 1728 eron saanut Akaalla ja Somerolla palvellut rakuuna Staffan Zinck pestautui jo samana vuonna rykmenttinsä uusmaalaisen Porvoon komppanian rakuunaksi,⁹⁵⁴ ja Hämeen läänin jalkaväkirykmentistä 1727 eron saanut sotamies Elias Tengman seuraavana vuonna Pohjanmaan jalkaväkirykmentin Kalajoen komppanian sotamieheksi.⁹⁵⁵

Sotamies Erik Flinck Artjärveltä ei puolestaan onnistunut pestautumaan uudelleen sotamieheksi. Hänet oli erotettu ruodun pyynnöstä loppuvuodesta 1734 heikkopäisyytensä takia. Seuraavana kevättalvena hän sai pestin saman kylän toiseen ruotuun. Ruotutalolliset olivat hyväksyneet hänet sotamiehekseen, mutta rykmentissä oltiin toista mieltä, eikä häntä kelpuutettu seuraavana syksynä pidetyssä pääkatselmuksessa enää sotamieheksi.⁹⁵⁶

Tehostetut toimet varamiesjärjestelmän eli reservilaitoksen kehittämiseksi ajoittuivat vuosien 1741–1743 sotien jälkeiseen aikaan. Varamieslaitos poti miespulaa, joten myös vanhat eron saaneet tai erotetut sotilaat kelpasivat. Palkka oli varsinaisen sotilaan palkkaan verrattuna pieni, mutta pienikin ylimääräinen ansainta merkitsi toimeentulon parannusta. Vuonna 1728 eron saanut sotamies Jonas Orman Laukaasta pestautui 1740-luvulla Jämsän komppanian korpilahtelaisen Muuratjärven ruodun varamieheksi, joskin vuonna 1748 hänen todetaan olleen melko vanha palveluksesta eronnut sotilas – *en förforskiedad soldat, tämelig gl.*⁹⁵⁷ HJR:n Sääksmäen komppanian korpraali, puuseppä Petter Biurling sai eron 24.7.1741. Jo seuraavana vuonna hän pestautui varamieheksi saman komppanian Turengin Jaakkolan ruotuun.⁹⁵⁸ Vanajaan sijoitettu elämäntavoiltaan huikenteleva rakuuna Anders Bryngelsson, häivytyään vuonna 1735 saamansa eron jälkeen omille teilleen, palkkautui varamieheksi Karjaalle.⁹⁵⁹

5.5 Kartanotorppareita ja kartanoiden lampuoteja

Torpparilaitos rakentui alkuvaiheessa pitkälti kartanoiden, rusthollien ja puustellien varaan ja torppareiksi ryhtyneet olivat usein kartanoiden ja rusthollien entisiä palkollisia ja itsellisiä mutta myös sotilaita.⁹⁶⁰ Upseerien omistavat kartanotorpat näyttävät olleen merkittävin eronneiden ruotsalaissotilaiden työllistäjä.⁹⁶¹ Nastolassa Ahtialan ja Seestan rusthollien yhteinen rakuuna Olof Borre

⁹⁵⁴ KrA, GMR, NoTLDrR 1735, 390.

⁹⁵⁵ KrA, GMR, Österbottens regemente 1729, ei sivunumerointia; sama, 1735, 623–624.

⁹⁵⁶ KrA, GMR, TLIR 1735, 69 ja 70.

⁹⁵⁷ KA, Militaria 416, HJR:n Sysmän komppanian varamiesrullat 9.12.1748 ja 18.1.1750. Ks. myös Vuorimies 2003, 184.

⁹⁵⁸ KA, Militaria 416, Wargiering Manskap Längd af Neder Hällola härad för Tavastehuus Läns Infanterie och 2de Quartet af Åhr 1748.

⁹⁵⁹ HMA, UHLkA, Ea:28a, Kirjeasiakirjat 1742, Förteckning på wargierings Karlar, som nedannämde Rotor i Karis Sochn sig förskaffat. Samassa luettelossa mainitaan reserviläisenä myös eräs Nyköpingin kaupungista kotoisin ollut Olof Högberg, joka mitä ilmeisimmin on UJR:n Lohjan komppaniaan aiemmin sijoitettu ferseniläinen.

⁹⁶⁰ Vrt. Ylikangas 1973, 402.

⁹⁶¹ Esim. Suvanto 1992, 222. Suvanto otaksuu torpan muodostaneen eron saaneelle sotilaille ns. eläkepaikan. Ks. Suvanto 1992, 223. Vrt. Niemelä 1990, 138–139. Eurajoella,

hallitsi Seestan kartanon torppaa, joka sai nimekseen Borrila.⁹⁶² Sotamies Måns Oxellgren torpparoi eronsa jälkeen Brummert-sotilassuvun omistaman Kasiniemen rälssitalon torppaa Padasjoen Vesijaossa⁹⁶³ ja rakuuna Nils Springman viljeli samassa pitäjässä lampuotina L'Éclair-suvun omistamaa Jokioisten Saksalaa 1753–1778.⁹⁶⁴ Kalvolassa Kutisten kartanon omistaja, Asikkalan komppanian luutnantti Gustaf Adolf Clodt von Jürgensburg otti 1730-luvun alussa torpparikseen hiljattain eronneen ja paikkakunnalla palvelleen sotamies Klas Kalmanin ja Kankaanpään isäntä, majuri Peter Lampeel vastaavasti rakuuna Daniel Åkermanin.⁹⁶⁵ Tätä ovat edesauttaneet yhteinen kieli sekä upseerien ja sotilaiden välillä vallinnut luottamus.

Osa eron saaneista ruotsalaissotilaista muutti Uudellemaalle, jossa kartanotorppien määrä oli selvästi suurempi kuin Hämeessä.⁹⁶⁶ Merkittävä ruotsalaissotilaiden hallitsema kartanotorppakeskittymä muodostuikin Nurmijärvelle, jonne HJR:n Asikkalan komppanian ruotsalaissotilaat Lars Reen, Lars Sundström ja Nils Örnberg muuttivat viimeistään vuoden 1742 aikana.⁹⁶⁷ Miesten muuttoon vaikutti Asikkalan komppanian päällikön, tukholmalaisentyisen kapteenin Gustav Wulfcronan⁹⁶⁸ paria vuotta aiemmin Nurmijärvellä tekemä kauppa Kytäjän säterikartanosta ja siihen kuuluvista rälssitiloista.⁹⁶⁹ Rappioituneen kartanon kunnostaminen edellytti runsaasti työvoimaa: mieluummin vieläpä ruotsinkielentaitoisia oman komppanian miehiä. Taatakseen kartanon kunnostamisessa tarvittavan työvoiman saannin⁹⁷⁰ Wulfcrona perusti kartanon maille uusia torppia ja raivautti uutta peltoa.⁹⁷¹ 1740-luvun puoliväliin mennessä

Ikaalisissa ja Loimaalla vuosina 1776-1807 eron saaneista sotilaista 10,9 % on merkitty torppareiksi. Vaihteluväli tosin on mainituissa pitäjissä osoittautunut varsin suureksi, ollen Eurajoella vain 4,6%, mutta Ikaalisissa jopa 17,7%.

⁹⁶² Torpan nimestä ks. Mäkelä 1976, 15.

⁹⁶³ Måns Oxellgrenistä enemmän Vuorimies 2003, 163. Syksyllä 1736 talollinen Juho Juhonpojalle ja Måns Oxellgrenille oli tullut kiistaa erään ilmeisesti yhteisvoimin tehdyn kaskan sadon jakamisesta. Käräjillä miehet sopivat riitansa ja Oxellgren tyytyi Juho Juhonpojan lupaamaan osaan sadosta suuruudeltaan kaksikymmentä kappaletta ruista. Ks. myös Padasjoen talvikäräjät alkuen 9.2.1736, 191.

⁹⁶⁴ Springman oli ennen Saksalaaan siirtymistä torpparina Osoilan Myllymäessä. Esim. Padasjoen srka I A:2, Rippikirja 1739–1746; sama I A:3, Rippikirja 1747–1752; Tietokanta.

⁹⁶⁵ Esim. Kalvolan srka I A:2, Rippikirja 1731–1735; Tietokanta.

⁹⁶⁶ Mm. Nurmijärvellä vuonna 1760 todetaan olleen 21 torppaa, joista kaikki yhtä lukuun ottamatta olivat kartanotorppia. Vuoteen 1769 mennessä torppien määrä oli kasvanut jo 44 torppaan, joista runsas puolet eli 28 oli kartanotorppia. Ks. Tommila 1958, 202 taulukko 26.

⁹⁶⁷ On täysin mahdollista, että mainittujen kolmen sotamiehen samanaikaisen eron taustalla oli kapteeni Wulfcronan tarve saada kielitaitoisia ja luotettavaa työvoimaa kartanoonsa.

⁹⁶⁸ Kapteeni Gustav Wulfcrona nimitettiin HJR:n Asikkalan komppanian kapteeniksi 29.4.1732, jota virkaa hän hoiti aina kuolemaansa saakka. Hän kuoli 9.11.1753. Hänen virkatalonsa Tullimies sijaitsi Asikkalan Vesivehmaalla Hollolassa. Ks. Wirilander 1953, 161 (nro 368).

⁹⁶⁹ Tommila 1959, 85.

⁹⁷⁰ Vrt. Rasila 1961, 17-27 passim; Ks. myös Keskitalo 1964, 244; Blomstedt 1976, 146; Mäkelä 1979, 450.

⁹⁷¹ Tommila 1959, 86. Tommilan mukaan ensimmäinen torppa Kytäjärvelle perustettiin 1740-luvulla, mikä on tulkittavissa niin, että se tapahtui kapteeni Wulfcronan aikakaudella. Tommila 1958, 202.

sä Reen ja Sundström saivat omat torppansa Likolammelta ja Örnberg Vanhas-takylästä.⁹⁷²

Petäjävetinen Nils Wittling yritti ensin viljellä väkineen Haarajärven Väi-sälän taloa Keuruun Multialla, mutta palasi jo seuraavana vuonna takaisin Petä-jävedelle.⁹⁷³ Runsaan kymmenen vuoden kuluttua Wittling muutti Urjalaan isännättömäksi jääneeseen kartanotorppaan. Siihen kuului vanha pirtti, karja-rakennus, pieni talli ja heinälato sekä naapuritorpparin kanssa yhteinen 12 kyy-närää pitkä riihi. Läheisillä niityillä oli lisäksi kaksi latoa.

Maanomistaja, rykmentinkirjuri Enoch Nauckler oli kuitenkin tyytymätön Wittlingin tapaan hoitaa torppaa ja antoi paikallisen nimismiehen ja yhden lau-tamiehen suorittaa Tuomaanpäivänä 1753 torpan katselmuksen. Katselmuksessa todettiin, että pirtti oli niin pahoin ränsistynyt, että sen tilalle oli rakennettava kokonaan uusi. Piharakennusten ja yhteisen riihen katot oli myös uusittava. Ai-taa oli korjattava 43 sylen mitalla. Toinen ladoista oli käyttökelvoton, eikä toises-sakaan ollut jäljellä montaa lahoamatonta hirttä. Molemmat ladot oli uusittava. Korjaustöiden kustannuksiksi arvioitiin 42 taalaria 24 äyriä hopearahassa.

Kun Nauckler sitten uhkasi Wittlingin käräjille ja häädöllä, Wittling lupasi ryhtyä tarvittaviin korjaustöihin. Työ edistyi vitkaan jos ollenkaan. Nauckler onnistui uhkailemalla taivuttamaan Wittling kirjalliseen sopimukseen, jossa Wittling poikansa kanssa sitoutui korjaamaan puutteet tai suorittamaan rahana Naucklerille katselmuksessa arvioidun korjaussumman. Käräjillä vahvistettu kontrahti sisälsi myös muita velvoitteita. Wittlingit sitoutuivat raivaamaan joko peltoa tai niittyä 5 kapanalaa vuodessa, tekemään kartanolle kaksi päivää vii-kossa omin eväin – niistä puolet omissa työvaatteissa. Pellavia he lupautuivat kehäämään talolle kaksi naulaa ja rohtimia neljä naulaa vuodessa. Vuotuisiin velvoitteisiin kuului vielä kaksi kaupunkimatkaa, joiden aikana he vapautuivat päivätöistä viikoksi. Lisäksi Wittlingit lupasivat erään naapurinsa kanssa yhtei-sesti ylläpitää kartanon puolesta yleistä tarkoitusta varten tarvittavia kärryjä.⁹⁷⁴

Torppasopimusten lisäksi osa sotilasvirkatalojen haltijoista antoi puustel-liensa hoidon kokonaan ruotsalaissotilaiden käsiin. Korpraali Gustav Onsberg Hattulasta siirtyi eronsa jälkeen jalkaväkirykmentin Sääksmäen komppanian luutnantin virkatalon lampuodiksi yhdessä poikansa Johanin kanssa ja rakuuna Petter Frijberg Kalvolassa rakuunarykmentin Everstiluutnantin komppanian vääpelin virkatalon lampuodiksi.⁹⁷⁵

5.6 Ruutorpparista talolliseksi

Sota-aika autioitti tiloja. Rauhan tultua 17 % läntisen Suomen tiloista oli autioi-na, ja maatalouden tuotantokyky laskenut 50–60 prosenttia. Syksystä 1721 lähtien kuningas ja valtaneuvosto kiinnittivät erityistä huomiota Suomen maatalo-

⁹⁷² Nurmijärven rippikirjat ja väestöluettelot 1700-luvun puolivälistä.

⁹⁷³ Kankaanpää 1988, 131; Vuorimies 2003, 169.

⁹⁷⁴ Urjalan syyskäräjät 1754, 1077–1080; Arajärvi 1973, 154–155.

⁹⁷⁵ Kalvolan rippikirjat 1740–1745 ja 1747–1764. Wirilander 1953, nro 353 ja nro 405.

jen ja sotilastorppien saattamiseksi viljelyskuntoon. Maaherrat ryhtyivät myöntämään verovapauksia talollisille. Venäläisiltä kruunun haltuun joutuneista viljavarastoista jaettiin siemenviljaa ja avustuksia rauhantuloa seuranneina huonoina satovuosina. Toimet osoittavat sen, että kruunun tärkein tulolähde, maanviljelystä harjoittava talo, oli kruunun erityisessä suojeluksessa.⁹⁷⁶

Autiotilojen suuri määrä antoi niitä haltuun ottaville ruotsalaissotilaille mahdollisuuden sosiaaliseen nousuun. Heille annettiin tähän myös oikeus, mutta vain harvoin he käyttivät tilaisuutta hyväkseen.⁹⁷⁷ Osasyynä tähän oli miesten jatkuva epätietoisuus tulevaisuudestaan: komennuksen Suomeen piti olla lyhytaikainen.⁹⁷⁸

Toimeliaimmat näyttävät ottaneen isännättömäksi jääneitä tiloja viljelykseen jo palvelusaikanaan. Vanajalle sijoitettu rakuuna Anders Österberg viljeli Koljalan Uotilaa Vanajalla vuodet 1728–1748 eroten sotapalveluksesta vasta vuoden 1737 aikana.⁹⁷⁹ Tila siirtyi sittemmin hänen vanhimmalle pojalle, kuudennusmies Anders Österberg nuoremmalle.⁹⁸⁰

Rakuuna Håkan Karlsson Nederberg Hauholla asui jo palvelusaikanaan Hauhon kappalaisen Salomon Stichaeuksen hallussa ollutta kirkonkylän Mikkolaa. Kappalainen oli ottanut Mikkolan viljelykseen 1720-luvun loppupuolella ja saanut sille vapaavuosia sillä ehdolla, että kunnostaa talon. Kappalainen ei kuitenkaan vuoteen 1730 mennessä ollut tehnyt talon eteen mitään, vaan kunnostuksesta oli vastannut kappalaisen ja Nederbergin keskinäisen sopimuksen mukaisesti taloa asunut Nederberg: Nederberg oli muun muassa pystyttänyt vuonna 1729 uuden pirtin ja uuden niittyladon sekä korjannut kaluvajan. Sittemmin Mikkolassa kesällä 1730 pidetyssä katselmuksessa vielä tarpeellisten korjausten arvoksi saatiin 153 kuparitaalaria ja 31 ja 2/3 äyriä. Oikeudessa Håkan Nederberg ilmoitti halunsa jatkaa talon kunnostusta, mikäli talo siirtyisi hänen haltuunsa. Lautamiehet tukivat Nederbergiä todistamalla omasta puolestaan, että Nederberg tunnettiin paikkakunnalla työteliäänä miehenä ja että hän kykeni myös hoitamaan taloa ja saattamaan sen asianmukaiseen kuntoon. Oikeus myönsi lopulta Mikkolan hallinnan lautamiesten lausuntoon tukeutuen Håkan Nederbergille, mihin myös kappalainen suostui.⁹⁸¹ Pian Mikkolan isännyyden saatuaan Håkan Nederberg erosi sotapalveluksesta ja keskittyi Mikkolan hoitoon.

Autiotilojen haltuunoton kautta saavutetun isännyyden ohella miehillä oli mahdollisuus myös ostaa talo. Sysmäläisen Saaren rusthollin rakuuna Hans Flinck osti 22.12.1752 päivätyllä kauppakirjalla Liikolan (Saaren) Nihtilän 1/4 mtt⁹⁸² talosta 1/2 äyrinmaan suuruisen osan talon silloiselta omistajalta Mikko

⁹⁷⁶ Ahonen 1988, 134-135.

⁹⁷⁷ Ahonen 1988, 77.

⁹⁷⁸ Osa miehistä oli halukas tekemään ja osa myöskin teki pysyvän sotamiessopimuksen ruotuisäntiensä kanssa. Näin epävarmuus tulevaisuudesta poistui ja miesten oli helpompaa ryhtyä viljelemään ruotu- tai rakuunatorppiensa maita.

⁹⁷⁹ Rytönen 1992, 60 ja 150. Asia tulee osittain ilmi jo vuoden 1728 pääkatselmuksessa. Österberg jatkaa kuitenkin palvelusta 1730-luvun jälkipuoliskolle saakka. Ks. mm. KrA, GMR, NoTLDrR 1735, 78.

⁹⁸⁰ Poppius 1976, 308.

⁹⁸¹ Hauhon syyskäräjät 22.-25.9.1730, 272-274.

⁹⁸² Juvelius 1927, 709-710.

Juhonpojalta 433 kuparitaalarin 8 äyrin kauppahinnasta ehdolla, että viljeli oman osuutensa lisäksi myös Mikko Juhonpojan omistukseen jäänyttä yhden äyrinmaan suuruista osuutta. Kauppahinta suoritettiin kokonaisuudessa kaupanteon yhteydessä.⁹⁸³ Nihtilä oli itse asiassa osa Voipaalan kylässä sijainnutta rusthollia ja luonteeltaan perintötila.⁹⁸⁴

Yhteistä talonpojiksi ryhtyneillä ruotsalaissotilaille oli, että he olivat työteliäitä ja nauttivat tavallista enemmän paikallisyhteisöjen luottamusta. Anders Österbergin poika Anders Andersinpoika Österberg toimi aikanaan Vanajan kirkon kuudennusmiehenä. Rakuuna Hans Flinck valittiin Sysmän käräjien lautamieheksi, samoin kirkonkylän Mikkolan isäntä Håkan Nederberg Hauholla.⁹⁸⁵

Kaikkiaan eronsa jälkeen Suomeen jääneistä sotilaista (N = 133) maatalonviljelevään väestöryhmään integroitui lähes joka viides (22 %, taulukko 39). Määrä on selvästi suurempi kuin Jari Niemelän saama tulos Eurajoen, Ikaalisten ja Loimaan vuosina 1776–1807 eron saaneista sotilaista: heistä vain 11 % hankki elantonsa sotapalveluksesta erottuaan torppareina. Merkittävin ero on kuitenkin siinä, että Niemelän tutkimusjoukon sotilaista kukaan ei sijoittunut lampuodeiksi, talollisiksi tai rusthollareiksi.⁹⁸⁶

TAULUKKO 39 Eron jälkeinen sijoittuminen maatalousväestöön

	Rakuuna	Sotamies	Korpraali tai muu jakopalkkalainen	Yhteensä	% n/N, N = 133
Torppari	4	6	..	10	7,5
Lamputi	3	3	..	7	5,3
Yhtiömies	..	1	..	1	0,8
Talollinen	5	1	3	9	6,8
Rusthollari	2	2	1,5
Yhteensä	12	11	6	29	21,8
% (n/N, N = 133)	9	8,3	4,5	21,8	

Isännyyteen yltäneitä ruotsalaissotilaita olivat: rakuuna Didrik Blomberg Janakkalassa Vähä-Hiiden isäntänä 1727–1749 (Kerkkonen 1931, 148. Tieto on ristiriitainen nuoremman Janakkalan historian Kerkkonen 1976 kanssa), rakuuna Israel Tunman Akaassa Taipaleen

⁹⁸³ Hollolan tuomiokunnan ilmoitusasiat 1751–1760, 257–259, Sysmän syyskäräjät 7.9.–1753 § 2. Toinen lainhuuto 24.8.1754 § 2, kolmas lainhuuto 18.1.1755 § 1. Ilmoitusasiat 1751–1760, 350–351 ja vastaavasti 407–408.

⁹⁸⁴ Juvelius 1927, 439. Tilan koko tässä 1/3 mtt eli 1 1/2 äyrinmaata. Lautamies Hannu Antinpoika omisti siitä 1/3 ja Mikko Juhonpoika 2/3. Isojako toteutettiin tilalla 1760-luvun puolivälissä, jolloin mm. pellot jaettiin. Ks. tarkemmin emt. Juva 1727, 434–439.

⁹⁸⁵ Tietokanta.

⁹⁸⁶ Niemelä 1990, 138 Taulukko 14.

Pläsin isäntänä 1736–1747 (Suvanto 1954, 456), varusmestari Johan Carlstedt Lammilla Montolan Mattilan isäntänä 1729–1759 (KrA Generalmönsterrullor; TLIR 1735, 188 ja 203v; Virtala & Ruotsalainen 1972, 266. Talon haltuunotto tapahtui viimeainitun mukaan vuonna 1728) ja entinen rakuuna, sittemmin rummunlyöjä Niels Wimmerberg Sääksmäellä Munteen Lukon isäntänä 1730–1736 (HMA, Sääksmäen syyskäräjät 13.–21.11.1738, 669v–670 ja talvikäräjät 19.–26.3.1739, 988; Jutikkala 1934, 257–258. Manttaaliluettelot KA 8227, 4266 vuosi 1737; KA 8230, 3923 vuosi 1738; KA 8232, 3356 vuosi 1739. Usea viimeainituista oli vähintään osittaista jakopalkkaa nauttineita viranhaltijoita, tavallisia rivisotilaita ainoastaan Didrik Blomberg ja Israel Tunman. Luokkaan Muu sijoittuu korpraalien lisäksi alkuun jalkaväkirykmentin korpraalin virkaan sijoitettu, sittemmin vääpeliksi ylennyt Petter Hagmarck. Hän sai jo virassaan ollessaan vuonna 1751 haltuunsa puolet Tarttilan Paasian rusthollista ja hallitsi rusthollin puolikasta sittemmin myös eronsa jälkeen vuoteen 1775 saakka, jolloin se siirtyi maanmittari Collénin haltuun. Sotamies Nils Wittling Petäjävedeltä, joka kokeili vuonna 1733 talonpitoa Keuruulla, on luokiteltu torppariksi ja yhtiömieheksi ryhtyneen rakuuna Petter Lundqvistin Kärkölästä olen jättänyt pois, koska talon varsinainen isäntä heitti hänet ulos talosta jo parin kuukauden jälkeen. Taulukko ei sisällä myöskään niitä maatalonviljelevään väestöryhmään tilapäisesti sijoittuneita sotilaita, joiden myöhemmät vaiheet ovat jääneet epäselviksi. Tällaisia ovat mm. sotamies Olof Brunqvist, joka toimi ainakin jonkin aikaa lampuotina ja torpparina Helsingin pitäjässä, ja sotamies Klas Calman, joka toimi Kutisten kartanon torpparia ehkäpä vuoden kaksi ennen häipymistään paikkakunnalta.

Tulos paljastaa, että suuren Pohjan sodan jälkeen 1700-luvun alkupuoliskolla palveluksesta eronneilla sotilailla oli suuremmat mahdollisuudet nousta talollisiksi kuin ruotsinajan loppupuolella eron saaneilla. Miesten sijoittumisessa on nähtävissä myös jonkinasteista luokkajakoa: Sotamiehet sijoittuivat torppareiksi, lampuodeiksi ja yhtiömieheksi, rakuunoiden sijoittumisen painopiste oli jo selvästi talollissäädyn suunnassa ja korpraaleista enemmistö sijoittui talollisluokkaan, kaksi jopa rusthollariksi.

5.7 Kruununpalvelijoita, lautamiehiä ja valtiopäivämies

Nimismies oli kruunun paikallishallinnon keskeisin viranomainen. Hän järjesti käräjät, toimi käräjien yleisenä syyttäjänä ja päätösten toimeenpanijana, valvoi erilaisia työ- ja palvelutoimia, kestitsi, järjesti kyydityksiä ja kuljetuksia sekä toimitti lautamiesten kanssa vapaavuosia pyytäneiden tilojen ja tulipalovahinkojen katselmukset.⁹⁸⁷ Nimismieheiltä edellytettiin perehtyneisyyttä paikallishallinnon tehtäviin, kunnollisuutta, pysyvyyttä ja raittiutta.⁹⁸⁸ Kehno palkka oli kuitenkin este sille, että tehtävään olisi saatu pätevää väkeä. Suurimmissa nimismiespiireissä palkka oli jopa jaettu kahdelle nimismiehelle.⁹⁸⁹ Heikosta nimismiesaineksesta seurasi, että nimismiehet olivat toistuvasti syytteessä vir-

⁹⁸⁷ Blomstedt 1982, 303; Rytönen 1992, 187.

⁹⁸⁸ Walta 2005, 23–31 passim.

⁹⁸⁹ Koskimies 1966b, 206–207; Walta 2005, 57. Janakkalan nimismiespiiriä yritettiin 1740-luvun taitteessa jakaa kahtia, mutta piirin nimismies Johan Wirilander vastusti hanketta, koska hänen palkkansa jäisi silloin pieneksi. Ks. Rytönen 1992, 188.

kavirheistä, laiminlyönneistä ja muista rikkomuksista.⁹⁹⁰ Janakkalan ja Vanajan nimismiespiirissä tämä tuli varsin konkreettisesti esiin sen jälkeen, kun Gustaf Saxbeck oli eronnut virastaan; virkaa hoiti vuosikausia toinen toistaan kelvottomampi mies.⁹⁹¹ Koska neljästä nimismiehestä kolme oli sotapalveluksesta eronneita ruotsalaisistoureita, on syntynyt tilannetta syytä tarkastella lähemmin.

Nimismies Saxbeckin siirryttyä muihin tehtäviin maaherra nimitti käräjärahvaan tuella uudeksi nimismieheksi 5.6.1742 palveluksesta eronneen ruotsalaiskorpraalin, varusmestari Johan Carlstedtin.⁹⁹² Carlstedt valittiin erityisesti siksi, että hän taisi ruotsin: ruotsinkielisten kuittien kirjoituksen ja ruotsin kielellä tapahtuvan yksinkertaisen hallinnollisen kirjanpidon odotettiin sujuvan häneltä luontevasti.⁹⁹³ Hänet tunnettiin myös hiljaisena ja hurskaana miehenä. Carlstedt ahkeroi kyllä etsiessään sapatinrikkooja ja salavuoteuteen syyllistyneitä, mutta osoittautui taitamattomaksi lain tuntemusta vaativissa tehtävissä, kuljetusten järjestämisessä, laillisten katselmusten pidossa ja pöytäkirjojen laadinnassa. Hyökkäykset Carlstedtia vastaan kärjistyivät syyskäräjillä 1743, jossa vaadittiin tämän eroa ja Saxbeckin palauttamista virkaan. Eroa vaativien mukaan Carlstedt oli kykenemätön hoitamaan virkaa, oli kelvoton ja kohtuuton eikä käsittänyt mitään nimismiehen velvollisuuksista. Vaikka Hausjärveläiset tukivat Carlstedtia, niin Janakkalan ja Vanajan väen tuella Carlstedt erotettiin ja tilalle nimitettiin Gustaf Saxbeck. Korvaukseksi Carlstedt sai vapaana olleen siltavoudin toimen. Muutoin köyhä ja ahtaissa oloissa elävä Carlstedt olisi joutunut onnettomaan asemaan.⁹⁹⁴

Ajohahdin taustalla saattoi olla Carlstedtin venäläismiehityksen aikainen toiminta. Omassa puolustuskirjelmässään hän toi esille, että hän oli järjestellyt venäläisille joukoille kuljetuksia ja hankkinut näille rehua vaivojaan säästämättä. Hän itse näki ajohahdin taustalla ainoastaan Saxbeckin halun palata entiseen virkaansa.⁹⁹⁵

Johan Carlstedtin palveluksia tarvittiin muutaman vuoden kuluttua uudelleen.⁹⁹⁶ Hänet määrättiin keväällä 1748 hoitamaan Janakkalassa nimismiehen tehtäviä siksi kunnes nimismieheksi palanneen, mutta valitusten kohteeksi joutuneen Gustaf Saxbeckin asia tuli käsitellyksi käräjillä. Carlstedtin valintaa perusteltiin hänen aiemmalla kokemuksellaan nimismiehen tehtävistä. Hän oli myös itse halukas ottamaan tehtävän vastaan ja kykeni vaikeuksista noudatta-

⁹⁹⁰ Koskimies 1966b, 206–207; Walta 2005, 44.

⁹⁹¹ Janakkalan syyskäräjät 1743, 961.

⁹⁹² Luettelo venäläismiehityksen aikana Ala-Hollolan kihlakunnassa toimineista kruunun virkamiehistä, kuten nimismiehistä, siltavoudeista ym. HMA, UHLkA, Ea:29, Saapuneet kirjeasiakirjat 1743, ei folionumerointia.

⁹⁹³ Vrt. mm. Jokipii 1999, 487.

⁹⁹⁴ Janakkalan syyskäräjät 16.11.–1743, 959–971; Janakkalan talvikäräjät alkaen 10.5.1744, 1956–1957, 1957–1958 ja 1983–1984; HMA, Sm 134a, folionumerotta; Rytönen 1992, 188–189, 250, 283–284. Vrt. Walta 2005, 202 ja 461. Siinä Carlstedtin nimismiesvuodet ovat 1742–1744 ja 1748–1750.

⁹⁹⁵ Janakkalan syyskäräjät alkaen 16.11.1743, 964–966.

⁹⁹⁶ Rytönen 1992, 188–189, 250; Ks. myös Koskimies 1966a, 39.

maan määräyksiä.⁹⁹⁷ Varsinaisesta siltavoudin (apulaisnimismiehen) virastaan Carlstedt luopui vasta 1750-luvulla.⁹⁹⁸

Janakkalan nimismieskysymys ei kuitenkaan ollut niin yksinkertainen kuin edellä on kerrottu. Venäläismiehityksen alussa korpraaliksi ylennetty ruotsalaisrakuuna Didrik Blomberg oli Carlstedtin tietämättä hankkinut venäläiseversti Resanovilta⁹⁹⁹ määräyskirjan Janakkalan nimismieheksi. Hän tosin hoiti tehtävää ainoastaan kuuden viikon ajan. Hänen tilalleen valittiin kaksi uutta nimismiestä, entinen hantlankari Simon Ringstedt ja toinen eronnut ruotsalaiskorpraali Petter Biurling.¹⁰⁰⁰ Simon Ringstedt herätti kuitenkin paheksuntaa väkivaltaisuutensa ja juopottelunsa takia. Muun muassa Didrik Blomberg, joka yritti saada Simon Ringstedtiä kohtelemaan rahvasta ystävällisesti, joutui itse Ringstedtin väkivaltaisuuden uhriksi: Ringstedt löi Blombergia niin, että tämä sai päähänsä kolme haavaa. Tilanteen kaoottisuutta kuvaa se, että samanaikaisesti eräs paikalla ollut venäläinen rakuuna suomi Blombergia piiskallaan.¹⁰⁰¹

Kaikki edellämainitut nimismieheksi valitut ruotsalaissotilaat olivat pitkään palvelleita ja aikanaan korpraaliksi ylenneitä miehiä. He olivat osoittautuneet sotilasurallaan kyvykkäiksi miehiksi ja edustivat tavallaan jo päällystöstä. Tavallisista rivisotilaista erityisen paikallisyhteisön luottamuksen saavuttivat rakuunat Hans Flinck Sysmässä ja Håkan Nederberg Hauholla. Sysmääläisen Saarenkylän eli Liikolan Nihtilän 1/4 mtt¹⁰⁰² osaomistaja Hans Flinck¹⁰⁰³ valittiin Sysmän käräjien lautamieheksi 1750-luvun lopulla. Tätä tehtävää hän hoiti yhtäjaksoisesti vuoteen 1769, jolloin pyysi eroa tehtävästä korkeaan ikäänsä vedoten.¹⁰⁰⁴ Hauholaisen Lautsialan rusthollin rakuuna Håkan Karlsson Nederberg oli itsenäinen talonpoika jo 1730-luvun alussa.¹⁰⁰⁵ Työteliäänä ja kyvykkäänä talonpitäjänä tunnettu Nederberg valittiin saman vuosikymmenen

⁹⁹⁷ HMA, UHLKA, Db:2, Päätöskonseptit 1728, 75v-77v.

⁹⁹⁸ Rytönen 1992, 189-190.

⁹⁹⁹ Rjazanov (Juvelius 1931, 207), Rjesanov (Cederberg 1942, 350), Resanov (Pohjola-Pirhonen 1967, 181, Paloposki 1986, 90).

¹⁰⁰⁰ Luettelo venäläismiehityksen aikana Ala-Hollolan kihlakunnassa toimineista kruunun virkamiehistä, kuten nimismiehistä, siltavoudeista ym. HMA, UHLKA, Ea:29, Kirjeasiakirjat 1743, (Fred, Löfman Lammilla 12.11.1743).

¹⁰⁰¹ Esim. Rytönen 1992, 188.

¹⁰⁰² Juva 1927, 709-710. Talollisluokkaan Flinck oli noussut ostettuaan vaimonsa sisarenpojalta 1/2 äyrin suuruisen osan Nihtilän perintötalosta.

¹⁰⁰³ Hans Flinck oli syntynyt Uthbyn pitäjässä Länsigötanmaalla. Hänet sijoitettiin aluksi UHRR:n Ylä-Hollolan komppanian sysmääläisen Saaren Seppälän rusthollin nro 119 rakuunaksi, mutta siirtyi sittemmin 22.4.1734 saman komppanian sysmääläisen Voipaalan Ilolan rusthollin nro 115 rakuunaksi. Eron Flinck sai 37 palvelusvuoden jälkeen 9.2.1758.

¹⁰⁰⁴ Sysmän käräjät 1760-1769; Sysmän talvikäräjät alaken 16.1.1769, § 140.

¹⁰⁰⁵ Håkan Karlsson Nederberg oli syntynyt 1690-luvun alussa; Hauhon rippikirjan mukaan 1692. Sotapalveluksensa hän aloitti Smoolannin kolmikasratsuväkirykmentissä, joka sittemmin yhdistettiin Uplannin viisikärsatsuväkirykmenttiin. Rådmansössa hänet sijoitettiin UHRR:n Ala-Hollolan komppanian Lautsian rusthollin nro 102, jossa hän palveli 4.2.1732 saamaansa eroon saakka. Hänen alkuperäinen smoolantilainen palkkaajarusthollinsa - Grimshult Fliserydin pitäjässä Kalmarin läänissä - saattaisi johtaa hänen syntyperänsä jäljille.

lopulla kirkonkylän edustajana lautamieheksi. Tehtävää hän hoiti aina talvikäräjille 1765 saakka.¹⁰⁰⁶

Pitäjäläisten luottamus Håkan Nederbergiin eli Mikkolaan kasvoi ja hänet valittiin Ala-Hollolan kihlakunnan valtiopäiväedustajaksi vuosien 1742–1743 valtiopäiville.¹⁰⁰⁷ Herrainpäivämiehenä muuten työteliäänä tunnettu ja luottamista nauttinut Nederberg osoittautui kiivaaksi, jopa heikkopäiseksi. Heikkopäisyytensä takia häntä piti jopa vartioidan talonpoikaissäädyn istunnossa 26.2.1743.¹⁰⁰⁸ Nederbergin kiivas luonne ilmeni myös 6.7.1743 pidetyn istunnon aikana. Sihteerin lukiessa kenraalitar Buddenbrookin säädylle lähettämää kirjettä, jossa kenraalitar anoi kuolemaantuomitun miehensä vapautusta, Nederberg tempaisi kirjeen sihteerin käsistä, repi sen palasiksi, heitti palaset lattialle ja ilmoitti, ettei sellaista kirjettä ikinä saa lukea.¹⁰⁰⁹

Yhteenveto eronneiden sotilaiden eron jälkeisistä ammateista ja sosiaalisista asemista on koottu taulukkoon 40. Jossain määrin ongelmallista on, että joukossa on monitoimijoita. Korpraali Johan Carlstedt oli talollinen, mutta hän toimi eronsa jälkeen nimismiehenä ja siltavoutina. Koska nostan eron jälkeisen nimismiehen tehtävän tässä luokittelussa talollisen aseman yläpuolelle, ei häntä voida luokitella nyt talolliseksi (vrt. taulukko 39).

TAULUKKO 40 Eron jälkeinen ammatti/sosiaalinen asema

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	Yht.
LKM	28	3	6	2	1	4	5	9	26	8	41	133
%	21,1	2,3	4,5	1,5	0,8	3,0	3,8	6,8	19,5	6,0	30,8	100
Eläkeläinen	8	2	1	2	1	..	26	3	..	43

a = maanviljelijä, b = kruununpalvelija, c = käsityöläinen, d = krouvari tai mylläri, e = renki, f = paimen, g = itsellinen/kesti, h = eronnut sotilas, i = eläkeläinen/gratialisti, j = kirkon/pitäjänsköyhä, k = ei tietoa.

Rusthollarit, talolliset, yhtiömiehet ja torpparit on yhdistetty tässä yhdeksi luokaksi maanviljelijät. Toisaalta luokitteluvaihtoehtojen takia taulukon 39 lukuja ei sellaisenaan voi verrata taulukon 40 lukuihin.

¹⁰⁰⁶ KA, SAY, Hauho 1740–1759, 10; Hauhon syyskäräjät alkaen 22.11.1765, 441v.

¹⁰⁰⁷ Koskimies 1966a, 113; Mårtensson 1937, 85; Landahl 1754, 11; Paloposki 1961, passim.

¹⁰⁰⁸ Paloposki 1961, 236 viite 112, 257 viite 42 ja 261; Landahl 1954, 195: *sedan öfwerenskom ståndet, att en karl må antagas, som wacktar Märten [J: Håkan] Carlsson ifrån Finland under des hufwudswaghet, hwartil de willja sammansjuta framdeles.*

¹⁰⁰⁹ Landahl 1954, 356.

5.8 Leskien asema

Eron jälkeen Suomeen jääneiden ja palveluksessa kuolleiden miesten (N = 234) virallisia parisuhteita varmentui kaikkiaan 181. Joka toisessa tapauksessa sotilaan puoliso leskeytyi ennen miestään (taulukko 41). Leskistä 81 tyytyi lesken asemaan. Useimmat uudelleenavioituneet olivat jääneet leskeksi varsin nuorina.

TAULUKKO 41 Leskeytyneiden puolisoitten myöhempi aviosäätty

	Vaimo kuoli ensin	Vaimo jäi leskeksi	Leski avioitui uudestaan	Ei tietoa	Yhteensä
LKM	36	81	10	54	181
%	19,9	44,8	5,5	29,8	100

Sotilaiden leskien suuri määrä näkyy myös pitäjänköyhälistössä. Kaikkiaan kaksikymmentä leskeä joutui turvautumaan köyhänapuun. Tyrvännössä sotamies Anders Grevstedtin leski Liisa Laurintytär sai vuosina 1753–1760 köyhänapuna seurakunnan vaivaiskassasta yhteensä 38 kuparitaalaria ja 16 äyriä, vuonna 1760 kolmasti kolmen kuukauden välein, 6 kuparitaalaria kulloinkin. Vaivaiskassa avusti myös lesken hautausta maksamalla vuonna 1761 hautausapuna 3 kuparitaalaria.¹⁰¹⁰ Vuonna 1765 kuolleen rakuuna Israel Ahlmanin leski Esteri Sigfridintytär Hattulasta sai vaivaisapua vuosina 1772–1776 yhteensä 42 kuparitaalaria. Esteri Sigfridintyttären kuoltua alkuvuodesta 1776 myös hänen hautausta avustettiin 3 kuparitaalarilla.¹⁰¹¹ Urjalasta Punkalaitumelle muuttaneen ja vuonna 1766 kuolleen rakuuna Nils Löfbergin leski Maria Yrjöntytär otettiin Punkalaitumen pitäjän köyhäinruotuun viimeistään vuonna 1780. Hänelle maksettiin pitäjän vaivaiskassasta rahallista tukea ainakin vuosina 1780–1785 yhteensä 51 kuparitaalaria.¹⁰¹²

Leskien heikko taloudellinen tila ilmenee siitäkin, että he eivät kyenneet selviytymään yhteiskunnallisista maksuvelvoitteistaan. HJR:n komennusmatkalla Ruotsissa menehtyneen korpraali Petter Edströmin leskeltä Maria Iisakintyttäreltä Korpilahdella jäi maksamattomia verorästejä vuosilta 1743 ja 1744 yh-

¹⁰¹⁰ Köyhänapumaksut vuosilta 1753–1761, Tyrvännön srka, III Gln:1, Vaivaisrahat 1753–1812. Vuoden 1760 jälkeen ei kirkonfileissa ole enää merkintöjä maksuista Grevstedtin leskellä.

¹⁰¹¹ Hattulan srka, III Gln:1, Vaivais- ja diakonikassan tilit 1760–1789.

¹⁰¹² Punkalaitumen srka, III Gln:2, Vaivaiskassan tilit 1779–1804, 2, 7, 11, 14, 18 ja 21; sama, II Ca:1, Pitäjänkokousten pöytäkirjat 1758–1844, 14.5.1786 § 4.

teensä 13 hopeataalaria 10 äyriä. Ne olivat rästissä vielä vuonna 1752.¹⁰¹³ Maria Iisakintytär eli loppuelämänsä kirkonköyhänä.¹⁰¹⁴

Leskillä oli mahdollisuus välttää uhkaava köyhyysloukku avioitumalla uudestaan. Pälkäneläisen Laitikkalan Taanilan rusthollin lainarakuuna Nils Dagström avioitui runsas vuosi Suomeen tulonsa jälkeen marraskuussa 1722 pälkäneläisen piika Saara Eerikintyttären kanssa. Saara Eerikintytär leskeytyi huhtikuussa 1725, mutta avioitui pian paikkakunnalle sijoitetun toisen ruotsalaisotilaan Aron Rothfeltin kanssa. Myös Vihtiin sijoitetun rakuuna Nils Förbergin leski Reetta Juhontytär ja Akaalle sijoitetun korpraali Johan Petter Bergmanin leski Kaisa Koskelin löysivät uudet puolisonsa ruotsalaisotilaiden joukosta: Reetta Juhontytär avioitui hiljattain leskeytyneen Vihtiin sijoitetun ruotsalaisrakuuna Bengt Westerbergin ja Kaisa Koskelin saman komppanian Hattulaan sijoitetun ja leskeksi jääneen ruotsalaiskorpraali Gustav Onsbergin kanssa. Klas Åkerblomin leski Artjärveltä vihittiin kolme vuotta vuonna 1738 kuolleen miehensä jälkeen paikkakuntalaisen talollislesken kanssa. Uudelleen avioituneista leskistä seitsemän avioitui sotilaan kanssa, yksi torpparin kanssa ja kaksi löysi uuden puolisonsa talollisten joukosta.¹⁰¹⁵

Leskien mahdollisuudet elättää perheen alaikäisiä lapsia olivat heikonpuoleiset. Työkeskeisessä järjestelmässä perhe oli taloudellinen ja yhteiskunnallinen kokonaisuus, jossa tunnefunktiiohitettiin. Työkyvytön alaikäinen lapsi saattoi taloudellisesti tuottamattomana perheenjäsenenä olla rasite. Lapsen antaminen kasvatiksi olikin yleinen käytäntö.¹⁰¹⁶

Sysmän komppanian jyväsyläläisessä ruodussa palvelleen sotamies Anders Nymanin menehdyttyä sotavuonna 1742 perheen taloudellinen tila romahtti. Leski ratkaisi ongelman luovuttamalla 7-vuotiaan poikansa Erik Andersinpojan kasvatiksi Pohjanmaalle. Samalla hän takasi pojalleen paremmat elinolot.¹⁰¹⁷

Suuren Pohjan sodan jälkeen alkanut palvelusväen voimakas muuttoliike kiihtyi 1730- ja 1740-luvuilla Hämeestä läntisen Suomen lääneihin ja Pohjanmaalle. Muuttoliike vaikeutti työvoiman saantia ja sotamiesten rekrytointia pohjoishämäläisissä pitäjissä niin paljon, että Saarijärven, Viitasaaren, Laukaan,

¹⁰¹³ KrA, FR, TLIR:10, Räkenskaper 1752, 140–141.

¹⁰¹⁴ Vuorimies 2003, 178.

¹⁰¹⁵ Rakuuna Lars Nordströmin leski Sofia Juhontytär Asikkalasta avioitui vuonna 1744 eronneen korpraali Johan Backmanin kanssa, rakuuna Sven Kullbergin leski Inkeri Paavontytär Hauholla vuonna 1736 rakuuna Juho Erkinpoika Trofastin kanssa ja entisen rakuunan sittemmin profossiksi siirtyneen Olof Helsingin leski Maria Berntintytär Hausjärvellä vuonna 1743 miehensä seuraajan profossi Henrik Miukin kanssa. Artjärveläisen ruodun ruotusotamiehen Klas Åkerblomin leski Kirsti Olavintytär avioitui vuonna 1741 lapinjärveläisen talollislesken kanssa ja asikkalalaisen ruodun ruotusotamies Anders Amanin leski Hebla Mikontytär vuonna 1739 paikkakuntalaisen talollisen kanssa. Rakuuna Karl Bergin leski Saara Juhontytär Hattulasta avioitui puolestaan torpparin kanssa. Edellä mainittujen lisäksi kersantti Didrik Baumanin leski, aatelissukuinen Anna Sofia Allongren avioitui aatelissukuiseen vänrikki Christopher Reinhold Tauben kanssa.

¹⁰¹⁶ Englund 1996, 81–83; Huhtamies 2000, 118; Huhtamies 2004, 130–131; Vilku & Meriläinen 2008, 138 ja 142–145. Vrt. myös Vilku 2010, 35–37.

¹⁰¹⁷ RA, Landshövdingarnas skrivelser, vol. 16, Nylands och Tavastehus län, maaherra Gyllenberg kuninkaalle 12.4.1750 liitteinen. Eerikki Antinpojan mainitaan muuttaneen Pohjanmaalle 1743. HMA, UHLkA, Ea:44, Kirjeasiakirjat 1748, 2028.

Rautalammin ja Jämsän talolliset esittivät asiasta valituksen vuoden 1746 valtiopäivillä.¹⁰¹⁸ Viranomaisten tavoittamista luvattomista muuttajista osa kääntyi maaherran puoleen laatimalla selvityskirjeen siitä, miksi he olivat siirtyneet Pohjanmaalle. Näin myös edellämainittu Erik Andersinpoika.¹⁰¹⁹

Sen jälkeen kun edesmennyt isäni, Anders Nyman, joka palveli sotilaana Laukaassa, oli kaatunut Lappeenrannan taistelussa,¹⁰²⁰ ei äitini kyennyt elättämään itseään ja minua, vaan joutui hankkimaan elantonsa kerjäämällä. Meille ei köyhyydessämme olisi paremmin voinut käydä kuin että rakas äitini sai taivutettua pitäjässämme vierailevat Kokkolan seudulta Kaustisilta kotoisin olevat kaksi talollista Matti Jooperin ja Juho Teirikankaan ottamaan minut 7-vuotiaan, hennon ja nälkiintyneen pojan mukaansa Kokkolan pitäjään. Miehet toivat minut tänne Ylivetelin seurakuntaan, jossa talollinen Hannu Puusaari kasvatti, ruokki ja vaatetti minua 9 vuoden ajan, ja jossa kappalainen Herra Jacob Forseliuksen¹⁰²¹ opastuksella harjoittelin kristinopin kappaleita ja opin lukemaan. Nyt olen talollisen Matti Kuorikosken eli Nikulan palveluksessa ansaitakseni ja maksaakseni niille, jotka ovat minusta ja hyvinvoinnistani pitäneet huolta. Koska en kotipaikkakunnallani Laukaassa kohdannut tällaista hyvyttä tahi huolenpitoa eli he eivät tahtoneet vähäisimmässäkään määrin minusta huolehtia, arvelen alamaisuudessani, ettei heistä nytkään kukaan tahtoisi sen enempää.

Vaurailta pohjalaisilla talollisilla oli tapana palkata nuoria poikia talojensa rengeiksi ja kasvattaa, ruokkia, jopa huolehtia heidän opetuksestaan, kuten Erik Andersinpoika itsekin kirjeessään tuo esille. Talollisten näennäisesti ”pyyteetömän” toiminnan taustalla oli kuitenkin oma etu; pyrkimys taata itselleen aikanaan varma sotamies.¹⁰²² Tapa sai jopa valtiovallan siunauksen, kun pohjalaisille talollisille myönnettiin vuoden 1727 valtiopäivillä oikeus pestata kasvattamansa vieraat poikalapset sotilaiksi omiin ruotuihinsa poikien ehdittyä tarvittavaan ikään.¹⁰²³ Heikki Ylikankaan mukaan pohjalaisten rekryyttien alhainen ikä – alimmillaan 17–18 vuotta – kielii tällaisesta käytännöstä.¹⁰²⁴ Tie taloon otetusta kasvattipojasta talon sotilaaksi saattoi siis olla lyhyt.¹⁰²⁵ Lopuksi jää arvai-

¹⁰¹⁸ Berndtson 1965, 308–310; Koskimies 1966b, 306–311; Kallio 1987, 334; Aikakauden palkollissäädöksistä tarkemmin mm. Wilmi 1991, 60–76.

¹⁰¹⁹ Emt. maaherra Gyllenborg kuninkaalle 12.4.1750 liitteineen. Maaherra toimitti osan selvityksistä kuninkaalle, ja neuvosto salli hakijoiden, myös Erik Andersinpojan, jäädä Pohjanmaalle.

¹⁰²⁰ Erik Andersinpojan kirje ei tältä osin ole aivan totuudenmukainen. Hänen isänsä ei kaatunut Lappeenrannan taistelussa, vaan kuoli vuotta myöhemmin 1.9.1742 Tuusulassa ja haudattiin sinne neljä päivää myöhemmin. Hiski, Tuusulan kuolleet ja haudatut 1742. Kuolinmerkinnän mukaan Anders Nyman oli Sysmän komppanian sotilas ja syntynyt Laukaassa. Kuolinmerkinnän kirjannut henkilö ei ollut tietoinen hänen ruotsalaisesta syntyperästään, vaan oletti hänen syntyneen silloisella asuinpaikkakunnallaan Jyväskylässä, joka oli tuolloin emäseurakunta Laukaan kappeli.

¹⁰²¹ Jakob Eliaksenpoika Forselius toimi Vetelin kappalaisena vuosina 1733–1758. Kotivuori 2005, #U620 (luettu 21.4.2014).

¹⁰²² Alanen 1948, 546–547; Luukko 1945, 422–423; Rytönen 1978, 150; Ylikangas 1990, 183–188. Tapa oli perua 1600-luvulta. Esim. Alanen 1948, 13–14; Villstrand 1992, 221–222; Huhtamies 1997, 4; Huhtamies 2000, 118–124; Huhtamies 2004, 130–136.

¹⁰²³ Rytönen 1978, 150; Ylikangas 1990, 187–188.

¹⁰²⁴ Ylikangas 1990, 184–186.

¹⁰²⁵ Huhtamies 2000, 118; Huhtamies 2004, 131. Erik Andersinpojan osalta tämä jäi varmentamatta, sillä renkinä Kaustisen Kuorikoskessa vuosina 1749–53 ja Nikulassa vuosina 1753–54 palvelleen Erikin jäljet katosivat 1750-luvun puoliväliin tultaessa seuraavan rippikirjan puutteiden takia. Vetelin rippikirja 1749–54, 5 (Nikula), 6 (Kuorikoski). Seuraavan rippikirjan parikymmentä ensimmäistä sivua ovat kadonneet, joten Erik Andersinpojan mahdollinen siirtyminen toiseen kylään tai muutto toiseen

lemaan, oliko Erik Andersinpojan luovuttaminen kaustislaisille talollisille sitenkään tapahtunut niin vapaaehtoisesti kuin Erik Andersinpoika antaa ymmärtää, Pohjalaisilla talollisilla kun näyttää olleen tapa hyväksikäyttää leskiäitejä houkuttelemalla heitä luovuttamaan alaikäiset poikalapsensa talojensa rengeiksi.¹⁰²⁶

pitäjään jää selvittämättä. Pohjanmaan jalkaväkirykmentin rullista ei myöskään ole apua, sillä Pohjanmaalla vallitsi ruotujen täytössä vuorotäydennysjärjestelmä, ns. skovi (skov, skof), eli ruotutalollisten palkkaama sotilas etunimeltään Erik saattoi sijoittua skovin puitteissa mihin tahansa ruotuun toisin kuin esim. Hämeessä, jossa ruotutalollisten palkkaama sotilas sijoittui aina palkkaajatalollisen ruotuun. Lisäksi näillä "lapsisotilailta" käytiin Pohjanmaalla kauppaa niissä tapauksissa, jolloin talon oma ruotu ei ollut rekryytin tarpeessa.

¹⁰²⁶ Ylikangas 1990, 186.

6 INTEGRAATIOSTA ASSIMILAATIOON

Ruotsalaissotilaiden jälkeläisten sijoittuminen paikallisyhteisöissä kuvaa assimilaatioprosessia. Tällöin on kartoitettava sotilaiden lasten ja paikallisen väestön välisiä suhteita ja valittava muuttujiksi 1) poikien ammatinvalintakenttä, 2) sotilasammatin valinneiden poikien palkkaajarusthollien/-ruotujen sijoittuminen suhteessa isiensä rustholleihin/ruotuihin, 3) poikien sosiaalinen avioliittokenttä, 4) tyttärien sosiaalinen avioliittokenttä, 5) poikien maantieteellinen avioliittokenttä ja 6) tyttärien maantieteellinen avioliittokenttä.

Asikkalan Iso-Äiniön kylän sotamiehen Erik Öbergin vanhin poika Anders Erikinpoika aloitti työuransa pestautumalla saman kylän toisen ruodun reserviläiseksi tavoitteenaan siirtyä aikanaan ruodun varsinaiseksi sotamieheksi. Varsinaisen sotamiehen pesti sai kuitenkin odottaa. Sitä odotellessa Anders Erikinpoika toimi ainakin osan aikaa kylän paimenena. Viisitoista vuotta myöhemmin ruotu esitti häntä varsinaiseksi sotamieheksi, mutta toisin kävi: Anders Erikinpoika todettiin liian vanhaksi, sairaalloiseksi ja heikoksi, eikä häntä hyväksytty enää sotamieheksi. Anders Erikinpoika ei kuitenkaan lannistunut. Hän muutti perheineen Lammin Arrajoelle, sai siellä haltuunsa Juottolan talon ja isännöi sitä aina kuolemaansa saakka. Ammatti saattoi vaihtua pojilla useinkin. Iittiläisen rakuunan Olof Ekelundin ainoa poika Karl Olofinpoika Ekelund seurasi aluksi isänsä jälkiä pestautumalla erään iittiläisen rusthollin rakuunaksi. Pesti jäi kuitenkin lyhyeksi, sillä hän ryhtyi pian pestinoton jälkeen viljelemään erästä torppaa Perheniemen kylässä toimien samalla epävirallisena räätälinä.¹⁰²⁷ Parinkymmenen vuoden jälkeen hän muutti Kauramaan kylään ja keskittyi kokonaan räätälintöihin.

Sotilaan ja käsityöläisen rooli näyttääkin usein liittyvän toisiinsa. Rakuuna Anders Wramin vanhin poika Jakob Wram eli Bram toimi aluksi kahden vuoden ajan Toivilan säterirusthollin torpparina Lempäälässä, mutta keskittyi sittemmin päätoimenaan harjoittamaansa nikkarin ammattiin. 1750-luvun lopulla hän värväytyi Leskikuningattaren henkirykmentin sotilaaksi, mikä tehtävä vähäisten

¹⁰²⁷ Vuonna 1752 kuolleen ja vuosina 1756 ja 1763 syntyneiden lasten kohdalla isän ammattina räätäli. Vuonna 1752 syntyneen lapsen kohdalla rakuuna. Ks. Hiski-tietokanta/Iitti.

sotilaallisten velvoitteiden takia ei estänyt häntä jatkamasta nikkarin töitä. Hänet voitaisiin luokitella jälkeläistön sijoittumista kuvaavassa tilastossa niin torppariksi, käsityöläiseksi kuin sotilaaksi.¹⁰²⁸ Asiakirjojen vahva näyttö siitä, että Jakob Wram jatkoi koko aktiivikautensa nimenomaan nikkarintöiden tekoa, puoltaa hänen kohdallaan käsityöläisyyden hyväksymistä hänen päätoimekseen.

6.1 Poikien ammatinvalintakenttä

Poikien ammatinvalintakentän selvittämiseksi poikien elämää on seurattava kirkonarkistojen avulla kuolemaan saakka. Kirkonarkistojen aukollisuuden johdosta kaikkien sotilaiden lapsista ei ole tietoa, ei myöskään sotilaiden kaikkista lapsista. Poikakohortti käsittää 179 sotilaan 381 poikaa,¹⁰²⁹ joista 101 kuoli lapsuusiässä ja 118 pojan elämänvaiheet puuttuvat joko osittain tai kokonaan. Loppujen 162 pojan 25–35-vuoden ikään mennessä saavutettu ammatti tai muu sosiaalinen asema on luokiteltu taulukkoon 42.¹⁰³⁰

Viljelijäväestöön sijoittuneiden poikien määrä oli huomattava. Talollisiksi, lampuodeiksi ja torppareiksi sijoittui runsas kolmannes (35 %) tunnetuista tapauksista. Osittain tämä oli seurausta siitä, että heidän talollisiksi tai lampuodeiksi siirtyneet isät olivat silottaneet poikiensa tietä talollisluokkaan. Esimerkiksi Hattulassa Leiniälän Piispalan sotilasvirkatalon lampuodiksi ryhtyneen korpraali Gustav Onsbergin vanhin poika jatkoi puustellin hoitoa isänsä kuoleman jälkeen, kunnes otti viljelykseen toisen lampuotitalon Hausjärvellä.

Varsinaiseen talollisluokkaan pääsyä vauhditti kuitenkin monen pojan kohdalla avioliitto joko talollislesken tai talollisentyttären kanssa. Johan Månsinpoika Kallerman avioitui Hattulassa Mierolan Piipalan leskiemännän kanssa ja Johan Petterinpoika Lund Luopioisissa Padankosken Tupalan leskiemännän kanssa. Avioliitto johti molempien kohdalla välittömästi talon isännyyteen. Viimemainitun vanhempi veli Henrik nai puolestaan talollisentyttären Vaahteramäen Paavolasta ja isännöi sittemmin taloa. Kalvolassa eronsa jälkeen sotilasvirkatalon lampuodiksi ryhtyneen rakuuna Petter Frijbergin kaksi poikaa avioituivat talollissäätyyn, vanhempi Matias naimalla Sittalan Tulokkaan leskiemännän ja nuorempi Petter naimalla talollisentyttären Sittalan Möllistä.

¹⁰²⁸ Vrt. esimerkiksi Uotila 2014a, 230.

¹⁰²⁹ Poikakohortin ja tyttökohortin luvuista puuttuvat ne parisenkymmentä lasta, joiden syntymä-/kastemerkintöjä ei löydy ja jotka ovat kuolleet varhaislapsuudessa ilman, että heidän kuolin-/hautausmerkintä paljastaisi sitä, oliko kyseessä poika vai tyttö. Esimerkiksi Hauholla haudattiin vuosina 1729–1732 neljä sotamies Olof Knipen lasta – *Olof Knipes barn*.

¹⁰³⁰ Avioliitto solmittiin tavallisesti alle 30-vuotiaana ja siihen mennessä myös ammatteihin hakeutumassa olevan väestön muuttoaktiiviteetti laski siinä määrin, että ihmisten sosiaalinen asema paikallisyhteisössä vakiintui. Vrt. Niemelä 1990, 170 ja alaviite samalla sivulla.

TAULUKKO 42 Poikien hakeutuminen eri ammatteihin

	Maatalousväestö			Käsityöläiset ja sotilaat		Muut					Yht.
	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	
N	17	7	33	16	68	3	4	10	4	118	280
% (N/280)	6,1	2,5	11,8	5,7	24,3	1,1	1,4	3,6	1,4	42,1	100
Yhteensä			57		84				21		
% (N/280)			20,3		30,0				7,1		
% (N/162)	10,5	4,3	20,4	9,9	42,0	1,9	2,5	6,2	2,5		100
Yhteensä			35,2		51,9				13,0		

Sarakkeet: a = talollinen, b = lampuuti, c = torppari, d = käsityöläinen, e = sotilas, f = toimihenkilö, g = itsellinen/kesti, h = palkollinen, i = ammatiton, j = ei tietoa, N = lukumäärä, Yht. = yhteensä.

Torpparilaitos oli viljelevään väestöön sijoittuneiden ruotusotilaiden poikien tärkein sijoittumisväylä; siihen sijoittuneista pojista kolme viidestä ryhtyi torppareiksi.¹⁰³¹

Poikien sitoutuminen sotilasammattiin oli kuitenkin yleisintä.¹⁰³² Tässä suhteessa Runebergin Sotilapoika-runon loppusäkeet ”*tiet isäin astumaan – I min fäders spår*” toteutuivat sananmukaisesti. Ilmiö ei ole mitenkään poikkeuksellinen, sillä vastaavanlainen isän ammatin periytyminen pojille on havaittu olleen yleistä niin maaseudun käsityöläisten kuin ruukkityöläisten keskuudessa.¹⁰³³ Ruotsalaisrakuunoiden ja -sotamiesten aikuisuuteen eläneistä pojista sotilasuran valitsi 39 % ja jakopalkkaisuun virkoihin ylenneiden sotilaiden aikuisuuteen eläneestä kymmenestä pojasta peräti yhdeksän (90 %). Sotilasammatin valintatodennäköisyys oli siis 42 % (taulukko 42). Paikallisyhteisöissä sotilaan ammatin periytyminen isältä pojalle nähtiinkin suotavana. Hollolan kihlakuntien talolliset esittivät valtiopäivävalituksessaan vuonna 1756, että rakuunoiden ja sotamiesten pojat velvoitettaisiin ryhtymään rakuunoiksi tai sotamiehiksi samaan rustholliin tai ruotuun, jossa heidän isänsä oli palvellut.¹⁰³⁴ Turun ja Porin läänissä esitettiin sotilaiden pojille annettavaksi jopa vilja-apua, jota ei tarvitsisi

¹⁰³¹ Vrt. Niemelä 1990, 172 taulukko 22 (vuosina 1770–79 syntyneet miehet), 180.

¹⁰³² Vrt. Niemelä 1990, 172 taulukko 22 (vuosina 1770–79 syntyneet miehet) ja 178.

¹⁰³³ Marttila 2014, 225 (Figure 2); Uotila 2014a, 262–265. Ilmiö on itse asiassa ajasta ja ammattiryhmästä riippumaton. Vanhempien ammatti vaikuttaa vahvasti myös tämän päivän nuorten ammatinvalintaan.

¹⁰³⁴ Koskimies 1966b, 258.

maksaa takaisin, mikäli pojat ryhtyisivät täysi-ikäisinä sotilaiksi. Esitystä ei kuitenkaan hyväksytty.¹⁰³⁵

Ruotsalainen tutkija Lars Ericson on arvioinut, että sotilaan ammatti oli koko 1600-luvun loppupuolelta aina 1800-luvun alkuun saakka suhteellisen houkutteleva vaihtoehto nuorille miehille.¹⁰³⁶ Sotamiesten jälkeläisten antautuminen sotilasuralle johti usein monen sukupolven pituisiin sotamiessukuihin ja erityisesti 1700-luvulla.¹⁰³⁷ Kehitykseen vaikutti todennäköisesti 1700-luvun jälkipuoliskolla tapahtunut väkiluvun nopea kasvu, jonka seurauksena sotailutoksen merkitys maaseudun tilattoman väestön työllistäjänä korostui.¹⁰³⁸ Sotilasammatti saatettiin kokea jopa perheen kollektiiviseksi velvollisuudeksi.¹⁰³⁹ Toisaalta sotilaiden lasten sijoittuminen isiensä ruotuun ja näin ollen myös omaan kotitorppaan turvasivat eronneiden sotilaiden ja heidän vaimojensa elannon.¹⁰⁴⁰

Ritvalan kylän sotamies Jonas Berg Sääksmäellä ja hänen kaksi poikaansa Matias Ryberg ja Anders Ritz palvelivat sotamiehinä yhteensä 100 vuotta, josta isä Jonaksen osuus Uplannin säätyläisrakuunarykmentissä oli 10 vuotta. Bergin vanhin poika, elokuussa 1723 syntynyt Matias, pestautui 1740-luvulla saman kylän toisen ruodun reserviläiseksi. Syyskuussa 1743, juuri täytettyään 20 vuotta, Matias siirtyi ruodun varsinaiseksi sotamieheksi saaden kylän nimeä mukaalleen sotilasnimen Ryberg. Matias Rybergin erottua kaksikymmentä vuotta myöhemmin hänen tilalleen astui perheen nuorin poika, reserviläisenä jo 1749 uransa aloittanut Anders, sotilasnimeltään Ritz. Reserviläispestin ottaessaan hän oli tuskin täyttänyt 14 vuotta. Ritz palveli ruotuansa mittavat 55 vuotta. Eron tuo muun muassa Savitaipaleen taistelussa 1790 mukana ollut Kustaa III:n sodan veteraani sai vasta vuoden 1805 pääkatselmuksessa ollessaan jo lähes 70-vuotias. Anders Ritzin toiseksi nuorin poika Erik – sotilasnimeltään Udd – pestautui aikuisikään tultuaan isänsä, setänsä ja isoisänsä tavoin Ritvalan kylän ruutusotamieheksi, marssi helmikuussa 1808 sotaan, joutui joulukuussa 1808 sairaalaan ja menehtyi mitä ilmeisemmin siellä.¹⁰⁴¹ Runebergin säkeitten mu-

¹⁰³⁵ Pulma 1985, 54 ja 133–134; Ericson 2002, 202. Sotilaspoikajärjestelmästä laajemmin esim. Fagerlund 1983, 54–70 passim.

¹⁰³⁶ Ericson 2002, 152. Ks. myös Luther 1987, 47.

¹⁰³⁷ Mm. Alanen 1948, 551; Ericson 2002, 156–157; Bonow 2005, 149–154. Ks. myös Vuorimies 1990, passim. Suomessa tästä esimerkkinä presidentti Mauno Koiviston esivanhemmat 1700-luvulla. Presidentti Koiviston 1700- ja 1800-luvuilla eläneet esivanhemmat kuuluivat kaikki maalaisväestöön. Ruutusotamiehiksi heistä pestautuivat presidentin isänisän isänisä ja isänisän äidinäidin isä sekä puolet isänisän kahdeksasta isovanhempien isoisästä. Luther 1987, 47.

¹⁰³⁸ Koskimies 1966b, 258; Luther 1987, 47.

¹⁰³⁹ Ericson 2002, 157. Aikakaudelle tyypillistä oli, että virka tai toimi, elannon lähde, katsottiin perheen omaisuudeksi. Esimerkiksi maaseutuyhteisössä talon vanhin poika sai tavallisesti haltuunsa talon ja siten elatuksen itselleen ja perheelleen. Samalla hänen velvollisuutensa oli tarjota vastikkeena vanhemmilleen vanhuudenpäivien ylöspito. Walta 2005, 34.

¹⁰⁴⁰ Kumm 1949, 199.

¹⁰⁴¹ Tietokanta. Ks. myös Sotilasasiakirjoja 2004, 28–29 ja Sotilasasiakirjoja 2006, 29; KA Senaatin sotilaskonttori, Gca 327, HJR:n vuosien 1808 ja 1809 kruununpalkkaluettelot, Sääksmäen komppanian sotamies nro 45.

kainen katkeamaton ketju karoliinikaudelta sotaan 1808–1809 oli todellisuutta (Kaavio 9).¹⁰⁴²

KAAVIO 9 Sotilasuran periytyminen sotamies Jonas Bergin jälkeläistössä

1. sukupolvi	2. sukupolvi	3. sukupolvi
Jonas Berg, s. 1690 Ratsumies Ruotsissa 1711–1721 Sotamies Hämeessä 1721–1736 Sääksmäen komppania, Ritvalan ruotu numero 46 Kaksinkertainen eläke Kuoli 1759 Puoliso Maria Tuomaantytär		
	Matias Ryberg, s. 1723 Reserviläinen ja sotamies –1743–1763 Ritvalan ruotu numero 47 Torppari vuoteen 1768 Kuoli 1804 Puoliso Liisa Juhontytär	
	Johan (Berg), s. 1727 Torppari Kuoli 1758 Puoliso Pieta Matintytär	
	Anders Ritz, s. 1735 Reserviläinen 1749–1766 Sotamies 1766–1805 Varakorporaali Ritvalan ruotu numero 47 Kuoli 1811 Puoliso Maria Heikintytär	Erik Udd, s. 1780 Sotamies –1808 Ritvalan ruotu numero 45 Kuoli sodassa 1808 Puoliso Riitta Matintytär

Lähes puolet pojista otti pestin kotikylänsä rustholleihin tai ruotuihin (taulukko 43, vrt. Kaavio 9). Toisaalta runsas neljännes sai pestin isänsä rusthollis-

¹⁰⁴² *På Uttismalm, för Gustavs land, min farfar dog med svärd i hand! Hans fader föll i Willmanstrand, han var för Carols tid, (...), Och lever jag, tills jag blir stor och fyller femton år, till samma svält, till samma kamp, till samma död jag går.* Runeberg 1906, 56–57 (Soldatgässen).

ta/ruodusta. Kun rusthollarien ja ruotuisäntien etu oli, että heidän sotilaansa olivat luotettavia ja hyvämaineisia,¹⁰⁴³ voidaan tulosta pitää merkittävänä luotamuksena isää kohtaan. Kylän pitkäaikaisten sotilaiden pojat tunnettiin kyläyhteisössä. Näin heidän mahdollisuutensa siirtyä isiensä tilalle olivat hyvät: UHRR:n Everstiluutnantin komppanian rakuuna Israel Ahlmania seurasi hänen jo tuolloin reservipalveluksessa ollut poikansa Tuomas Ahlman¹⁰⁴⁴ ja Ylä-Hollolan komppanian rakuunaa Olof Lustigia hänen poikansa Olof Lustig nuorempi.¹⁰⁴⁵

TAULUKKO 43 Poikien palkkaaja suhteessa isän palkkaajaan

	Sama rustholli/ruotu	Saman kylän rustholli/ruotu	Eri kylän rustholli/ruotu	Eri pitäjän rustholli/ruotu	Yhteensä
Lkm	16	11	23	9	59
%	27,1	18,6	39,0	15,3	100

Lähde: Tietokanta.¹⁰⁴⁶

Eron saaneet sotilaat pyrkivät myös itse vaikuttamaan kehitykseen. Sairas ja monien vaivojen vaivaama HJR:n Majurin komppanian korpraali Olof Näsman joutui luopumaan virastaan heikon terveystensä vuoksi kesällä 1750. Turvataukseen oman ja vaimonsa toimeentulon kääntyi hän komppanianpäällikkönsä Paul Krellin puoleen ja tarjosi tilalleen 24-vuotiasta poikaansa Gustav Näsmania, joka sittemmin myös peri isänsä korpraalinviran.¹⁰⁴⁷ Poikien sijoittumisessa isän esimerkki oli merkittävä: nelikenttäänalyysi osoittaa, että rakuunoiden pojat sijoittuivat ensisijaisesti isiensä tavoin rakuunoiksi ja sotamiesten pojat sotamiehiksi.¹⁰⁴⁸

¹⁰⁴³ Ericson 2002, 147. Vrt. Ylikangas 1976, 161–162.

¹⁰⁴⁴ KrA, GMR, NoTLDrR 1767, 85.

¹⁰⁴⁵ KrA, GMR, NoTLDrR 1767, 379.

¹⁰⁴⁶ Jakopalkkaksiin virkoihin ylenneiden sotilaiden poikien (N = 9) osalta ei heidän palkkaajarustholliä tai palkkaajaruotua ole mahdollista määrittää suhteessa isään.

¹⁰⁴⁷ KA, Militaria 465a, Schmiedefelt rykmentinkomentajalle Susiluodolla 11.7.1750 liitteineen.

¹⁰⁴⁸ Tulos on yhtäpitävä Jari Niemelän tutkimustuloksen kanssa: *uskollisuus ilmeni niin pitkälle, että rakuunoiden pojista tuli rakuunoita ja jalkaväen sotamiesten pojista jalkaväkimiehiä*. Niemelä 1990, 45. Vrt. myös kuvio 2 sivulla 44. Ilmiö oli itse asiassa säädystä riippumaton: Kaarlo Wirilander on osoittanut, että koko 1700-luvun ajan aatelissukuihin kuuluneiden jakopalkkaisten upseerien jälkeläisistä valtaosa antautui sotilasuralle. Vuosisadan aikana ei ollut nähtävissä tässä suhteessa muutosta: Wirilanderin otosvuosina 1728 ja 1778 palvelleiden upseerien pojista sotilasalalle antautui täsmälleen yhtä suuri osa – 88%. Wirilander 1950a, 148–149.

	Isä rakuuna	Isä sotamies	Yhteensä
Poika rakuuna	18	2	20
Poika sotamies	15	33	48
Yhteensä	33	35	68

Khiin neliö -testi: $X^2 = 19,51$, $df = 1$, $p < 0.001$

Kysyntä ja tarjonta vaikuttivat siihen, että valtaosa sotamiesten pojista pysyi ”näennäisesti” aselajiuskollisina, kun taas rakuunoiden pojista puolet sijoittui rakuunoiksi ja puolet sotamiehiksi. Rakuunapesti, joita oli muutenkin vähemmän, oli arvostetumpi ja tarjonta siihen näin ollen suurempi. Kun vielä rustholari yksin päätti rakuunapestauksesta, suosi hän mieluummin rakuunoiden poikia kuin sotamiesten poikia, olihan heillä kokemusta myös rakuunahevosten hoidosta.

Sotilasammatin periytyminen isältä pojalta näkyy vahvana myös jakopalkkaiseen virkoihin ylenneiden ruotsalaissotilaiden poikien kohdalla. Kaikki kersantiksi ylenneen Didrik Baumanin aikuisiksi eläneet viisi poikaa antautuivat sotilasuralle: yksi palveli rakuunana, kaksi korpraaleina ja kaksi majoittajina eli rykmenttien arvohierarkian alimmissa viroissa. Kolmesta Kustaa III:n sotaan osallistuneista yksi jäi sotaretkelle ja yksi palkittiin urheudesta *För tapperhet i fält* -mitalilla. Viimemainittu ehti nuoremman veljensä kanssa osallistua myös sodan 1808–1809 taistoihin. Seuraavasta jälkeläispolvesta ainakin kuusi valitsi sotilasuran. Yhdestä kirjoitettiin myöhemmin 1800-luvulla:¹⁰⁴⁹

Boman Heikki Arvid, synt. w. 1777; palveli Hämeenlinnan rykmentissä ja oli waan 11-wuotinen kuin jo piiparina seisoi Pirttimäen, Porosalmen, Kärnäkosken, Mikkelin ja Suomensuomen tappeluissa 1788 w. sodassa. 1808 w. sodassa oli rykmenttinsä kaikissa tappeluissa Kymistä Tornioon asti; asuu Ahtialan Takkulan tilalla ja saapi 30 paperi-ruplaa wuodessa elake=rahaa sekä wähemmän lahjan eräältä ihmisystävältä Helsingissä.

Sotilaiden poikien oma sotilasura saattoi alkaa jo aikuisiän kynnyksellä ottamalla vastaan varamiespesti. 1740-luvulla pystyyn pantu varamieslaitos toimikin aluksi tehokkaana astinlautana varsinaiseen ruotusotilaspestiin. Reservin kautta ruotusotilaiksi siirtyi kaikkiaan 17 poikaa, mikä on 29 % kaikista sotilaiksi ryhtyneistä pojista. Reservipalvelus jäi niiden poikien, joiden niin reserviinas-

¹⁰⁴⁹ Suomen julkiset sanomat 3/1859. Mainittu Heikki Arvid Boman eli Bauman oli Didrik Baumanin toiseksi vanhimman pojan majoittaja Arvid Fredrik Baumanin Asikkalassa 10.9.1779 syntynyt poika.

tumis- kuin varsinaiseksi ruotusotilaaksi siirtymisajankohta on tiedossa, keskimäärin 6,7 vuoden mittaiseksi (N = 14, moodi = 6 vuotta).

Siirtyminen ruodun tai rusthollin varsinaiseksi sotilaaksi tapahtui usein nopeasti. Hauholaisen lainarakuunan Sven Zellrothin poika Karl Appelbom ehti palvella reservirakuunana vain kolme vuotta, luopioislaisen lainasotamies Hans Roosin poika Krister Qvist ja pälkäneläisen rakuunan Anders Hagelströmin poika Matias Hagström neljä vuotta. Heistä kaksi viimemainittua palvelikin sittemmin ruotujansa yli 20 vuotta, Krister Qvist 21 ja Matias Hagelström 26 vuotta. Toisinaan reservipalvelus venähti pitkäksi. Sotamies Jonas Bergin jo 14-vuotiaana palvelukseen astunut poika Anders Ritz ja rakuuna Gertmund Malmströmin poika Johan Leinroth ehtivät palvella reservissä 16 vuoden ajan ennen siirtymistään varsinaisiksi sotilaiksi.

Yhdeksän lainasotilaan pojan sotilasuran jäi ainoastaan reserviläisyyden varaan. Kolme heistä kuoli reserviläisenä ollessaan, loppujen kuuden palveluvuosien määrän vaihdellessa muutamasta vuodesta 17 vuoteen. Asikkalalaisen lainasotamiehen Erik Öbergin pojan Andersin reservipalvelus kesti 17 vuotta, tammelalaisen rakuuna Erik Svalbergin pojan Jakob Talpin 14 vuotta, ja hartolalaisen lainasotamies Lars Tunbergin pojan Simon Tunbergin 13 vuotta.

Veikko Laakso on havainnut, että lähes neljännes vuosina 1721–1809 käsityöammatin valinneista loimaalaisista ja huittislaisista pojista oli rakuunoiden tai ruotusotamiesten poikia, pitäjänkäsityöläisistä hieman yli neljännes.¹⁰⁵⁰ Syyksi Laakso näkee sen, että useat ruotuarmeijan miehet tekivät myös käsitöitä, jolloin pojilla oli mahdollisuus perehtyä jo kotonaan mahdolliseen tulevaan ammattiinsa.¹⁰⁵¹ Vastaavanlaisen havainnon on tehnyt Merja Uotila selvittäessään 1800-luvun ensi puoliskon käsityöläisyyttä Hollolassa. Lähes joka seitsemännön käsityöläisen isän ammatiksi oli pojan syntyessä merkitty joko sotilas tai eronnut sotilas.¹⁰⁵² Ruotsalaissotilaiden pojista käsityöammatin valitsi 16 poikaa eli 10 % tunnetuista tapauksista (taulukko 42). Tulos on pitkälti samansuuntainen niin Laakson kuin Uotilan havaintojen kanssa. Puolet pojista saavutti myös virallisen pitäjänkäsityöläisyyden statuksen. Sotamies Augustin Beckmanin poika Johan Beckman (Bäckman) sai Nastolan pitäjänräätälin oikeudet 12.12.1749,¹⁰⁵³ ja sotamies Johan Wästbomin poika Lars Westbom toimitetaan ensin kymmenkunta vuotta seppänä Asikkalassa Nastolan pitäjänseppän oikeudet 19.10.1789 alueenaan Ahtialan, Pyhantaan ja Vanajan kylät sekä Hollolan puolelta Heinlammen kylä.¹⁰⁵⁴

HJR:n Jämsän komppaniaan sijoitettu Matts Åmanin jälkeläistö edustaa tyyppiesimerkkiä jälkeläistöstä, jossa pitäjänkäsityöläisyys periytyy polvesta polveen. Jämsäläiseen paikallisyhteisöön kiinnittyminen alkoi Matts Åmanin

¹⁰⁵⁰ Laakso 1974, 113–115. Suhteelliset osuudet sisältävät vain syntyperältään selvitettyt käsityöläiset (N=259), joista valtaosa oli pitäjänkäsityöläisiä (N=209). Muut merkittävät ryhmät olivat talollisten pojat (36,6 %) ja käsityöläisten pojat (25,5 %). Lopuissa tapauksissa käsityöläiseksi ryhtyneen pojan isän ammatti sijoittui kymmenen eri ammattinimikkeen alle. Erityisesti emt., Taulu 9 sivulla 112 ja Taulu 10 sivulla 115.

¹⁰⁵¹ Laakso 1974, 113.

¹⁰⁵² Uotila 2014a, 251.

¹⁰⁵³ HMA, UHLkA, Eb:22, Ratkaistut asiakirjat, 1749.

¹⁰⁵⁴ Asikkalan syyskäräjät 19.10.1789 § 10; Mäkelä 1979: 332.

osalta jo vuonna 1722, jolloin Åman solmi avioliiton jämsäläisen talollisentyttären kanssa. Hän sai syksyllä 1728 pidetyssä pääkatselmuksessa eron. Jämsässä Åman elätti itsensä ja perheensä räätälintöillä. Pojat Petter ja Benjamin toimivat pitäjänräätäleinä, molemmat aluksi Petäjavedellä, sittemmin Petter Korpilahdella ja Benjamin Jämsässä.¹⁰⁵⁵ Ammatin periytyminen jatkui voimakkaana myös seuraavissa jälkeläispolvissa. Åmanien pojista osa jäi harjoittamaan ammattiaan Korpilahdelle ja Jämsään, yksi pojista siirtyi pitäjänräätäliksi Rautalammille, yksi Kuhmoisiin ja yksi räätälimestariksi Turkuun.¹⁰⁵⁶ Käsityöläisammattin harjoittajia esiintyy Matts Åmanin jälkeläistössä aina 1800-luvulla syntyneisiin jälkeläispolviin saakka. Vasta ammatinharjoittamisvapauden aiheuttama muutos 1800-luvun jälkipuoliskolla johti käsityöläisammattin valinneiden suvun jäsenten jälkeläistössä uusiin ammatinvalintoihin.¹⁰⁵⁷ Myös Sääksmäelle sijoittuneen ja nikkarin töitä tehneen Nils Fernströmin poika Nils Wärnström toimi pitäjänräätälinä aluksi Akaassa sittemmin Kalvolassa ja hänen poikansa Mikko Lindroos jatkoi isänsä tavoin Kalvolan pitäjänräätälinä.¹⁰⁵⁸ Satulasepän taidot omanneen rakuuna Franz Estfeldtin poika Karl toimi kyläseppänä Hattulassa.¹⁰⁵⁹

Vaikka poikien käsityöläisyys oli usein tavalla tai toisella kotoperäistä, oppi saatettiin hakea kauempaakin. Korpraali Gustav Onsbergin poika Karl Onsberg sai sepänoppinsa Porvoossa. Synnyinseudulleen palattuaan hän toimi varhain tapahtuneeseen kuolemaansa saakka sepänsällinä Hakoisten kartanossa Janakkalassa.¹⁰⁶⁰

Kirkonnikkaroinnin yleisyys ruotsalaissotilaiden keskuudessa näkyy myös poikien ammatinvalinnoissa. Sääksmäelle sijoitetun rakuuna Anders Bramin (lähteissä myös Wram) vanhin poika Jakob Andersinpoika Wram eli Bram toimi pitäjännikkarina Lempäälässä ainakin 1750- ja 1760-luvuilla. Wram nikkaroi vuoden 1753 tienoilla Lempäälän kirkon kuoriin penkin naisia varten ja paria vuotta myöhemmin uudet ruumisparit.¹⁰⁶¹ Sittemmin hän muutti Hauholle edesmenneen rakennusmestari Wickströmin tilalle ja nikkaroi siellä 1772 kirkkoon uuden lehterin, tervasi vuonna 1779 yhdessä erään vanhan rakuuna Ensköldin kanssa sakariston, asehuoneen ja kellotapulin katot, uusi vuonna 1781 lukkarin penkin ja korjasi lankonsa Petter Hirnin ja erään Juho Matinpajan kanssa vuonna 1782 kellotapulin katon.¹⁰⁶² Myös hänen nuorempi veljensä Sven Andersson opetteli nikkarin taitoja veljensä hoivissa.

¹⁰⁵⁵ KA, SAY, Jämsä 1740–1759, 154 (Puttola), 91 (Pukkala), 130 (Heikkilä); sama 1760–1779, 153 (Pukkala), 219 (Kauhkiäla) ja 256 (Heikkilä); Vuorimies 2003, 173–175. Ks. myös Aaltonen 1963, 33 ja Jokipii 1999, 376.

¹⁰⁵⁶ Vuorimies, Käsikirjoitus Matts Persson Åmanin käsityöläisjälkeläistöstä.

¹⁰⁵⁷ Mm. usea Kuhmoisissa käsityöläisenä ja oppipoikana ollut Åman-suvun jäsen siirtyi vuosisadan vaihteen jälkeen paikallisen sahateollisuuden palvelukseen.

¹⁰⁵⁸ Tietokanta.

¹⁰⁵⁹ Tietokanta. Mainittakoon lisäksi että Karl Frantzin pojan poika Juho Henrikinpoika Timgren Välimäen torpasta Hattulan Hakinmäestä oli myös seppä.

¹⁰⁶⁰ Janakkalan rippikirja 1754–1761, 81; sama 1762–1768, 90; Janakkalaan sisäänmuuttaneet 1759.

¹⁰⁶¹ Lempäälän srka, III Gla:1, Kirkonkassan tilit 1736–1767 (1753 ja 1755).

¹⁰⁶² Hauhon srka, III Gla:2, Kirkonkassan tilit 1766–1861, Tilit vuosilta 1772, 1779, 1781 ja 1782; Luopioisten srka, II Ca:5, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1770–1867,

Korpraali Didrik Garfin sotilasnimi viittaa karvarin ammattiin. Didrik Garfin poika Didrik Garf nuorempi sai aikanaan pitäjänräätälin oikeudet Hollolassa, samoin hänen vanhempi poikansa Gustav Garf. Sitä vastoin nuorempi Andreas Garf antautui sukunimensä mukaisesti karvarin alalle ja muutti Pusulaan, jossa karvarin ammatti periytyi polvelta toiselle.

Useimmat käsityötaitoiset sotilaat hallitsivat suutarin, räätälin, nikkarin tai sepän taitoja. Niinpä pojat sijoittuivat pääasiassa vastaaviin käsityöammatteihin eli räätäleiksi, sepiksi ja nikkareiksi. Suutareita ei sen sijaan mainita (taulukko 44).¹⁰⁶³

TAULUKKO 44 Käsityöammatin valinheet pojat

	Räätäli	Seppä	Nikkari	Kupariseppä	Muurari	Yhteensä
LKM	6	5	2	1	1	15
%	40,0	33,3	13,3	6,7	6,7	100

Lähde: Tietokanta

Sotilaiden poikien kohdalla opintie oli harvinainen, muttei poissuljettu vaihtoehto.¹⁰⁶⁴ Rakuunakorpraali Jonas Abbourin perheen vanhin poika Carl Gustav Abbour eli Mittler merkittiin 28.11.1748 Hämeenlinnan triviaalikoulun oppilaaksi. Kolme vuotta myöhemmin hän pestautui korpraaliksi Hämeen läänin jalkaväkirykmenttiin ilmeisenä tavoitteena aliupseerin ura, joka tosin ei toteutunut.¹⁰⁶⁵ Myös vääpelin jakopalkkaiseen virkaan ylenneen Petter Hagmarckin vanhin poika Benjamin Hagmarck aloitti 1760 opintonsa Hämeen triviaalikoulussa ja jatkoi niitä seuraavana keväänä 1761 Turun yliopistossa.¹⁰⁶⁶ Opintie ei ollut ainoastaan poikien etuoikeus. Korpraali Abbourin perheessä lasten koulutusta arvostettiin. Perheen naimisissa ollut tytär Brita Elisabet Mittler (Ekorre) oli jo useamman lapsen äiti lähtiessään syksyllä 1775, jolloin lapsista vanhimmat lähentelivät jo täysi-ikäisyyttä, kaksi lukukautta kestäneeseen kättilökoulutukseen Tukholmaan. Siellä hän suoritti joulukuussa 1776 kättilötutkinnon Hämeenlinnaan. Vuonna 1780 Brita Elisabet Mittler haki kättilönpaikkaa Hattulassa, mutta jäi valitsematta, sillä piispantarkastuksen yhteydessä pidetty kokous oli valintaa vastaan. Kokous kuitenkin salli Brita Elisabet Mittlerin toimia kättilönä yksityisesti.¹⁰⁶⁷

Hauhon pitäjänkokous 9.2.1772 § 2. Ks. myös Hauhon srka, II Ca:1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1732–1821, 9.2.1772.

¹⁰⁶³ Käsityö- ja käsityöläinen- käsitteiden määrittelyn problematiikasta enemmän ks. Ranta 1978, 14; Heino 1984, 14–16.

¹⁰⁶⁴ Vrt. Niemelä 1900, 176.

¹⁰⁶⁵ Kivalo et. al. 2003, 23.

¹⁰⁶⁶ Kotivuori 2005, #8283 (luettu 21.4.2014).

¹⁰⁶⁷ Lindeqvist 1926, 459; Mäntylä 1976, 541–542; Blomqvist 1/2000, 9; Vainio-Korhonen 2012, 53, 56 ja 239. Harvalla suomalaisnaisella oli vielä 1700-luvulla Tukholmasta

Siltavoudin virka näyttää olleen sotilaiden, etenkin aliupseerien, pojille luontevaa. Varusmestari Johan Carlstedtin, joka itsekin oli jonkin aikaa nimismiehenä ja siltavoutina, pojista Salomon Carlstedt ja Abraham Carlstedt valittiin siltavoudeiksi, edellinen Padasjoelle, jälkimmäinen Vanajalle ja Renkoon. Rakuuna Sven Sörskogin poika Matias Saxbeck Luopioisista valittiin Hauhon siltavoudiksi ja varanimismieheksi. Saxbeckin tehtäväksi annettiin myös Luopioisen ja Tuuloksen pitäjänmakasiinien hoito.¹⁰⁶⁸

Korpaali Abbourin vanhempi poika, jalkaväkikorporaali Carl Gustav Mittler toimi Hattulan kirkkoväärinä vastaten kirkon tileistä.¹⁰⁶⁹ Kirkon luottamustoimeen ylsi myös korpraali Johan Carlstedtin poika kupariseppä ja rusthollari Hausjärven Puujaassa Karl Gustav Carlstedt. Hänet valittiin Hausjärven kirkonisännäksi 9.1.1780 – tosin hän luopui tehtävästä jo 18.2.1781.¹⁰⁷⁰ Jo samana vuonna 17.6.1781 hänet valittiin pitäjän kuudennusmieheksi alueenaan Haminan, Hausjärven ja Puujaan kylät.¹⁰⁷¹

Sääksmäen pitäjänkokous vuonna 1789 korosti suntion vaalin yhteydessä eronneiden sotilaiden oikeutta virkaan: *samt enligt författningarne dertil mäst berättigad, nemln förafskedade krigsmän, emot hwilkas förhållande intet wore at anmärka.*¹⁰⁷² Vaalissa oli mukana somerolaisen rusthollin lainarakuunana palvelleen Staffan Lorentzsson Czernovskin vanhin poika, itsekin rakuunana lähes 30 vuotta palvellut Johan Czernovski. Hän haki viiden muun hakijan kanssa syntymäpitäjänsä Sääksmäen suntion virkaa, mutta ei tullut valituksi jäätyään vaalissa 4. sijalle.¹⁰⁷³ Janakkalalaisen Tervakosken rusthollin rakuunan, Matts Esbergin eli Isbergin poika Erik Mattsinpoika Isberg eli Esberg valittiin Hausjärven kirkon suntioksi 29.6.1767. Virantoimituksessaan Esberg osoitti erinomaista utteruutta ja käytöksessään esimerkillistä kunnollisuutta. Seurakunta myönsi hänelle vuonna 1785 tunnustuksena oikeuden koota helatorstaina itselleen vuotuinen kolehti. Kirkonvartijan palkan katsottiin jääneen liian pieneksi, koska hänelle ei oltu maksettu tavanomaisia kenkärahoja, vaikka niin oli alunperin sovittu.¹⁰⁷⁴ Esberg velvoitettiin myös opettamaan lapsille lukkarin apuna lukemista.¹⁰⁷⁵

hankittu kättilökoulutus tai virallisesti tunnustettu asema. Vainio-Korhonen 2011, 250. Brita Elisabet Mittler sai 19.12.1776 Collegium Medicumilta todistuksen ja vannoni tarvittavan valan. Lindeqvistin mukaan hän olisi ollut ensimmäinen opinsaanut kättilö Hämeenlinnassa. Ks. myös Hattulan srka, II Cd:1 Piispantarkastusten pöytäkirjat 1697–1845, 30.1.1780 § 15; Kivalo et. al. 2003, 20–21.

¹⁰⁶⁸ Teerijoki 1993a, 243–244; Mäkelä-Alitalo 2012, 105, 120, 132.

¹⁰⁶⁹ Mäntylä 1976, 713; Blomqvist 2/2000, 9.

¹⁰⁷⁰ Hausjärven srka, II Ca:1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1729–1825, 9.1.1780 § 1 ja 18.2.1781 § 1; Keskitalo 1964, 468–469.

¹⁰⁷¹ Hausjärven srka, II Ca:1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1729–1825, 17.6.1781 § 6.

¹⁰⁷² Sääksmäen srka, II Ca:1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1737–1834, 26.4.1789 § 1. Ks. myös Kumm 1949, 214; Ericson 2002, 202; Screen 2007, 64.

¹⁰⁷³ Sääksmäen srka, II Ca:1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1737–1834, 26.4.1789 § 1.

¹⁰⁷⁴ Hausjärven srka, II Ca:1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1729–1825, 29.6.1767 § 13 ja 31.7.1785 § 4; Keskitalo 1964, 466.

¹⁰⁷⁵ Keskitalo 1964, 487.

6.2 Lasten avioliittokentät

Poikien ammattiin sijoittumisen lisäksi lasten sosiaaliset avioliittokentät kertovat sotilasperheiden ja paikallisyhteisön muun väestön välisistä suhteista ja siitä, miten lasten sulautuminen isiensä sijoituspaikkakuntien väestöön luonnistui.

Lasten maantieteelliset avioliittokentät osoittavat paikallisyhteisöuskollisuutta: lähes kaksi kolmasosaa poikien ja tyttöjen avioliitoista solmittiin pitäjän sisäisinä avioliittoina (taulukko 45). Isien avioliittokenttään verrattuna poikien ja tyttöjen kontaktialue oli jo selvästi laajempi (vrt. taulukko 33). Pojat hakeutuivat jonkin verran useammin avioon ulkopitäjäläisten kanssa kuin tytöt. Ero on tosin vähäinen.

TAULUKKO 45 Lasten maantieteelliset avioliittokentät

	Sama kylä	Eri kylä	Sama pitäjä	Eri pitäjä	Ei tietoa	Yhteensä
Pojat	29	51	7	32	15	134
%	21,6	38,1	5,2	23,9	11,2	100
Tytöt	28	65	5	26	3	127
%	22,0	51,2	3,9	20,5	2,4	100
Yhteensä	57	116	12	58	18	261
%	21,8	44,4	4,6	22,2	6,9	100

Huom: Luokka *Sama pitäjä* sisältää myös ne pitäjän sisäiset avioliitot, joista kylätieto puuttuu.

Sosiaalisten avioliittokenttien osalta poikien ja tyttöjen avioliittoalueet eivät ole vertailukelpoisia. Poikien osalta heidän puolisoitensa piika-nimikkeiden ja ei-tietoa -tapausten suuri määrä ei mahdollista pitkälle meneviä johtopäätöksiä.¹⁰⁷⁶ Kun naimattomien poikien määräkin oli lähes 10 % tunnetuista tapauksista (12/130), jää kertovan aineiston osuudeksi ainoastaan noin viidennes (N = 59, 21 %) kaikista tapauksista (N = 280). Toisaalta talollisten ja lampuotien tyttöjen suuri osuus (N = 33, 25 %) selittyy lähinnä sillä, että kirkonarkistot paljastavat talollistyttyärien, etenkin kotitalossaan työskennelleiden talollistyttyärien, todellisen sosiaalisen taustan herkemmin kuin pitäjän maalaistaloissa piiköiden alempien sosiaaliryhmien tyttöjen taustan.¹⁰⁷⁷ Poikien sosiaalinen avioliittokenttä

¹⁰⁷⁶ Naisen säätyä ei merkitty vihittyjen luetteloon samalla huolellisuudella kuin miesten säätyä, Miettinen 2012, 202.

¹⁰⁷⁷ Seurakuntien kirkonkirjojen merkintäkulttuurista köyhimpien väestöryhmien osalta mm. Miettinen 2012, 145–148.

paljastaa lähinnä eri vaihtoehdot, mutta ei anna eri ryhmien keskinäisistä suhteista luotettavaa kuvaa.

Tyttärien avioliittokenttä on sitä vastoin kertovampi. Perinteiselle ajattelutavalle oli ominaista, että miehen oli mahdollista avioitua vasta sen jälkeen kun hän kykeni vastaamaan perheensä toimeentulosta.¹⁰⁷⁸ Esimerkiksi ruotsalaissohilaiden pojat solmivat avioliiton useimmiten vasta pestinoton jälkeen: niistä lainasotilaiden pojista, joiden osalta vertailu on mahdollista, eli pestinottopäivä ja vihkipäivä ovat tiedossa, 20 % (N = 9) avioitui ennen pestinottoa ja 80 % (N = 36) pestinoton jälkeen.¹⁰⁷⁹ Vihittyjen luettelossa miehillä onkin jo useammin epiteettinä jokin säätyä tai ammattia osoittava maininta kuin tyttärillä.¹⁰⁸⁰

TAULUKKO 46 Poikien ja tyttöjen puolisoitten sosiaalinen asema

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	Yht	Ei tietoa
Pojat	29	4	2	..	9	4	5	6	59	..	12	130	150
%	22,3	3,1	1,5	..	6,9	3,1	3,8	4,6	45,4	..	9,2	100	
Tytöt	29	12	24	8	44	4	..	6	..	7	12	146	127
%	19,9	8,2	16,4	5,5	30,1	2,7	..	4,1	..	4,8	8,2	100	

a = talollinen, b = lampuuti, c = torppari, d = käsityöläinen, e = sotilas, f = toimihenkilö, g = leski, h = itsellinen eli kesti, i = piika, j = renki/palkollinen, k = naimaton/ammattiton.

Yli neljännes (28 %) tyttäristä avioitui talollis- tai lampuotitalouksiin. Osittain tämä selittyy sillä, että eron saaneista sotilaista talollisiksi, yhtiömieheksi ja lampuodeiksi sijoittui 14 %. Padasjokelaisen rusthollin rakuuna Nils Springmanin avioliitto rusthollarityttären kanssa sekä myöhempi torpan- ja talonpito vaikuttivat hänen omien tyttäriensä tulevaisuuteen. Neljä tytärtä naittiin talonemänniksi Padasjoelle ja Jämsään, yksi kappalaisen virkatalon lampuodin vaimoksi Kuhmoisiin ja yksi padasjokelaisen sepän vaimoksi. Hauhon kirkonkylän Mikkolan isännän, lautamies ja valtiopäivämies Håkan Nederbergin vanhin tytär peri aikanaan Mikkolan emännyyden, toiseksi vanhin tytär avioitui

¹⁰⁷⁸ Partanen 2004, 74.

¹⁰⁷⁹ Loppujen 23 pojan osalta vertailua ei voitu tehdä puuttuvien lähdetietojen takia tai pojat jäivät naimattomiksi. Vertailun vuoksi Laukaan ja Jyväskylän vuosina 1710–1809 palvelleista ruotusotamiehistä, joiden sekä palvelukseenastumis- että vihkipäivä on tiedossa (N = 82), avioliiton solmi pestinoton jälkeen 61 sotamiestä eli 74,4 %. Vuorimies 1989, passim; Vuorimies 1990 passim. Myös sotilaiden runsas esiintymisen vihittyjen luetteloissa tukee päätelmää: Asikkalassa vihittiin vuosina 1722–1760 101 sotilasta (sold.) ja 22 rakuunaa (drag. tai dragon).

¹⁰⁸⁰ Esimerkiksi Asikkalan vihityissä 1722–1760 sulhanen on ilmoitettu rengiksi 56 kertaa (dr. tai dre/äng(en) kun taas morsian piiaaksi 234 kertaa (pig. tai p.).

Hauhon kirkon suntion kanssa, kolmannesta tyttärestä tuli rusthollin emäntä Tuittulan Nukariin ja nuorimmasta tyttärestä talonemäntä Pohjoisen Häppälään Tuuloksessa.¹⁰⁸¹

Tulevien torppariemäntien määrä oli myös suuri (16 %). Merkittävin tyttärien puolisonvalinta kohdistui kuitenkin sotilaisiin (30 %). Muutama tytär löysi puolisonsa jopa ruotsalaissotilaiden pojista. Rakuuna Zachris Ellenbergin tytär Maria avioitui rakuuna Jöns Svanbergin leskeksi jääneen torpparipojan Erik Jönsinpoika Viikarin kanssa Janakkalan Hyvikkälästä ja Nurmijärven Kytäjärvelle torppariksi muuttaneen sotamies Lars Reenin tytär Maria sotamies Nils Örnbergin pojan torppari Anders Nilsinpojan kanssa. Somerolla rakuuna Jonas Nybergin tytär Helena löysi puolestaan puolisonsa ruotsalaisrakuuna Sven Österskogin taloudesta avioitumalla Österskogin vanhimman pojan, itsekin sota-palvelukseen antautuneen Carl Österbergin kanssa.

Osa tyttäristä jäi naimattomiksi. Naimattomuuden taustalla näyttää olleen usein erilaiset vammat tai aviottoman lapsen synnyttäminen. Korpraali Erik Björkmanin tytär Valborg vammautui 8-vuotiaana ja kirjattiin kirkonköyhäksi jo lapsuusiässä. Sotamies Erik Fahlbergin tytär Helena Asikkalassa ja korpraali Jakob Garneijn tytär Eva Hollolassa synnyttivät kumpikin aviottoman lapsen, ja kun toivotut avioliitot lasten isien kanssa eivät toteutuneet ja sopivia sotilaitakaan, joille tyttäret olisi voitu naittaa, ei löytynyt, jäivät he naimattomiksi.¹⁰⁸²

Kun hylätään luokittelun hienojakoisuus, tulos näyttää seuraavanlaiselta: runsas puolet (52 %) sotilaiden pojista valitsi joko sotilaan tai käsityöläisen ammatin, kutakuinkin kolmannes (35 %) sijoittui viljelijäväestöön ja loput (13 %) hajautuivat satunnaisesti muihin ammattiryhmiin tai eivät omanneet varsinaista ammattia. Tyttärien sijoittuminen maataviljelevään väestöryhmään oli poikia yleisempää. Tyttärien sosiaalisen aseman vastaavat luvut ovat 36 %, 45 % ja 20 %. Lainasotilaiden lasten asema näyttää olleen parempi kuin sotilaiden lasten yleensä.¹⁰⁸³ Jos oli isillä mahdollisuus nousta sosiaalikierron portaita, niin oli lapsillakin.

¹⁰⁸¹ Tietokanta.

¹⁰⁸² Vrt. Partanen 2004, 65 ja viite 52; Keskiarja 2011, 264. Hauholla vuosina 1770–1815 aviottoman lapsen synnyttäneistä 196 naisesta avioliiton solmi todistettavasti ainoastaan 53 naista eli 27 %. Miettinen 2012, 206, vrt. myös taulukko 14 sivulla 206. Ulla Heinin mukaan aviottoman lapsen syntyminen sinänsä ei ollut naisen avioitumisen este, mutta toisaalta Au-lapsen synnyttäminen heikensi selvästi naisen avioitumismahdollisuuksia. Heino 1989, 214.

¹⁰⁸³ Vrt. Suvanto 1992, 235.

7 RUOTSALAISET SOTILAAT JA HÄMÄLÄISET

Talvella 1714 käydyin Napuen taistelun jälkeen Ruotsin puolelle siirtyneiden ja siellä toimineiden suomalaisrykmenttien vahvuus oli Uudenkaupungin rauhan solmimisajankohtaan mennessä huvennut Kostianvirran ja Napuen taisteluissa kärsittyjen tappioiden sekä katastrofiin päättyneen Norjan sotaretken takia. Miehiä oli eri syistä menetetty myös runsaan seitsemän Ruotsissa vietetyn vuoden aikana. Vuosien mittaan Suomesta ja Ruotsista saatu satunnainen täydennys ei ollut riittänyt korvaamaan aikaa myöten yhä syvenevää vajausta. Tilanne oli joukko-osastojen operatiivisen toiminnan näkökulmasta katastrofaalinen.

Valloittajien poistuttua valtakunnan itäisestä osasta, sinne muodostui sotilaallinen tyhjiö. Valtiovallalla oli kiire täyttää tämä tyhjiö, sillä Venäjä koettiin edelleenkin uhkana. Vajaalukuiset suomalaisrykmentit eivät tätä tyhjiötä olisi pystyneet täyttämään. Valtiovallan oli siis keksittävä keino saattaa palautettavat rykmentit toimintakuntoisiksi niin määrällisesti kuin laadullisesti. Hallituksen täystyöllisyys ja rauhaan palaavan yhteiskunnan sekava tila edellytti nopeita päätöksiä. Rappiotilassa olleita suomalaisrykmenttejä päätettiin pika pikaa vahvistaa Ruotsissa sotavuosina tilapäisesti koottujen ja purettaviksi määrättyjen ruotsalaisrykmenttien miehistöllä. Kokonaisvahvistuksen suuruus oli lähes 2400 sotilasta, joista hämäläisjoukko-osastoihin sijoitettiin vajaa neljännes. Hämeeseen sijoitetut sotilaat saatiin pääasiassa Uplannin säätyläisrakuunarykmentistä ja Uplannin viisikärsatsuväkirykmentistä. Alkuperäinen tarkoitus oli korvata lainaksi saadut sotilaat mitä pikimmin suomalaisella miehistöllä, mutta Suomessa vallinneen heikon rekrytointitilanteen takia tässä ei onnistuttu. Joukkojen paluuta Ruotsiin jouduttiin lykkäämään ja sotilaiden tilapäinen sijoittaminen suomalaisrusthollien ja -ruotujen sotilaiksi osoittautui alkuperäistä tarkoitusta pysyvämmäksi tilaksi.

7.1 Kohtaamisesta konfliktiin

Kotiinpaluun viivästyminen johti napinaan ja protesteihin. Aiemman historiatutkimuksen esille tuoma protestien tausta, asuntoon ja ruokaan tyytymättömyys, ei ollut Hämeessä protestien syy. Protestit kohdistuivat paremminkin valtiovaltaa kohtaan. Sodan loputtua lakkautettujen rykmenttien miehillä olisi ollut tilaisuus palata perheidensä luo ja jatkaa sotavuosien keskeyttämää elämänsä. Sotilaiden siirtäminen Suomeen lisäsi jo muutenkin pitkällisen sotaajan seurauksena työikäisen miesväestön puutteesta kärsivien ruotsalaisten paikallisyhteisöjen miespulaa. Moni talo ja torppa Ruotsissa jäi vaille miehenapua tai uhkasi autioitua. Niin miesten kuin omaisten, oli sitten kyse puolisoista tai ikääntyneistä vanhemmista, hätä nouseekin erääksi näkyvämmäksi protestiksi. Protesti näyttäytyi valtiollalle osoitettuina anomuksina, paikallisyhteisöissä kiukutteluna ja jopa karkuruutena.

Paikallisyhteisöissä syntyneitä riitoja ja rikoksia puitiin tavallisesti käräjillä. Tyypillisiä tapauksia olivat erilaiset haukkumat, solvaukset, varkaustapaukset, nujakat ja seksuaalirikokset. Paikkakuntalaisten ruotsalaissotilaisiin kohdistuneiden haukkumien ja solvausten taustalla oli usein toivottujen parisuhteiden kariutumisen tuottama pettymys. Tulehtuneita ihmissuhteita selviteltiin myös lyönnein ja iskuin, huiতোjana joskus ruotsalainen sotilas itse, joskus paikkakuntalainen.

Oikeuskäsittelyjen aikana tuli usein esille ruotsalaissotilaiden sotavuosina solmittujen avioliittojen hataruus. Parisuhteeseensa pettyneet ja vaimoistaan pitkään tietämättömät ruotsalaissotilaat hakeutuivat helposti uuteen parisuhteeseen ja ilmaisivat halunsa avioitua vuodekumppaninsa kanssa, jokunen vaimonsa Ruotsiin jättänyt sotilas kihlasi kumppaninsa jopa julkisesti. Tämä näkyy runsaina huoruustapauksina. Kaksinnaimissyyteistäkään ei aina selvitty.¹⁰⁸⁴ Avoliitonomainen yhteiselämä olikin tavallista, ennen kaikkea silloin, kun avioliittoa ei syystä tai toisesta voitu solmia. Tässä suhteessa rauhaan palaava paikallisyhteisö osoittautui normistoltaan joustavaksi, sillä avoperheiden runsaus oli mahdollista ainoastaan paikallisyhteisön näkymättömällä tuella. Ruotsalaissotilaiden tilapäissuhteiden runsauden seurauksena myös paikallisen väen omat salavuoteustapaukset säilytettiin helposti ruotsalaissotilaiden niskoille, etenkin silloin kun ruotsalaissotilas jo oli poistunut paikkakunnalta.

Käräjille saakka yltäneet vähäiset varkaus-, herjaus- ja solvaustapaukset on nähtävä osana normaalia paikallisyhteisöjen arkea, eikä erityisesti ruotsalaissotilaiden paikallisyhteisöihin tuomana häiriköintinä, lievemmät seksuaalirikokset valtaosin tavallisena parisuhteiden syntyyn liittyvänä lieveilmiönä.

Suureen miesjoukkoon mahtui myös epäsosiaalista ainesta, jonka sakkiutumisen johti muutaman kerran uhoon, joissa kokeiltiin jo patriarkaalisuuden rajoja. Joukkouhot eivät tosin johtaneet vakavimpiin konflikteihin, mutta yksittäisten sotilaiden osalta patriarkaalisuuden rajat ylittyivät kahdesti: toisessa

¹⁰⁸⁴ Vrt. Keskiarja 2011, 215.

tapauksessa pahoinpideltiin ruotuisäntää ja toisessa tapauksessa apelle annettiin muutama korvapuusti.

Rykmenttien johto pyrki hillitsemään konflikteja siirtämällä miehiä toisiin rustholleihin tai ruotuihin tai jopa kokonaan toisiin pitäjiin, valtiovalta priorisoimalla perheellisten miesten paluun ja antamalla siihen halukkaille miehille mahdollisuuden hakea Ruotsiin jääneet perheensä Suomeen. Toisaalta jo alkuvuosien vähin erin tapahtuneesta poistunnasta johtuen niin väkivaltarikokset kuin varkaustapaukset vähenivät 1720-luvun ensi puoliskon jälkeen konfliktihakuisten ja epäsosiaalisuuteen taipuvaisten sotilaiden palattua Ruotsiin. Kun naimisissa olleiden miesten oikeus eroon priorisoitiin, tämä näkyy myös vakavampien seksuaalirikosten määrän selvänä laskuna.

7.2 Asettautumisesta sopeutumiseen

Näkyvien konfliktien taustalla piili jo alusta alkaen ruotsalaissotilaat hyväksyvä ilmapiiri. Sotilaat hyväksyttiin sijoituskyllissä syntyneiden lasten, mutta myös rusthollariensa ja ruotuisäntiensä lasten kummeiksi. Avioliittoja solmittiin jo parina ensimmäisenä vuonna runsaasti: vuosina 1722 ja 1723 avioliiton solmi arviolta 15 % miehistä, ensimmäisen vuosikymmenen 1722–1730 aikana lähes 30 %. Runsaan avioliittojen solmimisen taustalla oli pitkällisestä sota-ajasta toivuvien yhteisöjen pyrkimys taata elinvoimaisuuteensa tulevaisuudessa sekä omien tyttäriensä ja leskiensä mahdollisuudet avioitumiseen. Päätelmää tukee sotilaiden maantieteellisen avioliittokentän kyläkeskeisyys; puoliso oli kotoisin sotilaan sijoituskyllästä. Rusthollit ja ruodut pyrkivät palkkaamaan lainaksi saamansa sotilaan pysyväksi sotilaaksi tarjoamalla uutta pestirahaa ja pääpalkkaa. Samalla ne saivat kaivattua lisätyövoimaa. Sen lisäksi, että sotilaat työskentelivät rusthollien ja ruotujen hyväksi, osoittautuivat he oma-aloitteisiksi omien ruotutorppiensa rakentamisessa ja kunnostamisessa. Käsityöammattien harjoittamisen taito mahdollisti heille myös kyläyhteisöjen epävirallisina käsityöläisinä toimimisen. Erityisen vahvana tuli esille sotilaiden merkitys paikallisyhteisöjen työvoimana julkisten rakennusten kuten kirkkojen ja pappiloiden korjaus- ja jälleenrakennustöissä. Pula työvoimasta ja rekrytointikelpoisista rekryyteistä sekä sotavuosina pahasti vinoutuneesta sukupuolijakaumasta johtuen ruotsalaissotilaat, etenkin naimattomat ruotsalaissotilaat nähtiin paikallisyhteisöjen näkökulmasta melkeinpä ”taivaan lahjana.”

Sotilaiden akkulturaatiota hallitsi jonkinlainen sotilaiden ja kyläyhteisöjen väen välinen dialogi, jossa osapuolet tarkkailivat toisiaan, tarjosivat toisilleen jotain itsestään ja koittivat näin rakentaa pysyvää siltää välilleen. Dialogi johti yleensä siihen, että ruotsalaissotilaat hyväksyttiin kyläyhteisön jäseniksi ja valtaosa sotilaista sopeutui tyytymättömyyden, riitelyn ja konfliktien sijaan vallitseviin olosuhteisiin ja osallistui paikallisyhteisöjen toimintoihin.

Ruotsiin paluu painottui 1720-luvun ensi puoliskolle: vuosina 1722–1726 eron saaneista 198 miehistä valtaosa eli 176 palasi varmuudella Ruotsiin, sen jälkeiset varmat paluutiedot ovat jo harvassa. Laskentatavasta ja siitä riippuen, miten palveluksessa kuolleisiin suhtaudutaan, hämäläispitäjien saaman pysyvän vahvistuksen määrä vaihtelee. Oma tulkintani siitä, että riittävän pitkään palvelleet ja palveluksessa kuolleet voidaan laskea Hämeeseen jääneiksi, antaa hämäläisen työikäisen miesväestön saaman pysyvän vahvistuksen suuruudeksi vähintään 251 miestä. Se on lähes 44 % Hämeeseen alunperin sijoitetuista sotilaisista – siis merkittävä määrä.

Eronsa jälkeen Suomeen jääneiden lainasotilaiden elämänvaiheet olivat monimuotoisia – pitäjänköyhistä aina talollisiin saakka. Tilojen jakaminen, torppien perustaminen ja kartanolaitoksen kehittyminen mahdollistivat vuosisadan ensipuoliskolla eronneiden sotilaiden siirtymisen maatalviljelevään väestöryhmään. Viidennes maahan jääneistä miehistä sijoittuikin talollisiksi, lampuodeiksi tai torppareiksi. Jotkut omasivat maaseutuyhteisöissä hyödynnettävän käsityö- tai muun ammatin. Loput sijoittuvat itsellisten ja eronneiden sotilaiden ryhmään. Vaikka osaa heistä odottikin vanhoilla päivillä pitäjänköyhän osa, niin kutakuinkin joka kolmannen miehen vanhuudenpäiviä turvasi säännöllinen vuosittain maksettava sotamieshuoneen eläke. Joukosta löytyi myös paikallisyhteisöjen toimijoita, kolme nimismiestä ja kaksi käräjäkuntiansa lautamiestä. Toinen viime-mainituista nautti paikallisyhteisönsä luottamusta siinä määrin, että hänet valittiin kihlakuntansa valtiopäivämieheksi.

7.3 Akkulturaatio – prosessi tulla yhteisön jäseneksi

Ruotsalaisotilaiden akkulturoitumista edistivät: 1) alueellinen hajaantuminen, 2) maassa vietetty aika, 3) nuoruus, 4) työllistyminen, 5) Hämeessä muodostunut, useimmiten avioliittoon johtanut parisuhde sekä 6) perheeseen syntyneet lapset. Akkulturaatioon vaikuttivat myös erilaiset työntö- (push-faktorit) ja vetotekijät (pull-faktorit) niin Ruotsissa kuin Hämeessä. Viime-mainituista tärkeimpiä ovat olleet akkulturaatioesteinä toimivat vetotekijät Ruotsiin jäänyt puoliso tai perhe sekä vanhempien, appivanhempien tai puolison hallussa ollut talo. Vastaavasti jo ennen Suomeen tuloa syntyneet konfliktit Ruotsissa tai siellä epäonnistuneeksi osoittautunut avioliitto ovat toimineet työntötekijöinä. Maahan jääntiin vaikuttavista vetotekijöistä tärkeimpiä ovat Hämeessä syntynyt parisuhde, perheytyminen ja työllistyminen (kaavio 10).

Miesten hajauttaminen laajalle alueelle johti siihen, että sotilaiden kontaktiverkostoissa paikallinen kantaväestö nousi merkittäväksi osapuoleksi ja heikensi hajautetun joukko-osaston mallin mukaisesti sotilaiden keskinäistä ryhmäytymistä ja lisäsi kontakteja kyläyhteisön väestön kanssa. Naimaikäisten ja työikäisten miesten sekä ruotuihin kelpaavien rekryyttien pula pakotti kantaväestön hyväksymään yhteisöihin saapuneet muukalaiset tasavertaisina toimijoina. Vähäisten sotilallisten velvoitteiden ansiosta miesten mahdollisuudet osallistua sijoituspaikkakunnillaan sodan jälkeiseen korjaus- ja jälleenrakennus-

työhön sekä harjoittaa taitamiaan käsityö- ynnä muita ammattitaitojaan vahvistivat heidän asemaansa kyläyhteisöissä. Ajan myötä kontaktiverkostot laajenivat ja lujittuivat, miehet solmivat avioliiton ja perustivat perheen ja viimeistään lasten avioliittojen kautta integroituivat lopullisesti hämäläiseen maaseutuväestöön. Unohtaa ei pidä myöskään sitä, että ruotujakolaitoksen periaatteiden mukaisesti sotilaat olivat rauhanaikoina ruotuja ylläpitävien maaseutukyliä torppareita, joten järjestelmä jo sinänsä edesauttoi sotilaiden akkulturoitumista paikallisyhteisöihin.¹⁰⁸⁵

KAAVIO 10 Akkulturaatioon vaikuttavat tekijät

Ruotsi		Häme
<p>Vetotekijät</p> <ul style="list-style-type: none"> - talo Ruotsissa - perhe Ruotsissa 	<p>Akkulturaatio</p> <ul style="list-style-type: none"> - ikä - alueellinen hajaantuminen - torppa viljelyksineen - vähäinen kulttuuriero 	<p>Vetotekijät</p> <ul style="list-style-type: none"> - parisuhde Hämeessä - työllistyminen - perhe - sosiaaliset verkostot
<p>Työntötekijät</p> <ul style="list-style-type: none"> - konflikti Ruotsissa - epäonnistunut parisuhde 	<ul style="list-style-type: none"> - aika - parisuhde - työllistyminen - lapset 	<p>Työntötekijät</p> <ul style="list-style-type: none"> - konflikti Hämeessä - verkostojen puuttuminen

¹⁰⁸⁵ Karonen 2001, 372.

Ylipäättänsä voidaan todeta, että havainnot ovat yhdenmukaisia modernin siirtolaisuus-/maahanmuuttotutkimusten antamien tulosten kanssa. Assimilaatio-teorioiden mukaan työnjaollinen eriytyminen ja sosiaalisten suhteiden sekä asuinalueiden hajaantuminen johtavat etnisyyden merkityksen vähenemiseen. Assimilaatiota edistävät lisäksi seka-avioliitot, sosiaalinen liikkuvuus ja ajallinen etäisyys.¹⁰⁸⁶

Berryn mallin akkulturaatioastetta kuvaavat ääripäät assimilaatio ja separaatio eivät olleet todennäköisiä vaihtoehtoja tutkimuskohteena olevien sotilaiden akkulturaatiossa. Sotilaista ani harva joutui niin eristyksiin muista sotilastovereistaan, että hän olisi jäänyt kokonaan vaille oman ryhmänsä tukea. Toisaalta separaatio olisi edellyttänyt vahvan omakulttuurisen yhteisön olemassaoloa, ja sellaista ei päässyt muodostumaan sotilaiden hajautuessa pitkin pitäjiä.

Sotilaiden lapset ehtivät pitemmällä sopeutumisessaan. Paikallisyhteisössä tapahtunut kasvu aikuisuuteen ja useimmissa tapauksessa kasvusta päävastuun kantanut suomalaisäiti muokkasivat lasten identiteettiä paikallisyhteisön alkuperäisten jäsenten identiteetin suuntaan. Poikien ja tyttären maantieteellisten avioalueiden laajentuminen ja lisääntynyt ulkopitäjäläisten kanssa avioituminen sekoittivat jälkeläistön yhä tehokkaammin hämäläiseen kantaväestöön ja kiihdytti toisen polven lopullista sulautumista. Lasten akkulturaatiossa korostuikin jo assimilaatio.

Tilojen jakamisen, torppien perustaminen ja kartanolaitoksen kehittyminen mahdollistivat sotilaiden poikien siirtymisen maataviljelevien talollisten, lampuotien ja torppareiden väestöryhmään. Sotilaan ammatti houkutti kuitenkin eniten. Se turvasi pitkän ja kapean leivän ja mahdollisti päällystään ylennysten kautta nousun jopa maaseutuyhteisöjen säätyläistöön. Toisen vakaan tulon ja aseman tuotti käsityöammatti. Tyttären sijoittuminen maataviljelevään väestöryhmään oli poikia yleisempää. Ruotsalaissotilaiden lasten asema olikin parempi kuin sotilaiden lasten yleensä.

Ensimmäisen maahanmuuttajapolven hajautuminen laajalle alueelle ja toisen polven tehokas assimiloituminen johtivat siihen, ettei ruotsalaissotilaiden muodostamaa elinvoimaista vähemmistöä tai yhteisöä päässyt muodostumaan Hämeeseen. Tämä näkyy jo aikalaissäityksissä. Hämettä pidettiin 1700-luvun lopulla, jolloin merkittävä määrä ruotsalaissotilaiden kaksikielisissä perheissä syntyneistä aikuisuuteen eläneistä lapsista oli vielä elossa sekä jokunen ruotsalaissotilas itsekin, täysin suomenkielisenä. Porvoon konsistori korosti kansliakollegiolta joulukuussa 1780 saamaansa kyselyyn vastatessaan hämäläisen rahvaan suomenkielisyyttä: Ei edes säätyläistön keskuudessa asuvat osanneet ruotsia.¹⁰⁸⁷ 1800-luvun puolivälissä herännyt suomalaisuusliike näki puolestaan asian omien pyrkimystensä näkökulmasta, kansallinen identiteetti kun perustui usein ajatukseen puhtaasta, alkuperäisestä kansasta.¹⁰⁸⁸ Hämäläisten puhtaus suomalaisena rotuna, ydinsuomalaisuutena tulee ilmi erityisesti Topeliuksen tuotannossa: hämäläiset olivat heimo, jonka kohtalona ja tehtävänä oli vastata

¹⁰⁸⁶ Sintonen 1999.

¹⁰⁸⁷ Alopæiska pappren II, 373-377 erityisesti 375.

¹⁰⁸⁸ Hall 2002 (1999), 50.

suomalaisuuden sekoittamattomuudesta.¹⁰⁸⁹ Tietoisuus ruotsalaisen väestöelementin olemassaolosta oli siis jo runsaan 150 vuoden aikana unohtunut. Sotilaiden jälkeläisten akkulturaatiota hallinnut assimilaatio oli tehnyt tehtävänsä.

7.4 Epilogi

Porvoon konsistori sai kevättalvella 1730 kirjeen onnettomalta ruotsalaissoitilaalta Olof Broholmilta. Kirjeessä Broholm pyysi konsistoria selvittämään, olivatko hänen suuren Pohjan sodan päättyessä Uplantiin jättämänsä vaimo Magdalena Andersdotter ja poika Olof vielä elossa. Porvoon konsistori sai selville, että Broholmin vaimo ja lapset (!) elivät kotipaikkakunnallaan Lövstan ruukilla Uplannissa.¹⁰⁹⁰

Perheellisenä miehenä Broholmilla olisi ollut tässä vaiheessa mahdollisuus saada ero ja palata perheensä luo. Hän ei kuitenkaan käyttänyt mahdollisuutta hyväkseen. Yhteys Olof Broholmin ja perheen välillä katkesi jälleen. Broholm jatkoi elämäänsä Korpilahdella, selvisi hengissä Lappeenrannan taistelusta, oli komennettuna Etelä-Ruotsiin sen puolustuksen vahvistukseksi lokakuusta 1743 kesäkuuhun 1744, mutta perheeseensä hän ei ollut yhteydessä.

Etelä-Suomen linnoitustöiden alkaminen 1740-luvun jälkipuoliskolla muodosti käännekohdan Broholmin elämässä. Työt edellyttivät sotamiehiltä terveyttä ja hyvää fyysistä kuntoa. Marraskuussa 1747 pidetyssä katselmuksessa vanhentunut – nyt jo yli 50-vuotias – ja voimattomaksi käynyt Broholm todettiin linnoitustöihin sopimattomaksi ja hänelle myönnettiin ero.¹⁰⁹¹

Jo talvella 1746 oli Broholm ryhtynyt Korpilahden kirkkoherran Jakob Malleenin välityksellä selvittämään uudelleen perheensä kohtaloa. Edellisestä yhteydenotosta olikin kulunut jo 16 vuotta. Broholmin vaimo ja lapset tavoitettiinkin Lövstan ruukilta. Siellä oltiin yleisesti siinä uskossa, että Broholm oli jo kuollut. Uskomuksen perusteella vaimolle oli myönnetty muutamaa vuotta aikaisemmin toimeentulon turvaksi jopa leskeneläke.¹⁰⁹²

Kaikki näytti olleen kunnossa paluuta silmälläpitäen. Mutta Broholm ei hätäillyt. Vasta lähes neljä vuoden vitkuttelun jälkeen, kevättalvella 1751, hän ryhtyi matkavalmisteluihin ja anoi lääninkanslialta tarvittavaa matkustuslupaa.¹⁰⁹³

¹⁰⁸⁹ Jussila 2002, 142; Tiitta 1994, 268–269. Vrt. Hall 2002 (1999), 50. Myös Halmesvirta 1987, 21.

¹⁰⁹⁰ HMA, PTA I, Da:2, Kirjekonseptit 1722–1732, Porvoon konsistori Upsalan konsistorille 20.3.1730. Samalla Olof Broholm sai tietää, että hänelle oli sitten Suomeen lähdön jälkeen syntynyt myös tytär, joka oli saanut kasteessa nimekseen Elisabet.

¹⁰⁹¹ KA, Militaria 413, Vuonna 1747 eron saaneiden luettelo, Perniö 16.11.1947.

¹⁰⁹² HMA, PTA I Eb:38, Saapuneet asiakirjat 1746/huhtikuu, Kirkkoherra Sacharias Westbeck Lövstassa 21.4.1746; HMA, PTA I Ca:9, Porvoon konsistorin istuntopöytäkirjat 1746, 253, 10.5.1746 § 6.

¹⁰⁹³ KA, Militaria 437b, Olof Broholm maaherra Lillienbergille syksyllä 1759, liite 2.

Etelä-Suomen linnoitustöiden alkaminen 1740-luvun jälkipuoliskolla muodosti käännekohtan niin Olof Broholmin kuin monen muunkin pitkään palvelleen ruotsalaissotilaan elämässä. Työt edellyttivät sotilailta hyvää terveyttä ja fyysistä kuntoa. Syksyllä 1747 pidetyissä katselmuksessa moni vielä tuolloin palveluksessa ollut todettiin linnoitustöihin sopimattomaksi ja sai eron. Kuvassa Pikku Mustasaaren itäinen bastionirintama, josta oikealla etualalla osittain näkyvä bastioni Löwenhielm rakennettiin 1750-luvulla, sen vasemmalla puolella oleva "portti-" eli kurtiiniosa nykymuotoonsa 1770-luvulla. Kuva Heikki Vuorimies.

Paluu Lövstan ruukille oli niin Broholmin perheen kuin muidenkin paikkakuntalaisten näkökulmasta hämmäntävä: kolmisenkymmentä vuotta poissa ollut jo kuolleeksi luultu perheenisä palaa kotipitäjäänsä. Perheensä parissa Broholm eli vielä runsaan kymmenen vuoden ajan. Hänen seikkailurikas elämä päättyi syksyllä 1764 ja hänet haudattiin syntypitäjänsä Österlövstan kirkko- maahan 18. marraskuuta 1764. Seurakunnan kuolleitten ja haudattujen luetteloon kirjattiin teksti: Eron saanut rakuuna Olof Broholm. Hänellä oli kaksi vielä elossa olevaa lasta. Sen jälkeen, kun hänet oli otettu rakuunaksi, oli hän 35 vuoden ajan ollut erossa vaimostaan niin, ettei tämä tiennyt hänen edes olleen elossa. Vuonna 1750 hän yllättäen palasi hyväkuntoisena Suomesta.¹⁰⁹⁴

Olof Broholm tunsu itsensä Korpilahdella asuessaan mitä ilmeisemmin muukalaiseksi, joka ei kuulunut paikallisyhteisöön, muukalaiseksi, joka oli lähdössä koko ajan.¹⁰⁹⁵ Ja lopulta lähtikin!

¹⁰⁹⁴ *Afskedade dragonen Olof Broholm, haft 2 barn, bägge leva, han blef uttagen til dragon, war sedan 35 år från sin hustru så at man ej wiste om han lefde. 1750 kom han hem från Finland oförmodat, warit eljest frisk.* Meddelande av Jan Olsson, Vallentuna. Olof Broholmiin liittyvät ruotsinpuoleiset tiedot on toimittanut Jan Olsson.

¹⁰⁹⁵ Saksalainen sosiologi Georg Simmel loi viime vuosisadan alussa (1908) käsitteen *muukalainen*. Hän määrittelee muukalaisensa – *der Fremde* – paikallisesta tai paikallaan pysyvien muodostaman yhteisön näkökulmasta:

Wenn das Wandern als die Gelöstheit von jedem gegebenen Rumpunkt der begriffliche Gegensatz zu der Fixiertheit an einem solchen ist, so stellt die soziologische Form des "Fremden" doch gewissermassen die Einheit beider Bestimmungen dar - freilich auch hier offenbarend, daß das Verhältnis zum Raum nur einerseits die Bedingung, anderseits das Symbol der Verhältnisse zu Menschen ist. Es ist hier also der Fremde nicht in dem bisher vielfach berührten Sinn gemeint, als der Wandernde, der heute kommt und morgen geht, sondern als der, der heute kommt und morgen bleibt - sozusagen der potenziell Wandernde, der, obgleich er nicht weitergezogen ist, die Gelöstheit des Kommens und Gehens nicht ganz überwunden hat.

Simmelin muukalainen ei termin tavanomaisessa merkityksessä ole kuljeskelija, joka tulee tänään ja lähtee huomenna, vaan pikemminkin ihminen, joka tulee tänään ja jää huomenna. Hän on asettunut aloilleen yhteisöön, mutta hänen asemaansa yhteisössä vaikuttaa perustavalla tavalla se tosiasia, ettei hän alunperin kuulu sinne.

Paikallisyhteisö antaa muukalaiselle mahdollisuuden tulla yhteisön jäseneksi, mutta vain tietyllä rajatulla tavalla. Muukalainen on aina muukalainen. Siitä ei voi vapautua, koska muukalainen tuo mukanaan ominaisuuksia, jotka ovat vieraita uudessa yhteisössä, eivätkä siis kuulu siihen. Ks. Simmel 1968, 509; Simmel 1995, 139. Myös Huttunen 2002, 330. Huttusen käyttämä englanninkielinen versio teoksessa Georg Simmel 1971, *On Individuality and Social Forms: Selected Writings*. Toim. ja esipuhe Donald N. Levine. Chigago: Chigago University press, 143-149.

SUMMARY

The acculturation of the Swedish soldiers who were ordered to the Finnish province of Tavastia after the Great Northern War until the 1760's

Introduction

The Peace Treaty of Uusikaupunki (in Swedish *Nystad*), signed in October 1721, ended not only the Great Northern War (1700–1721) but also the Russian military occupation (1714–1721) in the eastern provinces of Sweden, i.e. Finnish provinces. The Finnish regiments who had been billeted in Sweden or retreated there were given an opportunity to return to their home provinces. The regiments were then, however, in a very poor condition. The strength of the infantry regiments in regular service had reduced considerably by the end of 1719 after the battles of Pälkäne and Isokyrö, as well as due to the military expedition to Norway, and during the seven years spent in Sweden being just one fifth of their standard strength and, as regards the cavalry regiments, one half of their standard strength. The reinforcements received from Finland and Sweden were insufficient to replace the shortage of strength, the need of which increased all the time. Owing to the poor conditions of the regiments, their potential to repel a possible attack from the east was weak.

The government was obliged to do something, and even before the peace treaty they began to take measures to reinforce the Finnish regiments. In August 1721 a commission was founded to be a charge of planning its putting into practice. The commission acted promptly and gave its suggestions to His Majesty at the beginning of September. On the basis of those suggestions the Finnish regiments reinforced by Swedish soldiers were ordered to return to Finland as soon as the Russian troops had retreated from the country. In addition, on the 2nd October 1721 a provisional statute was issued, by means of which the status of the Finnish troops was arranged. The *ruotus* (in Finnish *ruotu*, in Swedish *rote*, = unit of land responsible for equipment and maintenance of a soldier) and *rusthollis* (in Finnish *rustholli*, in Swedish *rusthåll*, = an estate under obligation to equip a cavalryman) were allowed to keep the Swedish soldiers in their strengths until they were able to replace them with men of their own, i.e. Finnish soldiers. The reinforcement activities were particularly targeted at those troops which had a key position, as regards defencing the eastern border, i.e. infantry regiments and quickly movable cavalry regiments. Almost 2,400 Swedish soldiers were stationed in those *rusthollis* and *ruotus* which were not able to provide men for the army. From the point of view of Finnish local communities those soldiers can be regarded as immigrants.

The original intention was to replace the Swedish troops as soon as possible with Finnish soldiers, but due to the difficult recruiting conditions it could not be carried out. Therefore, the return of the Swedish troops to Sweden had to be postponed and their temporary recruitment as Finnish *rustholli* and *ruotu* soldiers turned out to be a more stable situation than was originally intended.

One fourth of the soldiers were settled in the historical province of Tavastia (in Finnish *Häme*, in Swedish *Tavastland*). Most of them had earlier belonged to the *Upplands femmänningsregemente till häst* (the Cavalry Regiment of Uppland) and to *Upplands ståndsdragonregemente* (the Regiment of gentry dragoons of Uppland). These 576 soldiers form the group which is the principal object of this research. With regard to their age, the soldiers were not evenly distributed. The youngest of them was 19, the oldest 50, and their average age was 29 (the median age was 28 and the mode 26). Approximately every third of them had already got married before moving to Tavastia. They were heterogeneous regarding their social backgrounds: there were members of lower classes, crofters' and farmers' sons, young secondary school students, craftsmen, factory workers, crofters, farmers, clergymen's sons and even members of nobility. It means that the long-lasting war had touched all the nation.

According to the practice of that time, the soldiers were dispersed into country villages in Tavastia, and there the local people quartered them either in their own rooms or in crofts especially built for them. Therefore the soldiers' opportunities to meet their fellow countrymen in their everyday life were limited. Linguistically the soldiers deviated from the inhabitants of Tavastia, since they were principally Swedish-speaking, whereas the great majority of the common people in Tavastia spoke only Finnish. The research follows those soldiers' phases of life: how they settled in their new surroundings and what kind of relationships developed between them and the local inhabitants. Its aim to account for the factors that were the most significant, as regards the acculturation of the soldiers who stayed permanently in Tavastia. The present writer has closely analysed the careers of those 576 soldiers and written a biography of each of them, which gives, methodologically, a good reason to call this research prosopographical.

The post-war conditions in the province of Tavastia

After the long-lasting war the conditions in the province of Tavastia were poor. Some of the farms were insolvent, others maybe even uninhabited. Buildings were in bad condition. What made the situation even worse was that there had continuously been poor crops and crop failures until the middle of the 1720's, which diminished people's means of subsistence, which were scanty in any case. The authorities tried to relieve the living conditions among the farmers by allowing temporary alleviations concerning regulations on the maintenance of soldiers and by appropriating tax relief to insolvent farmers. The population had also suffered from the war. A great number of young and middle-aged men had fallen in battles, perished while being prisoners-of-war in Russia or remained to live there permanently, which had caused a distortion in the sex distribution among the population of Tavastia. It has been estimated that in Finland there would have been, at the end of the war, as many as 1600 women, ranging in age from 15 to 59, per one thousand men of the same age. There were, accordingly, unmarried women and war widows abundantly available. The arrival of Swedish soldiers, at their best, as regards their working capacity, in Tavastia inc-

reased the number of the men at the above-mentioned age by almost five per cent (4.6%). The research also analyzed more limited age-groups than these, those which were more corresponding to the age distribution among the Swedish soldiers ordered to Finland. Almost 92% of Swedish soldiers belonged to the age group of 20-39 and almost 99% to the age group of 20-44. The Swedish soldiers influenced the distorted age distribution making it more even in these age groups. Their proportion of the 20-39 aged male population living in the countryside of Tavastia was almost 9%, and 7.5% of the corresponding male population between 20 and 44 years of age. And what resulted this state of affairs was partly easy to anticipate.

From encounters to conflicts

Delayed homecoming led to grumbles and protests during the first years. The reasons for the protests, according to the results of earlier historical studies, *dissatisfaction with quartering and food*, was not the reason for the protests in Tavastia. The protests were rather aimed at the authorities. The men who had belonged to the regiments, abolished after the war, would have had an opportunity to return to their families and continue living there, which was interrupted by the war. Moving the soldiers to Finland also increased the scarcity of men at working age in the Swedish local communities that suffered from labour shortage, due to the long-lasting war. Many farms and crofts in Sweden remained without men's help or were in danger of getting deserted. Men and close relatives, spouses as well as aged parents felt worried, and their anxiety created one of the most perceptible protests. The protests were manifested in petitions to the authorities, in grumblings in local communities and even in desertions.

To ease the situation family men were given an opportunity to fetch their wife and children from Sweden and bring them to Tavastia, which meant in practice that they were given a leave and a permission to travel to their home district. In most cases, however, unifying the families failed, because the men who were on leave either immediately, after arriving in Stockholm, appealed to the War College (*krigskollegium*) for dismissal or after coming home made up different excuses so that they would not have to go back to Tavastia. It is said that once a pregnant wife of a soldier, who had already arrived in Stockholm, had turned melancholic and threatened to commit suicide by running into the sea rather than follow his husband to Tavastia.

There were also conflicts within village communities of which various verbal abuse, affronts, thefts, scuffles, and especially sexual offences were typical cases. Strained personal relationships were also solved by bunches and blows, and sometimes the offender was a Swedish soldier but sometimes a local as well. Only a few cases of thefts, abuse and offences were brought to court, and they can be seen as part of a normal every-day life and not as disturbances brought to the local people by the Swedish soldiers. Lenient sexual crimes can be regarded, predominantly, as ordinary byproducts of budding relationships between sexes. The fact that the local inhabitants aimed abuse and affronts at

the Swedish soldiers was in most cases caused by the disappointments caused by failures in desirable marriages.

There were also some antisocial members who formed gangs, which was in few cases a reason for blustery. Sometimes even the limits of patriarchalism were tested. As individual soldiers were concerned, those limits were exceeded twice: in one of the cases a soldier's host (in Swedish *rotebonde*) was battered and in the other one a soldier's father-in-law had received a few cuffs on his ears.

The commanders of regiments tried to control conflicts by moving men to other *rusthollis* or *ruotus* or even to other parishes. The authorities also tried to prioritize the return of family men or by giving them an opportunity to fetch their families from Sweden to Finland. When the right of married men to divorce was prioritized, its effect is seen as a direct decrease in the number of more serious sexual crimes i.e. adulteries. On the other hand, also the number of violent crimes as well as thefts had reduced, owing to the fact that the antisocial soldiers and those willing to participate in conflicts had returned to Sweden little by little after the first half of the 1720's.

The cases taken to court often revealed how tenuous the marriages contracted with Swedish soldiers during the years of war had been. Swedish soldiers who were disappointed with their marriages or who had not heard anything of their wives for a long time, were eager to find new partners and expressed their willingness to marry the women they had been sleeping with. Some of them who had left their wives in Sweden got even publicly engaged to those partners. And that appears in the great number of adulteries. Even a few accusations of bigamy turned out. Common law marriages were usual, especially when people could not get married, for some reason or another. In this respect the community trying to get accustomed to living in peacetime showed flexibility, as regards their set of social norms, because the great number of unmarried couples and families was possible only by the invisible support of the local community. In consequence of so many temporary relationships with Swedish soldiers, also the blame of illicit intercourses among the locals was easily put on the Swedish soldiers, especially after they had already moved away from the region.

From settling to adaptation

At the background of visible conflicts there was already from the beginning to be seen an atmosphere willing to accept the Swedish soldiers. They were accepted as godfathers to the children born in the villages where they quartered, and to their *rusthollari* and *ruotu* hosts' children as well. A great deal of marriages were contracted as early as during the first couple of years: about 15% of the men got married between 1722 and 1723, and almost 30% during the first decade (1722 - 1730). The explanation for so many marriages was that the communities recovering from the long-lasting war wanted to guarantee their vitality also in the future and thus give their own daughters and widows an opportunity to get married. This conclusion can be supported by the geographically

village-centered district for the soldiers to find a potential wife, since their spouses lived in the same villages as they themselves were quartered.

The *rusthollis* and *ruotus* tended to employ permanently the soldiers they had borrowed by offering them a new bounty. In this way they were able to get more labour than they had badly needed. Besides working for the benefit of their *ruotus* and *rusthollis* they turned out to be initiative, as regards building and repairing their own crofts. Being skilled as craftsmen enabled them to work as unofficial craftsmen in their villages. The importance of the soldiers was seen especially strong as labour force in the local communities with regard to repairing and reconstructing public buildings such as churches and rectories.

Due to the lack of labour and recruits fit for being recruited, and also the highly unequal distribution between sexes, Swedish soldiers, especially unmarried soldiers were almost seen as a heaven-sent gift from the point of view of the local communities.

The acculturation of the soldiers was dominated by a kind of dialogue between them and the people living in the village communities, in which both the parties were observing each other, offering something of themselves to each other, thus trying to build a permanent bridge between each other. The result of this dialogue was usually that the Swedish soldiers were accepted members of the village community and most of the soldiers, instead of being unsatisfied or having quarrels and conflicts, adapted to the circumstances and participated in the activities of the village community.

Returning to Sweden was most frequent in the first half of the 1720's. It is a reliable piece of information that during the years 1722 to 1726 the majority of those 198 men who had been given a discharge, i.e. 176 soldiers in total, returned to Sweden, but after that period reliable information about their return is scanty. Depending on the way of calculation and how the soldiers who died in service have been taken into account, the amount of permanent growth of population in the parishes of Tavastia varies to some extent. According to the present writer's personal interpretation, those soldiers who had served long enough or died while in the line of duty, can be included in the group that remained in Tavastia, which makes the number of permanent increase, as regards the male population of working age (in Tavastia), at least 251 men, which consists almost 44% of the number of those soldiers that had initially been stationed in Tavastia, which is a considerable number.

The soldiers who remained in Tavastia after their discharge lived very diverse lives: some of them lived in poverty and others even as farm owners. The division of land and the foundation of crofts made it possible for the soldiers who had been discharged in the first half of the century to become farmers. One fifth of the men who had stayed in Tavastia finished up as farmers, sharecroppers or crofters. Some of them were skilful in handicrafts or in other chores, which they could utilize in rural communities. Although some of them were to belong to the group of the poor in their parish in their old age, approximately every third man, however, could expect to receive an annual old-age pension, regularly paid to retired soldiers, and thus have a safe old age. Among the

group can be found also some confidants of the villages, three rural police chiefs and two lay members of their district courts, and one of them had won peoples' confidence to such a degree that he was elected a member of parliament from his jurisdictional district.

Acculturation – a process to become a member of community

As regards the acculturation of the Swedish soldiers, there were several contributing factors: 1) regional scattering, 2) the length of time spent in the country, 3) youth, 4) employment, 5) a relationship in Tavastia, which in most cases resulted in marriage and 6) children born in the family. The acculturation was also influenced by different push-factors and pull-factors, both in Sweden and in Tavastia. The most significant of the pull-factors have been the ones that have prevented acculturation: *a spouse or a family who had remained in Sweden as well as a farm possessed by the parents, parents-in-law or the spouse*. Respectively conflicts arisen already before coming to Finland or a failed marriage in Sweden have acted as push-factors. The most significant pull-factors affecting remaining in Finland are a relationship started in Tavastia, starting a family there and employment. Scattering the men to a large area contributed to the fact that the original population became a significant factor in the soldiers' net of contacts and diminished forming cliques among themselves, according to the principles of a decentralized regiment, and increased contacts with the population of their local village. Lack of men in marriageable age, men of working age and also recruits fit for *ruotu* forced the local inhabitants to accept the foreigners and to regard them as equal members. Due to a small number of military duties the men had a lot of possibilities to participate in post-war repairs and rebuilding and do the handicrafts and other chores at which they were skilful, and that made their position stronger in the village community. In time, i.e. the longer the soldiers quartered in the village where they had been placed, the more their network of contacts grew and strengthened, they got married and started a family and at the latest through their children's marriages they integrated into the country population of Tavastia. We must not forget, either, that according to the principles of the military tenure establishment the soldiers were crofters in the villages maintaining *ruotu* in peacetime, and thus the system even as such helped their acculturation.

Figure: The factors affecting acculturation with their pull-factors and push-factors

Sweden		Tavastia
<p style="text-align: center;">Pull-factors</p> <ul style="list-style-type: none"> - farmhouse in Sweden - wife/family in Sweden 	<p style="text-align: center;">Acculturation</p> <ul style="list-style-type: none"> - age - regional scattering - croft its cultivated land included - slight cultural difference in cultural - time - reationship - employment - children 	<p style="text-align: center;">Pull-factors</p> <ul style="list-style-type: none"> - court ship in Tavastia - employment - wife/family in Tavastia - sosial networks
<p style="text-align: center;">Push-factors</p> <ul style="list-style-type: none"> - conflict in Sweden - failed marital relationship 		<p style="text-align: center;">Push-factors</p> <ul style="list-style-type: none"> - conflict in Tavastia - lack of networks

The Swedish soldiers' acculturation proceeded as expected following Park's four-step model of acculturation through contacts and conflicts to adaptation. As regards the acculturation strategies by John W. Berry, i.e. integration, assimilation, separation and marginalization, the most common of them was integration – maybe even assimilation with a few soldiers. Almost one half (40–45 %) of the Swedish soldiers adapted themselves to the prevailing conditions, got married to local women and settled permanently in Tavastia for the rest of their life. With regard to separation and marginalization, the data gave some suggestions, but because there were so few of them and they were brief, the cases are difficult to classify. Those soldiers whose strategy would seem to have been either separation or marginalization returned at an early stage to Sweden.

The above-mentioned observations are consistent with the results given by modern immigration researches. According to assimilation theories, differen-

tiation, as regards distribution of work, and decentralization of social relationships and dwelling places results in decrease of the importance of ethnicity. Acculturation developing towards assimilation is influenced, in addition, by mixed marriages, social mobility and distance in time.

From intergation to assimilation

The soldiers' children advanced further, as regards their adaptation. Their growth to adulthood in local communities and the influence of Finnish mothers who had mainly been responsible for their upbringing affected children's cultural identity towards their own cultural identity. The geographical area where the boys and girls would be able to find a future spouse and marriages from other parishes mixed the offspring more and more powerfully with the original population of Tavastia and accelerated the final assimilation of the second generation. Assimilation was already emphasized in children's acculturation.

Division of farms, foundation of crofts and the development of mansion institution made it possible for the soldiers' sons to move into population groups of farmers, tenant farmers and crofters. Serving as a soldier was still the most attractive alternative. It guaranteed a long and narrow livelihood and enabled them to be raised to the rank of a non-commission officer and thus to have a possibility to become even a member of the rural gentry. Another possibility to achieve a steady income and position was working as a craftsman. Girls more frequently than boys ended up in the group of farmers. The status of Swedish soldiers' children was higher than the status of soldiers' children in general.

Since the first generation of immigrants were scattered over a large area and the second generation had assimilated effectively it was no more possible for the Swedish soldiers to form a vital minority or community in Tavastia. This can already be seen in the viewpoints of contemporary people. Tavastia was regarded as a completely Finnish-speaking province at the end of the 18th century, even though a considerable number of such adult children who had been born in bilingual families of Swedish soldiers, as well as a few Swedish soldiers, were still alive. The consistory of the bishopric of Porvoo when answering the enquiry sent by the college secretariat in December 1780 emphasized that the common people of Tavastia were strictly Finnish-speaking. *Even people who were living among the gentry did not know any Swedish.* The Finnish nationalist movement, which came to life in the middle of the 19th century, saw the situation from the point of view of its own interests, since national identity was often based on the principle of *a pure original nation*. The purity of the people of Tavastia as a Finnish race or as fundamental representatives of it is clearly expressed in the literary production of Finnish national author Sakari Topelius: *The people of Tavastia were a tribe whose fate and task was to be responsible for not mixing Finnish people with others.* The awareness of the existence of a Swedish population element seems to have already been forgotten in a little over 150 years. The assimilation which had dominated the acculturation among the soldiers' offspring had filled its function.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Arkistolähteet

Kansallisarkisto, Helsinki (KA)

Fredrik I:s registratur (jäljennös) 1721–1725

Militaria

Hämeen läänin jalkaväkirykmentti: pääkatselmusrullat 1721–1805

Muut rullat

Kirjeasiakirjat 433a, 434b, 464b

Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmenttin pääkatselmusrullat 1728–1805

Muut rullat

Senaatin sotilaskonttori

HJR:n vuosien 1808 ja 1809 kruununpalkkaluettelot (Gca).

Suomen asutuksen yleisluettelo (SAY)

H 52-53 Hauho, H 129 Loppi, H 121-122 Mäskälä, H 57 Tuulos

Tuomiokirjat

Porvoon ja Hollolan tuomiokunnan konseptituomiokirjat 1722–1723

Porvoon ja Hollolan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat 1723–1741

Hollolan tuomiokunnan tuomiokirjat 1750- valikoiden

Raaseporin tuomiokunnan tuomiokirjat 1723–1726

Hämeenlinnan maakunta-arkisto, Hämeenlinna (HMA)

Uudenmaan ja Hämeen läänin kanslian arkisto (UHLkA)

Kirjekonseptit 1728–1741 (Da)

Päätöskonseptit 1722–1738 (Db)

Kirjeasiakirjat 1727–1748 (Ea)

Ratkaistut asiakirjat 1721–1749 (Eb), paikoitellen

Saapuneet anomusasiakirjat (Eb:2)

Uudenmaan ja Hämeen läänin konttorin arkisto (UHLkonttA)

Saapuneet kirjeet 1725 (Ea:2a)

Porvoon tuomiokapitulin arkisto I (PTA I)

Istuntopöytäkirjat 1725–1748 (Ca)

Porvoon tuomiokapitulins kirjekonceptit 1725–1729 (Da)
 Kuninkaalliset kirjeet 1723 (Ea 1:1)
 Saapuneet asiakirjat 1749 (Eb:42)
 Viitasaaren kopiokirja (Hf:4)

Tuomiokirjat

Sääksmäen tuomiokunnan konseptituomiokirjat 1722–1741
 Janakkalan ja Vanajan ylimääräiset käräjät 1733–1771
 Jämsän kärjäkunnan ylimääräiset käräjät 1724–1770
 Janakkalan ja Vanajan kärjäkunta 1724–1736, 1742–1755

Riksarkivet, Stockholm, Sverige (SE/RA)

Administrativa handlingar rörande armén, Överstarnas skrivelser
 Serie I, Indelta regementen

Mantalslängder 1642–1820

Livgedinget 1711–1718 (SE/RSA/55203/55203.31/52–59)
 Jönköpings län 1720 (SE/RSA/55203/55203.5/73)

Landsarkivet i Vadstena, Sverige (SE/VALA)

Domkaptlets i Linköping, Protokoll 1721–1737 paikoitellen
 (SE/VALA/00506/A I a/38–46)

Landsarkivet i Lund, Sverige (SE/LLA)

Domkaptlets i Lund, Äktenskapshandlingar 1730 (SE/LLA/13550/F II f/56)

Krigsarkivet, Stockholm, Sverige (SE/KrA)

Krigskollegium, Kansliet (SE/KrA/0001)

Ec Brevböcker 1721–1727 (SE/KrA/0001/E c/85–91)
 BI Registratur 1721–1727 (SE/KrA/0001/B 1/[K0067]–[K0073])

Krigskollegium, Krigsmanshuskontoret (SE/KrA/0014)

D I, Liggare, förteckningar, journaler, matriklar och rullor
 (SE/KrA/0014/D/1–3, 7–11, 14–16ab)
 E VI, Underhållsremisser 1728–1729 (SE/KrA/0014/E VI/[0007])
 E IX c, Förteckningar på avgångna gratialister (SE/KrA/0014/E IX c/1–5)
 G I c Verifikationer till huvudböcker 1725_1782 (SE/KrA/0014/G I c/[K0082]–[K0139])

Finska regementen FR (SE/KrA/0147):

Tavastehus läns infanterie regemente TLIR (SE/KrA/0147/011)
 Nylands och Tavastehus dragon regemente NoTLDrR (SE/KrA/0147/018)

Generalmönsterrullor (GMR, SE/KrA/0023/0):

Upplands tremänningsregemente kavalleri 1714-1719
 (SE/KrA/0023/0/1611)
 Upplands tre- och femmänningsregemente kavallerie 1710-1721
 (SE/KrA/0023/0/1612-1618)
 Upplands ståndsdragoner 1704- 1721 (SE/KrA/0023/0/1627-1632)
 Tavastehus läns infanteriregemente 1720-1805 (SE/KrA/0023/0/1065-
 1071)
 Nylands och Tavastehus läns dragonregemente 1735-1789
 (SE/KrA/0023/0/1090-1095)

Rullor 1620-1723

Rullor 1724- (SE/KrA/0450)

Tavastehus läns infanteriregemente 1743-1789 (SE/KrA/0450/F I/306-
 307)

Meritförteckningar (SE/KrA/0321)

Finska indelta regementen: Nylands och Tavastehus regemente till häst
 1722-1809 (SE/KrA/0321/II/68)

Kirkonarkistot

Tutkimusalueen ja sitä ympäröivien seurakuntien rippikirjat, syntyneiden ja kastettujen, vihittyjen sekä kuolleitten ja haudattujen luettelot (KA, HMA, Jy-MA, TMA, VMA). Käytetty pääasiassa Hiski-tietokantaa, mutta myös alkupe-
 räisaineiston mikrofilmikopioita ja verkon kautta luettavia arkistolaitoksen ja Suomen sukuhistoriallisen yhdistyksen digiarkistoja.

Kirkonarkistojen muu aineisto

Akaan seurakunnan arkisto

Kirkonkassan tilit 1736-1774 (III Gla:1)

Rovastintarkastusten pöytäkirjat 1724-1883 (II Ce)

Artjärven seurakunnan arkisto

Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1739-1770 (II Ca:1)

Asikkalan seurakunnan arkisto

Piispan- ja rovastintarkastusten pöytäkirjat 1672-1845 (II Cd:1)

Espoon seurakunnan arkisto

Kuninkaalliset asetukset ja yleiset kuulutukset 1720-1733 (II Ef:1)

Hattulan seurakunnan arkisto

Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1777-1815 (II Ca:2)

Piispantarkastusten pöytäkirjat 1697-1845 (II Cd:1)

- Rovastintarkastusten pöytäkirjat 1700–1857 (II Ce:1)
- Kirkonkassan tilit 1688–1742 (III Gla:1)
- Kirkonkassan tilit 1743–1762 (III Gla:2)
- Vaivais- ja diakonikassan tilit 1760–1789 (III Gln:1)
- Hauhon seurakunnan arkisto
 - Kirkonkassan tilit 1690–1766 (III Gla:1)
 - Kirkonkassan tilit 1766–1861 (III Gla:2)
 - Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1732–1821 (II Ca:1)
 - Piispantarkastusten pöytäkirjat 1701–1730 (II Cd:1)
 - Perukirjoja 1731–1799 (I Jee:1)
- Hausjärven seurakunnan arkisto
 - Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1729–1825 (II Ca:1)
 - Kirkonkassan tilit 1670–1748 (III Gla:1)
- Janakkalan seurakunnan arkisto
 - Kirkonkassan tilit 1660–1745 (III Gla:1)
 - Kirkonkassan tilit 1745–1805 (III Gla:2)
 - Tarkastuspöytäkirjat 1730–1763
- Jämsän seurakunnan arkisto
 - Kirkonkassan tilit 1697–1809 (III Gla:1)
 - Ilmoituksia tuomioista 1726–1830 (I Jh)
- Lammin seurakunnan arkisto
 - Kirkonkassan tilit 1689–1794 (III Gla:1)
 - Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1734–1741 (II Ca:1)
 - Seurakunnasta muuttaneiden luettelot 1736–1744 (I Bb/I Jea:2)
- Lempäälän seurakunnan arkisto
 - Kirkonkassan tilit 1736–1767 (III Gla:2)
- Lopen seurakunnan arkisto
 - Pitäjänskokousten pöytäkirjat 1738–1782 (II Ca:1)
 - Kirkonkassan tilit 1669–1783 (III Gla:1)
- Luopioisten seurakunnan arkisto
 - Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1770–1867 (II Ca:5)
- Längelmäen seurakunnan arkisto
 - Kirkonkassan tilit 1645–1750 (III Gla:1)
- Munsalas församlings arkiv
 - Fattigkassans räkenskaper 1740–1776 (III Gln:1)
- Mäntyharjun seurakunnan arkisto
 - Seurakunnista saapuneet muuttokirjat 1731–1839 (I Jba:1)
- Nastolan seurakunnan arkisto
 - Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1798–1831 (II Ca:2)
- Nurmijärven seurakunnan arkisto
 - Kirkonkassan tilit (III Ga)
 - Seurakunnista saapuneet muuttokirjat 1710–1815 (I Jba:1)
- Punkalaitumen seurakunnan arkisto
 - Pitäjänskokousten pöytäkirjat 1755–1844 (II Ca:1)
 - Kirkonkassan tilit 1751–1809 (III Gla:2)

- Vaivaiskassan tilit 1781–1796 (III Gln:1)
- Vaivaiskassan tilit 1779–1804 (III Gln:2)
- Pälkäneen seurakunnan arkisto
 - Kirkonkassan tilit 1692–1749 (III Gla:1)
- Rautalammin seurakunnan arkisto
 - Saapuneet ja annetut virkatodistukset 1808–1820 (I Jbb:1)
- Sahalahden seurakunnan arkisto
 - Kirkonkassan tilit 1652–1727 (III Gla:1)
 - Kirkonkassan tilit 1728–1760 (III Gla:2)
 - Vaivaiskassan tilit 1750–1807 (III Gln:1)
- Sääksmäen seurakunnan arkisto
 - Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1738–1834 (II Ca:1)
 - Kirkonkassan tilit 1628–1738 (III Gla:1)
- Tuuloksen seurakunnan arkisto
 - Kirkonkassan tilit 1724–1823 (III Gla:1)
- Tuusulan seurakunnan arkisto
 - Seurakunnista saapuneet muuttokirjat 1730–1814 (I Jba:1)
- Tyrvännön seurakunnan arkisto
 - Kirkonkassan tilit 1692–1778 (III Gla:1)
 - Vaivais- ja diakoniakassojen tilit 1753–1812 (III Gln:1)
- Urjalan seurakunnan arkisto
 - Pääkirja, ns. väestöluettelo 1750–1765 (I Aa:2)
 - Seurakuntaan muuttaneiden luettelot 1766–1826 (I Ba:1)
 - Seurakunnasta muuttaneiden luettelot 1766–1826 (I Bb:1)
- Vanajan seurakunnan arkisto
 - Kirkonkassan tilit 1670–1746 (III Gla:1)

Ruotsalaiset kirkonarkistot

Käytetty seuraavia verkon kautta luettavia Ruotsin arkistolaitoksen digitoimia kirkonarkistojen asiakirjoja:

- Blentarps ka (SE/LLA/13031)
- Borgs ka (SE/VALA/00040)
- Filsby ka (SE/VALA/00079)
- Frustuna ka (SE/ULA/10283)
- Hogstads ka (SE/VALA/00138)
- Hunnestads ka (SE/LLA/13261)
- Järeda ka (SE/VALA/00165)
- Järnboås ka (SE/ULA/10503)
- Kils ka (SE/ULA/11160)
- Kräcklinge ka (SE/ULA/10662)
- Kumla ka (T-län, SE/ULA/10666)
- Kungsåras ka (SE/ULA/10672)
- Norbergs ka (SE/ULA/11099)
- Österlövstas (SE/ULA/11818)

Lindesbergs (SE/ULA/10851)
 Vendels ka (SE/ULA/11683)
 Vallbys ka (C-län, SE/ULA/11673))
 Vintrosas ka (SE/ULA/11695)
 Vädestads ka (SE/VALA/00439)
 Österhaningen ka (SE/SSA/1595)

Verkkosivustot

Luettelot:

Luettelot Suomen rusthollleista:

<http://www.genealogia.fi/hakem/rusth0.htm> (Luettu 20.10.2014)

Transport av manskapet från svenska regementen till Finland 1721:

<http://www.genealogia.fi/hakem/regem/indexr.htm> (Luettu 20.10.2014)

Ståndsdragoner – Transport av manskapet från svenska regementen till Finland 1721: <http://www.runslingan.se/node/34> (Luettu 20.10.2014)

Hakukoneet

Suomen Sukututkimusseuran Hiski-tietokanta, eli syntyneiden, vihittyjen ja kuolleitten luettelot: <http://hiski.genealogia.fi/hiski?fi> (Luettu 20.10.2014)

Centrala soldatregistret: <http://www.soldatreg.se/> (Luettu 20.10.2014)

Demografisk Databas Södra Sverige: <http://www.ddss.nu> (Luettu 20.10.2014)

Verkon kautta luettavien alkuperäisaineistojen verkkosivustot:

Suomen sukuhistoriallisen yhdistyksen digiarkisto:

<http://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/jasenille/paikat.php>

Kansallisarkiston digiarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/>

Ruotsin arkistolaitoksen digitaalinen tutkijasali:

<http://sok.riksarkivet.se/svar-digitala-forskarsalen>

Aikalaiskirjallisuus ja lähdejulkaisut

Alopæiska pappren. Ur Finlands Historia. Publikationer ur de Alopæiska pappren II. Red Ad. Neovius. Helsingfors/Borgå 1891–1892.

Documenta Historica VI. Suomalaisen tiedeakatemia julkaisemia Pohjoismaiden historiaa valaisevia asiakirjoja. Turku 1939.

- Kircko-Laki Ja Ordningi 1686. Näköispainos ja uudelleen ladottu laitos vuoden 1686 kirkkolain suomennoksesta. (toim. Lahja-Irene Helemaa, Anja Jussila, Martti Parvio). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 444. Juva 1986.
- Cederberg, A. R. & Alho, K. O. 1939: A. R. Cederberg - K. O. Alho (toim.), Läntisen ja itäisen tutkijakunnan asiakirjoja vv. 1725-1727 - Västra och östra kommissionens handlingar 1725-1727. Suomen historian lähteitä III. Julkaissut Suomen historiallinen seura. Helsinki.
- Landahl, Sten (utg.) 1954: Sten Landahl (utg.), Bondeståndets riksdagsprotokoll på Riksgäldskontorets uppdrag 5, 1742-1743. Stockholm.
- Modée 1742: R. G. Modée, Utdrag utur alle Publique Handlingar, Placater, Förordningar, Resolutioner och Publicationer I. Stockholm.
- Modée 1746: R. G. Modée, Utdrag utur alle Publique Handlingar, Placater, Förordningar, Resolutioner och Publicationer II. Stockholm.
- Sweriges Rikes LAG. Gillad och antagen På Riksdagen År 1734. Med Kongl. Maj:ts Allernådigste förnyade och Prolongerade Privilegio. Stockholm, tryckt hos PETER HESSELBERG År 1779.

Painamattomat opinnäytetyöt

- Laakso, Veikko 1974: Loimaan ja Huittisten suurpitäjien käsityölläiset vuosina 1721-1809. Suomen historian liseniaattityö. Turun yliopisto: Historian laitos.
- Lång, Jukka 2009: Erityislaatuinen armeija. Mikrohistoriallinen näkökulma Ruotsin ajan lopun ruotusotilaisiin osana paikallisyhteisöään. Pro gradu -tutkielma, Suomen ja Pohjoismaiden historia. Helsingin yliopisto: Humanistinen tiedekunta, historian laitos.
- Toivanen, Jenni 2005: Leskeys naisen elämän osana ja sosiokulttuurisena ilmiönä 1700-luvun lopun sisäsuomalaisella maaseudulla. Suomen historian liseniaattityö. Jyväskylän yliopisto: Historian ja etnologian laitos.
- Wesslén, Anders 2011: Tvegiften i skuggan av Stora ofreden. Finska äktenskapsbrott i Justitierevisionen 1722-1726. Magisteruppsats i Historia. Uppsala universitet, Historiska institution. Verkkoversio osoitteessa <http://student.statsvet.uu.se/modules/kurser/visadokument.aspx?id=13162>. Luettu 17.7.2012.

Verkkojulkaisut

- Kotivuori, Yrjö 2005: Ylioppilasmatrikkeli 1640-1852. Verkkosivusto <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrkkeli>. Luettu 7.4.2014.

Tietosanakirjat

Nordisk familjebok 1–23, Encyklopedi och konversationslexikon. Tredje, väsentligt omarbetade och koncentrerade upplagan. Stockholm 1923–1937: Aktiebolaget Familjebokens förlag/Nordisk Familjeboks förlagsaktiebolag. Otavan iso tietosanakirja 1–10, Encyklopaedia Fennica. Keuruu 1962–1965: Otava.

Sanomalehdet

Suomen julkiset sanomat 3/1859.

Kirjallisuus

Aalto, Seppo 1990: Sedlighetsbrottslighetens sociala bakgrund i Borgå län 1670–1690. *Historisk Tidskrift för Finland* 2:1990 (årg. 79).

Aalto, Seppo 1994, Folket, kronan och tingen. Domstolsmaterialet från 1500- och 1600-talet i källkritikens ljus. *Historisk Tidskrift för Finland* vol. 79 (1:1994).

Aalto, Seppo 1996a: *Kirkko ja kruunu siveellisyyden vartijoina. Seksuaalirikollisuus, esivalt ja yhteisö Porvoon kihlakunnassa 1621–1700*. Bibliotheca Historica 12. Helsinki: SHS.

Aalto, Seppo 1997: Miksi rikosrakenne muuttui? Väkivalta ja seksuaalirikokset 1500- ja 1600-luvulla. Teoksessa *Tie tulkintaan*. Akatemiaprofessori Heikki Ylikankaan juhla-kirja. Toim. Anu Koskivirta. Juva 1997: WSOY.

Aaltonen, Esko 1963: Väestö ja yhteiskunta. Teoksessa Esko Aaltonen, Eero Matinelli, Helmi Helminen-Nordberg, Yrjö Blomstedt, *Suur-Jämsän historia III*. Hämeenlinna, s. 11–80: Jämsän, Korpilahden, Petäjäveden, Muuramen, Säynätsalon, Jämsänkosken ja Koskenpään kunnat.

Ahonen, Pertti & Corni, Gustavo & Kochanowski, Jerzy & Schultze, Rainer & Stark, Tamás and Stelzl-Marx, Barbara 2008: *People on the Move. Forced Population Movements in Europa in the Second World War and its Aftermath*. Oxford – New York: Berg.

Ahonen, Voitto 1987: Landshövding Frisenheims specialuppdrag i Finland 1721–1722. *Historisk Tidskrift för Finland* 1:1987 (årg. 72).

Ahonen, Voitto 1988: *Jälleenrakennuksen politiikka ja talous. Kaupunkien toipuminen isostaviihastasta noin vuoteen 1740*. Historiallisia Tutkimuksia 146. Helsinki: SHS.

Ahonen, Voitto 1991: Garnisonernas uppkomst och deras betydelse i Finland 1721–1740. *Historiallinen Arkisto* 98. Helsinki: SHS.

Alanen, Aulis J. 1948: *Etelä-Pohjanmaan historia IV:1. Isostaviihastasta Suomen sotaan 1700–1809*. Vaasa: Etelä-Pohjanmaan historiatoimikunta.

Alanen, Aulis J. 1963: *Suomen historia vapaudenajalla*. Suomen historia IX. Porvoo: WSOY.

Alho, K. O. 1940: *Läntinen tutkijakunta ja sen toiminta vuosina 1725–1727. Eräs Suomen jälleenrakennustyön vaihe isonviihan jälkeen*. Historiallisia Tutkimuksia XXVI. Helsinki: SHS.

- Andersson, Bertil 1997: Att leva med och i en garnison i det gamla Sverige. Teoksessa Gunnar Artéus (Red.), *Nordens garnisonsstäder*. Slutraport från en forskningsprojekt. Försvarshögskolans Acta B 4. Stockholm: Probus Förlag HB.
- Andersson, Gudrun 1998: *Tingets kvinnor och män. Genus som norm och strategi under 1600- och 1700-tal*. Acta Universitatis Upsaliensis – Studia Historica Upsaliensia 187. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Arajärvi, Kirsti 1973: *Urjalan historia I*. Tampere: Urjalan historiatoimikunta.
- Artéus, Gunnar 1988: En vetenskapligt obelyst lokalsamhällestyp: den svenska garnisonsstaden 1620-1985. Teoksessa G. Artéus & K. Selén (Red.), *Den Nordiska Garnisonsstaden*. Historiallinen Arkisto 92. Helsinki: SHS.
- Backström, Åke 1987: Ållongren - Ollongren de senaste 325 åren. *Gentes Finlandiae VII*. Skrifter utgivna av Finlands Riddarhus i samarbete med Finlands Adelsförbund. Helsingfors.
- Berg, Lars O. 1977: Organisation och organisationsförändringar 1680-1770. Teoksessa *Kungl Södermanlands regemente under 350 år*. Strängnäs.
- Berndtson, Nils 1965: *Laukaan historia I. Vanhan Laukaan vaiheita esihistoriallisesta ajasta vuoteen 1776*. Jyväskylä: Laukaan kunta, Laukaan seurakunta.
- Berry, John W. 1992: Cultural Transformation and Psychological Acculturation. Teoksessa Jean Burnet, Danielle Juteau, Enoch Padolsky, Anthony Rasporich & Antoine Sirois (toim.), *Migration and the Transformation of Cultures*. Toronto: Multicultural History Society of Ontario.
- Berry, John W. 1997: Immigration, Acculturation and Adaption. *Applied Psychology: An International Review*, 1997, 46 (1).
- Berry, John W. & Dasen, Pierre R. & Poortinga, Ype H. & Segall, Marshall H. 1999: *Human Behavior in Global Perspective. An Introduction to Cross-Cultural Psychology*. Second Edition. Needham Heights (USA): Allyn and Bacon/A Pearson Education Company.
- Björklund, Krister 1998: *Suomalaiset Sveitsissä 1944-1996*. Siirtolaisinstituutin erikoisjulkaisut. Turku/Vammala 1998.
- Blomqvist, Tore 1990: Transporten av manskapet från fyra svenska regementen till Finland 1721. *Historisk Tidskrift för Finland* 1:1990 (årg. 75).
- Blomqvist, Tore 1998-2001: Isonvihan jälkeen syksyllä 1721 Ruotsista Hämeeseen siirrettyjä sotilaita I-VII, *Sukset* 1-2/1998, 1-2/1999, 1-2/2000 ja 1/2001.
- Blomstedt, Yrjö 1960a: Hallinto- ja oikeuslaitos. Teoksessa *Hämeen historia II. Noin vuodesta 1540 vuoteen 1721*. Toinen nide. Hämeenlinna: Hämeen heimoliitto.
- Blomstedt, Yrjö 1960b: Kirkko ja koulu. Teoksessa *Hämeen historia II. Noin vuodesta 1540 vuoteen 1721*. Toinen nide. Hämeenlinna: Hämeen heimoliitto.
- Blomstedt, Yrjö 1976: Hämäläisyhteiskunta isostavihasta nälkävuosiin. Teoksessa *Hämeen historia III. Vuodesta 1721 noin vuoteen 1870*. Toinen nide. Hämeenlinna: Hämeen heimoliitto.
- Blomstedt, Yrjö 1982: *Asikkalan historia*. Hämeenlinna: Asikkalan kunta.

- Bohlin, Gunnar 1917: *Militär statsmakt och individ särskildt i Sverige under Gustaf III:s tid. Militär rekrytering, straffrätt och disciplin*. Uppsala: Appelbergs boktryggeri aktiebolag.
- Bonow, Medeleine A. 2005: Gård, gräns, giftermål. Familjestrategiers betydelse för markens och landskapets utformning i Norra Åsarp socken, Västergötland ca 1640-1880. *Meddelande* nr 135. Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet. Stockholm.
- Brubaker, Rogers 2013: *Etnisyys ilman ryhmiä*. Suom. Erkki Vainikka ja David Kivinen. Toim. Petri Ruuska ja Jarno Valkonen. Tampere: Vastapaino.
- Carpelan, Tor 1954-1965: *Ättartaolor för de på Finlands Riddarhus inskriptionerna ätterna I-III*. Helsingfors.
- Cederberg, A. R. 1942: *Suomen historia vapaudenajalla I*. Porvoo 1942: WSOY.
- Colliander, O. I. 1910: *Suomen kirkon paimenmuisto 19:n vuosisadan alusta nykyaikaan*. Ensimmäinen osa. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia VIII. Helsinki: Otava.
- Drake, Knut 1985: *Kirkkorakennukset, Teoksessa Hauhon, Luopioisten ja Tuuloksen historia I* (toim. Y. S. Koskimies). Hämeenlinna: Hauhon, Luopioisten ja Tuuloksen kunnat.
- Eilola, Jari 2002: "Cuckoi päällä curjanakin; cana alla armaisnakin". Patriarkaalisuus, puolisoitten välinen suhde ja auktoriteettien muodostuminen. Teoksessa Piia Einonen & Petri Karonen (toim.), *Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkaalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450-1860)*. Historiallinen Arkisto 116. Helsinki: SKS.
- Eilola, Jari 2003: *Rajapinnoilla. Sallitun ja kielletyn määrittäminen 1600-luvun jälkipuoliskon noituus- ja taikuustapauksissa*. Bibliotheca Historica 81. Helsinki: SKS.
- Elgenstierna, Gustaf 1925-1935: *Den Introducerade Svenska Adelns Ättartaolor med tillägg och rättelser I-IX*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söners Förlag.
- Enbuske, Matti 1997: *Raivaajien rantamilla 1721-1870*. Teoksessa *Rovaniemen historia. Jokioarsien kasvatit ja junantuomat vuoteen 1990*. Jyväskylä.
- Enbuske, Matti 2002: *Olaus Magnuksen elämäntyö*. Teoksessa *Olaus Magnus : Suomalaiset Pohjoisten kansojen historiassa 1*. Helsinki: Tammi.
- Englund, Peter 1996: *Suuren sodan vuodet*. Suom. Timo Hämäläinen. Juva: WSOY.
- Ericson, Lars 2002: *Svenska knektar. Indelta soldater, ryttare och båtsmän i krig och fred*. Ny utökad utgåva. Falun: Historiska media.
- Ericson, Lars (Ericson Wolke, Lars) 2004: *Koloniförband - en bortglömd del av vår militära historia under stormaktstiden*. *Pennan och svärdet, Tidskrift för svenskt militärhistoriskt bibliotek* nr 11 A. Käytetty verkkoversiota osoitteessa www.ericsonwolke.com/artiklar (luettu 23.11.2014).
- Fagerlund, Rainer 1980a: *Vad blev det av Karl XII:s livdragoner? En kommandering till Åbo och Björneborgs län år 1721*. Teoksessa *Från Rom till Åbo, Historiska miniatyurer till Pata av kolleger och elever 17.4.1980*.

- Meddelanden/Reports Nr 6. Åbo: Åbo Akademi, Historiska institutionen/Department of History.
- Fagerlund, Rainer 1980b: Kungliga indelta livdragonregementet 1721–1791. *Historiska uppsatser* 27.11.1980. Skrifter utg. av Historiska Samfundet i Åbo.
- Fagerlund, Rainer 1983: Soldatsönerna i Livland i mitten av 1600-talet. *Karolinska Förbundets Årsbok* 1983.
- Fagerlund, Solveig 2002: *Handel och vandel. Vardagslivets sociala struktur ur ett kvinnoperspektiv. Helsingborg ca 1680-1709*. Studia Historica Lundensia. Lund (Malmö): Historiska institutionen vid Lunds universitet.
- Favorin, Martti: *Mäntyharjun historia I*. 1860-luvulle. s.a., s.l: Mäntyharjun kunta.
- Fellman, Susanna 2014: Prosopographic studies of business leaders for understanding industrial and corporate change. *Business History*, vol. 56, No. 1.
- Forsander, Annika 2000: Maahanmuuttajien integraatio. Etnisten ryhmien ja yhteiskunnallisen keskiön suhteista eri aikoina. Teoksessa Maija Mäkikalli, Katriina Siivonen (toim.) *Muuttuvat asemat: Kompassi integraation arkeen*. Kulttuurisen vuorovaikutuksen ja integraation tutkijakoulun julkaisuja 5. Turku: Kirja-Aurora.
- Forsander, Annika 2001: Etnisten ryhmien kohtaaminen. Teoksessa (toim. Annika Forsander et. al.) *Monietnisyyks, yhteiskunta ja työ*. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Forsman, J. R. 1899: *Suomen kirkollisten olojen uudistus Ison vihan jälkeen*. Turku.
- Furuhagen, Björn 1996: *Berusade bönder och bråkiga båtsmän. Social kontroll vid sockenstämmor och ting under 1700-talet*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.
- Grill, C 1852a: F.d. finska arméns indelning och förläggning. *Kongl. Krigs - Vetenskaps - Akademiens Tidskrift* år 1852.
- Gripenberg, Ole 1976: Militära ackord och pensioner. *Historisk Tidskrift för Finland* 1976 (årg. 61).
- Gripenberg, Ole 1978: Finlands indelta trupper 1696–1810. *Historiska och litteraturhistoriska studier* 53. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland 478. Helsingfors: SLS.
- Haavio-Mannila, Elina 1963: *Local Homogamy in Finland*. Helsingin Yliopiston Sosiologian laitoksen tutkimuksia 26.
- Hakosalo, Heini 2014: Tasohyppelyä. Varhaiset suomalaiset naislääkärit ja historiallisen biografian monimuotoisuus. Teoksessa (toimittajat) Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen. *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Helsinki: SKS.
- Hakosalo, Heini et. al. 2014: Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen, Johdanto. Elämää suurempaa. Teoksessa (toimittajat) Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen. *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Helsinki: SKS.
- Halila, Aimo 1939: *litin historia (I). Varhaisimmista ajoista 1860-luvulle*. Helsinki: litin kunta ja seurakunta.

- Halila, Aimo 1967: Haminan varuskunta ison- ja pikkuvihan välisenä aikana. *Turun Historiallinen Arkisto XIX*. Turku: Turun Historiallinen Yhdistys.
- Halme, Ritva & Halme, Pentti 1972: Pälkäneen isäntäluettelo vuodesta 1539 vuoteen 1900. Teoksessa Viljo Nissilä, K. Virkkala, Matti Huurre, Seppo Suvanto, Tuomo Koukkula, *Pälkäneen historia*. Vammala: Pälkäneen kunta.
- Hansson, Anders 2003: *Armfeldts karoliner*. Falun: Prisma.
- Hassan Jansson, Karin 2002: *Kvinnofrid. Synen på våldtäkt och konstruktionen av kön i Sverige 1600–1800*. Acta Universitatis Upsaliensis – Studia Historica Upsaliensia 205. Uppsala/Stockholm: Uppsala Universitet.
- Hedberg, Jonas 1964: *Kungliga finska artilleriregementet*. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland nr 404. Helsingfors.
- Heino, Ulla 1984: *Käsityö ja sen tekijät 1600-luvun Satakunnassa*. Historiallisia Tutkimuksia 127. Helsinki: SHS.
- Heino, Ulla 1989: Se tavallinen tarina eli langennut nainen 19. vuosisadan länsisuomalaisessa maalaisyhteisössä. *Turun historiallinen arkisto* 44. Turku: Turun Historiallinen Yhdistys.
- Heikinmäki, Maija-Liisa 1981: *Suomalaiset häätävät. Talonpoikaiset avioliiton solmintaperinteet*. Keuruu: Otava.
- Helminen-Nordberg, Helmi 1963: Henkinen kansankulttuuri. Teoksessa Esko Aaltonen, Eero Matinoli, Helmi Helminen-Nordberg, Yrjö Blomstedt, *Suur-Jämsän historia III*. Hämeenlinna: Jämsän, Korpilahden, Petäjäveden, Muuramen, Säynätsalon, Jämsänkosken ja Koskenpään kunnat.
- Hemminki, Tiina 2014: *Vauraus, luotto, luottamus. Talonpoikien lainasuhteet Pohjanlahden molemmin puoli 1796–1830*. Jyväskylä Studies in Humanities 232. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Hiekkänen, Markus 1993: Rengon kirkon historia, Teoksessa *Rengon historia I*. Jyväskylä: Rengon kunta ja seurakunta.
- Hiltunen, Mauno & Forss, Aulis & Vilkuna, Janne 1996: *Siikajokilaakson historia I*. Oulu: Siikajokilaakson kunnat ja seurakunnat.
- Hirn, Hans 1962: *Willebrandska regementet 1739–1743*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland, nr 392. Helsingfors: SLS.
- Hirn, Hans 1970: *Från Lantingshausen till Jägerhorn. Ett värvat regemente i Finland 1751–1808*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland, nr 441. Helsingfors: SLS.
- Hornborg, A. J. 1872: *Sammandrag af Domkapitlets i Borgå härförinnan otryckta Circularbref (1725–1829)*. Borgå 1872.
- Hornborg, Eirik 1931: *Finlands hävder. Tredje delen. Det svenska väldets upplösning. Tiden 1698-1809*. Helsingfors: Holger Schildts förlag.
- Hornborg, Eirik 1955: *När riket sprängdes. Fälttågen i Finland och Västerbotten 1808–1809*. Helsingfors: Holger Schildts Förlag.
- Huhtamies, Mikko 1997: Ersättare och ödesmål. Utskrivning i Eura och Kumo under trettioåriga kriget. *Historisk Tidskrift för Finland* 1997 (årg. 82).
- Huhtamies, Mikko 2000: *Sijaisotilasjärjestelmä ja väenotot. Taloudellis-sosiaalinen tutkimus sijaisotilaiden käytöstä Ala-Satakunnan väenotoissa vuosina 1631–1648*. Helsinki: Yliopistopaino.

- Huhtamies, Mikko 2004: *Knektar och bönder. Knektersättare vid utskrivningar i Nedre Satakunda under trettioåriga kriget*. Översättning av Joachim Mickwitz. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nro 647. Helsingfors: SLS
- Huhtamies, Mikko 2005: Sotilaiden kasvatuslaitos. Suurvaltakauden sotilassiirtokunnat itäisillä voittomailla. Teoksessa Tom Gullberg & Mikko Huhtamies, *Itärajan vartijat 3. 1600-luku*. Espoo: Schildts.
- Huovinen, Lauri 1970: Valtio mahti ja moraalinen autonomia. *Turun Historiallinen Arkisto* 22. Turku: Turun historiallinen yhdistys.
- Huttunen, Laura 2002: *Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa*. Helsinki: SKS.
- Huttunen, Laura 2005: Etnisyys. Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.), *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere (Jyväskylä): Vastapaino.
- Huuskonen, Aarne 1927: *Kuninkaallisen Savon jääkärirykmentti vuosina 1770–1810*. Yleisesikunnan sotahistoriallisen toimiston julkaisuja II,1. Helsinki: Otava.
- Häggman, Jean 1922: *Studier i frihetstidens försvarspolitik. Ett bidrag till Sveriges inre historia 1721–1727*. Akademisk avhandling. Stockholm: Tryckeri Birger Jarl.
- Hämynen, Tapio 1986: *Heinäveden historia vuoteen 1865. Heinäveden historia I*. Pohjois-Karjalan kirjapaino.
- Härme, Jussi 1993: Historiallinen aika. Rengon keskiaika - pitäjän ja seurakunnan muodostuminen. Teoksessa Markus Hiekkänen & Jussi Härme, *Rengon historia*. Jyväskylä: Rengon kunta ja seurakunta.
- Jarlert, Anders 2001: Kvinnor och karoliner inför konsistorierna 1720–1722. Teoksessa *Karolinska Förbundets Årsbok 2000*. Lund: Karolinska förbundet.
- Jern, Kurt 2000: Vapaudenaika ja kustavilaisaika 1721–1809. Teoksessa Rainer Fagerlund, Kurt Jern, Nils-Erik Villstrand, *Kuninkaita ja alamaisia. Suomen historia 1523–1809*. Suomennos Mirja Itkonen. Tammisaari: Schildts.
- Jokipii, Mauno 1959: Vanhan Ruoveden pitäjän historia eräkaudesta isoonvihaan. Teoksessa Niilo Söyrinki, Velle Luho, Mauno Jokipii, *Vanhan Ruoveden historia I*. Vammala: Vanhan-Ruoveden historiatoimikunta.
- Jokipii, Mauno 1999: Keski-Suomen vaiheet keskiajalta kunnallishallintoon. Teoksessa *Keski-Suomen historia 1. Keski-Suomen vanhin historia*. (toim. Mauno Jokipii). Jyväskylä: Keski-Suomen liitto.
- Johansson, Kenneth 1997: Kalmarkriget och våldsbrottsligheten. Teoksessa *Tie tulkintaan*. Akatemiaprofessori Heikki Ylikankaan juhlakirja. Toim. Anu Koskivirta. Juva 1997: WSOY.
- Jutikkala, Eino 1934: *Sääksmäen pitäjän historia*. Jyväskylä.
- Jutikkala, Eino 1939: *Hämeen väestöolot Uudenkaupungin rauhasta taulustolaitoksen alkuun - Befolkningsförhållandena i Tavastland från freden i Nystad till tabellverkets uppkomst (1721–1749)*. Tilastollisia tiedonantoja 36. Helsinki: Tilastollinen päätoimisto.
- Jutikkala, Eino 1942: *Suomen talonpojan historia*. Porvoo: WSOY

- Jutikkala, Eino 1944: Tietoja ja arviointeja Hämeen väestöoloista vuosina 1690–1721. *Historiallinen Arkisto* 50.
- Jutikkala, Eino 1945: *Die Bevölkerung Finnlands in den Jahren 1721–1745*. *Annales Academiae Scientiarum Fennicae* B IV,4. Helsinki.
- Jutikkala, Eino 1954a: Ruotujakolaitos. Teoksessa Eino Jutikkala - J. V. Vallinheimo - Liisa Poppius, *Längelmäen seudun historia II - Eräjärven historia II*. Hämeenlinna.
- Jutikkala, Eino 1954b: Ruotujakolaitos. Teoksessa Eino Jutikkala - J. V. Vallinheimo - Liisa Poppius, *Längelmäen seudun historia II - Kuhmalahden historia II*. Hämeenlinna.
- Jutikkala, Eino 1954c: Ruotujakolaitos. Teoksessa Eino Jutikkala - J. V. Vallinheimo - Liisa Poppius, *Längelmäen seudun historia II - Längelmäen historia II*. Hämeenlinna.
- Jutikkala, Eino 1954d: Ruotujakolaitos. Teoksessa Eino Jutikkala - Viljo-Kustaa Kuuliala - Liisa Poppius, *Längelmäen seudun historia II - Sahalahden historia II*. Hämeenlinna.
- Jutikkala, Eino 1957: Väestö ja yhteiskunta. Teoksessa *Hämeen historia II*. Noin vuodesta 1540 vuoteen 1721. Ensimmäinen nide. Hämeenlinna: Hämeen heimoliitto.
- Jutikkala, Eino 1987: Finlands befolkning och befolkande. *Historisk Tidskrift för Finland* 3:1987 (årg. 72).
- Jutikkala, Eino & Nikander, Gabriel 1945: *Suomen kartanot ja suurtilat III*. Helsinki.
- Jutikkala, Eino & Pirinen, Kauko 1999: *Suomen historia. Asutuksen alusta Martti Ahtisaareen*. Juva: WSOY.
- Juvelius, Einar W. 1914: *Piirteitä Turun ja Porin läänin sotalaitoksesta ison-vihan jälkeisenä vuosikymmenenä*. Historiallinen Arkisto XXIV:8. Helsinki 1914.
- Juvelius, Einar W. 1919: *Suomen puolustuskysymys ison ja pikkuvihan välisenä aikana 1721–1741*. Historiallisia Tutkimuksia II. Kokkola 1919: SHS.
- Juvelius, Einar W. 1927: *Sysmän pitäjän historia I-II*. Aika 1800-luvun puoliväliin. Lahti: P. H. Bökman OY.
- Juvelius, Einar W. 1931: *Suomen kansan aikakirjat, V osa 1721–1772*. Helsinki: Otava.
- Kallio, Reino 1987: *Vanhan Saarijärven historia*. Toinen painos. Saarijärvi: Karstulan, Konginkankaan, Kyyjärven, Pylkönmäen, Saarijärven ja Uuraisten kunnat ja seurakunnat.
- Kankaanpää, Matti J. (toim.) 1988: *Keuruun vanhimmat rippikirjat*. SSj 41. Ei painopaikkaa, ei painovuotta.
- Kankaanpää, Matti J. 2012: Suomen ratsuväki Pommerin sodassa. *Sotahistoriallinen aikakauskirja* vol. 32, 44–68: Helsinki: Suomen Sotahistoriallinen Seura/Sotamuseo.
- Karonen, Petri 1994: *Brottsligheten i städerna i Egentliga Finland och Satakunda i början av 1600-talet*. *Historisk Tidskrift för Finland* 1:1994 (årg. 79).
- Karonen, Petri 1995: *Talonpojat oikeutta paossa - Rikollisuudesta Keski-Suomessa 1700-luvun lopulla*. Teoksessa *Sisä-Suomen tuomiokirjat*

- tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina*. Jyväskylän Historiallinen arkisto, (vol. 1). Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston historian laitos, Jyväskylän maakunta-arkisto, Jyväskylän historiallinen yhdistys.
- Karonen, Petri 2001: *Pohjoinen suurvalta. Ruotsi ja Suomi 1521–1809*. 2. painos. Helsinki (Juva): WSOY.
- Karonen, Petri 2002a: Johdanto: moninainen patriarkalisuus - normien ja käytäntöjen solmukohdat. Teoksessa *Arjen valta* (toim. Piia Einonen ja Petri Karonen). Historiallinen Arkisto 116. Helsinki: SKS.
- Karonen, Petri 2002b: Vahvimman oikeus harmonian säilymisen takaajana. Teoksessa *Arjen valta* (toim. Piia Einonen ja Petri Karonen). Historiallinen Arkisto 116. Helsinki: SKS.
- Karonen, Petri 2002c: Patriarkaalisen järjestyksen monet todellisuudet. Teoksessa *Arjen valta* (toim. Piia Einonen ja Petri Karonen). Historiallinen Arkisto 116. Helsinki: SKS.
- Karonen, Petri & Lamberg, Markku 2005: Finnar och finskhet i det svenska riket. *Finsk tidskrift* 1/2005.
- Katajala, Kimmo 1994: Nälkäkapina. Veronvuokraus ja talonpoikainen vastarinta Kajalassa 1683–1697. Historiallisia tutkimuksia 185. Helsinki: SHS.
- Katajala, Kimmo 2001: "Sinun kanssasi ei ole hyvä olla". Avioerot Käkisalmen läänissä 1600-luvulla. Teoksessa *Ihmisiä, ilmiöitä ja rakenteita historian virrassa*. Professori Antero Heikkiselle 60-vuotipäivänä omistettu juhla-kirja. Toim. Jukka Korpela, Tapio Hämynen ja Arto Nevala. *Studia Carelica Humanistica* 16. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- Kerkkonen, Veikko 1931: *Janakkalan historia*. Hämeenlinna: Janakkalan kunta.
- Kerkkonen, Veikko 1976: *Janakkalan historia*. Helsinki: Janakkalan kunta.
- Keskinen, Jarkko 2012: *Oma ja yhteinen etu. Kauppiainien keskinäinen kilpailu ja yhteistyö Porin paikallisyhteisössä 1765–1845*. Turun yliopiston julkaisuja. *Sarja Scripta Lingua Fennica* Edita, osa 345. Turku: Turun yliopisto.
- Keskitalo, Oiva 1964: *Hausjärven historia*. Hämeenlinna: Hausjärven kunta ja seurakunta.
- Keskisarja, Teemu 2006: "*Secoituxesta järjettömään luondocappalden canssa.*" *Perversiot, oikeuselämä ja kansankulttuuri 1700-luvun Suomessa*. Väitöskirja: Helsingin yliopisto, humanistinen tiedekunta, historian laitos. Käytetty verkkojulkaisua ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/histo/vk/keskisarja/secoitux.pdf (luettu 30.1.2013).
- Keskisarja, Teemu 2011: *Kyynelten kallio. Kertomuksia seksistä ja väkivallasta*. Porvoo: Siltala.
- Ketokivi, Mikko 2009: *Tilastollinen päättely ja tieteellinen argumentointi*. *Palmeniasarja* 67. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Kivalo et al 2003: Erkki Kivalo, Raoul Mittler ja Pekka Kivalo, *Mittler - Kivalo - Seikkula suku Suomessa*. 2 korjattu ja täydennetty painos.

- Knapas, Marja Terttu 1997: Pyhän Ristin kirkon myöhäisemmat vaiheet. Teoksessa *Suomen kirkot - Finlands kyrkor 20. Tampereen hiippakunta 1. Hattulan ja Tyrvännön kirkot* (toim. Marja Terttu Knapas). Jyväskylä: Museovirasto.
- Korhonen, Arvi 1939, 1943: *Hakkapeliittain historia I-II*. Porvoo: WSOY.
- Korkiakangas, Onni 1974: *Kaarle XII:n kenttäarmeijan huolto sotaretkillä vuosina 1700–1701 mannereurooppalaisten huoltojärjestelmien näkökulmasta*. Historiallisia Tutkimuksia 89. Helsinki (Rauma): SHS.
- Korkiakangas, Onni 1996: *Sotilasrasitus Varsinais-Suomessa 1617–1809, Varsinais-Suomen historia VI:5*. Jyväskylä 1996: Varsinais-Suomen liitto.
- Koskelainen, Liisa 1997: Turun hovioikeuden tuomiokäytäntö 1700-luvulla. Teoksessa *Tie tulkintaan*. Akatemiaprofessori Heikki Ylikankaan juhlaKirja. Toim. Anu Koskivirta. Juva 1997: WSOY.
- Koskimies, Y. S. 1952: Lounais-Hämeen väestön siirtymisestä palvelukseen Turun ja Porin lääniin 1730- ja 1740-luvuilla. Teoksessa *Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja XXI (1952)*. Forssa.
- Koskimies, Y. S. 1960: Suuren Pohjan sodan ja isonvihan aika. Teoksessa Yrjö Blomstedt, Seppo Suvanto, Y.S. Koskimies, *Hämeen historia II. Noin vuodesta 1540 vuoteen 1721. Toinen nide*. Hämeenlinna: Hämeen heimoliitto.
- Koskimies, Y. S. 1962: Kruunun hallinto ja oikeuden hoito. Valtiopäiväedustus. Teoksessa Y. S. Koskimies, Lauri Kuusanmäki, *Suur-Jämsän historia II*. Hämeenlinna: Jämsän, Korpilahden, Petäjäveden, Muuramen, Säynätsalon, Jämsänkoksen ja Koskenpään kunnat.
- Koskimies, Y. S. 1966a: Hämeen valtiolliset vaiheet vuodesta 1721 1860-luvulle. Teoksessa Y. S. Koskimies, Lauri Kuusanmäki, *Hämeen historia III. Vuodesta 1721 noin vuoteen 1870. Ensimmäinen nide*. Hämeenlinna: Hämeen heimoliitto.
- Koskimies, Y. S. 1966b: Hallinto ja oikeuslaitos. Teoksessa Y. S. Koskimies, Lauri Kuusanmäki, *Hämeen historia III. Vuodesta 1721 noin vuoteen 1870. Ensimmäinen nide*. Hämeenlinna: Hämeen heimoliitto.
- Koskivirta, Anu 2001: *”Sisäinen vihollinen.” Henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan ajan viimeisinä vuosikymmeninä*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. Yliopistopaino. Käytetty verkkojulkaisua ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/histo/vk/koskivirta/sisainen.pdf (luettu 3.4.2014).
- von Koskull, Walter 1952: *Finlands rättsösa under Stora ofreden*. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk H. 95, n:o 3. Utgifna av Finska vetenskaps-societeten. Helsingfors.
- Koukkula, Tuomas 1972: Pälkäneen historia 1500-luvulta 1860-luvulle. Teoksessa Viljo Nissilä, K. Virkkala, Matti Huurre, Seppo Suvanto, Tuomo Koukkula, *Pälkäneen historia*. Vammala: Pälkäneen kunta.
- Kotilainen, Sofia 2008: *Suvun nimissä. Nimenannon käytännöt Sisä-Suomessa 1700-luvun alusta 1950-luvulla*. Bibliotheca Historica 120. Helsinki: SKS.
- Kotilainen, Sofia 2011: 1700- ja 1800-luvulla syntyneen suomenkielisen väestön etunimien kirjoittamisesta. *Sukutieto* 4/2011.

- Kujala, Antti 2009: *Kruunu, aateli ja talonpojat 1630–1713: Verot, vuokrat ja valtasuhteet*. Helsinki 2010: Helsingin Yliopisto. Käytetty verkkoversiota osoitteessa <<http://hdl.handle.net/10224/4616>> (luettu 17.5.2013).
- Kumm, Elfred 1949: *Indelt soldat och rotebonde*. Stockholm: LT:s Förlag.
- Kuusanmäki, Lauri 1966: Pitäjän itsehallinto. Teoksessa Y. S. Koskimies - Lauri Kuusanmäki, *Hämeen historia III. Vuodesta 1721 noin vuoteen 1870. Ensimmäinen nide*. Hämeenlinna: Hämeen heimoliitto.
- Kuusanmäki, Jussi 1988: Den finska garnisonsstaden 1809–1917. Några aspekter. Teoksessa G. Artéus & K. Selén (Red.), *Den Nordiska Garnisonsstaden*. Historiallinen Arkisto 92. Helsinki: SHS.
- Kuvaja, Christer 2008: Språkgräns – verklighet eller myt? Teoksessa *Maktstatens mosaik. Enhet, särart och självbild i det svenska riket*. Red. Max Engman & Nils Villstrand. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 715. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. Stockholm: Atlantis.
- Kuvaja, Christer 2012: Kieliraja vai yhteysvyöhyke? Ruotsia ja suomea eteläisessä Suomessa 1700-luvulla. Teoksessa Kari Alenius & Olavi K. Fält (toim.) *Vieraan rajalla*. *Studia Historica Septentrionalia* 64. Tornia/Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys - Societas Historica Finlandiae Septentrionalis.
- Laidre, Margus 1986: Finska regementen i Livlands garnisoner 1662–1674. *Historisk Tidskrift för Finland* 1:1986 (årg. 71).
- Laitinen, Erkki 1995: *Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta*. Jyväskylä: Atena.
- Lamberg, Marko 2007: Ethnic Imagery and Social Boundaries in Early Modern Urban Communities: The Case of Finns in Swedish Towns, c. 1450–1650. Teoksessa Marko Lamberg (ed.) *Shaping Ethnic Identities. Ethnic Minorities in Northern and East Central European States and Communities c. 1450–2000*. Helsinki: East-West Books.
- Lappalainen, Jussi T. 1988: Från garnisonsstad till skogsgarnison. Det finska garnisonssamhället under 250 år. Teoksessa G. Artéus & K. Selén (Red.), *Den Nordiska Garnisonsstaden*. Historiallinen Arkisto 92. Helsinki: SHS.
- Lappalainen, Jussi T. 1993: Suomalainen varuskuntayhteisö - taustaa ja ongelmia. Teoksessa Jussi T. Lappalainen (toim.), *Kasarmin aidan kahden puolen. Kaksisataa vuotta suomalaista varuskuntayhteisöä*. Historiallinen Arkisto 101. Helsinki: SHS.
- Lappalainen, Jussi T. 2001: *Sadan vuoden sotatie. Suomen sotilaat 1617–1721*. Helsinki: SKS.
- Lappalainen, Jussi T. *Haluatko historiankirjoittajaksi? Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 895. Helsinki: SKS.
- Lehtonen, Juhani U. E. 1968: Suomenlahden suomalaisten saarikylien avioliittokenttiä. *Suomi* 113:3. Helsinki: SKS.
- Lejdeby, Mikael 1996: 1600-talets båtsmän och förflyttningen av flottan till Karlskrona. - Håkan Skogsjö (red.), *Släktforskarnas årsbok '96*. Karlstadt: Sveriges släktforskarförbund.

- Lempiäinen, Pentti 1965: *Kastekäytäntö Suomen kirkoissa 1500- ja 1600-luvuilla*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 69. Helsinki.
- Lempiäinen, Pentti 1973: *Turun hiippakunnan tarkastuspöytäkirjat isonvihan ajalta*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 90. Helsinki.
- Lennartsson, Malin 1991: *I säng och säte. Relationer mellan kvinnor och män i 1600-talets Småland*. Bibliotheca Historica Lundensis 92. Lund: Lund University Press.
- Lennersand, Marie & Oja, Linda 2006: *Livet går vidare. Älvdalen och Rättoik efter de stora häxprocesserna 1668–1671*. Södertälje: Gidlunds förlag.
- Liebkind, Karmela 1988: *Me ja muukalaiset – ryhmäraajat ihmisten suhteissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lienkind et. al. 1994: Karmela Liebkind, Magdalena Jaakkola, Liisa Kosonen ja Kaija Matinheikki-Kokko, *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Liebkind, Karmela et. al. 2004: Karmela Liebkind, Simo Mannila, Inga Jasinskaja-Lahti, Magdalena Jaakkola, Eve Kyntäjä & Anni Reuter. *Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Liiv, Otto 1937: Eestiläisten siirtymisestä Suomeen 1700-luvulla. *Historiallinen Arkisto* XLIII:2. Helsinki.
- Liliequist, Jonas 2002: Käänteinen vaimokuri – diskurssi avioliittoon kuuluvasta miehisyydestä, vallasta ja auktoriteetista Ruotsissa uskonpuhdistuksesta 1800-luvun alkuu. Teoksessa Piia Einonen & Petri Karonen (toim.), *Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkaalisesta järjestyksestä möhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)*. Historiallinen Arkisto 116. Helsinki: SKS.
- Lindegren, Jan 1980: *Utskrivning och utsugning. Produktion och reproduktion i Bygdeå 1620–1640*. Studia Historica Upsaliensia 117. Acta Universitatis Upsaliensis. Uppsala.
- Lindegren, Jan 1985a: The Swedish 'Military State', 1560–1720. *Scandinavian Journal of History*, vol. 10.
- Lindegren, Jan 1985b: Stormaktsväldets baksida: Massutskrivning och knektänkor. *Forskning och framsteg* 1985:2.
- Lindegren, Jan (1992): Jan Lindegren, *Maktstatens resurser*. Manuskript. Historiska institutionen vid Uppsala universitet.
- Lindegren, Jan 1993: Karl XII. Teoksessa Anders Florén, Stellan Dahlgren, Jan Lindegren, *Kungar och krigare. Tre essäer om Karl X Gustav, Karl XI och Karl XII*. Andra tryckningen. Stockholm: Atlantis.
- Lindeqvist, K. O. 1919: *Isonvihan aika Suomessa*. Porvoo: WSOY.
- Lindeqvist, K. O. 1926: *Hämeenlinnan kaupungin historia, II osa. Kaupungin historia Ruotsin vallan aikana*. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki.
- Lindh, Erik 1928: *Kongliga Björneborgs Regemente*. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland CCIV. Helsingfors 1928: SLS.
- Lindström, Dag 1988: Våld, förtal och förlikningar i Stockholm 1475–1625. – Teoksessa *Rätthistoriska studier*. Fjortonde bandet. Skrifter utgivna av

- Institutet för rätthistorisk forskning grundat av Gustav och Carin Olin. Serien II. Stockholm (Lund): A. -B. Nordiska bokhandeln.
- Loit, Alexander 1982: Invandringen från Finland till Baltikum under 1600-talet. *Historisk Tidskrift för Finland* 1982.
- Luther, Georg 1987: Tasavallan presidentti Mauno Koiviston esipolvet. - *Suomen sukututkimusseuran vuosikirja* 42. Helsinki: Suomen Sukututkimusseura.
- Luukko, Armas 1945: *Eteläpohjanmaan historia III. Nuijasodasta isoonvihaan*. Vaasa: Etelä-Pohjanmaan historiatoimikunta.
- Luukko, Armas 1967: *Suomen historia 1617–1721. Suomen historia VIII*. Porvoo: WSOY.
- Luutonen, Ahto 1973: *Aikaisempien aikojen muistoja Ruovedeltä*. Tampere: Ruoveden Sanomalehti Oy.
- Lähde, Heikki K. 2007: *Isojako ja Lieson uudisasutus. Tutkimus asutuksen muotoutumisesta ja sidonnaisuudesta maakirjataloihin laajassa talonpoikaiskylässä*. Väitöskirja. Teknillinen korkeakoulu. Maanmittausosasto. Kiinteistöopin laboratorio. Lahti.
- Läntinen, Aarre 1984: Lastuja ratsastalo- ja rusthollitutkimuksesta. *Opuscula Historica I*. Jyväskylän Yliopiston historian laitos, Suomen historian julkaisuja N:o 10/1984 (toim. Ilkka Nummela). Jyväskylä: JY:n historian laitos.
- Lönnqvist, Bo 2001: Språkgränsen som kulturellt och ideologiskt fenomen. Teoksessa Anna-Maria Åström, Bo Lönnqvist, Yrsa Lindqvist, Gränsfolkets barn. *Finlandssvensk marginalitet och självhävelse i kulturanalytiskt perspektiv*. Folklivsstudier XXI. Skrifter utgivna av SLSiF 633. Helsingfors: SLS.
- Mahkonen, Sami 1980: *Avioero. Tutkimus avioliittolain erosäännösten taustasta ja tarkoituksesta*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 149. Vammala: Suomalainen Lakimiesyhdistys.
- Mankell, J. 1870: *Anteckningar rörande finska arméens och Finlands krigshistoria, särskildt med afseende på krigen emellan Sverige och Ryssland åren 1788–1790 samt 1808–1809*. Första delen. Stockholm 1870: P. A. Norstedt & Söner.
- Markkanen, Erkki 1983: *Vanhan Viitasaaren historia*. Saarijärvi: Viitasaaren kunta ja seurakunta.
- Marttila, Juuso 2014: *Työ teollistumisen ja arjen rajapintana. Strömforsin ja Ramnäsin ruukkiyhdistys 1880–1950*. Jyväskylä.
- Matikainen, Olli 2002: *Verenperijät. Väkiältä ja yhteisön murros itäisessä Suomessa 1500–1600-luvuilla*. Bibliotheca Historica 78. Helsinki: SKS.
- Matinelli, Eero 1962: Huomioita oikeuskäsityksestä 1600–1700-luvuilla. *Historiallinen Arkisto* 58. Helsinki: SHS.
- Miettinen, Tiina 2003: Syntisiä naisia vai olosuhteiden uhreja? Aviottoman lapsen synnyttäneet naiset Ruotsin ajan lopun Hauholla. *Sukutieto* 2/2003.
- Miettinen, Tiina 2012: *Ihanteista irrallaan. Hämeen maaseudun nainen osana perhettä ja asiakirjoja 1600-luvun alusta 1800-luvun alkuun*. Acta Universitatis Tamperensis 1756/Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1229: Tampereen Yliopisto. <<http://acta.uta.fi>> (luettu 19.1.2013).

- Miettinen, Tiina & Mäkelä-Alitalo, Anneli 2009: *Hauhon historia II*. Porvoo 2009: Hauho-Seura ry.
- Muroma, Seppo 1991: *Suurten kuolovuosien (1696–1697) väestönmenetykset Suomessa*. Historiallisia tutkimuksia 161. Helsinki (Jyväskylä): SHS.
- Mäkelä, Anneli 1976: *Nastolan historia. Talonhaltijaluettelo*. Jyväskylä: Nastolan kunta.
- Mäkelä, Anneli 1979: Nastolan historia keksiajasta kunnallishallinnon syntyyn. Teoksessa Anneli Mäkelä, Anja Sarvas, *Nastolan historia I*. Jyväskylä: Nastolan kunta.
- Mäkelä-Alitalo, Anneli 2012: *Luopioinen ennen Luopioista*. Tampere: Pälkäneen kunta.
- Mäkelä, Pentti 1989: Vieraspaiikkakuntalaiset rahvaan naimakaupoissa esiteollisen ajan Satakunnassa. Teoksessa *Työ tekijäänsä kiittää*. Pentti Virrankoski 60 vuotta 20.6.1989. Turun Historiallinen Arkisto 44: Turku: Turun Historiallinen Yhdistys.
- Mäntylä, Eero 1976: Keskiajasta isoonvihaan. Teoksessa Matti Huurre, Eero Mäntylä, Vilho Aho ja Lauri Sahi, *Hattulan historia*. Hämeenlinna: Hattulan kunta.
- Mönkkönen, Toivo 1968: *Hirvensalmen historia I*. Mikkeli: Hirvensalmen kunta ja seurakunta.
- Mårtensson, Ludvig 1937: *Förteckning över bondeståndets ledamöter vid riksdagarna 1710–1800*. Stockholm.
- Narva, Aila 1987: Sotalaitosta koskeva luku teoksessa Aila Narva, Antero Penttilä, Erkki Hämäläinen, *Orimattilan historia I*. Jyväskylä: Orimattilan kunta.
- Neovius, Ad. 1891: *Special-katalog öfver Domkapitels-arkivet i Borgå I, Konungabref 1678–1750*. Borgå 1891.
- Niemelä, Jari 1990: *Tuntematon ruotusotilas. Ruotsinvoallan lopun ruotuarmeijan miehistön sosiaalinen ja taloudellinen asema Satakunnassa*. Historiallisia Tutkimuksia 157. Helsinki: SHS.
- Niemelä, Jari 1995: Ruotuarmeijan merkitys 1700-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa. Teoksessa *Niin tuli sota maahan !. Sotien ja sotalaitoksen vaikutus suomalaiseen yhteiskuntaan*. Jussi T. Lappalaisen 60 vuotta 23.10.1995. Turun historiallinen arkisto 49. Turku: Turun historiallinen yhdistys.
- Niitemaa, Vilho & Hovi, Kalervo 1991: *Baltian historia*. Helsinki (Jyväskylä): Tammi.
- Nilsson, Nils-Göran 1988: Rank or Command? The Use of Brevet Rank in the 18th Century Swedish Army and Its Consequences for the Modern Historian. *Classes, Strata and Elites. Essays on Social Stratification in Nordic and Third World History*. Report from the Department of History, Gothenburg University no. 34. Edit. Magnus Mörner & Thommy Svensson. Göteborg.

- Nilsson, Nils-Göran 1992: Den gustavianska armén. Teoksessa *Gustav III:s ryska krig* (red. Gunnar Artéus). Militärhistoriska avdelningen vid Militärhögskolan. Västervik: Probus.
- Nodermann-Hedqvist, Maj 1966: Krigare och konstnärer. Teoksessa Lennart Rosell (red.), *Kungl. Jämtlands fältjägarregementes historia*. Östersund: AB Wisénska Bokhandeln förlag.
- Nordenstreng, Sigurd & Halila, Aimo 1974: *Haminan historia I. Ruotsin vallan aika (v:een 1742)*. Mikkeli: Haminan kaupunki.
- Nordensvan, C. O. 1920: Svenska arméns regementen 1700–1718. *Karolinska förbundets årsbok 1920*. Lund: Karolinska förbundet.
- Nummenmaa, Lauri 2010: *Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät*. 2. panos (uudistettu laitos). Helsinki: Tammi.
- Nygård, Toivo 2002: Patriarkaalisuus 1600- ja 1700-luvun palkollislainsäädännössä. Teoksessa *Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä möhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)* (toim. Piia Einonen ja Petri Karonen). Historiallinen Arkisto 116. Helsinki: SKS.
- Ojala, Jari 2000: Päämies-agentti -asetelman testaus: Merimiesten karkaaminen 1700–1800-luvuilla. Teoksessa Olli Matikainen (toim.), *Rikos historiassa*. Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 5. Jyväskylä.
- Ojanen, Eero 2002: *Tyrvännön historia*. Hattula: Tyrväntö seura.
- Ojanen, Eeva 1992: Tammelan historia Ruotsin vallan ajalla. Teoksessa Lauri Pohjankallio, Eeva Ojanen *Tammelan historia I. Esihistoria, Ruotsin vallan aika*. Tammela (Forssa): Tammelan kunta.
- Orrman, Eljas 1996: Virolaiset Suomen etelärannikolla 1700- ja 1800-luvulla. *Genos* 3/1996.
- Paikkala, Sirkka 1997: Patronyymit ja matronyymit sukututkimuksissa. *Sukutieto* 2/1997, s. 13–17.
- Palli, Heldur 1995: Suomalaiset Virossa 1600- ja 1700-luvulla. Tutkimustuloksia ja tutkimukseen liittyviä ongelmia. Suomennos Heikki Rausmaa ja Markku Forsman. *Genos* 1/1995.
- Paloposki, Toivo J. 1961: *Suomen talonpoikaissäädyn valtiopäiväedustus vapaudenajalla*. Historiallisia Tutkimuksia LVII. Helsinki: SHS.
- Paloposki, Toivo J. 1986: Vapauden aika. Teoksessa *Suomen historia 4. Vapauden aika, Kustavilainen aika, Kansanelämä 1700-luvulla*. Espoo: W&G.
- Partanen, Jukka 2004: *Isän tuvasta omaan tupaan. Väestö ja kotitaloudet Karjalankannaksen maaseudulla 1750-1870*. Bibliotheca Historica 86. Helsinki: SKS.
- Petander, C. B. 1971: *Kungliga Österbottens regemente under Karl XII:s tid*. Skrifter utgivna av Svensk-Österbottniska Samfunder nr 27. Vasa.
- Petri, Gustaf 1958: *Kungl. Första Livgrenadjärregementets historia. Tredje delen. Östgöta infanteriregemente under Karl XI och Karl XII*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner Förlag.
- Phillips, Roderick 1988: *Putting asunder. A history of divorce in Western society*. Cambridge: Cambridge University.

- Piilahti, Kari-Matti 2007: *Aineellista ja aineetonta turvaa. Ruokakunnat, ekologis-taloudelliset resurssit ja kontaktimuodostus Valkealassa 1630–1750*. Bibliotheca Historica 106. Helsinki: SKS.
- Pitkänen, Kari 1979: *Finlands folkmängd år 1749*. Översättning Max Engman. *Historisk Tidskrift för Finland* 1979 (årg. 64).
- Pohjola-Pirhonen, Helge 1967: *Herävoä kansakunta 1709–1772. Kansakunnan historia 1*. Helsinki (Porvoo): WSOY.
- Poppius, Liisa 1954a: *Suur-Jämsän talojen isännät ja emännät 1539–1860*. Teoksessa K. Virkkala, Oiva Keskitalo, Seppo Suvanto, Aulis Oja, Armas Luukko, Liisa Poppius, *Suur-Jämsän historia I*. Forssa, s. 469-581: Jämsän, Korpilahden, Petäjäveden, Muuramen, Säynätsalon, Jämsänkosken ja Koskenpään kunnat.
- Poppius, Liisa 1954b: *Talot ja isännät*. Teoksessa Eino Jutikkala - J. V. Vallinheimo - Liisa Poppius, *Längelmäen seudun historia II - Längelmäen historia II*. Hämeenlinna.
- Poppius, Liisa 1954c: *Talot ja isännät*. Teoksessa Eino Jutikkala - Viljo-Kustaa Kuuliala - Liisa Poppius, *Längelmäen seudun historia II - Sahalahden historia II*. Hämeenlinna.
- Poppius, Liisa 1976: *Vanajan talojen isännät ja emännät 1539–1851*. Teoksessa *Vanajan historia I*. Wanaja-seuran julkaisuja XX. Toim. Y.S. Koskimies ja Pekka Lampinen. Hämeenlinna: Wanaja-seura.
- Pulkkila, Uuno 1947: *Padasjoen historia*. Jyväskylä: Padasjoen kunta.
- Pulma, Panu 1985: *Fattigvård i frihetstidens Finland. En undersökning om förhållandet mellan centralmakt och lokalsamhälle*. Historiallisia Tutkimuksia 129. Helsinki (Jyväskylä): SHS.
- Pylkkänen, Ali 1994a: *Kysymys Suomen sotamieshuoneesta ja sotahospitaalista 1600-luvulla*. *Genos* 3/1994.
- Pylkkänen, Ali 1996: *Talonpojan vainiolta sotilaan ruokapöytään. Tilojen ja niiden verojen osoittaminen sotilaille ja heidän perheille Suomessa 1636–1654*. Bibliotheca Historica 17. Helsinki: SHS.
- Pylkkänen, Anu 1990: *Puoli vuodetta, lukot ja avaimet. Nainen ja maatalous oikeuskäytännön valossa 1660–1710*. Helsinki (Jyväskylä): Lakimiesliiton kustannus.
- Pylkkänen, Anu 1991: *Avioliiton historiaa - Sukujen sopimuksesta kahden kauppaan*. Teoksessa Pia Letto Vanamo (toim.) *Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Sukuoallasta moderniin oikeuteen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pylkkänen, Anu 1994b: *Kvinnan, hushållet och rätten - Regionala variationer i stormaktstidens Finland*. *Historisk Tidskrift* 3/1994.
- Püvi, Toomas 1982: *Invandrare från Finland i norra Estland på 1700-talet*. *Historisk Tidskrift för Finland* 1982 (årg. 67).
- Pyökkönen, Miikka 2007: *Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa*. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 306. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Raiskio, Kaj Tapani 2012: *Henkilöstön johtaminen Valkeakosken tehdasyhteisössä Rudof ja Juuso Waldenin aikakaudella 1924–1969*. Jyväskylä Studies in Humanities 193. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Ranta, Raimo 1978: *Pohjanmaan maaseudun käsityöläiset vuosina 1721–1809 I. Käsityöläiseksi pääsy ja käsityöläisten lukumäärä*. Historillisia Tutkimuksia 108. Helsinki: SHS.
- Rantatupa, Heikki 1984: *Timmermännen från Pedersöre och Kronoby på Karlskrona skeppsvarv*. Teoksessa *Historioitsija - Taaksepäin katsova profetta*. Mauno Jokipiille omistettu juhla- ja muistokirja. Studia Historica Jyväskyläensia 30. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rantatupa, Heikki 1987: *Österbottniska skepstimmermän i kronans tjänst*. Teoksessa *Kustbygd och centralmakt*. (Redigerad av Nils Erik Villstrand). Skrifter utgivna af Svenska Litteratursällskapet i Finland nr 546. Helsingfors: SLS.
- Rantatupa, Heikki 1988: *Alatornion historia*. Jyväskylä: Tornion kaupunki.
- Rasila, Viljo 1961: *Suomen torpparikysymys vuoteen 1909*. Yhteiskuntahistoriallinen tutkimus. Historiallisia Tutkimuksia 59. Helsinki: SHS.
- Rasila, Viljo 1977: *Tilastolliset menetelmät historian tutkimuksessa*. Otavan korkeakoulukirjasto. Keuruu: Otava.
- Roberts, Michael 2003: *Sverige under frihetstiden 1719–1772*. Översättning Lars Göran Larsson. Stockholm: Prisma.
- Roos, John E. 1933: *Uppkomsten av Finlands Militieboställen under indelningsverkets nyorganisation 1682–1700*. En historisk-kameral undersökning. Historiallisia Tutkimuksia XVIII. Helsinki: SHS.
- Rosenberg, Antti 1976: *Väestöolot 1721–1870*. Teoksessa *Hämeen historia III, Vuodesta 1721 noin vuoteen 1870*. Toinen nide. Hämeenlinna: Hämeen heimoliitto.
- Runeberg, Johan Ludvig 1906: *Fänrik Ståhls sägner*. En samling av Johan Ludvig Runeberg. Helsingfors: G. W. Enlunds förlag.
- Rytkönen, Raili 1978: *Suur-lin historia 1700–1870*. Kajaani: Kunnat ja seurakunnat.
- Rytkönen, Raili 1992: *Vanajan historia II. Vanajan ja Hämeenlinnan maaseurakunnan historia uuden ajan alusta kunnallishallinnon alkuun 1868*. Hämeenlinnan kaupungin julkaisuja. Jyväskylä: Hämeenlinnan kaupunki.
- Saarenheimo, Juhani 1984: *Kun toimeen tartuttiin*. Hämeen historia vuoteen 1945. Hämeenlinna: Hämeen heimoliitto.
- Saarimäki, Pasi 2010: *Naimisen normit, käytännöt ja konfliktit. Esiaviollinen ja aviollinen seksuaalisuus 1800-luvun lopun keskisuomalaisella maaseudulla*. Jyväskylä Studies in Humanities 138. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Saloheimo, Veijo A. 1959: *Rautalammin historia*. Pieksämäki: Rautalammin kunta, Rautalammin seurakunta.
- Sarkamo, Ville 2011: *Karoliinien soturiaroot. Kunnian hallitsema maailmankuva Ruotsin valtakunnassa 1700-luvun alussa*. Jyväskylä Studies in Humanities 167. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto – University of Jyväskylä.

- Screen, J. E. O. 2007: *The Army in Finland. During the Last Decades of Swedish Rule (1770–1809)*. Studia Historica 75. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Screen, J. E. O. 2007: *The Queen Dowager's Life Regiment in Finland 1772–1808*. Studia Historica 81. Helsinki: SKS.
- Sillanpää, L. A. 1969: *Vanhan-Ruoveden historia II:2. Keuruu, Multia, Mänttä, Pihlajavesi ja Ähtäri isostavihasta 1860-luvun loppuun*. Vammala: Vanhan-Ruoveden historiatoimikunta.
- Sintonen, Teppo 1999: *Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina*. Jyväskylä: SoPhi, Jyväskylän yliopisto.
- Sirén, Kirsi 1995: *Brottsligheten i Finland i slutet av 1700- och början av 1800-talet*. *Historisk Tidskrift för Finland* 1:1995 (årg. 80).
- Sirén, Kirsi 1999: *Suuresta suvusta perheeseen. Itäsuomalainen perhe 1700-luvulla*. *Bibliotheca Historica* 38. Helsinki: SKS.
- Sjöberg, Maria 2007: *Stormaktstidens krig – och kvinnor*. *Historisk Tidskrift* 2/2007.
- Sjöberg, Maria 2008: *Kvinnor i fält 1550–1850*. Hedemora/Möklinta: Gidlunds förlag.
- Soikkeli, Kaarle 1932: *Vihti. Kuvauksia Vihdin kunnan luonnosta, historiasta ja kansan elämästä*. II osa. Helsinki: Puomiehen kirjapaino OY.
- Sotilasasiakirjoja 2004: *Hämeen jalkaväkirykmentin Sääksmäen komppanian vuoden 1805 pääkatselmusrulla*. Sotilasasiakirjoja 1. Tampere 2004: Valkeakosken Seudun Sukututkijat ry.
- Sotilasasiakirjoja 2006; *Perhetietoja Hämeen jalkaväkirykmentin Sääksmäen komppanian vuoden 1805 pääkatselmusrullaan kirjatusta ruotusotilaista*. Sotilasasiakirjoja 1, Liite 1. Tampere 2006: Valkeakosken Seudun Sukututkijat ry.
- Stadin, Kekke 1993: *Stormaktskvinnor*. Teoksessa *Makt & Vardag. Hur man styrde, levde och tänkte under svensk stormaktstid*. Femton uppsatser redigerade av Stellan Dahlgren, Anders Flören och Åsa Karlsson. Malmö: Atlantis.
- Stening, Jan C. E. 1976: *De värvade gardisterna*. Teoksessa (red.-nämnd: Bengt Selander) *Kungl. Svea livgardes Historia 1719–1976*. Stockholm (Östervåla).
- Stone, Lawrence 1971: *Prosopografya*. *Daedalus* 100:1.
- Sue, D. W. & Sue, D. 1990: *Counseling the Culturally Different. Theory and Practice*. New York: John Wiley & Sons.
- Suvanto, Seppo 1954: *Akaan historia. Toijala - Kylmäkoski - Viiala*. Ensimmäinen osa. Vammala: Toijalan kauppala, Kylmäkosken ja Viialan kuntien ja seurakuntien historiatoimikunta.
- Suvanto, Seppo 1965: *Kuhmoisten historia*. Lahti 1965: Kuhmoisten kunta ja seurakunta.
- Suvanto, Seppo 1992: *Ruotsin vallan aika*. Teoksessa *Kalvolan historia I. Esihistoria ja Ruotsin vallan aika*. Hämeenlinna: Kalvolan kunta.
- Svanberg, Ingvar & Tydén, Mattias 1998: *Tusen år av invandring. En svensk kulturhistoria*. Andra upplaga. Stockholm.

- Tarkiainen, Kari 1990: *Finnarnas historia i Sverige 1. Inflyttarna från Finland under det gemensamma rikets tid*. Helsinki: SHS.
- Tarkiainen, Kari 2000: Suomalaiset Ruotsissa keskiajalta 1930-luvulle. Teoksessa Jouni Korkiasaari, Kari Tarkiainen, *Suomalaiset Ruotsissa. Suomalaisen siirtolaisuuden historia* 3. Jyväskylä.
- Teerijoki, Ilkka 1993a: *Nälkävuosien turva? Pitäjänmakasiinit Suomessa 1700-luvulla*. Historiallisia Tutkimuksia 175. Helsinki: SHS.
- Teerijoki, Ilkka 1993b: Sotalaitos, sodat ja sotilaat. Teoksessa Olof Hederyd, Yrjö Alamäki ja Hannele Huuva (toimittajat), *Tornionlaakson historia II, 1600-luvulta vuoteen 1809*. [Haaparanta]: Tornionlaakson kuntien historiatoimikunta.
- Tilly, Louise A. & Scott, Joan W. 1987: *Women, Work, and Family*. New York: Routledge.
- Toivanen, Jenni 2002: Äidillinen valta, lapselle kuuluva kuuliaisuus. Patriarkalisuus leskiäitien ja lasten välisissä suhteissa 1700-luvun loppupuolen Sisä-Suomessa. Teoksessa Piia Einonen & Petri Karonen (toim.), *Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä möhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450-1860)*. Historiallinen Arkisto 116. Helsinki: SKS.
- Toivanen, Pekka 1979: *Lappeenrannan kaupungin historia. Ensimmäinen nide, 1649–1743*. Lappeenranta.
- Tommila, Päiviö 1958: *Nurmijärven pitäjän historia. Osa I. Asutus ja väestö*. Vammala.
- Tommila, Päiviö 1959: *Nurmijärven pitäjän historia. II osa. Itsenäisen Nurmijärven pitäjän vaiheet*. Vammala.
- Tuomi-Nikula, Outi 1989: *Saksansuomalaiset. Tutkimus syntyperäisten suomalaisten akkulturaatiosta Saksan Liittotasavallassa ja Länsi-Berliinissä*. Mänttä: SKS.
- Turpeinen, Oiva 1981: Avioton lapsi esiteollisessa Suomessa. *Kotiseutu* 1981.
- Uotila, Merja 2010: Finska kriget i det pacificerade södra Finland. De lokala följderna av kriget ur lanthandverkarnas perspektiv. *Historisk Tidskrift för Finland* 3:2010 (årg. 95).
- Uotila, Merja 2014a: *Käsityöläinen kyläyhteisönsä jäsenenä. Prosopografinen analyysi Hollolan käsityöläisistä 1810–1840*. Jyväskylä Studies in Humanities 237. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Uotila, Merja 2014b: Tavallisuuden tavoittelua. Prosopografia elämäkerrallisen tutkimuksen välineenä. Teoksessa (toimittajat) Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen. *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Helsinki: SKS.
- Vainio-Korhonen, Kirsi 1994: *Kultaa ja hopeaa mestarien työkirjoissa. Suomen kultasepäntö Ruotsin ajan lopulla valtakunnallista taustaa vasten*. Historiallisia Tutkimuksia 182. Helsinki: SHS.
- Vainio-Korhonen, Kirsi 2011: Kaupan ja käsityön ammattikasvatus. Teoksessa *Huoneentaulun maailma. Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia I. Toim. Jussi Hanska ja Kirsi Vainio-Korhonen*. SKS:n toimituksia 1266:1, Tiede. Helsinki: SKS.

- Vainio-Korhonen, Kirsi 2012: *Ujostelemattomat. Kättilöiden, synnytysten ja arjen historiaa*. Helsinki: WSOY.
- Vallinheimo, J. V. 1954: Seurakunta. Teoksessa Eino Jutikkala, J. V. Vallinheimo, Liisa Poppius, *Längelmäveden seudun historia II osa, Längelmäen historia II*. Hämeenlinna.
- Walta 2005: Matti Walta, *Virkamiehiä, Lääninhallinnon virkamiehet 1721-1808*. Suomen Sukututkimusseuran julkaisuja 56. Porvoo: Suomen Sukututkimusseura.
- Waris 1999: Elina Waris, *Yksissä leivissä. Ruokolahtelainen perhelaitos ja yhteisöllinen toiminta 1750-1850*. Bibliotheca Historica 48. Helsinki: SHS.
- von Warnstedt 1994: Christopher von Warnstedt, *Personnotiserna i Krigsmanshusräkenskaperna för Finland år 1670*. Genos, 1/1994.
- von Warnstedt 1998: Christopher von Warnstedt, *Om invandrare till Sverige i äldre tid - en skiss. Släkt och hävd 1/1998*.
- Verho 1998: Timo Verho, *Hauhon Alveltulan ja Hyömäen talonpoikaissuut*. Turku.
- Wernstedt 1954: Folke Wernstedt, *Svea Livgardets historia*. Band IV, 1660-1718. Stockholm.
- Wigren 2006: Helge E. Wigren, *Kungliga Nylands regemente 1626-1809*. Jyväskylä: Nylands brigad.
- Wijkander 1866: Th. Wijkander, *Svenska krigsförfattningens historiska utveckling*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.
- Viljanti, Arvo 1935: *Vakinaisen sotamiehenpidon sovelluttaminen Suomessa 1600-luvun lopulla erityisesti silmälläpitäen Turun läänin jalkaväkirykmenttiä*. Turun Yliopiston julkaisuja, sarja B, osa XX. Turku: Turun yliopisto.
- Viljanti, Arvo 1936: Turun läänin jalkaväkirykmentin ruotujakorulla Suuren Pohjan sodan alkua ajoilta. Teoksessa *Turun historiallinen arkisto V*. Turku: Turun historiallinen yhdistys.
- Viljanti, Arvo 1940: *Vakinainen sotamiehenpidon sovelluttaminen Suomessa 1600-luvun lopulla II, Uudenmaan-Hämeen lääni*. Turun Yliopiston julkaisuja, Sarja B, osa XXV. Turku: Turun yliopisto.
- Vilkuna, Kustaa H. J. 1995: Alkoholien nauttimispaikka, juopottelijat ja juomisen ajankohta 1500-1700-luvun Suomessa. Teoksessa *Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina*. Jyväskylän Historiallinen Arkisto 1. Toim. Heikki Roiko-Jokela ja Timo Pitkänen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston historian laitos, Jyväskylän maakunta-arkisto ja Jyväskylän historiallinen yhdistys.
- Vilkuna, Kustaa H. J. 1996: *Arkielämää patriarkalisessa työmiessuhteisössä. Rautaruukkilaiset suurvalta-ajan Suomessa*. Historiallisia Tutkimuksia 196. Helsinki: SHS.
- Vilkuna, Kustaa H. J. 2002: Ruukinomitajan vallan ulottuvuudet. Teoksessa *Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä möhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450-1860)* (toim. Piia Einonen ja Petri Karonen). Historiallinen Arkisto 116. Helsinki: SKS.
- Vilkuna, Kustaa H. J. 2005: *Viha - Perikato, katkeruus ja kertomus isostavihasta*. Historiallisia Tutkimuksia 229. Helsinki: SKS.

- Vilkuna, Kustaa H. J. 2010: *Katse menneisyyden ihmiseen. Valta ja aineettomat elinolot 1500-1850*. Historiallisia Tutkimuksia 253. Helsinki: SKS.
- Vilkuna, Kustaa H. J. 2014: Viina miehen mitta: Vapaa-ajalla rakennettu miehekkyyys 1550-1850. Teoksessa Pirjo Markkola, Anna-Catrin Östman & Marko Lamberg (toim.), *Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia*. Tampere: Vastapaino.
- Vilkuna, Kustaa H. J. & Meriläinen, Jarmo J. 2008: Siikajoen isonvihan väestömenetys ja sen pitkälliset vaikutukset. *Genos* 3/2008.
- Villstrand, Nils Erik 1987a: Kustbygd och centralmakt 1560-1721. Teoksessa *Kustbygd och centralmakt*. (Redigerad av Nils Erik Villstrand). Skrifter utgivna af Svenska Litteratursällskapet i Finland nr 546. Ekenäs: SLS.
- Villstrand, Nils Erik 1987b: Från det avlägsna Finland till orter nära flottan. De finska båtsmanskompaniernas förflyttning på 1680-talet. Teoksessa *Kustbygd och centralmakt*. (Redigerad av Nils Erik Villstrand). Skrifter utgivna af Svenska Litteratursällskapet i Finland nr 546. Ekenäs: SLS.
- Villstrand, Nils Erik 1989: Statsmakt och migration under svensk stormaktstid. *Historisk Tidskrift för Finland* 1989.
- Villstrand, Nils Erik 1992: *Anpassning eller protest. Lokalsamhället inför utskrivningarna av fotfolk till den svenska krigsmakten 1620-1679*. Åbo: Åbo akademis förlag.
- Villstrand, Nils Erik 2000: Suurvaltakausi 1617-1721. Teoksessa Rainer Fagerlund, Kurt Jern, Nils-Erik Villstrand, *Kuninkaita ja alamaisia. Suomen historia 1523-1809*. Suomennos Mirja Itkonen. Tammisaari: Schildts.
- Villstrand, Nils Erik 2008: Skriftlighet med förhinder. Den svenska statsmaktens kungörelser i finspråkiga församlingar under 1700-talet. Teoksessa *Maktstatens mosaik. Enhet, särart och självbild i det svenska riket*. Red. Max Engman & Nils Vilstrand. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 715. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. Stockholm: Atlantis.
- Villstrand, Nils Erik 2012: *Valtakunnanosa. Suurvalta ja valtakunnan hajoaminen 1560-1812. Suomen ruotsalainen historia 2*. Suom. Jussi T. Lappalainen ja Hannes Virrankoski. Helsinki (Porvoo): Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Wilmi, Jorma 1988: Heinolan pitäjän historia keskiajalta 1860-luvulle. Teoksessa Tapio Seger, Jorma Wilmi, Tellervo Helin, *Heinolan pitäjän historia 1860-luvulle*. Jyväskylä: Heinolan maalaiskunta ja maaseurakunta sekä Manttaalikunnan säätö.
- Wilmi, Jorma 1991: *Isäntäväet ja palvelusväen pito 1600-luvulla ja 1700-luvun alkupuolella. Taloudellispohjainen tutkimus Turun ja Porin sekä Pohjanmaan läänien maaseudulta*. *Studia historica Jyväskyläläisiä* 43. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Wirilander, Hannele 1989: *Ristiinan historia I. Esihistoriasta vuoteen 1865*. Pieksämäki: Ristiinan kunta.

- Wirilander, Kaarlo 1946: Itä-Suomen avioalueet 1700-luvulla. Eräitä näkökohtia. *Suomen sukututkimusseuran vuosikirja* XXX. Helsinki: Suomen sukututkimusseura.
- Wirilander, Kaarlo 1950a: *Suomen upseeristo 1700-luvulla. Sosiaalhistoriallinen tutkimus Suomen armeijan jakopalkkaisuudesta upseeristosta*. Helsinki 1950: Helsingin yliopiston Filosofisen tiedekunnan Historiallis-kielitieteellinen osasta.
- Wirilander, Kaarlo 1950b: Puustellinväkien asumaoloja 1700-luvun sotilasvirkataloissa. *Sotamuseo* 1949.
- Wirilander, Kaarlo 1953: *Suomen armeijan upseeristo ja aliupseeristo 1718–1810. Virkatalonhaltijain luettelot. Officerare och underofficerare vid Finlands armé 1718–1810. Förteckningar över boställsinnehavare*. Suomen historiallinen seura, käsikirjoja III. Helsinki: SHS.
- Wirilander, Kaarlo 1975: *Suomen armeijan sotilasvirkamiehistö 1718–1810. Virkatalonhaltijain luettelot*. Suomen historiallinen seura, käsikirjoja VIII. Helsinki: SHS.
- Virmala & Ruotsalainen 1972: A. Virmala ja P. Ruotsalainen, *Lammin historia I. Ruotsin vallan loppuun*. Hämeenlinna: Lammin kunta.
- Virrankoski, Pentti 1963: *Myyntiä varten harjoitettu kotiteollisuus Suomessa autonomian ajan alkupuolella (1809–noin 1865)*. Historiallisia Tutkimuksia LXIV. Helsinki.
- Virrankoski, Pentti 1970: Tuomiokirjojen käyttö historiantutkimuksessa. *Turun Historiallinen Arkisto* 22. Turku: Turun historiallinen yhdistys.
- Virtanen, Keijo 1979: *Settlement or Return. Finnish Emigrants (1860-1930) in the International Overseas Return Migration Movement*. *Studia Historica* 10. Forssa: Finnish Historical Society.
- Virtanen, Keijo 1980: Siirtolaisten sopeutuminen uuteen yhteiskuntaan. *Historiallinen aikakauskirja* 1/1980.
- Vuorela 1981: Kalevi Vuorela, *Virmailan kirja*. Oy Uusimaa: Kalevi Vuorela.
- Vuorimies, Heikki 1989: *Jyväskylän seudun ruotusotamiehet vuodesta 1710 Ruotsin valtakauden loppuun*. Moniste. Jyväskylä.
- Vuorimies, Heikki 1990: *Laukaan ruotusotamiehet vuodesta 1710 Ruotsin valtakauden loppuun*. Moniste. Jyväskylä.
- Vuorimies, Heikki 1996: Mistä ruotusotilaat olivat kotoisin? Keski-suomalaisten ruotusotamiesten syntyperän selvittäminen kirkollisten asiakirjojen avulla. Teoksessa Heikki Roiko-Jokela, Timo Pitkänen (toim.) *Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajina*. Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston historian laitos, Jyväskylän maakunta-arkisto, Jyväskylän historiallinen yhdistys.
- Vuorimies, Heikki 1999: Joitakin havaintoja suuren Pohjan sodan jälkeen Suomeen siirretyistä ruotsalaisrykmenttien sotilaista. *Genos* 1/1999, s. 3–14.
- Vuorimies, Heikki 2003: Syksyllä 1721 Hämeen läänin jalkaväkirykmentin pohjoishämäläisiin komppanioihin siirretyt ruotsalaissotilaat. *Suomen sukututkimusseuran vuosikirja* 45. Helsinki: Suomen Sukututkimusseura.

- Vuorimies, Heikki 2005: Pakkosiirto Suomeen? Havaintoja syksyllä 1721 ruotsalaisrykmenteistä Suomeen siirretyistä suomalaissyntyisistä sotilaista. *Suomen sukututkimusseuran vuosikirja* 46. Helsinki: Suomen Sukututkimusseura.
- Vuorimies, Heikki 2008: Pääkatselmusrullat sukututkijan tietolähteenä. - *Sukutieto* 3/2008.
- Vuorimies, Heikki 2011: *Ruotusotilaiden tutkiminen*. Suomen sukututkimusseuran oppaita 1. Helsinki: Suomen sukututkimusseura.
- Vuorimies, Heikki 2015: Kornetti Johan Henrik Bergin sukua. *Genos* 1/2015.
- Ylikangas, Heikki 1968: Puolisonvalintaan vaikuttaneista tekijöistä sääty-yhteiskunnan aikana. *Historiallinen Arkisto* 1/1968.
- Ylikangas, Heikki 1973: Lohjalaisten historia Ruotsin vallan vuosisatoina. Teoksessa Ari Siiriäinen, Heikki Ylikangas, *Lohjalaisten historia* 1. Helsinki.
- Ylikangas, Heikki 1976: *Puukkojunkkareitten esiinmarssi. Väkivaltarikollisuus Etelä-Pohjanmaalla 1790–1825*. Helsinki: Otava.
- Ylikangas, Heikki 1979: *Näkökulmia historiatutkimukseen*. Oikeushistoriallisia julkaisuja 2. Helsingin Yliopisto.
- Ylikangas, Heikki 1986: *Käännekohdat Suomen historiassa. Pohdiskeluja kehityslinjoista ja niiden muutoksista uudella ajalla*. Toinen painos. Juva: WSOY.
- Ylikangas, Heikki 1988: *Valta ja väkivalta keski- ja uudenajan taitteen Suomessa*. Juva: WSOY.
- Ylikangas, Heikki 1990: *Mennyt meissä. Suomalaisen kansanvallan historiallinen analyysi*. Porvoo: WSOY.
- Ylikangas, Heikki 1999: *Väkivallasta sanan valtaan. Suomalaista menneisyyttä keskiajalta nykypäiviin*. Porvoo - Helsinki - Juva 1999: WSOY.
- Åström 1978: Sven-Erik Åström, *Natur och byte. Ekologiska synpunkter på Finlands ekonomiska historia*. Ekenäs: Söderström & C:o Förlags AB.
- Österberg, Eva 1983: Våld och våldsmentalitet bland bönder. Jämförande perspektiv på 1500- och 1600- talens Sverige. *Scandia* vol. 49:1.
- Österberg, Eva & Lindström, Dag 1988: *Crime and Social Control in Medieval and Early Modern Swedish Towns*. Acta Universitatis Upsaliensis - Studia Historica Upsaliensia 152. Uppsala (Lund) 1988.

LIITTEET

Liite I. Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentin hämääläispataljoonan ruotsalaisvahvistus

a = nimi

b = syntymävuosi, laskettu vuoden 1721 rullassa ilmoitetun ikätiedon mukaan

c = syntymämaakunta, vuoden 1721 rullassa ilmoitettu

d = palvelukseenastumisvuosi, vuoden 1721 rullassa ilmoitetun mukaan

e = UHRR:n/HJR:n sijoituskomppania ja numero (UHRR: Evl = Everstiluutnantin komppania, Skm = Sääksmäen komppania, YHo = Ylä-Hollolan komppania ja AHo = Ala-Hollolan komppania; HJR:)

f = sijoituspitäjä (kirkkopitäjä tai kappeli)

g = erityistiedot

h = biografialuokka

i = aviosuhteet: KR = kihlattu Ruotsissa, PR = puoliso/vihitty Ruotsissa, PS = puoliso Suomessa, VS = vihitty Suomessa

j = paluutietona R = palasi Ruotsiin

k = palvelusaikana kuolleisuus: KP = kuoli palvelusaikanaan tai palveluksessa ollessaan, HP = hukkuu palvelusaikanaan tai palveluksessa ollessaan

l = jäi palveluksesta erottuaan asumaan Suomeen (JS)

m = eron jälkeisistä vaiheista ei ole tarkempaa tietoa

Lyhenteet:

Fin. = Finland

Bsl. = Bergslagen, Hal. = Halland/Hallanti, Bohl. = Bohuslän/Bohuslääni, Nor. = Norrland/Norlanti, Rosl. = Roslagen, Söd. = Södermanland, Upl. = Upland/Uplanti, Sth. = Stockholm/Tukholma, Skå. = Skåne/Skoone, Sml. = Småland/Smoolanti, Värm. = Värmland/Värmlanti, Västg. = Västergötland/Länsigötanmaa, Västb. = Västerbotten/Länsipohja, Västm. = Västmanland, Östb. = Pohjanmaa, Östg. = Östergötland/Itägötanmaa

Brem. = Bremen, Els. = Elsass, Erm. = Ermland (Preussi), Hess. = Hessen, Hol. = Holstein, Lün. = Lüneburg, Pom. = Pommer/Pommeri, Sach. = Sachsen, Schl. = Schlesien/Sleesia

Rykmentit: HJR = Hämeen läänin jalkaväkirykmentti, JönR = Jönköpingin jalkaväkirykmentti, KalR = Kalmarin jalkaväkirykmentti, NSkåKR = Pohjois-Skoonen ratsuväkirykmentti, UHRR = Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentti, UplR = Uplannin jalkaväkirykmentti, VäsR = Västmanlandin jalkaväkirykmentti, Östb = Pohjanmaan rykmentti.

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
1722									3	6	-	-
Pehr Lindqvist	1671	Söd.	1703	Evl 90	Loppi	Puutarhuri. Hukkui yhdessä Jonas Nymanin kanssa.	1b			HP		
Jonas Nyman	1698	Sml.	1719	Evl 95	Loppi	Hukkui yhdessä Pehr Lindqvistin kanssa.	1b			HP		
C. Jochim Ernest Svartz	1689	Hol.	1713	Skm 2C	Akaa	Räätäli. Ero sijoittelutoimien seurauksena.	1a		R			
Erik Lundberg	1681	Vstm.	1702	Skm 54	Urjala	Hukkui Urjalassa.	1b			HP		
Giermund Siöström	1697	Sml.	1717	Skm 111	Somero	Kuoli.	1a			KP		
Anders Frisk	1694	Vstm.	1713	AHo 1C	Padasjoki	Ero sijoittelutoimien seurauksena.	1a	PR	R			
Leonhard Svenske	1701	Värm.	1719	AHo 2C	Hauho	Aatelia. Ero sijoittelutoimien seurauksena.	1a		R			
Anders Sörling	1695	Skå.	1717	AHo 57	Luopioinen	Hukkui.	1a			HP		
Nils Ringsström	1693	Sml.	1717	AHo 100	Hauho	Kuoli.	1a			KP		
1723									35	1	-	3
Erik Asping	1681	Upl.	1710	Evl 1	Hattula	Sotilas jo aiemmin. Eläke Ruotsissa.	1a	PR	R			
Nils Wendberg	1695	Skå.	1714	Evl 15	Hattula		1a		R			
Israel Wallentin	1680	Upl.	1707	Evl 20	Tyrväntö	Leipuri. Eläke Suomeen (?).	1a	PR	R			
Hindrich Giöckbom	1676	Fin.	1709	Evl 26	Tyrväntö		1a					E
Jonas Lundberg	1695	Skå.	1717	Evl 31	Hattula		1a		R			
Hans Morberg	1687	Norrl.	1709	Evl 50	Vanaja		1a	PR	R			
Anders Hammarström	1683	Upl.	1703	Evl 57	Janakkala		1a		R			

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Matts Frimodig	1681	Upl.	1703	Evl 60	Vanaja		1a	PR	R			
Jöns Hane	1689	Sml.	1703	Evl 66	Vanaja		1a		R			
Erik Ekelöf	1685	Upl.	1703	Evl 80	Hausjärvi		1a	PR	R			
Ingel Norström	1681	Upl.	1703	Evl 85	Janakkala		1a	PR	R			
Johan Lindberg	1681	Upl.	1703	Evl 96	Loppi		1a	PR	R			
Johan Lundberg	1684	Vstm.	1702	Skm 10	Sääksmäki	Vanhemmillä talo Romfartunassa. Eliäke Ruotsissa VäsR 1746.	1b		R			
Anders Berg	1680	Skå.	1712	Skm 17	Sääksmäki		1a	PR	R			
Erik Fröberg	1681	Vstm.	1706	Skm 22	Sääksmäki		1a	PR	R			
Lars Willing	1686	Vstm.	1702	Skm 27	Sääksmäki	Räätäli. Vihitty Ruotsissa 1704. Kuoli Sääksmäellä.	1b	PR		KP		
Påhl Frisk	1686	Söd.	1702	Skm 37	Akaa		1a	PR	R			
Olof Brofberg	1690	Vgtl.	1707	Skm 53	Urjala		1a	PR	R			
Petter Ström	1687	Vstm.	1710	Skm 57	Urjala	Isällä talo Hallannissa	1a	PR	R			
Jonas Hasselgren	1699	Vgtl.	1719	Skm 62	Akaa		1a	PR	R			
Jöns Hallberg	1674	Upl.	1702	Skm 71	Kalvola		1a				E	
Mårten Ström	1682	Blek.	1712	Skm 84	Urjala		1a	PR	R			
Olof Frestare	1675	Vstm.	1703	Skm 86	Urjala		1a		R			
Johan Berg	1681	Vstm.	1702	Skm 124	Tammela		1a		R			
Måns Lund	1685	Östg.	1702	YHo 43	Hollola		1a	PR	R			
Jacob Kummelberg	1691	Sml.	1709	YHo 65	Hollola	Vihitty Ruotsissa 1718.	1a	PR	R			
Erik Svalberg	1686	Östg.	1709	YHo 86	Heinola		1a	PR	R			

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Anders Hågman	1684	Östg.	1705	YHo 125	Padasjoki		1a	PR	R			
Carl Bäckman	1697	Sml.	1715	AHo 24	Längelmäki		1a	PR	R			
Jöran Giörtell	1691	Pom.	1719	AHo 36	Sahalahti		1a	PR	R			
Johan Lax	1686	Fin.	1717	AHo 38	Pälkäne		1a					E
Måns Fix	1676	Sml.	1700	AHo 67	Hauho		1a	PR	R			
Anders Nordman	1687	Sml.	1700	AHo 69	Hauho		1a		R			
Matts Kartman	1682	Sml.	1703	AHo 77	Lammi		1a	PR	R			
Jöns Ryberg	1692	Sml.	1715	AHo 81	Lammi		1a	PR	R			
Måns Sparre	1698	Sml.	1716	AHo 84	Hauho		1a	PR	R			
Sven Branting	1696	Sml.	1717	AHo 92	Hauho	Talo Skoonessa.	1a		R			
Ammon Edberg	1687	Sml.	1703	AHo 98	Hauho	Eläke Ruotsissa KalR 1729. (1a)	1a	PR	R			
Sven Lillia	1687	Sml.	1707	AHo 113	Tyrväntö		1a	PR	R			
1724									3	5	-	-
Nils Blom	1682	Skå.	1717	EvI 104	Nurmijärvi	Puoliso Ruotsissa. Hirttäytyi. (1b)	1b	PR		KP		
Jöns Öfverström	1701	Skå.	1718	SkM 35	Akaa	Talollisen poika. Kuoli, haud. Akaassa.	1b			KP		
Zachris Skytt	1682	Östg.	1706	YHo 14	Nastola		1a		R			
Petter Willberg	1690	Östg.	1709	YHo 39	Hämeen- koski	Hukkui.	1a			HP		
Johan Christ: Fran- ke	1691	Hess.	1719	YHo rI. YHo 2C	Padasjoki							
Pehr Törnqvist	1688	Sml.	1702	AHo 20	Jämsä	Rusthollarin vävy.	1a	PR	R			

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Bengt Lundberg	1692	Sml.	1715	AHo 33	Sahalahti		1a		R			
Anders Rundsten	1682	Sml.	1711	AHo 43	Pälkäne	Haud. Pälkäneellä.	2a			KP		
1725									13	3	-	-
Jonas Rytting	1691	Östg.	1706	ÖHo 115 ÖHo 31	Sysmä Hattula	Vihitty Ruotsissa 1713. Vaimo Suomeen. Huuoruustuomio Sysmässä 1723.	1a	PR	R			
Lars Carlström	1703	Sml.	1719	Skm 83	Urjala	Rusthollarin poika. Vihitty Ruotsissa 1721. Lomakarkuri.	1a	PR	R			
Lars Wallgren	1684	Östg.	1706	YHo 19	Nastola	Kuoli Nastolassa	2a			KP		
Lars Marckman	1696	Sml.	1711	YHo 47 YHo 37	Hämeen- koski	Talo Markerydissä.	1a		R			
Pehr Pihl	1698	Östg.	1716	YHo 74	Asikkala	Talollinen.	1b		R			
Johan Elg	1693	Östg.	1712	YHo 89	Heinola		1a	PR	R			
Anders Håjberg	1698	Skå.	1716	YHo 90	Heinola		1a	PR	R			
Petter Halfman	1692	Hal.	1711	YHo 95	Sysmä	Vihitty Ruotsissa 1720. Vaimo Suomeen. Huuoruustuomio Sysmässä 1724.	1b	PR	R			
Olof Kastengren	1696	Skå.	1716	YHo 99	Hartola		1a	PR	R			
Erik Blixt	1682	Östg.	1702	YHo 106	Sysmä	Talollinen.	1a	PR	R			
Bryngel Qvick	1694	Skå.	1712	YHo 114	Luhanka	Huuoruustapaus Sysmässä 1725.	2b	PR	R			
Pehr Rijsberg	1693	Hal.	1712	YHo 116	Sysmä	Talollinen.	1a		R			
David Käck	1692	Riga	1711	YHo 121	Sysmä	Salavuoteustapaus Sysmässä 1723 ja 1725. Konsistorin päätös avioliitosta 1724. Pala- si Liivinmaalle.	2a		L			
Nils Aspengren	1698	När.	1716	Porvoo AHo 3C	Pälkäne	Hukkui Pälkäneellä 1725.	2a			HP		

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Nils Daxström	1699	Skå.	1719	AHo 104	Pälkäne	Vihitty Pälkäneellä 1722. Huukkui Pälkäneellä 1725.	2a	VS		HP		
Daniel Boman	1681	Sml.	1700	AHo 120	Sääksmäki	Talo Wimmerbyssä.	1a	PR	R			
1726									34	1	2	3
Johan Hiortberg	1699	Sml.	1719	Ev1 7	Hattula		1a		R			
Sven Tårsk	1682	Vgtl.	1717	Hki 46 Ev1 45	Inkoo Vanaja		1b	PR	R			
Johan Öman	1683	Upl.	1702	Ev1 84	Janakkala	Kirvesmies.	1a		R			
Sven Skougberg	1696	Hal.	1717	Ev1 28 Ev1 90	Tyrvöntö Loppi	Perintötalollinen.	1a	PR	R			
Hans Frenberg	1680	Dal	1702	Skm 7	Sääksmäki	Seppä. Vihitty Ruotsissa 1721. Vaimo Suomeen.	2a	PR	R			
Nils Ekelund	1691	Söd.	1717	Skm 73 Skm 10	Kalvola Sääksmäki	Salavuoteustapaus Sääksmäellä 1724.	2a		R			
Anders Hiertman	1695	Sml.	1717	Skm 20	Sääksmäki	Rusthollarin poika.	1b		R			
Anders Giestrik	1681	Vstm.	1707	Skm 52 Skm 21	Urjala Sääksmäki	Puoliso Ruotsissa.	1a	PR	R			
Holger Möller	1697	Brem.	1719	Skm 32	Akaa	Vihitty Ruotsissa 1721.	1b	PR	R			
Olof Frisk	1709	Vstm.	1709	Skm 36	Akaa	Naimaton.	1a		R			
Christopher Reinbock	1682	Hess.	1716	Skm 38	Akaa		1b		R			
Jöns Dahlman	1681	Vstm.	1705	Skm 46	Punkalaitio		1a		R			
Erik Sabel	1680	Upl.	1702	Skm 48	Punkalaitio	Ratsumiehen poika. Vihitty Ruotsissa 1708. Palasi Ruotsiin. Simtunan suntio.	1a	PR	R			

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Jonas Lindström	1691	Hal.	1719	Skm 64	Akaa		1a		R			
Olof Carlström	1686	Upl. Vstm.	1710	Skm 65	Akaa		1b					E
Olof Flygare	1686	Vstm.	1702	Skm 69	Kalvola	Vihitty 1. Ruotsissa 1714, vihitty Ruotsissa jo 1720.	1a	PR PR	R			
Sven Berg	1694	Sml.	1715	Skm 117 Skm 84	Somerniemi Urjala	Puoliso Ruotsissa. Vaimo tuli Suomeen.	2a	PR				E
Erik Sundberg	1693	Upl.	1715	Skm 89 Skm 107	Urjala Somero	Talollinen.	1b		R			
Pehr Tingberg	1694	Skå.	1720	Skm 66 Skm 120	Akaa Tammela		1a	PR	R			
Jöns Wallman	1694	Östg.	1710	YHo 9	Iitti		1a		R			
Pehr Spore	1700	Vgtl.	1716	YHo 21	Iitti		1b		R			
Johan Broberg	1684	Östg.	1709	YHo 49	Hämeen- koski		1a	PR	R			
Pehr Wallman	1688	Östg.	1706	YHo 51	Hollola		1a					E
Pehr Rinman	1680	Östg.	1702	YHo 72	Hollola	Hukkui 1726.	1a			HP		
Erik Holm	1699	Östg.	1716	YHo 76	Asikkala	Talollinen. Vihitty Asikkalassa 1723.	2a	VS	R			
Pehr Gröning	1691	Östg.	1710	YHo 79	Asikkala	Vihitty Asikkalassa 1731. Salavuoteus- tuomiot Asikkalassa 1725, 1726 ja 1729. Haud. Asikkalassa 1740.	2a	VS			J	
Jonas Werenius	1691	Sml.	1711	YHo 75 YHo 82	Asikkala Asikkala		1b		R			
Olof Hasleroth	1680	Östg.	1702	YHo 91	Heinola		1a		R			
Olof Tornberg	1684	Östg.	1705	YHo 92	Heinola		1a	PR	R			

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Erik Hörning	1684	Östg.	1702	YHo 96	Hartola	Huoruustapaus Hartolassa, jonka käsitte- ly siirtyi hoviin.	2a	PR	R			
Jonas Gunstig	1695	Skå.	1712	YHo 109	Sysmä		1a		R			
Anders Sässläng	1682	Östg.	1701	YHo 111	Sysmä	Eläke Ruotsissa.	1a		R			
Jöns Blom	1688	Sml.	1706	AHo 2	Asikkala	Suutari.	1a		R			
Ingell Flinck	1695	Sml.	1715	AHo 124 AHo 5	Sääksmäki Padasjoki	Huoltio.	1b		R			
Jöns Sandman	1688	Sml.	1717	AHo 12	Padasjoki	Talo Högsbyssä. Keuhkotautinen.	1b		R			
Hieronymus Fagerström	1682	Sml.	1702	AHo 19 AHo 16	Jämsä Jämsä	Vihitty Jämsässä 1722.	2a	VS	R			
Nils Höök	1693	Skå.	1711	AHo 26	Sahalahti	Lomakarkuri. (1b)	1b		R			
Sven Sörskog	1695	Sml.	1716	AHo 62	Luopioinen	Puoliso Luopioissa. Kuoli Luopioissa 1767.	2b	PS			J	
Anders Uggla	1695	Sml.	1715	AHo 71	Tuulos	Rusthollarin poika. Puuseppä. Vihitty Tuuloksessa (?), puoliso rusthollarin tytär. Palasi puolisoineen kotipitäjäänsä Hjälmserydiin.	2a	VS	R			
Sven Biörckman	1682	Sml.	1700	AHo 112	Tyrvääntö		1a	PR	R			
1727									22	-	-	12
Matts Miller	1689	Upl.	1710	Evl 3	Hattula	Perintötalollinen.	1a	PR	R			
Erik Ahlberg	1681	Östg.	1710	Evl 4	Hattula	Kivenhakkaaja.	1a					E
Ivar Boström	1700	Hal.	1720	Evl 18	Tyrvääntö	Naimaton. Eläke. Vuoden 1737 (!) jälkei- set vaiheet tuntemattomia.	1b					E
Johan Millberg	1679	Östg.	1707	Evl 100	Vihtti		2a					E

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Olof Selling	1678	Upl.	1703	Evl 105	Nurmijärvi	Eläke Ruotsissa UplR.	1a		R			
Lars Granbäck	1690	Sml.	1710	Evl 112	Vihtti	Avioitui Ruotsissa 1729. Kaksinkertainen eläke Ruotsissa JönR 1763. Seppä ja suntio Rydaholmissa.	1b		R			
Anders Grötter	1685	Sml.	1700	Evl 115	Vihtti		1b					E
Jöns Häll	1698	Skå.	1716	Skm 16	Sääksmäki	Puoliso Sääksmäellä.	2a	PS	R			
Niils Palmberg	1694	Sml.	1712	Skm 23	Sääksmäki	Puoliso Ruotsissa 1716.	1a	PR	R			
Hindrik Kindberg	1693	Östg.	1711	Skm 25	Sääksmäki	Vihitty Ruotsissa 1716.	1a	PR	R			
Bengt Junge	1696	Sml.	1713	Skm 26	Sääksmäki		1a		R			
Anders Råberg	1681	Vstm.	1702	Skm 63	Akaa	Pitäjänrätälän poika. Räätäli. Vihitty Ruotsissa 1707. Eläke Ruotsissa VäsR 1748. Kungsåran (Vstm.) suntio.	1b	PR	R			
Pehr Broberg	1681	Vstm.	1702	Skm 77	Kalvola		1a					E
Lorentz Starck	1684	Skå.	1712	Skm 94	Tammela	Lomakarkuri. Syyllistyi varkauksiin.	1b		R			
Sven Felling	1690	Hal.	1712	Skm 8 Skm 113	Sääksmäki Somero	Salavuoteustuomio Sääksmäellä 1724. Vih. Somerniemellä 1725.	2a	VS				E
Sven Roos	1695	Skå.	1716	YHo 10	Iitti	Salavuoteustuomio Iitissä 1723, toinen salavuoteustapaus Iitissä 1729.	2a		R			
Jöns Boman	1680	Östg.	1706	YHo 11	Iitti		1a					E
Trouls Sahlgren	1699	Skå.	1718	YHo 12	Iitti	Huoruustuomio Iitissä 1725, salavuoteus(?)tuomio Iitissä 1728. Palasi perheensä luo kotipitäjäänsä Fränningeen.	2a	PR	R			
Pehr Qvarnström	1681	Östg.	1703	YHo 50	Hämeenkoski		1a		R			
Gabriel Frisk	1694	Vgtl.	1716	YHo 59	Hollola		1a	PR				E

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Lars Åberg	1694	Vgtl.	1711	YHo 85	Heinola		1a					E
Pehr Biugg	1678	Östg.	1706	YHo 101	Hartola	Vihitty Ruotsissa 1713. Huoruustapaukset Hartolassa 1723 ja 1732. Avoliitto Suo-messa.	2b	PR AL	R			
Zachris Kielling	1689	Östg.	1708	YHo 103	Hartola	Huoruustapaukset Hartolassa 1723 ja 1726. Tuomiot puuttuvat.	2a	PR	R			
Matts Dahlman	1699	Sml.	1721	AHo 4	Padasjoki	Puoliso Padasjoella.	1b	PS				E
Sven Siögren	1691	Sml.	1717	AHo 9	Padasjoki	Talollinen.	1b		R			
Hans Lustig	1693	Hal.	1711	AHo 29	Sahalahti	Vihitty Sahalahdella. Muutti perheineen Ruotsiin.	2a	VS	R			
Anders Bergman	1695	Bohl.	1711	AHo 37	Sahalahti	Talollisen poika.	1a	PR	R			
Anders Roman	1683	Sml.	1711	AHo 40	Pälkäne	Perintötalollinen. Vihitty Ruotsissa 1708.	1b	PR	R			
Pehr Sväng	1681	Sml.	1701	AHo 44	Pälkäne		1a					E
Anders Rosendahl	1693	Sml.	1711	AHo 45	Pälkäne	Vihitty Ruotsissa 1721. Vaimo Suomeen. Palasi perheineen Ruotsiin.	2a	PR	R			
Sven Utter	1688	Sml.	1708	AHo 64	Hauho		1b		R			
Carl Granman	1687	Sml.	1707	AHo 46 AHo 69	Pälkäne Hauho		1b		R			
Jöns Lijman	1687	Söd.	1708	Skm 47 AHo 90	Punkalaitio Hauho	Palasi Ruotsiin. Eläke Ruotsissa NSkäKR 1731.	1a	PR	R			
Jonas Lillia	1697	Sml.	1717	AHo 90 Skm rl	Hauho		1a					E
1728									6	1	9	17
Hans Bröms	1681	Östg.	1710	Evl 2	Hattula	Pellavakankaankutoja. Puoliso Hattulassa. Kuoli Hattulassa 1739.	2b	PS			J	

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Pehr Råberg	1685	Upl.	1709	Evl 25	Tyrväntö	Vihitty Palkkaneellä 1722.	2a	VS				E
Arvid Funck	1683	Upl.	1703	Evl 4 Evl 44	Hattula Vanaja	Suutari. Vihitty Ruotsissa 1718. Jäi Van- ajaan. Kuoli Vanajalla 1735.	1b	PR			J	
Jacob Stiernberg	1681	Upl.	1707	Evl 54	Hausjärvi		1b					E
Pehr Willberg	1699	Skå.	1719	Evl 36 Evl 66	Hattula Vanaja		1b		R			
Jöran Hammar	1684	Åbol.	1703	Evl 71	Vanaja	Suutari. Kuoli Vanajalla 1742.	2a				J	
Jacob Brantberg	1782	Upl.	1703	Evl 75	Vanaja	Suutari. Puoliso Hämeessä.	1b	PS				E
Johan Lindbom	1685	Upl.	1706	Evl 92	Janaakkala	Leipuri. Kuoli.	1a			KP		
Måns Siöberg	1688	Sml.	1711	Evl 81 Evl 107	Hausjärvi Vihti		1a					E
Jonas Liungqvist						Palkkautui uudelleen. Lopullinen ero vas- ta 1762.						
Erik Stenman	1690	Sml.	1708	Evl 119	Vihti		1b					E
Pehr Flinck	1695	Skå.	1717	Skm 15	Sääksmäki		1b		R			
Pehr Staff	1690	Vstm.	1720	Skm 32 Skm 72	Sääksmäki Kalvola	Räätäli.	1a	PR				E
Lars Lönberg	1691	Sml.	1712	Skm 75	Hattula		1b					E
Elias Fagerström	1701	Sml.	1719	Skm 87	Urkjala	Naimaton. Salavuoteustuomio Urjalassa 1730. Vuoden 1730 jälkeiset vaiheet tunte- mattonia.	2a					E
Didrik Meijer	1682	Brem.	1718	Skm 93	Tammela	Vihitty Ruotsissa 1711. Huoruustuomio Sommerolla 1728.	2a	PR				E
Pehr Skoug	1686	Söd.	1702	Skm 105	Somero		1a					E

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Nils Wessman	1686	Vgtl.	1710	Skm 110	Somero		1b		R			
Staffan Zinck	1692	Erm.	1721	Skm 43 Skm 107 Skm 113	Akaa Somero Somero	Katolilainen. Kihlattu Akaassa. Salavuoteustuomio Akaassa 1728. Pestautui uudelleen Porvoon komppaniaan, josta ero 1732.	2a	KS				E
Johan Svahn	1685	Östg.	1702	YHo 4	Iitti	Kuoli Itissä 1736.	1b				J	
Bengt Siöberg	1680	Östg.	1703	YHo 27	Mäntsälä	Eläke Ruotsissa.	1a		R			
Johan Kindberg	1695	Vgtl.	1716	YHo 34	Hämeenkoski		1a					E
Jöns Hessleberg	1681	Östg.	1702	YHo 38	Hämeenkoski		1a					E
Anders Dansberg	1680	Östg.	1702	YHo 26 YHo 40	Orimattila Hollola	Oli naimisissa.	1a	(P)				E
Sven Lindberg	1692	Östg.	1710	YHo 58	Hollola	Naimaton. Salavuoteustuomio Hollolassa 1723.	1b					E
Nils Sundberg	1682	Östg.	1702	YHo 117 YHo 63	Symä Hollola	Vihitty Ruotsissa 1707. Eläke Ruotsissa 1730.	1b	PR	R			
Petter Lundqvist	1697	Skå.	1719	YHo 66 YHo 34	Hollola Hämeenkoski	Puoliso Hämeessä. Krouvari, yhtiömies ja mylläri Kärkölässä. Kuoli Hämeenkoskella 1767.	2a	PS			J	
Karl Snäll	1682	Östb.	1700	YHo 73	Asikkala	Puoliso 1. Hämeessä. Muutti Pohjanmaalle. Vihitty 2. Munsalassa. Eläke 1731. Kuoli Munsalassa 1756.	2a	PS VS			J	
Christian Härnick	1682	Sach.	1716	YHo 30 YHo 26 YHo 75	Kärkölä Orimattila Asikkala	Puoliso Hämeessä.	1b	PS				E

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Troede Rockman	1694	Skå.	1711	AHo 17	Jämsä		1b					E
Sven Sellroth	1687	Sml.	1707	AHo 58	Hauho	Räätäli. Puoliso Hauholla. Muutti Pälkäneelle. Eläke UHRR 1739. Kuoli Pälkäneellä 1745.	2b	PS			J	
Hans Wijnblad	1679	Upl.	1717	AHo 30 AHo 84	Sahalahti Hauho	Puoliso Hauholla.	1b	PS	R			
Johan Busk	1689	Lün.	1719	AHo 63	Hauho	Seppä. Vihitty Hauholla (?). Muutti Pälkäneelle. Kuoli Pälkäneellä 1737.	2a	VS			J	
Anders Hagelström	1696	Sml.	1717	AHo 111	Pälkäne	Vihitty Pälkäneellä 1723. Kuoli Pälkäneellä 1741.	2b	VS			J	
1729									-	-	1	-
Lars Svahn	1688	Skå.	1711	YHo 35	Äämeen- koski	Räätäli. Vihitty Ruotsissa 1714. Jäi Suomeen. Useita salavuoteus (!)tuomioita Hämeessä huoruudesta huolimatta. Kuoli Hartolassa 1770.	2a	PR			J	
1730									-	1	-	-
Matts Dahlgren	1688	Upl.	1709	Evl 89	Janakkala	Karvari. Vihitty Janakkalassa 1724. Kuoli 1730.	2b	VS			KP	
1731									-	2	-	-
Olof Lustig	1697	Skå.	1718	AHo 15 AHo 7	Jämsä Padasjoki	Salavuoteustuomio Padasjoella 1726. Hukkui 1731.	2a				HP	
Sven Kullberg	1694	Sml.	1717	AHo 91	Hauho	Puoliso Hauholla jo 1729. Kuoli Hauholla 1731.	2b	PS			KP	
1732									1	-	4	4
Hans Ekman	1679	Söd.	1703	Evl 109 Evl 53	Vihiti Hausjärvi	Yksi vihitty puoliso Ruotsissa, joka syyllistyi huoruuteen, toinen vihitty puoliso Ruotsissa. Kaksinnaiminen Ruotsissa.	1a	PR PR				E

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Erik Tunman	1685	Upl.	1703	Evl 65	Vanaja		1b		R			
Jonas Lundgren	1686	Söd.	1717	Skn 108	Somero		1b					E
Anders Lang	1691	Hal.	1712	YHo 1C YHo 3C	Kärkölä Sysmä		1b					E
Jöns Möller	1700	Skå.	1716	YHo 85	Nastola	Puoliso Heinolassa jo 1737. Kuoli Nastolassa 1771.	2b	PS			J	
Petter Alfström	1699	Brgsl.	1720	YHo 112	Sysmä	Salavuoteustapaus Sysmässä 1730 tuomiona avioliitto. Torppari Sysmässä. Vuoden 1755 jälkeiset vaiheet tuntemattomia.	1b	(P)			J	
Håkan Nederberg	1697	Sml.	1720	AHo 102	Hauho	Vihitty Hauholla (?) jo 1724. Talollinen 1729-1765, lautamies 1737-1765, valtiopäivämies 1742-43 Hauholla. Kuoli Hauholla 1769.	2b	VS			J	
Anders Wram	1689	Skå.	1716	AHo 110 AHo 120	Pälkäne Sääksmäki	Puoliso Sääksmäellä. Eläke UHRR 1739. Kuoli Turussa 1762.	2b	PS			J	
Anders Siöwall	1697	Skå.	1719	AHo 47 AHo 2R	Pälkäne Sahalahti	Vihitty Sahalahdella 1723.	2a	VS				E
1733									-	-	1	-
Didrik Blomberg	1699	Upl.	1719	Evl 58	Vanaja	Vaskiseppä, perhe Suomessa, talollinen, jäi Suomeen. Eli Hirvensalmella vielä 1784.	2b	PS			J	
1734									-	-	-	1
Pehr Qverström	1698	Skå.	1716	YHo 44	Hämeenkoski		1a					E
1735									-	-	12	11
Germund Malmström	1695	Sml.	1718	Evl 32	Hattula	Puoliso Hattulassa jo 1724. Toimi eron jälkeen paimena. Kuolintieto puuttuu.	2b	PS			J	

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Olof Ernberg	1683	Upl.	1703	Ev1 62 Ev1 50	Vanaja Vanaja		1a					E
Johan Berg	1689	Upl.	1714	Ev1 52	Vanaja	Vihitty Vanajassa 1735.	2a	VS				E
Anders Bryngelsson	1695	Vgtl.	1714	Ev1 63	Vanaja	Puoliso Ruotsissa. Vaimo Suomeen. Häi- pyi omille teilleen jättäen vaimonsa Van- ajalle. Hulttio.	2a	PR				E
Brädde Malmberg	1694	Sml.	1716	Ev1 87	Janakkala		1b					E
Pehr Lund	1692	Hal.	1712	Ev1 97	Loppi		1b					E
Ingemar Wallström	1687	Skå.	1718	Ev1 103	Vihti	Vihitty Vihdissä 1723. Kuoli Vihdissä 1768.	2b	VS			J	
Pehr Strömberg	1701	Hal.	1721	Ev1 111	Vihti	Salavuoteustuomio Vihdissä 1723. Puoli- so 1. Vihdissä, puoliso 2. Vihdissä jo 1742. Torppari Vihdissä. Salavuoteustuomio 1723. Kuoli Vihdissä 1782.	2b	VS VS			J	
Thomas Ring	1696	Östg.	1710	Ev1 120	Vihti		1b					E
Israel Tunman	1692	Söd.	1717	Skm 61	Akaa	Vihitty Urjalassa 1723. Talollinen Akaas- sa. Kuoli Akaassa 1760.	2b	VS			J	
Mårten Siömarck	1695	Skå.	1718	Skm 41 Skm 72	Akaa Kalvola	Vihitty 1. Akaassa 1724, vihitty 2. Korp- poossa 1745. Muutti Korppooseen. Kuoli Nauvossa 1767.	2a	VS VS			J	
Stefan Czernovski	1695	Schl.	1721	Skm 9 Skm 105	Sääksmäki Somero	Puolalainen. Puoliso Sääksmäellä jo 1724, vihitty 2. Kalvolassa 1759. Eläke IJR 1736, sitt. aliupseerin kaksinkertainen eläke UHRR 1753. Kuoli Kalvolassa 1771.	2b	PS VS			J	
Petter Morberg	1692	Östg.	1710	YHo 5	Iitti	Vihitty Iitissä 1722. Kuoli Iitissä 1741.	2a	VS			J	
Nils Frisk	1693	Östg.	1716	YHo 24	Orimattila	Vihitty Orimattilassa 1723.	2a	VS				E

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Carl Wallberg	1690	Östg.	1710	YHo 52	Hollola	Vihitty Hollolassa (?).	1b	VS				E
Mårten From	1686	Östg.	1706	YHo 53	Hollola	Vihitty Ruotsissa 1713. Huoruustapauksia Hollolassa 1734 ja 1736. Avopuoliso, vihitty sittemmin Nastolassa 1740. Mylläri Nastolassa. Kuoli Nastolassa 1745.	2a	PR VS			J	
Jonas Skrengberg	1682	Östg.	1702	YHo 71	Hollola	Puoliso Hollolassa. Eläke UHRR 1737. Kuoli Hollolassa 1747.	2a	PS			J	
Lars Nordström	1690	Östg.	1709	YHo 77	Asikkala	Puoliso Asikkalassa jo 1723. Eläke 1740. Haud. Asikkalassa 1742.	2b	PS			J	
Pehr Ahlsberg	1693	Sml.	1715	AHo 10	Padasjoki	Puoliso Padasjoella jo 1731. Vuoden 1741 jälkeiset vaiheet tuntemattomia.	2a	PS				E
Jonas Rijman	1689	Sml.	1706	AHo 22 AHo 113	Jämsä Tyrväntö	Puoliso Ruotsissa. Huoruustapaus Jämsässä 1723 tuomiona vapautus 1724. Huoruustuomio Jämsässä 1728.	2b	PR				E
Petter Lundström	1696	Skå.	1720	Evl 107 AHo 57	Vihiti Luopioinen	Vihitty Luopioisissa (?). Kuoli Salossa Uudellamaalla 1743	2a	VS			J	
Abraham Berg	1697	Upl.	1718	Skm 98 AHo 80	Tammela Lammi		1a					E
Wilhelm Lundberg	1693	Skå.	1718	AHo 97	Hauho	Vihitty Ruotsissa 1721. Muutti Lempäälään. Vihitty Lempäälässä 1739. Säterius-thollin renki. Haud. Lempäälässä 1762.	2a	PR VS			J	
1737									-	-	2	-
Anders Österberg	1699	Skå.	1719	Evl 64	Vanaja	Puoliso Vanajalla jo 1723. Talollinen Vanajalla. Kuoli Vanajalla 1785.	2b	PS			J	
Olof Bärre	1691	Östg.	1710	YHo 20	Nastola	Puoliso Nastolassa. Torppari Nastolassa. Eläke UHRR 1761. Kuoli Nastolassa 1767.	2a	PS			J	

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
1738											1	-
Gustaf Edberg	1696	Värm.	1717	Evl 93 Evl 91	Nurmijärvi Loppi	Puoliso Lopella. Jäi Suomeen. Kuoli Lopella 1742 (?).	2a	PS			J	
1740											1	-
Tuve Sandberg	1695	Skå.	1719	Por Evl 110	Vihhti	Puoliso Vihdissä. Kuoli Karkkilassa 1744.	2a	PS			J	
1741											3	1
Erik Wijkman	1686	Nor.	1717	Evl 67 Evl 47	Vanaja Vanaja	Puoliso Vanajalla. Kuoli Tyrvännössä 1752.	2a	PS			J	
Olof Ernberg	1692	Upl.	1715	YHo 107	Hartola		1a					E
Nils Springman	1701	Sml.	1721	AHo 13	Padasjoki	Ratsumiehen poika. Vihitty Padasjoella jo 1727. Puoliso rusthollarin tytär. Torppari ja lampuoti Padasjoella. Kuoli Jämsässä 1790.	2b	VS			J	
Sven Yttman	1695	Sml.	1715	AHo 85	Hauho	Puoliso Hauholla jo 1727. Kuoli Hauholla 1743.	2b	PS			J	
1742									1	8	1	-
Karl Berg	1687	Sth.	1707	Evl 29 Evl 12	Tyrvöntö Hattula	Puoliso Ruotsissa. Huoruustuomio Hattulassa 1729. Vihitty Hattulassa 1734. Kuoli. Hattulassa 1742.	2b	PR VS		KP		
Håkan Warg	1699	Skå.	1720	Evl 61 Evl 58	Vanaja Janakkala	Vihitty Janakkalassa 1724. Kaatui partiomatkalla Elimäellä 1742.	2a	VS		KP		
Nils Förberg	1695	Skå.	1716	Evl 121	Vihhti	Vihitty Vihdissä 1724. Kaatui partiomatkalla Elimäellä 1742.	2b	VS		KP		
Olof Helsing	1684	Östg.	1702	YHo 84 Piiskuri	Asikkala Hausjärvi	Puoliso Asikkalassa jo 1724. Siirtyi 1728 Everstiluutnantin komppanian piiskuriksi. Kuoli ilmeisesti 1742.	2b	PS		KP		

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Pehr Frjijberg	1696	Hal.	1717	Skm 58	Kalvola	Köydenpunoja. Puoliso Kalvolassa jo 1727. Sotilasvirkatalon lampuotti Kalvolassa. Kuoli Kalvolassa 1748.	2b	PS			J	
Jonas Nyberg	1701	Söd.	1719	Skm 106	Somero	Vihitty Tammelassa 1722. Puoliso väapeelin tytär. Kaatui partiomatkalla 1742.	2b	VS		KP		
Niils Wimmerberg	1695	Sml.	1716	AHo 117 Skm rl	Sääksmäki Sääksmäki	Vihitty Pälkäneellä 1735. Talollinen Sääksmäellä. Eläke UHRR 1755. Palasi Ruotsiin, k. Gottlannissa 1762.	2a	VS	R			
Anders Lång	1695	Hal.	1712	YHo 33	Kärkölä	Kuoli Kärkölässä 1742.	1b			KP		
Börje Strömbohm	1685	Östg.	1707	YHo 42 YHo 41	Hollola Hollola	Vihitty Orimattilassa 1723. Kuoli 1742.	2a	VS		KP		
Niils Strömberg	1698	Skå.	1716	AHo 86	Hauho	Puoliso Hauholla jo 1727. Kuoli Hauholla 1742.	2b	PS		KP		
1743									-	1	3	-
Matts Edsberg	1683	Upl.	1703	Evl 82	Janakkala	Vihitty Janakkalassa 1725. Torppari Janakkalassa sitt. lampuotti Hausjärvellä. Eläke (?) UHRR. Haud. Hausjärvellä 1747.	2b	VS			J	
Niils Ljöfberg	1698	Skå.	1719	Skm 49	Urjala	Vihitty Urjalassa 1726. Muuti Punkalaitioon. Kuoli Jokioisissa 1766.	2b	VS			J	
Daniel Åkerman	1696	Östg.	1719	Skm 76	Kalvola	Puoliso 1. Kalvolassa, vihitty 2. Akaassa 1736. Eläke UHRR 1758. Torppari Kalvolassa. Kuoli Kalvolassa 1772.	2b	PS VS			J	
Olof Winberg	1697	Sml.	1716	AHo 121	Sääksmäki	Puoliso Sääksmäellä jo 1726. Kuoli Sääksmäellä 1743.	2b	PS		KP		

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
1744									-	3	-	-
Carl Jonas Abbour	1695	Sml.	1712	Evl 2C	Hattula	Laivastokapteenin poika. Vihitty Hämeessä jo 1724. Puoliso kappalaisentytär. Kuoli ilm. Ruotsissa komennuksella ollessaan. Perhe jäi Suomeen.	2b	VS		KP		
Petter Elgström	1699	Skå.	1718	Evl 37	Hattula	Puoliso 1. Hattulassa, puoliso 2. Hattulassa, vihitty 3. Hattulassa 1736. Kuoli ilm. komennuksella Ruotsissa 1744.	2b	PS VS		KP		
Anton Letzel	1693	Els.	1721	Evl 124	Vihiti	Ranskalainen. Puoliso Vihdissä. Kuoli ilm. Ruotsissa komennuksella ollessaan.	2a	PS		KP		
1746									-	-	-	1
Jonas Lustig	1699	Skå.	1719	Skm 74 Skm 80	Hattula Kalvola	Puoliso Kalvolassa. Kiisti salavuoteussyytteen 1724. Ruotu vakantti sitten vuoden 1746. Myöhemmät vaiheet osittain epäselvät.	2b	PS				E
1747									-	1	7	-
Lars Ödzberg	1694	Skå.	1713	Evl 98	Loppi	Tausta osittain tuntematon. Vihitty 1. Lopella (?), vihitty 2. Lopella 1747. Eläke UHRR 1749. Kuoli Lopella 1756.	2b	VS VS			J	
Bengt Westerberg	1693	Vgtl.	1712	Evl 113 Evl 108	Vihiti Vihiti	Puoliso 1. Vihdissä jo 1725, vihitty 2. Vihdissä 1744. Eläke UHRR 1749. Kuoli Vihdissä 1772.	2b	PS VS			J	
Anders Nordman	1700	Värm.	1719	Skm 78	Kalvola	Puoliso Kalvolassa. Kuoli 1747.	2a	PS		KP		
Sven Högberg	1692	Sml.	1715	YHo 6	Iitti	Vihitty Iitissä 1723. Eläke UHRR 1749. Kuoli Iitissä 1760.	2b	VS			J	

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Sven Rytting	1682	Östg.	1702	YHo 93	Sysmä	Puoliso Ruotsissa. Huoruustuomio Sysmässä 1725. Eläke UHRR 1749. Kuoli Sysmässä 1749 (?).	2b	PR			J	
Jonas Hake	1694	Vgtl.	1715	YHo 102 YHo 48	Hartola Hämeenkoski	Puoliso 1. Hämeenkoskella, vihitty 2. Hollolassa. Eläke UHRR 1749. Kuoli Hollolassa 1778.	2a	PS VS			J	
Daniel Ringfeldt	1695	Sml.	1717	AHo 78	Lammi	Puoliso Lammilla. Eläke UHRR 1749. Kuoli Lammilla 1767.	2b	PS			J	
C. Johan Berg	1696	Östg.	1712	Skm 1C Skm 2C AHo maj	Akaa Akaa Lammi	Vihitty Kalvolassa jo 1724. Kartanonomistaja Kalvolassa. Aliupseerin eläke UHRR 1758. Haud. Kalvolassa 1777.	2b	VS			J	
1749									-	1	-	-
Anders Frisk	1697	Fin.	1718	AHo 3	Asikkala	Puoliso 1. Asikkalassa jo 1727, vihitty 2. Asikkalassa 1737. Kuoli 1749.	2b	PS VS		KP		
1750									-	-	7	-
Jöns Svanberg	1694	Sml.	1717	Evl 69	Vanaja	Kihlaus Ruotsissa. Salavuoteustuomio Vanajalla 1726. Vihitty (?) Vanajalla n. 1727. Eläke UHRR 1758. Toimi eron jälkeen paimenena. Kuoli Vanajalla 1761.	2b	KR VS			J	
Anders Öfverberg	1701	Skå.	1718	Skm 85	Urjala	Vihitty Urjalassa 1723. Eläke UHRR 1753. Kuoli Urjalassa 1763.	2b	VS			J	
Sven Österskoug	1694	Sml.	1715	Skm 40 Skm 107	Akaa Somero	Puoliso Akaassa jo 1723. Eläke UHRR 1752. Kuoli Somerolla 1768.	2b	PS			J	
Jonas Almgren	1699	Skå.	1716	YHo 62	Hollola	Vihitty Nastolassa 1723. Eläke UHRR 1752. Kirkonköyhä. Kuoli Hollolassa 1773.	2b	VS			J	

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Olof Lustig	1691	Sml.	1711	YHo 78	Asikkala	Vihitty Asikkalassa 1727. Eläke UHRR 1752. Kuoli Asikkalassa 1765.	2b	VS			J	
Petter Fröberg	1695	Sml.	1717	AHo 119	Sääksmäki	Vihitty Sääksmäellä 1728. Eläke UHRR 1753. Kuoli Sääksmäellä 1759.	2b	VS			J	
Erik Dahlberg	1696	Sml.	1716	AHo 122	Sääksmäki	Puuseppä. Vihitty 1. Sääksmäellä 1730, vihitty 2. Pälkäneellä 1740. Eläke UHRR 1753. Kuoli Sääksmäellä 1762.	2b	VS VS			J	
1756									-	-	-	1
Sven Blomberg	1699	Sml.	1721	AHo 109	Pälkäne	Puoliso Pälkäneellä jo 1725. Vaimo jäi Pälkäneelle.	2b	PS				E
1758									-	-	4	-
Hans Holmström	1699	Hal.	1720	Evl 14	Hattula	Puoliso 1. Hattulassa jo 1723, puoliso 2. Hattulassa jo 1753. Kaksinkertainen eläke UHRR 1759. Kuoli Hattulassa 1763.	2b	PS PS			J	
Olof Ekelund	1699	Skå.	1719	YHo 7	Iitti	Vihitty Iitissä 1724. Kaksinkertainen eläke UHRR 1758. Kuoli Iitissä 1776.	2b	VS			J	
Hans Flinck	1697	Vgtl.	1716	YHo 115	Sysmä	Puoliso Ruotsissa. Vihitty Sysmässä. Talollinen ja lautamies Sysmässä. Kaksinkertainen eläke UHRR 1758. Kuoli Sysmässä 1771.	2b	PR VS			J	
Måns Molin	1699	Sml.	1718	AHo 79	Lamm	Puoliso Lammilla jo 1733. Eläke UHRR 1759. Kuoli Lammilla 1771.	2b	PS			J	

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
1759									-	1	-	-
Pehr Svalberg	1699	Söd.	1720	Skm 99 Skm 96 Skm 99	Tammela Tammela Tammela	Vihitty 1. Tammelassa 1722, vihitty 2. Tammelassa 1740. Kuoli Tammelassa 1759.	2b	VS VS		KP		
1762									-	-	4	-
Franz Estfeldt	1693	Vgtl.	1715	Evl 8	Hattula	Satulaseppä. Puoliso 1. Hattulassa jo 1726, vihitty 2. Hattulassa 1737. Kaksinkertainen eläke 1766. Kuoli Hattulassa 1775.	2b	PS VS			J	
Israel Ahlman	1700	Sml.	1719	Evl 30 Evl 35	Tyrvääntö Hattula	Vihitty Hämeenlinnassa 1723. Eläke UHRR 1762. Kuoli Hattulassa 1765.	2b	VS			J	
Jonas Liungqvist	1699	Hal.	1714	Evl 114 Evl 92	Hausjärvi Janakkala	Vihitty 1. Lohjalla 1722, vihitty 2. Vihdisissä 1725, vihitty 3. Lopella 1736. Kaksinkertainen eläke 1766. Kuoli Janakkalassa 1764.	2b	VS VS VS			J	
Zachris Elmberg/ Ellenberg	1700	Skå.	1721	AHo 27 Evl 59	Sahalahti Janakkala	Vihitty 1. Sahalahdella 1723, vihitty 2. Hauholla 1750, puoliso 3. Janakkalassa. Kaksinkertainen eläke UHRR 1766. Kuoli Janakkalassa 1768.	2b	VS VS VS			J	
						Yhteensä 269			R	KP	J	E
									118	35	62	54

Liite II Hämeen läänin jalkaväkirykmentin ruotsalaisvahvistus

Sarakesisällöt ja lyhenteet kuten liitteessä I.

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
1722									6	6	0	1
Nils Dunderfelt	1691	Vgtl.	1711	Hlki 27	Orimattila	Lomakarkuri. Värvätty Ruotsissa Henkiratsuväkirykmentin ratsumieheksi.	1a	PR	R			
Lars Hasselberg	1692	Vgtl.	1712	Hlki 29	Orimattila	Lomakarkuri.	1a	PR	R			
Lars Palm	1698	Vgtl.	1717	Hlki 48	Iitti	Kuoli 1722.	1a			KP		
Nils Fagerberg	1692	Vgtl.	1713	Hlki 127	Artjärvi	Vihitty Ruotsissa 1718. Lomakarkuri.	1a	PR	R			
Petter Floberg	1692	Vstm.	1716	Evl 74	Hauho		1a					E
Matts Wallsten	1687	Rosl.	1717	Maj 31	Kärkölä	Hiilenpolttaja Hargin ruukilla. Lomakarkuri.	1a		R			
Johan Norman	1699	Vstm.	1714	Maj 104	Lammi	Vihitty Ruotsissa 1715. Lomakarkuri.	1a	PR	R			
Nils Sundberg	1697	Söd.	1714	Maj 112	Lammi	Salavuoteus Lammilla kihlattunsa kanssa. Kuoli Lammilla 1722.	2a			KP		
Elias Broxman	1692	Stk.	1713	Asi 16	Asikkala	Kuoli Asikkalassa 1722.	1b			KP		
Petter Elg	1698	Söd.	1717	Skm 63	Hattula	Hukkui 1722.	1a			HP		
Petter Fyrberg	1690	Östg.	1712	Skm 85	Kalvola	Hukkui 1722.	1a	PR		HP		

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Lars Myrman	1696	Rosl.	1718	Skm 101	Hattula	Hiilenpolttaja Hargin ruukilla. Puoliso Ruotsissa. Lomakarkuri.	1a	PR	R			
Petter Muhrberg	1696	När.	1716	Rlm 50	Viitasaari	Hukkui 1722.	1a			HP		
1723						K O, R 10, S 0, ET 4			10	-	-	4
Lars Röding	1696	Östg.	1717	Evl 15	Tuulos	Talollinen. Vihitty Ruotsissa 1717. Lomakarkuri.	1a	PR	R			
Christopher Forsman	1696	Vgtl.	1716	Evl 82	Hauho	Vihitty Hauholla 1727. Palasi vaimoineen Ruotsiin.	1b	VS	R			
Petter Åhlbom	1695	Östg.	1716	Maj 17	Hausjärvi		1a	PR	R			
Nils Wallström	1684	Östg.	1711	Maj 60	Hollola	Vihitty Ruotsissa 1716.	1a	PR	R			
Olof Lindberg	1677	-	1712	Maj 113	Lammi	Taustatiedot osittain puutteelliset.	1a	PR	R			
Anders Bratell	1690	Värm.	1720	Skm 1	Akaa	Talo Länsigötanmaalla.	1a	PR	R			
Johan Giöthfelt	1690	När.	1712	Skm 61	Hattula	Vihitty Ruotsissa 1716. Huoruustuomio Hattulassa 1724.	2a	PR	R			
Olof Biörckman	1696	Söd.	1716	Skm 80	Hattula		1a					E
Nils Holmström	1693	Östg.	1718	Skm 110	Vanaaja	Naimaton.	1a					E
Sven Zederberg	1697	Östg.	1718	Skm 114	Vanaaja		1a		R			
Olof Ramberg	1688	Söd.	1717	Skm 123	Vanaaja	Naimaton.	1a					E

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Lars Karlström	1686	Östg.	1712	Smä 72	Hartola	Räätäli.	1a	PR				E
Petter Siöberg	1693	Stk.	1714	Smä 74	Hartola	Huoruusyyte Hartolassa 1723.	2a	PR	R			
Petter Forsman	1697	Värm.	1718	Rlim 124	Rautalampi	Vihitty Ruotsissa 1721.	1a	PR	R			
1724									26	2	-	2
Staffan Moberg	1695	Rosl.	1712	Hlki 107	Artjärvi	Talollinen. Pestautui Ruotsiin palat- tuaan laivamieheksi (?).	1a	PR	R			
Ingewall Wallwetter	1688	Östg.	1717	Evl 12	Tuulos	Talollinen.	1a	PR	R			
Matts Lindberg	1692	Uppl.	1717	Maj 13	Hausjärvi	Kuoli, haud. Hausjärvellä 1724.	1b			KP		
Anders Österberg	1699	Dahlk.	1718	Maj 39	Hollola	Talollinen.	1a		R			
Johan Högfors	1682	Vstm.	1717	Maj 71	Hollola	Talollinen Västervählässä.	1a		R			
Erik Lagerlöf	1693	Stk.	1714	Maj 102	Lammi	Ruotsiin jäänyt puoliso syyllistyi huo- ruuteen miehensä poissaollessa.	1a	PR		KP		
Bengt Lindberg	1695	Östg.	1711	Maj 106	Lammi	Pestautui sijoitusruotunsa varsinaiseksi sotamieheksi. Karkasi Ruotsiin 1724.	1a	PR	R			
Henrik Fyrman	1694	Östg.	1710	Maj 115	Lammi	Räätäli. Lomalle Ruotsiin 1722 ja jäi sin- ne.	1a	PR	R			
Jonas Mörn	1690	Östg.	1711	Asi 12	Asikkala	Puuseppä.	1a	PR	R			
Johan Rundgren	1692	När.	1711	Asi 31	Asikkala		1b		R			
Anders Lund	1690	Östg.	1711	Asi 47	Asikkala	Vihitty Ruotsissa 1714.	1a	PR	R			

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Hans Norberg	1681	När.	1712	Asi 55	Hollola		1a		R			
Lars Spång	1690	När.	1711	Asi 78	Hollola	Talollinen.	1a		R			
Matts Sundman	1698	Värm.	1718	Asi 81	Hollola	Talollinen.	1a		R			
Olof Hjort	1695	Östg.	1710	Skm 8	Akaa	Perintötaalo Hjortedissa. Naimissaolo-tieto vuodelta 1728.	1b	(P)	R			
Erik Menlös	1690	Söd.	1716	Skm 56	Tyrväntö	Naimissaolotieto vuodelta 1728.	1a	(P)	R			
Nils Flinck	1689	Skåne	1711	Skm 75	Hattula	Palasi Ruotsiin ennen vuotta 1726. Sa-lavuoteus-/huoruussyyte Hattulassa 1726.	2a	PR	R			
Petter Strengman	1698	Söd.	1717	Skm 87	Kalvola		1a					E
Jonas Liungberg	1681	Östg.	1717	Skm 126	Janakkala	Perintötalollisen poika Ekebyn Liung-bystä.	1a	PR	R			
Salomon Loberg	1696	Söd.	1718	Jsä 14 Jsä 59	Padasjoki Längelmäki	Kruununtalollinen. Puoliso Hämeessä jo 1723.	1b	PS	R			
Johan Pihl	1678	När.	1717	Jsä 78	Jämsä		1a					E
Bengt Grefberg	1690	Vgtl.	1710	Smä 27	Jyväskylä	Talo Götundassa. Vihitty Ruotsissa 1715.	1a	PR	R			
Petter Wijberg	1690	Uppl.	1714	Smä 34 Smä 35	Korpilahti Korpilahti	Huoruustapaus Korpilahdella.	2a	PR	R			
Anders Alimberg	1698	Vgtl.	1716	Smä 47	Sysmä	Talollinen.	1a		R			
Olof Sohlman	1690	Vstm.	1711	Smä 56	Hartola	Huoruustuomio Hartolassa.	2a	PR	R			
Petter Mörck	1688	Söd.	1716	Smä 87	Sysmä		1a		R			

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Jöns Leijon	1682	Östg.	1711	Smä 50 Smä 90	Hartola Hartola	Talollinen. Huoruusyyte Hartolassa.	2a	PR	R			
Ivar Bergman	1678	Dahlk.	1717	Smä 121	Heinola		1a		R			
Ingmar Forsberg	1694	Östg.	1712	Rlm 112	Rautalampi	Isällä talo Herbergassa. Huoruustuomio Rautalammilla.	1b	PR	R			
Bengt Krönfelt	1697	Värm.	1716	Rlm 123	Rautalampi	Äidillä talo Vismundissa.	1a		R			
1725									18	2	1	1
Petter Biörckman	1699	Östg.	1718	Hki 86	Iitti	Sokea vaimo ja lapset Tukholmassa. Savuoteustuomio Iitissä 1724.	2a	PR	R			
Johan Löstberg	1690	Vgtl.	1713	Hki 87	Iitti	Räätäli. Huoruustuomio Iitissä 1723.	2a	PR	R			
Nils Klingman	1697	Östg.	1717	Hki 106	Artjärvi		1a					E
Olof Wirman	1687	Östg.	1713	Hki 108	Artjärvi	Talollinen.	1a		R			
Jonas Elg	1700	Vgtl.	1716	Hki 117	Artjärvi	Puoliso Artjärvellä (?). Muutti aluksi Ruotsiin, mutta palasi takaisin Artjärvelle. Kuoli Artjärvellä 1758. Heikkopäinen.	1b	PS			J	
Jonas Sandberg	1698	Vgtl.	1717	Evl 6	Lammi	Rälssitalollinen.	1a	PR	R			
Johan Råberg	1686	Vstm.	1712	Evl 59	Hauho		1b	PR	R			
Hans Siöberg	1697	Uppl.	1717	Maj 14	Hausjärvi	Torpparin poika.	1b		R			
Petter Norman	1689	Vstm.	1717	Maj 78	Hämeenkoski	Palasi Ruotsiin vaimo ja lapset mukanaan.	1a	(P)	R			

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Klaes Krook	1692	Vgtl.	1714	Smä Asi 21	Asikkala	Suutari.	1b	PR	R			
Jacob Fahlberg	1694	Vstm.	1717	Asi 57	Hollola	Rässitalollinen isän kanssa. Vihitty Ruotsissa 1715. Huoruustuomio Hollo- lassa 1724.	1b	PR	R			
Israel Lindman	1683	Smäl.	1704	Smä 109 Asi 63	Mäntyharju Asikkala	Oli syyllistynyt Ruotsissa kaksinnai- seen.	1a	PR	R			
Nils Forsberg	1690	Söd.	1711	Skm 2	Akaa	Karkasi Ruotsiin.	1a	PR	R			
Erik Segersvärd	1689	Vstm.	1716	Skm 96	Kalvola	Vihitty Ruotsissa 1716. Eläke Ruotsissa VästR 1725.	1a	PR	R			
Påhl Säaf	1697	Fah. län	1718	Jsä 90 Jsä 1	Jämsä Sahalahti	Vihitty Ruotsissa 1715. Huoruustuomio Sahalahdella 1724.	2a	PR	R			
Lars Moberg	1688	Vgtl.	1711	Jsä 9	Padasjoki	Suutari.	2a	PR	R			
Carl Kijhl	1693	Värm.	1716	Jsä 49 Jsä 15	Kuhmoinen Padasjoki		1b		R			
Johan Frimodig	1694	Rosl.	1710	Jsä 70 Jsä 19	Keuruu Padasjoki	Vihitty Keuruulla tai Padasjoella. Palasi perheeseen Ruotsiin. Tarjottiin Kaartiin.	2a	VS	R			
Erik Hällman	1686	Uppl.	1711	Jsä 36	Kuhmoinen	Hukkui jäihin 1725.	2a			H		
Johan Blomfeldt	1696	När.	1720	Smä 122	Mäntyharju		1a		R			
Sven Holmstedt	1698	Vgtl.	1717	Smä 126	Mäntyharju	Puoliso Mäntyharjulla jo 1724.	1b	PS	R			
Olof Östblad	1680	Rosl.	1720	Rlm 2	Jämsä/Petäjä- vesi	Puoliso Petäjävedellä. Kuoli haud. Jäm- sässä 1726.	2a	PS				KP

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
1726									28	2	-	5
Johan Hedberg	1699	Värm.	1717	Hlki 12	Orimattila	Kuoli 1726.	1b			KP		
Adam Ekelund	1684	Vgtl.	1713	Hlki 22	Orimattila	Puoliso Ruotsissa.	1a	PR				E
Måns Ström	1696	Vgtl.	1718	Hlki 94	Iitti		1a		R			
Lars Grundell	1695	Vgtl.	1716	Hlki 115	Artjärvi	Puoliso Ruotsissa jo 1720.	1b	PR	R			
Anders Undin	1698	Vgtl.	1716	Hlki 116	Artjärvi	Kuoli 1726.	1b			KP		
Petter Forsman	1697	Värm.	1716	Evl 79	Hauho	Vihitty Ruotsissa 1721. Palasi perheensä luo Hörstadiin (Örebro l.).	1a	PR	R			
Erik Fahlberg	1693	Värm.	1716	Evl 103	Pälkäne		1a	PR	R			
Anders Barcknär	1686	När.	1716	Evl 107	Pälkäne	Eläkkeenanoja.	1b	PR	R			
Lars Forsteen	1696	Värm.	1716	Evl 113	Pälkäne	Vihitty Ruotsissa 1721. Kräcklingen (Närke) väliaikainen suntio.	2a	PR	R			
Petter Öfverberg	1690	När.	1712	Evl 114	Pälkäne	Ollut vankeudessa Tanskassa.	1b		R			
Johan Tingvall	1692	Östg.	1711	Maj 7	Janakkala	Vihitty Ruotsissa 1717.	1a	PR	R			
Petter Bergman	1695	Östg.	1711	Maj 22	Hausjärvi	Rusthollari. Vihitty Hausjärvellä 1727. Vaimo jäi Suomeen. (2a)	2a	VS	R			
Johan Embrick	1692	Östg.	1712	Maj 37	Kärkölä		1a		R			
Petter Järnberg	1680	Vstm.	1716	Maj 45	Hollola		1a		R			

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Nils Brask	1680	Vstm.	1711	Maj 50	Hollola	Sotamiehen poika. Kirjoitustaitoinen. Vihitty Ruotsissa 1712. Palasi kotipiitäjänsä Odensvihiin, sitt. torppari Munktorpissa, jossa kuoli 1762.	1a	PR	R			
Lars Broman	1692	Östg.	1712	Asi 10	Asikkala		1a	PR	R			
Lars Wessman	1690	När.	1711	Smä 57 Asi 68 Asi 11	Symä Asikkala Asikkala	Puoliso Sysmässä (?) jo 1723. Puoliso säätyläinen.	2a	PS				E
Korpraali 1723												
Anders Forsman	1693	Dahlk.	1718	Asi 19	Asikkala	Vihitty 1. Asikkalassa 1722, vihitty 2. Asikkalassa 1724.	2a	VS VS				E
Lars Lijberg	1698	Söd.	1716	Asi 34	Asikkala	Vihitty Asikkalassa 1725.	2a	VS	R			
Anders Fogel	1696	Östg.	1711	Asi 45	Asikkala		1b	PR	R			
Nils Lundberg	1694	Östg.	1712	Asi 119 Asi 48	Hollola Asikkala		1a	PR	R			
Lars Humbla	1690	Östg.	1713	Smä 60 Asi 49	Symä Hollola	Vihitty Ruotsissa 1713.	2a	PR	R			
Lars Ifjerpe	1697	Vgtl.	1716	Smä 84 Asi 85 Asi 70	Symä Hollola Asikkala	Lapsi Asikkalassa 1725.	1b		R			
Petter Fält	1696	Vgtl.	1716	Asi 74	Hollola		1a		R			
C. Lars Blom	1696	Östg.	1713	Asi 79	Hollola	Väkivalta.	1b					E
Arvid Nordström	1693	Norja Värm.	1720	Skm 4	Akaa	Naimissaolotieto vuodelta 1728.	1a	(P)	R			

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Anders Hiulström	1694	Söd. Värm.	1716	Skm 53	Tyrvåntö	Naimissaolotieto vuodelta 1728.	1a	(P)	R			
Erik Kling	1690	När.	1712	Skm 57	Tyrvåntö	Vihitty Ruotsissa 1715.	1a	PR				E
Petter Mörlling	1690	Östg.	1712	Skm 103	Hattula	Naimissaolotieto vuodelta 1728.	2a	(P)	R			
Erik Enstedt Korpraali 1722	1690	Söd.	1711	Jsä 74 Jsä 11	Keuruu Padasjoki	Talollinen. Ruotsiin jäänyt puoliso syyllistyi huoruuteen miehensä poissaollessa. Avioerohanke 1725.	2a	PR	R			
Jöns Asp	1700	Östg.	1716	Jsä 69 Jsä 111	Längelmäki Korpilahti	Kaatumatautinen.	1a		R			
Anders Raam	1688	Söd.	1716	Smä 65	Sysmä		1a		R			
Bengt Rosenhjelms	1695	Östg.	1711	Smä 77	Sysmä	Talollinen. Vihitty Sysmässä. Puoliso lukkarin tytär. Hovioikeuden tuomio väkivaltaisuudesta. Palasi puolisoineen Ruotsiin. Pestautui Henkikaartiin 1732, josta ero 1744. Eläke. Kuoli Tukholmassa 1744.	2a	VS	R			
Erik Löth	1693	Söd.	1711	Smä 79	Hartola	Vanhemmilla talo Kilassa. Puoliso Hartolassa.	2a	VS	R			
Anders Lundgren	1694	Vgtl.	1718	Smä 127	Heinola	Rälssitalollisen poika.	1a		R			
1727									4	1	1	2
Måns Liungman	1692	Östg.	1715	Hki 46	Iitti		1a		R			
Johan Fyhrman	1690	Östg.	1712	Hki 89	Iitti	Vihitty Iitissä 1724. Kuoli 1727.	2a	VS			KP	

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Lars Meijer	1698	Värm.	1718	Ev1 86	Hauho	Puuseppä. Vihitty Hauholla. Puoliso talollisen tytär. Talollinen Hauholla. Kuoli Hauholla 1760.	2b	VS			J	
Anders Ehrenström	1697	Falun	1718	Skm 47	Sääksmäki	Talollisen poika.	1a	PR	R			
Klaes Kalman	1686	Uppl.	1716	Skm 88 Skm 86	Kalvola Kalvola	Puoliso 1. Ruotsissa. Leskeytyi 1723, vihitty 2. Hämeessä. Salavuoteus Kalvolassa. Ei tuomiota. Palasi Ruotsiin ilman vaimoa.	2a	PR VS				E
Petter Norling	1701	Norr-tälje	1720	Skm 108	Renko	Puoliso Rengossa. Karkasi Ruotsiin (?).	1a	PS	R			
Johan Östberg	1696	Söd.	1717	Smä 75	Sysmä		1a					E
Elias Tengman	1692	Östg.	1711	Rlm 122	Rautalampi	Vihitty Rautalammilla 1723. Palasi perheeseen Ruotsiin.	2a	VS	R			
1728									4	1	5	13
Erik Högberg	1691	Dahlk.	1716	Hki 44	Iitti	Talollinen. Naimissaolotieto vuodelta 1728.	1a	(P)				E
Bengt Wågström	1694	Uppl.	1710	Jsä 91 Hki 79	Jämsä Iitti	Talollinen. Vihitty Ruotsissa 1713.	1b	PR	R			
Olof Eckerman	1692	Östg.	1713	Ev1 120 Ev1 88	Sahalahti Hauho	Vihitty Sahalahdella 1723. Häipyi Ruotsiin 1730. Eliäke ÖstR 1731, sitt. HJR 1736.	2a	VS				E
Anders Fålkman	1694	När.	1717	Ev1 91	Hauho	Suutari. Naimissaolotieto vuodelta 1728.	1b	(P)	R			
Jonas Ramsten	1698	När.	1718	Ev1 98	Pälkäne	Vihitty Pälkäneellä 1722.	2a	VS				E

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Lars Holm	1695	Värm.	1717	Evl 112	Pälkäne		1b					E
Olof Hedman	1688	Vstm.	1716	Evl 116	Pälkäne		1a					E
Erik Humbelberg	1697	Vstm.	1716	Maj 34	Kärkölä	Naimissaolotieto vuodelta 1728.	1a	(P)				E
Anders Backberg	1696	Vstm.	1717	Maj 35	Kärkölä	Naimissaolotieto vuodelta 1728.	1a	(P)				E
C. Lars Swedlander	1693	Gäst.	1716	Maj 33 Maj 55	Kärkölä Hollola	Naimissaolotieto vuodelta 1728. Kuoli Hollolassa 1756.	1b	(P)			J	
Nils Storbom	1697	När.	1716	Maj 62	Hollola	Puoliso Ruotsissa.	1a	PR				E
Anders Lingren	1689	När.	1712	Asi 5	Heinola		1b					E
Matts Nyberg	1691	Dahlk. Vstm.	1717	Asi 106	Nastola	Huoruustapaus Nastolassa 1725. Ruoutuisännän tappo. Teloitettiin 1728.	2a	PR		KP		
Olof Lendberg	1692	Söd.	1717	Jsä 100 Jsä 3	Jämsä Padasjoki	Puoliso mukana Suomessa. Jäi lomalle päästyään Ruotsiin.	1b	PR	R			
Anders Tälqvist	1695	Söd.	1718	Jsä 47	Kuhmoinen	Naimissaolotieto vuodelta 1727.	1a	(P)				E
Jonas Werling	1699	Östg.	1715	Jsä 56	Längelmäki	Vihitty 1723 Längelmäellä. Kuuro. Eläke HJR 1729. Muutti Akaaseen n. 1750. Kuoli Akaassa 1758.	2b	V5			J	
Matts Åman	1698	Uppl.	1716	Jsä 84 Jsä 72	Jämsä Keuruu	Räätäli. Vihitty 1722 Jämsässä. Talolinen Keuruulla, sitt. räätäli Jämsässä. Sakot laittoman paloviinan valmistuksesta 1759. Kuoli Jämsässä 1762.	2b	V5			J	
Petter Kihlberg	1697	När.	1718	Jsä 77	Jämsä	Vihitty 1717 Ruotsissa. Kaksi huoruutuomioita Jämsässä 1728 ja 1730.	2a	PR	R			

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Jöns Holmberg	1700	Söd.	1718	Jsä 127 Jsä 119	Jämsä Korpilahdi	Vihitty Korpilahdella jo 1727, puoliso talollisentytär. Talollinen Urjalassa ja Jokioissa. Kuoli Jokioissa 1772.	2b	VS			J	
Christer Glansberg	1697	När.	1716	Jsä 87 Jsä 122	Jämsä Jämsä	Puoliso (?) Petäjavedellä. Salavuoteus- tapaus jämsässä 1724. Tuomio ei ole tiedossa.	2a	PS				E
Jonas Orman	1699	Vgtl.	1718	Smä 7	Laukaa	Puoliso 1. Laukaassa jo 1726, puoliso 2. Laukaassa jälkeen 1759. Reserviläinen. Kuoli Laukaassa 1771.	2b	PS PS			J	
Lars Boman	1693	Söd.	1716	Smä 66 Smä 10	Sysmä Laukaa	Kunnianloukkas- ja salavuoteusyyte Sysmässä.	2a	PR				E
Johan Wanberg	1690	Söd.	1715	Smä 101 Smä 120	Hartola Heinola		1a					E
1729									1	1	-	-
Erik Elg	1692	Gäst.	1710	Smä 14 Asi 96	Laukaa Nastola	Kupariseppä. Naimaton. Kuoli haud. Nastolassa 1729.	2a				KP	
Anders Wallengren	1697	Uppl.	1714	Rlm 120 Rlm 98	Rautalampi Rautalampi	Vihitty 1716 Ruotsissa. Huoruustapaus Rautalammilla 1725. Tuomio ei ole tie- dossa. Eliäke Ruotsissa UplR 1731.	2a	PR	R			
1730									3	2	5	8
Erik Ahlberg	1690	Uppl.	1717	Hki 74	Iitti	Suutari. Naimissaolotieto vuodelta 1728. Kuoli 1730.	1a	(P)			KP	
Anders Mellberg	1693	Vgtl.	1716	Hki 123	Arfjärvi	Naimissaolotieto vuodelta 1728.	1b	(P)				E
Nils Qvarnström	1695	När.	1716	Evl 77	Hauho	Naimissaolotieto vuodelta 1728.	1b	PS				E

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Olof Lustig	1696	När.	1718	Ev1 85	Hauho	Salavuoteustapaus Hauholla 1723. Ei tuomiota->avioon. Vihitty Hauholla ilm. 1725. Kuoli Hauholla 1763.	2a	VS			J	
Nils Åström	1692	Östg.	1716	Maj 29	Kärkölä	Naimissaolotieto vuodelta 1728.	1a	(P)				E
Johan Årre	1684	Vstm.	1716	Maj 30	Kärkölä	Naimissaolotieto vuodelta 1728.	1a	(P)				E
Sven Oxelgren	1691	Östg.	1712	Smä 38 Asi 16 Asi 26	Hartola Asikkala Asikkala	Puoliso Ruotsissa.	1b	PR				E
Anders Lijman	1697	Söd.	1716	Asi 32	Asikkala	Vihitty Asikkalassa 1727.	2a	VS				E
Nils Ehrendahl	1688	Söd.	1717	Asi 38	Asikkala	Torppari. Avioliit-tolupauksen alai-nen huoruus-tapaus kesäkärä-jilla 1724, lopullinen käsittely hovissa. Au-lapsi Asikkalassa.	2a	PR	R			
Petter Segerberg	1684	Vgtl.	1712	Smä 13 Asi 39	Laukaa Asikkala	Puuseppä. Vihitty Ruotsissa 1718. Huoruustuomio Asikkalassa 1724. Eläkeasia avoin vielä 1755. Kuoli Ruotsissa 1751.	2a	PR	R			
Petter Gröning	1695	Söd.		Smä 83 Asi 88	Sysmä Asikkala	Vihitty Orimattilassa 1725. Kuoli Ori-mattilassa 1747.	2a	VS			J	
Jonas Brådd	1695	Östg.	1712	Asi 113	Nastola	Räätäli. Eläke Ruotsissa UpJR 1755.	1b	PR	R			
Petter Bäck	1701	Söd.	1721	Skm 5	Akaa	Vihitty Akaassa 1723. Kuoli Akaassa 1731.	2a	VS		KP		
Erik Norberg	1688	Nora?	1717	Jsä 4 Skm 63	Padasjoki Hattula	Puoliso Hattulassa jo 1728.	2a	PS				E
Nils Lärcka	1697	Söd.	1716	Jsä 48 Jsä 5	Längelmäki Padasjoki	Puoliso Padasjoella.	2a	PS				E

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Anders Gillberg Korpraali 1722 Sotamies 1723	1694	Vstm.	1711	Isä 73 Isä 54 Isä 53 Isä 59	Keuruu Längelmäki Längelmäki Längelmäki	Puoliso 1. Längelmäellä jo 1722, vihitty 2. Eräjärvellä 1759. Kuoli Längelmäellä 1769.	2b	PS VS			J	
Olof Galberg	1693	Uppl.	1713	Isä 89	Jämsä	Salavuoteustapaus Jämsässä 1722. Vihit- ty Jämsässä 1724. Kuoli Jämsässä 1761.	2b	VS			J	
Nils Wittling	1696	När.	1717	Isä 123	Jämsä	Talollinen. Vihitty 1726 Jämsässä, vihit- ty 2. Jämsässä 1732, vihitty 3. Urjalassa 1761. 1. ja 2. puoliset talollisen tyttäriä. Talollinen Keuruulla 1733, sitt. itsellinen Petäjävedellä ja Jämsässä. Muutti 1750 torppariksi Urjalaan. Kuoli Urjalassa 1766.	2b	VS VS VS			J	
1731									-	-	4	8
Nils Schilling	1702	Vstm.	1717	Evl 22	Tuulos	Naimissaolotieto vuodelta 1728.	1a	(P)				E
Olof Söderberg	1696	Östg.	1716	Evl 36	Luopioinen	Vihitty (?) Hämeessä. Puoliso papin tytär. Kuoli Luopioisissa 1752. Kirkon- köyhä. (2a)	2a	VS			J	
Anders Öman	1692	Vstm.	1712	Evl 44	Luopioinen	Puoliso Ruotsissa.	1b	PR				E
Anders Ullbom	1696	Östg.	1716	Evl 108	Pälkäne	Naimissa 1728.	1a	(P)				E
Lars Strömvall	1694	Rosl./ Uppl.	1716	Maj 19	Hausjärvi		1b					E
Carl Houborg	1696	Söd.	1716	Maj 51	Hollola	Naimissaolotieto vuodelta 1728.	1a	(P)				E

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Bryngel Biörckman	1700	Vgtl.	1718	Maj 95	Lammi	Naimisissa.	1a	(P)				E
Matts Florin	1697	Värm.	1720	Maj 116	Lammi	Puoliso Lammilla. Muutti Ruotsiin, mutta palasi takaisin Lammille 1736, josta edelleen Uudellemaalle 1738.	1b	PS	(R) (S)			E
Erik Öberg	1690	Östg.	1712	Asi 37	Asikkala	Vihitty Asikkalassa 1727. Kuoli Asikkalassa 1751.	2b	VS			J	
Håkan Gierman	1688	Söd.	1718	Skm 48	Sääksmäki	Naimisissaolotieto vuodelta 1728.	1a	(P)				E
Sven Norberg	1688	Östg.	1712	Skm 81	Hattula	Puuseppä. Vihitty Ruotsissa 1717. Huoruustapaus Hattulassa. Avopuoliso Hattulassa. Kuoli Hattulassa 1733.	2a	PR			J	
Måns Oxelgren	1700	Östg.	1716	Jsä 45 Jsä 117 Jsä 4	Kuhmoinen Korpilahti Padasjoki	Vihitty 1. Ruotsissa 1717, leskeytyi 1722, puoliso 2. Padasjoella jo 1728 (?), vihitty 3. Padasjoella 1759. Torppari Padasjoella. Kuoli Padasjoella 1777.	2b	PR PS VS			J	
1732									-	2	-	1
Petter Holm	1693	Söd.	1714	Hki 96	Iitti	Naimaton. Kuoli 1732.	1a			KP		
Christopher Lindahl	1698	Vgtl.	1716	Evl 65	Hauho	Puoliso Hauholla. Kuoli 1732.	2b	PS		KP		
Erik Råberg	1685	Vstm.	1716	Evl 72	Hauho	Vihitty Ruotsissa 1712. Huoruustapaus Hauholla 1728. Tuomio salavuoteudesta.	2a	PR				E
1733									-	2	-	1
Olof Linder	1695	Vstm. När.	1714	Asi 6	Heinola	Vihitty Nastolassa 1723. Kuoli Nastolassa 1733.	2a	VS		KP		

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Sven Grönberg	1698	Värm.	1717	Jsä 21	Padasjoki	Vihitty 1. Ruotsissa 1720, vihitty 2. Padasjoella jo 1732. Huoruustapaus Padasjella 1723, käsiteltiin hovissa. Kuoli Padasjoella 1733.	2a	PR VS		KP		
Petter Biurberg 1734	1698	Värm.	1717	Jsä 23	Padasjoki	Naimisssaolotieto jo vuodelta 1727.	1b	(P)				E
Anders Winge	1694	Uppl.	1713	Hki 39	Orimattila	Tupakanikäriji. Puoliso Orimattilassa jo 1726.	2a	PS		1	3	4
Erik Lagerbeck	1697	Uppl.	1714	Hki 99	Iitti	Ryijynkutoja. Naimaton. Kuoli 1734.	1b			KP		
Erik Flink	1699	Vgtl.	1716	Hki 114	Artjärvi	Naimisssaolotieto vuosilta 1728 ja 1735. Heikkoapäinen. Helsingin hospitaaliin. Kuoli Artjärvellä 1763.	2a	(P)			J	
Jöns Skumpe	1690	Vgtl.	1715	Hki 126	Artjärvi	Puoliso Ruotsissa jo 1720. Puoliso Artjärvellä jo 1723. Kirkonköyhä. Kuolintieto puuttuu.	2a	PR PS			J	
Lars Åkerfelt	1690	När. Vstm.		Skm 77 Evl 92	Hattula Hauho	Huoruustapaus Hauholla, käsiteltiin hovissa.	2a	PR				E
Johan Bonde	1693	Östg.	1711	Maj 121	Lammi	Puoliso Lammilla. Avusti puusepäntöissä Petter Bergiä. Torppari ja osatalon viljelijä Lammilla. Kuoli Lammilla 1771. Kirkonköyhä.	2b	PS			J	
Petter Lillieberg	1692	Vstm.	1716	Asi 52	Hollola	Torppari Irtassa. Vihitty Bergissä (Vstm. I.) 1717.	1b	PR				E
Jöns Bergdahl	1682	Fahlun	1716	Skm 17	Akaa	Naimisssaolotieto vuodelta 1728.	1b	(P)				E

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
1735									4	-	10	8
Johan Sätterman	1693	Rosl.	1716	Hki 105 Hki 73	Artjärvi Iitti	Vihitty Itissä 1738. Kuoli Itissä 1754.	2a	VS			J	
C. Gabriel Kuhlberg	1698	Nyl.	1718	Hki 97	Iitti	Naimaton.	1a					E
Olof Söderman	1698	Söd.	1717	Evl 7	Lammi	Puuseppä. Vihitty Kumlassa (Örebro l.) 1720. Vaimo tuli Lammiin. Palasi perheineen Kumlaan 1736.	1b	PR	R			
Lars Nyckelman	1694	Östg.	1712	Evl 9	Lammi	Vihitty Ruotsissa 1715. Vaimo jäi Ruotsiin. Palasi Ruotsiin eronsa jälkeen. Huoruustuomio Lammiin vielä 1739.	2a	PR	R			
Mårten Grönberg	1690	Östg.	1710	Evl 10	Lammi		1b	PR	R			
Johan Nordholm	1696	Vstm.	1717	Evl 27	Luopioinen	Puoliso 1. Luopioisissa, vihitty 2. Luopioisissa 1747. Kuoli Luopioisissa 1763.	2b	PS VS			J	
Jacob Ramberg	1692	När.	1717	Evl 70	Hauho	Vihitty Hauholla. Rusthollin lampuotti Hauholla. Kuoli Hauholla 1761.	2b	VS			J	
Johan Barckman	1689	Söd.	1717	Maj 49	Hollola	Puoliso Hollolassa jo 1725. Lampuotti Kärkölässä. Kuoli Kärkölässä 1757.	2b	PS			J	
Anders Lundberg	1693	Östg.	1712	Maj 73 Maj 71	Hollola Hollola	Puoliso Ruotsissa. Kaksi huoruustapausta avoliitossa Hollolassa 1722 ja 1727, mahdollisesti kolmaskin 1725.	2a	PR AL				E
Jonas Frisk	1692	Vstm.	1716	Maj 81	Hämeenkoski	Naimissaolotieto vuosilta 1728 ja 1735.	1a	(P)				E
Erik Wåge	1700	Östg.	1711	Maj 94	Lammi	Palasi Ruotsiin 1740.	1b		R			

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Olof Brunqvist	1690	Värm.	1716	Maj 98	Lammi	Puoliso Lammilla jo 1728. Muutti eron jälkeen lampuodiksi ja torppariksi Hel-singin pitäjään.	2a	PS				E
Petter Berg	1694	Smäl.	1712	Maj 107	Lammi	Puuseppä. Puoliso Lammilla. Kuoli Lammilla 1757. (2a)	2a	PS			J	
Samuel Siöberg	1695	Vstm.	1717	Maj 110	Lammi	Puoliso Lammilla jo 1728. Muutti Ruot-siin 1740, mutta palasi Lammille 1741. Kuoli Lammilla 1760. Kirkonköyhä.	2a	PS	(R) S		J	
Lars Hällberg	1697	Vgtl.	1716	Asi 72	Hollola	Naimissaotieto vuosilta 1728 ja 1735.	1b	(P)				E
Nils Erenström	1697	Östg.	1712	Skm 7	Akaa	Vihitty 1. Akaassa 1728, vihitty 2. Akaassa 1737 talollisen tytär. Kuoli Akaassa 1744.	2b	VS VS			J	
Jonas Lundberg	1688	Östg.	1718	Skm 9	Akaa	Vihitty Akaassa 1730. Kuoli Akaassa 1753.	2a	VS			J	
Olof Ringbom	1687	Östg.	1711	Skm 35	Sääksmäki	Vihitty Sääksmäellä 1728. Eläke UJIR 1757. Kuoli Sääksmäellä 1759.	2b	VS			J	
Anders Högman	1699	Värm. Vgtl.	1718	Skm 38	Sääksmäki	Vihitty Sääksmäellä 1728. 1740-luvun jälkeiset vaiheet tuntemattomia.	2a	VS				E
Erik Bergström	1690	När.	1712	Skm 62	Hattula	Vihitty Ruotsissa 1719. Jäi Suomeen. Vaimo ja lapset jäivät Ruotsiin. Kuoli Hattulassa 1757.	1b	PR			J	
Håkan Askengren	1692	Östg.	1717	Skm 127 Skm 72	Janakkala Hattula	Puoliso Hattulassa.	1b	PS				E
Jonas Tijberg	1686	När.	1712	Skm 120	Vanaja	Suutari. Puoliso Ruotsissa.	1b	PR				E
1736									-	1	1	-
Anders Åman	1694	Gäst.	1717	Asi 24	Asikkala	Suutari. Vihitty Asikkalassa 1723. Kuoli Asikkalassa 1736.	2b	VS		KP		

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Jonas Berg	1690	Östg.	1711	Skm 21 Skm 46	Sääksmäki Sääksmäki	Puoliso Ruotsissa. Kaksinkertainen eläke HJR 1756. Lamputti Sääksmäellä. K. Sääksmäellä 1759.	2b	PR			J	
1737									-	-	-	1
Elias Landtman	1694	Vstm.	1711	Skm 43	Sääksmäki	Puoliso Ruotsissa. Huoruustuomio Sääksmäellä 1724.	2a	PR				E
1738									-	1	-	-
Klaes Åkerblom	1698	Östg.	1716	Hki 124	Artjärvi	Puoliso Artjärvellä jo 1722. Kuoli 1738.	2a	PS		KP		
1739									-	-	3	-
Petter Lund	1696	När.	1711	Evl 28	Luopioinen	Puoliso Luopioisissa jo 1729. Kuoli Luopioisissa 1774.	2b	PS			J	
Hindrik Gisselström	1697	Vstm.	1716	Evl 34	Luopioinen	Naimissaolotieto jo vuodelta 1728. Viuhitty 1. Luopioisissa 1737, vihitty 2. Luopioisissa 1755. Kuoli Luopioisissa 1765.	2a	(P) VS VS			J	
Arent Rotfelt	1685	Värm.	1716	Evl 115	Pälkäne	Vihitty Pälkaneellä 1728. Kuoli Pälkaneellä 1756.	2b	VS			J	
1740									-	3	2	1
Erik Lindberg	1688	Uppl.	1711	Hki 41	Orimattila	Puoliso Ruotsissa 1716, kuoli 1722. Vihitty Orimattilassa 1727. Kuoli 1740.	2a	PR VS		KP		
Anders Åkerman	1690	Rosl.	1712	Hki 101	Artjärvi	Vihitty Ruotsissa 1713. Useita salavou-teus- ja huuruustapauksia Artjärvellä. Mim. kuolemaantuomio Artjärvellä, mikä käsiteltiin sittemmin hovissa. Kuoli Artjärvellä 1758. Kirkonköyhä.	2b	PR			J	
Carl Stierna	1701	Dahlk.	1721	Asi 42	Asikkala	Vihitty Asikkalassa 1729. Kuoli.	2a	VS		KP		

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Petter Wallerstedt	1693	Östg.	1713	Asi 120	Hollola	Räättäli. Vihitty Ruotsissa 1716. Vaimon tuloista Suomeen ei ole tietoa. Kuoli 1740.	1b	PR		KP		
Anders Grevstedt	1680	När.	1712	Skm 52	Tyrväntö	Torppari. Vihitty Ruotsissa 1709. Kuolemaantuomio huoruudesta kihlattunsa kanssa, jatkokäsittely hovissa. Avopuoliso Tyrvännössä. Kuoli Tyrvännössä 1753.	2a	PR AL			J	
Petter Wikström	1692	Värm.	1716	Jsä 6	Padasjoki	Naimissaolotieto vuosilta 1728 ja 1735.	1b	(P)				E
1741									-	11	10	1
Erasmus Dahlbom	1696	Vgtl.	1717	Hki 81	Iitti	Vihitty Itissä 1724. Katosi 1741, Lappeenrannan taistelussa (?).	2b	VS		KP		
Jonas Falck	1696	Vgtl.	1716	Hki 121	Artjärvi	Puoliso Artjärvellä jo 1722. Katosi Lappeenrannan taistelussa.	2b	PS		KP		
Olof Knipe	1697	Vstm.	1718	Evl 71	Hauho	Puoliso 1. Hauholla, vihitty 2. Hauholla 1731. Kuoli Hauholla 1776. Kirkonköyhä.	2b	PS VS			J	
August Beckman	1696	Vstm.	1717	Maj 66	Hollola	Puoliso Hollolassa jo 1728. Kuoli 1741.	2b	PS		KP		
Petter Bäckman	1701	Smäl.	1721	Asi 20	Asikkala	Puoliso Ruotsissa. Vihitty Asikkalassa 1724. Kaatui Lappeenrannan taistelussa.	2a	PR VS		KP		
Lars Sundström	1695	Dahlk. Vstm.	1716	Asi 26 Asi 29	Asikkala Asikkala	Vihitty Asikkalassa 1728. Muutti eron jälkeen Nurmijärvelle. Kartanotorppari Kytäjällä.	2b	VS			J	

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
C. Didrik Garf	1697	Skåne	1717	Asi 54	Hollola	Salavuoteustuomio Hollolassa 1725. Naimissaolotieto vuosilta 1728 ja 1735. Huoruustuomio Hollolassa 1733. Katosi Lappeenrannan taistelussa.	1a	(P)		KP		
Johan Flinkenfeldt	1690	När. Bergsl.	1711	Asi 25 Asi 56	Asikkala Hollola	Seppä. Naimissaolotieto vuosilta 1728 ja 1735. Kaatui Lappeenrannan taistelussa.	2a	(P)		KP		
Nils Örnberg	1696	Vbn.	1716	Asi 89	Nastola	Puoliso Nastolassa jo 1724. Muutti eron jälkeen Nurmijärvelle. Kartanotorppari Kytäjällä. Kuoli Nurmijärvellä 1781. Kirkonkõyhä.	2b	PS			J	
Lars Reen	1694	Östg.	1712	Asi 90	Nastola	Suutari. Puoliso Nastolassa jo 1728. Muutti eron jälkeen Nurmijärvelle. Kartanotorppari Kytäjällä. Kuoli Nurmijärvellä 1762.	2b	PS			J	
Anders Forsberg	1692	Östg. Värm.	1712	Asi 92	Nastola	Puoliso Nastolassa. Kuoli Nastolassa 1747.	2a	PS			J	
Johan Wästbom	1690	När.	1712	Asi 98	Nastola	Naimissaolotieto vuosilta 1728 ja 1735. Vihitty Nastolassa 1745. Kuoli Nastolassa 1763.	2b	(P) VS			J	
Anders Wågberg	1698	När.	1716	Asi 99	Nastola	Puoliso Nastolassa jo 1723. Kuoli Nastolassa 1767.	2b	PS			J	
Daniel Bram	1698	Östg.	1712	Asi 112	Nastola	Vihitty 1. Nastolassa 1724, vihitty 2. Nastolassa 1745. Kuoli Nastolassa 1754.	2b	VS VS			J	
Erik Måssberg	1691	När. Östg.	1712	Asi 114	Nastola	Vihitty Ruotsissa 1714. Huoruustapaus Nastolassa n. 1724. Katosi Lappeenrannan taistelussa.	2a	PR		KP		

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Lars Asp	1698	Vstm.	1717	Asi 128	Orimattila	Suutari. Vihitty Orimattilassa 1722. Tuomio heinävarkaudesta 1734. Katosi Lappeenrannan taistelussa.	2a	VS		KP		
C. Petter Biurling	1698	Söd.	1718	Skm 118	Vanaaja	Puuseppä. Puoliso 1. Vanajalla jo 1727, vihitty 2. Vanajalla 1734. Talollinen Vanajalla 1742-43. Muutti sitt. Hattulaan. Kuoli Hattulassa 1757.	2b	PS VS			J	
Johan Berg	1695	Vstm.	1712	Jsä 64 Jsä 16	Längelmäki Padasjoki	Puoliso Ruotsissa 1713. Huoruustapaus 1732, tuomiona 1734 salavuoteus. Huoruustuomio 1737. Avopuoliso Padasjoella. Katosi Lappeenrannan taistelussa.	2a	PR AL		KP		
Lars Söderberg Varakorporaali	1695	Vstm.	1717	Jsä 20	Padasjoki	Vihitty Hämeessä jo 1723. Puoliso säätyläinen. Kuoli 1741.	2a	VS		KP		
Anders Wijman	1690	Östg.	1712	Jsä 60	Längelmäki	Vihitty 1. Längelmäellä 1722, vihitty 2. Längelmäellä 1745. Jäi Suomeen. K. Eräjärvellä 1754.	2b	VS VS			J	
Petter Karlberg	1687	Vgtl.	1721	Smä 86	Sysmä	Puoliso Heinolassa jo 1728.	2a	PS				E
Nils Brunberg	1699	Uppl.	1717	Rlm 1	Jämsä/Petäjävesi	Vihitty Jämsässä 1726. Kaatui Lappeenrannan taistelussa.	2a	VS		KP		
1742									1	19	8	3
Hans Roos	1697	Värm.	1717	Evl 35	Luopioinen	Puoliso Luopioisissa jo 1725. Jäi Suomeen. Kuoli Luopioisissa 1759.	2b	PS			J	
Johan Östman	1693	Rosl.	1717	Maj 2 Maj 17	Janakkala Hausjärvi	Puoliso Hausjärvellä jo 1724. Kuoli 1742.	2a	PS		KP		

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Petter Mönsterberg	1694	Söd.	1714	Maj 24	Hausjärvi	Puoliso 1. Hausjärvellä jo 1722, vihitty 2. Hämeessä jo 1736.	2a	PS VS				E
Jöns Stenman	1696	Rosl.	1718	Maj 42	Hollola	Naimissaolotieto vuosilta 1728 ja 1735.	1a	(P)				E
Johan Fröberg	1697	När.	1716	Maj 63	Hollola	Naimissaolotieto vuosilta 1728 ja 1735. Eläke HJR 1758. Kuoli Hollolassa 1763.	2a	PS			J	
Jacob Wästerberg	1695	Vstm.	1717	Maj 64	Hollola	Naimissaolotieto vuosilta 1728 ja 1735.	1a	(P)				E
Petter Björckenfeldt	1697	Vstm.	1717	Maj 82	Hämeenkoski	Naimissaolotieto vuodelta 1735. Kuoli 1742. (1b)	1b	(P)		KP		
Erik Wästengren	1696	Vstm.	1716	Maj 88	Hämeenkoski	Naimissaolotieto vuodelta 1728. Vihitty Lammilla 1737. Kuoli 1742.	2a	(P) VS		KP		
Johan Roos	1694	Östg.	1710	Maj 41 Maj 22 Maj 115	Hollola Hausjärvi Lammi	Puoliso 1. Lammilla jo 1731, vihitty 2. Lammilla 1736. Kuoli saaristolaiivastossa 1742.	2a	PS VS		KP		
C. Johan Carlstedt	1690	Östg.	1711	Maj 118	Lammi	Puoliso Vanajalla jo 1728. Säätyläispuoliso. Talollinen Lammilla jo 1728. Kaksinkertainen eläke HJR 1760. K. Janakkalassa 1766.	2b	VS			J	
Borger Sparf	1699	Vgtl.	1716	Maj 120	Lammi	Puoliso 1. Lammilla, vihitty 2. Lammilla 1737. Kuoli 1742.	2a	PS VS		KP		
Erik Fahlberg	1700	Värm.	1718	Asi 27	Asikkala	Vihitty Asikkalassa 1723. Kuoli 1742.	2b	VS		KP		
Jonas Lomberg	1692	Smäl.	1718	Asi 30	Asikkala	Puuseppä. Vihitty Asikkalassa 1722. Hukkui Asikkalassa 1756.	2b	VS			J	
Erik Åhlfält	1697	Uppl.	1716	Asi 50	Hollola	Vihitty Asikkalassa 1726. Kuoli 1742.	2a	VS		KP		

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Lars Dahlgren Korpraali 1741	1698	Östg.	1716	Asi 46 Asi 54	Asikkala Hollola	Ruotsiin jäänyt puoliso syyllistyi huoruuteen miehensä poissaollessa 1727. Avopuoliso Asikkalassa. Huoruustuomio Asikkalassa 1736. Kuoli Asikkalassa 1742.	2b	PR AL		KP		
Johan Wahlström	1696	Vstm.	1716	Asi 77	Hollola	Vihitty Ruotsissa 1721.	1b	PR	R			
Erik Stenqvist	1694	Dahlk. Värm.	1712	Asi 91	Nastola	Vihitty Nastolassa 1729. Kuoli 1742.	2a	VS		KP		
Olof Dahlström	1692	Fahlun	1717	Skm 26	Sääksmäki	Vihitty 1. Sääksmäellä 1722, vihitty 2. Sääksmäellä. Eläke Suomessa (?). Kuoli Sääksmäellä 1764.	2a	VS VS			J	
Nils Fernström	1698	När.	1718	Skm 29	Sääksmäki	Puuseppä. Salavuoteustuomio Sääksmäellä 1727. Vihitty Sääksmäellä 1730. Kuoli 1742.	2b	VS		KP		
Matts Ekenberg	1697	Rosl.	1718	Skm 34	Sääksmäki	Vihitty 1. Sääksmäellä 1722, vihitty 2. Sääksmäellä 1741. Ensimmäinen puoliso kappalaisen tytär (?). Kuoli 1742.	2a	VS VS		KP		
Olof Blomberg	1695	Söd.	1718	Skm 64	Hattula	Puoliso Hattulassa jo 1731. Kirjoitustaitoinen. Kuoli 1742.	2a	PS		KP		
Erik Blomberg	1698	Söd.	1717	Jsä 7	Padasjoki	Puoliso Padasjoella jo 1731. Kuoli saaris- tolaivaostossa 1742.	2a	PS		KP		
Måns Kaller- man	1696	Östg.	1717	Jsä 63	Längelmäki	Vihitty 1. Längelmäellä 1723, vihitty 2. Längelmäellä. K. Längelmäellä 1765.	2b	VS VS			J	
Sven Lundberg Korpraali 1741	1695	Vgtl.	1721	Jsä 116 Jsä 118	Korpilahti Korpilahti	Naimissaolotieto jo vuodelta 1727. Kaatui partiomatkalla.	1a	(P)		KP		

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Anders Nyman	1690	Östg.	1718	Smä 17	Jyväskylä	Puoliso Jyväskylässä. Kuoli Tuusulassa 1742.	2b	PS		KP		
Lars Gullstedt	1692	Vgtl.	1713	Smä 26	Jyväskylä	Puoliso Jyväskylässä jo 1727. Jäi Jyväskylään (?).	2b	PS			J	
Anders Häggblom	1697	Uppl.	1717	Smä 31	Korpilahti	Naimisaotieto vuosilta 1728 ja 1735. Kuoli 1742.	1b	(P)		KP		
Lars Tunberg Korpraali 1731	1699	Östg.	1716	Smä 53 Smä 33	Hartola Korpilahti	Puoliso Ruotsissa. Puoliso (vih.?) Hartolassa jo 1727. Kuoli Leivonmäellä 1775.	2b	PR VS			J	
Jonas Hoberg	1699	Vgtl.	1719	Smä 42	Hartola	Puoliso Hartolassa jo 1728. Kuoli sotaretkellä 1742.	2b	PS		KP		
Anders Björnman	1697	Söd.	1715	Smä 80	Hartola	Naimisaotieto vuodelta 1727. Kuoli 1742.	2a	(P)		KP		
Bengt Edqvist Korpraali 1731	1701	Värm.	1721	Hki 25 Smä 118	Orimattila Iitti	Suutari. Vihitty Orimattilassa 1725. Kuoli 1742.	2b	VS		KP		
1743									-	2	-	-
Måns Modig	1694	Rosl.	1718	Hki 38	Orimattila	Vihitty Orimattilassa 1722. Kuoli 1743.	2a	VS		KP		
Petter Edström Korpraali 1741	1698	Värm.	1716	Jsä 120 Jsä 97	Korpilahti Jämsä	Vihitty Jämsässä 1723. Kuoli Tukholmassa 1743.	2b	VS		KP		
1744									-	2	-	-
Olof Alexandersson Korpraali 1742	1690	Östg.	1712	Hki 4 Hki 119	Orimattila Artjärvi	Puoliso Orimattilassa jo 1724. Kuoli Artjärvellä 1744.	2b	PS		KP		

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Johan Bergman Korpraali 1723	1692	Östg.	1711	Skm 68 Skm 11	Hattula Akaa	Rusthollarin poika. Lukiolainen. Puoliso Ruotsissa. Huoruustapaus Akaassa 1726 tuomiona salavuoteus. Vihitty Akaassa 1728. Kuoli 1744.	2b	PR VS		KP		
1747									1	-	8	-
C. Johan Arnfelt	1697	Uppl.	1716	Maj 11	Janakkala	Vihitty Janakkalassa 1734. Puoliso talollisen tytär. Kaksinkertainen eläke HJR 1761. Kuoli Janakkalassa 1770.	2a	VS			J	
Olof Morberg	1696	Uppl.	1716	Maj 26	Hausjärvi	Puoliso Hämeessä. Eläke HJR 1749. Muutti paimeneksi Janakkalaan. Kuoli Janakkalassa 1756.	2b	PS			J	
Nils Törnqvist Korpraali 1741	1699	Östg.	1715	Maj 16 Maj 33	Hausjärvi Kärkölä	Kirjansitoja. Kirjoitustaitoinen. Vihitty Nurmijärvellä 1724. Kuoli Nurmijärvellä 1757.	2b	VS			J	
Sven Lidman	1691	Vgtl.	1710	Smä 85 Asi 87 Asi 116 Asi 54	Symä Hollola Hollola Hollola	Puoliso Ruotsissa. Huoruustapaus Hollolassa. Tuomio puuttuu. Kuoli Hollolassa 1766.	2a	PR			J	
Korpraali 1743												
Lars Runberg	1694	Nyköping	1717	Skm 51	Tyrväntö	Puoliso Tyrvännössä. Jäi Suomeen (?). Eläke HJR 1749. Kuolintieto puuttuu.	2b	PS			J	
Jonas Kilberg	1699	Vgtl.	1718	Skm 55	Tyrväntö	Salavuoteustuomio Tyrvännössä 1729. Vihitty Tyrvännössä 1735. Eläke HJR 1750. Kuoli Hattulassa 1765.	2b	VS			J	
Nils Åman	1693	Söd.	1717	Smä 21	Jyväskylä	Kaksi salavuoteustuomiota Jyväskylässä 1727. Puoliso Korpilahdella (?) jo 1728. Puoliso talollisentytär. Eläke HJR 1749. Kuoli Jyväskylässä 1770.	2b	VS			J	

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Olof Broholm	1696	Uppl.	1717	Smä 32	Korpilahti	Vihitty Ruotsissa 1717. Perhe jäi Ruotsiin. Eli eronsä jälkeen vuosia Korpilahdella palaten Ruotsiin vasta 1751. Eläke HJR 1749, sitt. UpIR.	2a	PR	R			
Petter Åman Korporaali 1742	1698	Vgtl.	1718	Smä 82 Smä 54	Sysmä Hartola	Puoliso Hartolassa jo 1720-luvulla. Eläke HJR 1749. Huoruustuomio Hartolassa 1758. Kuoli Hartolassa 1782.	2b	PS			J	
1749									-	1	1	-
Erik Björckman Varakorporaali Korporaali 1742	1698	Rosl.	1718	Skm 31 - Skm 118	Sääksmäki - Vanaja	Vihitty Sääksmäellä 1729. Syyte väkivaltaisesta käyttäytymisestä 1739, tuomio haukkumasta 1745. Kuoli Loviisassa linnoitustöissä ollessaan 1749.	2a	VS		KP		
Anders Boman Korporaali 1743	1699	Uppl.	1717	Smä 48 Smä 97	Sysmä Hartola	Puoliso Sysmässä jo 1727. Siirtyi 1750-luvulla Hirvensalmelle.	2b	PS			J	
1750									-	1	4	-
Erik Nordström	1698	Vstm.	1717	Evl 8	Lammi	Naimissaolotieto vuosilta 1728 ja 1735. Kuoli Lamilla 1750.	1b	(P)		KP		
Anders Staaf	1698	Värm.	1717	Evl 119	Sahalahti	Vihitty 1. Sahalahdella 1726, vihitty 2. Sahalahdella 1765. Eläke HJR 1752. Kuoli Sahalahdella 1780. Kirkonkõyhä.	2a	VS VS			J	
Olof Näsman Korporaali 1741	1698	När.	1716	Maj 65 Maj 76	Hollola Hämeenkoski	Puoliso Hollolassa jo 1725. Kuoli Hämeenkoskella 1758.	2b	PS			J	

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Matts Hultenberg	1695	Stk.	1709	Smä 55	Hartola	Suutari. Puoliso 1. Hartolassa jo 1727, vihitty 2. Hartolassa 1737, vihitty 3. Hartolassa 1751. Eläke HJR 1752. Kuoli Hartolassa 1766.	2b	PS VS VS			J	
Harald Boman	1695	Vgtl.	1710	Rlm 125	Rautalampi	Vihitty Rautalammilla 1722. Eläke HJR 1752. Hukkui Rautalammilla 1766.	2b	VS			J	
1757									-	2	-	-
Jonas Löving Korpraali 1741	1695	Östg.	1712	Asi 44 Asi 33	Asikkala Asikkala	Vihitty Asikkalassa 1723. Kuoli Asikkalassa 1757.	2b	VS		KP		
Jacob Garnej Korpraali 1739	1698	Häl.	1716	Asi 69 Asi 118	Asikkala Hollola	Masuumestarin poika. Valloonusukua. Vihitty Asikkalassa 1727. Kuoli Hollolassa 1757.	2b	VS		KP		
1758									-	3	-	-
Erik Fältfärdig	1694	Vgtl.	1718	Hki 37	Orimattila	Vihitty Orimattilassa 1722. Kaksinkertainen eläke HJR 1760. Kuoli Orimattilassa 1767.	2b	VS			J	
Anders Brunsman	1696	Vgtl.	1716	Hki 109	Artjärvi	Puoliso Artjärvellä jo 1724. Kaksinkertainen eläke HJR 1763. Kuoli Artjärvellä 1772.	2b	PS			J	
Gustaf Onsborg Korpraali 1743	1698	Söd.	1716	Skm 65 Skm 68 Skm 76	Hattula Hattula Hattula	Suutari. Vihitty 1. Hattulassa (?) 1730, vihitty 2. Hämeessä jo 1735, vihitty 3. Akaassa 1746. Sotilasvirkatalon lampuoti Hattulassa. Kaksinkertainen eläke HJR 1760. Hukkui Hattulassa 1764.	2b	VS VS VS			J	

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
1761									-	-	1	-
Korpraali Petter Hagmarck Varusmestari 1728	1698	När.	1718	Skm 97	Kalvola Sääksmäki	Räätilin poika. Salavuoteustuomio Sääksmäellä 1730. Puoliso 1. Sääksmäel- lä jo 1734. Puoliso 2. Sääksmäellä jo 1738. Puolisot säätyläistä. Rusthollari Sääksmäellä 1751-75. Armeijan eläke- kassan eläke 1761. Kuoli Sääksmäelle 1782.	2b	VS VS			J	
1763									-	1	-	-
Johan Höök Korpraali 1723, varusmestari 1732, majoittaja 1767	1698	Uppl.	1716	Evl 121 Evl 11	Sahalahti Tuulos	Puoliso 1. jo 1720-luvulla, avioero 1737. Huoruustuomio Tuuloksessa 1735. Vi- hitty 2. Kärkölässä 1742. Kuoli Viitasaa- rella 1763.	2a	PS VS		KP		
C Didrik auman Varusmestari 1724 Majoittaja 1742 Lippumies 1742 Kersantti 1750	1696	Östg.	1712	Asi 33	Asikkala Asikkala Hollola Asikkala Mäntyharju	Papinpoika. Salavuoteustuomio Asikka- lassa 1727. Vihitty 1. Asikkalassa 1731, vihitty 2. Mäntyharjulla 1770. Toinen puoliso aatelia. Ylennys jakopalkkaiseen virkaan. Kersantti. Armeijan eläkekas- san eläke 1767. Kuoli Heinolassa 1774.	2b	VS VS			J	
						Yhteensä 307			R	KP	J	E
									106	66	71	64

Liite III Mallibiografioita

Perusbiografia 1a

Anders Jansson Bratell. S. Värmlannissa 1690. Uplannin säätyläisrakuunarykmentin 8. komppanian rakuuna nro 38. Palvelukseen vuonna 24.10.1720. Sijoitettiin lokakuussa 1721 HJR:n Sääksmäen komppanian akaalaiseen Järviön ruotuun nro 1, ero 16.3.1723. Palasi Ruotsiin ja jätti erotodistuksensa sotakollegioon. – Puoliso Ruotsissa NN, jolla oli talo.

Ruotsiin palanneen ja sieltä tavoitetun sotilaan perusbiografia 1a

Bengt Wågström. S. Upplannissa noin 1694, Vallbyn kirkokirjojen mukaan 1683. Alkuaan Uppl3-RvR:n Majurin komppanian ratsumies numero 13 jo 1710, siirto syksyllä 1719 UpplSRR:n 8. komppanian rakuunaksi numero 87. Rakuunaruotu oli kreivitär Ebba Jacqueline Sparren perillisten vastuulla. Sijoitettiin lokakuussa 1721 HJR:n Jämsän komppanian sotamieheksi. Mainitaan joulukuussa 1721 längelmäkeläisessä Rämesalon ruodussa numero 57, sittemmin jämsäläisessä Viarelän ruodussa numero 79, josta siirto 6.4.1723 Henkikomppaniaan iittiläiseen Keltin ruotuun numero 79.¹⁴⁰ Ero 3.6.1728. Muutti eron saatua torppariksi kotipitäjänsä Vallbyn Bergbackaan. Kuoli Österbyn torpassa 1.7.1756 vanhuuden raihnaisuuteen iältään 72-vuotiaana. – Puoliso Vallbyssä 25.10.1713 piika *Elisabet Jonsdotter Sryggholmista* (?). S. noin 1691, kuoli Vallbyssä 4.11.1753 iältään 62-vuotiaana.

Lapsia:

– *Anna*, s. Vallbyssä Skiälbyn torpassa 29.7.1719.

Ruotsiin palanneen sotilaan perusbiografia 1a

Olof Nilsson Tornberg. S. Fornåsan pitäjässä Itägöönmaalla noin 1684. Oli erotessaan 50-vuotias ja palvellut 24 vuotta. Itägötanmaan ratsuväkirykmentin Everstiluutnantin eli Bergslagin komppanian Vesterlösan pitäjän rusthollin nro 39 Linkelösa, Elvestan pitäjien (Bobergs Hd) rusthollien nro 40 Hälleberga ja nro 41 Kölja sekä Fornåsan pitäjän rusthollien nro 53 Vänneberga ja nro 66 Torneby viisikäsratsumies. Palvelukseen 1705 palkkaajana Tornebyn rusthollin omistaja, kapteeni Gustaf Boije Fornåsan pitäjistä. Uplannin viisikäsratsuväkirykmentin 4. komppanian ratsumies nro 28. Sijoitettiin lokakuussa 1721 UHRR:n Ylä-Hollolan komppanian heinolalaisen Tuusjärven Nygårdin rusthollin nro 92 rakuunaksi. Alustava ero 5.9.1726, sotakollegion ero 7.11.1726. Palkkasi itse tilalleen Jakob Ollinpoika Tornbergin (Jakob Olofsson Tornberg). Sotamieshuoneen vaatima eroraha 1 hopeataalari pidätetty palkasta rusthollari evertsiluutnantti Sahlsteinin toimesta. Palasi Ruotsiin. Eropassi löytyy KrA Meritförteckning, II Finska indelta regementen, vol. 68: Nylands och Tavastehus regemente till häst 1728-1809.

Pitkään palvelleen ja palveluksessa kuolleen sotilaan perusbiografia 1a

Johan Flinckenfelt. S. Lindesbergissä (Örebro l.) noin 1690. Uplannin kolmikasratsuväkirykmentin Örebron komppanian ratsumies nro 73 vastaajarustholleina Henkiratsuväkirykmentin Öster Närken komppanian Åkerbyn rustholli nro 25-26 ja Knarstan rustholli nro 27 Mellösasta (Örebro l.). Palvelukseen 1711 palkkaajana Åkerbyn rustholli. Siirto syksyllä 1719 kolmikasratsuväkirykmentin lakkauttamisen yhteydessä Uplannin säätyläisrakuunarykmentin 6. komppanian rakuunaksi nro 63. Sijoitettiin lokakuussa 1721 HJR:n Asikkalan komppanian Asikkalan kylän ruotuun nro 25, josta siirto 1723 saman komppanian hollolalaiseen ruotuun nro 56. Ammatiltaan seppä. Kaatui Lappeenrannan taistelussa 23.8.1741. – Vuosien 1728 ja 1735 pääkatselmusrullien mukaan naimisissa.

Perusbiografia 1b

Matts Dahlman/Dillman. S. Smoolannissa 1699. Uplannin viisikärsatsuväkirykmentin 7. komppanian ratsumies nro 5 Smoolannin ratsuväkirykmentin kolmikkaana. Palvelukseen 1721. Palkkaajana Per Vetlanda Ekredasta. Sijoitettiin lokakuussa 1721 UHRR:n Ala-Hollolan komppanian padasjokelaisen Nyystölän Verhon rustholliin nro 4 rakuunaksi. Ero 18.9.1727. Mainitaan Padasjoella vielä 1730. – Puoliso *Maria Simontytär*.

Perusbiografia 1b

Sven Oxellgren. S. Rakeredin pitäjässä Itä-Götanmaalla noin 1691-93, suomalaisrullien mukaan 1688. Mainittu pitäjä liitetty vuonna 1768 Vikingstadiin. Alkuaan Uppl3-RvR:n rusthollarin vuonna 1712 hankkima ratsumies. Mainitaan ensi kerran vuoden 1719 rullassa Everstiluutnantin komppanian numerossa 66. Todetaan olleen lukutaitoinen. Siirto syksyllä 1719 UpplSRR:n 7. komppanian rakuunaksi numero 14. Ruotu oli rouva Christina Stenbockin vastuulla. Sijoitettiin lokakuussa 1721 Rådmansössä HJR:n Sysmän komppanian ruutusotamieheksi. Mainitaan maaliskuun alussa 1722 hartolalaisessa Pohjolan ruodussa numero 81, sittemmin leivonmäkeläisessä Havumäen ruodussa numero 38. Siirto ilmeisesti 1722 tai 1723 Asikkalan komppanian asikkalalaiseen Pulkkilan ruotuun numero 16, josta edelleen 14.1.1724 saman komppanian Asikkalan ruotuun numero 26.²⁵³ Ero 12.6.1730. Pulkkilalaisen pojan Jakobin kasteen todistajana 21.7.1724. – Vuoden 1728 rullan mukaan naimisissa.

Biografia 2a

Johan Östman. S. Roslagenissa 1693. Roslagelainen eli ”Rosspigg”. Uplannin kolmikasratsuväkirykmentin Henkikomppanian ratsumies nro 15. Palvelukseen 1717. Uplannin säätyläisrakuunarykmentin 6. komppanian rakuuna nro 39. Sijoitettiin HJR:n Majurin komppanian janakkalalaiseen ruotuun nro 2, josta siirto 14.5.1723 hausjärveläiseen Vantaan ruotuun nro 17 – ruotutaloina Vantaan Isotalo, Anttila ja Keipilä – siitä 8.3.1723 eron saaneen Petter Åhlsbomin tilalle. Asui Vantaan Mattilassa. Vantaalaisen seppä Eerikki Martinpojan

10.9.1727 syntyneen pojan Matin kasteen todistajana 11.9.1727. Kuoli rullien mukaan 10.7.1742. – Puoliso *Anna Juhontytär*.

Lapsia:

– *Anna*, s. Hausjärven Vantaassa 1.5.1725. Kummina mm. ruotsalaisrakuuna Nils Törnqvist ja vaimonsa Maria Abrahamintytär.

– *Kristiina*, s. Vantaassa 24.7.1733.

– *Anders*, s. Vantaassa 18.9.1735.

– *Lapsi*, s. -6.1739, k. haud. Hausjärven kirkkomaahan 8.7.1739.

Biografia 2b

Jöns Persson Svanberg. S. Värnamon (Jöns. l.) Svanbyssä noin 1694, Vanajan rippikirjan mukaan 24.6.1684. Uplannin viisikärsratsuväkirykmentin 2. kompanian ratsumies nro 53. Palvelukseen 1717. UHRR:n Everstiluutnantin kompanian vanajalaisen Vuorentaan Nukarin rusthollin nro 69 rakuuna. Laivattiin 3.10.1743 Fastarbyssä Etelä-Ruotsiin sen puolustuksen vahvistukseksi. Ero 1750. Toimi sittemmin paimenena (Wallh.). Sotamieshuoneen eläke 1.9.1752 suuruudeltaan 6 hopeataalaria 24 äyriä vuodessa takautuvasti 1.7.1752 alkaen. K. Suurluolajassa 7.1.1761 vanhuuden raihnaisuuteen 76-vuotiaana. – Puoliso mahdollisesti loppuvuodesta 1727 tai viimeistään vuonna 1728 *Valpuri Tuomaantytär* Vuorentaasta, s. rippikirjan mukaan 24.4.1693. Mainitaan Holstilassa vielä 1763. Vanhemmat Tuomas ja Kerttu Matintytär.

Lapsi Ruotsissa:

– *tytär*, s. noin 1721. Äiti Gertrud Pährsdotter. Asui Brendtarpin pitäjässä Vederödin kylässä lähellä Ystadia.

Lapsia Suomessa:

– *Jöran Jönsinpoika Svanberg* eli *Ekqvist*, s. au kast. Luhtialassa 30.3.1726. Reservirakuuna Parolan Kiltissä, sittemmin UHRR:n Everstiluutnantin komppanian vanajalaisen Parolan Kiltin rusthollin nro 67 varsinainen rakuuna Jöran Ekqvist. Palvelukseen 1747, ero 1763. Paimen Janakkalan Napialassa 1760-luvun loppupuolella. Muutti vuonna 1771 perheineen Hämeenlinnaan. Hantlankari, ero jo 1779. – Puoliso Vanajassa 12.5.1747 piika *Riitta Matintytär* Vuorentaan Nukarista, s. rk 18.9.1725.

– *Johannes*, s. Vuorentaan Nukarissa 11.6.1730.

– *Valborg*, s. Akaan rippikirjan mukaan 1728. – Puoliso Vanajassa 26.12.1766 lomautettu hantlankari *Anders Kempe* hänen toisessa aviossaan, s. rk 1708.

– *Brita Jönsintytär (Svanberg)*, s. Hämeenlinnassa kast. 12.9.1731. – Puoliso Vanajassa noin 1756 rakuuna *Henrik Wuernström* Vuorentaan Nukarista hänen toisessa aviossaan.

– *lapsi*, (hautausmaksu 14.1.1732, tilikirja).

– *Henrik Jönsinpoika*, s. Vuorentaassa kast. 5.1.1735 (rk 1738). Suotorpan sittemmin vuodesta 1780 Hakalan torpan torppari Hämeenlinnan Ojoisissa. K. Hakalassa 9.4.1819. – Puoliso Vanajassa 1.11.1764 piika, rengintytär *Valpuri Mikontytär* Rapiälästä.

– *Erik Joonaanpoika*, s. Vuorentaassa kast. 28.3.1736. Renki sittemmin torppari Hakoisissa, 1770-luvulla Leppäkosken kartanossa ja Hyvikkälässä. K. Kujanpään torpassa Hyvikkälässä 12.3.1795 iältään 59-vuotiaana. – Puoliso 1. Janakkalassa 14.10.1759 leski *Maria Mikontytär* Kuotolasta. – Puoliso 2. Janakkalassa 12.1.1772 ruotsalaissotilaan tytär *Maria Zackrisintytär (Ellenberg)*. – Puoliso 3. Janakkalassa 15.10.1790 piika Helena Martintytär.

Avosuhteessa eläneen ruotsalaissotilaan biografia

Petter Biugge, Eriksson. S. Älvestadissa (Östergötlands l.) 1678. Itägöötanmaan ratsuväkirykmentin Everstiluutnantin komppanian älvestadilaisten rusthollien nro 51 Kölbäck ja nro 52 Börringe, fornåsaalaisten rusthollien nro 54 Fornåsa ja nro 55 Hageby sekä vallerstadilaisen rusthollin nro 73 Biuggtorp viisikärsatsumies sijoitettuna Uplannin viisikärsatsumieheksi nro 31. Palvelukseen 1706-07 palkkaajana Biuggtorpin rusthollin nro 73 rusthollari Johan Jöransson. Sijoitettiin lokakuussa 1721 UHRR:n hartolalaisen Koskipään rusthollin nro 101 rakuunaksi. Ero 16.9.1727. Asui Koskipäessä vielä 1732. Sai matkapassin Ruotsiin tarkoituksenaan hoitaa avioero ruotsalaisvaimostaan ja palata sitten takaisin avioituakseen Annika Juhontyttären kanssa. Lupauksestaan huolimatta ei palannut Hartolaan. – Puoliso Fjäråsissa Hallannissa 14.7.1713 Karin Pehrsson. Vihkimerkinnän mukaan morsian oli ilman juhlapukua, sillä he olivat saaneet jo aiemmin yhteisen lapsen. Asui sittemmin miehensä Suomeen lähdön jälkeen Fjäråsin pitäjässä Södertorpen kylässä Hallannissa. Eli vielä 1733. – Avopuoliso Hartolassa *Annika Juhontytär*, s. noin 1695-1698, k. Hartolan kylässä Säämiskämaakarintorpassa 5.11.1757 iältään 62-vuotiaana. Biuggen hylkäämä Annika Juhontyttären avioitui sittemmin 16.6.1736 säämiskämaakari Yrjö Matinpojan kanssa.

Lapsia Ruotsissa:

- *NN*, s. ilmeisesti Hallannissa.
- *Katarina*, s. Vallerstadissa 13.2.1715.
- *Anders*, s. Vallerstadissa 10.8.1720.

Lapsia Suomessa:

- *Petter Petterinpoika*, s. au. Hartolan Koskipäessä 4 viikkoa ennen Mikkelä 1724. Avioituessaan renkinä Koskipäessä, sitt. torppari Säämiskämaakarintorpassa. – Puoliso Hartolassa 13.9.1747 *Valpuri Rekontytär* Joutsasta, s. noin 1722.
- *Marketta Petterintytär*, s. au. Hartolan kirkolla 3 viikkoa ennen joulua vuonna 1732. – Puoliso Hartolassa 28.12.1750 renki *Joonas Yrjönpoika* Koskipäestä, s. ikätiedon mukaan 1730, vanhemmat torppari Fortissa, sitt. itsellinen Lautniementorpassa Yrjö Martinpoika ja Anna Nuutintytär.

Jakopalkkaiseen virkaan ylenneen biografia

Petter Hagmarck, vanhemmat räätäli Petter Pettersson ja Karin Reinholdsdotter Hilbert. S. Vedevågin ruukilla Lindesbegissä (Örebron l.) 23.3.1700. Uplannin säätyläisrakuunarykmentin vapaaehtoinen 1718. Sijoitettiin lokakuussa 1721 HJR:n Sääksmäen komppanian 5. korpraaliksi kalvolalaiseen Taljalan korpraali-ruotuun nro 97, varusmestari 1.2.1728 virkatalonaan Miemalan Inkilä Vanajassa, majoittaja 19.10.1732 virkatalonaan Linnaisten Keivola Sääksmäellä, lippumies 15.11.1738 virkatalonaan Isoluolajan Voutila Vanajassa, vääpeli 10.6.1742 virkatalonaan Linnaisten Erkkylä Sääksmäellä, virkaero 7.3.1761. Otti osaa Norja sotaretkeen 1718, komennettuna 1734 Hämeenlinnaan, 1736 Haminaan, 1740 sillarakennustöihin Hämeenlinnaan, 1741 ja 1742 sotatoimialueelle, 1743 ja 1744 rykmentin mukana Ruotsiin, 1747 Helsinkiin linnoitustöihin, 1748 Hämeenlinnaan, 1749 Loviisaan, 1750 Helsinkiin, 1754 Lopelle makasiininvartiointiin, ja vielä vuosina 1756 ja 1757 Loviisaan. Anoi alkuvuodesta 1759, että hänet huomioitaisiin pitkän palvelusajan takia täytettäessä Berliinissä menehtyneen Jämsän komppanian vänrikki Fredrik Georg Ugglan paikkaa. Sai ensimmäisen vaimonsa perintöosana 5.7.1768 laaditun perukirjan mukaan 27 kuparitaalaria ja 6 1/2 äyriä. Sai vuonna 1751 haltuunsa Sirkka-nimisen puolikkaan Tarttilan Paasian rusthollista, joka siirtyi vuonna 1775 maanmittari Collénille. K. Sääksmäellä Tarttilan Sirkassa 25.5.1782 vanhuuteen, kuoliniäksi mainitaan 82 vuotta 2 kuukautta ja 14 päivää. Sai ensikertalaisena 10 hopeataalarin sakon Sääksmäen käräjillä talvella 1730 salavuoteudesta naimattoman Liisa Tuomaantyttären kanssa. Liisa oli jo käräjien aikaan kuollut. – Puoliso 1. 1730-luvun alkupuolella *Katariina Björkell*, s. noin 1708, k. Sääksmäen Linnaisissa ja haudattiin 19.12.1734 lapsivuoteeseen 26-vuotiaana, vanhemmat kihlakunnankirjuri Isak Björkell ja Sophia Ignatia. – Puoliso 2. *Brita Kristiina Bure*, s. Sääksmäen rippikirjan mukaan 1713 (tai 1715), k. Sääksmäen Tarttilassa 1762 ja haudattiin 10.10. samana vuonna.

Lapsia:

1. *Anna Sofia*, s. Sääksmäen Linnaisissa 6.12.1734, k. siellä tammikuussa 1735 ja haudattiin 23.1.sv.
2. *Maria Kristiina*, s. Sääksmäen Linnaisissa 27.9.1738. Muutti 1783 Tenhiälän Saksalaan (Hattula/Tyrväntö) tätinsä Elisabet Charlotta Buren ja tämän pojan talouteen. K. Tyrvännössä 8.7.1787 keuhkotautiin 39-vuotiaana. – Naimaton.
 - *Nils*, s. Vanajan Suurluolajassa 14.4.1740, k. siellä 23.8.1740.
 - *Petrus*, s. Suurluolajan Voutilassa 17.5.1741, k. siellä 7.8.1741.
 - *Brita Katarina*, s. Voutilassa 2.8.1742, k. siellä 28.10.1742
 - *Benjamin Hagmarck*, s. Vanajan Harvialassa 20.10.1743. Hämeen triviaalikoulun oppilas 1760, ylioppilas Turussa kl. 1761. Myöhemmän vaiheet tuntemattomat.
 - *Johan Christopher*, s. Sääksmäen Linnaisissa 7.2.1747, k. siellä 1.3.1749.
 - *Otto Reinholt Hagmarck*, s. Linnaisissa 27.2.1748. HJR:n Majurin komppanian varusmestari 12.9.1770 virkatalona Iso-Sattialan Mäkelä Kärkölässä, Jämsän komppanian majoittaja 30.6.1772 virkatalona Hahkalan Finni Jämsässä, lippumiehen arvo 10.9.1773, vääpeli. Virkaero 18.12.1789. Vänrikki. K. Hattulassa 20.6.1794 keuhkotautiin ja haudattiin Tyrvännössä 21.12.sv. – Puoliso *Eva Mar-*

gareta Palander, s. Kuhmoisissa Päijälän Korolassa 30.6.1763, k. Jämsän Vitikkalassa 6.3.1788 "*tärande fistel i refven*", vanhemmat Kuhmoisten kappalainen, nimipastori Gabriel Palander ja Anna Maria Aspholm.

- *Anna Elisabet*, s. Linnaisissa 20.7.1749, k. siellä 16.8.sv.

- *Karl Gustav*, s. Tarttilassa 11.1.1751, k. siellä 27.2.sv.

- *Hedvig Charlotta*, s. Linnaisissa 18.9.1754, k. Tarttilassa 1.4.1756.

Rikollisuuteen taipuvaisen ruotsalaissotilaan biografia

Bryngel Qvick. S. Brönnestadin pitäjässä Skoonessa noin 1694. Uplannin viisikäsratsuväkirykmentin 4. komppanian kuormarenki nro 1. Palvelukseen 30.4.1710. Siirto 23.4.1713 saman komppanian ratsumieheksi nro 6. Palkkaajana Gällerstenan rusthollin nro 28 rusthollari Elias Nilsson Sundin pitäjästä eli Itä-götanmaan ratsuväkirykmentin Vifolkan komppanian Svinhultin pitäjän rusthollien nro 26 Attorp ja nro 27 Funshult, Sundin pitäjän rusthollin nro 28 Gällerstena, Västra Rdin pitäjän rusthollin nro 29 Elmekulla sekä Askerydin pitäjän rusthollin nro 30 Bubbarpin viisikäsratsumies. Sijoitettiin lokakuussa 1721 UHRR:n Ylä-Hollolan komppanian luhankalaisen Judinsalon Löfstan rusthollin nro 114 rakuunaksi. Asui Voipaalassa. Ero 2.9.1725. Palasi Ruotsiin. - Puoliso Ruotsissa *Margareta Larsson*.

Aviolapsi Ruotsissa:

- *Benedikta Maria*, s. Vendelin Grytbyssä (Upl. I.) joukkojen jo olleessa kotiututussa Suomeen 10.11.1721. Lapsen kummeina mm. rakuunat Börje Strömbohm (Hollola), Sven Lindberg (Hollola) ja Per Ågren.

Avioton lapsi Suomessa:

- *Bryngel Bryngelinpoika*, s. maaliskuussa 1726. Äiti Kaarina Laurintytär Toivolan torpasta Voipaalasta, s. noin 1697, k. Bringelin torpassa poikansa luona 20.3.1757 iältään 60-vuotiaana. Bryngel Bryngelinpoika oli torppari Voipaalassa. Torppa rippikirjoissa nimellä Bryngelin/Bringelin torppa. K. torpassaan 17.2.1785 vanhuuteen. - Puoliso *Maria Ristontytär*, s. rippikirjan mukaan 1726, kuolintiedon mukaan 1725, k. Voipaalan Kivistössä 1.1.1785 vesitautiin.

Liite IV Tilapäiset uplantilaisrykmentit

Uplannin viisikärsatsuväkirykmentti koottiin vuonna 1703. Se koostui Henkiratsuväkirykmentin – Livregementet till häst – viisikkäistä, Itägöötanmaan ratsuväkirykmentin – Östgöta kavalleriregemente – viisikkäistä ja jo vuonna 1700 kootuista Smoolannin ratsuväkirykmentin – Smålands kavalleriregemente – kolmikkaista. Sekalaisesta kokoonpanosta johtuen sitä kutsuttiin alkuvaiheessa Uplannin kolmikas- ja viisikärsatsuväkirykmentiksi – Upplands tre- och femmänningsregemente till häst. Vuonna 1714 se muutettiin värvätyksi rykmentiksi ja vuodesta 1716 lähtien sen nimeksi vakiintui Uplannin viisikärsatsuväkirykmentti – Upplands femmänningsregemente till häst. Rykmentti osallistui Skoonen sotaretkeen vuonna 1710 ja oli mukana 28.2.1710 käydyssä Helsingborgin taistelussa. Sen jälkeen se oli sijoitettuna suurimman osan ajastaan Skoonen puolustukseen. Rykmentin komentajana toimi vuodesta 1710 kenraalimajuri Wilhelm Bennet.¹⁰⁹⁶ Rykmenttiä kutsuttiin aikalaistavan mukaisesti myös Bennetin rykmentiksi ja sen ratsumiehiä Bennetin ratsumiehiksi.¹⁰⁹⁷

Rykmentin loppukatselmus pidettiin Rådmansössä 17. lokakuuta 1721. Laaditun katselmusrullan mukaan 509 ratsumiestä siirrettiin Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmenttiin ja 50 ratsumiestä Henkirakuunarykmenttiin. Eron sai 236 ratsumiestä. Loput viisi rykmentin 800 numerosta olivat vakantteja.¹⁰⁹⁸

Viisikärsatsuväkirykmentin Hämeeseen siirretyt entiset Smoolannin kolmikasratsumiehet olivat valtaosin peräisen viisikärsatsuväkirykmentin seitsemännestä komppaniasta ja sijoittuivat UHRR:n Ala-Hollolan komppaniaan. Kutakuinkin puolet Ala-Hollolan komppanian vahvuudesta olikin alkuvaiheessa Smoolannin kolmikasratsumiehiä. Smoolannin kolmikasratsuväkirykmentin – Smålands kavalleriregemente – kolmikkaat koottiin vuonna 1700 ja muodostivat yhdessä Etelä-Skoonen ja Pohjois-Skoonen ratsuväkirykmenttien – Södra Skånska kavalleriregemente, Norra Skånska kavalleriregemente – kolmikkaiden kanssa Skoonen kolmikasratsuväkirykmentin – Skånska tremänningsregemente till häst. Rykmentin komentajana toimi eversti Göran Gyllenstierna. Vuonna 1703 Smoolannin kolmikasratsumiehet siirrettiin samana vuonna Skoonessa koottujen ja kolmikasratsuväkirykmenttiin sijoitettujen Skoonen viisikärsatsumiesten tieltä osaksi Uplannin viisikärsatsuväkirykmenttiä.¹⁰⁹⁹

Uplannin säätyläisrakuunarykmentti perustettiin jo vuonna 1700, mutta Perevolotjnassa kärsityn tappion jälkeen sen taru näytti päättyneen. Vuonna 1712 rykmentti koottiin uudestaan ja sen komentajaksi määrättiin kreivi Hans von Fersen. Uudelleenkoonnin jälkeen rykmenttiä käytettiin pääasiassa Norjan vastaisen rajan vartiointiin Värmlannissa ja pääkaupunkiseudun itäpuolisen

¹⁰⁹⁶ Hamilton et. al. 1916, [25]; Nordensvan 1920, 88; KrA, GMR vol. 1612, Upplands tre- och femmänningsregemente kavalleri 1710, passim.

¹⁰⁹⁷ Esimerkiksi KA, Militaria 392, UHRR:n vuoden 1728 pääkatselmusluettelo, 269–273 (numerot 1-5).

¹⁰⁹⁸ Blomqvist 1990, 86.

¹⁰⁹⁹ Hamilton et. al. 1916, [25] ja [55]; Nordensvan 1920, 85 ja 88.

rannikko-osuuden puolustukseen Uplannissa. Norjan sotaretkeen siitä osallistui 200-miehinen osasto, muun osan rykmenttiä ollessa sijoitettuna Norjan vastaiselle rajalle Edan skanssiin. Rykmenttiä kutsuttiin aluksi tilapäisille ja värvätyille rykmenteille tyypilliseen tapaan komentajiensa mukaan Erik Stenbockin (1700-1701) ja Anders Wennerstedtin (1702-1709) säätyläisrakuunarykmentiksi. Vuodesta 1716 lähtien sen virallinen nimi oli Uplannin säätyläisrakuunarykmentti - *Upplands ståndsdragonregemente*. Rykmentin ylläpito oli sälytetty Keski-Ruotsin aatelin, papiston, säätyläistön sekä vuoritoimen kontrolle.¹¹⁰⁰ Rakuuna oli asetettava kutakin 800 hopeataalarin tuloa kohti. Lisäksi aatelisten oli hankittava yksi rakuuna kutakin ylläpitämäänsä ratsasta kohti. Papit velvoitettiin asettamaan rakuuna kutakin seurakuntansa 100 manttaalia kohti, 8 nimismiestä yhdessä 1 rakuuna.¹¹⁰¹ Syksyllä 1719 rykmenttiä täydennettiin samaan aikaan lakkautetun Uplannin kolmikasratsuväkirykmentin - *Upplands tremänningsregemente till häst* - kelvollisella miehistöllä. Suomalaisrullissa Uplannin säätyläisrakuunarykmenttiä kutsutaan useimmiten rykmentin komentajan kreivi Hans von Fersenin mukaan kreivi Fersenin rakuunarykmentiksi ja rakuunoita kreivi Fersenin rakuunoiksi.¹¹⁰²

Rykmentin loppukatselmus pidettiin Rådmanössa 11.-12. lokakuuta 1721. Siitä siirrettiin 311 rakuunaa Hämeen läänin jalkaväkirykmenttiin, 20 rakuunaa Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmenttiin, 304 rakuunaa Uudenmaan jalkaväkirykmenttiin, 80 rakuunaa Henkirakuunarykmenttiin ja 36 rakuunaa paikallisiin ruotsalaisrykmentteihin. Eron sai 224 rakuunaa. Loput 49 numeroa olivat vakantteja.¹¹⁰³

Uplannin kolmikasratsuväkirykmentti perustettiin vuonna 1700. Jo keväällä 1701 se komennettiin Liivinmaalle ja sijoitettiin varusväeksi Riikaan. Riian antautumisen myötä rykmentti menetettiin ja sen miehistö joutui sotavankeuteen Venäjälle. Vuonna 1712 uudelleenkoottu rykmentti oli vuosina 1714 ja 1715 osa Uplantiin sijoitettua armeijaa. Se osallistui vuonna 1716 Norjan sotaretkeen, mutta muun osan sen jälkeisestä ajasta se oli sijoitettuna kotimaan puo-

¹¹⁰⁰ Hamilton 1916, [71]; Nordensvan 1920, 85 ja 86; Leijonhufvud 1922, passim; Krigsarkivet Beståndsöversikt, Del 5. Västervik 1994, 632; Persson 2012, 86.

¹¹⁰¹ Mm. Lindeqvist 1919, 41.

¹¹⁰² Vrt. HJR:n vuoden 1728 pääkatselmusrulla, KA, Militaria 412.

¹¹⁰³ KrA, GMR, *Upplands ståndsdragoner 1721*, erityisesti sen liitteenä olevat kuitit ja yhteenvedot (mk K06070, 7-8/8). E. Leijonhufvud mainitsee suomalaisrykmentteihin siirrettyjä miehiä olleen yhteensä 695. Ne sijoitettiin kolmeen suomalaisrykmenttiin seuraavasti: Henkirakuunarykmenttiin 80 miestä, Hämeen läänin jalkaväkirykmenttiin 311 miestä ja Uudenmaan jalkaväkirykmenttiin 304 miestä. Leijonhufvud jättää kuitenkin mainitsematta Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmenttiin siirretyt miehet. Sitä vastoin Blomqvist esittää omassa tutkimuksessaan joitakin hieman poikkeavia lukumääriä. Hänen mukaansa Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmenttiin olisi siirretty vain 18 miestä, ja näin siirrettyjen miesten kokonaismäärä olisi 713. Kuitenkin taulukoissa ilmoitetut luvut poikkeavat edellä mainituista jonkin verran. Syy lukumäärien erilaisuuteen johtunee alkuperäisasiakirjojen hieman ongelmallisesta tulkinnasta sen suhteen, ketkä siirretyistä miehistä kussakin tapauksessa sisältyvät lukuihin rakuunat, korpraalit, rummunlyöjät, profossit ym. Rykmentin kussakin kahdeksassa komppaniassa oli 125 numeroitua rakuunaa. Rakuunarykmentin korpraalit - yhteensä 24 kappaletta - eivät olleet numeroituja kuten asianlaista oli esim. Hämeen läänin jalkaväkirykmentissä. Korpraalit mukaan lukien rykmentin miehistövahvuus oli 1024 miestä.

lustukseen.¹¹⁰⁴ Rykmentti purettiin syksyllä 1719 ja osa sen miehistöstä sijoitettiin Uplannin säätyläisrakuunarykmenttiin.

¹¹⁰⁴ Nordensvan 1920, 85.

Liite V Miesten syntymäpaikat maakunnan tarkkuudella

Maakunta	UHRR		HJR		Kaikki	
	Lkm	%	Lkm	%	Lkm	%
Uplanti	28	10,4	40	13,1	68	11,8
Vestmanlanti	16	5,9	37	12,1	53	9,2
Taalainmaa	2	0,7	12	3,9	14	2,4
Södermanlanti	10	3,7	38	12,4	48	8,3
Närke	1	0,4	33	10,8	34	5,9
Värmlanti	3	1,1	24	7,8	27	4,7
Itägötanmaa	48	17,8	68	22,2	116	20,2
Länsigötanmaa	12	4,5	42	13,7	54	9,4
Bohuslääni	1	0,4	-	-	1	0,2
Smoolanti	69	25,7	4	1,3	73	12,7
Hallanti	14	5,2	-	-	14	2,4
Skoone	44	16,4	2	0,7	46	8,0
Blekinge	1	0,4	-	-	1	0,2
Pohjoiset maakunnat	2	0,7	5	1,6	7	1,2
Suomi	5	1,9	1	0,3	6	1,0
Muut	13	4,8	-	-	13	2,3
Ei tietoa	-	-	1	0,0	1	0,0
Yhteensä	269	100	307	100	576	100

Lähde: KrA Generalmönsterrullor, Upplands tre- och femmännings regemente till häst 1721/2; sama, Upplands ståndsdragonregemente 1721.

Huom! Yhden UHRR:ään sijoitetun rakuunan osalta tieto on suomalaisrullista, sillä häntä ei ole voitu identifioida viisikärsatsuväkirykmentin rullista. Vastaavasti yhden HJR:iin sijoitetun miehen niin syntymäpaikka- kuin ikätiedot puuttuvat kokonaan.

Pohjoiset maakunnat: Tässä Gästrikland (0/3), Hälsingland (0/1), Västerbotten (0/1) ja Norrland (2/0).

Muut: Tässä Bremen (2/0), Hessen (2/0), Holstein (1/0), Elsass (1/0), Ermland (1/0), Lüneburg (1/0), Pommeri (1/0), Riga (2/0), Saksi (1/0), Schleesia (1/0). Ermland oli puolalainen maakunta, sitt. Itä-Preussina tunnetulla alueella. Otavan iso tietosanakirja 2, 1046.

Käytetyt lyhenteet: UHRR = Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentti, HJR = Hämeen läänin jalkaväkirykmentti.

Liite VI. Ruotsalaissotilaiden ikäjakaumat

Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentti

	EvI k.	Säk k.	YHo k.	AHo k.	Yht.
Ikä					
18	-	1	-	-	1
19	-	-	-	-	-
20	1	4	-	2	7
21	2	1	2	1	6
22	8	3	5	4	20
23	1	2	3	3	9
24	-	3	2	7	12
25	4	4	2	3	13
26	7	4	4	9	24
27	3	4	5	3	15
28	3	2	3	6	14
29	1	2	6	2	11
30	-	3	8	2	13
31	2	4	3	-	9
32	3	-	1	3	7
33	2	-	2	4	8
34	3	2	-	4	9
35	1	8	2	1	12
36	5	-	3	-	8
37	1	2	6	1	10
38	5	-	-	1	6
39	3	3	8	4	18
40	7	7	2	2	18
41	1	3	5	-	9
42	2	-	-	1	3
43	1	-	1	-	2
44	-	-	-	-	-
45	1	-	-	1	2
46	-	1	-	-	1
47	-	1	-	-	1
48	-	-	-	-	-
49	-	-	-	-	-
50	1	-	-	-	1
Yht.	68	64	73	64	269

Lyhenteet: EvI k. = Everstiluutnantin komppania, Säk k. = Sääksmäen komppania, AHO k. = Ala-Hollolan komppania, YHo k. = Ylä-Hollolan komppania, Yht. = Yhteensä.

Hämeen läänin jalkaväkirykmentti

	Hki k.	Evl k.	Maj k.	Asi k.	Säk k.	Jäm k.	Sys k.	Rau k.	Yht.
Ikä									
19	-	1	-	-	-	-	-	-	1
20	1	-	-	2	2	-	-	-	5
21	1	-	2	1	1	2	-	-	7
22	3	-	4	-	2	2	4	1	16
23	4	8	1	7	6	4	4	-	34
24	2	4	8	4	4	4	3	3	32
25	4	8	6	6	2	3	3	1	33
26	2	2	5	4	2	4	3	1	23
27	3	2	5	5	3	3	1	1	23
28	3	1	5	2	2	2	4	-	19
29	3	4	5	6	3	2	3	1	27
30	2	-	-	2	-	-	2	-	6
31	6	2	2	6	9	2	6	-	33
32	-	-	2	1	2	1	-	-	6
33	1	2	-	1	4	2	2	-	12
34	1	-	1	-	1	-	1	-	4
35	-	2	-	-	2	1	1	-	6
36	-	2	-	-	-	-	-	-	2
37	1	-	2	-	1	-	1	-	5
38	-	-	-	-	-	-	1	-	1
39	-	-	1	-	1	-	1	-	3
40	-	-	-	1	1	-	-	-	2
41	-	-	2	-	1	-	-	1	4
42	-	-	-	-	-	-	-	-	-
43	-	-	-	-	-	1	1	-	2
44	-	-	1	-	-	-	-	-	1
45- 50	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yht.	37	38	52	48	49	33	41	9	307

Lyhenteet: Hki k. = Henkikomppania, Evl k. = Everstiluutnantin komppania, Maj k. = Majorin komppania, Asi k. = Asikkalan komppania, Säk k. = Sääksmäen komppania, Jäm k. = Jämsän komppania, Sys k. = Sysmän komppania, Rau k. = Rautalammin komppania, Yht. = Yhteensä.

Liite VII Hämälaistrusthollien ja ruotujen sijoittuminen pitäjiin

Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentin rusthollit

Everstiluutnantin k.		Sääksmäen k.		Ala-Hollolan k.		Ylä-Hollolan k.	
Rusthollit (pitäjä/numerot/lkm)							
Hattula 1-16	6	Sääksmäki 1-2	2	Asikkala 1-3	3	Artjärvi 1	1
Tyrväntö 17-30	4	Akaa 3-4	2	Padasjoki 4-14	11	Orimattila 2	1
Hattula 31-43	13	Sääksmäki 5-31	27	Jämsä 15-22	8	Iitti 3-12	10
Vanaja 44-52	9	Akaa 32-44	13	Längelmäki 23-24	2	Nastola 13-20	8
Hausjärvi 53-56	4	Urjala 45	1	Eräjärvi 25	1	Orimattila 21-26	6
Janakkala 57-59	3	Punkalaidun 46-48	3	Sahalahti 26-37	12	Mäntsälä 27-28	2
Vanaja 60-75	16	Urjala 49-58	10	Pälkäne 38-54	17	Kärkölä 29-33	5
Janakkala 76-79	4	Akaa 59	1	Luopioinen 55-57	3	Koski 34-39	6
Hausjärvi 80-81	2	Urjala 60	1	Hauho 58	1	Hollola 40-43	4
Janakkala 82-89	8	Akaa 61-66	6	Luopioinen 59-62	4	Koski 44-50	7
Loppi 90-91	2	Kalvola 67-73	7	Hauho 63-69	7	Hollola 51-72	22
Janakkala 92	1	Hattula 74-75	2	Tuulos 70-72	3	Asikkala 73-84	12
Nurmijärvi 93-94	2	Kalvola 76-81	6	Lammi 73-83	11	Heinola 85-92	8
Loppi 95-99	5	Urjala 82-92	11	Hauho 84-103	20	Sysmä 93-95	3
Vihti 100-103	4	Tammela 93-103	11	Pälkäne 104-111	8	Hartola 96-103	8
Nurmijärvi 104-105	2	Somero 104-113	10	Tyrväntö 112-115	4	Sysmä 104-124	21
Vihti 106-125	20	Somerniemi 114-118	5	Sääksmäki 116-125	10	Padasjoki 125	1
	1	Tammela 119-125	7				
Yhteensä	125		125		125		125
Korpraalien puustellit (pitäjä/korpraalikunta)							
Hattula 1C	1	Akaa 1C	1	Padasjoki 1C	1	Kärkölä 1C	1
Vanaja 2C	1	Akaa 2C	1	Hauho 2C	1	Hollola 2C	1
Loppi 3C	1	Tammela 3C	1	Pälkäne 3C	1	Sysmä 3C	1

Hämeen läänin jalkaväkirykmentin ruodut

Henkikomppania		Everstiluutnantin k.		Majurin komppania	
Ruodut (pitäjä/numerot/lkm)					
Orimattila 1-43	43	Lammi 1-10	10	Janakkala 1-11	11
litti 44-99	56	Tuulos 11-23	13	Hausjärvi 12-26	15
Artjärvi 100-129	30	Hauho 24	1	Kärkölä 27-37	11
		Luopioinen 25-44	20	Hollola 38-73	36
		Hauho 45-97	53	Koski 73-89	16
		Pälkäne 98-118	21	Lammi 90-128	39
		Sahalahti 119-128	10		
Yhteensä	129		128		128
Sääksmäen komppania		Jämsän komppania		Sysmän komppania	
Ruodut (pitäjä/numerot/lkm)					
Pitäjä	Lkm	Pitäjä	Lkm	Pitäjä	Lkm
Akaa 1-14	14	Sahalahti 1	1	Rautalampi 1	1
Kalvola 15-16	2	Padasjoki 2-27	26	Laukaa+Jkl 2-28	27
Akaa 17	1	Kuhmoinen 28-50	23	Korpilahti 29-35	7
Sääksmäki 18-19	2	Längelmäki 51-69	19	Sysmä 36	1
Akaa 20	1	Keuruu 70-75	6	Hartola 37-46	10
Sääksmäki 20-49	29	Jämsä 76-101	26	Sysmä 47-49	3
Tyrvöntö 50-58	9	Korpilahti 102	1	Hartola 50-56	7
Hattula 59-82	24	Jämsä 103-106	4	Sysmä 57-71	15
Kalvola 83-91	9	Korpilahti 107-120	14	Hartola 72-74	3
Sääksmäki 92-95	4	Jämsä 121-122	2	Sysmä 75-78	4
Kalvola 96-99	4	Petäjävesi 123-128	6	Hartola 79-81	3
Hattula 100-104	5			Sysmä 82-89	8
Renko 105-109	5			Hartola 90-107	18
Vanaja 110-123	14			Mäntyharju 108-117	10
Janakkala 124-127	4			litti 118	1
Vanaja 128	1			Mäntyharju 119	1
				Heinola 120-121	2
				Mäntyharju 122-126	5
				Heinola 127-128	2
Yhteensä	128		128		128

Jatkuu...

Asikkalan komppania		Rautalammin komppania	
Ruodut (pitäjä/numerot/lkm)			
Heinola 1-7	7	Petäjävesi 1-2	2
Asikkala 8-48	41	Jyväskylä 3-4	2
Hollola 49-60	12	Saarijärvi 5-36	32
Asikkala 61-71	11	Kivijärvi 37-44	8
Hollola 72-88	17	Viitasaari 45-78	34
Nastola 89-114	26	Laukaa 79-83	5
Hollola 115-126	12	Rautalampi 84-128	45
Orimattila 127-128	2		
Yhteensä	128		128

Ruotujen sijoittaminen tiettyyn pitäjään ei aina ole yksiselitteistä, sillä ruotua ylläpitävät talot saattoivat sijaita eri pitäjissä. Tällöin ruotu on luettu sen pitäjän ruoduksi, jossa sotilas asui. Rusthollien osalta vastaavaa ongelmaa ei ole.

Liite VIII Ruotsalaisvahvistus suhteessa pitäjien sotilasrasitukseen

Taulukoituna ovat tutkimusalueen pitäjät, kunkin pitäjän ylläpitämien rakuunoiden ja ruotusotamiesten määrät (eli kirjavahvuudet) ja pitäjiin sijoitettujen lainarakuunoiden ja lainasotamiesten määrät sekä pitäjiin sijoitettujen lainamiesten osuus kirjavahvuudesta.

Taulukoissa esitetty pitäjäjako on laadittu kirkkopitäjittäin vuoden 1721 tilanteen mukaan. Eino Jutikkalan mukaan on sopivampi käyttää kirkkopitäjiä kuin hallintopitäjiä, koska sotilaallinen aluejako noudatti paremminkin seurakunnallista aluejakoa kuin hallinnollista aluejakoa.¹¹⁰⁵ Näin aikakauden säilynyt kirkollinen väestökirjanpito tukee parhaiten tutkimusta. Kirkkopitäjällä tarkoitan tässä sellaista emäseurakuntaa tai kappeliseurakuntaa, jolla on ollut oma kirkollinen väestökirjanpito. Ne kappelit tai rukoushuonekunnat, joiden väestökirjanpito sisältyy emäseurakunnan tai -kappelin kirkonkirjoihin on käsitelty osana emäseurakuntaa tai -kappelia. Näin esimerkiksi Jyväskylä sisältyy Laukaaseen, Kylmäkoski Akaaseen ja Petäjävesi Jämsään. Pitäjät on ryhmitelty taulukoihin kihlakunnittain. Mikäli jonkun pitäjän jokin kolkka on sijainnut toisessa kihlakunnassa, on pitäjä sijoitettu kuuluvaksi siihen kihlakuntaan, johon pääosa pitäjästä kuului. Ruotu, jonka talot sijaitsivat eri pitäjissä on katsottu kuuluvaksi pitäjään, jossa ruodun sotilas asui tutkimusaikakaudella. Kirjallisuudessa esitettyjä ruotujakoja ei tässä ole mahdollista hyödyntää sellaisenaan. Arvo Viljanti esittää ruotujaon hallintopitäjittäin, C. Grill noudattaa osittain hallintopitäjäjakoja, mutta on huomionnut myöhemmin tapahtuneet lääninjaot ja aluesiirrot. Viljannin luvut eroavat jossain määrin Grillin antamista luvuista.¹¹⁰⁶ Roosin esittämä Hämeen läänin jalkaväkirykmentin ruotujako on esitetty kuten Viljannilla hallintopitäjittäin. Pitäjähistorioiden ruotujakoja käsittelevissä luvuissa pääsääntönä on ollut kirjoitusajanjakson pitäjäjako. Koska 1700-luvulla tai myöhemmin kirkkopitäjien rajoissa tapahtuneet muutokset ovat muuttaneet joidenkin ruotujen kotipitäjää, ei pitäjähistorioidenkaan tietoja voida sellaisenaan käyttää. Esimerkiksi Sysmän komppanian Vaippilaisen ruotu nro 86 kuului tutkimusaikakaudella Sysmään, mutta siirtyi sittemmin aluetarkistusten myötä osaksi Heinolan maaseurakuntaa.¹¹⁰⁷ Vastaavasti saman komppanian Vahvaselän ruotu nro 105 kuuluu nykyisin Hartolan sijasta Hirvensalmeen.¹¹⁰⁸ Tässä tutkimuksessa käytetty ruotujako eri pitäjien kesken on laadittu pääsääntöisesti vuoden 1728 pääkatselmusrullassa mainittujen ruodun nimien perusteella. Mikäli ruotua ylläpitävät talot ovat sijainneet eri pitäjissä ja ruodussa on palvellut ruotsalaissotilas, on ruotu katsottu kuuluvaksi sille pitäjälle, jossa ruotsalaissotilas on kirkonarkiston mukaan asunut. Mikäli asiaa ei ole voitu

¹¹⁰⁵ Jutikkala 1957, 245.

¹¹⁰⁶ Vrt. Viljanti 1940, 69–71; Grill 1852, 551. Ks. myös Roos 1933, 309–310.

¹¹⁰⁷ Ks. Juva 1927, 417; Wilmi 1988, 365.

¹¹⁰⁸ Ks. Mönkkönen 1968, 117.

tarkistaa kirkonarkiston avulla, on ruotu sijoitettu siihen pitäjään, jonka talojen ruotumanttaalit muodostavat enemmistön ruodusta.¹¹⁰⁹ Toisaalta kuninkaan resoluution 1.2.1695 mukaan se talo, jonka maalla torppa sijaitsi, oli mainittava ruotukirjassa ensimmäisenä.¹¹¹⁰ Rusthollien osalta vastaavaa ongelmaa ei ole. Koska rusthollari oli vastuussa rakuunan asuttamisesta, on tässä oletusarvona se, että rakuuna asui joko rusthollissa tai rusthollarin maille rakennetussa rakuunatorppassa.¹¹¹¹

Taulukot paljastavat, ettei lainamiehistön sijoittelu ole tapahtunut tasaisesti. Esimerkiksi Akaassa ja Kärkölässä lainamiesten suhteellinen osuus pitäjän rakuunoista ja sotamiehistä ylitti jopa 60 prosenttia, kun taas maakunnan pohjoisosissa Saarijärvellä ja Viitasaarella suuresta ruotumäärästä huolimatta lainamiesten osuus oli lähes olematon.

Ala-Sääksmäen kihlakunta

	Rusthollit	Ruodut	Yhteensä	Rakuunat	Sotamiehet	Yhteensä	Täydennyksen suhteellinen osuus
Akaa	24	16	40	16	8	24	60,0
Hattula	32	29	61	15	12	27	44,4
Kalvola	13	15	28	7	5	12	42,9
Punkalaidun	3	-	3	3	-	3	100
	Huom! Pääosa Punkalaidunta kuului Satakuntaan. Tässä mukana vain se osa Punkalaidunta, joka kuului Hämeeseen.						
Somero	10	-	10	5	-	5	50,0
Somerniemi	5	-	5	1	-	1	20,0
Sääksmäki	39	35	74	19	10	29	39,2
Tammela	19	-	19	5	-	5	26,3
Urjala	23	-	23	11	-	11	47,8
Yhteensä	168	95	263	82	35	117	44,5

¹¹⁰⁹ Vrt. mm. Härme 1993, 388; Keskitalo 1964, 146; Rytönen 1992, 228–229.

¹¹¹⁰ Viljanti 1940, 63.

¹¹¹¹ Vaikka rusthollien sijoittuminen eri pitäjiin onkin yksiselitteistä, niin niiden apupalot eli augmentit sijaitsivat varsin usein toisessa pitäjässä. Jutikkala 1942, 408. Esimerkkejä mm. Favorin, 176; Halila 1939, 346; Jokipii 1959, 417; Jutikkala 1954a, 28; Jutikkala 1954b, 37–38; Jutikkala 1954c, 42 ja Jutikkala 1954d, 44–45; Mäkelä 1979, 392–393; Mäntylä 1976, 225, tai pitäjähistorioiden rustholliluettelot, Favorin, 174; Koukkula 1972, 486–487; Mäntylä 1976, 225; Rytönen 1992, 234–235; Wilmi 1988, 366–367. On täysin mahdollista myös se, että rusthollari on sälyttänyt rakuunansa asuttamisvelvollisuuden augmenttitalonsa talollisen harteille tai rakuunatorppa on rakennettu augmentin maille. Esim. Sysmän kesäkäräjät 1726, 116.

Ylä-Sääksmäen kihlakunta

	Ruushollit	Ruodut	Yhteensä	Rakuunat	Sotamiehet	Yhteensä	Täydennyksen suhteellinen osuus
Jämsä	8	40	48	5	12	17	35,4
	Huom! Sisältää myös Petäjäveden kappelin 8 ruotua.						
Keuruu	-	6	6	-	3	3	50,0
	Huom! Pääosa Keuruuta kuului Satakuntaan. Tässä mukana vain se osa Keuruuta, joka kuului Hämeeseen.						
Korpilahti	-	22	22	-	5	5	22,7
Laukaa	-	34	34	-	7	7	20,6
Längelmäki	3	19	22	1	5	6	27,3
Pälkäne	26	21	47	12	9	21	44,7
	Huom! Alunperin Pälkäneelle sijoitettiin 11 rakuunaa. Vuoden 1722 sijoittelutoimien seurauksena Pälkäneelle siirrettiin UHRR:n uusmaalaisesta Porvoon komppaniasta vielä rakuunakorpraali Nils Aspengreen. Näin kokonaismääräksi saadaan 12 rakuunaa.						
Rautalampi	-	46	46	-	6	6	13,0
Saarijärvi	-	32	32	-	-	-	-
Sahalahti	12	11	23	7	3	10	43,5
Tyrvöntö	18	9	27	9	6	15	55,6
Viitasaari	-	42	42	-	1	1	2,4
Yhteensä	67	282		34	57		26,1

Ala-Hollolan kihlakunta

	Ruuhollit	Ruodut	Yhteensä	Rakunat	Sotamiehet	Yhteensä	Täydennyksen suhteellinen osuus
Hauho	29	54	83	16	12	28	33,7
Hausjärvi	6	15	21	3	8	11	52,4
Janakkala	16	15	31	8	5	13	41,9
Kuhmoinen	-	23	23	-	5	5	21,7
Lammi	11	49	60	5	20	25	41,7
Luopioinen	7	20	27	2	6	8	29,6
Padasjoki	13	26	39	7	8	15	38,5
Renko	-	5	5	-	1	1	20,0
Tuulos	3	13	16	1	3	4	25,0
Vanaja	26	15	41	15	5	20	48,8
	Huom! Alunperin Vanajalle sijoitettiin 14 rakuunaa. Tammikuussa 1723 sinne siirrettiin vielä rakuuna Sven Tårsk UHRR:n uusmaalaisesta Henki-kompaniasta. Näin rakuunoiden kokonaismääräksi saadaan 15 rakuunaa.						
Yhteensä	111	235	346	57	73	130	37,6

Ylä-Hollolan kihlakunta

	Ruuhollit	Ruodut	Yhteensä	Rakunat	Sotamiehet	Yhteensä	Täydennyksen suhteellinen osuus
Artjärvi	1	30	31	0	15	15	48,4
Asikkala	15	52	67	10	22	32	47,8
Hartola	8	41	49	5	12	17	34,7
Heinola	8	11	19	7	4	11	57,9
Hollola	27	77		12	28	40	38,5
Iitti	10	57	67	8	12	20	29,9
Hämeenkoski	13	16	29	8	4	12	41,4
Kärkölä	6	11	17	3	7	10	58,8
Mäntyharju	-	16	16	-	3	3	18,8
Nastola	8	26	34	2	10	12	35,3
Orimattila	7	45	52	3	11	14	26,9
Sysmä	25	31	56	15	14	29	51,8
Yhteensä	128	413	541	73	142	215	39,7

Muut

	Ruostollit	Ruodut	Yhteensä	Rakunat	Sotamiehet	Yhteensä	Täydennyksen suhteellinen osuus
Loppi	8	-	8	5	-	5	62,5
Mäntsälä	2	-	2	1	-	1	50,0
Nurmijärvi	4	-	4	3	-	3	75,0
Vihti	24	-	24	14	-	14	58,3
	Huom! Alunperin Vihtiin sijoitettiin 13 rakuunaa. Tammikuussa 1723 sinne siirrettiin vielä UHRR:n uusmaalaisesta Majurin komppaniasta rakuuna Anton Letzel.						
Yhteensä	38	-	38	23	-	23	60,5

Liite IX Ruotsalaisvahvistus suhteessa samanikäiseen miesväestöön

Taulukoissa on kihlakunnittain eriteltyinä pitäjäkohtaiset väestömäärät 31.12.1721, niistä laskettu arvio 15–59 -vuotiaiden miesten määrästä, pitäjiin sijoitetun ruotsalaisvahvistuksen suuruus, ikäryhmien 20–39 ja 20–44 suuruudet ja ruotsalaisvahvistuksen suhteellinen osuus suhteutettuna molempiin ikäryhmiin.¹¹¹² Kolmen pitäjän, Hollolan, Kalvolan ja Korpilahden luvut perustuvat puolestaan Seppo Muroman ilmoittamiin vuoden 1749 väkilukutietoihin.¹¹¹³ Mainittujen pitäjien kastettujen/syntyneiden ja kuolleitten/haudattujen luetteloiden puuttuessa vuosilta 1722–1749, ei niiden osalta ole ollut mahdollista takautuvasti laskea vuoden 1721 lopun väkilukuja. Niiden osalta olen toiminut toisin. Olen vähentänyt kunkin pitäjän vuoden 1749 väkiluvusta kymmenen lähipitäjän avulla arvioidun väkilukualeneman mukaisen väkimäärän vuoden 1749 väkiluvusta.¹¹¹⁴ Näin saadut väkilukuarviot eivät ole yhtä luotettavia kuin muiden taulukkopitäjien väkilukuarviot, mutta tarpeellisten taustatietojen puuttuessa ne saavat kelvata.¹¹¹⁵

Lindegrenin väestöjakauma ei anna vastausta siihen, mikä oli väestöjakauma yksittäisessä pitäjässä. Näin ollen taulukon luvut ovat ainoastaan viitteellisiä. Ne kuvaavat sitä, mikä olisi voinut olla miesten lukumäärä tarkaste-

¹¹¹² Jutikkala 1939, 38–39 Taulu 4; Jutikkala 1945, 106–109, Taulu 6. Myöhemmin kirjoituksissa useissa pitäjänhistorioissa on kritisoitu Jutikkalan lukuja ja/tai laskettu uudet väestöarviot. Esimerkiksi Lammin osalta Jutikkalan esittämä arvio todetaan liian korkeaksi. Ks. Lammin historia I, 210. Aulis Oja on saanut uusintalaskennassa Some-ron väkiluvuksi 1072, kun Jutikkalan ilmoittamista luvuista väkiluvuksi saadaan 1122. Ojan mukaan ero johtuu siitä, että Jutikkala on saanut kastettujen ja haudattujen luetteloista joiltakin vuosilta eri lukuja kuin Oja itse. Oja 1958, 110. Tuomas Koukkula on saanut puolestaan Pälkäneen väkiluvuksi 1597, kun taas Jutikkalan luvuista saadaan 1641. Koukkula 1972, 334. Kirsti Arajärvi on saanut Urjalan väkiluvuksi 965, kun Jutikkalan luvuista saadaan 934. Arajärvi 1973, 59. On selvää, että poikkeamia löytyy lisääkin. Poikkeamat ovat kokonaisuutena nähden sen verran pieniä, ettei uusintalaskenta koko Hämeen väestön osalta ole perusteltua. Olenkin hyväksynyt Jutikkalan ilmoittamat luvut sellaisenaan ottamatta huomioon satunnaisesti kirjallisuudesta löytyviä myöhempiä arvioita pitäjien väkiluvuista 31.12.1721.

¹¹¹³ Muroma 1991, 228 ja taulukko XLII sivuilla 273–274.

¹¹¹⁴ Muiden paitsi mainittujen kolmen pitäjän väkiluvun muutoksen olen laskenut suhteellisenä alenemana vuodesta 1749 vuoteen 1721 Jutikkalan tietojen (Jutikkala 1939, 38–39 Taulu 4) perusteella. Mainittujen kolmen pitäjän naapurustosta on valittu kymmenen pitäjää, joiden väkiluvun alenemaprosenttien keskiarvoa olen käyttänyt kyseisen pitäjien väkiluvun aleneman laskemiseksi. Hollolan osalta vertailupitäjinä ovat Asikkala, Hausjärvi, Heinola, Iitti, Koski, Kärkölä, Lammi, Nastola, Orimattila ja Tuulos, joiden väestöalenemien keskiarvo on 21,2%, Kalvolan osalta Akaa, Hattula, Hauho, Pälkäne, Renko, Sääksmäki, Tammela, Tyrvääntö (Kulsiala), Urjala ja Vanaja, joiden väestöalenemien keskiarvo on 24,7% ja Korpilahden osalta Hartola, Heinola, Kuhmoinen, Laukaa, Längelmäki, Padasjoki, Rautalampi, Saarijärvi, Sysmä ja Viitasaari, joiden väestöalenema on keskimäärin 28,6%. Näin Hollolan, Kalvolan ja Korpilahden väkiluvuksi vuoden 1721 lopussa saadaan 3069, 631 ja 960. Saadut luvut ovat puhtaasti arvioita, eivätkä ilmoita mainittujen pitäjien todellisia väkilukuja vuoden 1721 lopussa.

¹¹¹⁵ Ks. Eino Jutikkala 1944, 104–105. Aikakauden väestömääräarvioista käydystä kriittisestä keskustelusta ks. mm. Pitkänen 1979 ja Jutikkala 1987, 363–365.

luikäluokissa, mikäli jakauma noudattaisi yksittäisessä pitäjässä keskimääräistä tasoa.

Hämäläispitäjien väkiluku 31.12.1721, ikäryhmiin 15–59, 20–39 ja 20–44 kuuluvien miesten arvioidut määrät ja pitäjiin sijoitettujen ruotsalaissotilaiden määrät ja suhteelliset osuudet mainituista ikäryhmissä. Asteriksilla (*) merkityt pitäjät ylläpitivät myös muiden tutkimusjoukko-osastojen ulkopuolelle jääneiden joukko-osastojen rakuunoita ja/ tai ruotusotamiehiä, joten niiden osalta taulukko ilmoittaa ainoastaan hämäläisjoukko-osastoihin sijoitettujen ruotsalassotilaiden osuuden. Kahdella asteriksilla (**) merkityn pitäjän (Hollolan) osalta ei ole luotettavaa arviota väestömäärästä 31.12.1721, joten olen arvioinut sen olemassaolevien muiden tietojen avulla,¹¹¹⁶ kolmella asteriksilla (***) merkittyjen pitäjien väestötiedot puuttuvat kokonaan. #-merkki tarkoittaa sitä, että Jutikkalan ilmoittama kahden pitäjän/kappelin yhteinen väkiluku vuodelta 1749 on ositettu vuosina 1722–1749 syntyneiden suhteessa.¹¹¹⁷

Ala-Sääksmäen kihlakunta

Pitäjä	Väkiluku	Miehet 42%	Ruotsalaissotilaiden (RS) määrä ja osuus eri ikäryhmissä				
			RS	Miehet ikä. 20–39	RS:n osuus %	Miehet ikä. 20–44	RS:n osuus %
Akaa	1183	497	24	144	16,7	170	14,1
Hattula	1475	620	27	180	15,0	212	12,8
Kalvola**	631	265	12	77	15,6	91	13,3
Somero*	1122	471	5	137	3,7	161	3,1

¹¹¹⁶ Jutikkalan arvioi Hollolan väkiluvusta vuodelta 1749 olleen "vajaa 4000" (Jutikkala 1939, [5]–6). Taulussa 4 sivuilla 38–39 ilmoitetuista vuoden 1749 väkiluvuista on ekstrapoloimalla laskettu kunkin pitäjän väkiluku 31.12.1721. Saatujen erojen keskiarvo on - 23,6%, ts. vuoden 1721 luvut olivat keskimäärin mainitun prosenttiluvun verran pienempiä. Näin Hollolan väkiluvuksi 31.12.1721 saadaan $4000 - 0,236 \cdot 4000 = 3056$. Seppo Muroma ilmoittaa Hollolan väkiluvuksi vuonna 1749 yhteensä 3895 henkeä, joten Muroman luvusta saatava väkiluku vuonna 1721 olisi hieman pienempi eli 2976 henkeä, mikä on ainoastaan 2,6% pienempi kuin Jutikkalan arvio. Muroma 1991, taulukko XLII sivuilla 273–274.

¹¹¹⁷ Koska syntyvyys on pitkällä aikavälillä riippuvainen väestön kokonaismäärästä, olen osittanut Hattulan ja Tyrvännön sekä Vihdin ja Pyhäjärven vuoden 1749 syntyvyys- ja kuolleisuustiedot sekä yhteiset väestömäärät (2421/1858) vuosina 1722–1749 syntyneiden suhteessa.

Somerniemi	376	158	1	46	2,2	54	1,9
Sääksmäki	1765	741	29	215	13,5	253	11,4
Tammela*	1443	606	4	176	2,3	207	1,9
Urjala*	934	392	11	114	9,7	134	8,2
Punkalaidun* ¹¹¹⁸	-	-	3	-	-	-	-

Ylä-Sääksmäen kihlakunta

Pitäjä	Väki- luku	Miehet 42%	Ruotsalaissotilaiden (RS) määrä ja osuus eri ikäryhmissä				
			RS	Miehet ikä. 20-39	RS:n osuus %	Miehet ikä. 20-44	RS:n osuus %
Jämsä	1514	636	17	184	9,2	217	7,8
Keuruu***	3
Korpilahti**	960	403	5	117	4,3	138	3,6
Laukaa	1606	675	7	196	3,6	230	3,0
Längelmäki*	832	349	6	101	5,9	119	5,0
Pälkäne*	1641	689	21	200	10,5	236	8,9
Rautalampi	2007	843	6	244	2,5	288	2,1
Saarijärvi	1269	533	-	155	-	182	-
Sahalahti*	731	307	10	89	11,2	105	9,5
Tyrväntö	543	228	15	66	22,7	78	19,3
Viitasaari	1141	479	1	139	0,7	164	0,6

¹¹¹⁸ Punkalaitumen Oriniemen ja Koskoisen kylät kuuluivat Uudenmaan ja Hämeen läänin sekä oikeudellisesti Ala-Sääksmäen kihlakuntaan. Niemelä 1986, 204.

Ala-Hollolan kihlakunta

Pitäjä	Väki- luku	Miehet 42%	Ruotsalaissotilaiden (RS) määrä ja osuus eri ikäryhmissä				
			RS	Miehet ikä. 20-39	RS:n osuus %	Miehet ikä. 20-44	RS:n osuus %
	31.12 1721	Miehet 42%					
Hauho	2198	923	28	268	10,5	315	8,9
Hausjärvi	699	294	11	85	12,9	100	11,0
Janakkala	814	342	13	99	13,1	116	11,1
Kuhmoinen	823	346	5	100	5,0	118	4,2
Lammi	2448	1028	26	298	8,7	351	7,4
Luopioinen	726	305	8	88	9,0	104	7,7
Padasjoki	930	391	15	113	13,2	133	11,2
Renko*	408	171	1	50	2,0	59	1,7
Tuulos	725	305	4	88	4,5	104	3,8
Vanaja	733	308	20	89	22,4	105	19,0

Ylä-Hollolan kihlakunta

Pitäjä	Väki- luku	Miehet 42%	Ruotsalaissotilaiden (RS) määrä ja osuus eri ikäryhmissä				
			RS	Miehet ikä. 20-39	RS:n osuus %	Miehet ikä. 20-44	RS:n Osuus %
	31.12 1721	Miehet 42%					
Artjärvi*	869	365	15	106	14,2	125	12,0
Asikkala	1631	685	32	199	16,1	234	13,7
Hartola	2293	963	16	279	5,7	329	4,9
Heinola	756	317	12	92	13,0	108	11,1
Hollola**	3069	1289	40	374	10,7	440	9,1

Iitti	3246	1363	20	395	5,1	466	4,3
Koski (Hl.)	875	368	12	107	11,3	126	9,6
Kärkölä	614	258	10	75	13,4	88	11,4
Mäntyharju*	1349	567	3	164	1,8	194	1,6
Nastola	1412	593	12	172	7,0	203	5,9
Orimattila	1559	655	14	190	7,4	224	6,3
Sysmä	2211	929	29	269	10,8	317	9,1

Muut

Pitäjä	Väki- luku	Miehet 42%	Ruotsalaissotilaiden (RS) määrä ja osuus eri ikäryhmissä				
			RS	Miehet ikäryh. 20-39	RS:n osuus %	Miehet ikäryh. 20-44	RS:n osuus %
	31.12 1721	Miehet 42%					
Loppi*	507	213	5	62	8,1	73	6,9
Mäntsälä*	1
Nurmijärvi*	3
Vihti*#	1495	628	14	182	7,7	215	6,5

Lähteet: Jutikkala 1939: Taulukko 4, s. 38-39; Jutikkala 1944: Taulu 1, s. 108-109; Valpas 1965: Taulukko VIII; Muroma 1992, 228, taulukko XLII sivuilla 273-274.

Liite X Aviottomat lapset ja makaamisen ajankohdat

Vuosina 1722-1730 syntyneet aviottomat lapset ja syntymään johtaneiden makaamisen ajankohta ruotsalaissotilaiden (RS) aviosäädyn mukaan eriteltynä.

	Arvioitu makaamisen ajankohta										
	1722	1723	1724	1725	1726	1727	1728	1729	1730	Yht.	%
RS naimisissa	9	13	2	4	6	3	3	0	1	41	58,6
RS naimaton	6	3	3	3	5	-	2	4	-	26	37,1
Ei tietoa	1	-	2	-	-	-	-	-	-	3	4,3
Yhteensä	16	16	7	7	11	3	5	4	1	70	100
%	22,9	22,9	10,0	10,0	15,7	4,3	7,1	5,7	1,4	100	
Syntymisen ajankohta	1	20	14	5	10	7	3	7	3	70	

Lähteet: Tietokanta.

Liite XI Avioliittofrekvenssi otospitäjissä

Pitäjät: Akaa, Asikkala, Iitti, Janakkala, Jämsä, Längelmäki, Nastola, Orimattila, Pälkäne, Rautalampi, Sahalahti, Somero, Sääksmäki, Tammela, Urjala ja Vihti.

Vuosi	Avioliittojen määrä	Tutkimusjoukko	Muut ruotsalaissotilaat	Yhteensä
1722	294	19	6	25
1723	271	17	3	20
1724	208	8	-	8
1725	206	4	2	6
1726	198	4	-	4
1727	212	5	1	6
1728	251	6	1	7
1729	255	3	-	3
1730	252	3	-	3
Yhteensä	2148	69	13	82

Keskiarvo = 215 avioliittoa/vuosi. Vuosien 1722-1723 ylimäärä oli 135 avioliittoa, josta ruotsalaissotilaiden solmimia oli 45 eli 33 %. Huom! Mukana siis pitäjiin sijoitetut muutkin kuin tutkimusjoukko-osastoihin sijoitetut ruotsalaissotilaat.

Muut jakautuvat pitäjittäin ja ajallisesti seuraavasti: Akaa (3/1722, 1/1728), Asikkala (-), Iitti (-), Janakkala (-), Längelmäki (-), Nastola (-), Orimattila (-), Pälkäne (1/1723), Rautalampi (-), Sahalahti (-), Somero (1/1722, 1/1723, 1/1727), Sääksmäki (-), Tammela (1/1722, 1/1723), Urjala (-) ja Vihti (1/1722, 2/1725).

Muut joukko-osastot jakautuvat seuraavasti: Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentin uusmaalaiskomppaniat/2, Henkirakuunarykmentti/6, Uudenmaan läänin jalkaväkirykmentti/5.

Liite XII Hämeessä solmitut avioliitot 1722–1730

Pitäjä/Vuosi	1722	1723	1724	1725	1726	1727	1728	1729	1730	Yht.
Akaa	11	14	13	7	8	10	14	12	14	103
Asikkala	27	25	17	16	21	25	27	25	31	214
Iitti	45	28	22	17	25	23	38	25	34	257
Janakkala	8	9	8	11	8	10	7	9	16	86
Jämsä	29	31	12	12	17	8	6	17	14	146
Längelmäki	10	17	8	8	5	9	5	10	12	84
Nastola	5	6	3	7*	7*	7*	14	19	10	78
Orimattila	21	23	15	21	11	18	21	19	11	160
Pälkäne	19	34	28	18	13	22	15	21	26	196
Rautalampi	31	12	17	20	21	19	25	20	6	171
Sahalahti	15	9	6	6	5	6	5	7	11	70
Somero	11	11	13	18	6	7	13	8	16	103
Sääksmäki	22	19	12	10	19*	20*	29	24	20	175
Tammela	23	15	12	12	18	13	18	14	12	137
Urjala	9	11	10	2	10	8	10	13	5	78
Vihti	8	8	12	21	4	7	4	12	14	90
Yhteensä	294	272	208	206	198	212	251	255	252	2148

Huom: Taulukon pitäjissä solmittiin vuosina 1722–1730 keskimäärin 239 avioliittoa. Vuoden 1722 laskennallinen ”ylimäärä” oli 55 avioliittoa ja vuoden 1723 ”ylimäärä” 33 avioliittoa.

Lähde: Pitäjien Jämsä, Nastola, Orimattila, Pälkäne, Sahalahti, Somero, Sääksmäki, Tammela, Urjala ja Vihti osalta Jutikkala 1739, 40 Taulukko 5: Solmitut avioliitot vv. 1722–1749 viidessätoista pitäjässä sekä Iitin, Janakkalan, Längelmäen ja Rautalammin vihittyjen luettelot. Tähdelliset (*) lukumäärät Jutikkalan vihittyjen luetteloista puuttuviin vuosiin interpoloimia lukumääriä.

Liite XIII Lainasotilaiden ammattijakauma

	Rakuuna	Sotamies	Kaikki
Suutari	4	11	15
Räättäli	6	6	12
Nikkari	2	9	11
Seppä	2	1	3
Leipuri	2	..	2
Kupariseppä	..	1	1
Vaskenvalaja	1	..	1
Kirjansitoja	..	1	1
Köydenpunoja	1	..	1
Tupakankäärijä	..	1	1
Ryijynkutoja	..	1	1
Pellavakankaankutoja	1	..	1
Satulaseppä	1	..	1
Karvari	1	..	1
Kirvesmies	1	..	1
Kivenhakkaaja	1	..	1
Puutarhuri	1	..	1
Mylläri	2	..	2
Yhteensä	26	31	57
%	9,7	10,1	9,9

Lähde: Tietokanta.

Liite XIV HJR:n ruotujen tila 14.3.1722 komppanioittain eriteltynä

	a	b	c	d	e	f	Yht.
Hki	5 1/3	22 1/3	56 1/2	29 1/3	9 5/6	5 1/3	129
Evl	1	8 1/2	46 5/6	44 5/12	12 3/4	14 1/2	128
Maj	6	15	36	33	28	10	128
Asi	18 5/6	5 1/2	59 1/12	31 1/2	10 1/3	2 3/4	128
Säk	8	9	70	33	3 1/3	4 2/3	128
Jäm	22	31 1/4	42 1/3	23 7/12	5	3 5/6	128
Sys	10 1/12	41	28 1/2	19 1/12	22 5/6	6 1/2	128
Rau	14	39	50	1	22	2	128
Yht	85 1/4	171 11/12	389 1/4	214 11/12	114 1/2	49 7/12	1025
%	8,3	16,8	38,0	21,0	11,1	4,8	100,0

Lähde: Administrativa handlingar rörande armén, Bref och handlingar, Bund 274, Tavastehus läns infanterie regemente 1720-1726, Förslag uppå Eders Kongl: Majjts mig Allernådigst Anförtrödde Tafwastehuus Lähns Regemente till foot, som utwisar icke allenast Rotarnas tillstånd, efter dhe deröfwer håldne Undersökningar i Landet, utan jämbwäl Regimentets Starckhet till Corporaler och Gemehne, upprättadt utj Begynnelsen af Innewarde Månad, Otto Johan Maijdell, Gammelgård 14.3.1722.

Selite: a = veronmaksukykyisiä, b = kunnossa, c = puoliksi veronmaksukykyisiä, d = veronmaksukyvyttömiä, e = rutiköyhiä, f = autioita. Murtoluvut ovat seurausta ruotujen monitaloisuudesta. Esimerkiksi, jos kolmitaloisen ruodun yksi talo on veronmaksukykyinen, on ruodun veronmaksukykyisyys vain 1/3.

Lyhenteet: Hki = Henkikomppania, Evl = Everstiluutnantin komppania, Maj = Majurin komppania, Asi = Asikkalan komppania, Säk = Sääksmäen komppania, Jäm = Jämsän komppania, Sys = Sysmän komppania ja Rau = Rautalammin komppania, Yht. = yhteensä.

**Liite XV Esiaviollisten suhteiden ajallinen sijoittuminen 1.
vihkimisen suhteen**

	L	1kk	2kk	3kk	4kk	5kk	6kk	Esi- av.	Au	Lapse- ton	Ei tietoa	Yht
N	32	4	-	4	7	-	3	1	3	13	3	70
%	45,7	5,7	-	5,7	10,0	-	4,3	1,4	4,3	18,6	4,3	100

Lähteet: Seurakuntien vihittyjen ja kastettujen luettelot.

Taulukon sarakemerkinnät ovat seuraavat: L = laillisesti eli vähintään 9 kuukautta vihkimisen jälkeen syntynyt lapsi, merkinnät 1kk, 2kk, jne. viittaavat vihkimistä edeltäneeseen lapsen todennäköiseen siirtämisaikakohtaan ja se on ilmoitettu kuukausina ennen vihkimistä, Au ennen avioliittoa syntyneisiin lapsiin. Ne avioliitot, jotka ovat varmuudella jääneet lapsettomiksi on sijoitettu Ei lapsi -sarakeeseen ja ne avioliitot, joiden osalta ei ole tietoa joko ensimmäisten lasten tarkasta syntymäajankohdasta tai ylipäättänsä varmuutta lapsista Ei tietoa -sarakeeseen.

Liite XVI Ruotsiin palanneiden, palveluksessa kuolleiden ja eron jälkeen Suomeen jääneiden määrät

a = vuosi, b = palasi Ruotsiin, c = kuoli palveluksessa ollessaan, d = jäi eron jälkeen pysyvästi Suomeen, e = ei tietoa, f = vuoden aikainen kokonaispoistuma. Ei tietoa -sarake sisältää ne, joiden eron jälkeiset vaiheet ovat jääneet selvittämättä.

Uudenmaan ja Hämeen rakuunarykmentti

a	b	c	d	e	f	a	b	c	d	e	f
1722	3	6	-	-	9	1746	-	-	-	1	1
1723	35	1	-	3	39	1747	-	1	7	-	8
1724	3	5	-	-	8	1748	-	-	-	-	-
1725	13	3	-	-	16	1749	-	1	-	-	1
1726	34	1	2	3	40	1750	-	-	7	-	7
1727	22	-	-	12	34	1751	-	-	-	-	-
1728	6	1	9	17	33	1752	-	-	-	-	-
1729	-	-	1	-	1	1753	-	-	-	-	-
1730	-	1	-	-	1	1754	-	-	-	-	-
1731	-	2	-	-	2	1755	-	-	-	-	-
1732	1	-	4	4	9	1756	-	-	-	1	1
1733	-	-	1	-	1	1757	-	-	-	-	-
1734	-	-	-	1	1	1758	-	-	4	-	4
1735	-	-	12	11	23	1759	-	1	-	-	1
1736	-	-	-	-	-	1760	-	-	-	-	-
1737	-	-	2	-	2	1761	-	-	-	-	-
1738	-	-	1	-	1	1762	-	-	4	-	4
1739	-	-	-	-	-	1763	-	-	-	-	-
1740	-	-	1	-	1	1764	-	-	-	-	-
1741	-	-	3	1	4	1765	-	-	-	-	-
1742	1	8	1	-	10	1766	-	-	-	-	-
1743	-	1	3	-	4	1767	-	-	-	-	-
1744	-	3	-	-	3	Yht.	118	35	62	54	269
1745	-	-	-	-	-	Pros.	43,9	13,0	23,0	20,1	100

a = vuosi, b = palasi Ruotsiin, c = kuoli palveluksessa ollessaan, d = jäi eron jälkeen pysyvästi Suomeen, e = ei tietoa, f = vuoden aikainen kokonaispoistuma. Ei tietoa -sarake sisältää ne, joiden eron jälkeiset vaiheet ovat jääneet selvittämättä.

Hämeen läänin jalkaväkirykmentti

a	b	c	d	e	f	a	b	c	d	e	f
1722	6	6	-	1	13	1746	-	-	-	-	-
1723	10	-	-	4	14	1747	1	-	8	-	9
1724	26	2	-	2	30	1748	-	-	-	-	-
1725	18	2	1	1	22	1749	-	1	1	-	2
1726	28	2	-	5	35	1750	-	1	4	-	5
1727	4	1	1	2	8	1751	-	-	-	-	-
1728	4	1	5	13	23	1752	-	-	-	-	-
1729	1	1	-	-	2	1753	-	-	-	-	-
1730	3	2	5	8	18	1754	-	-	-	-	-
1731	-	-	4	8	12	1755	-	-	-	-	-
1732	-	2	-	1	3	1756	-	-	-	-	-
1733	-	2	-	1	3	1757	-	2	-	-	2
1734	-	1	3	4	8	1758	-	-	3	-	3
1735	4	-	10	8	22	1759	-	-	-	-	-
1736	-	1	1	-	2	1760	-	-	-	-	-
1737	-	-	-	1	1	1761	-	-	1	-	1
1738	-	1	-	-	1	1762	-	-	-	-	-
1739	-	-	3	-	3	1763	-	1	-	-	1
1740	-	3	2	1	6	1764	-	-	-	-	-
1741	-	11	10	1	22	1765	-	-	-	-	-
1742	1	19	8	3	31	1766	-	-	-	-	-
1743	-	2	-	-	2	1767	-	-	1	-	1
1744	-	2	-	-	2	Yht.	106	66	71	64	307
1745	-	-	-	-	-	Pros.	34,5	21,5	23,1	20,8	100

a = vuosi, b = palasi Ruotsiin, c = kuoli palveluksessa ollessaan, d = jäi eron jälkeen pysyvästi Suomeen, e = ei tietoa, f = vuoden aikainen kokonaispoistuma. Ei tietoa -sarake sisältää ne, joiden eron jälkeiset vaiheet ovat jääneet selvittämättä.

Yhteensä

a	b	c	d	e	f	a	b	c	d	e	f
1722	9	12	-	1	22	1746	-	-	-	1	1
1723	45	1	-	7	53	1747	1	1	15	-	17
1724	29	7	-	2	38	1748	-	-	-	-	-
1725	31	5	1	1	38	1749	-	2	1	-	3
1726	62	3	2	8	75	1750	..	1	11	-	12
1727	26	1	1	14	42	1751	-	-	-	-	-
1728	10	2	14	30	56	1752	-	-	-	-	-
1729	1	1	1	-	3	1753	-	-	-	-	-
1730	3	3	5	8	19	1754	-	-	-	-	-
1731	-	2	4	8	14	1755	-	-	-	-	-
1732	1	2	4	5	12	1756	-	-	-	1	1
1733	-	2	1	1	4	1757	-	2	-	-	2
1734	-	1	3	5	9	1758	-	-	7	-	7
1735	4	-	22	19	45	1759	-	1	-	-	1
1736	-	1	1	-	2	1760	-	-	-	-	-
1737	-	-	2	1	3	1761	-	-	1	-	1
1738	-	1	1	-	2	1762	-	-	4	-	4
1739	-	-	3	-	3	1763	-	1	-	-	1
1740	-	3	3	1	7	1764	-	-	-	-	-
1741	-	11	13	2	26	1765	-	-	-	-	-
1742	2	27	9	3	41	1766	-	-	-	-	-
1743	-	3	3	-	6	1767	-	-	1	-	1
1744	-	5	-	-	5	Yht.	224	101	133	118	576
1745	-	-	-	-	-	Pros.	38,9	17,5	23,1	20,5	100

Liite XVII Tilastollinen tarkastelu

Riittävän havaintomäärän omaavien ja luokittelukelpoisten tekijöiden/muuttujien merkittävyyttä on mahdollista tarkastella tilastollisesti. Tarkastelun toteutin kahdessa osassa. Ensin arvioin yksinkertaisen tilastomenetelmän avulla kunkin muuttujan X_1 tilastollista merkitsevyyttä suhteessa toiseen muuttujaan X_2 tavoitteena saada perusteita niiden akkulturaatioon vaikuttavien tekijöiden valinnassa, jotka jäävät lopullista monimuuttuja-analyysiä suorittavan myllyn jauhettavaksi. Monimuuttuja-analyysi, jossa voidaan selvittää useamman muuttujan yhteisvaikutus, taas paljastaa tekijät X_i , jotka selittävät/ennustavat parhaiten yksittäisen sotilaan Hämeeseen jäämisen todennäköisyyttä, ts. todennäköisyyttä integroitua hämäläiseen paikallisyhteisöön.

Khiin-neliötestaus

Yksinkertaiseksi analyysimenetelmäksi valitsen kategoristen muuttujien frekvenssijakaumien tarkasteluun sopivista testeistä Pearsonin X^2 -riippumattomuustestin eli ns. khiin neliö -testin.¹¹¹⁹ Sillä voidaan testata, ovatko kaksi kategorista muuttujaa yhteydessä toisiinsa.¹¹²⁰ Käytännössä riippumattomuustesti paljastaa mukana olevien ryhmien jakaumien välisen eron tilastollisen merkitsevyyden ja sitä kautta ryhmien erosta tehtyjen tulkintojen luotettavuuden. Mikäli testissä saatu p-arvo on alle 0,05, voidaan tulosta pitää tilastollisesti merkitseväenä/tulkintaa luotettavana. Jakaumat ja khiin neliö -testillä saadut tulokset on koottu allaoleviin talukoihin XVII:1–XVII:7.

Taulukko XVII:1. Khiin neliö -testien tulokset ryhmien "Ruotsiin paluun" ja "Suomeen jäämisen" osalta. Kakkosvaihtoehdoissa (2) ovat mukana myös 1730-luvulla ja sen jälkeen palveluksessa kuolleet, jotka on luokiteltu maahan jääneiksi.

Faktori	Palasi N (lkm)	Jäi N (lkm)	X^2	df	p	Tilastollinen merkitsevyys
Tuloikä 1 <=25 26-31 32+ Summa	52 86 86 224	61 51 21 133	27,74	2	< 0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä

¹¹¹⁹ Rasila 1977, 84–85; Nummenmaa 2010, 301. Testistä käytetään tilanteen mukaan myös nimitystä X^2 -yhteensopivuustesti. Vrt. Nummenmaa 2010, 305.

¹¹²⁰ Nummenmaa 2010, 305.

Faktori	Palasi N (lkm)	Jäi N (lkm)	X ²	df	p	Tilastollinen merkitsevyys
Tuloikä 2 <=25 26-31 32+ Summa	52 86 86 224	112 86 36 234	42,24	2	< 0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä
Palvelusaika 1 <=5 6-13 14+ Summa	176 41 7 224	3 33 97 133	238,23	2	< 0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä
Palvelusaika 2 <=5 6-13 14+ Summa	176 41 7 224	31 47 156 234	238,08	2	< 0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä
Aselaji 1 Rakuuna Sotamies Summa	118 106 224	62 71 133	1,23	1	0,268	Ei jakaumaeroa -> ei tilastollisesti merkitsevää eroa
Aselaji 2 Rakuuna Sotamies Summa	118 106 224	97 137 234	5,79	1	0,016 < 0,05	Jakaumat poikkeavat toisistaan 5 % riskitasolla -> tilastollisesti merkitsevä ero
Avioituneisuus 1 PR PS VS	123 12 5 140	12 61 55 128	165,62	2	< 0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä
Avioituneisuus 2 PR PS VS	123 12 5 140	23 93 77 193	190,59	2	< 0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä
Talollistausta 1 On Ei Summa	48 176 224	3 130 133	25,05	1	< 0,001	Jakaumat poikkeavat toisistaan 0,1 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä

Faktori	Palasi N (lkm)	Jäi N (lkm)	X ²	df	p	Tilastollinen merkitsevyys
Talollistausta 2 On Ei Summa	48 176 224	6 228 234	39,16	1	< 0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä
Käsityötaito 1 On Ei Summa	16 208 224	22 111 133	7,75	1	0,005	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,5 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä
Käsityötaito 2 On Ei Summa	16 208 224	35 199 234	7,06	1	0,008	Jakaumat poikkeavat toistaan 1 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä
Konflikti On Ei Summa	29 195 224	14 220 234	7,112	1	0,029 < 0,05	Jakaumat poikkeavat toistaan 5 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä

Taulukko XVII:2. Khiin neliö -testien tulokset tulojän osalta.

Faktori	Tuloikä <=25	Tuloikä 26-31	Tuloikä 32+	X ²	df	p	Tilastollinen merkitsevyys
Palvelusaika <=5 6-13 14+ Summa	56 48 91	84 54 80	86 57 20	50,6	4	< 0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä
Aselaji Rakuuna Sotamies Summa	68 127	86 132	115 48	52,8	2	< 0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä
Avioituneisuus PR VS PS Summa	28 59 48 135	69 47 37 153	69 12 15 96	60,81	4	< 0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riskitasolla -> ero on tilastollisesti merkitsevä
Talollistausta On Ei Summa	15 148 163	20 198 218	19 176 195	0,47	2	0,977	Jakaumat eivät poikke toisistaan -> ei tilastollisesti merkitsevää eroa
Käsityöläisyys On Ei Summa	23 140 163	20 198 218	14 181 195	4,988	2	0,083	Jakaumat eivät poikke toisistaan -> ei tilastollisesti merkitsevää eroa
Konflikti On Ei Summa	16 147 163	23 195 218	13 182 195	2,062	2	0,357	Jakaumat eivät poikke toisistaan -> ei tilastollisesti merkitsevää eroa

Taulukko XVII.3. Khiin neliö -testien tulokset palveluajan pituuden osalta.

Faktori	Palvelu- aika <=5	Palvelu- aika 6-13	Palvelu- aika 14+	X ²	df	p	Tilastollinen merkit- sevyys
Aselaji Rakuuna Sotamies Summa	112 114	82 77	75 116	6,5	2	0,39	Jakaumat eivät poik- kea toisistaan -> ei tilastollisesti merkit- sevää eroa
Avioituneisuus PR VS PS Summa	106 13 6 125	37 26 27 90	23 79 67 169	149,59	4	< 0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riski- tasolla -> ero on tilastollisesti merkit- sevä
Talollistausta On Ei Summa	42 184 226	9 150 159	3 188 191	38,834	2	< 0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riski- tasolla -> ero on tilastollisesti merkit- sevä
Käsityöläisyys On Ei Summa	14 212 226	24 135 159	19 172 191	8,292	2	0,016 < 0,05	Jakaumat poikkeavat toistaan 5 % riskita- solla -> ero on tilas- tollisesti merkitsevä
Konflikti On Ei Summa	21 205 226	20 139 159	11 180 191	4,945	2	0,084	Jakaumat eivät poik- kea toisistaan -> ei tilastollisesti merkit- sevää eroa

Taulukko XVII:4. Khiin neliö -testien tulokset ryhmien "rakuunat" ja "sotamiehet" osalta.

Faktori	Rakuunat N (lkm)	Sotamiehet N (lkm)	χ^2	df	p	Tilastollinen merkitsevyys
Avioituneisuus			1,08	2	0,583	Jakaumat eivät poikkea toisistaan -> ei tilastollisesti merkitsevää eroa
PR	76	90				
VS	47	71				
PS	45	55				
Summa	168	216				
Talollistausta			1,461	1	0,227	Jakaumat eivät poikkea toisistaan -> ei tilastollisesti merkitsevää eroa
On	21	33				
Ei	248	274				
Summa	269	307				
Käsityö			0,03	1	0,862	Jakaumat eivät poikkea toisistaan -> ei tilastollisesti merkitsevää eroa
On	26	31				
Ei	243	276				
Summa	269	307				
Konflikti			0,443	1	0,506	Jakaumat eivät poikkea toisistaan -> ei tilastollisesti merkitsevää eroa
On	247	277				
Ei	22	30				
Summa	269	307				

Taulukko XVII:5. Khiin neliö -testien tulokset ryhmien "Puoliso Ruotsissa," "Vihitty Suomessa" ja "Puoliso Suomessa" osalta.

Faktori	Puoliso Ruotsissa N (lkm)	Vihitty Suomessa N (lkm)	Puoliso Suomessa N (lkm)	χ^2	df	p	Tilastollinen merkitsevyys
Talollistausta				14,32	2	0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riskitasolla -> tilastollisesti merkitsevä ero
On	24	9	1				
Ei	142	109	99				
Summa	166	118	100				
Käsityöläisyys				0,45	2	0,799	Ei jakaumaeroa -> ei tilastollisesti merkitsevää eroa
On	20	12	13				
Ei	124	106	87				
Summa	166	118	100				
Konflikti				35,54	2	<0,001	Jakaumat poikkeavat toistaan 0,1 % riskitasolla -> tilastollisesti merkitsevä ero
On	38	5	2				
Ei	128	113	98				
Summa	166	118	100				

Taulukko XVII:6. Khiin neliö -testien tulokset ryhmien konfliktiherkkyiden osalta. Huom! Talollistausta ja käsityöläisyys -kategoriat ovat toisensa poissulkevia.

Faktori	Konflikti N (lkm)	Ei N (lkm)	X ²	df	p	Tilastollinen merkitsevyys
Talollistausta On Ei Summa	6 46 52	48 476 522	0,31	1	0,575	Ei jakaumaeroa -> ei tilastollisesti merkitsevää eroa
Käsityöläisyys On Ei Summa	6 46 52	51 473 524	0,17	1	0,697	Ei jakaumaeroa -> ei tilastollisesti merkitsevää eroa

Taulukko XVII:7. Akkulturaatioon vaikuttaneiden tekijöiden khiin neliö -testien tulokset muuttujapareittain tarkasteltuna. Esimerkiksi tuloian (a) ja palvelusajan (b) välinen riippuvuus on tilastollisesti merkitsevä (++) . Ristiintaulukointi paljastaa myös, että palvelusaika (b), aselaji (c) ja avioituneisuus (d) ovat tuloian suhteen kolineaarisia.

	a	b	c	d	e	f	g	h
a		++	++	++	-	-	-	++
b			-	++	++	+	-	++
c				-	-	-	-	-/+
d					++	-	++	++
e						..	-	++
f							-	++
g								+

a = tuloikä, b = palvelusaika, c = aselaji, d = avioituneisuus, e = talollistausta, f = käsityö, g = konflikti, - > seurauksena h = paluu/jääminen.

Merkkien selitykset: ++ = tilastollisesti merkisevä (p < 0,001), + = tilastollisesti vähemmän merkitsevä (p <= 0,05), -/+ tilastollinen merkitsevyys riippuu siitä, katsotaanko palveluksessa kuolleet maahan jääneiksi (+) vai ei (-), - = ei tilastollista merkitsevyyttä (p > 0,05).

Muuttujaparin e = talollistaustaisuus ja f = käsityöläisyys analyysiä ei ole mahdollista suorittaa, koska e ja f on luokiteltu toisensa poissulkeviksi.

Lähde: Liitteen taulukot XVII:1-XVI:6.

Monimuuttuja-analyysi ja tilastollinen malli

Khiin neliö -testi ei anna vastausta siihen mikä on useamman selittävän muuttujan yhteisvaikutus selitettävään muuttujaan. Siihen olen valinnut regressio-analyysin, josta on olemassa eri vaihtoehtoja riippuen analyysissä olevien muuttujien luonteesta.¹¹²¹ Kategorisen kolmiluokkaisen – palasi, ei tietoa, jäi – selitettävän muuttujan tapauksessa menetelmäksi sopii multinominaalinen logistinen regressioanalyysi. Menetelmän etuna on se, ettei siinä tarvitse tehdä mitään oletuksia mallissa käytettävien muuttujien jakaumista. Siinä pyritään luomaan matemaattinen malli kuvaamaan selitettävän muuttujan Y ja selittävien muuttujien X_i välistä yhteyttä, joka antaa tässä tutkimuksessa mahdollisuuden ennustaa yksittäisen sotilaan todennäköisyyttä jäädä Hämeeseen, kun häneen liittyvien muuttujien X_i arvot tunnetaan. Malli kertoo myös sen, mitä suuruusluokkaa kunkin selittävän muuttujan X_i vaikutus on selitettävään muuttujaan Y .¹¹²²

Selitettävänä muuttujana on Ruotsiin paluuta ja/tai maahan jääntiä kuvaava kategorinen muuttuja Y (palasi = 1, ei tietoa = 2, jäi = 3), joista referenssikategoriana on paluu (1).

Ensi vaiheessa valitsin selittäjiksi muuttujat:

- tuloikä vuosina,
- palvelusaika Hämeessä vuosina,
- aselaji (rakuuna/sotamies),
- talollistausta,
- käsityötaitoisuus,
- puoliso/vihitty Ruotsissa,
- puoliso/vihitty Suomessa,
- konflikti kyläyhteisössä.

Mallintava yhtälö on tällöin muotoa

$$Y = \text{vakio} + \sum B_i \cdot X_i,$$

jossa X_i = selittävä muuttuja/tekijä ja B_i = selittävän muuttujan/tekijän X_i regressiokerroin. Regressiokertoimet ilmaisevat, kuinka paljon sitä vastaava selittävä muuttuja X_i selittää Y :n vaihteluista.

Aluksi sijoitin regressioanalyysiin kaikki yllämainitut selittäjät. Sen jälkeen tarkastelin yksitellen heikon selitysasteen omaavien tekijöiden poiston vaikutusta lopputulokseen ja päädyin lopulta malliin, jossa mukana ovat vain tilastollisesti merkitsevät tekijät ($p < 0,05$). Analyysi paljastaa, etteivät kaikki Khiin neliö -testin mukaan tilastollisesti merkitsevät tekijät säily merkitsevinä, kun mukana on useampi selittäjä. Kolmiluokkaiseksi kategorisoidun miesten

¹¹²¹ Vrt. Ketokivi 2009, 90 taulukko 3–2.

¹¹²² Nummenmaa 2010, [309], 331–332.

tuloiän ja miesten paluu/jääminen -trendin Khiin neliö -testaus osoitti, että miesten iällä oli paluun/jäämisen kannalta tilastollista merkitystä ($X^2 = 27,74$, $df = 2$, $p < 0,001$); ts. vanhempiin ikäluokkiin kuuluvilla miehillä oli suurempi taipumus palata Ruotsiin kuin nuorempiin ikäluokkiin kuuluvilla ja vice versa (Liite XIX, taulukko 1). Samaan tulokseen päästään myös, kun miesten ikä on regressioanalyysin ainoa selittäjä ($\text{Exp}(B) = 0,890$, $p < 0,001$). Selittäjän selityssaste tosin jää hyvin alhaiseksi (Nagelkerken Pseudo R-Square = 9,9 %). Tilanne muuttuu, kun mukaan otetaan muut odotettavissa olevat selittäjät. Iän tilastollinen merkitys osoittautuu alhaiseksi. Samoin käy selittävän tekijän aselaji = rakuuna/sotamies. Molemmat tekijät siis joudutaan jättämään pois lopullisesta mallista. Tätä ei pidä tulkita siten, etteikö niillä olisi jonkinasteista selitysarvoa (vrt. taulukko 6.1), mutta malliin ne eivät sovi.

Selittäjän ”konflikti” osalta olisi hyvin luonnollista, että miehet, jotka syylistyivät kyläyhteisöissä pahoinpitelyihin, varkauksiin ja/tai huoruuteen tai olivat muuten osallisina eritasoisissa konflikteissa, olisivat olleet pääsääntöisesti Ruotsiin palanneiden joukossa. Muun muassa hulttiomaista elämää eläneet rakuunat Bryngel Qvick, Inge Flinck ja Lorents Starck palasivat eronsa jälkeen Ruotsiin. Paikallisyhteisöissä heitä tuskin olisi siedetty pitempään. Regressioanalyysissä konflikti-tekijän merkitsevyys osoittautuu kuitenkin lähes olemattomaksi (p lähestyi jo ykköstä). Myöskään se ei sovi malliin.

Lopulliseen malliin jäivät selittäjät, joihin liittyvät regressiokertoimet B_i poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi nolasta, jolloin muuttujat ovat myös tilastollisesti merkitseviä selittäjiä.¹¹²³ Ne ovat:

- X_1 = palvelusaika vuosina
- X_2 = käsityötaitoisuus (dummy)
- X_3 = talollistausta (dummy)
- X_4 = vihitty Ruotsissa (dummy)
- X_5 = puoliso Suomessa (dummy).

¹¹²³ Nummenmaa 2010, 339.

Taulukko XVII:8. Multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin keskeiset tulokset Suomeen jäämisen osalta referenssiluokkana Ruotsiin paluu.

	X _i	B _i	p	Exp(B) = e ^{-B_i}
Vakio		-2,714	< 0,001	
Palvelusaika vuosina (jatkuva) N = 576	X ₁	0,32	< 0,001	1,377
Käsityötaitoisuus 0/1 referenssikategoriana "ei tietoa" N = 57	X ₂	1,264	< 0,01	3,539
Talollistausta 0/1 referenssikategoriana "ei tietoa" N = 54	X ₃	-1,712	< 0,01	0,181
Vihitty Ruotsissa 0/1 referenssikategoriana "muu" N = 166	X ₄	-1,551	< 0,001	0,212
Puoliso Suomessa 0/1 referenssikategoriana "muu" N = 218	X ₅	1,606	< 0,001	4,983

Referenssikategoriana "paluu Ruotsiin." Likelihood Ratio testin $X^2 = 481,489$, $p < 0,001$; Pearsonin Goodness-of-Fit = 388,225, $p < 0,001$; Selitysaste (Nagelkerke pseudo R² -kerroin) = 64,4 %; Overall percentage = 75,5 %.

Viimeisen sarakkeen Exp(B) on ns. riskikerroin (odds), joka ilmaisee kuinka paljon selittävän muuttujan tiettyyn luokkaan kuulumisen vähentää/lisää riskiä siihen nähden, että se kuuluisi referenssiluokkaan.¹¹²⁴ Jatkuvan muuttujan "palvelusaika" osalta riski lasketaan niin, että yksi lisäpalveluvuosi kasvattaa riskiä jäädä Hämeeseen edellisvuoteen verrattuna kertoimella 1,377.¹¹²⁵

Merkittävimmit miesten Suomeen jäämistä ennustavat selittäjät ovat pite-nevä palvelusaika (riskikerroin eli odds = $\text{Exp}(B) = 1,377$), käsityö- tai muu ammattitaito ($\text{Exp}(B) = 3,539$) sekä perhe Hämeessä ($\text{Exp}(B) = 4,983$). Mainitut tekijät tukevat akkulturaatiota ja toimivat integroitumisen agentteina. Miesten paluuta ennustavat tekijät ovat vastaavasti talollistausta ($\text{Exp}(B) = 0,181$) ja perheytyminen ennen Hämeeseen tuloa ($\text{Exp}(B) = 0,212$). Talollistaustaisuus ja Ruotsiin jäänyt perhe toimivat siis tehokkaina akkulturaatioesteinä. Tulos on yhtäpitävä tutkimuksessa saatujen kvalitatiivisten havaintojen kanssa.

¹¹²⁴ Nummenmaa 2010, 339–340.

¹¹²⁵ Nummenmaa 2010, 340.

Yhtälö, joka estimoii maahan jäännin todennäköisyyttä suhteessa referenssikategoriaan "palasi Ruotsiin," on muotoa

$$Y = -2,714 + 0,32 \cdot X_1 + 1,264 \cdot X_2 - 1,712 \cdot X_3 - 1,551 \cdot X_4 + 1,606 \cdot X_5$$

jossa X_1 saa arvot 1-46, X_2 arvon 0 tai 1, X_3 arvon 0 tai 1 ja X_4 arvon 0 tai 1.

Vakion (- 2,714) negatiivisuus on seurausta palvelusaikatekijän mukanaolosta. Miesten paluu on tavallaan ensisijainen lopputulos. Esimerkiksi muita selittäviä tekijöitä vaille olleen sotilaan olisi palveltava vähintään 9 vuotta, jotta hän kuuluisi maahan jääneiden luokkaan.

Todennäköisyys sille, että sotilas jäi Hämeeseen saadan yhtälöstä

$$P = 1/(1+e^{-Y})$$

Mallin sopivuutta kuvaava X^2 -testiin perustuva sopivuuskerroin Goodnes-of-fit, jossa mallilla tuotettua datamatriisia ja havaintomatriisia verrataan toisiinsa, kuten havaintomatriisia verrataan khiin neliö -testissä odostusarvomatriisiin, osoittaa mallin sopivan hyvin ennustamaan sotilaiden maahanjääntiä.¹¹²⁶ Mallin selitysastetta kuvaava Nagelkerke pseudo R^2 -kerroin arvioi kuinka paljon selitettävän muuttujan vaihteluista pystytään kuvailemaan mallin avulla, saa arvon 0,644 eli mallin selitysaste on 64,4 %.¹¹²⁷ Tilastollista merkitsevyyttä kuvaava Likelihood Ratio -testi osoittaa merkitsevyyden olevan hyvä ($p = 0,000$), ja lopuksi mallin kattavuus (Classification/Overall percentage) on 75,5 %.

Tuloksen luotettavuutta häiritsee selittävien tekijöiden keskinäiset yhteydet eli kolineaarisuus.¹¹²⁸ Jo edellä on tullut esille ennen lopullista mallinnusta ilmennyt miesten ikä-tekijästä tehty havainto: vanhempiin ikäluokkiin kuuluvilla miehillä oli suurempi taipumus palata Ruotsiin kuin nuorempiin ikäluokkiin kuuluvilla ja vice versa. Regressioanalyysi kuitenkin hyljeksi ikä-tekijää ilmoittamalla sille alhaisen tilastollisen merkitsevyyden ($p \gg 0,05$). Tällainen ehkä tutkijaa hieman hämmentävä tulos oli seurausta siitä, että ikätekijä oli jo sisäänrakennettuna muissa tekijöissä kuten "palvelusaika," ja erityisesti tekijöissä "talollistaustaisuus" ja "vihitty Ruotsissa." Ikä-tekijän hyväksyminen malliin olisi heikentänyt mallin luotettavuutta; se olisi tullut huomioitua useampaan kertaan. Ikätekijän poisjättämistä ei pidä kuitenkaan tulkita niin, ettei-

¹¹²⁶ Nummenmaa 2010, 338.

¹¹²⁷ Nummenmaa 2010, 338. Kerroin vaihtelee aina välillä [0,1], jossa nolla tarkoittaa sitä, ettei malli selitä aineiston vaihtelua yhtään ja ykkönen sitä, että se selittää kaiken vaihtelun. Logistisessa regressiossa selitysastetta 64,4 % ei pidä kuitenkaan tulkita suoraan niin, että mallin luokittelee havainnoista oikein 64,4 %. Se toimii paremmin jonkinlaisena suuntaa-antavana apuvälineenä. Vrt. Nummenmaa 2010, 338.

¹¹²⁸ Kytökiivi 2009, 98-100; Nummenmaa 2010, 316.

kö ikä olisi akkulturaatioon vaikuttava tekijä suunnassa "mitä nuorempi sotilas sitä suurempi todennäköisyys hänellä oli akkulturoitua sijoituspaikkakunnallaan."

Miesten Hämeeseen jäämiseen vaikuttaista tekijöistä merkittävimpiä olivat 1) pitenevä palvelusaika, 2) puolison ja/tai lasten läsnäolo, joita tuki vahvasti työllistyminen, esimerkiksi käsityötaitoisuus. Pois ei voida myöskään sulkea nuoruuden merkitystä. Paluuta vauhditti useimmiten Ruotsiin jäänyt puoliso/perhe, Ruotsissa odottava talonpito ja korkea ikä.

HENKILÖ- JA ASIASANAHAKEMISTO

Hakemisto sisältää vain varsinaisessa tekstiosassa olevat *asiasanat* ja *henkilönimet*.

- Abbour, Jonas, 114, 196–197, 242
 Ahlman, Israel, 229, 238
 Ahlman, Tuomas Israelinpoika,
 rakuuna, 238
 Ahlsberg, Pehr, 128
 akkulturaatio, 21, 26–28, 30–31, 49–51,
 171, 173, 184, 193, 249, 250–253
 asenne, 25
 aste, 24, 27, 190, 252
 Berryn malli, 24–25, 31, 53, 252
 este, 27, 31, 74, 101, 171, 250
 malli, 26
 Parkin nelivaihemalli, 24
 strategia, 26
 tutkimus, 173
 Akkulturaatio, 30
 Alftan, Abraham, nimismies, 134
 ammatinvalintakenttä, 233–234
 Anders Bryngelsson, 59, 133, 220
 Anders Erikinpoika (Öberg), 233, 240
 Anders Nilsinpoika (Örnberg), 246
 Anna Pehrsson, 104
 Anna Petterintytär, Hollola, 115
 Anna Sipintytär, Akaa, 209
 Anna Yrjöntytär, manttaalimiehen
 leski, 201
 Annika Juhontytär, Hartola, 202
 Annika Nilsson, 202
 Apollof, Gregori, majuri, 93
 Appelbom, Karl, reservirakuuna, 240
 Arenia, Sofia Elisabet, 196
 Ascheberg, Rutger von, 29
 asettautuminen, 24, 31, 171
 Askengren, Håkan, 63
 Aspegren, Nils, 84
 assimilaatio, 24–27, 30, 252, 253
 prosessi, 233
 teoria, 252
 asetuspolitiikka, 22
 avioero, 103–105, 202–204, 206
 hakemus, 204
 avioliitto, 136, 138, 190, 209, 212, 248
 instituutio, 203–204
 lupa, 205
 avioliittokenttä, 191, 193
 maantieteellinen, 191–194, 233, 244
 malli, 191
 sisäinen, 192
 sosiaalinen, 191, 195, 233, 244
 uloin, 192
 ulompi, 192
 avioliittolupaus, 104, 135, 143, 145,
 150, 207, 208
 katteeton, 140, 142
 aviopuolison hylkääminen, 203
 aviorikos, 104–105, 144, 203, 206
 avosuhde/-liitto, 150, 201–202, 204,
 248
 Backman, Elina, 196
 Bauman (Boman) Heikki Arvid, 239
 Bauman, Didrik, 61, 64, 116, 182, 197,
 216, 239
 Bauman, Matias Didrik, kappalainen,
 61, 64
 Beckman, Augustin, 240
 Beckman, Johan, pitäjänrääti, 240
 Berg, Johan, 93, 201, 202
 Berg, Johan Henrik, 196, 198
 Berg, Jonas, 210, 215, 236, 240
 Berg, Petter, 179
 Berg, Sven, 59
 Bergman, Petter, 64
 Bildstein, Karl, kenraalimajuri, 162
 biografia, 33, 38–40
 Biografia, 37
 Biugge, Petter, 140, 202
 Biurling, Petter, 180, 220, 227
 Björkman, Erik, 246
 Björkman, Petter, 153
 Björkman, Sven, 94
 Blom, Lars, 115, 116
 Blom, Nils, 104

- Blomberg, Didrik, 161, 177, 196–197, 227
- Blomberg, Olof, 63
- Blomberg, Sven, 106–107
- Blomfeldt, Johan, 167
- Boije, eversti, 120
- Boman, Anders, 82
- Boman, Harald (Aron), 213
- Boman, Johan, sotamies, 213
- Boman, Lars, 113–114, 142
- Bonde, Johan, 218
- Borre, Olof, 91, 129, 220
- Bosin, Paul, luutnantti, 89
- Bram (Wram), Anders, 233, 241
- Bram (Wram), Jakob, pitäjännikkari, 233, 241
- Brantberg, Jakob, 91, 175
- Broberg, Johan, 161
- Broholm, Olof, 17, 19, 23, 253, 255
- Broholm, Olof Olofsson, 19, 253
- Broman, laamanni, 60, 110
- Brummert, Mathias Henrik, kersantti, 113
- Brummert-suku, 221
- Brunqvist, Olof, 213
- Bröijer, Hedvig Charlotta, 197
- Busk, Johan, 179, 200
- Byström, Erik, komissaari, 134
- Carlqvist, Jakob Johan, kirkkoherra, 118
- Carlstedt, Abraham. siltavouti, 243
- Carlstedt, Johan, 226, 228, 243
- Carlstedt, Karl Gustav, rusthollari, 243
- Carlstedt, Salomon, siltavouti, 243
- Carlström, Johan Erlandsson, 111
- Carlström, Lars, 56, 103, 111
- Carolin, Valpuri, Sysmä, 206
- Cavallier, Samuli, rakuuna, 161
- Cedersparre, Peter, eversti, 91
- Clodt von Jürgensburg, Gustaf Adolf, 221
- Colliander, Arvid, kapteeni, 109
- Crönfelt, Bengt, 169
- Czernovski, Johan, 218, 243
- Czernovski, Staffan, 93, 210, 215, 243
- Dagström, Nils, 230
- Dahlberg, Erik, 180
- Dahlgren, Lars, 175
- Dansberg, Anders, 139, 174
- De Geer, Carl, 19
- demograafinen merkitys, 98
- Dillman, Matts, 128
- Dufving, Samuel Henrik, kapteeni, 209
- Dunderfelt, Nils, 109, 112
- Eckerman, Olof, 105, 157, 169, 216
- Edqvist, Bengt, 175
- Edström, Petter, 229
- Eerola, Juho, rusthollari, 198
- Eeva Juhontytär, lautamiehen tytär, 113
- Ehrenström, Anders, 102
- Ekelund, Karl Olofinpoika, 233
- Ekelund, Olof, 200, 233
- Ekenberg, Matts, 196
- Ekman, Hans, 148, 149
- Ekqvist, Anders, luutnantti, 196, 198
- Ekqvist, Eva Katarina, 196, 198
- Ekqvist, Joakim, 199
- Ekqvist, Krister Johan, korpraali, 198
- Elg, Johan, 133
- Elg, Jonas, 169
- Ellenberg, Zachris, 107, 157, 246
- eläimeen sekaantuminen, 206
- eläke, 214–219
- järjestelmä, 214, 218
- kaksinkertainen, 215
- kirja, 215
- myöhentynyt, 217
- yksinkertainen, 214
- elämäkerta, 32–33
- ennenaikainen vuodeyhteys, 135, 138
- Ensköld, entinen rakuuna, 241
- Enstedt, Erich, 103, 204
- Erenberg, Olof, 163
- Erik Andersinpoika (Nyman), 231, 232
- Erkki Juhonpoika, Asikkala, 84
- Erkki Simonpoika, Asikkala, 116

- Erkki Yrjönpoika, Hollola, 115–116
 esiaviollinen suhde, 138–139, 149
 Eskola, Samuli, Asikkala, 84
 Esteri Sigfridintytär, rakuunanleski, 229
 Estfeldt, Franz, 63, 180, 241
 etninen
 alkuperä, 186
 lojaalisuus, 26
 raja, 74
 ryhmä, 28
 samankaltaisuus, 28
 ympäristö, 26
 etnisyyys, 30, 48, 186, 252
 faktori, 27
 Fabricia, Brita, 196
 Fagerberg, Nils, 112
 Fahlberg, Erik, 246
 Favorin, Kristina, 196
 Favorin, Matias, kappalainen, 196
 Felling, Sven, 157, 207, 208
 Feltfärdig, Erik, 81
 Fernström, Nils, 82, 115, 138–139, 180, 241
 Fix, Måns, 94
 Flinck, Erik, 219–220
 Flinck, Hans, 199, 204, 223–224, 227
 Flinck, Ingell, 128–129, 133
 Flinck, Nils, 127
 Flinck, Per, 94
 Florin, Kustaa, 129, 130
 Florin, Matts, 89, 169
 Forsberg, Ingemar, 61
 Forselius, Jakob, kappalainen, 231
 Forsman, Anders, 198
 Forsteen, Lars, 59, 63
 Francke, Johan Christopher, 198
 Frenberg, Hans, 59, 93, 179
 Frijberg, Petter, 181, 222, 234
 Frimodig, Catharina, 170
 Frimodig, Johan, 169–170
 Frisk, Gabriel, 105
 From, Mårten, 105, 213
 Fröberg, Johan, 217–218
 Fröberg, Petter, 138–139
 Funck, Arvid, 118
 Fyrman, Henrik, 108
 Förberg, Nils, 89, 230
 Garf, Andreas, karvari, 242
 Garf, Didrik, korpraali, 242
 Garf, Didrik, pitäjänräätäli, 242
 Garf, Gustav, pitäjänräätäli, 242
 Garneij, Eva, 246
 Garneij, Jakob, 61, 246
 Garneij, Jakob Hybertsson, masuunimestari, 61
 genealoginen tutkimus, 33
 Gestrin, Nils, kapteeniluutnantti, 175
 Gierta, Adam Johan, eversti, 119
 Giörtel, Georg, 120
 Giötfelt, Johan, 136, 142, 149
 Grabbe, Gustaf Mikael, vänrikki, 93
 Granman, Carl, 94
 Grefwe, Lukas, sotamies, 214
 Grevstedt, Anders, 142–144, 229
 Grönberg, Petter, 127
 Grönberg, Sven, 103, 142, 144, 204–205
 Gröning, Petter, 127
 Gååsman, Christian, kirkkoherra, 113
 Gååsman, Samuel, lukkari, 131
 Hagelström, Anders, 240
 Hagmarck, Benjamin, ylioppilas, 242
 Hagmarck, Petter, 62, 177, 196, 216, 242
 Hagström, Matias, reservirakuuna, 240
 Halfman, Petter, 59, 129, 136, 142
 Hammar, Jöran, 218
 Hammarström, Anders, 164
 Hasselberg, Lars, 112
 Hasselgren, Olof, 161
 Hebla Joonaantytär, Sysmä, 114
 Heikki Eskonpoika, Asikkala, 114, 115
 Helena Erikintytär (Fahlberg), 246
 Helena Jonaantytär (Nyberg), 246
 Hellberg, Lars, 89
 Hellman, Erik, 113
 Helsing, Olof, 114

- Helsing, Thomas, 209
- Henrik Petterinpoika (Lund),
talollinen, 234
- herjaus, 113, 248
- huoripukki, 113
- kelmi, 113–114
- murhaaja, 113, 156
- petturi, 114
- vanha kelmi, 129
- varas, 113, 114
- Hietman, Petter, 146–147
- Hijberg, Anders, 161
- Hirn, Petter, työmies, 241
- Hjerpe, Lars, 84, 90, 113–114, 116
- Hjuhl, Helena, 198
- Hoffman, Anna Margareta, 206
- Holm, Erik, 161
- Holm, Hans, 129, 130
- Horn, Gustaf, eversti, 128
- Humbla, Lars, 89–90, 116, 126–127,
330
- huoruus, 100, 103–105, 136, 139, 140,
141, 143–144, 150, 203–205, 248
- kaksinkertainen, 121–122, 135, 144,
146
- tapaus, 149–150
- tuomio, 141, 147
- yksinkertainen, 121–122, 135, 142,
144–145, 149–150, 202
- Hwallwetter, Ingewall, 100–102, 117
- Häggbloom, Anders, 18
- Höök, Johan, 206
- identiteetti, 25, 46, 252
- etninen, 27
- kansallinen, 29
- kulttuuri-, 24, 27, 48
- vähemmistö-, 25
- Ignatius, Anders,
kihlakunnantuomari, 145
- Ingeborg Svensdotter, 145
- Ingred Persdotter, 202
- Inkeri Juhontytär, Artjärvi, 148
- Insenstierna, Eva, laamannin leski,
110, 111
- integraatio, 24, 27, 30, 171, 173, 186
- motivaatio, 27
- strategia, 26
- Integraatio, 25–26
- Isberg (Esberg), Erik, suntio, 243
- Isberg (Esberg), Matts, 213, 243
- itsetuho/-murha, 100, 104
- Jaakko Jaakonpoika, Asikkala, 114
- Jaakko Simonpoika, manttaalimies,
207
- Jooperi, Matti, talollinen, 231
- Juho Antinpoika, lautamies, 207
- Juho Matinpoika, lautamies, 113, 156
- Juho Matinpoika, työmies, 241
- Juho Paavonpoika, Asikkala, 84
- Juho Yrjönpoika, Orimattila, 90
- jäsen
- aatelissuvun, 61
- joukko-osaston, 49, 50
- joukon, 32
- kyläyhteisön, 32, 113, 121, 181, 182,
194, 212, 249
- paikallisyhteisön, 39, 49–50, 114–
115, 185, 252
- perheen-, 230
- päälystön, 51
- ruotuyhteisön, 47
- ryhmän, 25, 27, 194
- sotilasperheen, 212
- suvun, 241
- tutkimusjoukon, 33
- ulkoisen yhteisön, 49
- yhteisön, 23, 28, 39, 191
- jäsenyys
- kyläyhteisön, 186
- yhteisön, 186
- Kaapo Juhonpoika, rusthollari, 161,
169
- Kaarina Akselintytär, ratsumiehen-
leski, 200
- Kaarina Laurintytär, sotilaanleski,
Artjärvi, 142–143
- Kaarina Laurintytär, Sysmä, 147
- kaksinnaiminen, 122, 135, 143–144,
146, 149, 205, 248

- Kallerman, Johan Månsinpoika,
 talollinen, 234
 Karin Börjesdotter, 101, 162
 Karin Eriksson, 143
 Karin Pehrsson, 202
 karkuruus, 29, 100, 105–106, 112, 121,
 134, 157, 248
 loma-, 110, 112
 Karl Franzinpoika (Estfeldt),
 kyläseppä, 241
 Kartman, Matts, 153
 Kastengren, Olof, 129
 Kekkonen, Erik, rusthollari, 108
 kerjuu, 218–219
 Kerttu Eerikintytär, Kalvola, 147
 Kettu, Eerikki, 93
 kieli, 74–75, 101, 185, 221
 alue, 74
 ero, 75
 jumalanpalvelus, 117
 kaksikielinen, 74–75, 185, 252
 kaksikielisyys, 75
 komento, 75
 norja, 74
 olot, 74–75
 puhuttu, 100
 pää-, 74
 raja, 74
 ruotsi, 63, 74–75, 118, 226
 ruotsinkielinen, 74, 117–120, 221,
 226
 skandinaavinen, 74
 suomenkielinen, 120, 252
 suomi, 63, 74–75, 109, 117
 taito, 120, 186
 tanska, 74
 tuki, 75
 tyhjiö, 75
 äidin-, 117
 Kielling, Zachris, 202
 kihlaus, 136, 143, 209
 Kijhl, Karl, 103
 Kijhlberg, Petter, 145–146
 Kindberg, Henrik, 93
 kirkkojärjestys, 117, 204
 kirkkolaki, 136, 204, 206, 207
 Kirsti Rekontytär, Hartola, 148
 Kirstin Andersdotter, hylätty vaimo,
 133
 Kirstin Swensdotter, 143–144
 Knipe, Olof, 218
 Kock, David, 208
 kohtaaminen, 24, 53
 kollektiivibiografia, 33
 konflikti, 24, 31, 100–101, 112, 122,
 129, 157, 172, 207, 248–249
 konsistori, 19, 34, 38, 103, 105, 118,
 124, 204, 206, 252–253
 kontakti, 19, 24, 49, 50, 214, 250
 alue, 244
 sosiaalinen, 171
 verkosto, 250
 Koskelin, Kaisa, Akaa, 230
 Krell, Paul, kapteeni, 238
 Krook, Benedikt, kirkkoherra, 139
 Krook, Klaes, 62, 162, 177
 Kuhlberg, Johan, luutnantti, 93
 kummius, 181, 183–184
 suhteet, 182
 tapaukset, 182, 184–185
 valinnat, 181, 184–185
 kunnianloukkaus, 100, 114, 118, 122,
 126, 156
 kuolemantuomio, 205
 Kuorikoski, Matti, talollinen, 231
 Kustaa Juhonpoika, Janakkala, 127
 käsityöläisyys, 175–178
 tutkimus, 177
 köyhäinapu, 218
 köyhäinhoito, 217, 219
 L'Eclair-suku, 221
 Lagerlöf, Erik, 103–104
 Lampeel, Peter, majuri, 221
 Landtman, Elias, 136
 Leijon, Jöns, 148
 Leijonhjelms, Anders, maaherra, 111
 Leinroth, Johan, sotamies, 240
 Lendberg, Olof, 59, 93, 109
 Letzel, Anton, 92, 174
 Lidman, Sven, 84, 113, 116

- Liisa Juhontytär, Hollola, 139
 Liisa Juhontytär, sotilaanleski,
 Hauho, 200
 Liisa Laurintytär, sotilaanleski,
 Tyrvääntö, 142–143, 229
 Liisa Pekantytär, Längelmäki, 137,
 138
 Liisa Tuomaantytär, Hämeenkoski,
 140
 Lijberg, Lars, 164
 Lillia, Sven, 94
 Limatius, Aron, kirkkoherra, 170
 Lin(d)gren, Anders, 161
 Lindberg, Bengt, 82, 112, 161
 Lindberg, Erik, 82
 Lindgren, Anders, 82
 Lindman, Israel, 149
 Lindquist, Pehr, 56
 Lindroos, Mikko, pitäjänrääti, 241
 Ljungqvist, Jonas, 219
 Lovin, Anders, majoittaja, 91, 92, 175
 luku- ja kirjoitustaito, 53, 63
 Lund, Johan, talollinen, 234
 Lundberg, Anders, 156
 Lundberg, Johan, 93
 Lundberg, Wilhelm, 213
 Lundgreen, Anders, 167
 Lundqvist, Petter, 133, 219
 Lustig, Jonas, 147–148
 Lustig, Olof, 201, 214, 238
 Lustig, Olof Olofinpoika, rakuuna,
 238
 Löfberg, Nils, 229
 Lönberg, Lars, 84
 Löving, Jonas, 82, 84, 89
 maahanmuuttaja, 17, 24, 74
 polvi, 26, 252
 maahanmuutto, 28, 51
 tutkimus, 24, 26, 171, 252
 Magdalena Andersdotter, 19, 253
 Maglander, Johannes Nicolai,
 kirkkoherra, 103
 Majdell, Otto Johan, eversti, 66, 80,
 118
 makaaminen, 136, 146, 157, 209
 Malleen, Jakob, kirkkoherra, 253
 Malmberg, Brådde, 90
 Malmström, Gertmund, 240
 Margareta Nilsson, 204, 205
 marginalisaatio, 24–26
 marginalisoituminen, 26
 Maria Aatamintytär, Padasjoki, 202
 Maria Antintytär, Padasjoki, 113
 Maria Håkanintytär,
 manttaalimiehen vaimo, 207
 Maria Iisakintytär, Korpilahti, 230
 Maria Larsintytär (Reen), 246
 Maria Laurintytär, Hartola, 202
 Maria Laurintytär, Sysmä, 113, 114,
 142
 Maria Matintytär, (Fernström), 139
 Maria Matintytär, Lammi, 188, 207
 Maria Simontytär, rusthollarin tytär,
 157
 Maria Yrjöntytär, rakuunanleski, 229
 Maria Yrjöntytär, Sysmä, 208
 Maria Zachrisintytär (Ellenberg), 246
 Marja Mikontytär, 180
 Marketta Eerikintytär, Padasjoki, 142
 Martinus, kirkkoherra, 217
 Matias Petterinpoika (Frijberg),
 talollinen, 234
 Meijer, Didrik, 134
 Meijer, Lars, 179, 199
 Melart, Gabriel, 85
 Menlös, Erik, 102, 108, 112
 Mikko Erkinpoika, Asikkala, 84
 Mikko Juhonpoika, talollinen, 224
 Millberg, Johan, 116
 Mittler, Brita Elisabet, kättilö, 242
 Mittler, Carl Gustav, 242–243
 Moberg, Lars, 113
 Moberg, Staffan, 101
 Molin, Måns, 215
 Morberg, Olof, 213
 Myrman, Lars, 60, 110–112
 Nauckler, Enoch, rykmentinkirjuri,
 213, 222
 Nederberg, Håkan, 199, 223–224, 228,
 245

- Norberg, Sven, 180
 Nordman, Anders, 140
 Norling, Petter, 105
 Norman, Johan, 108, 109
 Norman, Petter, 89–90, 92, 116
 nujakka, 248
 Numers, Lorentz von,
 rykmentinkomentaja, 85
 Nuutti Heikinpoika, Sysmä, 114
 Nyberg, Jonas, 196, 246
 Nyberg, Matts, 132
 Nyckelman, Lars, 149
 Nyman, Anders, 230
 Nyström, Ernesti, ratsumies, 200
 Näsman, Gustav Olofinpoika,
 korpraali, 238
 Näsman, Olof, 85, 238
 Olli Mikonpoika, ruotuisäntä, 132
 Olof Aleksandersson, 89, 90
 omaisuusrikos, 122, 126
 omakylä, 211
 Onsberg, Gustav, 222, 230, 234, 241
 Onsberg, Karl, sepänsälli, 241
 Orraeus, Anders, kirkkoherra, 207
 Orre, Arvid, luutnantti, 130–131
 Oxellgren, Måns, 90, 213, 221
 Paavo Heikinpoika, Lammi, 126
 Paccalenius, Thomas, kirkkoherra,
 133
 Palander, Johan, 93
 palkkaus, 79
 huoneenvuokra, 79–80, 82, 85, 115
 jakopalkka, 116, 167
 järjestelmä, 78
 käsiraha, 80–82, 161
 pestiraha, 81, 161
 pääpalkka, 80–82, 161
 ruotuvilja, 79, 88–89
 rästi, 174
 sotilastorppa, 79, 82–88
 suhteet, 77–78
 työkorvaus, 79
 työpalkka, 91–92
 velvoitteet, 78
 vuosipalkka, 80, 82–83, 91
 Palmbarck, Samuel, lukkari, 179
 parisuhde, 39, 49–50, 113, 135, 137,
 150, 156, 171, 188, 197, 204–205,
 207–208, 248, 250
 laiton, 137, 145, 208
 patriarkaalisuus, 47, 128
 käsite, 46
 periaate, 132
 rajat, 248
 Pehr Eriksson, 104
 perheytyminen, 250, 400
 Petter Petterinpoika (Frijberg),
 talollinen, 234
 Petter Pettersson (Hagmarck), 62
 Pieta Yrjöntyttä, 146–147
 Pistolhielm, Eva Margareta, 209
 Polonius, Johan, suutari, 127
 prosopografia, 32–34
 protesti, 31, 248
 Protesti, 248
 puhemiehiys, 185–186
 pull-faktori, 213, 250
 push-faktori, 213, 250
 Pusk, Tuomas, ratsumies, 200
 Puska, Juho, sotilas, 200
 Puusaari, Hannu, talollinen, 231
 Pålack, Johan, 129, 130
 Pålack, Mikko, 132–133
 päihtymys, 128, 129, 133, 146, 204
 juopottelu, 204
 juopumus, 147
 Qvick, Bryngel, 129, 133–134, 147
 Qvist, Krister, reservirakuuna, 240
 Rabbi, Johan, nimismies, 114
 Ramsay, eversti, 106
 Reen, Lars, 177, 213, 221, 246
 Reetta Hannuntytär, Hollola, 139
 Reetta Juhontytär, Vihti, 230
 Ried (Reeth), Carl Gustav, rusthollari,
 91
 Riitta Heikintytär, Jämsä, 188
 Riitta Laurintytär, Akaa, 209
 Rijman, Jonas, 144, 148, 156–157
 Ringbom, Olof, 138, 217
 Ringfelt, Daniel, 214

- Ringman, Olof, 210
 Ringstedt, Simon, hantlankari, 227
 Risto Jaakonpoika, lautamies, 132
 Risto Juhonpoika, talollinen, 198
 Risto Matinpöika, renki, 161–162
 Risto Ristonpoika, rusthollari, 131
 Ritz, Anders, sotamies, 236, 240
 Roman, Anders, 61
 Roos, Hans, 213, 217, 240
 Roos, Johan, 89
 Rosa, Johan, sotamies, 213
 Rosendahl, Anders, 59
 Rosenhjelm, Bengt, 102, 114, 131–132
 Rothfelt, Aron, 230
 Rundgreen, Johan, 154
 Ryberg, Matias, sotamies, 236
 rykmentinoikeus, 107
 Rytting, Jonas, 59
 Rytting, Sven, 206
 Råberg, Anders, 62, 177
 Rönnberg, Fromholt,
 katselmuskirjuri, 196
 Rönnberg, Maria, 196, 198
 Saara Eerikintytär, Pälkäne, 230
 Sahlgren, Trouls, 141
 Sahlgrund, Nils, nimismies, 202
 sakkikutuminen, 121, 133, 248
 salavuoteus, 100, 114, 122, 135–136,
 139, 140, 144, 148, 149–150, 156–
 157, 201, 206, 248
 tapaus, 149
 tuomio, 209
 Samuli Heikinpoika, renki, 161
 Sandberg, Jonas, 101, 162
 Sandberg, Nils, 105
 Sarva, Matti, Hollola, 116
 Saxbeck, Gustaf, nimismies, 226
 Saxbeck, Matias, varanimismies, 243
 Schmiedefelt, Karl Detlof,
 everstiluutnantti, 109–110
 Segersvärd, Erik, 154
 seksuaalirikkomus, 124, 136, 149, 150
 seksuaalirikos, 122, 124, 135, 139, 141,
 144, 150, 207, 248
 separaatio, 24, 27, 252
 Simo Jaakonpoika, rusthollari, 157
 Sipilä, Juho, Asikkala, 84
 Siöberg, Hans, 61, 103
 Siöberg, Petter, 148
 Siöberg, Samuel, 169, 218
 Siögren, Sven, 128
 Siöwall, Anders, 66
 Skumpe, Jöns, 218
 Snell, Karl, 219
 Sofia Bertilintytär, kartanopiika, 133
 Soila, Antti, talollinen, 66
 solvaus, 100, 113, 122, 126, 248
 hunsvotti, 113–114
 ruotsalaiskoira, 113, 156
 sotakollegio, 34, 38, 79–80, 83, 101–
 103, 109–111, 151, 153, 162, 166, 169
 sotamieshuone, 34, 38, 214, 216, 250
 kassa, 216
 sota-oikeus, 106, 123, 130–131, 149
 sotaylioikeus, 107
 sotilastorppa, 211, 223
 Sparf, Leonhard, katselmuskirjuri,
 134
 Sprengtporten, majuri, 175
 Springman, Nils, 60, 197, 211, 221,
 245
 Springman, Per, ratsumies, 60
 Spång, Pehr, 94
 Staf, Anders, 218–219
 Starck, Lorentz, 134
 Stichaeus, Salomon, kappalainen, 84,
 223
 Stierna, Carl, 84, 116
 Stierncrantz, Petter, maaherra, 65,
 79–80, 85, 145
 Stjernschantz, Johan, eversti, 82
 Suksela, Juho Kallenpoika, 174
 Sundberg, Nils, 188, 207
 Sundström, Lars, 213, 221
 suuri Pohjan sota, 15, 64, 69–72, 75,
 78, 112, 122, 136, 141, 174, 178, 196,
 199, 201, 203, 225, 230, 253
 Svahn, Lars, 140, 177, 213
 Svalberg, Erik, 240
 Svanberg, Jöns, 246

- Svartz, Joakim Ernest, 167
 Sven Andersson (Bram), nikkari, 241
 Svenske, Leonard, 61
 Sääf, Pål, 137–138
 Söderberg, Lars, 196
 Söderberg, Olof, 197, 218
 Söderman, Olof, 59, 180
 Sörskog, Sven, 243
 Talp, Jakob, reserviläinen, 240
 Tandefelt, Adam, rusthollari, 208
 Tandefelt, Arvid, 133
 Tandefelt, Maria Larsintytär, 113
 Tandefelt, Otto, 177
 Teirikangas, Juho, talollinen, 231
 Tengman, Elias, 220
 Tingberg, Pehr, 161
 Tingwall, Ingmar, kirkkoherra, 204
 Tornberg, Olof, 161
 Tornerhjelm, Abraham, ratsumestari, 60
 Tunberg, Lars, 240
 Tunberg, Simon, reserviläinen, 240
 Tunman, Israel, 199
 Tuomas Juhonpoika, Asikkala, 114
 tuomiokapituli, 204–205, 208
 työllistyminen, 26, 32, 171–172, 250, 402
 työntötekijä, 250
 työvoima, 76, 249
 poliittinen, 21, 76
 pula, 32, 76, 77, 91, 110, 179
 tarve, 175
 tilanne, 76, 77, 110, 174
 Tönnerus, Gustaf, kirkkoherra, 119
 Törnqvist, Pehr, 61, 94, 108, 177
 Udd, Erik, sotamies, 236
 Uggl, Anders, 61, 161, 169, 179, 197, 198
 Undin, Anders, 148
 Utter, Sven, 131, 305
 Uudenkaupungin rauha, 19, 71, 247
 Wahlberg, Carl, 89, 196–198
 Wahlström, Johan, 139
 Valborg Erikintytär (Björkman), 246
 Wallin, Maria, 103, 204
 Wallman, Jöns, 89
 Wallsten, Matthias, 60, 110–112
 Valpuri Ristontytär, lautamiehen vaimo, 113
 Valpuri Yrjöntytär, Jämsä, 145–146
 Warg, Håkan, 127
 varkaus, 100, 124, 126, 132–134, 248–249
 varastelu, 121
 Werling, Jonas, 214
 Wessman, Lars, 114
 Westbom, Lars, pitäjänseppä, 240
 Westerberg, Bengt, 230
 Westerberg, Jakob, 85, 90
 vetotekijä, 250
 Wickström, rakennusmestari, 241
 vieraskylä, 211
 vieraspitäjä, 192, 212
 Viikari, Erik Jönsinpoika, 246
 Wijkberg, Matti, 92
 Wijkman, Erik, 91, 175
 Wijman, Lars, drabantti, 102
 Winge, Anders, 81, 175
 Wittling, Nils, 197, 213, 222
 Wram (Bram), Jakob, 234
 Wrangel, Erik, maaherra, 145
 Wulfcrona, Gustav, kapteeni, 177, 213, 221
 vuorovaikutus, 49
 väestö, 22–23, 39, 49–50, 64, 74, 76, 194
 aateli, 196
 elementti, 48, 253
 henkikirjaikäinen, 188
 hämäläis-, 75
 jakauma, 72, 73, 188
 kanta-, 24, 48, 181, 250, 252
 kirjanpito, 33, 44–45, 94, 218
 kyläyhteisön, 250
 liike, 27
 maaseutu-, 192, 251
 mies-, 31, 71, 73, 99, 170, 187, 248, 250
 määrä, 71
 olot, 31

- paikallis-, 30, 39, 49–50, 52, 115, 122, 123, 171, 194, 214, 233, 244
- paikkakuntien, 53
- pohja, 44
- poliittinen, 21
- rakenne, 72
- ryhmä, 28, 47, 51, 121, 130, 176, 203, 224
- siirto, 22, 31
- siviili-, 49–50, 52
- sotilas-, 50, 122
- sukupuolijakauma, 71, 113
- säätyläistö, 196–197
- talollis-, 195
- tappio, 71
- tiedot, 31, 71
- tilaton, 218, 236
- valta-, 25, 27–28, 74, 186
- viljelijä-, 234, 235, 246, 250, 252
- väkivalta, 121–122, 124
- pahoinpitely, 126, 132
- rikollisuus, 122, 126
- rikos, 121–122, 124, 126, 128, 131, 249
- tappelu, 100, 131
- tappo, 100
- väkivaltainen käyttäytyminen, 47, 114, 116, 126–127, 129
- väkivaltaisuus, 112, 115, 121, 132, 147, 227
- Wärnström, Nils, pitäjänräättäli, 241
- Wästbom, Johan, 240
- yhteiskunta
- rauhaan palaava, 64, 116, 150, 153, 187, 247
- yhteisö
- etninen, 30
- kylä-, 28, 30, 47, 51, 90, 121–122, 131, 156, 157, 181–182, 184, 192–194, 210–213, 238, 249, 251
- maaseutu-, 32, 77, 114, 176–177, 181, 187, 218, 250, 252
- paikallis-, 17, 21, 31, 38–39, 44, 49, 75–76, 91, 100–101, 112–113, 149, 170, 174, 186, 196, 224, 235, 248–250
- rauhaan palaava, 21, 186, 248
- Yrjö Jaakonpoika, Asikkala, 115
- Yrjö Laurinpoika, Hauho, 131
- Yrjö Matinpoika, manttaalimies, 201
- Yttman, Sven, 84
- Zellroth, Sven, 177, 240
- Zessling, Anders, 84, 129
- Zidbäck, rovasti, 134
- Zinck, Staffan, 120, 209, 220
- Åkerblom, Klas, 230
- Åkerman, Anders, 120, 142–143, 146–147, 218
- Åkerman, Daniel, 221
- Ållongren, Anna Sofia, 197
- Åman, Anders, 197
- Åman, Benjamin, pitäjänräättäli, 175, 241
- Åman, Matts, 175, 188, 214, 240–241
- Åman, Petter, korpraali, 219
- Åman, Petter, pitäjänräättäli, 175, 241
- Äikää, Tuomas Matinpoika, 83
- Öberg, Erik, 233, 240
- Öfwerberg, Petter, 162
- Örnberg, Nils, 213, 218, 221, 246
- Östberg, Johan, 118
- Österberg, Anders, 89, 224
- Österberg, Anders, talollinen, 223–224
- Österberg, Carl, 246
- Österskog, Sven, 174, 209, 246